PREMIUL NOBEL PENTRU LITERATURĂ

THOMAS MANN

MARIO ȘI VRĂJITORUL

POVESTIRI
1919–1953

THOMAS MANN

MARIO ŞI VRĂJITORUL

(Povestiri 1919-1953)

Traducere din limba germană de

Ion Roman

EDITURA HUMANITAS

2022

Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU

THOMAS MANN
GESAMMELTE ERZÄHLUNGEN (SPÄTE ERZÄHLUNGEN – 1919–1953)
Frankfurter Ausgabe. Hrsg. Peter de Mendelssohn

© S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 1981.
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2022, pentru prezenta versiune în limba română (ediția digitală)

ISBN: 978-606-097-167-2 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parțială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziție publică pe internet sau în rețele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informației, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislației privind protecția dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

THOMAS MANN a fost unul dintre marii scriitori ai secolului XX, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1929. Născut la Lübeck în 1875, se mută cu familia, în 1891, la München, unde studiază la Universitatea Ludwig Maximilian. După venirea la putere a naziştilor în Germania, în 1933, se exilează în Elveţia, iar la izbucnirea războiului pleacă în America. Predă la Universitatea Princeton, apoi se mută pe Coasta de Vest. În 1952 se întoarce în Elveţia. Moare la Zürich în 1955. Romanele şi nuvelele sale (între care Casa Buddenbrook, Moartea la Veneţia, Muntele vrăjit, Iosif şi fraţii săi, Doctor Faustus, Tonio Kröger, Mărturisirile escrocului Felix Krull) poartă amprenta unui robust spirit clasic (în linia lui Goethe), dar şi a unei efervescenţe şi nelinişti romantice (sub influenţa lui Schopenhauer şi Nietzsche).

Stăpân şi câine
O idilă[1]

[1] În dicţionarele de specialitate, idila este definită ca un gen literar minor, care descrie relaţii umane simple, în strânsă legătură cu natura, departe de viaţa publică agitată, folosind un mod de reprezentare umoristic pentru a înfăţişa caractere simple, blânde în condiţii de viaţă

El vine de după colț

Când anotimpul frumos face cu adevărat cinste numelui său, iar trilurile păsărilor au reuşit să mă trezească devreme, fiindcă mi-am încheiat ziua precedentă la o oră convenabilă, îmi place ca înainte de micul dejun să ies pentru o jumătate de ceas, cu capul gol, la aer liber, pe aleea din fața casei sau chiar în parcurile mai îndepărtate, să sorb câteva guri de aer proaspăt şi, mai înainte ca munca să mă ia în primire, să mă bucur puțin de dimineața curată. Pe scara care duce la uşa casei, scot atunci un fluierat pe două tonuri, o notă fundamentală şi o cvartă mai profundă, aşa cum începe melodia celei de-a doua fraze din *Simfonia Neterminată* a lui Schubert – un semnal care sună cam ca intonația unei chemări bisilabice pe nume. În chiar clipa următoare, în vreme ce-mi continui drumul spre poarta grădinii, se aude în depărtare, mai întâi abia perceptibil, apoi apropiindu-se repede şi devenind mai clar, sunetul delicat al unui clopoțel, cam ca acela pe care l-ar scoate medalionul unui câine izbindu-se de podoaba de metal a unei zgărzi, iar când mă întorc îl văd pe Bauschan[2] cotind în plină goană de după colțul din fund al casei şi năpustindu-se direct spre mine, de parcă ar plănui să mă dea peste cap. De încordare, îşi răsfrânge puțin buza de jos, astfel că-şi dezgoleşte doi, trei dinți inferiori din față, care fulgeră minunat de albi în soarele dimineții.

---

fericite. În eseul său *Despre poezia naivă şi sentimentală* (1797), Schiller defineşte idila modernă ca un gen de poezie sentimentală, adică rezultată din reflecție.

[2] Este numele unui câine din cartea lui Fritz Reuter *Ut mine Stromtid* (1862), pe care Thomas Mann a cunoscut-o încă din copilărie.

Vine din cuşca lui, aflată acolo în spate, sub podeaua verandei ridicate pe stâlpi, unde, în aşteptarea însufleţitorului meu fluierat bisilabic, a stat culcat într-o scurtă somnolenţă din zori, după o noapte agitată. Cuşca de unde vine e prevăzută cu draperii dintr-un material grosolan şi aşternută cu paie, din care un fir sau două i-au rămas agăţate în blana încă zburlită din pricina somnului, sau chiar între degetele labelor: o privelişte care-mi aduce aminte întotdeauna de bătrânul conte von Moor[3], aşa cum l-am văzut, la o reprezentaţie de o fantezie extrem de meticuloasă, urcând în turnul foamei, cu un fir de pai între două degete ale tricoului cu care-i erau îmbrăcate bietele picioare. În faţa celui ce se năpusteşte spre mine, mă trag fără să vreau într-o parte, în poziţie de apărare, căci aparenta sa intenţie de a mă izbi între genunchi şi a mă doborî are o infailibilă putere iluzorie. În ultima clipă însă, când e gata să se ciocnească, Bauschan ştie să pună frână şi să cotească, ceea ce depune mărturie pentru stăpânirea sa de sine trupească şi sufletească; apoi, fiindcă face uz cu economie de vocea sa sonoră şi expresivă, începe să execute în jurul meu un încâlcit dans de salut constând din tropăieli, nesfârşite dări din coadă, care nu se mărginesc la instrumentul destinat acestei manifestări, ci îi antrenează întreaga parte din spate a corpului până la coaste, apoi din încolăciri ale trupului, ca şi din salturi iuţi, bruşte, în aer, pe lângă rotiri în jurul propriei axe – manifestări pe care, într-un mod ciudat, intenţionează să le ascundă privirilor mele, căci schimbă mereu locul, în aşa fel încât, oricum m-aş întoarce, el se află în partea opusă. Totuşi, în clipa când mă aplec şi întind mâna, se găseşte brusc, dintr-un salt, lângă mine şi stă nemişcat ca o coloană, cu umărul lipit de

[3] Figură din *Hoţii* (1781) de Schiller.

fluierul piciorului meu: sprijinit pieziş de mine, cu labele viguroase proptite în pământ, cu faţa ridicată spre a mea, astfel încât mă priveşte din direcţia contrarie în ochi, iar în timp ce îl bat pe omoplat, adresându-i cu jumătate de voce vorbe bune, imobilitatea lui respiră aceeaşi concentrare şi pasiune ca şi delirul de mai înainte.

E un prepelicar german cu părul scurt – dacă nu luăm această denumire într-un sens prea riguros şi strict, ci o înţelegem cu un grăunte de sare, căci Bauschan nu este propriu-zis un prepelicar cum scrie la carte şi corespunzător standardului meticulos. Pentru aşa ceva e, mai întâi, poate prea mic – este, vreau să accentuez acest lucru, *sub* mărimea unui poanter; apoi, picioarele sale din faţă nu sunt perfect drepte, ci mai curând puţin curbate în afară, ceea ce de asemenea nu prea corespunde imaginii ideale a rasei pure. Uşoara tendinţă spre „guşă", adică spre acea încreţire în formă de săculeţ a pielii gâtului, care poate da unui câine o expresie atât de demnă, îi vine foarte bine; dar şi această însuşire ar fi declarată drept un defect de către necruţătorii belferi, căci, din câte aud, la prepelicar pielea gâtului trebuie să fie netedă şi întinsă. Coloritul lui Bauschan este foarte frumos. Fondul blănii e brun-ruginiu, tigrat cu negru. Se amestecă însă şi mult alb, care devine întru totul preponderent pe piept, pe labe şi burtă, în vreme ce întreg nasul turtit pare muiat în negru. Pe creştetul lat al capului ca şi pe urechile reci, negrul formează cu brun-ruginiul un model frumos, catifelat, dar trăsătura cea mai încântătoare a înfăţişării lui trebuie socotit vârtejul, smocul sau moţul în care părul alb i se răsuceşte pe piept şi care iese orizontal în afară ca spinul de pe pieptarul armurilor vechi. Se poate ca şi această bogăţie coloristică întru câtva arbitrară a blănii lui să treacă drept „inadmisibilă" pentru cel care pune legile rasei mai presus de valorile personale, căci prepelicarul clasic trebuie să fie de-o singură culoare, sau împodobit cu

pete de altă culoare, dar nu tigrat. Împotriva unei înserieri strict schematice a lui Bauschan te avertizează însă în modul cel mai categoric smocurile de păr ce-i atârnă la colțurile gurii şi în partea de sub bot, care, nu fără o aparență de dreptate, ar putea fi numite mustață pe oală şi țăcălie şi, dacă te uiți bine la ele de departe sau de aproape, te fac să te gândeşti la tipul grifonului sau al şnauțerului.

Dar fie prepelicar, fie grifon – ce câine frumos şi bun este în orice caz Bauschan, aşa cum stă încordat, sprijinit de genunchiul meu, şi priveşte în sus spre mine cu atenție şi cu un devotament profund. Mai ales ochii îi sunt frumoşi, blânzi şi inteligenți, chiar dacă se bombează întru câtva sticloşi. Irisul este brun-argintiu – de culoarea blănii, dar formează de fapt doar un inel îngust ca urmare a extinderii foarte mari a pupilelor cu reflexe negre şi a faptului că, pe de altă parte, coloritul lui se pierde şi se estompează în albul ochilor. Expresia capului, o expresie de bună-credință conştientă, destăinuie bărbăția laturii lui morale, pe care construcția corpului o repetă sub aspect fizic: coşul pieptului bombat, sub a cărui piele netedă şi flexibilă coastele se desenează pregnant, şoldurile strâmbe, picioarele vânoase, labele puternice şi bine formate – toate acestea vorbesc despre destoinicie şi virtuți virile, despre sângele țărănesc de vânător, da, vânătorul şi conducătorul predomină totuşi cu vigoare în conformația lui Bauschan, el este, dacă mă întrebați, un prepelicar legitim, chiar dacă nu-şi datorează existența vreunui act de consanguinitate arogantă; şi tocmai lucrul acesta va fi fiind sensul cuvintelor mele cam încâlcite şi fără şir logic, pe care i le adresez, în vreme ce-l bat pe omoplat.

Stă şi se uită, trage cu urechea la intonația vocii mele, distinge în aceasta accentele unei hotărâte încuviințări a existenței lui, pe care o exprim în cuvintele ce i le adresez. Şi, deodată, azvârlindu-şi capul în sus şi deschizând şi

închizând repede buzele, simulează o muşcătură spre faţa mea, ca şi când ar vrea să mă înhaţe de nas, o pantomimă executată vădit ca răspuns la vorbele mele, la care eu, râzând, mă las întotdeauna împins înapoi, ceea ce Bauschan ştie şi el cu anticipaţie. Este un fel de sărut aerian, pe jumătate gingăşie, pe jumătate linguşire, o manevră care-i este caracteristică de pe când era mic şi pe care n-am mai observat-o la nici unul din predecesorii săi. De altfel, se şi scuză numaidecât pentru libertatea pe care şi-a luat-o, dând din coadă, făcând scurte ploconeli şi luând o mină jenată, deşi voioasă. Apoi ieşim pe poarta grădinii în câmp liber.

Ne înconjoară un vuiet de mare, căci casa mea e situată aproape de râul ce curge repede, spumegând, peste nişte terase plate şi e despărţită de el numai de aleea de plopi, o fâşie de iarbă, îngrădită cu un grilaj şi plantată cu arţari tineri, şi un drum mai ridicat, tivit cu viguroşi plopi tremurători, nişte uriaşi cu înfăţişare bizară de sălcii, a căror vată purtătoare de seminţe acoperă ca omătul, la începutul lui iunie, întreaga regiune. Pe râu în amonte, către oraş, soldaţii dintr-o unitate de pionieri fac exerciţii construind un ponton. Răsună până la noi tropăitul cizmelor lor grele pe scânduri şi strigătele comandanţilor. Dar de pe celălalt mal vin zgomotele sârguinţei dintr-o uzină, căci acolo, ceva mai în aval de casă, se găseşte o fabrică de locomotive, cu o sferă de activitate extinsă corespunzător cerinţelor vremii, ale cărei ferestre înalte de la hale strălucesc prin întuneric la orice oră din noapte. Maşini noi şi frumos lăcuite aleargă, de probă, încolo şi-ncoace, pe terenul uzinei; un fluier cu aburi face să se audă din când în când sunetul lui înalt, urlător, un zgomot surd de sorginte necunoscută zguduie din timp în timp aerul, iar din mai multe coşuri de fabrică iese fumul, pe care un vânt prielnic îl mână departe, către pădurile de dincolo şi care în genere

cu greu ajunge peste râu. Aşa se amestecă în singurătatea acestui ţinut, pe jumătate periferic, pe jumătate rustic, sunetele naturii scufundate în sine cu cele ale activităţii omeneşti, iar peste toate se lasă prospeţimea cu ochi albaştri a orei matinale.

Acum, când am ieşit, să tot fie, după ora oficială, şapte şi jumătate, aşadar, în realitate şase şi jumătate. Merg cu braţele la spate sub delicata lumină a soarelui pe aleea haşurată de lungile umbre ale plopilor, nu văd de aici râul, dar îl aud cum curge, lat şi uniform; pomii foşnesc domol, ciripitul, fluieratul, ţiuitul şi trilurile îngânate ale păsărilor cântătoare umplu aerul, sub cerul de un albastru umed zboară un avion venind dinspre răsărit, o pasăre mecanică rigidă, cu un bubuit încet şi unduitor, urmându-şi drumul independent peste pământ şi râu, iar Bauschan îmi încântă ochii cu salturile lui frumoase, lungi, peste scundul grilaj al fâşiei de iarbă din stânga, ţopăind încolo şi încoace. Sare, de fapt, fiindcă ştie că asta îmi face plăcere; de mai multe ori l-am îndemnat să sară, chemându-l şi lovind grilajul, şi l-am lăudat când mi-a îndeplinit dorinţa; chiar şi acum, aproape după fiecare săritură, vine la mine şi-mi saltă spre faţă, murdărindu-mi braţul întins spre apărare cu umezeala botului, parcă pentru a-mi spune că e un săritor îndrăzneţ şi elegant. În al doilea rând însă, execută aceste exerciţii ca pe o gimnastică şi o toaletă de dimineaţă, deoarece prin mişcările făcute îşi netezeşte blana zburlită şi pierde firele de paie ale bătrânului Moor, care-i stăteau urât.

E bine să umbli aşa de dimineaţă, cu simţurile reîntinerite, cu sufletul purificat de baia terapeutică şi uitarea din timpul nopţii. Întâmpini cu mare încredere ziua ce-ţi stă în faţă, dar şovăi cu plăcere s-o începi, stăpân pe un răstimp extraordinar, nerevendicat de nimeni, şi liber, între vis şi viaţă, răstimp ce ţi-a fost dăruit drept răsplată pentru o comportare corectă. Iluzia unei vieţi stabile, simple,

bine rânduite, contemplative, iluzia că îți aparții doar ție însuți te face fericit, căci omul este înclinat să-şi considere starea de moment, fie ea voioasă sau confuză, paşnică sau pasionată, drept viața lui adevărată, caracteristică şi de durată, ridicând în fantezia lui fiecare *ex tempore*[4] fericit la rangul de regulă frumoasă şi de ceva obişnuit şi de nestrămutat, în vreme ce de fapt este osândit să trăiască din improvizații şi, moralmente, de la mână la gură. Aşa şi acum, inhalând aerul dimineții, crezi în libertatea şi în virtutea ta, deşi ar trebui să ştii şi, în fond, chiar ştii că lumea îşi pregăteşte deja mrejele ca să te prindă în ele, şi că probabil mâine dimineață chiar ai să zaci din nou în pat până la ora nouă, fiindcă te-ai vârât în el la două, încins, cu mintea înceţoşată, după un chef straşnic... Fie şi-aşa. Astăzi eşti un om cumpătat care te-ai sculat devreme, stăpânul acestui vânător care tocmai a sărit din nou peste grilaj, de bucurie că azi pari a voi să-ți petreci timpul cu el, şi nu cu lumea rămasă acolo în urmă.

Parcurgem aleea vreo cinci minute, până în punctul unde încetează să mai fie alee şi de unde însoţeşte mai departe cursul râului ca un deşert sălbatic acoperit cu pietriş; lăsăm în urmă aceste locuri şi ne abatem pe un drum alăturat, nepavat încă, dar acoperit cu un pietriş mai mărunt şi prevăzut, ca şi aleea, cu o bandă pentru biciclete, drum care duce, printre parcele de pădure situate mai jos, către panta ce mărgineşte la răsărit lunca noastră, scena unde-şi duce viața Bauschan. Traversăm un alt drum, cu perspectiva de-a deveni în viitor, ca şi celălalt, stradă, un drum care mult mai sus, spre oraş şi spre stația de tramvai e mărginit de nişte case de raport; un drumeag în pantă, presărat cu pietriş, ne conduce către un teren cu aspectul unei grădini

---

[4] Pe neaşteptate (lat.).

dintr-o staţiune balneară, dar pustiu la ora aceasta ca toate împrejurimile; potecile bombate la mijloc, cu bănci pe margine, se lărgesc în mai multe locuri prin ronduri, locuri curate de joacă pentru copii şi peluze spaţioase, pe care sunt grupaţi ca într-un parc pomi bătrâni frumos formaţi, ale căror coroane ajung până jos, astfel încât deasupra ierbii se vede numai o scurtă bucată din trunchi – ulmi, fagi, tei şi sălcii argintii. Îmi place foarte mult acest parc îngrijit, în care n-aş putea să mă plimb mai netulburat dacă ar fi al meu. Nu s-a neglijat nimic. Cărările presărate cu pietriş, care coboară de pe pantele domoale acoperite cu iarbă dimprejur sunt prevăzute chiar cu rigole din beton. Prin toată verdeaţa aceasta, ai şi perspectiva adâncă şi încântătoare a arhitecturii câtorva vile care privesc încoace din două laturi, ca limită îndepărtată a peisajului.

Aici mă plimb un scurt răstimp pe poteci, în vreme ce Bauschan, cu corpul într-o poziţie piezişă centrifugală, beat de fericirea spaţiului neted, străbate peluzele de-a curmezişul în cavalcade şi tumbe, sau urmăreşte, cu un lătrat în care se amestecă dezamăgirea şi satisfacţia, câte o păsărică ce flutură din aripi aproape de botul lui, hipnotizată de teamă, sau ca să-l necăjească. Când însă mă aşez pe o bancă, vine şi el numaidecât şi ia loc la picioarele mele. Căci o lege a vieţii lui este să alerge cât timp sunt şi eu în mişcare şi să se odihnească atunci când şi eu fac popas. Acest lucru nu rezultă dintr-o necesitate ce-ar putea fi desluşită, dar Bauschan respectă cu stricteţe regula.

E ceva ciudat, plăcut şi amuzant să-l simt şezând la picioarele mele, cărora le împrumută căldura febrilă a corpului său. În tovărăşia lui şi când îl privesc, un sentiment de voioşie şi simpatie îmi agită pieptul. Are un fel foarte ţărănesc de a şedea, cu omoplaţii împinşi în afară şi cu picioarele aşezate inegal într-o parte. În această poziţie, figura lui pare mai mică şi mai grosolană decât e în realitate,

iar vârtejul de păr alb de pe piept îi e împins înainte cu un efect comic. Dar capul proptit demn în ceafă compensează minusul de frumusețe al poziției datorită atenției concentrate întruchipate în el... E atâta liniște, încât și noi doi păstrăm tăcerea. Vuietul râului răzbate până aici foarte atenuat. Micile și tainicele mișcări din jurul nostru capătă importanță și ne încordează simțurile: foșnetul scurt al unei veverițe, un ciripit de pasăre, scormonitul unei cârtițe în pământ. Urechile lui Bauschan sunt ciulite, atât cât îngăduie musculatura acestor urechi pleoștite. Își lasă capul într-o parte, ca să-și ascută auzul. Iar nările de un negru umed îi sunt într-o neîntreruptă mișcare, adulmecând cu sensibilitate.

Apoi se lasă cu burta la pământ, păstrând totuși contactul cu picioarele mele. Se întinde din profil spre mine, în străvechea poziție echilibrată, de animal-idol, a sfinxului, cu capul și pieptul ridicate, cu cele patru coapse strânse una cu corpul și cu labele întinse în mod egal înainte. Fiindcă i s-a făcut cald, își cască botul, fapt datorită căruia istețimea concentrată a minei lui se dizolvă în animalitate, ochii i se îngustează clipind, iar între caninii albi, viguroși îi atârnă o limbă lungă roș-trandafirie.

Cum l-am obținut pe Bauschan

Cunoștința cu Bauschan și obținerea lui ne-au fost mijlocite de o domnișoară, îndesată și atrăgătoare, cu ochi negri, care, ajutată de o fiică foarte bine dezvoltată și tot cu ochi negri, ține un han în munți, în apropiere de Tölz. Sunt doi ani de atunci, iar Bauschan avea în acea vreme șase luni. Anastasia – acesta e numele hangiței – știa, firește, că eram lipsiți de un an întreg de paznic, fiindcă fuseserăm nevoiți să punem să-l împuște pe Percy al nostru, un câine ciobănesc scoțian, un aristocrat ușor bolnav de nervi, care,

la o vârstă înaintată, luase o boală de piele ce-l chinuia şi-l desfigurase. De aceea ne aduse la cunoştinţă prin telefon, din munţii săi, că la ea se găseşte şi poate fi văzut oricând un câine lăsat de cineva în grija ei, un câine cum nici nu ne-am putea dori altul.

Cum copiii ne zoreau, iar curiozitatea celor maturi aproape că nu era mai mică decât a lor, chiar în după-amiaza următoare am urcat în munţi la Anastasia şi am găsit-o pe arendăşiţă în bucătăria ei spaţioasă, plină de aburi calzi şi apetisanţi, pregătind cina pentru pensionarii ei, cu braţele rotunde goale până la cot şi cu rochia desfăcută la gât, foarte roşie în obraji şi asudată, în vreme ce fiica ei îi dădea o mână de ajutor, mergând încolo şi-ncoace, cu o sârguinţă calmă. Am fost salutaţi cu prietenie şi lăudaţi că nu tărăgănaserăm lucrurile şi făcuserăm de îndată drumul până acolo. Fiindcă roteam priviri întrebătoare prin încăpere, Resi, fiica, se duse lângă masa de bucătărie, unde îşi propti mâinile în genunchi şi rosti câteva cuvinte de alintare şi încurajare, privind sub tăblie, căci acolo, legată de piciorul mesei cu o sfoară scămoşată, şedea o făptură pe care n-o zăriserăm până atunci în semiîntunericul slab luminat de pâlpâirile focului şi la vederea căreia nimeni nu-şi putu reţine un hohot de râs cu lacrimi.

Căţelul stătea acolo pe cele patru picioare ale lui, cu coada lipită de coapse, cu spatele încovoiat, şi tremura. Tremura poate de frică, dar mai curând aveai impresia că o face din lipsa cărnii ce încălzeşte, fiindcă făptura aceea nu era decât un mic schelet, un coş al pieptului ca din zăbrele şi o coloană vertebrală, totul înveşmântat cu o blană jerpelită şi pus pe patru catalige. Îşi lăsase urechile pe spate – o poziţie a muşchilor care stinge imediat orice sclipire de voioşie şi inteligenţă din fizionomia unui câine şi care, pe faţa lui încă total copilăroasă, avea pe deplin acest efect,

încât nu mai exprima decât prostie şi jale şi o rugăminte insistentă de a i se arăta indulgenţă, la care se mai adăuga faptul că podoabele de păr ce s-ar putea numi astăzi mustaţă pe oală şi ţăcălie erau atunci, proporţional, mult mai mari şi adăugau înfăţişării sale în general jalnice o nuanţă de tristeţe amară.

Toată lumea se aplecă îndată ca să adreseze acestei imagini a mâhnirii chemări şi cuvinte de mângâiere. În explozia de bucurie plină de compătimire a copiilor, Anastasia, de la maşina de gătit, ne dădu lămuriri despre persoana nepreţuitului. I se spunea deocamdată Lux, ne comunică ea cu vocea-i plăcută şi cumpătată, şi se trăgea din părinţi de neamul cel mai de soi. Pe mamă o cunoscuse personal, iar despre tată nu auzise decât de bine. Lux se născuse într-o gospodărie ţărănească din Huglfing şi, numai datorită unor împrejurări deosebite, stăpânii săi voiau să-l dea pe un preţ convenabil, din care pricină îl aduseseră la ea, având în vedere că prin casa ei se vântura multă lume. Oamenii veniseră cu căruţa, iar Lux alergase neînfricat între roţile din spate toţi cei douăzeci de kilometri. Dânsa se gândise numaidecât la noi, ştiind că suntem în căutarea unui câine bun şi fiind aproape convinsă că ne vom hotărî pentru el. Dacă o vom face, toate părţile vor fi mulţumite! Nouă o să ne aducă fără îndoială multă bucurie căţelul, în ce-l priveşte, nu va mai fi singur pe lume, ci va găsi un locşor plăcut, iar ea, Anastasia, se va putea gândi la el liniştită. Să nu ne lăsăm impresionaţi defavorabil de mutra pe care o face acum. Acum e zăpăcit şi lipsit de încredere în el datorită faptului că se află printre străini. În cel mai scurt timp se va dovedi că se trage din părinţi de neamul ce mai bun.

— Da, se pare însă că nu prea s-au potrivit unul cu altul.

— O, ba da, în măsura în care amândoi erau animale de soi. Căţelul e înzestrat cu cele mai mari calităţi, pentru asta,

ea, domnişoara Anastasia, depune chezăşie. Nu e nici răsfăţat şi se arată plin de cumpătare în nevoile lui, ceea ce astăzi atârnă desigur la cântar: până acum s-a hrănit mai ales cu coji de cartofi. Să-l luăm mai întâi numai de probă şi fără nici o obligaţie. Dacă ne vom da seama că nu-l putem îndrăgi, ea îl ia înapoi şi ne restituie mica sumă cu care l-am cumpărat. Asta o spune deschis şi fără nici o teamă că am putea să dăm urmare cuvintelor ei. Căci aşa cum o cunoaştem şi ne cunoaşte ea pe noi – aşadar, ambele părţi – este convinsă că o să ne devină drag şi că nimănui nu-i va trece nicicum prin minte să ne despartă de el.

Mai spuse încă multe altele în acelaşi sens, pe un ton liniştit, curgător şi plăcut, în vreme ce trebăluia la maşina de gătit, iar flăcările ţâşneau din când în când în faţa ei, ca şi când ar fi făcut vrăji. În cele din urmă veni ea însăşi şi deschise cu amândouă mâinile botul lui Lux, ca să ne arate dinţii lui frumoşi şi, cine ştie din ce motive, cerul gurii lui trandafiriu şi striat. La întrebarea pusă pe un ton de specialist dacă a avut jigodie, ne declară cu o uşoară nerăbdare că nu ştie. În privinţa mărimii la care va ajunge ne răspunde însă prompt că va fi aceea a răposatului nostru Percy. Urmară încă multe întrebări şi răspunsuri, îndemnuri călduroase din partea Anastasiei, întărite de pledoariile copiilor, şi multă şovăială, pe jumătate spulberată, din partea noastră. În cele din urmă cerurăm un scurt răgaz de gândire, care ne fu acordat cu plăcere, şi coborârăm pe gânduri în vale, examinându-ne impresiile şi chibzuind.

Dar copiii prinseseră fireşte drag de jalea întreruptă în patrupedul de sub masă, iar noi, maturii, ne prefăcurăm în zadar că luăm în râs deruta şi nerozia lui: simţeam şi noi un ghimpe în inimă şi ne dădeam fireşte seama că ne va veni greu să alungăm din amintire imaginea bietului Lux. Ce se va alege de el, dacă îl vom refuza? În ce mâini are să cadă? În fantezia noastră se ridica un chip misterios şi

înfricoşător: hingherul, de a cărui dezgustătoare intervenţie l-am scăpat la vremea lui pe Percy prin câteva cartuşe cavalereşti trase de armurier şi un mormânt onorabil la marginea grădinii noastre. Dacă voiam să-l lăsăm pe Lux în voia unui destin necunoscut şi probabil înfiorător, ar fi trebuit să ne ferim a-l cunoaşte şi a-i studia chipul de copil cu mustaţă pe oală şi ţăcălie; acum, că ştiam de existenţa lui, se părea că apasă asupra noastră o răspundere pe care numai cu greu şi siliţi am fi putut să nu ne-o asumăm. – Aşa s-a făcut că încă a treia zi ne-am văzut cărându-ne din nou pe panta domoală a acelui pinten al Alpilor. Nu că ne-am fi hotărât să luăm cătelul, dar ne dădeam seama că, aşa cum stăteau lucrurile, altă ieşire aproape că nu era posibilă.

De data aceasta, Anastasia şi fiica ei şedeau la capătul îngust al mesei şi beau cafea. Între ele, în faţa mesei, cel cu numele provizoriu de Lux stătea încă de pe-atunci întocmai cum obişnuieşte să stea astăzi, cu omoplaţii suciţi, ţărăneşte, cu labele aşezate spre interior, iar sub zgarda lui din piele uzată era înfipt un buchetel de flori de câmp, care dădea înfăţişării sale un aer foarte sărbătoresc şi-l făcea să semene întru câtva cu un flăcău de la ţară gătit de duminică sau cu un mire dintr-un sat. Domnişoara mai tânără, ea însăşi dichisită în costum popular cu laibăr, îl împodobise astfel, cum spuse ea, pentru intrarea în noul lui cămin. Mama şi fiica ne asigurară că de nimic nu fuseseră mai convinse decât de faptul că ne vom întoarce ca să-l luăm pe Lux al nostru, şi anume chiar în acea zi.

Aşa se dovedi, îndată după intrarea noastră, că orice altă dezbatere era imposibilă şi exclusă. Anastasia ne mulţumi în felul ei plăcut pentru preţul plătit, pe care i l-am înmânat şi care se ridica la zece mărci. Era clar că preţul fusese stabilit de ea mai mult în interesul nostru decât al ei şi al agricultorului ce-l adusese, şi anume ca să-i confere bietului

Lux în aprecierea noastră o valoare pozitivă şi exprimată în cifre. Am înţeles lucrul acesta şi am plătit cu dragă inimă. Lux fu dezlegat de piciorul mesei şi capătul sforii îmi fu înmânat, după care păşirăm pragul bucătăriei urmaţi de vorbele bune şi urările domnişoarei Anastasia.

Drumul de vreo oră spre casă cu noul nostru colocatar n-a fost un marş triumfal, mai ales pentru că, pus în mişcare, mirele îşi pierdu deîndată bucheţelul. În privirile celor întâlniţi în cale se citea voioşie, dar un dispreţ batjocoritor, iar astfel de prilejuri se îndesiră, căci drumul nostru ducea prin târguşor, şi încă de-a lungul. Colac peste pupăză, curând se dovedi că Lux suferea, probabil de multă vreme, de o diaree, care ne obliga să facem opriri dese sub ochii orăşenilor. În acele momente, ne postam în cerc în jurul lui, ca să-l protejăm cât îşi făcea nevoile, şi ne întrebam dacă nu cumva se şi manifestau simptomele rele ale jigodiei – îngrijorare neîntemeiată, fiindcă, aşa cum avea să arate viitorul, aveam a face cu o natură curată şi robustă, care s-a dovedit până în clipa de faţă invulnerabilă la molime şi boli.

Odată ajunşi acasă, fură chemate numaidecât servitoarele, ca să facă şi ele cunoştinţă cu noul membru al familiei şi să-şi dea modestul aviz. Era vădit că se pregătiseră să-l admire; după ce-l văzură şi citiră pe faţa noastră o expresie de îndoială, izbucniră într-un hohot de râs grosolan şi întoarseră căţelului cu priviri triste spatele, făcând spre el gesturi de refuz. Întărit în presupunerea că nu voi găsi la ele înţelegere pentru sensul filantropic al cheltuielii la care ne obligase Anastasia, le spusei că am primit câinele în dar, după care îl duserăm pe Lux pe verandă, ca să-i oferim un ospăţ de bun-venit, combinat cu resturi substanţiale.

Deprimata făptură refuză totul. Mirosi mâncărurile la care era poftit, apoi se retrase cu sfială, incapabil să creadă că ghearele de găină şi cojile de brânză îi sunt destinate. Nu

refuză însă pernele din pânză de sac umplute cu zegras, puse pe verandă pentru confortul lui şi se odihni acolo cu labele trase sub el, în vreme ce noi ne sfătuiam în odăile dinăuntru să decidem definitiv ce nume va purta în viitor.

Refuză să mănânce şi în zilele următoare, apoi veni un răstimp în care înghiţi fără măsură şi alegere tot ce ajungea în raza botului său, până când ajunse, în sfârşit, în privinţa hranei, la o regulă liniştită şi la o demnitate ce-l făcea ca mai întâi să examineze totul. Spunând acestea, am trasat în linii mari modul cum s-a obişnuit la noi şi şi-a consolidat deprinderile burgheze. N-am să mă pierd într-o zugrăvire excesiv de fidelă a acestui proces, care a suferit o întrerupere din cauza pierderii temporare a lui Bauschan: într-o zi, copiii l-au dus în grădină şi i-au dat drumul din lesă, ca să se bucure de libertatea de mişcare, iar într-o clipă de neatenţie el s-a strecurat prin intervalul îngust dintre poartă şi pământ şi a fugit. Dispariţia lui a provocat consternare şi tristeţe, cel puţin în sfera stăpânilor, deoarece servitoarele erau înclinate să nu pună la inimă pierderea unui câine primit în dar sau chiar să nici nu recunoască dispariţia lui ca pe o pierdere. Telefonul intră fulgerător în acţiune între noi şi hanul din munţi al Anastasiei, unde speram că se dusese. În zadar, câinele nu se arătase pe-acolo; trebuiră să treacă două zile până când domnişoara putu să ne comunice că primise ştire din Huglfing că Lux apăruse în gospodăria natală. Da, se găsea acolo, idealismul instinctului său îl atrăsese înapoi în lumea cojilor de cartofi şi parcursese din nou, în marşuri singuratice de câteva zile, pe vânt şi vreme rea, cei douăzeci de kilometri de drum făcuţi mai înainte între roţile căruţei! Foştii lui stăpâni se văzură nevoiţi să înhame din nou caii la căruţă, ca să-l aducă mai întâi înapoi în mâinile Anastasiei, pentru ca, după alte două zile, să pornim şi noi din nou la drum pentru a-l lua pe hoinar, pe care-l găsirăm ca mai

înainte, încătuşat de piciorul mesei, ciufulit, vlăguit şi mânjit de noroiul şoselelor. Când ne-a văzut, a dat realmente semne de recunoaştere şi bucurie! Dar atunci, de ce ne părăsise?

Veni apoi o vreme în care deveni limpede că gospodăria natală îi pierise cu totul din minte, dar fără a fi prins bine rădăcini la noi, astfel că în sufletul său se simțea fără stăpân şi ca o frunză în bătaia vântului. În acea vreme, trebuia să fii foarte atent la el în timpul plimbărilor, deoarece se arăta foarte înclinat să rupă pe nebăgate de seamă slaba legătură de simpatie dintre el şi noi şi să se piardă prin păduri, unde s-ar fi scufundat desigur din nou în starea strămoşilor săi sălbatici, ca să ducă o viață de independență şi pribegie. Grija noastră l-a apărat de acest destin sumbru şi l-a menținut ferm pe treapta înaltă de civilizație atinsă de specia lui în mii de ani petrecuți alături de om; mai apoi, schimbarea radicală a locului prin mutarea noastră în oraş – sau la periferia oraşului – a contribuit dintr-odată mult la dependența lui fără echivoc de noi şi la stabilirea unei legături hotărâte cu gospodăria noastră.

Câteva informații despre modul de viață şi caracterul lui Bauschan[5]

Un om din valea Isarului mi-a spus că acest soi de câine poate deveni incomod din dorința de a se afla mereu lângă stăpânul său. În felul acesta am fost prevenit să nu interpretez într-un sens prea personal originea devotamentului pe care Bauschan a început să mi-l arate

[5] Titlu de capitol care trimite la povestirea clasică a lui E.T.A. Hoffmann *Informații despre cele mai noi aventuri ale câinelui Berganza* (1814) – un omagiu ascuns adus predecesorului.

într-adevăr foarte curând şi, totodată, mi-a fost mai uşor să-l domolesc şi, în măsura necesară, să-l ţin departe de mine. E vorba aici de un instinct patriarhal al câinelui, transmis din vremuri străvechi, care-l determină, cel puţin la rasele mai bărbăteşti, iubitoare de aer liber, să vadă şi să venereze în bărbat, în şeful casei şi al familiei, pe stăpânul necondiţionat, pe păzitorul turmei, pe cel ce porunceşte, să-şi afle demnitatea vieţii stabilind cu el o relaţie deosebită, un fel de prietenie de slujitor devotat, şi păstrându-şi faţă de ceilalţi membri ai familiei o independenţă mult mai mare. În acest spirit s-a comportat Bauschan faţă de mine aproape din prima zi, a privit persoana mea cu ochi plini de devotament bărbătesc, aşteptându-mi parcă poruncile, pe care am preferat să nu i le dau, deoarece s-a văzut curând că supuşenia nu e defel partea lui tare; s-a lipit de călcâiele mele cu convingerea vădită că a fi nedespărţit de mine stă în natura sacră a lucrurilor. E de la sine înţeles că în cercul familiei, lua loc la picioarele mele şi nu la ale altcuiva. E de la sine înţeles, de asemenea, că, atunci când mă despărţeam de însoţitori, ca s-o iau pe alt drum, numai al meu, el mi se alătura şi-mi urma paşii. Stăruia să-mi ţină tovărăşie şi când lucram, iar când găsea uşa dinspre grădină închisă, intra cu un salt brusc, înfricoşător pe fereastră, împrăştiind în odaie mult pietriş, şi se trântea din fugă sub masa mea de lucru.

Când simţi nevoia să fii singur, eşti prea atent la orice făptură vie din preajmă, astfel încât chiar prezenţa unui câine te poate tulbura; şi-apoi Bauschan mă deranja şi într-un mod concret. Venea lângă scaunul meu, dădea din coadă, mă mânca din ochi şi tropăia provocator. Cea mai mică mişcare cu care i-aş fi răspuns avea drept urmare că se căţăra cu picioarele din faţă pe braţul fotoliului, se întindea spre pieptul meu, făcându-mă să râd cu săruturile lui aeriene, apoi trecea la o examinare a tăbliei mesei,

desigur cu presupunerea că pe ea ar trebui să se găsească ceva comestibil, deoarece mă vedea uneori aplecându-mă peste ea, şi astfel îmi ştergea scrisul proaspăt cu labele lui late şi păroase de vânător. Somat cu severitate să se liniştească, se întindea numaidecât şi adormea. Dar îndată ce adormea, începea să viseze, făcând cu toate cele patru picioare întinse mişcări, de parcă ar fi fugit, şi scoţând un lătrat în acelaşi timp înalt şi surd, ca de ventriloc şi ca venit de pe altă lume. Nu e de mirare că lucrul acesta mă enerva şi-mi displăcea, căci mai întâi era neliniştitor, iar în al doilea rând mă impresiona şi-mi dădea mustrări de conştiinţă. Căci această viaţă de vis nu era vădit altceva decât un surogat artificial pentru o goană şi vânătoare adevărată, pe care şi-l făurea firea lui, fiindcă, în convieţuirea cu mine, nu avea parte de fericirea mişcării în aer liber în măsura în care o cereau sângele şi simţurile lui. Îmi dădeam seama de acest lucru, dar, întrucât nu se putea schimba nimic, interese superioare mă obligau să înlătur factorul de nelinişte, adăugând faţă de mine însumi şi argumentul că pe vreme rea aducea multă murdărie în odaie şi, în plus, sfâşia covorul cu ghearele.

Îi fu deci interzis, deşi cu unele îngăduinţe excepţionale, să mai intre în încăperile de locuit şi să stea cu mine când mă aflam înăuntru; el a înţeles repede interdicţia şi a acceptat situaţia nefirească, întrucât aceasta era voinţa impenetrabilă a stăpânului şi a celui ce poruncea în casă. Această îndepărtare de mine, care adesea, şi mai ales în timpul iernii, durează o mare parte a zilei, este doar o îndepărtare, nu o despărţire adevărată şi o rupere a legăturilor. Nu se mai află cu mine, la ordinele mele, dar acest lucru înseamnă de fapt executarea unui ordin, interdicţia de a fi cu mine, iar despre o viaţă independentă dusă de Bauschan în aceste ore nu poate fi vorba. Îl văd firesc prin geamul de la uşa odăii mele cum participă la

jocul copiilor pe mica peluză din faţa casei, cu aerul unui unchi şi cu o zburdălnicie stângace. Dar din când în când urcă până la uşă, iscodeşte dacă nu poate să mă zărească prin despicătura perdelei de tul din interior, ca să se asigure de prezenţa mea, apoi se aşază întors cu spatele spre odaie şi rămâne de pază pe trepte. Îl văd de la masa mea şi pe drumul mai înalt dintre bătrânii plopi tremurători, mişcându-se gânditor într-un trap lent; dar asemenea promenade nu sunt decât o lâncedă pierdere de vreme, lipsită de mândrie, fericire şi viaţă, fiindcă rămâne absolut inimaginabil ca Bauschan să se dăruie pe cont propriu minunatelor plăceri ale vânătorii, deşi nimeni n-ar voi să-l împiedice, iar prezenţa mea, precum era să se vadă, n-ar fi neapărat necesară.

Viaţa lui începe când ies eu – şi, ah, adesea nu începe nici chiar atunci! Căci în momentul când am părăsit casa, se pune întrebarea dacă am s-o cotesc la dreapta, pe alee în jos, acolo unde se află terenul nostru de vânătoare în libertate şi singurătate, sau la stânga, spre staţia de tramvai, ca să mă duc în oraş – şi numai în primul caz are pentru Bauschan un sens să mă însoţească. La început, când am ales într-o zi drumul spre lume, luă cu surprindere cunoştinţă de vehiculul care se apropia huruind şi, biruindu-şi cu un efort sfiala, mă însoţi, dintr-un salt orb şi devotat, pe platformă, între oameni. Dar o furtună de indignare publică îl mătură gonindu-l înapoi jos, aşa încât se hotărî să alerge în galop pe lângă vagonul care vâjâia şi care semăna atât de puţin cu căruţa între roţile căreia alergase cândva în trap. A ţinut cinstit pasul atât cât a fost cu putinţă, iar capacitatea respiratorie cu greu l-ar fi pus în dificultate. Dar pe fiul gospodăriei ţărăneşti, agitaţia citadină îl zăpăci; nimeri între picioarele oamenilor, câini străini se năpustiră asupra lui, un vălmăşag de mirosuri barbare, cum nu mai cunoscuse vreodată, îl iritară şi-i

tulburară simțurile, colțurile caselor saturate de esența unor vechi aventuri îi inspirară o atracție irezistibilă, dar rămase locului, se întoarse la vagonul de pe şine, numai că, deşi întru totul asemănător cu cel căutat, acesta, căruia i se alăturase, era altul; Bauschan îşi urmă orbeşte goana într-o direcție falsă, ajunse mereu mai adânc în acea smintită lume străină şi abia după două zile, slăbit şi şchiopătând, se întoarse în pacea casei din marginea extremă a oraşului, de lângă râu, unde stăpânul fusese destul de rezonabil să revină între timp şi el.

Aceasta se întâmplă de două, trei ori, apoi Bauschan renunță definitiv să mă mai însoțească atunci când o luam la stânga. Îndată ce apar pe uşa casei, îşi dă numaidecât seama ce am de gând – terenul de vânătoare sau lumea. Sare numaidecât de pe preşul de sub bolta protectoare de la uşă, unde m-a aşteptat să ies. Sare şi în aceeaşi clipă vede ce intenții am: i le trădează îmbrăcămintea mea, bastonul pe care-l țin în mână, desigur şi mina şi ținuta, privirea ce-l ocoleşte rece şi indiferentă, sau se întoarce spre el, solicitându-l. Înțelege. Când plimbarea împreună pare sigură, se năpusteşte valvârtej pe trepte în jos şi dănțuie spre poartă în fața mea, cu rotiri smucite şi un entuziasm mut; dimpotrivă, când speranța i se spulberă, se ghemuie, îşi lasă urechile pe spate, se prăbuşeşte devenind parcă cenuşă şi mâhnire, iar ochii lui capătă acea expresie de sfielnică jale a păcătosului pe care nefericirea o iscă în privirea oamenilor şi a animalelor.

Câteodată nu-i vine să creadă ceea ce totuşi vede şi ştie, anume că de data aceasta s-a terminat şi că nu poate fi vorba de nici o vânătoare. Dorința lui fusese prea intensă, contestă indiciile, se face că nu a observat bastonul de oraş, găteala citadină a persoanei mele. Se repede împreună cu mine pe poartă, se răsuceşte afară în jurul axei sale, caută să mă atragă spre dreapta, luând-o în galop în acea direcție

şi întorcând capul spre mine, se sileşte să nu ia în seamă fatalul nu pe care-l opun strădaniilor sale. Când o iau într-adevăr la stânga, se întoarce şi, gâfâind din adâncul pieptului şi scoţând mici sunete confuze, înalte, care se iscă înlăuntrul lui din prea mare încordare, mă însoţeşte de-a lungul gardului grădinii din faţă, apoi începe să sară încolo şi-ncoace peste grilajul parcului public, deşi acest grilaj este relativ înalt, astfel că în aer geme puţin, de teamă să nu se lovească dureros. Sare dintr-un fel de voioşie disperată, care contrazice faptele, şi din dorinţa de a mă corupe, câştigându-mă pentru el prin vrednicia lui. Căci, oricât ar părea de improbabil, nu este cu totul exclus ca la capătul parcului să părăsesc totuşi drumul spre oraş, s-o cotesc din nou la stânga şi, făcând un mic ocol, anume pe la cutia de scrisori, când am de expediat corespondenţă, să-l duc totuşi în libertate. Aceasta se şi întâmplă uneori, dar se întâmplă rar, iar când şi această speranţă se spulberă, Bauschan se aşază pe pământ şi mă lasă să plec.

Şade acolo, în poziţia lui ţărănească stângace, în mijlocul străzii, şi se uită după mine atât cât îi permite perspectiva. Dacă întorc spre el capul, ciuleşte urechile, dar nu vine, n-ar veni nici dacă l-aş chema sau l-aş fluiera, fiindcă ştie că n-ar avea nici un rost. La ieşirea din alee îl pot încă vedea şezând, un punctişor întunecat, pierdut în mijlocul străzii, prin inimă mă săgetează un fior şi mă urc în tramvai cu mustrări de conştiinţă. A aşteptat atâta, şi se ştie cât de chinuitoare e aşteptarea! Viaţa lui constă în aşteptare – până la următoarea plimbare pe câmpul liber, iar această aşteptare reîncepe când abia şi-a revenit după precedenta. Şi noaptea aşteaptă, căci somnul lui se împarte de-a lungul tuturor celor douăzeci şi patru de ore ale crugului solar, iar cele câteva ore de somnolenţă pe covorul de iarbă din grădină, în vreme ce soarele îi încălzeşte blana, sau înapoia perdelei de la cuşcă au menirea să-i scurteze porţiunile

goale ale zilei. Ca atare, odihna lui din timpul nopții este întreruptă şi lipsită de unitate, aleargă în întuneric, din diverse motive, prin curte şi grădină, se repede încolo şi-ncoace şi aşteaptă. Îl aşteaptă să revină pe portarul care-şi face rondul cu felinarul şi al cărui mers tropăitor îl însoțeşte, deşi îl cunoaşte, cu un teribil lătrat ce dă de veste; aşteaptă să pălească cerul, aşteaptă cântatul cocoşului dintr-o grădină de legume îndepărtată, trezirea vântului de dimineață în copaci şi, în sfârşit, deschiderea uşii de la bucătărie, ca să se strecoare înăuntru şi să se încălzească lângă maşina de gătit.

Cred însă că martiriul plictiselii din timpul nopții este mai blând în comparație cu cel pe care Bauschan trebuie să-l suporte în plină zi, mai ales când e vreme frumoasă, fie iarnă, fie vară, când soarele îl ademeneşte spre câmpul deschis, când nevoia aprigă de mişcare îi încordează toți muşchii, iar stăpânul, fără de care nu e posibil să întreprindă nimic serios, nu vrea să-şi părăsească locul dinapoia uşii cu geam. Trupul mic şi mobil al lui Bauschan, în care viața pulsează atât de iute şi febril, este sătul din prisos de odihnă, nici gând, aşadar, de somn. Vine pe terasă în fața uşii mele, se lasă să cadă pe pietriş, cu un suspin din fundul bojocilor, şi-şi culcă pe labe capul, ridicând spre cer o privire de martir. Aceasta durează însă numai câteva secunde, apoi e din nou sătul şi prea sătul să stea culcat, poziția i se pare de nesuportat. Ceva tot mai poate să facă. Poate să coboare treptele şi să ridice piciorul la unul din copăceii tuia piramidali care flanchează răzoarele de trandafiri – şi anume la cel din dreapta, care, datorită obiceiului său, piere în fiecare an, ca ars, şi trebuie schimbat. Coboară, aşadar, lângă copăcel, fără să aibă cu adevărat nevoie, ci doar aşa, pentru o trecătoare distracție. Fără să facă absolut nimic, stă în trei picioare atât de mult, încât al patrulea începe să-i tremure în aer şi, ca să-şi

menţină echilibrul, Bauschan trebuie să ţopăie. Apoi se aşază pe toate patru picioarele şi tot nu e mai bine ca înainte. Se uită cu o privire nepăsătoare în sus, spre ramurile grupului de frasini, prin care zburătăcesc, ciripind, două păsări, le urmăreşte cu ochii pe zburătoare cum ţâşnesc ca săgeata, iar apoi se întoarce, parcă ridicând din umeri la vederea unei purtări copilăreşti atât de uşuratice. Se întinde din toate încheieturile, de parcă ar vrea să se rupă, şi ca s-o facă pe cât se poate de temeinic, împarte mişcarea în două: mai întâi întinde masa membrelor anterioare, ridicându-şi partea din spate în aer, apoi îşi împinge mult înapoi picioarele dindărăt; şi de fiecare dată îşi cască animalic botul. A făcut-o şi pe asta – mişcarea nu poate fi continuată, iar dacă s-a întins precum se cuvine, n-o mai poate repeta deocamdată. Aşadar, Bauschan stă locului şi priveşte cu minţile aiurea în pământ. Apoi începe să se învârtească în juru-i, încet, în căutarea a ceva, de parcă ar voi să se culce şi nu ştie cum. la totuşi altă hotărâre şi se duce cu paşi leneşi în mijlocul peluzei, unde se trânteşte cu o mişcare bruscă, aproape sălbatică pe spate, ca să şi-l cureţe şi să şi-l răcorească, rostogolindu-se cu vioiciune pe iarba cosită. Probabil că aceasta îi dă o senzaţie de intensă voluptate, fiindcă, în timp ce se tăvăleşte, îşi strânge spasmodic labele şi, în vârtejul beţiei şi al satisfacţiei, muşcă în toate părţile în aer. Savurează până la epuizare plăcerea, cu atât mai multă patimă cu cât ştie că nu e de durată, că nu se poate tăvăli aşa mai mult decât eventual zece secunde şi că mai apoi nu urmează acea minunată oboseală la care se ajunge după un efort voios, ci doar trezirea şi o pustietate dublă cu care trebuie plătite beţia, desfrâul ameţitor. Rămâne o clipă întins pe-o coastă, cu ochii daţi peste cap, ca mort. Apoi se ridică şi se scutură. Se scutură aşa cum se poate scutura unul ca el, fără teama de a-şi zgudui creierii în cap, se scutură de pleoscăie şi

troscăie, urechile îl plesnesc sub fălci şi dintre colţii sclipitori încep să-i curgă balele. Şi pe urmă? Pe urmă rămâne nemişcat pe gazon, încremenit, ca rătăcit de lume şi habar n-are de aci înainte ce-ar mai putea să facă. În această situaţie, trece la o hotărâre extremă. Se suie pe terasă, vine la uşa cu geam şi, cu urechile lăsate pe spate, cu o adevărată mină de cerşetor, ridică şovăind o labă din faţă şi zgârie la uşă – numai o dată şi foarte slab, dar această labă ridicată blând şi şovăitor, această zgâriere unică şi delicată la care s-a hotărât, fiindcă nu-i trece prin minte ce altceva ar putea să facă, mă impresionează puternic, aşa că mă ridic să-i deschid, să-l las să intre, deşi ştiu că asta nu poate duce la nimic bun, căci numaidecât începe să sară şi să danseze, cu intenţia de a mă provoca la o acţiune bărbătească, încreţeşte covorul în sute de cute, face dezordine în odaie – şi liniştea mea s-a dus.

Judecaţi totuşi dacă mi-ar veni uşor să plec în oraş cu tramvaiul, după ce l-am văzut pe Bauschan aşteptând astfel, şi să-l las să stea ca un punctişor trist departe, pe aleea cu plopi! Vara, când lumina zilei durează mult, nenorocirea nu e la urma urmelor atât de mare, fiindcă există buna perspectivă ca măcar plimbarea de seară să mă ducă pe câmpul liber, astfel că Bauschan, chiar după un mai greu răstimp de aşteptare, se despăgubeşte şi, presupunând că are noroc la vânat, poate fugări un iepure. Iarna însă, când ies în oraş la prânz, totul s-a terminat pentru acea zi, iar Bauschan trebuie să-şi îngroape orice speranţă pentru douăzeci şi patru de ore. Căci la ora la care ies a doua oară, noaptea s-a lăsat de mult, terenurile de vânătoare zac într-un întuneric inaccesibil, trebuie să-mi îndrept paşii spre locurile luminate artificial, în susul râului, pe străzi şi prin parcurile oraşului, iar acestea nu sunt pentru natura şi firea modestă a lui Bauschan; la început m-a urmat, desigur, a renunţat însă curând şi a

rămas acasă. Nu numai pentru că îi lipsea libertatea de a zburda pe un teren vizibil – dar semiîntunericul îl făcea sperios, se speria nebuneşte de oameni şi tufe, pelerina fluturătoare a unui poliţist îl făcea să sară urlând de-o parte şi să se repeadă cu îndrăzneala celui stăpânit de groază la omul speriat şi el de moarte, care căuta să-şi revină din şoc printr-un potop de înjurături şi ameninţări grosolane la adresa mea şi a lui Bauschan – şi câte alte necazuri mai aveam când mă însoţea noaptea şi pe ceaţă. În legătură cu poliţistul, trebuie să mai adaug că există trei soiuri de oameni faţă de care Bauschan are o mare aversiune, anume poliţiştii, călugării şi hornarii. Pe aceştia nu-i poate suferi şi, când trec prin faţa casei sau îi vede, indiferent unde şi când, se năpusteşte asupra lor cu lătrături furioase.

În plus, iarna este anotimpul când lumea libertăţii şi a virtuţii noastre e pusă la cea mai grea încercare, anotimpul care favorizează cel mai puţin o existenţă echilibrată şi liniştită, o existenţă retrasă, de calmă interiorizare, şi astfel oraşul mă atrage prea adesea pentru a doua oară, seara, societatea îşi impune drepturile şi abia târziu, pe la miezul nopţii, un ultim tramvai mă depune la penultima staţie a liniei, sau vin pe jos încă mai târziu, când nu mai există de mult nici un mijloc de transport, distrat, ameţit de vin, fumând, dincolo de orice oboseală firească şi sub stăpânirea unei lipse de griji în privinţa tuturor lucrurilor. În asemenea împrejurări, căminul meu, viaţa mea propriu-zisă şi liniştită îmi ies în întâmpinare, mă salută şi-mi urează bun-sosit nu numai fără reproşuri, ci şi cu cea mai mare bucurie, şi mă introduc la mine însumi – şi anume prin făptura lui Bauschan. În întunericul compact, în vuietul râului, o cotesc pe aleea cu plopi şi după câţiva paşi simt că în jurul meu dănţuie şi se agită fără să scoată un sunet ceva – la început n-am ştiut câteva minute în şir ce se întâmplă. „Bauschan?” am întrebat scrutând întunericul... Atunci

dansul şi agitaţia se amplifică la extrem, au, în tăcerea ce se prelungeşte, ceva din contorsionările unui derviş, ceva sălbatic, iar în clipa în care mă opresc, labele cinstite, deşi ude şi murdare, se şi află pe reverul paltonului meu; Bauschan clefăie şi plescăie spre faţa mea, astfel că trebuie să mă trag înapoi, în vreme ce încep să lovesc cu palma omoplatul slab, umezit de zăpadă sau ploaie... Da, a venit să mă ia de la tramvai, bunul de el; ca întotdeauna, cunoscându-mi deprinderile, s-a pus în mişcare atunci când i s-a părut că a sosit timpul şi m-a aşteptat în staţie – m-a aşteptat probabil multă vreme, în ninsoare şi ploaie, iar în bucuria lui că am sosit în sfârşit nu se află nici urmă de ranchiună pentru trădarea mea cumplită, deşi astăzi l-am neglijat cu totul, iar toate speranţele şi aşteptările lui au fost zadarnice. În vreme ce ne îndreptăm spre casă, îl laud foarte mult şi-l mângâi. Îi spun că s-a purtat frumos şi-i fac promisiuni solemne pentru a doua zi, îl asigur (de fapt, nu atât pe el, cât pe mine) că mâine la prânz, cu siguranţă şi indiferent de starea vremii, vom merge împreună la vânătoare, iar ca urmare a unor asemenea proiecte damful îmi piere, în sufletul meu se reîntorc seriozitatea şi temperanţa şi, cu gândul la terenurile de vânătoare şi singurătatea lor, îmi iau mintal obligaţii superioare, tainice şi ciudate...

Doresc însă ca la portretul de caracter al lui Bauschan să adaug alte trăsături de amănunt, astfel încât să apară în toată vioiciunea lui în faţa ochilor cititorului binevoitor. Poate că modul cel mai iscusit de a proceda ar fi acela de a face o paralelă cu răposatul Percy, căci o opoziţie mai pregnantă decât aceea dintre aceste două firi în cadrul uneia şi aceleiaşi specii este de neînchipuit. Deosebirea fundamentală constă în aceea că Bauschan se bucură de o sănătate psihică deplină, în vreme ce Percy, cum am şi spus în treacăt şi cum se întâmplă nu rareori la câinii de rasă

nobilă, a fost toată viața lui un smintit, un nebun, un exemplu pentru rezultatele insuportabile la care se ajunge printr-o înnobilare excesivă. Despre amintita caracteristică a lui Bauschan a fost vorba în linii mari şi mai sus. Aici să mai amintim numai modesta lui fire populară, aşa cum se manifestă, de pildă, în timpul ieşirilor sau când salută, împrejurări în care expresia mişcărilor sale sufleteşti se menține în sfera rezonabilului şi a unei cordialități sănătoase, fără a atinge vreodată cât de cât granițele isteriei, pe care, în toate împrejurările similare, comportarea lui Percy le depăşea într-un mod adesea revoltător.

Prin aceasta n-am indicat totuşi întreaga opoziție dintre cele două făpturi; în realitate, această opoziție este mai complicată şi mai diversă. Anume, Bauschan este, ce-i drept, grosolan ca poporul, dar şi sensibil ca acesta, în vreme ce predecesorul său nobil reunea mai multă delicatețe şi capacitate de suferință cu un suflet incomparabil mai solid şi mai mândru şi, cu toată nebunia lui, îl depăşea cu mult pe micul țăran prin autodisciplină. Scot în evidență acest amestec contradictoriu de trăsături grobiene şi gingaşe, delicate şi ferme nu în sensul unei dogme aristocratice, ci numai şi numai din respect față de adevărul vieții. Bauschan, de exemplu, este capabil să petreacă şi cele mai reci nopți de iarnă în aer liber, adică pe paie şi înapoia perdelelor de iută de la cotețul lui. O atonie vezicală îl împiedică să rămână fără întrerupere şapte ore închis într-o cameră fără să păcătuiască; din această pricină ne-am văzut nevoiți să-l lăsăm afară chiar şi în anotimpul inospitalier, având o justificată încredere în sănătatea lui robustă. Mi s-a întâmplat ca după o noapte deosebit de geroasă şi cu ceață să-mi iasă în întâmpinare nu numai cu mustața şi țăcălia pline de promoroacă, ci şi puțin răcit, cu accese de tuse sacadată şi monosilabică – după câteva ore însă, iritarea s-a dus, iar sănătatea lui nu suferă nici o pagubă. Cine s-ar fi

încumetat să-l expună pe Percy, cu părul său mătăsos, furiei unei asemenea nopți? Pe de altă parte, lui Bauschan îi e frică de orice durere, chiar şi de cea mai mică, şi răspunde la ea jeluindu-se atât de amarnic, încât ți-ar provoca silă, dacă nu te-ar dezarma prin naivitatea ei țărănească şi nu te-ar înveseli. În vreme ce se strecoară prin desiş, îl aud în fiece clipă scâncind tare, fiindcă l-a zgâriat un spin, l-a plesnit o ramură; şi dacă la săritura unui grilaj şi-a julit puțin burta sau şi-a scrântit piciorul, se aude un strigăt ca de erou antic şi-l văd cum vine şchiopătând, plângând buimăcit şi văitându-se – cu atât mai strident, de altfel, cu cât te arăți mai compătimitor, iar toate acestea, deşi după un sfert de oră va alerga şi sări ca mai înainte.

Cu Perceval lucrurile stăteau altfel. El strângea din dinți. Se temea de biciuşca din piele, cum se teme şi Bauschan, şi din păcate îi era dat s-o simtă mai des decât acesta, căci, mai întâi, eu eram mai tânăr şi mai aprins pe vremea lui decât acum, iar, în afară de asta, nechibzuința lui lua deseori o turnură rea, nelegiuită care cerea imperios o corecție şi te provoca s-o aplici. Când, aşadar, scos din fire, luam gârbaciul din cui, se strecura ghemuindu-se sub masă sau bancă, dar, când vâjâia o lovitură şi încă una, de pe buzele lui nu ieşea un strigăt de durere, cel mult, dacă lovitura îl atinsese prea arzător, un geamăt reținut – în vreme ce cumătrul Bauschan scânceşte şi strigă dintr-o laşitate ordinară doar când ridic brațul. Pe scurt, nici pic de onoare, nici o stăpânire de sine. De altfel, fiindcă am renunțat de mult să mai cer de la el isprăvi în contradicție cu firea lui, cerere care ar putea duce la conflicte, cumpătarea lui nu dă aproape niciodată prilej pentru o intervenție punitivă.

Numere de acrobație, de exemplu, nu cer de la el; ar fi zadarnic. Bauschan nu e un savant, nu e un saltimbanc de bâlci, nu e un valet poznaş, e un vânător plin de vitalitate, şi

nu un profesor. Am spus că e un excelent săritor. Dacă trebuie s-o facă, biruie orice obstacol – când e prea înalt ca să-l depăşească printr-un salt liber, se caţără agăţându-se şi se lasă să cadă dincolo, oricum, biruie obstacolul. Dar obstacolul trebuie să fie unul adevărat, adică unul pe care să nu-l poţi străbate, sau pe sub care să nu te poţi strecura, altminteri Bauschan ar socoti drept o nebunie să sară peste el. Astfel de obstacole sunt un zid, un şanţ, un grilaj, un gard fără spărturi. O prăjină pusă de-a curmezişul sau un baston întins înainte nu sunt obstacole, aşadar, nu poţi sări peste ele fără să intri într-o contradicţie smintită cu tine însuţi şi cu lucrurile. Bauschan refuză să facă aşa ceva. Refuză – încearcă deci să-l obligi să sară peste un asemenea obstacol fals; în furia ta, nu-ţi va rămâne până la urmă decât să-l iei de guler şi să-l arunci peste bară pe încăpăţânatul ce schelălăie strident, după care el face figura cuiva bucuros că dorinţa ta a fost îndeplinită, aşa că salută rezultatul începând să dănţuie şi să latre cu însufleţire. Dezmiardă-l, bate-l – în atitudinea lui domină o rezistenţă logică împotriva actului pur acrobatic, pe care n-o poţi înfrânge în nici un fel. Nu e nepoliticos, pune preţ pe satisfacerea stăpânului, la dorinţa mea sau la ordin, nu numai din propriu imbold, sare peste un gard viu compact şi primeşte cu bucurie lauda şi mulţumirea pentru ceea ce a făcut. Dar peste o bară sau un baston nu sare, ci aleargă pe dedesubt, chiar dacă l-ai omorî în bătaie. Te roagă într-o sută de feluri să-l ierţi, să fii indulgent, să-l cruţi, fiindcă îi e frică de durere, îi e frică până la laşitate, dar nici o frică şi nici o durere nu-l pot determina să execute ceva care ar fi pentru el, din punct de vedere trupesc, doar o joacă de copil, dar pentru care îi lipseşte vădit posibilitatea sufletească de a-l săvârşi. A-i cere una ca asta nu înseamnă a-l pune în faţa întrebării dacă să sară sau nu; răspunsul la această întrebare este dat dinainte, iar ordinul ar egala de-a dreptul

cu bătaia. Căci a cere de la el ceva de neînțeles şi deci de nesăvârşit fiindcă nu e înțeles egalează în ochii săi din capul locului cu a căuta un pretext de ceartă, de stricare a prieteniei şi de bătaie. Acesta este, cum văd, felul în care Bauschan înțelege lucrurile şi mă îndoiesc că se poate vorbi aici de încăpățânare. Încăpățânarea poate fi la urma urmelor frântă, ba chiar trebuie frântă; el însă ar pecetlui cu moartea rezistența lui împotriva acrobației pure.

Ciudat suflet! Atât de prietenos şi totuşi atât de străin, atât de nesupus în anumite puncte, încât cuvântul nostru se dovedeşte incapabil să-i exprime logica aşa cum se cuvine. Ce sens are, de exemplu, ceremonialul nemaipomenit, enervant pentru cei ce asistă ca spectatori, după care se desfăşoară întâlnirile dintre câini, modul lor de a face cunoştință sau numai de a lua act unul de altul? De sute de ori, plimbările mele cu Bauschan m-au făcut martorul unor astfel de întâlniri – mai bine spus: m-au silit să fiu martorul lor – şi, de fiecare dată, comportarea lui altminteri bine cunoscută a venit pentru mine, cât a durat scena, de neînțeles; mi-a fost cu neputință să pătrund simpatetic simțămintele, legile, deprinderile speciei aflate la baza acestei comportări. Cu adevărat, întâlnirea a doi câini străini unul de altul pe un teren liber face parte dintre fenomenele cele mai penibile, mai palpitante şi mai fatale ce se pot închipui, este ceva învăluit în demonie şi bizarerie. Domină în ea o constrângere pentru care nu există nume; câinii nu trec pur şi simplu unul pe lângă altul, ci resimt o teribilă stinghereală.

Nu vorbesc despre cazul când unul dintre animale se află închis pe domeniul său, după un gard – chiar şi atunci nu poți să-ți dai seama ce simt amândoi, dar chestiunea dă comparativ mai puțin de gândit. Se adulmecă reciproc de la mare distanță, iar Bauschan vine brusc în apropierea mea, de parcă ar căuta protecție, cu un scheunat care dă de veste

că resimte o frapantă spaimă şi stingherealã, în vreme ce străinul, cel închis, latră cu înverşunare, un lătrat care stimulează caracterul unei vigilenţe ce se manifestă energic, dar care, între timp, se preschimbă pe neobservate în sunete asemănătoare cu acelea scoase de Bauschan, aşadar, într-un scheunat nostalgic, plângăcios şi gelos, temător. Ne apropiem de locul acela, venim lângă gard. Câinele străin ne-a aşteptat dincolo de ostreţe ocărând şi jeluindu-şi neputinţa, sare furios cu labele pe gard şi face figura – cât de serios, n-o ştie nimeni – că l-ar sfâşia cu siguranţă în bucăţi pe Bauschan, dacă ar putea ajunge până la el. Cu toate acestea, Bauschan, care ar putea să rămână lângă mine şi să-şi vadă de drum, se duce la gard; se simte obligat s-o facă, ar face-o împotriva interdicţiei mele; dacă nu s-ar duce, ar încălca o lege lăuntrică, mult mai adânc fundamentată şi de neeludat decât interdicţia mea. Se apropie, aşadar, de gard şi, cu o mină umilă, liniştită şi rezervată, săvârşeşte înainte de toate acea acţiune de jertfă care întotdeauna are, după cum ştie şi el, un anume efect liniştitor şi de împăcare temporară, anume atâta vreme cât, de partea lui, celălalt face acelaşi lucru, chiar dacă ocărăşte şi plânge încet în continuare. Apoi încep amândoi o goană nebună, unul de-o parte, celălalt de alta, muteşte şi foarte aproape unul de altul. La capătul terenului fac cale întoarsă concomitent şi aleargă înapoi în direcţia opusă, se întorc iarăşi şi mai aleargă o dată. Brusc însă, la mijloc, se opresc de parc-ar fi prins rădăcini, nu mai stau lateral faţă de gard, ci perpendicular pe el, şi-şi apropie nasurile printre şipci. Stau aşa un răstimp îndelungat, pentru ca după aceea să-şi reînceapă de ambele laturi ale gardului, umăr la umăr, întrecerea ciudată şi fără nici un rezultat. În cele din urmă, al meu face uz de libertatea lui şi se îndepărtează. Pentru cel închis e un moment teribil! Nu poate suporta această plecare; în faptul că celălalt îşi închipuie că îi este îngăduit

s-o şteargă pur şi simplu vede o nemaipomenită mârşăvie; face scandal, spumegă, se comportă ca nebun de furie, goneşte singur în sus şi-n jos pe domeniul lui, ameninţă să sară peste gard ca să-l sugrume pe trădător şi trimite după el cele mai ordinare injurii. Bauschan aude toate acestea şi este foarte penibil atins, după cum se vede pe mutra lui tăcută şi încruntată, dar nu întoarce capul, ci tropăie domol mai departe, în vreme ce în urma noastră ocările îngrozitoare se prefac treptat în scheunat şi amuţesc în cele din urmă.

Aşa se desfăşoară scena când una din părţi se află întâmplător la adăpost. Primejdia atinge punctul culminant când întâlnirea are loc în condiţii egale şi amândoi câinii se află în libertate – este neplăcut să zugrăveşti o asemenea întâlnire; este lucrul cel mai penibil, cel mai delicat şi cel mai critic din lume. Bauschan, care tocmai ţopăia fără griji în jurul meu, vine la mine, se înghesuie pur şi simplu în mine, cu acea văicăreală şi cu acel scâncet din fundul sufletului, despre care nu poţi spune ce sentiment exprimă, dar pe care le înţeleg numaidecât şi din care deduc că se apropie un câine străin. Pândesc cu atenţie; aşa este, iată-l că vine şi se vede de departe, din comportarea lui ezitantă şi încordată, că şi el l-a simţit pe celălalt. Sunt aproape tot atât de stingherit ca şi ei; incidentul e pentru mine cât se poate de nedorit. „Cară-te! îi spun lui Bauschan. De ce te lipeşti de piciorul meu? Nu vă puteţi rezolva disputa numai între voi, la oarecare distanţă?" Caut să-l îndepărtez cu bastonul, căci dacă se va ajunge la muşcături, ceea ce, chiar dacă nu văd din ce motiv, nu e nicidecum improbabil, se vor muşca la picioarele mele, iar aceasta mă va impresiona extrem de neplăcut: „Cară-te!" spun încet. Dar Bauschan nu pleacă, se ţine ferm şi neliniştit lângă mine şi doar pentru o clipă se duce lateral lângă un pom, ca să aducă jertfa pe care, cum văd, străinul de colo o săvârşeşte şi el. Acum s-au

apropiat la douăzeci de paşi, tensiunea e înspăimântătoare. Străinul s-a culcat pe burtă, s-a ghemuit ca un tigru, cu capul împins înainte, iar în această poziție de hoț la drumul mare aşteaptă apropierea lui Bauschan, evident, pentru ca în clipa potrivită să-l înşface de gâtlej. Lucrul acesta nu se întâmplă, iar Bauschan pare că nici nu se aştepta la una ca asta; în orice caz, chiar dacă şovăind îngrozitor şi cu inima grea, se duce de-a dreptul spre cel ce stă la pândă; ar face-o şi s-ar simți obligat s-o facă şi dacă eu m-aş desprinde acum de el, luând-o pe o potecă laterală şi lăsându-l să facă față singur situației grele. Atât e de imperativă pentru el întâlnirea – nici vorbă s-o evite sau să fugă. Înaintează ca vrăjit, parcă e legat de celălalt, sunt legați amândoi într-un mod subtil şi obscur şi nu se pot împotrivi acestei legături. Ne-am apropiat acum la doi paşi.

Celălalt se ridică liniştit, de parcă n-ar fi luat niciodată alura unui tigru din junglă, şi arată acum la fel ca Bauschan – pleoştiți, jalnici şi foarte stingheriți stau amândoi şi nu se îndepărtează unul de altul. Ar dori cu siguranță s-o facă, întorc capul, trag cu ochiul, trişti, într-o parte, amândoi par apăsați de aceeaşi conştiință a vinovăției. Aşa se împing şi se apropie tiptil, cu o prudență mohorâtă, unul de celălalt şi lângă celălalt, coastă lângă coastă, şi-şi adulmecă unul altuia taina procreării. Acum încep desigur să mârâie, eu îl chem pe Bauschan cu vocea scăzută pe nume şi-l previn, fiindcă aceasta e clipa când se decide dacă se va ajunge la muşcături, sau voi fi scutit de această emoție. Muşcăturile au început, nu se ştie cum şi încă mai puțin de ce – deodată, amândoi nu mai sunt decât un ghem şi o învălmăşeală turbată, din care răzbat cele mai îngrozitoare sunete guturale de bestii feroce. Trebuie să intervin cu bastonul, ca să înlătur o nenorocire, trebuie să caut să-l apuc pe Bauschan de zgardă sau de ceafă ca să-l ridic cu brațul liber în aer, în vreme ce celălalt se ține agățat

cu înverşunare de el, ceea ce-mi inspiră o spaimă pe care o resimt în mădulare încă o bună bucată de vreme. Se poate însă întâmpla şi ca, după toate pregătirile şi tot ceremonialul, să nu se petreacă nimic şi scena să se încheie în linişte. Ce-i drept, le e greu amândurora, în ambele cazuri, să se mişte din loc: chiar şi atunci când nu ajung la muşcături, sunt dependenți unul de altul printr-o legătură prea rezistentă. S-ar părea că fiecare îşi vedea de drum, nu mai şovăie coastă în coastă, ci stau aproape în linie dreaptă, unul întors încolo, celălalt încoace, nu se văd, aproape că nu întorc capul, ci doar trag cu globul ochiului înapoi, atât cât se poate. Dar, cu toate că între ei e acum o oarecare distanță, trista legătură rezistentă nu se rupe şi nici unul nu ştie dacă a sosit momentul eliberării îngăduite, amândoi ar dori desigur să plece, dar din cine ştie ce îngrijorare ce le apasă conştiința nici unul nu îndrăzneşte să se desprindă. Până când, în sfârşit, legătura s-a frânt, şi Bauschan se-ndepărtează în salturi, mântuit, cu inima uşoară, de parcă i s-ar fi dăruit din nou viața.

Vorbesc despre aceste lucruri ca să arăt cât de străină şi de ciudată îmi apare în anumite împrejurări firea unui prieten atât de apropiat – mă simt atunci neliniştit şi incapabil să înțeleg: îl observ clătinând din cap pe Bauschan şi doar intuiesc câte ceva. Altminteri îi cunosc atât de bine sufletul, desluşesc cu voioasă simpatie toate manifestările acestuia, mimica, întregul comportament. Aşa, pentru a da numai un exemplu oarecare, îi cunosc un anumit căscat piuitor prin care-şi exprimă dezamăgirea că o plimbare a fost prea scurtă şi nerodnică din punct de vedere sportiv: când încep ziua târziu, puțin înainte de masă, şi ies cu Bauschan în câmp liber doar pentru un sfert de oră şi îndată după aceea ne întoarcem. Păşeşte pe lângă mine şi cască. E un căscat animalic, neruşinat, nepoliticos, cu gura larg deschisă, însoțit de un sunet gutural piuitor de expresie

plictisită jignitoare. „Straşnic stăpân am, zice el. L-am întâmpinat azi-noapte târziu la punte, iar el îmi stă toată ziua înapoia uşii cu geam şi mă lasă să aştept plimbarea până când îmi vine să mor de plictiseală, iar când, în fine, iese, o face doar ca să se întoarcă, mai înainte să fi adulmecat vreo sălbăticiune oarecare. Ah, da, straşnic stăpân! Ăsta nu-i un domn adevărat! E un amărât ca vai de el!”

Aceste reflecţii le exprimă căscatul său cu o claritate grosolană, imposibil să n-o înţelegi. Recunosc şi că are dreptate şi că sunt vinovat faţă de el, aşa că întind mâna ca să-l bat alintător pe umăr sau să-l mângâi pe creştetul capului. Dar el nu acceptă mângâierile, cască încă o dată, pe cât se poate încă mai nepoliticos, deşi, spre deosebire de Percy şi în concordanţă cu sensibilitatea lui populară, e mare amator de mângâieri efeminate. Îi place cu deosebire să fie scărpinat la beregată şi are un amuzant mod de a conduce mâna, prin scurte mişcări energice ale capului, la locul dorit. Ignorarea mângâierilor mai depinde de data aceasta, în afară de dezamăgire, şi de faptul că suntem în mişcare, adică: atât cât mă aflu şi eu în mişcare, rămâne insensibil şi nu-l interesează alintările. În această situaţie, dispoziţia lui este prea bărbătească pentru a gusta aşa ceva – atitudine ce se schimbă îndată ce mă aşez. Atunci, gesturile mele prieteneşti sunt primite cu dragă inimă, iar modul său de a le răspunde este de o insolenţă exultantă şi stângace.

În vreme ce şed pe scaunul meu în colţul zidului ce înconjoară grădina, sau afară pe iarbă, sprijinit cu spinarea de un copac preferat şi citesc o carte, mă întrerup uneori cu plăcere, ca să-i vorbesc puţin lui Bauschan sau să mă joc cu el. Ce-i spun? De cele mai multe ori îi rostesc numele, sunete care-l interesează cel mai mult, fiindcă îl indică pe el şi au asupra întregii sale fiinţe un efect electrizant – îl

tachinez şi-i aţâţ orgoliul, asigurându-l pe diferite tonuri şi dându-i de gândit că el se numeşte şi este Bauschan; dacă stărui asupra acestui lucru un răstimp, îl pot transpune într-o stare de adevărat extaz, un fel de beţie a identităţii, astfel că începe să se învârtească în jurul său şi, îmboldit de mândria ce-i umple pieptul, să latre tare şi jubilând spre cer. Ne mai distrăm şi altfel: îl lovesc peste nas, iar el se repede să-mi înhaţe mâna ca pe o muscă. Joaca asta ne face pe amândoi să râdem – da, şi Bauschan râde, iar lucrul acesta e pentru mine, care de asemenea râd, privelişte a cea mai ciudată şi cea mai mişcătoare din lume. Este emoţionant să vezi cum, datorită încântării procurate de glumă, obrazul lui animalic slab începe să tremure şi să tresalte în jurul colţurilor gurii, cum pe figura negricioasă a acestei făpturi apare expresia fizionomică a râsului omenesc, sau măcar un reflex tulbure, stângaci şi melancolic al acestui râs, pentru ca mai apoi să dispară, ca să facă loc unor semne de spaimă şi confuzie, şi iar să apară brusc.

Doresc însă ca aici să mă întrerup şi să nu mă mai pierd în amănunte. Oricum, mă îngrijorează dimensiunile pe care ameninţă să le ia, cu totul împotriva intenţiilor mele, această mică descriere. Vreau să-l prezint, fără multă vorbă, pe eroul meu în splendoarea lui şi în elementul său, în acele împrejurări din viaţă în care este în cea mai mare măsură el însuşi şi care-i favorizează în chipul cel mai frumos toate calităţile, anume la vânătoare. Mai înainte însă trebuie să-l informez mai exact pe cititor despre scena acestor bucurii, despre terenul nostru de vânătoare, peisajul meu de lângă râu, căci acesta este strâns legat de persoana lui Bauschan; ba într-un fel foarte înrudit îmi e drag, familiar şi important ca şi el – ceea ce mă face ca în mod logic, chiar şi fără altă motivaţie nuvelistică, să folosesc numele său drept titlu pentru descrierea ce urmează.

Terenul de vânătoare

În grădinile din colonia noastră situată pe un spațiu vast, bătrânii copaci uriaşi ce depăşesc acoperişurile se detaşează pretutindeni net de noile plantații gingaşe, fiind fără echivoc vegetația originară şi locuitorii străvechi ai ținutului. Sunt mândria şi podoaba acestei aşezări încă tinere; au fost cruțați şi păstrați cu grijă atât cât a fost posibil, iar acolo unde la măsurarea şi împrejmuirea proprietăților s-a ajuns la un conflict cu unul dintre ei, adică acolo unde un asemenea trunchi demn acoperit cu muşchi argintiu se afla exact pe linia de demarcație, gardul descrie în jurul lui un mic ocol, ca să fie preluat în grădini, sau s-a lăsat în betonul zidului, ca din politețe, un gol în care se înalță bătrânul, pe jumătate particular, pe jumătate public, cu ramurile goale împovărate de zăpadă sau împodobite cu verdeața lui din frunze mici, desfăcute din muguri târzii.

Sunt exemplare de frasin, un copac iubitor ca puțini alții de umezeală – iar prin aceasta am exprimat un lucru hotărâtor cu privire la trăsătura specifică a regiunii noastre. Nu a trecut mult timp – cam un deceniu şi jumătate, nu mai mult – de când rațiunea umană a desțelenit-o şi a făcut-o locuibilă. Mai înainte era aici o mlaştină sălbatică – o adevărată cloacă de țânțari, unde sălcii, plopi infirmi şi tot felul de copaci strâmbi se oglindeau în bălțoace stătute. Ținutul e un teren aluvionar; la câțiva metri de la suprafață se află un strat de pământ impermeabil; de aceea solul a fost dintotdeauna mlăştinos, şi pretutindeni în adâncurile lui se afla apă. Asanarea s-a realizat prin adâncirea albiei râului – nu mă pricep la treburi inginereşti, dar în esență s-a recurs la acest artificiu pentru ca apa care nu se putea infiltra în sol să fie determinată să se scurgă, astfel că acum pâraie subterane aflate în multe locuri se varsă în râu, iar pământul s-a consolidat, cel puțin în cea mai mare parte,

căci, dacă se întâmplă să cunoşti bine împrejurimile, aşa cum le cunoaştem eu şi Bauschan, ştii că pe râu în jos se găsesc în desiş unele adâncituri năpădite de păpuriş, care amintesc de starea originară, ca să nu mai vorbesc de locuri a căror răcoare umedă nu poate fi alungată nici de cea mai fierbinte zi de vară şi unde, în asemenea zile, îți face plăcere să poposeşti câteva minute ca să-ți tragi sufletul.

În genere însă, regiunea şi-a păstrat pe deplin curioasa notă caracteristică, prin care se deosebeşte de la prima privire şi de malurile unei ape de munte aşa cum ni le imaginăm în mod obişnuit, cu pădurile de conifere şi cu păşunile lor mlăştinoase – şi-a păstrat, zic, nota caracteristică de la început chiar şi după ce a preluat-o întreprinderea ce-a vândut parcelele, iar pretutindeni, până şi în afara grădinilor, vegetația străveche şi originară predomină clar față de cea nou introdusă şi plantată mai târziu. Pe alei şi în parcurile publice prosperă desigur castanul sălbatic, arțarul care creşte repede, chiar şi fagi şi tot soiul de tufe decorative; toate acestea nu sunt însă plante originare, ci răsădite, ca şi plopul velş care se înalță aliniat în bărbăția lui sterilă. Am spus că frasinul este copacul autohton – foarte răspândit, îl întâlneşti la toate vârstele, ca uriaşi de sute de ani şi ca vlăstare debile, răsărite în masă din pietriş, ca buruienile; împreună cu plopul argintiu şi cu cel tremurător, cu mesteacănul şi salcia în chip de copac sau de tufă, frasinul conferă peisajului pecetea proprie. Frasinii sunt însă copaci cu frunze mici, iar micimea frunzelor şi delicatețea frunzişului la dimensiunile adesea gigantice ale staturii copacilor constituie încă o notă caracteristică izbitoare a regiunii. O excepție o reprezintă ulmul care-şi îndreaptă spre soare frunza lucioasă, de câteva ori mai mare, parcă zimțuită pe margini cu fierăstrăul şi lipicioasă pe fața superioară, apoi o mulțime de plante agățătoare care înfăşoară pretutindeni în

dumbravă trunchiurile mai tinere şi-şi amestecă în încâlceală frunzişul cu al lor. Silueta zveltă a aninului se grupează în locuri mai joase în mici crânguri. Teiul se găseşte însă foarte rar; stejarul nu apare deloc, nici molidul. Molizi cresc însă în mai multe locuri sus pe panta răsăriteană, limita regiunii noastre, unde, datorită altei structuri a solului, începe şi altă vegetaţie, cea altminteri obişnuită se înalţă acolo negri spre cer şi privesc, de parcă ar sta de veghe, spre câmpia noastră.

De la pantă până la râu nu sunt mai mult de cinci sute de metri, i-am măsurat cu pasul. Se prea poate că pe râu în jos lunca să se lăţească puţin în formă de evantai – diferenţa nu e deloc importantă, remarcabil e doar faptul că o fâşie de teren atât de îngustă determină o modificare substanţială a peisajului, vizibilă chiar şi atunci când, ca Bauschan şi ca mine, faci uz cu măsură de spaţiul de joc ce ţi se oferă, urmând cursul râului în jos, şi nu petreci în aceste expediţii un răstimp mai mare de două ore, socotit pentru dus şi întors. Diversiunea priveliştilor şi posibilitatea de a schimba mereu şi a combina diferit itinerariile plimbărilor, fapt datorită căruia peisajul, deşi familiar de multă vreme, nu ne plictiseşte şi nici nu ni se pare strâmt, provin din împărţirea acestor locuri în trei regiuni sau zone cu totul distincte, cărora te poţi dedica luându-le pe fiecare în parte, sau pe care le poţi uni una cu alta pe poteci piezişe, tăiate de-a curmezişul: zona râului şi a malului său apropiat, de-o parte, zona pantei, de cealaltă, şi zona pădurii, la mijloc.

Cea mai mare parte din lăţime revine zonei pădurii, parcului, răchitişului, vegetaţiei de luncă – încerc să aflu un nume mai potrivit şi care să ofere o imagine mai concretă decât cuvântul „pădure” pentru acest teren ciudat şi nu-l găsesc, după cum mi se pare. Despre o pădure în sensul obişnuit al termenului – un fel de sală cu pardoseala din muşchi şi frunze uscate şi cu coloane din copaci cam de

aceeaşi mărime – nu poate fi vorba în nici un caz. Copacii terenului nostru forestier sunt cu totul diferiţi ca vârstă şi dimensiune; există printre ei străbuni uriaşi din neamul sălciilor şi al plopilor, cu deosebire de-a lungul râului, dar şi în interiorul desişului, apoi sunt alţii, evident adulţi, care pot număra zece sau cincisprezece ani, în sfârşit, o legiune de trunchiuri subţiri, un fel de şcoală de copaci în sălbăticie, o pepinieră naturală de frasini, mesteceni şi arini, care nu fac deloc impresie de slăbiciune, deoarece, cum am spus, sunt cu toţii strâns încolăciţi de plante agăţătoare care oferă în ansamblu o imagine de o luxurianţă aproape tropicală; am însă bănuiala că aceste plante stingheresc dezvoltarea gazdelor lor, căci în anii de când locuiesc aici nu cred să fi văzut multe dintre aceste trunchiuri sporind în grosime.

Copacii sunt de soiuri puţine, înrudite îndeaproape. Arinul aparţine familiei mesteacănului, plopul nu e, la urma urmelor, mult diferit de salcie. Se poate afirma că toţi aceşti copaci se apropie de tipul fundamental al celei din urmă – de altfel silvicultorii ştiu că neamul copacilor este foarte dispus să se adapteze specificului mediului ambiant, să-şi însuşească imitativ într-un anume sens preferinţa pentru liniile şi formele predominante. Aici predomină linia fantastică, deformată vrăjitoreşte a salciei, această devotată însoţitoare şi vecină a apelor curgătoare şi stătătoare, cu ramuri întinse ca nişte degete încovoiate şi ramificate ca măturile – aspect pe care ceilalţi copaci caută vizibil să-l imite. Plopul argintiu se încovoaie întocmai după gustul salciei, adeseori mesteacănul abia de mai poate fi deosebit de el, căci, sedus de spiritul locului, se răsuceşte şi el uneori în chipul cel mai ciudat, remarcă prin care nu vrem să spunem că acest copac simpatic nu este reprezentat şi aici de numeroşi indivizi extrem de bine formaţi, care-ţi încântă ochiul în lumina de un colorit favorabil a după-amiezii. În regiunea noastră apare cu un trunchi subţire argintiu, cu

câteva frunzulițe răzlețe în chip de coroană, ca o fecioară zveltă şi drăgălaşă, îngrijit formată, cu trunchiul fercheş, alb cum e creta, cu buclele frunzişului atârnând într-un mod delicat şi galeş, dar şi cu o adevărată statură de elefant, cu un trunchi pe care nu l-ar putea cuprinde cu brațele nici un bărbat a cărui coajă mai poartă numai sus de tot urme din albeața netedă, iar mai jos s-a transformat într-o scoarță grosolană, cărbunoasă, plină de crăpături... În ce priveşte solul, trebuie spus că acesta nu are aproape nici o asemănare cu acela al unei păduri. E format din pietriş, argilă şi chiar nisip şi n-ar trebui socotit fertil. Şi totuşi, în limitele sale, e rodnic până la abundență. Pe el prosperă o iarbă înaltă, cu fire uscate şi muchii tăioase, ca de pe dune, care în timpul iernii acoperă pământul ca un aşternut de fân, o iarbă care adesea se preschimbă în păpuriş, dar care, pe de altă parte, se înalță spre bulbii rădăcinilor de copaci moale, groasă şi doldora de sevă, amestecată cu urzici, cucută, podbeal, tot felul de frunziş târâtor, apoi cu scaieți înalți şi lăstare de copaci tineri, încă moi, un adăpost favorabil pentru fazani şi alte galinacee sălbatice. Din tot acest puhoi şi desiş aflat la suprafața solului se cațără pretutindeni carpenul şi hameiul sălbatic spiralat, formând sus pe copaci ghirlande cu frunze late, încât până şi iarna vrejurile lor țin înfăşurate trunchiurile ca nişte sârme tari, imposibil de rupt.

Aceasta nu e pădure şi nu e parc, e nici mai mult, nici mai puțin decât o grădină de basm. Consider justificată această definire, deşi este vorba în fond despre o natură săracă, limitată şi înclinată spre infirmitate, pe care câteva simple denumiri botanice o desemnează şi o caracterizează întru totul. Solul este ondulat, se ridică şi coboară mereu, fapt ce închide frumos perspectiva şi împiedică privirea să cuprindă chiar şi lateral un spațiu mai întins. Dacă pădurea s-ar întinde spre dreapta şi spre stânga pe distanță de mai

multe mile sau atât cât se întinde în lungime, în loc să măsoare de la centru, în ambele direcţii, doar o sută şi câţiva paşi, nu te-ai putea simţi în ea mai ascuns, mai pierdut în adânc şi mai izolat. Numai urechea ia cunoştinţă, datorită vuietului uniform dinspre apus, de apropierea prietenoasă a râului, pe care nu-l vezi... Există aici văgăuni pline ochi de tufe de soc, lemn-câinesc, iasomie şi mălin, al căror miros aproape că te sufocă în zilele înăbuşitoare de iunie... Există apoi adâncituri ale terenului – adevărate cariere de pietriş, pe pantele şi în fundul cărora nu cresc decât nişte lăstare de răchită şi ceva salvie uscătivă.

Toate acestea nu încetează să aibă asupra mea un efect ciudat, deşi de câţiva ani poposesc aici în fiecare zi. Mă impresionează bogăţia de frunziş a frasinilor, care par nişte tauri uriaşi, mă impresionează fantastic aceste vrejuri încolăcite şi acest păpuriş, această umiditate şi uscăciune, acest desiş sărăcăcios şi, ca să-mi definesc global impresia, mi se pare întru câtva că mă pomenesc transpus în peisajul altei perioade a pământului, sau chiar într-un peisaj submarin, ca şi când aş umbla pe fundul unei ape – reprezentare ce nu e străină de realitate, căci apa se găsea odinioară pe aici în multe locuri, mai ales în acele scufundături care au astăzi înfăţişarea unui bazin de forma unui patrulater acoperit cu iarbă şi puieţi de frasini – pepiniere sădite de natură – pe unde pasc oile şi dintre care unul se află chiar în spatele casei mele.

Locul acesta sălbatic este străbătut cruciş şi curmeziş de poteci în parte doar nişte fâşii de iarbă călcată cu piciorul, dar şi cărări cu pietriş, nu trasate anume de cineva, ci bătătorite de paşi, deşi nu s-ar putea spune de paşii cui, căci pentru Bauschan şi pentru mine întâlnirea unui om este o excepţie neliniştitoare, iar la apariţia cuiva însoţitorul meu rămâne încremenit şi scoate un singur lătrat scurt, care exprimă relativ exact ceea ce simt şi eu în asemenea

situație. Chiar şi în frumoasele după-amiezi de duminică din timpul verii, când o mulțime de oameni ieşiți la plimbare se revarsă din oraş spre domeniul nostru (deoarece întotdeauna aici este cu câteva grade mai răcoare decât în alte părți), putem să hoinărim aproape netulburați pe aceste poteci interioare; oamenii nu le cunosc şi-apoi îi atrage cu putere apa, râul, cum se întâmplă de obicei, astfel că se înghesuie, îngrămădiți cât e posibil, pe cheiul cel mai din aval, când e accesibil; adică: atunci când nu e inundat, şuvoiul de oameni se revarsă spre acest loc, iar seara se întoarce în oraş. Cel mult, dăm prin tufărişul de aici din interior de câte o pereche de îndrăgostiți întinşi pe iarbă, care ne privesc din cuibul lor cu ochi îndrăzneți şi totodată sfioşi de animal, ca şi cum ar vrea să ne întrebe cu semeție dacă avem ceva împotriva prezenței lor acolo şi împotriva a ceea ce fac pe ascuns – întrebare la care răspundem negativ prin tăcere, îndepărtându-ne: Bauschan cu acea indiferență pe care i-o inspiră tot ceea ce nu are miros de sălbăticiune, iar eu cu o mină total rezervată şi inexpresivă, care lasă toate în voia lor şi nu destăinuie nici încuviințare, nici dezaprobare.

În parcul meu, potecile de care am vorbit nu sunt singurele căi de comunicație şi mijloace de legătură. Mai există şi străzi – mai exact spus, există amenajări care au fost cândva străzi sau care trebuiau să devină, ori, Dumnezeu ştie, care vor şi deveni în realitate... Lucrurile stau astfel: încă o bună bucată dincolo de partea construită a regiunii – restrânsa colonie de vile – se mai văd urme ale hârlețului deschizător de drumuri şi ale sanguinului spirit întreprinzător. S-a pornit cu îndrăznețe planuri de largă perspectivă. Societatea comercială care a preluat ținutul acum zece sau cincisprezece ani a avut alte gânduri, şi anume mult mai mari în privința lui (şi în privința ei înseşi); aşezarea nu trebuia să se limiteze la mâna de vile existente

astăzi. Au existat o mulțime de parcele pentru construcții pe o distanță de un kilometru în josul râului – şi azi e la fel – totul fiind pregătit pentru a primi cumpărători şi amatori de un mod de viață aşezat. La şedințele de consiliu ale societății au dominat vederi largi. Nu s-au mulțumit cu lucrări de asanare, cu construirea unui chei practicabil, cu plantații horticole, au proiectat chiar şi amenajări care-au pătruns relativ adânc în pădure, au întreprins defrişări, au aşternut pietriş aluvionar, au parcelat aceste locuri sălbatice prin străzi, câteva în lungime, mai multe încă transversale – străzi bine concepute, splendide, sau proiecte pentru asemenea străzi pavate cu piatră de râu, au schițat partea carosabilă şi un trotuar larg pentru pietoni, pe care însă acum nu circulă pietoni, în afară de Bauschan şi de mine; el cu pielea bună şi rezistentă a labelor sale, eu cu ghete țintuite, din cauza pietrişului aluvionar. Căci vilele care, după socotelile şi intențiile societății, trebuiau să strălucească prietenos pe laturile străzilor nu s-au construit deocamdată, cu toate că eu am luat-o înainte şi am dat un bun exemplu, ridicându-mi casa în acest ținut. Au rămas neconstruite, cum spun, de zece, cincisprezece ani şi nu e, aşadar, nici o mirare că asupra locului apasă o anume desconsiderare, astfel că societatea şi-a pierdut cheful de a mai face alte investiții şi de a termina ceea ce începuse în stil mare.

Şi totuşi lucrurile ajunseseră atât de departe, încât aceste străzi fără locuitori au numele lor după regulă, ca în inima unui oraş sau în marginea lui; aş dori mult să ştiu ce visător şi ce speculant cu înclinații artistice sau ştiințifice le-au dat aceste nume. Există o stradă Gellert, una Opitz, una Fleming, una Bürger[6] şi chiar una Adalbert Stifter[7], pe care

[6] Nume de poeți din secolele XVII şi XVIII.

păşesc cu deosebită simpatie şi evlavie cu ghetele mele ţintuite. Aşa cum se obişnuieşte la străzile de la periferie unde încă nu s-au terminat construcţiile, astfel că nu există nici o casă pe colţ, şi aici sunt înfipţi la intrarea străzilor stâlpi pe care sunt fixate plăci cu numele lor: plăci emailate albastre, obişnuite pe aici, cu litere albe. Dar, vai, plăcile nu se află în cea mai bună stare de prea multă vreme denumesc nişte schiţe de străzi pe care nu vrea să locuiască nimeni, şi nu în ultimul rând ele sunt cele ce fac aici foarte clar vizibile desconsiderarea, incontestabilul fiasco şi stagnarea dezvoltării. Sunt total neglijate; nu se îngrijeşte nimeni de întreţinerea şi înnoirea lor, intemperiile şi soarele le-au deteriorat rău. Smalţul a sărit în multe locuri, literele albe au fost mâncate de rugină, astfel că în locul lor se cască doar nişte pete cafenii şi goluri cu marginile urât zimţuite, care fragmentează numele şi le fac adesea greu lizibile. Când am venit aici prima dată şi am întreprins o explorare a ţinutului, una dintre plăci mi-a dat cu deosebire mare bătaie de cap. Era o placă excepţional de lungă pe care se păstrase fără întreruperi cuvântul „strada”, dar din numele propriu-zis care, cum am spus, era sau fusese foarte lung, majoritatea literelor erau ilizibile, fiind mâncate de rugină: golurile cafenii îţi îngăduiau să deduci numărul lor; de recunoscut însă nu erau decât o jumătate de la început, undeva pe la mijloc un e şi, la sfârşit, încă un e. Era prea puţin pentru perspicacitatea mea, mi se părea o problemă cu prea multe necunoscute. Am stat multă vreme acolo cu mâinile la spate, privind placa cea lungă şi studiind-o. Apoi am plecat mai departe cu Bauschan pe trotuar. Dar în vreme ce-mi închipuiam că mă gândesc la alte lucruri, subconştientul meu lucra mai departe, spiritul meu căuta

---

[7] Scriitor austriac (1805–1868), pe care Thomas Mann l-a descoperit în timpul lucrului la *Stăpân şi câine* şi l-a citit cu multă admiraţie.

numele nimicit şi, deodată, acesta mi-a ţâşnit în minte – am rămas locului speriat, m-am întors degrabă, am luat din nou poziţie în faţa plăcii, am comparat şi am făcut proba. Da, totul se nimerea şi se rezolva. Aceea pe care mă plimbam era strada Shakespeare.

Plăcile se potrivesc acestor străzi, iar străzile se potrivesc exact acestor plăci – şi unele şi altele sunt visătoare şi decăzute. Străzile se întind prin pădurea în care au fost deschise, dar pădurea nu are odihnă, nu lasă străzile neatinse timp de decenii, până când să vină locuitorii, face ca toate amenajările să se închidă din nou, deoarece vegetaţia de aici nu se sfieşte de pietriş, este obişnuită să prospere pe el, astfel că pretutindeni, pe părţile carosabile şi chiar pe trotuar au răsărit scaieţi cu cap purpuriu, salvie albastră, tufe argintii de salcie şi tineri frasini verzi: fără nici o îndoială, străzile cu nume poetice ale parcului se acoperă cu o vegetaţie luxuriantă, desişul le înghite din nou şi, fie acesta un lucru vrednic de plâns sau îmbucurător, în viitorii zece ani strada Opitz sau strada Fleming nu vor mai fi practicabile şi probabil ca şi dispărute. În clipa de faţă nu există nici un motiv să ne plângem, deoarece, din punct de vedere pictural şi romantic, nu mai există cu siguranţă în lumea toată străzi mai frumoase decât acestea în starea lor actuală. Nimic nu-ţi poate procura o bucurie mai mare decât să hoinăreşti pe aceste străzi decăzute şi neterminate, dacă ai încălţări solide şi nu trebuie să te temi de pietrişul colţuros, nimic nu-ţi poate face mai mare plăcere decât să contempli peste vegetaţia sălbatică a solului copacii cu frunză mică învăluiţi de o uşoară umiditate, care le încadrează şi le închide perspectiva. Sunt copaci cum i-a zugrăvit cu trei sute de ani în urmă acel maestru din Lorena. Dar ce spun eu – *cum* i-a zugrăvit? Pe aceştia i-a zugrăvit! A fost aici, cunoştea acest ţinut, l-a studiat cu siguranţă, iar dacă entuziastul membru al societăţii, care a

botezat străzile parcului meu, nu s-ar fi limitat atât de strict la literatură, pe una din plăcile ruginite ar fi trebuit să se ghicească numele lui Claude Lorrain[8].

Până aici am descris zona din mijloc a pădurii. Dar şi aceea a pantei din răsărit are farmecul său de nedispreţuit pentru mine şi, de asemenea, pentru Bauschan, din motive ce se vor arăta mai departe. Ar putea fi numită şi zona pârâului, deoarece un pârâu îi conferă pecetea de peisaj idilic şi, cu malurile lui acoperite de nu-mă-uita care îndeamnă la visare, formează pandantul zonei râului puternic de dincolo, al cărui vuiet se aude în surdină şi aici, mai ales când bate vântul dinspre apus. Acolo unde cea dintâi dintre străzile transversale, pornind de la aleea de plopi, străbate ca un dig păşunile în formă de bazin şi parcelele de pădure, luând sfârşit la piciorul pantei, un drum, folosit iarna de copii ca derdeluş, coboară la stânga, spre terenul aflat mai jos. În locul unde drumul acesta devine plat, începe cursul pârâului, pe al cărui mal, din dreapta sau din stânga, când se poate trece de pe o parte pe cealaltă, stăpânul şi câinele se plimbă cu plăcere de-a lungul pantei cu aspect variat. Spre stânga se aştern păşuni întinse, cu o mulţime de copaci. Tot acolo se află o grădină de legume ţărănească, ale cărei clădiri gospodăreşti îşi arată spatele, de asemenea, pasc nişte oi care smulg trifoiul sub paza unei fetiţe în rochiţă roşie, o creatură nu foarte deşteaptă, care stă necontenit cu mâinile proptite pe genunchi şi pare cuprinsă de o mânie poruncitoare, dar care începe să ţipe îngrozitor, cu o voce stridentă când se află faţă-n faţă cu berbecul mare, gros şi maiestuos din cauza lânii, nepăsător la orice interdicţie şi dispus să facă numai ce vrea el. Cele mai groaznice strigăte le scoate fetiţa când,

[8] Pictor francez (1600–1782), peisagist celebru.

la apariția lui Bauschan, se iscă panică între oi, ceea ce se întâmplă aproape întotdeauna şi cu totul împotriva intențiilor şi a părerilor lui Bauschan, căruia oile îi sunt din fundul sufletului indiferente, până într-atât încât pare să nici nu le vadă, căutând totuşi să împiedice izbucnirea nebuniei în turmă printr-o accentuată desconsiderare şi o prudență plină de dispreț. Oile duhnesc destul de tare pentru nasul meu (de altfel, fără să-mi displacă), dar ceea ce emană de la ele nu e miros de sălbăticiune, astfel că Bauschan nu are nici un interes să le stârnească. Cu toate acestea, o mişcare bruscă din partea lui, sau simpla lui apariție sunt suficiente pentru ca, dintr-odată, turma, care până în acea clipă behăia paşnic cu voci de copii şi bărbați şi păştea mult risipită, să se năpustească în aceeaşi direcție spate-n spate, într-o masă compactă, în vreme ce prostănaca fetiță, adânc încovoiată, strigă după oi până când i se frânge vocea şi-i ies ochii din cap. Bauschan însă ridică spre mine privirea cam cu acest înțeles: Spune şi dumneata dacă am eu vreo vină sau dacă le-am dat vreun motiv?

Odată s-a întâmplat totuşi ceva contrar obiceiului, ceva ce mi-a făcut o impresie mai penibilă şi, în orice caz, mai ciudată decât panica. Anume, una dintre oi, un exemplar oarecare al speciei, de mărime mijlocie şi cu o față obişnuită de ovină, cu o gură îngustă şi răsfrântă în sus, care-i dădea o expresie zâmbitoare şi de o nerozie perfidă, se arătă ca înamorată la nebunie de Bauschan şi veni lângă el. Pur şi simplu, se luă după el – se desprinse de turmă, părăsi păşunea şi-l urmă pas cu pas, ori încotro o lua, tăcută şi zâmbind cu o exagerată stupiditate. Bauschan părăsi drumul, iar ea veni după el; câinele începu să alerge, oaia o porni şi ea la galop; el se opri locului, ea făcu acelaşi lucru, foarte aproape în urma lui şi zâmbind misterios. Figura lui Bauschan destăinuia indispoziție şi stingherealã, şi

realmente situaţia lui era absurdă în cel mai înalt grad, n-avea sens şi raţiune nici în bine, nici în rău, îi apărea de o stupiditate cum nu-i mai fusese dat nici lui, nici mie să mai întâlnim. Oaia se îndepărta din ce în ce mai mult de baza ei, dar de asta părea că nu-i pasă, continua să se ţină după supăratul Bauschan, vizibil hotărâtă să nu se mai despartă de el, ci să-l urmeze oricât şi încotro s-ar duce. Bauschan păşea pe lângă mine tăcut, nu pentru că ar fi fost îngrijorat, căci n-avea nici un motiv, ci fiindcă îi era ruşine de situaţia dezonorantă în care se găsea. În cele din urmă, ca şi cum s-ar fi săturat, se opri, întoarse capul şi mârâi ameninţător. La rându-i, oaia behăi, scoţând un sunet asemănător cu râsul răutăcios al unui om, ceea ce pe Bauschan îl îngrozi atât de tare, încât o luă la goană cu coada între picioare – oaia o porni după el, făcând nişte salturi caraghioase.

Între timp ajunsesem foarte departe de turmă, iar fetiţa cea smintită continua să ţipe, gata să plesnească, lăsându-se pe genunchi şi ridicându-i cu schimbul până la obraz, încât de la distanţă părea un cocoşat care zbiară cu turbare. În sfârşit, fie alarmată de strigăte, fie sesizată de cele ce se întâmplau, apăru o slujnică tânără, cu un sorţ dinainte. Ţinând într-o mână o furcă, iar cu cealaltă apăsându-şi pieptul care-i sălta liber sub bluză, femeia ajunse cu răsuflarea tăiată până la noi şi încercă, ameninţând-o cu furca, să mâne înapoi în direcţia dorită oaia care mergea acum la pas, fiindcă şi Bauschan făcea acelaşi lucru, dar nu reuşi. Oaia se ferea de furcă, dar numaidecât o cotea din nou pe urmele lui Bauschan şi nici o putere nu părea în stare s-o desprindă de el. Mi-am dat atunci seama care era singura soluţie şi am făcut cale-ntoarsă. Am pornit-o cu toţii înapoi, lângă mine mergând Bauschan, după el oaia, iar la urmă femeia cu furca, în vreme ce fetiţa cu rochie roşie ne aştepta gheboşată, ţopăind şi ţipând. N-a fost însă suficient că ne-am întors până la turmă, a trebuit să facem toată

treaba şi să mergem cu alaiul până la capăt. Ajunşi în curte, ne-am îndreptat spre grajdul oilor, iar slujnica deschise în faţa noastră uşa mare glisantă, împingând-o cu toată puterea. Am intrat, iar când am fost cu toţii înăuntru, noi, ceilalţi, ne-am strecurat din nou cu dibăcie afară şi am împins repede uşa grajdului în nasul oii păcălite, care a rămas astfel prizonieră. Abia atunci Bauschan şi cu mine, salutaţi cu un potop de mulţumiri de slujnică, ne-am putut relua plimbarea întreruptă, dar Bauschan a păstrat până la sfârşit un aer indispus şi umilit.

Atâta despre oi. Chiar lângă clădirile fermei, la stânga, se afla o întinsă colonie de grădini; cu boschetele şi căsuţele ei de vară asemănătoare unor capele şi cu numeroasele îngrădituri ale minusculelor grădiniţe, face impresia de cimitir. Colonia este împrejmuită în întregime şi doar proprietarii acestor grădiniţe au acces în ea, intrând pe o poartă din grilaj; câteodată văd acolo un bărbat cu mânecile suflecate săpându-şi grădiniţa de legume de doi coţi, arătând de parcă şi-ar săpa propria groapă. Vin apoi din nou pajişti deschise, acoperite de muşuroaie de cârtiţe şi întinse până la liziera zonei de păduri de la mijloc, pajişti pe care, în afară de cârtiţe, îşi mai au sălaşul numeroşi şoareci de câmp, ceea ce trebuie reţinut, avându-l în vedere pe Bauschan şi multipla lui plăcere de a vâna.

De cealaltă parte, adică spre dreapta, pârâul şi panta se prelungesc mai departe, cea din urmă, cum am spus, cu o înfăţişare variată. La început are un aspect întunecat, fiind lipsită de soare şi acoperită cu molizi. Mai departe devine carieră de nisip, care reflectă, cald, razele solare, apoi se preface în carieră de pietriş şi, în sfârşit, într-o prăvăliturăde cărămizi, de parcă acolo sus s-ar fi demolat o casă, azvârlindu-se pur şi simplu aici jos materialul fără nici o valoare a ruinelor, astfel că pârâul întâmpină pe o porţiune dificultăţi în a-şi continua cursul. Le înlătură însă repede,

băltindu-şi mai întâi apa, apoi trecând-o dincolo, colorată în roşu de praful cărămizilor arse, şi vopsind iarba de pe mal, pe care o udă. Pe urmă apa curge mai departe cu atât mai limpede şi mai voioasă, sclipind ici-colo în soare la suprafaţă.

Îmi sunt dragi pâraiele, ca toate apele, de la mare până la cea mai mică băltoacă năpădită de stuf, iar când urechea mea sesizează de departe, de exemplu vara, în munţi, tainicul murmur şi sporovăiala unei ape, o pornesc, oricât de departe ar fi, după sunetele fluide, ca să-i descopăr locul, să-l văd la faţă şi să-l cunosc pe pruncul înălţimilor, care sporovăie în ascuns. Frumoase sunt torentele iscate de ploaie, care coboară cu tunete răsunătoare printre brazi şi pe trepte abrupte de stâncă, formează băi verzi, reci ca gheaţa şi se prăvălesc vertical, într-o spumă albă, spre treapta următoare. Privesc însă cu plăcere şi drag şi pâraiele de la şes, şi atunci când sunt atât de scăzute, încât abia acoperă pietrişul şlefuit, argintiu şi lunecos din albia lor, şi atunci când sunt adânci ca nişte râuri care, sub protecţia sălciilor aplecate adânc de ambele părţi, îşi rostogolesc prisosul de apă cu o curgere mai rapidă la centru decât spre maluri. Cine, în timpul drumeţiilor, n-a urmat cursul apelor, dacă a putut s-o facă? Puterea de atracţie pe care o exercită apa asupra oamenilor este firească şi de natură simpatetică. Omul este copilul apei, nouă zecimi din corpul nostru constă din apă, iar într-un anumit stadiu din evoluţia noastră dinainte de naştere avem branhii. În ce mă priveşte, recunosc cu dragă inimă că la contemplarea apei, în orice formă ar apărea aceasta şi sub orice înfăţişare, simt în modul cel mai nemijlocit şi cel mai intens desfătarea pe care o procură natura, ba chiar că numai atunci când privesc o apă cunosc sentimentul de adevărată interiorizare şi de adevărată uitare de sine, de reală dizolvare a propriului eu mărginit în universul înconjurător. Priveliştea apei, chiar şi

aceea a unei mări somnolente sau a uneia ce-şi azvârle valurile izbind ţărmul, mă poate transpune într-o stare de visare organică atât de profundă, într-o stare atât de totală de înstrăinare de mine însumi, încât pierd cu desăvârşire perceperea timpului şi nu mai ştiu ce e plictiseala, fiindcă, într-o asemenea reunire şi tovărăşie, orele trec pentru mine în grabă ca minutele. Aş putea sta însă oricât aţi dori şi aplecat peste parapetul unei punţi întinse peste un pârâu, pierdut în contemplarea curgerii, a vârtejurilor şi a unduirilor, fără ca alte frământări dimprejurul sau din sufletul meu, acea grăbită strecurare a timpului să-mi inspire teamă sau nerăbdare. Datorită acestei simpatii faţă de natura bogată în ape, faptul că regiunea îngustă unde locuiesc este cuprinsă în ambele părţi de apă constituie pentru mine ceva preţios şi important.

Pârâul de-aici se numără, aşadar, printre cele modeste şi naive din neamul său, nu are nimic deosebit, caracterul lui este de o mediocritate prietenoasă. De o franchețe translucidă ca sticla, fără falsitate şi ascunzişuri, e departe de a te înşela prin tulbureală că are adâncime, este scăzut şi limpede şi-ţi arată cu inocenţă că pe nămolul verde din fundul lui zac oale de tablă azvârlite şi leşul unei ghete cu şireturi. Este totuşi destul de adânc pentru a sluji ca sălaş unor peştişori drăgălaşi, cenuşiu-argintii şi extrem de agili care, la apropierea noastră, ţâşnesc trasând lungi linii în zigzag. În mai multe locuri, pârâul se lăţeşte formând mici lacuri, având pe margini sălcii frumoase, dintre care pe una o privesc în trecere cu predilecţie. Această salcie creşte pe pantă, aşadar, la oarecare distanţă de apă. Dar una dintre ramurile ei se întinde de acolo nostalgic în jos spre pârâu şi a izbutit să ajungă destul de aproape, pentru ca apa curgătoare să-i umezească frunzele argintii din vârf. Stă deci aşa şi savurează contactul.

E plăcut să mergi pe-aici, întâmpinat din faţă de blânda adiere a vântului cald de vară. Dacă s-a înstăpânit arşiţa, Bauschan intră desigur în pârâu să-şi răcorească pântecele, căci părţile superioare ale corpului nu le pune de bunăvoie în contact cu apa. Stă acolo cu urechile pe spate, cu o mină plină de pioşenie şi lasă apa să-i curgă de jur împrejur şi lângă el. Apoi vine la mine să se scuture, ceea ce după convingerea lui trebuie să se petreacă în nemijlocita mea apropiere, deşi, din cauza impetuozităţii cu care se scutură, zboară spre mine o ploaie măruntă de apă şi noroi. Nu are nici un rost să-l ameninţ cu vorba şi bastonul, ca să-l îndepărtez. Nu se lasă prin nimic împiedicat în ceea ce lui i se pare a fi natural, legiuit şi inevitabil.

Mai departe, cursul pârâului o coteşte spre apus către o mică aşezare ce domină perspectiva în nord, între pădure şi pantă şi la intrarea căreia se află hanul. Acolo, pârâul formează din nou un lac, în care sătencele spală, stând în genunchi, rufele. O punte duce dincolo, iar dacă ai trecut-o, ajungi la un drum vicinal care leagă satul cu oraşul, trecând printre liziera pădurii şi marginea păşunilor. Dacă însă îl părăseşti, luând-o la dreapta, poţi ajunge din câţiva paşi, tot pe un drum desfundat, la râu.

Aceasta este acum zona râului; iată-l pe acesta în faţa noastră, verde, clocotind înspumat, în fond nimic altceva decât un torent venit din munţi, dar zgomotul său permanent care poate fi auzit, mai mult sau mai puţin diminuat, în toată regiunea şi care aici, nestingherit, îţi umple urechea, poate să ţină locul sacrei izbituri a mării, când n-o poţi avea aproape. Cu vuietul râului se amestecă strigătul neîncetat a numeroşi pescăruşi care înconjoară cu jeluitul lor flămând, toamna, iarna şi chiar primăvara, gurile canalelor deversoare şi-şi caută aici hrana, până când anotimpul le îngăduie să-şi reia sălaşul pe lângă lacurile de la altitudine mai mare – întocmai ca şi raţele sălbatice sau

pe jumătate sălbatice, care petrec de asemenea lunile mai reci aici, în apropierea oraşului, legănându-se pe valuri şi lăsându-se duse la vale de prăvălirile de apă care le rotesc şi le clatină, până când îşi iau zborul în ultima clipă înaintea unui repeziş, pentru ca să se lase din nou pe apă undeva departe, mai sus.

Zona malurilor se împarte şi urcă în trepte în felul următor: La marginea pădurii se întinde un larg platou acoperit cu pietriş, ca o prelungire a deseori amintitei alei de plopi, pe o distanţă de un kilometru în josul râului, adică până la casa luntraşului, despre care va mai veni vorba şi dincolo de care desişul se apropie mai mult de albia râului. Se ştie ce s-a intenţionat cu acest deşert de pietriş: este cea dintâi şi cea mai importantă stradă, plănuită generos de societate ca o esplanadă, extrem de fermecătoare prin peisaj, pentru circulaţia unor trăsuri elegante, a unor landouri strălucitor lăcuite, de portiera cărora să se apropie pe calul lor domnii şi să schimbe cuvinte de fină curtoazie cu doamne surâzătoare rezemate pe canapele. O tăblie de lemn, de acum gata să cadă şi strâmbă, plantată lângă casa luntraşului, dă de veste despre destinaţia precisă a provizoriului punct final al esplanadei pentru trăsuri; în litere mari, suntem informaţi că acest colţ este de vânzare cu scopul de a se construi o cafenea cu grădină şi restaurante distinse... Da, acesta e şi acesta rămâne locul din capătul esplanadei. Căci în locul cafenelei-grădină, cu măsuţele ei, cu chelnerii grăbindu-se încolo şi încoace şi cu clienţii sorbind cafeaua, dăinuie tăblia de lemn strâmbă, o oferă ce piere deprimant fără cerere, iar elegantul corso nu e decât un deşert din cel mai grosolan pietriş aluvionar, acoperit cu tufe de răchită şi de salvie albastră aproape tot atât de dese ca pe străzile Opitz şi Fleming.

Lângă esplanadă, mai aproape de râu, se întinde un dig îngust de pietriş la fel de năpădit de vegetaţie, cu taluzurile

acoperite de iarbă, pe care se află stâlpi de telegraf şi pe care-l folosesc în plimbările mele, mai întâi de dragul variaţiei, în al doilea rând, pentru că pe pietriş mergi fără să te murdăreşti, chiar dacă mai anevoie, atunci când, pe timp ploios, poteca lutoasă de jos nu pare practicabilă. Această potecă, promenada propriu-zisă, care se întinde ore în şir de-a lungul cursului râului, pentru ca în cele din urmă să continue printr-o cărăruie sălbatică de pe mal, are plantaţi pe latura dinspre apă pomişori tineri, arţari şi mesteceni, în vreme ce în partea dinspre uscat se înalţă viguroşii locuitori străvechi ai ţinutului: sălcii, plopi tremurători şi plopi argintii de dimensiuni colosale. Spre râu, taluzul potecii e adânc şi abrupt. A fost întărit prin lucrări ingenioase cu nuiele de răchită şi în plus prin betonarea părţii de jos, fiind astfel asigurat împotriva inundaţiilor care împing apele până la el o dată sau de două ori pe an, în vremea topirii zăpezilor în munţi sau a averselor de sezon. Ici şi colo, există nişte coborâşuri cu balustradă de lemn, prevăzute pe jumătate cu fuştei, pe jumătate cu trepte, pe care se poate ajunge relativ comod până la albia propriu-zisă a râului: albia de rezervă, lată de vreo şase metri, de cele mai multe ori secată a marelui pârâu, care se comportă întocmai în felul celor mici şi foarte mici din familia sa, anume înfăţişând în regiunea cursului său superior, corespunzător stării sale hidrografice, doar un şanţ verde de scurgere, printre nişte stânci abia umezite, unde pescăruşii parcă stau, cu picioarele lor lungi, pe apă – în alte împrejurări însă, comportându-se de-a dreptul periculos, umflându-se ca un torent, umplându-şi cu o furie teribilă albia largă, smulgând cu sine şi rotind în vârtejuri obiecte ciudate, răchite, arbuşti şi leşuri de pisici, extrem de pornit să năboiască totul şi să comită acte de violenţă. Albia de rezervă este şi ea întărită împotriva inundaţiilor prin nişte apărători din împletituri de răchită în forma unor obstacole paralele, aşezate piezişş. O năpădesc

iarba de dune, păiuşul şi acea plantă decorativă prezentă pretutindeni, salva uscătivă, albastră; se poate merge bine pe ea grație fâşiei de chei din pietre netede, care e construit chiar la marginea undelor şi care-mi oferă o a doua posibilitate, şi anume cea preferată de a face o abatere în plimbările mele. E-adevărat, din cauza pietrelor dure mersul nu e chiar foarte comod, dar apropierea intimă a apei te despăgubeşte şi-apoi, pe alocuri, poți merge, pe lângă chei, pe nisip – da, între pietriş şi iarba de dune, există aici şi nisip, nițel amestecat cu argilă, nu de sacra puritate a nisipului mării, totuşi nisip aluvionar adevărat, aşa că te plimbi la marginea şuvoiului ca pe o plajă pe o întindere de necuprins cu privirea – lipsesc însă, ce-i drept, vuietul mării şi strigătul pescăruşilor, ca şi acea uniformitate care anulează timpul şi spațiul şi-ți oferă o desfătare ce te îmbată. Pretutindeni vâjâie cataracte scunde, iar la jumătatea drumului către casa luntraşului se amestecă zgomotul şuierător al căderii de apă de la canalul ce se varsă pieziş în râu. Corpul căderii de apă este boltit, strălucitor, sticlos ca al unui peşte, iar la piciorul lui dăinuie un clocot permanent.

Frumos e pe-aici sub cerul albastru, când luntrea de trecere este împodobită cu un steag, în onoarea vremii sau cu un prilej festiv. Se mai află în acest loc şi alte bărci, dar luntrea de trecere este legată cu un cablu metalic având la celălalt capăt o rolă care se învârteşte pe un alt cablu mai gros, întins de-a curmezişul râului. Curentul însuşi pune în mişcare luntrea, iar presiunea exercitată de mâna luntraşului asupra cârmei face restul. Luntraşul locuieşte cu nevasta şi copiii în casa despre care am pomenit, o casă aşezată puțin dincolo de poteca de sus, fără-ndoială o locuință gratuită la care-i dă dreptul slujba, cu o grădină mică de legume şi coteț de găini. E un fel de vilă pentru pitici, o construcție uşoară şi veselă, cu balconaşe şi mici

foişoare, şi pare să aibă două odăi jos şi două sus. Mă aşez cu plăcere pe banca din faţa grădiniţei, chiar lângă poteca de sus, Bauschan şade pe picioarele mele, găinile luntraşului umblă în jurul meu, repezindu-şi capul înainte la fiecare pas, iar de cele mai multe ori cocoşul se suie pe speteaza băncii, lăsând să-i atârne înapoi penele verzi de bersalier, şi stă foarte aproape de mine, măsurându-mă pătrunzător dintr-o parte cu ochiul roşu. Mă uit cum se desfăşoară trecerea râului cu luntrea, o activitate nici furtunoasă, nici animată, ci întreruptă de lungi pauze. Îmi place cu atât mai mult să mă uit, când dincoace sau dincolo se postează câte un bărbat sau vreo femeie cu un coş şi cer să fie trecuţi peste râu, căci poezia lui „trece-mă dincolo" rămâne omeneşte atrăgătoare ca în zilele cele mai de demult, chiar dacă operaţia se efectuează, ca aici, în forme moderne, avansate. O scară dublă, pentru cei ce vin şi cei ce pleacă, duce pe ambele taluzuri jos la punte, la capătul căreia este montat, lateral, butonul unei sonerii electrice. Iată că apare dincolo, pe celălalt mal un bărbat, se opreşte şi se uită încoace peste apă. Nu mai strigă ca odinioară printre palmele făcute pâlnie. Se duce la butonul soneriei, întinde braţul şi apasă. Clopoţelul sună strident în vila luntraşului: acesta e actualul „trece-mă dincolo". Solicitantul stă, aşteaptă şi priveşte. Aproape în aceeaşi clipă în care a zbârnâit soneria, luntraşul iese din căsuţa lui, ca şi când ar fi stat în picioare sau aşezat pe un scaun în dosul uşii, aşteptând doar semnalul – iese numaidecât, iar în paşii săi e ceva mecanic, de parcă omul a fost pus direct în mişcare prin apăsarea pe buton, aşa cum se întâmplă la tarabele de tir, când tragi în uşa unei căsuţe: dacă ai nimerit, uşa se deschide brusc şi iese o siluetă, o ciobăniţă sau o santinelă. Fără să se grăbească prea tare şi legănându-şi uniform braţele, luntraşul parcurge grădiniţa şi coboară pe potecă şi pe scara de lemn până la râu,

dezleagă luntrea şi pune mâna pe cârmă, în timp ce rola începe să se învârtească pe cablul transversal, iar luntrea e împinsă dincolo. Acolo, străinul sare în luntre, iar când a ajuns la puntea de dincoace îi întinde luntraşului o monedă de nichel, apoi, odată ce-a trecut râul, urcă grăbit şi voios treptele şi o ia la dreapta sau la stânga. Câteodată, când luntraşul e suferind sau reținut de treburi gospodăreşti grabnice, iese nevastă-sa ori chiar un copil şi-l transportă pe străin, căci aceştia o pot face tot atât de bine ca şi el, cum aş putea s-o fac şi eu. Slujba luntraşului e uşoară şi nu cere nici un talent şi nici o pregătire. Cum venitul este al lui şi are dreptul de a locui în vila pentru pitici, se poate socoti un om fericit şi un privilegiat al soartei. Orice prostănac ar putea lesne să-i ia locul, el ştie desigur asta, aşa că se comportă modest şi recunoscător. Când trece spre casă, în vreme ce şed pe bancă între câine şi cocoş, îmi spune politicos bună ziua, şi se vede că nu doreşte să-şi facă duşmani.

Se simte miros de catran, adie briza apei, undele plescăie surd izbind lemnul bărcilor. Ce-aş dori mai mult? Câteodată îmi vine în minte altă amintire familiară: apa e adâncă, miroase uşor a putred – aceasta e laguna, e Veneția. Apoi vine iar potopul, cade o ploaie neîntreruptă; îmbrăcat în manta de cauciuc, cu fața şiroind de apă, înaintez pe drumul de sus, împotrivindu-mă vântului de vest care smulge plopii cei tineri din legătura cu tutorii lor şi lasă să se vadă de ce copacii de pe-aici sunt strâmbi şi au coroana crescută numai într-o parte; Bauschan se opreşte adesea în drum şi se scutură, stropind în toate părțile. Râul nu mai este ce-a fost. Umflat, galben întunecat se rostogoleşte cu un aspect catastrofal. Şuvoiul sălbatic se clatină, se năpusteşte într-o goană nebună, umple albia de rezervă cu valuri murdare până la marginea taluzului, izbeşte în beton, în apărătoarele din împletitură de răchită, astfel că

binecuvântezi prudența cu care s-a acționat aici. Straniu e că în această stare râul devine *liniştit*, mult mai liniştit ca de obicei, aproape mut. Curge mai puțin repede ca altădată, e prea adânc, dar locurile ştiute se recunosc prin faptul că acolo valurile formează văi mai adânci şi saltă mai sus decât în alte părți, iar coamele lor se răstoarnă pe spate, nu înainte ca la brizanți. Căderea de apă nu mai joacă nici un rol, corpul ei e plat şi slab, vâjâitul de la picioarele ei, aproape anulat de nivelul ridicat al apei. În ce-l priveşte pe Bauschan, mirarea pe care i-o iscă o asemenea schimbare a lucrurilor nu cunoaşte margini. Nu-şi poate reveni din uimire, nu pricepe cum de a dispărut, acoperit de apă, spațiul uscat pe care era altminteri obişnuit să umble şi să alerge; înspăimântat de şuvoiul ce se izbeşte săltând, fuge pe taluz în sus, mă priveşte dând din coadă, se uită din nou la apă şi face o mutră încurcată, deschizând gura pieziş şi închizând-o din nou, cu limba atârnată în colțul buzelor – o mimică în aceeaşi măsură omenească şi animalică, un mijloc de expresie cam rudimentar şi subaltern, dar extrem de inteligibil, pe care ai putea să-l regăseşti întocmai, în fața unei situații complicate, şi la un om cam naiv, de extracție inferioară, care, în plus, s-ar mai scărpina şi la ceafă.

Ocupându-mă acum mai îndeaproape de zona râului, am încheiat descrierea întregii regiuni şi, după cum cred, am făcut totul ca s-o înfățişez concret. Îmi place mult în descriere, dar şi mai mult îmi place în natură. În sfera acesteia, este mai exactă şi mai diversă, după cum şi Bauschan este mai cald, mai viu şi mai vesel decât în imaginea lui reflectată. Am descris peisajul, fiindcă îi sunt ataşat şi recunoscător. E parcul meu şi e singurătatea mea; gândurile şi visurile mele sunt amestecate şi împletite cu tablourile lui, la fel ca frunzişul plantelor agățătoare cu copacii acestora. Am contemplat aceste peisaje cu toate zilele şi anotimpurile: toamna când mirosul chimic al

frunzelor veştede umple aerul, când florile ofilite ale mulțimii tufelor de scaieți au devenit lânoase, când fagii mari din „grădina băilor” întind în jurul lor pe pajişte un covor de frunziş ruginiu, iar după-amiezile cele aurite se preschimbă în seri timpurii, spectaculoase şi romantice, cu secera lunii înotând pe cer, cu văluri de ceață lăptoasă plutind peste văi şi cu un amurg roşu arzând între siluetele negre ale copacilor... Toamna, aşadar, şi chiar şi iarna, când pietrişul e acoperit peste tot cu zăpadă, netezit şi moale, aşa că poți merge pe el încălțat cu galoşi, când râul goneşte negru între malurile palide, înțepenite de îngheț, iar strigătul sutelor de pescăruşi umple aerul de dimineață până seara. Dar raporturile cele mai lipsite de constrângere şi familiare cu această natură le întreții în lunile blânde, când n-ai nevoie de nici o pregătire ca să ieşi un sfert de ceas, repede, între două ropote de ploaie, să îndoi îndepărtând de obraz ramura unui măslin şi să arunci o privire spre undele călătoare. Ai avut poate oaspeți acasă, acum au plecat, ai rămas istovit de conversație între cei patru pereți ai tăi, unde răsuflarea străinilor mai pluteşte încă în atmosferă. Atunci e bine să ieşi, aşa cum eşti, şi să hoinăreşti puțin pe strada Gellert, pe strada Stifter, ca să-ți tragi sufletul şi să te odihneşti. Te uiți în sus spre cer, priveşti în profunzimea frunzişului delicat şi moale, nervii ți se liniştesc, în suflet ți se întoarce simțirea serioasă şi tihna.

Dar Bauschan e întotdeauna prezent. N-a putut împiedica pătrunderea lumii în casă, a protestat cu voce înfricoşătoare şi i s-a opus, dar n-a fost de nici un folos, aşa că s-a tras deoparte. Acum e bucuros că mă aflu din nou cu el pe terenul de vânătoare. Aleargă la trap înaintea mea pe pietriş, cu o ureche lăsată neglijent pe spate, gonind în felul tuturor câinilor puțin pieziş, în aşa fel încât picioarele din spate nu calcă exact pe urmele celor din față, ci întru câtva lateral. Şi deodată văd cum un fior îi trece prin trup şi

suflet, în vreme ce coada bearcă, ridicată vertical, începe să i se agite nebuneşte. Îşi repede capul înainte şi lateral, corpul i se încordează şi parcă i se lungeşte, sare încolo şi-ncoace, iar în clipa următoare o ia la fugă într-o anumită direcție, cu nasul mereu în pământ. E o urmă. A luat-o pe urmele unui iepure.

Vânătoarea

Regiunea e bogată în vânat, iar noi vânăm, adică: Bauschan vânează, iar eu privesc. În felul acesta vânăm: iepuri, potârnichi, şoareci de câmp, cârtițe, rațe şi pescăruşi. Dar nu ne sfiim nici de sălbăticiunile mai de soi, vânăm şi fazani şi chiar căprioare, când se rătăceşte câteodată vreuna, de pildă iarna, pe terenul nostru. E un spectacol impresionant să vezi animalul cu picioare înalte, suple, galben pe zăpada albă, fugind ca-n zbor, cu partea albă din spate în balans înalt, urmărit de micul Bauschan care-şi încordează toate puterile – urmăresc scena cu cel mai mare interes şi încordare. Nu că ar ieşi ceva din goana aceasta; nu s-a întâmplat şi nu se va întâmpla niciodată nimic. Dar lipsa unui rezultat concret nu diminuează nici plăcerea, nici pasiunea lui Bauschan, iar mie nu-mi micşorează nicicum desfătarea. Noi practicăm vânătoarea pentru ea însăşi, nu de dragul prăzii, al folosului, iar Bauschan este, cum am spus, partea activă. De la mine el nu aşteaptă decât asistență morală, fiindcă nici nu cunoaşte din experiență personală şi nemijlocită un alt fel de colaborare, o manieră mai aspră şi mai pozitivă de a face această treabă. Accentuez cuvintele „personală” şi „nemijlocită”, fiindcă e mai mult decât probabil că înaintaşii săi, cel puțin în măsura în care aparțineau liniei prepelicarilor, au cunoscut vânătoarea adevărată, iar uneori m-am şi întrebat dacă amintirea acestui lucru nu i se va fi

năzărit vreodată, trezită de un imbold întâmplător. La nivelul său, viața individului se deosebeşte de cea a speciei mai superficial decât în cazul nostru, naşterea şi moartea înseamnă o oscilație mai puțin profundă a existenței, poate că însuşirile moştenite se mențin mai intacte în sânge, astfel că ar fi doar o contradicție aparentă să vorbim de experiențe înnăscute, de amintiri inconştiente care, trezite, ar putea să deruteze animalul în privința experiențelor personale, făcându-l astfel să fie nemulțumit de ele. M-am lăsat purtat odată cu oarecare nelinişte de aceste gânduri, dar le-am îndepărtat din minte tot atât de curând precum Bauschan şi-a înlăturat vădit din memorie brutalul incident la care am fost martor şi care mi-a dat prilej să reflectez.

Ies la vânătoare cu el de obicei la ora prânzului, pe la unsprezece jumătate sau douăsprezece, câteodată, mai ales în zilele de vară foarte calde, o fac şi mai târziu, după-amiaza, pe la ora şase, sau mai spre seară, la vremea aceea, poate pentru a doua oară; oricum, atunci starea mea de spirit e cu totul alta decât la prima noastră ieşire trândavă de dimineață. Inocența şi prospețimea acelei ore s-au dus de mult, între timp am avut griji şi am luptat, a trebuit să înving greutăți, scrâşnind din dinți, să port concomitent în minte corelații ample şi multiple, să le pătrund prin prezență de spirit până la ultimele ramificații, iar capul mi-e obosit. În aceste împrejurări, vânătoarea cu Bauschan mă distrează şi mă înveseleşte, îmi redă vitalitatea şi mă fortifică pentru restul zilei, când mai am câte ceva de realizat. Descriu deci vânătoarea din recunoştință.

Fireşte, nu avem în vedere într-o zi un anumit soi de vânat din cele numite şi nu ieşim, de exemplu, numai la vânătoare de iepuri sau rațe. Vânăm orice ne iese – era să zic: înaintea puştii – şi nu suntem nevoiți să mergem prea departe ca să dăm de vânat, vânătoarea poate începe îndată ce-am ieşit pe poarta grădinii, fiindcă în solul vâlcelei din

spatele casei se găsesc o mulțime de şoareci de câmp şi cârtițe. Aceşti purtători de blană nu sunt la drept vorbind vânat, dar instinctul de urmăritor al lui Bauschan este puternic ațâțat de tainica şi scormonitoarea lor existență, mai ales de agilitatea vicleană a şoarecilor, care nu sunt orbi ca verii lor săpători şi adesea forfotesc cu prudență la suprafața pământului, pentru ca îndată ce se apropie o primejdie să se strecoare în ascunzătoarea lor neagră atât de repede, încât nici nu le poți distinge picioarele şi mişcarea lor; un şoarece de câmp, o cârtiță – singurele sălbăticiuni care-i cad câteodată pradă – sunt o *delicatesă* ce nu poate fi disprețuită într-o vreme de lipsuri cum sunt cele de-acum, când în strachina de lângă cotețul lui nu se găseşte adesea altceva decât o fiertură de arpacaş fără nici un gust.

Abia am făcut câțiva paşi cu bastonul în mână pe aleea cu plopi, iar Bauschan a zburdat nițel, ca să deschidă partida, că îl şi văd executând cele mai ciudate țopăieli în dreapta mea: patima de vânător a şi pus stăpânire pe el, nu mai aude şi nu mai vede decât ascunsa agitație ațâțătoare a vietăților din jurul său: încordat, dând din coadă, ridicându-şi precaut picioarele, se strecoară prin iarbă, se opreşte la mijlocul unui pas, cu un picior dinainte, sau din spate în aer, priveşte cu capul pieziş, cu botul întins în jos spre pământ, lobul urechilor ciulite îi atârnă din față de-o parte şi de alta lângă ochi, deodată sare cu ambele labe din față ca să apuce ceva, o dată şi încă o dată, priveşte cu o figură nedumerită acolo unde se aflase acel ceva, care acum nu mai este. Apoi începe să sape... Îmi place nespus să mă apropii de el şi să aştept rezultatul, dar nu ne-am mai mişca din acel loc, Bauschan şi-ar consuma acolo pe pajişte toată pofta de vânat din acea zi. Aşadar, plec mai departe, fără să mă tem că nu mă va ajunge, chiar dacă rămâne pe loc multă vreme şi n-a văzut încotro am luat-o: urma mea nu e pentru el mai puțin sesizabilă decât a unei sălbăticiuni, iar dacă m-

a pierdut din ochi, se ține după ea cu capul între labele din față şi deodată aud în spatele meu clinchetul medalionului şi galopul lui ferm, trece ca săgeata pe lângă mine şi se întoarce, ca să raporteze că e prezent la datorie.

Mai departe, în pădure sau pe pajiştile largi din zona pârâului, mă opresc uneori şi stau să mă uit la el, când îl surprind săpând după un şoarece, chiar dacă s-a făcut târziu şi-mi pierd cu privitul tot timpul destinat plimbării. Truda lui pasionată e prea captivantă, zelul lui e molipsitor, nu pot să nu-i doresc din toată inima succes şi aş ține foarte mult să fiu martorul acestuia. La locul unde sapă nu se observa probabil nimic de afară – e poate o ridicătură de pământ străbătută de rădăcini de copac la piciorul unui mesteacăn. Dar el a auzit acolo sălbăticiunea, a mirosit-o, a şi văzut-o desigur când a dispărut în pripă, este sigur că stă acolo sub pământ în cotloanele şi sălaşul ei, nu-i rămâne altceva decât să ajungă la ea, aşa că el sapă din toate puterile, cu o dăruire necondiționată care-l face să uite de lume, nu furios, ci cu o realistă pasiune sportivă – e splendid să priveşti. Corpul său mic, tigrat, sub a cărui piele netedă se desenează coastele şi joacă muşchii, e frânt la mijloc, partea din spate, cu coada bearcă, mişcându-se neîncetat încolo şi-ncoace în ritmul cel mai rapid, se ridică vertical, capul îi e vârât jos, între labele din față, în scobitura piezişă pe care a şi săpat-o; ținând fața întoarsă, smulge mereu mai departe cu ghearele de oțel, cât de repede poate, pământul, încât bulgări de lut, pietricele, petice de iarbă şi bucățele lemnoase de rădăcină zboară până sub borul pălăriei mele. Când, după ce-a înaintat puțin, vâră botul în pământ, îl aud în liniştea ce domneşte cum gâfâie ca să asedieze cu simțul mirosului vietatea isteață, tăcută, speriată de-acolo dinăuntru. E un gâfâit surd: trage repede aerul în piept, pentru ca numaidecât să-şi golească plămânii şi să adulmece iar – să poată adulmeca din nou mirosul de

şoarece, subtil şi pătrunzător, deşi încă îndepărtat şi ascuns. Cum se va fi simţit micul animal acolo dedesubt la acest gâfâit surd? Ei, asta e treaba lui, sau a lui Dumnezeu, care l-a făcut pe Bauschan un duşman şi un urmăritor al şoarecilor, şi-apoi frica e un sentiment tonic, şoricelul s-ar plictisi probabil dacă n-ar exista un Bauschan, şi apoi la ce-ar mai fi bune isteţimea lui cu ochi ca nişte mărgele şi arta lui de miner ager, prin care condiţiile luptei se cumpănesc din nou astfel încât succesul atacatorului rămâne întotdeauna foarte improbabil? Pe scurt, nu-l compătimesc deloc pe şoarece, în forul meu lăuntric sunt de partea lui Bauschan şi adeseori nu suport să rămân în rolul spectatorului: când îi stă în cale o piatră bine înţepenită sau o fibră tare de rădăcină, intervin cu bastonul şi-l ajut scobind şi ridicând obstacolul. În dârdora muncii, Bauschan ridică atunci spre mine o privire înţelegătoare rapidă, înfierbântată. Cu fălcile complet căscate, muşcă pământul tare, împănat de rădăcini, rupe bulgări, îi azvârle deoparte, gâfâie din nou surd în adânc şi, înflăcărat de mirosul pe care-l adulmecă, îşi pune iar ghearele în acţiune, cu turbare.

În marea majoritate a cazurilor, toate acestea sunt osteneală zadarnică. Cu nasul plin de pământ, murdar până la umeri, Bauschan mai miroase o dată, superficial, locul, apoi se lasă păgubaş şi pleacă, tropăind nepăsător. „Nu-i nimic, Bauschan!”, spun eu când se uită la mine. „Nu-i nimic”, repet, dând din cap cu înţelegere şi ridicând din umeri şi sprâncene. Dar nu e câtuşi de puţin nevoie să-l consolez, insuccesul nu-l mâhneşte nici o clipă. Vânătoarea e vânătoare, friptura interesează cel mai puţin, iar un efort splendid a fost totuşi, gândeşte el, în măsura în care mai gândeşte retrospectiv la treaba pe care a făcut-o cu atâta ardoare, căci a şi pornit spre noi acţiuni, pentru care în toate cele trei zone nu lipseşte realmente prilejul.

Se întâmplă însă şi să înşface şoricelul, iar aceasta nu se petrece fără emoţie pentru mine, fiindcă atunci când l-a prins îl mănâncă fără cruţare de viu, cu piele şi oase. Poate că nefericita făptură n-a fost bine sfătuită de instinctul ei vital şi-şi alesese ca sălaş un loc cu pământul prea moale, nesigur şi uşor de scormonit; poate că galeriile nu ajungeau suficient de adânc, iar micul animal, înfricoşat, n-a reuşit să le sape destul de repede încă mai în adânc, pierzându-şi firea, a rămas ghemuit la câţiva ţoli de la suprafaţă, în vreme ce ochii îi ieşeau din cap la auzul gâfâitului înfricoşător ce pătrundea până la el. Gata, ghearele de oţel îl descoperă, îl azvârle în sus – afară cu tine, în lumina înspăimântătoare a zilei, şoricel pierdut! Ai avut dreptate să fii atât de speriat şi e bine că marea ta spaimă îndreptăţită te-a făcut pe jumătate inconştient, fiindcă acum eşti transformat în aliment. Bauschan l-a înhăţat de coadă, l-a trântit de două, trei ori de pământ, se mai aude un chiţăit slab, ultimul ce i se mai îngăduie şoricelului părăsit de Dumnezeu, după care se pomeneşte în gura câinelui, între dinţii albi ai acestuia. Cu picioarele crăcănate, cu labele din faţă proptite în pământ, cu ceafa încovoiată, Bauschan îşi azvârle capul înainte, mestecând şi-şi potriveşte în gură prada, ca şi cum ar începe mereu din nou gustarea. Oscioarele trosnesc, un petic de blană îi mai atârnă o clipă din colţul botului, e tras în gură, apoi s-a terminat, iar Bauschan începe să execute în jurul meu un fel de dans al bucuriei şi al victoriei, în vreme ce eu rămân pe loc, sprijinit în baston, aşa cum am stat privind în tot timpul întâmplării. „Cine-mi eşti!” îl laud cu groaza-n suflet şi dau din cap. „Eşti un *mare* ucigaş şi canibal!” La asemenea cuvinte, Bauschan îşi intensifică dansul şi nu mai lipseşte decât să râdă. O pornesc apoi pe poteca mea, cu mădularele cam îngheţate de ce-am văzut, dar cu sufletul totuşi înseninat de brutalul umor al vieţii. Ceea ce s-a petrecut intră în ordinea firească

a lucrurilor, iar un şoricel insuficient sfătuit de instinctele lui este acum digerat. Prefer însă ca, în asemenea cazuri, să nu fi ajutat cu bastonul ordinea firească, ci să mă fi menținut într-o postură pur contemplativă.

E ceva de spaimă când un fazan țâşneşte brusc din desiş, unde dormea sau, treaz fiind, spera să rămână nedescoperit şi unde nasul lui Bauschan, după ce l-a căutat puțin, la adulmecat şi l-a stârnit. Bătând zgomotos din aripi, strigând şi cotcodăcind de spaimă şi mânie, marea pasăre ruginie, cu pene lungi se ridică şi, lăsându-şi murdăria să cadă pe tufe, zboară cu nechibzuința amintită a unui cocoş pe un copac, unde continuă să țipe ca din gură de şarpe, în vreme ce Bauschan, cu labele sprijinite de trunchi, latră furtunos în sus spre el. Înalță-te, înalță-te! porunceşte acest lătrat. Zboară mai departe, nerod obiect al jocului meu, ca să te pot hăitui! Iar fazanul nu se opune acestei voci puternice, se desprinde din nou cu un vuiet de pe creanga lui şi se îndepărtează zburând greoi printre vârfurile copacilor, cârâind şi jeluindu-se mereu, iar Bauschan îl urmăreşte îndeaproape pe pământ, cu o tăcere bărbătească.

Aceasta îi e desfătarea; nu vrea şi nu ştie nimic altceva. Căci ce s-ar întâmpla dacă ar prinde pasărea? Nu s-ar întâmpla nimic – am văzut odată cum a pus gheara pe una, dăduse poate peste ea când dormea adânc, astfel că greoaia zburătoare nu s-a putut ridica la timp de pe pământ: acum şedea deasupra ei, un învingător încurcat, şi nu ştia ce să facă. Cu o aripă desfăcută, cu gâtul întins, fazanul zăcea în iarbă şi țipa, fără pauză, de suna ca şi când în tufe ar fi fost ucisă o bătrână, iar eu am alergat într-acolo, ca să împiedic ceva oribil. M-am convins însă repede că nu aveam de ce mă teme: perplexitatea vădită de Bauschan, figura pe jumătate curioasă, pe jumătate scârbită cu care se uita în jos la prizonierul lui mi-au dat depline asigurări în această privință. Strigătul de femeie de la picioarele sale îl călca

poate pe nervi, toată întâmplarea îl făcea să se simtă mai curând încurcat decât triumfător. A jumulit puțin sălbăticiunea, oare ca să-şi salveze onoarea şi de ruşine? Am văzut cum a smuls din veşmântul ei câțiva fulgi cu buzele, fără a folosi dinții, şi i-a azvârlit deoparte supărat, cu o mişcare repezită a capului. Apoi s-a dat în lături şi a eliberat prada – nu din mărinimie, ci fiindcă starea de fapt îl plictisea, nu părea să mai aibă pentru el nimic a face cu voioasa vânătoare. N-am văzut niciodată o pasăre mai buimăcită! Cu siguranță că o terminase cu viața, părea că nu mai ştie ce să facă pe moment cu ea: a rămas un răstimp ca moartă în iarbă. Apoi a pornit-o clătinându-se pe pământ, s-a săltat pe-un copac, gata să-şi dea drumul să cadă, şi-a venit în fire şi s-a îndepărtat, târându-şi veşmântul greu. Nu mai striga, îşi ținea pliscul. A zburat mută peste parc, peste râu, peste pădurile de dincolo, departe, departe, cât de departe posibil şi cu siguranță că nu s-a mai întors niciodată.

Dar pe terenul nostru de vânătoare sunt mulți fazani, iar Bauschan îi vânează cu toată cinstea. Înfulecarea şoarecilor rămâne singura lui crimă şi chiar şi ea apare ca ceva ocazional, de care ar putea să se dispenseze, mărinimosul scop în sine constă în adulmecarea urmelor, stârnirea vânatului, goana şi urmărirea – oricine l-ar vedea practicând acest strălucit joc ar ajunge la aceeaşi concluzie. Cât de frumos, cât de ideal, cât de desăvârşit devine! Flăcăul ăsta necioplit de la țară, din munți, devine desăvârşit şi exemplar, ca un vânător de capre negre printre stânci. În acele ore, tot ceea ce e nobil şi autentic, tot ceea ce e mai bun în Bauschan iese la iveală şi-şi află o splendidă înflorire; de aceea le duce el atât de mult dorul şi suferă când trec fără nici un folos. Bauschan nu e un biet grifon, e un câine de vânătoare, un copoi cum scrie la carte, iar fiecare din atitudinile războinice, originar bărbăteşti, pe care

le ia într-o permanentă schimbare, exprimă marea lui bucurie de-a fi aşa cum este. N-aş putea să enumăr multe lucruri care-mi desfată ochiul ca priveliştea lui când aleargă în trap elastic prin hăţiş şi se opreşte apoi ca fascinat, cu o labă ridicată delicat în aer şi îndoită spre interior, isteţ, atent, grav, într-o frumoasă încordare a tuturor însuşirilor lui! Între timp scheaună. A nimerit cu piciorul în vreun spin şi strigă tare. Dar şi aici e vorba de natură, şi aceasta îi dă curajul voios de a-şi dezvălui naivitatea, iar întâmplarea nu-i poate atinge decât fugar demnitatea, în clipa următoare splendoarea atitudinii lui este complet restabilită.

Îl privesc şi-mi aduc aminte de un moment când şi-a pierdut toată mândria şi toată noblețea de caracter, ajungând efectiv la starea trupească şi sufletească jalnică în care ni s-a înfăţişat pentru prima dată în bucătăria domnişoarei din munți şi din care s-a ridicat destul de anevoie până la încrederea în sine şi în lume. Nu ştiu ce-a fost cu el – sângera din gură sau din nas, ori din gât, nu ştiu nici până astăzi; unde se ducea şi unde stătea, lăsa urme de sânge, iar iarba de pe terenul de vânătoare, pe paiele aşternutului său, pe podeaua odăii unde intra – fără să fi fost vizibilă vreo rănire exterioară. Deseori, botul îi era parcă mânjit cu vopsea de ulei roşie. Strănuta şi țâşneau din el stropi de sânge pe care călca cu labele, astfel că amprentele cărămizii ale degetelor lui rămâneau pretutindeni pe unde păşise. Consultații scrupuloase n-au dus la nici un rezultat, iar de-aici o îngrijorare crescândă. Era oare tuberculos? Sau atins de vreo boală necunoscută la care era expus soiul său? Când după câteva zile răul neliniştitor, datorită căruia murdărea peste tot, nu voi să cedeze, se hotărî internarea în clinica veterinară.

A doua zi, spre prânz, stăpânul îi puse cu o fermitate amicală botnița, acea mască din gratii de piele pe care Bauschan o detestă mai mult decât orice alt lucru şi de care

caută să scape scuturând din cap şi trăgând cu labele, îi legă lesa împletită şi-l conduse pe cel astfel înhămat pe alee la stânga, apoi prin parcul comunal şi pe o stradă a oraşului în sus, până la construcţiile Universităţii, unde intrarăm pe poartă şi parcurserăm curtea. Ne primi o sală de aşteptare, de-a lungul pereţilor căreia şedeau mai multe persoane, fiecare ţinând de lesă un câine – câini de mărimi şi rase diferite, care se priveau cu întristare prin vizierele de piele. Era acolo o mămicuţă cu mopsul ei damblagiu, un slujitor în livrea cu un ogar rusesc înalt şi alb ca zăpada, care din când în când făcea să se audă o tuse ca un croncănit distins, un ţăran cu un şoricar care urma să fie prezentat cu siguranţă ştiinţei ortopedice, fiindcă toate picioarele îi erau lipite de corp în mod greşit, încovoiate şi sucite, şi încă alţii. Servitorul instituţiei, ieşind şi intrând, le dădu tuturor drumul, pe rând, în cabinetul alăturat, a cărui uşă o deschise în cele din urmă şi pentru Bauschan şi mine.

Profesorul, un bărbat în vârstă, în halat alb de operaţii, cu ochelari cu ramă de aur, cu creştetul acoperit de un păr cârlionţat, cu o figură de om atât de competent, de blând şi vesel, încât la nevoie i-aş fi încredinţat lui fără a sta pe gânduri atât propria-mi persoană, ca şi pe toţi ai mei, zâmbi părinteşte în vremea expunerii mele spre clientul ce şedea în faţa lui şi-l privea dintr-o parte în sus, plin de încredere. „Frumoşi ochi are”, spuse profesorul, fără a lua în seamă ţăcălia, şi se declară gata să întreprindă imediat o consultaţie. Cu ajutorul servitorului, Bauschan, care, de uimit ce era, nu opuse nici o rezistenţă, fu întins pe masă, iar eu privii cu emoţie cum medicul puse stetoscopul negru pe bărbăţuşul tigrat şi-l ascultă conştiincios, întocmai cum mi s-a făcut şi mie mai mult decât o dată în viaţă. Îi ascultă inima de câine cu bătaie rapidă, îi ascultă din diverse puncte viaţa organică lăuntrică. Cu stetoscopul sub braţ examină cu amândouă mâinile ochii lui Bauschan, nasul, ca

şi cavităţile botului, apoi ajunse la un diagnostic provizoriu. Câinele este cam anemic şi nervos, spuse doctorul, altminteri sănătos. Originea hemoragiilor rămâne necunoscută. Ar putea fi vorba de un epistaxis sau de o hematemeză. Dar nu este exclusă nici posibilitatea unui caz de hemoragie traheală sau faringiană. Deocamdată, cel mai nimerit ar fi să vorbim despre o hemoptizie. Se impune o supraveghere atentă a bolnavului. Îl pot lăsa acolo şi să mă interesez de el peste opt zile.

Lămurit astfel, îmi luai rămas-bun mulţumind şi, de despărţire, îl bătui pe umăr pe Bauschan. Mai văzui cum asistentul îl duce pe noul internat prin curte spre intrarea unei clădiri din fund şi cum Bauschan se uită după mine cu o expresie încurcată şi speriată a feţei. Şi totuşi ar trebui să se simtă flatat, cum eu însumi nu mă puteam împiedica să mă simt, pentru că profesorul îl declarase nervos şi anemic. Nici n-a visat el vreodată că are să fie declarat într-o zi astfel şi că, în genere, cineva se va ocupa de el cu atâta competenţă şi meticulozitate.

Dar cu plimbările mele se terminase, nu mai aveau nici un gust, întocmai ca mâncărurile nesărate pentru cerul gurii; nu-mi mai procurau decât puţină mulţumire. Când ieşeam, nu mă mai însoţea nici o furtună de bucurie, pe drum nu se mai producea în jurul meu nici un mândru tumult vânătoresc. Parcul mi se părea pustiu, mă plictiseam. În perioada de aşteptare, n-am omis să cer veşti prin telefon. Răspunsul, dat de un organ subaltern, consta în aceea că pacientul se află în starea cuvenită – un răspuns care, din motive bune sau rele, evita informaţiile mai amănunţite. În aceeaşi zi din săptămână în care îl dusesem pe Bauschan la clinică, o pornii din nou într-acolo.

Îndrumat de numeroasele plăci cu inscripţii şi mâini indicatoare, ajunsei pe drumul cel mai drept şi fără să mă rătăcesc în faţa uşii de la secţia clinică unde era internat

Bauschan şi intrai fără să bat, cum suna porunca afişată pe uşă. Încăperea de dimensiuni nu prea mari, care mă înconjura, trezea impresia unei menajerii, iar atmosfera ce domnea acolo evoca acelaşi lucru, numai că mirosul de animale sălbatice părea aici înlocuit şi îndulcit cu tot felul de izuri de medicamente – o mixtură stingheritoare şi iritantă. De jur împrejur se întindeau cuşti din zăbrele, aproape toate ocupate. Dintr-o cuşcă, la uşa căreia un bărbat, probabil îngrijitorul, tocmai îşi făcea de lucru cu grebla şi lopata, mă întâmpină un lătrat profund. Fără a se întrerupe din lucru, omul se mulţumi să-mi răspundă la salut, lăsându-mă deocamdată în seama impresiilor mele.

Îl recunoscusem pe Bauschan de când rotisem pentru prima dată ochii, cu uşa încă deschisă, aşa că mă îndreptai spre el. Zăcea înapoia gratiilor închisorii lui pe un aşternut din rumeguş de stejar sau ceva asemănător, al cărui miros deosebit se combina cu mirosul corpului de animal şi cu izul de acid fenic sau lisoform – zăcea acolo ca un leopard, dar ca un leopard foarte obosit, foarte indiferent şi morocănos: nepăsarea ursuză cu care îmi întâmpină intrarea şi apropierea de el mă sperie. Lovi slab o dată sau de două ori podeaua cu coada şi abia când îi vorbii ridică de pe labe capul, dar numai pentru a-l lăsa să cadă numaidecât, cu privirea tulbure întoarsă într-o parte. O strachină de pământ cu apă îi sta la dispoziţie în fundul cuştii. Afară, pe gratii, era atârnată într-o ramă o fişă, în parte tipărită, în parte completată de mână pe care, sub indicarea datelor privitoare la Bauschan – nume, rasă, sex şi vârstă –, era trasată o curbă a temperaturii. Pe tabelă scria: „Corcitură de prepelicar. Numele: Bauschan. Sexul: masculin. Vârsta: doi ani. Internat în ziua de cutare din luna cutare a anului – pentru observaţie, din cauza unor hemoragii fără cauză cunoscută”. Urma apoi, trasată cu mâna şi, de altminteri, cu uşoare oscilaţii, curba temperaturii, alături de datele în

cifre despre frecvența pulsului lui Bauschan. Cum vedeam, fusese, aşadar, măsurat, iar doctorul îi controlase şi pulsul – în această privință nimic nu lăsa de dorit. Ceea ce mă îngrijora era însă starea lui de spirit.

— E-al dumneavoastră? mă întrebă îngrijitorul, care între timp se apropiase de mine cu uneltele în mână.

Purta dinainte un fel de şorț de grădinar; era un om îndesat, cu barba rotunjită şi roşu în obraji, cu ochi căprui şi injectați, a căror privire devotată şi umedă semăna izbitor cu aceea a unui câine.

Răspunsei afirmativ la întrebarea lui, îl informai despre indicația ce mi se dăduse de a reveni astăzi şi despre convorbirile telefonice avute, declarându-i că venisem să văd cum stau lucrurile. Omul aruncă o privire pe fişă. Da, câinele suferă de hemoragii fără cauze cunoscute, spuse el, iar chestiile astea durează mult, mai ales că nu se ştie de unde vin.

— Nici acum nu se ştie?

— Nu, încă nu se ştie exact. Dar câinele se află aici pentru observație, şi e observat.

— Şi hemoragiile continuă?

— Da, s-au mai repetat.

— Şi-atunci s-au făcut observațiile necesare?

— Fireşte.

— Febră are? întrebai eu, încercând să mă dumiresc asupra curbei aninate de zăbrele.

— Nu, nici o febră. Câinele are temperatura şi pulsul normale, aproximativ nouăzeci de bătăi pe minut, pulsul e cum trebuie, mai puține n-ar trebui să fie, iar dacă ar fi cu mult mai puține, ar trebui observat mult mai atent. Când nu are hemoragii, câinele se simte destul de bine. La început, a urlat, fireşte, douăzeci şi patru de ore, apoi s-a obişnuit. Nu poate, desigur, să mănânce mult, dar e şi lipsit

de mişcare, şi-apoi se pune întrebarea cât mânca mai înainte.

— Ce i se dă?

— Supă, răspunse omul. Dar, cum am spus, nu mănâncă mult.

— Face impresia că e cam deprimat, remarcai eu, simulând un aer de specialist.

— Păi da, face, dar asta nu-nseamnă nimic. La urma urmelor, nu-i prea vesel pentru un câine să zacă aici şi să fie sub observaţie. Deprimaţi sunt cu toţii mai mult sau mai puţin, adică cei blânzi; câte unul se poartă viclean şi muşcă. De ăsta de-aici nu se poate spune una ca asta. E blând, n-ar muşca nici dac-ar fi sub observaţie până la sfârşitul vieţii.

Îi dădui dreptate omului în această privinţă, dar o făcui cu mâhnire şi revoltă în suflet. Întrebai cam cât ar socoti că mai poate fi ţinut Bauschan acolo. Omul se uită din nou pe fişă.

— Pentru observaţie, spuse el, sunt necesare opt zile, aşa a zis domnul profesor. După alte opt zile, aş putea să revin ca să mă interesez; atunci au să fie cu totul paisprezece zile şi se va putea şti sigur ce-i cu câinele şi cu vindecarea lui de hemoragiile fără motiv cunoscut.

După ce-am încercat încă o dată să-l înviorez pe Bauschan vorbindu-i, am plecat. Plecarea mea îl lăsă tot atât de indiferent ca şi sosirea. Părea copleşit de dispreţ şi de o amară deznădejde. „De vreme ce-ai fost în stare – părea că-mi spune prin atitudinea lui – să mă aduci în colivia asta, nu mai aştept nimic de la tine.” Şi cum să nu fie dezorientat şi să nu-şi fi pierdut încrederea în raţiune şi dreptate? Cu ce era el vinovat că i s-a întâmplat aşa ceva, iar eu nu numai că am îngăduit, ci l-am şi adus pe calea asta. Avusesem gânduri bune şi cinstite cu el. Sângera, iar cum eu însumi se părea că nu-l pot ajuta cu nimic, socotisem nimerit să se ocupe de el ştiinţa cuvenită, ca de

un câine cu o situație materială bună, şi doar auzise cu urechile lui că ştiința îl caracterizase drept cam nervos şi anemic, întocmai ca pe un copil de conte. Lucrurile trebuiau să ia acum această turnură! Cum să-l fac să înțeleagă că, închizându-l înapoia gratiilor ca pe un jaguar, răpindu-i-se aerul, soarele şi mişcarea liberă şi, în loc de toate acestea, necăjindu-l în fiecare zi cu termometrul, i se arăta respect şi atenție?

Aceste întrebări mi le puneam în drum spre casă, iar dacă până atunci doar simțisem lipsa lui Bauschan, acum, la acest simțământ, se adăuga îngrijorarea în legătură cu starea lui sufletească, dubii şi autoînvinuiri. Oare ceea ce mă determinase să-l duc la clinica Universității nu fuseseră în definitiv altceva decât orgoliu şi un snobism egoist? Nu cumva, în plus, toate acestea se legau de dorința secretă de a fi liber pentru o vreme, de o anume curiozitate şi de pofta de a înlătura odată stăruitoarea supraveghere şi a vedea cum e dacă m-aş putea întoarce la dreapta sau la stânga, fără să trezesc prin aceasta în lumea exterioară vie vreun sentiment oarecare, de bucurie sau de amară dezamăgire? De la internarea lui Bauschan, m-am bucurat, într-adevăr, de o anumită independență lăuntrică pe care n-o mai cunoscusem de multă vreme. Nimeni nu mă mai incomoda prin geamul uşii cu priveliştea martiriului aşteptării sale. Nimeni nu mai venea să mă emoționeze, ridicându-şi cu sfială labele pe pieptul meu şi făcându-mă să izbucnesc într-un hohot de râs îndurător, pentru ca apoi să mă las pus în mişcare şi să ies numaidecât. Nu mai incomoda pe nimeni că mă duc în parc sau rămân în odaie. Era ceva comod, liniştitor şi avea farmecul noutății. Cum îmi lipsea însă mobilul obişnuit, aproape că nu mai ieşeam la plimbare. Sănătatea mea era în suferință, iar în vreme ce starea în care mă aflam devenea cu timpul izbitor de asemănătoare cu aceea a lui Bauschan, am ajuns la

constatarea cinstită că aceste cătuşe ale compasiunii faţă de propria mea sănătate erau mai suportabile decât libertatea egoistă la care râvnisem.

Trecu şi a doua săptămână, iar în ziua hotărâtă mă aflam din nou cu îngrijitorul cu barba rotunjită în faţa cuştii cu gratii a lui Bauschan. Pacientul zăcea pe-o parte, întins pe aşternutul de rumeguş al cuştii, care-i pătase blana, şi ţinea capul ridicat, în aşa fel că privea cu ochii tâmpi şi sticloşi înapoi, spre peretele văruit din fundul carcerii lui. Nu făcu nici o mişcare. Aproape nu se vedea că respiră. Numai din când în când i se boltea coşul pieptului, pe care se distingea fiecare coastă, scoţând câte-un geamăt, un sunet încet care-ţi sfâşia inima, iscat de coardele vocale. Din cauza slăbiciunii înfricoşătoare, picioarele îi deveniseră parcă prea lungi, labele mari şi informe. Blana îi era extrem de jerpelită, boţită şi, cum am spus, murdară de pe urma tăvălirii în rumeguşul de coajă de copac. Nu mă luă în seamă şi părea că nu mai vrea să ia în seamă nimic de aici încolo.

Hemoragiile, îmi spuse îngrijitorul, n-au trecut cu totul şi cu totul, tot se mai repetă când şi când. De unde provin, încă nu s-a stabilit exact, în orice caz sunt de natură benignă. Dacă vreau, aş putea lăsa câinele în continuare sub observaţie, ca să se stabilească ceva sigur, dar aş putea şi să-l iau acasă, unde răul se va stinge sigur cu timpul. Auzind acestea, scosei din buzunar lesa împletită – o luasem la mine – şi spusei că-l iau acasă. Îngrijitorul găsi că e un lucru rezonabil. Deschise uşa de gratii şi-l chemarăm amândoi pe nume pe Bauschan, cu schimbul şi concomitent, dar el nu veni, ci rămase în cuşcă şi-l trăsei afară de zgardă, nu se opuse. Căzu cu un salt pe podea, în picioare, cu coada încovoiată, cu urechile lăsate pe spate, o imagine jalnică. Îl luai, dădui îngrijitorului un bacşiş şi părăsii încăperea aceea, ca să mă achit în birourile din faţă de ceea ce datoram: o taxă de bani de şaptezeci şi cinci de

pfenigi pe zi şi în plus onorariul doctorului pentru prima consultaţie, care se ridica la douăsprezece mărci. Apoi îl dusei acasă pe Bauschan, învăluit în izul sălbatic şi dulceag al clinicii, cu care era îmbibată blana însoţitorului meu.

Era cu trupul şi sufletul zdrobite. În exprimarea fizică a stărilor lor sufleteşti, animalele sunt mai nestingherite şi mai naturale, aşadar, într-o anume măsură, mai omeneşti decât noi; expresii care în limba noastră dăinuie de fapt numai cu un sens moral şi metaforic, lor încă li se potrivesc – în sensul propriu, nu figurat al cuvântului – şi reprezintă la urma urmei ceva înviorător pentru ochi. Bauschan „ţinea capul plecat", cum se spune, adică o făcea realmente şi concret, aşa cum o gloabă de trăsură, cu picioarele pline de abcese, cu pielea zvâcnindu-i când şi când, stă în staţia lui şi-şi lasă bietul bot, în jurul căruia roiesc muştele, să-i atârne spre caldarâm, parcă tras de o povară de zeci de kilograme. Cele două săptămâni petrecute la Universitate îl readuseseră, cum am spus, la starea în care-l luasem odinioară din munţi; era propria lui umbră, aş zice, dacă aceasta nu ar fi o jignire pentru umbra veselului şi mândrului Bauschan. După repetate băi cu săpun în cada de rufe, mirosul de spital, pe care-l adusese cu el, pieri desigur, până la unele resturi ce mai emanau uneori, dar, în vreme ce pentru noi, oamenii, o baie poate să aibă înrâurirea sufletească a unei acţiuni simbolice, pentru Bauschan curăţirea corporală n-a însemnat încă multă vreme o redresare sufletească. L-am luat cu mine încă din prima zi pe terenul de vânătoare, dar n-a făcut decât să se strecoare lângă piciorul meu, cu limba atârnându-i, iar fazanii se bucurară pentru multă vreme de linişte. Acasă continua să zacă ziua întreagă, aşa cum zăcuse în carceră, privind în gol cu ochi sticloşi, toropit, fără acea nerăbdare sănătoasă, fără să mă îmboldească să ieşim, aşa că trebuia să-l iau eu din locul unde zăcea în faţa cuştii şi să-l

stârnesc. Până şi felul sălbatic în care înghiţea, fără alegere, hrana amintea de lipsa lui de demnitate din trecut. Mai apoi a fost o bucurie să-l vezi cum îşi revine, cum, încet, saluturile lui şi-au recăpătat impetuozitatea francă şi hazlie, cum, în loc de a se apropia şchiopătând şi morocănos, s-a năpustit din nou pentru prima dată ca o furtună la fluieratul meu de dimineaţă, mi-a pus labele dinainte pe piept, muşcând în gol spre obrazul meu, cum, în câmp liber, i-a revenit plăcerea de a-şi pune în valoare calităţile trupeşti, oferind privirii mele acea poză îndrăzneaţă şi graţioasă de aret şi acele salturi verticale, cu picioarele trase sub burtă, spre o oarecare vietate din iarba înaltă... A uitat. Urâtul incident, atât de absurd pentru puterea de pricepere a lui Bauschan, s-a scufundat în trecut, de fapt nerezolvat, neanulat printr-o înţelegere lămuritoare, care ar fi fost şi imposibilă, iar timpul a acoperit totul, aşa cum trebuie să se întâmple uneori şi printre oameni, pentru ca noi să trăim mai departe, în vreme ce toate cele nerostite se pierd mereu mai adânc în uitare... Timp de câteva săptămâni s-a mai întâmplat, la intervale crescânde, ca nasul lui Bauschan să fie mânjit cu roşu, apoi fenomenul s-a pierdut, a fost şi nu mai avea nici o importanţă dacă fusese vorba de epistaxis sau de hematemeză...

Iată că, împotriva intenţiei mele, am povestit acum şi despre clinică! Să-mi ierte cititorul lunga digresiune şi să se întoarcă împreună cu mine în parc, la plăcerile vânătorii, de la care ne-am întrerupt. Cunoaşte oare cititorul urletul plângător cu care un câine, adunându-şi toate puterile, începe urmărirea unui iepure care fuge şi cu ce furie şi desfătare se amestecă dorul şi disperarea extatică? De câte ori nu l-am auzit pe Bauschan strigând astfel! E pasiunea însăşi, pasiunea voită, căutată, savurată ca în beţie, care răsună în peisaj, iar eu tresar de spaimă ori de câte ori strigătul ei sălbatic, venit de departe sau de aproape,

pătrunde până la urechile mele; un fior îmi străbate trupul; bucuros că astăzi Bauschan îşi scoate pârleala, alerg înainte, sau într-o parte, ca să am urmărirea pe cât se poate în câmpul vizual, iar când trece pe lângă mine ca un vuiet, stau încordat, ca vrăjit, deşi cunosc dinainte sfârşitul nul al aventurii, şi privesc, în vreme ce un zâmbet, expresie a emoției, îmi schimonoseşte fața.

Un iepure oarecare, fricos! Cu urechile săltate în aer, cu capul pe spate, aleargă ca să-şi salveze viața, goneşte în salturi lungi, azvârlindu-şi în aer picioarele din spate şi fundul galben-alburiu, în fața lui Bauschan, care urlă cât poate. Şi totuşi, sufletul lui temător şi obişnuit cu fuga ar trebui să ştie, în fond, că nu există un pericol serios şi că va scăpa, aşa cum au mai scăpat toți frații şi surorile lui şi, cu siguranță, chiar el însuşi o dată, ori de mai multe ori dintr-o situație identică. Niciodată în viața lui n-a prins Bauschan vreunul şi nici nu va prinde, e ca şi imposibil. Mulți câini, se zice, sunt moartea iepurelui, unul singur nu este, chiar dacă l-ar depăşi pe Bauschan în viteză pe distanțe lungi. Căci iepurele se pricepe să execute „copci” – ceea ce Bauschan nu ştie, iar cu asta problema e rezolvată. Copca e o armă şi o capacitate infailibilă a celui predestinat să fugă, un mijloc de ieşire din impas utilizabil oricând, pe care-l are în minte, ca să-l folosească în momentul decisiv, cel mai promițător pentru Bauschan – când Bauschan se vede vândut şi trădat.

Uite-i că vin pieziş prin crâng, taie în fața mea poteca şi se năpustesc spre râu, iepurele mut şi cu şiretlicul lui moştenit în inimă, Bauschan urlând cu sunete de falset înalte, jeluitoare. „Nu urla! – gândesc eu. Îți risipeşti forțele, puterea plămânilor, pe care ar trebui să le economiseşti, să le păstrezi ca să-l ajungi!” Gândesc aşa, fiindcă particip sufleteşte la aventură, fiindcă sunt de partea lui Bauschan, fiindcă pasiunea lui pune stăpânire şi pe mine în aşa

măsură, că-i doresc din toată inima victoria, chiar cu pericolul de a sfâşia iepurele în bucăţi în faţa ochilor mei. Cum mai aleargă! E o frumuseţe şi o desfătare să vezi o făptură încordându-şi până la extrem toate puterile. Aleargă mai bine decât iepurele, musculatura lui e mai puternică, distanţa dintre ei s-a micşorat vizibil mai înainte de a-mi ieşi din câmpul vizual. Mă grăbesc şi eu la rându-mi, părăsind drumul, o iau la stânga prin parc şi către mal şi ajung pe strada aşternută cu pietriş tocmai la timp, ca să văd vânătoarea gonind nebuneşte din dreapta – vânătoarea plină de speranţă, emoţionantă, căci Bauschan aproape că l-a ajuns pe iepure, a amuţit, aleargă acum cu dinţii încleştaţi, vânatul adulmecat din imediata apropiere îl îmboldeşte să facă efortul suprem şi – „încă un avânt, Bauschan!" gândesc şi-aş vrea să strig: „ţinteşte bine şi cu chibzuinţă, fi atent la copcă!" Dar copca a şi fost execută, nenorocirea s-a produs! Bauschan s-a avântat decisiv înainte, dar, în aceeaşi clipă, cu o smucitură, iepurele s-a abătut scurt, uşor, înşelător din drum, în unghi drept faţă de direcţia goanei, iar Bauschan ţâşneşte mai departe în spatele lui, urlând neajutorat şi frânând, încât pietrişul şi praful zboară în aer, ţâşneşte drept înainte, iar până când să se oprească din fugă, să cârmească şi s-o ia din nou la goană în noua direcţie, până când, zic, să facă toate acestea, iepurele a şi câştigat un avans important către crâng, ba chiar a şi pierit din ochii urmăritorului, deoarece acesta, în vreme ce frânase cu disperare şi urlând jalnic nu mai putuse să vadă încotro o luase celălalt.

„E zadarnic, a fost frumos, dar fără nici un rezultat", gândesc, în vreme ce vânătoarea nebună se îndepărtează prin parc în direcţia opusă. „Ar fi trebuit să fie mai mulţi câini, cinci sau şase, o haită întreagă. Alţii trebuiau să-l atace din flancuri, să-i taie drumul din faţă, să-i închidă drumul, pentru ca el să-l poată înhăţa de ceafă..." De

emoție, în fața ochilor mei se iveşte o haită de copoi care se năpustesc cu limbile scoase spre iepurele prins la mijloc.

Gândesc şi visez astfel din pasiune vânătorească, căci ce mi-a făcut mie iepurele ca să-i doresc un sfârşit îngrozitor? E drept, Bauschan îmi e mai apropiat şi e firesc să țin cu el şi să-l însoțesc cu urările mele, dar iepurele este şi el o viață caldă şi nu şi-a înşelat vânătorul din răutate, ci din imperioasa dorință de a mai putea un scurt timp să roadă lăstare moi de copaci şi să procreeze făpturi la fel cu el. „Altceva ar fi, continui totuşi să gândesc, altceva ar fi, dacă obiectul acesta – şi-mi privesc bastonul din mână –, dacă obiectul acesta n-ar fi un baston atât de nefolositor şi blajin, ci un lucru de o construcție serioasă, fulgerător şi cu efect la distanță, cu care i-aş putea veni în ajutor lui Bauschan *reținându-l* pe iepure, în aşa fel încât să rămână pe loc printr-un *salto mortale*. Atunci n-ar mai fi nevoie de alți câini, iar Bauschan şi-ar face datoria numai aducându-mi la picioare iepurele." Aşa cum stau însă lucrurile, Bauschan este cel care, voind să pareze blestemata „copcă", se dă peste cap, ceea ce, de altfel, face şi iepurele în unele cazuri; pentru iepure, rostogolirea este însă o nimica toată, ceva uşor ce i se potriveşte, cu siguranță ceva nedureros, în vreme ce pentru Bauschan înseamnă o grea zguduitură cu prilejul căreia ar putea odată să-şi frângă şi gâtul.

Adesea, o asemenea vânătoare ia sfârşit în câteva minute, anume atunci când, după o scurtă hăituială, iepurele reuşeşte să se strecoare şi să se ascundă în tufăriş, ori îl abate de pe urmele lui prin copci şi fente pe vânător, astfel că acesta, încremenind nesigur, sare-ncolo şi încoace, în vreme ce eu, însetat de sânge, strig zadarnic în urma lui şi încerc să-i indic cu bastonul direcția în care l-am văzut sărind pe iepure. Adesea însă, vânătoarea se prelungeşte îndelung şi până departe prin ținut, astfel că glasul lui Bauschan, un urlet plin de ardoare, răsună departe în

peisaj ca un corn de vânătoare, când mai aproape, când, din nou, mai departe, în vreme ce eu, tăcut, îmi văd de drum în aşteptarea întoarcerii lui. Şi, Doamne, în ce stare se întoarce în cele din urmă la mine! Din gură îi curg bale, are şalele supte, coastele îi zvâcnesc, limba îi atârnă lungă din gura nemăsurat căscată, căscătura îi alungeşte ca la mongoli ochii năuciți şi înlăcrimați, iar răsuflarea îi pufneşte ca o maşină cu vapori. „Întinde-te, Bauschan, şi odihneşte-te, altminteri îți plesnesc plămânii" – îi spun şi rămân pe loc, ca să-i dau timp să se odihnească. Mai ales iarna, mă tem şi-mi tremură inima pentru el, când, pe ger, trage gâfâind aerul înghețat în pieptul înfierbântat şi-l dă apoi afară în formă de abur alb, când înghite guri întregi de zăpadă, ca să-şi stingă setea. Dar în vreme ce zace acolo şi mă priveşte cu ochii tulburi şi-şi înghite când şi când balele, nu mă pot împiedica să-l iau puțin în râs pentru necontenitul eşec al eforturilor sale. „Unde e iepurele, Bauschan? îl întreb. Aşadar, nu-mi aduci iepuraşul?" El dă din coadă izbind pământul, îşi întrerupe pentru o clipă, când îi vorbesc, pompatul flancurilor şi înghite încurcat, fiindcă nu ştie că batjocura mea are numai menirea să camufleze o pornire de ruşine şi de conştiință încărcată față de el şi față de mine însumi, fiindcă, în ceea ce mă priveşte, n-am putut nici de data aceasta şi nici n-am vrut să-l sprijin în strădania lui, să-l „rețin" pe iepure, aşa cum se cuvenea unui stăpân cumsecade. El nu ştie şi de aceea pot să-l iau în râs, pretinzând că în toată povestea el este cel vinovat de eşec...

La aceste vânători se petrec incidente ciudate. Nu pot să uit cum iepurele mi-a sărit din fugă în brațe... Ne aflam lângă râu, pe promenada îngustă şi lutoasă afară mai sus de acesta. Bauschan hăituia un iepure, iar eu, venind dinspre crâng spre zona malului, mi-am deschis cale prin hățişul de scaieți de pe digul de pietriş şi am sărit jos, pe talazul acoperit de iarbă, pe drum, în clipa când iepurele, cu

Bauschan la cincisprezece metri în urma lui, venea țopăind în lungi salturi din direcția casei luntraşului, spre care întorceam fața, îndreptându-se prin mijlocul drumului exact spre mine. Primul meu imbold ostil şi vânătoresc a fost de a profita de ocazie şi de a-i tăia calea, gonindu-l înapoi pe cât se putea spre botul urmăritorului, care chefnea dureros. Am rămas, aşadar, locului ca prins în rădăcini, nemişcat, tainic, cumpănind, cuprins de patimă, cu bastonul în mână, în vreme ce iepurele se apropia din ce în ce mai mult. Ştiam că văzul lui e foarte slab, numai auzul şi mirosul îi dau de veste despre pericol. Cum stam acolo, mă va fi socotit poate un copac – acesta şi era planul meu şi doream din toată inima să fie aşa şi să comită astfel o eroare teribilă, de ale cărei urmări nu-mi dădeam seama, dar de care aveam de gând să profit. Nu ştiu dacă iepurele a şi comis realmente la un moment dat această eroare. Cred mai curând că m-a observat abia în ultima clipă, iar ceea ce a făcut a fost atât de neaşteptat, încât toate gândurile şi intențiile mele s-au topit pe loc, iar în starea mea sufletească s-a petrecut o bruscă schimbare, ca un şoc. Îşi ieşise din minți de frica morții? Pe scurt, sări în sus spre mine, întocmai ca un cățeluş, se cățără cu labele din față pe pardesiul meu, dând să se vâre cu capul de-a dreptul sub poalele înfricoşătoare ale vânătorului! Cu brațele ridicate, cu partea de sus a corpului îndoită spre spate, rămăsei pe loc privind în jos spre iepure, care, la rându-i, se uita în sus spre mine. A durat o secundă, sau poate numai o fracțiune de secundă, dar aşa s-a întâmplat. L-am văzut cu o acuitate remarcabilă, i-am văzut urechile lungi, dintre care una era dreaptă, iar cealaltă pleoştită, i-am văzut ochii holbați, mari, strălucitori şi miopi, buza crestată şi mustățile lungi, albeața pieptului şi a labelor mici, i-am simțit sau mi s-a părut că-i simt zvâcnetul inimioarei hăituite – a fost ceva straniu să-l văd atât de clar şi să-l am atât de aproape pe micul demon al

locurilor, această inimă cu bătaie tainică a peisajului, această făptură în veşnică goană, pe care am zărit-o întotdeauna doar pentru câte-o clipită în fuga ei comică pe terenurile şi întinderile ei şi care, într-un impas extrem şi în derută, se agăța de mine, îmbrățişându-mi parcă genunchii, genunchii omului – nu ale aceluia, mi se părea, care era stăpânul lui Bauschan, ci genunchii celui ce era şi stăpânul iepurilor şi al lui, la fel ca al lui Bauschan. A fost, zic, doar o frântură de secundă, apoi iepurele s-a şi desprins de mine, s-a pus pe picioarele lui inegale şi a sărit pe taluz la stânga, în vreme ce, în locul său, ajungea la mine Bauschan, cu al său „ura" şi cu toate sunetele în falset izvorâte din pasiune, dar pe care, odată ajuns, le întrerupse brusc. Căci o lovitură de baston bine aplicată şi intenționată a stăpânului iepurilor îl făcu să schelălăie şi să se rostogolească o bucată de drum, pe pantă, la dreapta, cu o coapsă trecător paralizată, astfel că, mai înainte de a putea să reia, cu mare întârziere, urmărirea iepurelui ce nu se mai vedea, trebui să se cațere înapoi şchiopătând.

În sfârşit, mai vreau să dedic câteva rânduri vânătorii de păsări de apă. Această vânătoare poată să aibă loc numai iarna şi în primăverile friguroase, mai înainte ca păsările să-şi schimbe reşedința din apropierea oraşului, unde-şi află un refugiu provizoriu în căutare de hrană, cu aceea de la lacuri; e o vânătoare mai puțin captivantă decât poate fi aceea de iepuri, totuşi atractivă pentru vânător şi câine, sau, mai curând, pentru vânător şi stăpânul său; pentru acesta din urmă, datorită peisajului care-i mijloceşte legătura cu apa cea vie, apoi şi datorită faptului că forma de existență a acestor înotătoare şi zburătoare este pentru el un spectacol care-l amuză şi-l distrează, făcându-l să evadeze oarecum din propria-i existență, pentru a încerca să participe la a lor.

Modul de viață al rațelor este mai tihnit, mai burghez, mai confortabil decât al pescăruşilor. Ele par a fi aproape întotdeauna sătule şi prea puțin torturate de grija hranei, probabil fiindcă tot ce le trebuie există de obicei, iar masa lor e întotdeauna pusă. Cum văd, mănâncă aproape totul: viermi, melci, insecte, sau pur şi simplu puțin noroi, apoi au timp din belşug să stea la soare pe pietrele de pe mal, să tragă un pui de somn cu ciocul vârât comod sub aripă, să-şi ungă cu grăsime penajul, încât acesta aproape că nu mai vine în contact cu apa, care alunecă în stropi de pe suprafața lui – sau să se plimbe din pură plăcere lunecând pe undele curgătoare, cu târtița ascuțită ridicată în aer, sucindu-se şi învârtindu-se şi săltând trufaş din umeri.

În existența pescăruşilor se află însă ceva sălbatic, aspru, pustiu şi de o monotonie tristă; porniți amarnic pe jaf din mizerie, îi vezi cum dau roată în cârduri, aproape ziua întreagă, cârâind şi încrucişându-şi pieziş zborul deasupra căderii de apă şi a gurii conductelor largi prin care apele reziduale cafenii se varsă în râu. Peştii asupra cărora se năpustesc câte unii din ei nu sunt nici pe departe suficienți pentru a potoli foamea mulțimii rătăcitoare, iar fărâmiturile cu care trebuie să se declare adesea satisfăcuți şi pe care le smulg în zbor din şuvoiul de lături, ca să se îndepărteze cu ele în ciocurile lor încovoiate, trebuie că sunt dezgustătoare. Nu le place malul. Dar când nivelul apei este scăzut, stau ghemuiți şi înghesuiți pe stâncile ce ies la iveală din râu, acoperindu-le cu o masă albă, aşa cum forfotesc probabil stâncile şi insulele din mările nordice de oştile albe ale rațelor arctice cuibărite acolo; este splendid să vezi cum îşi iau toți odată zborul, cârâind, şi se înalță în aer, când Bauschan îi amenință cu lătratul lui de pe mal, peste şuvoiul dintre el şi ei. Ar putea să se simtă în siguranță; nu există nici un pericol serios. Căci, abstracție făcând cu totul de teama lui înnăscută de apă, Bauschan se fereşte cu

înțelepciune şi pe bună dreptate de curentul apei, căruia puterile lui nu i-ar face față niciodată şi care l-ar duce fără-ndoială Dumnezeu ştie unde, smulgându-l departe, poate spre Dunăre, unde ar ajunge însă într-o stare de extremă descompunere, precum ne-o arată, ca pe un exemplu oferit ochilor noştri, leşurile umflate ale unor pisici pe care le-am văzut îndreptându-se spre acele depărtări. Niciodată nu intră în râu mai departe decât până la prima piatră înconjurată de apă, şi chiar atunci când voluptoasa poftă de a vâna îi face membrele să vibreze, când, după figura lui, ai zice că e gata să se arunce în valuri şi că o va şi face în clipa următoare, poți totuşi să ai încredere în chibzuința lui, trează sub clocotul pasiunii, care-l determină să se limiteze la mimarea ultimelor pregătiri pentru a trece la faptă – amenințări goale, care până la urmă nici nu mai sunt dictate de pasiune, ci destinate, cu desăvârşit sânge rece, să-i sperie pe cei cu picioarele palmate.

Şi pescăruşii se dovedesc prea săraci la minte şi prea slabi de inimă ca să-şi bată joc de pregătirile lui. Bauschan nu poate ajunge la ei, dar le trimite lătratul, vocea lui ce bubuie peste apă până la locul lor de popas, această voce este şi ea ceva material, un asalt care-i impresionează şi căruia nu-i pot rezista multă vreme. Încearcă, desigur, s-o facă, rămân pe loc, însă forfota lor e străbătută de o convulsie, întorc toți capul, unul, apoi altul îşi întinde pentru orice eventualitate aripile şi, deodată, masa întreagă, asemeni unui nor albicios, din care răzbate un cârâit amar şi fatalist, se ridică în aer, iar Bauschan sare pe pietre încolo şi-ncoace, ca să-i sperie făcându-i să se risipească şi să se mențină în mişcare, fiindcă mişcarea este ceea ce interesează, pescăruşii nu trebuie să şadă, trebuie să zboare, în susul şi josul râului, pentru ca el să-i poată vâna.

Bauschan mătură malul de-a lungul, parcurge de departe toată întinderea malului, fiindcă peste tot şed rațe, cu ciocul

vârât sub aripă, insolente în tihna lor, iar pretutindeni unde ajunge el, ele zboară dinaintea lui, aşa că întreaga fâşie dinspre uscat este, de fapt, curăţată într-un vârtej voios – unele lunecă sau pleoscăie pe apa ce le leagănă şi le răsuceşte în siguranţă, altele zboară cu capul întins peste el, îndepărtându-se, în vreme ce Bauschan, gonind primul, îşi măsoară în mod cinstit puterile cu cel al zborului lor.

Bauschan este încântat şi recunoscător când raţele zboară, când îi dau prilejul unei splendide întreceri în susul şi în josul râului, iar raţele îi cunosc desigur dorinţa şi uneori trag foloase de pe urma ei. Odată, primăvara, când râul se golise de păsări, am văzut o raţă mamă rămasă la noi, fiindcă bobocii nu puteau încă să zboare, păzindu-şi puii pe o băltoacă mocirloasă rămasă de la ultima revărsare într-o adâncitură a albiei acum uscate. Bauschan a dat de ea acolo – am urmărit scena de pe drumul de sus. A sărit în băltoacă, a sărit lătrând şi agitându-se nebuneşte în ea, speriind şi împrăştiind familia de raţe. Se-nţelege, n-a făcut nici un rău vreunuia din membrii acesteia, dar i-a speriat peste măsură, astfel că bobocii, lovind cu aripile lor ciunte, s-au risipit în toate părţile, raţa însă a fost cuprinsă de acel eroism matern cu care, spre a-şi acoperi progenitura, unele păsări duşman reuşind adesea să-l zăpăcească şi să-l bage în sperieţi prin curajul zgomotos ce pare a depăşi limitele fireşti. Cu penele zburlite, cu ciocul căscat înfricoşător, s-a repezit bătând din aripi, în repetate atacuri, spre faţa lui Bauschan, s-a năpustit eroic iară şi iară asupra lui, şuierând, şi într-adevăr a reuşit să-l facă pe vrăjmaşul uluit de priveliştea dârzeniei ei crispate să dea înapoi, chiar dacă n-a putut să-l determine la o retragere serioasă şi definitivă, fiindcă el se repezea mereu spre ea lătrând. Curajul eroic dovedindu-se nepractic, raţa a schimbat tactica, alegând viclenia. Poate că îl cunoştea pe Bauschan, poate îi ştia dinainte slăbiciunile şi dorinţele copilăreşti. I-a lăsat în plata

Domnului pe boboci – a făcut-o *aparent* – şi, recurgând la şiretenie, a pornit-o în zbor, a zburat pe deasupra râului, „urmărită” de Bauschan, cum credea el, dar, de fapt, ducându-l de nas datorită pasiunii lui, a zburat în direcţia curentului apei, apoi contra curentului, mai departe şi tot mai departe, în vreme ce Bauschan alerga în salturi, luându-se la întrecere cu ea, l-a dus atât de departe în aval şi la o distanţă atât de mare de mocirla unde rămăseseră bobocii, încât, continuându-mi drumul am pierdut din ochi şi raţa, şi câinele. Într-un târziu, gogomanul a revenit la mine, sleit de fugă şi abia trăgându-şi sufletul. Când am trecut însă din nou pe lângă băltoaca luată cu asalt, am găsit-o evacuată.

Aşa a făcut acea mamă, iar Bauschan i-a fost recunoscător. Dar el urăşte raţele, care în calmul şi tihna lor burgheză refuză să-i slujească drept vânat, care, când se repede asupra lor, se lasă pur şi simplu de pe pietrele de pe mal pe apă şi se leagănă acolo în nasul lui cu obrăznicie, simţindu-se la adăpost, neimpresionate de lătratul lui puternic, netulburate de atacurile sale mimate, spre apă, ca nervoşii pescăruşi. Stăm acolo pe pietre unul lângă altul, Bauschan şi cu mine, iar la doi paşi de noi o raţă se dă huţa pe valuri, într-o insolentă siguranţă, apăsându-şi ciocul pe piept cu o demnitate afectată, asaltată de glasul furios al lui Bauschan, dar niciodată neliniştită în înţelepciunea şi luciditatea ei. Vâsleşte contra curentului, aşa că stă oarecum pe loc, dar este totuşi trasă puţin la vale, iar la un metru, lateral de ea se află un repeziş, una dintre frumoasele cataracte spumegânde, către care stă întoarsă cu târtiţa mândru săltată. Proptit cu picioarele din faţă pe pietre, Bauschan latră, iar eu latru în forul meu lăuntric împreună cu el, căci nu mă pot abţine să împărtăşesc sentimentele sale de ură împotriva raţei şi a chibzuinţei ei neobrăzate şi-i doresc răul. „Fii cel puţin atentă la lătratul

nostru, gândesc eu, şi nu la cataractă, ca să fii atrasă pe nebăgate de seamă în vâltoare şi să ajungi înaintea ochilor noştri într-o situaţie ruşinoasă şi periculoasă." Dar nici această speranţă plină de mânie nu se realizează, deoarece chiar în clipa când ajunge la marginea căderii de apă, rața flutură puțin din aripi, zboară câțiva stânjeni contra curentului şi se aşază din nou, neruşinată.

Nu mă pot gândi la supărarea cu care privim în asemenea cazuri rața, fără să nu-mi amintesc de o aventură despre care vreau să relatez în încheiere. A fost legată de o anume satisfacție pentru mine şi însoțitorul meu, dar a avut şi ceva penibil, tulburător şi derutant, ba a dus chiar la o trecătoare răcire a relațiilor dintre Bauschan şi mine, iar dacă aş fi putut prevedea ce avea să se întâmple, aş fi preferat să evit locul unde ne aştepta.

Eram undeva departe, în josul râului, dincolo de casa luntraşului, acolo unde hățişul de pe mal se apropie mult de drumul aflat la înălțime, pe care ne îndreptam în amonte, eu la pas, iar Bauschan, puțin în fața mea, în trap săltat, pieziş şi domol. Hăituise un iepure, sau, dacă vreți, se lăsase hăituit de el, ridicase trei, patru fazani, iar acum se ținea puțin şi pe lângă mine, ca să nu-l neglijeze cu totul nici pe stăpân. Un cârd mic de rațe, cu gâtul întins, în formație unghiulară, trecu în zbor peste râu, la oarecare înălțime şi mai aproape de malul celălalt, astfel că nu intrau în nici un fel în discuție pentru noi ca vânat. Zburau paralel cu noi, în aceeaşi direcție, fără să ne ia în seamă sau măcar să ne observe, iar noi aruncam, când unul, când altul, o privire indiferentă spre ele.

În clipa aceea, pe malul celălalt, cam tot atât de abrupt ca al nostru, ieşi brusc din tufişuri un bărbat care, îndată ce apăru în scenă, luă o poză ce ne determină pe Bauschan şi pe mine să ne încetinim paşii şi să-l privim, făcând front în fața lui. Era un bărbat înalt, impozant, cu un aspect cam

necioplit, cu mustăți pe oală şi îmbrăcat cu moletiere, o pălărie din loden care-i şedea strâmb pe frunte, pantaloni bufanți confecționați probabil dintr-un fel de catifea scorțoasă, aşa-numită de Manchester, şi un surtuc corespunzător, pe care se vedeau o centură şi alte benzi din piele, fiindcă purta pe spate un rucsac încătărămat, iar pe umăr o puşcă aninată de curea. Mai bine zis, o avusese aninată, deoarece îndată ce apăru în scenă apucă arma şi, lipindu-şi pieziş obrazul de patul acesteia, ridică țeava oblic în sus spre cer. Îşi proptise în față un picior înfăşurat în moletiere şi ținea țeava în palma mâinii stângi întinse, cu cotul îndoit, în vreme ce palma mâinii drepte, cu degetele mult răsfirate lateral, acoperea cocoşul; ochind, îşi înălță pieziş chipul îndrăzneț în lumina cerului. Aşa cum se profila dincolo, deasupra prundişului de pe mal, în decorul natural alcătuit din tufe, râu şi cer, înfățişarea omului avea alura unui personaj de operă. Contemplarea noastră plină de respect şi stăruitoare nu dură însă decât o clipă – deodată răsună dincolo pocnetul sec la care mă aşteptasem cu o încordare lăuntrică şi care mă făcea să tresar înfiorat; concomitent fulgeră o luminiță palidă în ziua senină, urmată de un nouraş, iar în vreme ce omul făcu teatral un pas înainte, cu pieptul şi fața săltate spre cer, cu puşca ținută de curea în punctul drept, acolo sus, unde privea el şi unde priveam şi noi, se produse o scurtă zburătăcire: cârdul de rațe se împrăştie în toate părțile, rezultă o sălbatică fluturare de aripi, ca atunci când o pală de vânt trosneşte în pânzele destinse ale unei corăbii, urmă încercarea unui zbor razant şi, deodată, ca o întrupare concretă, corpul lovit căzu repede ca o piatră pe fața apei, în apropierea malului de dincolo.

Aceasta n-a fost decât prima jumătate a acțiunii. În descrierea ei, trebuie totuşi să mă întrerup aici, ca să îndrept privirea vie a amintirii mele spre Bauschan. Ca să-i

caracterizez comportarea, am la îndemână expresii statornice, monedă curentă pentru cazuri importante: aş putea spune că a rămas ca trăsnit. Dar expresia îmi displace, n-o pot suferi. Vorbele mari, uzate cum sunt, nu sunt deloc apte să exprime ceva extraordinar; mai curând ajungi la acest rezultat folosind cuvinte mici, ridicându-le la înălțime, pe culmea semnificației lor. N-am să spun altceva decât că la trosnetul puştii, la împrejurările ce l-au însoțit şi i-au urcat, Bauschan a *încremenit*, a fost aceeaşi încremenire care îi e caracteristică în fața lucrurilor izbitoare şi care-mi este bine cunoscută, numai că o încremenire ce depăşea orice limită. A fost o încremenire care i-a repezit corpul înapoi, la stânga şi la dreapta, o încremenire care, la izbirea înapoi, i-a proiectat capul în piept, iar la împingerea înainte aproape că i l-a smuls dintre umeri, o încremenire care părea că strigă din el: „Ce? Ce? Ce-a fost asta? Stai, pe toți dracii: *Cum s-a întâmplat asta?*" Privea şi asculta cele ce se întâmplau cu un fel de indignare, cu o uimire extremă iscată în el, iar acolo, în forul său lăuntric, aceste lucruri existau, oricât de nemaipomenit de noi puteau să arate, existaseră în vreun fel oarecare dintotdeauna. Da, în vreme ce eram smuls în salturi la dreapta şi la stânga, rotit pe jumătate în jurul său, era ca şi cum ar fi privit în urmă spre el însuşi, întrebându-se: „Ce sunt eu? Cine sunt eu? Eu sunt ăsta?" În clipa în care corpul raței căzu pe apă, Bauschan făcu un salt înainte, spre marginea taluzului, ca şi cum ar fi vrut să coboare în albia râului şi să se arunce în apă. Se răzgândi însă în fața curentului, îşi frână impulsul, se ruşină şi se mulțumi din nou să privească.

Îl observam cu nelinişte. După căderea raței, eram de părere că văzusem destul, aşa că propusei să plecăm. El însă se aşezase pe picioarele dinapoi, cu urechile ciulite şi cu fața întoarsă spre celălalt mal, iar când îl întrebai:

„Mergem, Bauschan?”, doar îşi întoarse scurt capul spre mine, ca atunci când cineva îţi spune nu fără bruscheţe: „Te rog, nu mă deranja” – şi-şi îndreptă din nou ochii spre malul celălalt. Mă hotărâi deci să rămân şi eu, îmi încrucişai picioarele, mă sprijinii în baston şi continuai să privesc şi eu ce avea să se întâmple mai departe.

Aşadar, rața, una dintre acele rațe care se legănaseră pe apă în nasul nostru cu o neruşinată încredere, luneca pe apă, un ghemotoc despre care nu mai ştiai care-i e spatele, şi care fața. Acolo, râul curge domol, panta lui nu e atât de abruptă ca mai departe în amonte. Totuşi, leşul raței fu luat numaidecât de curent, rotit şi dus mai departe, iar dacă insul avea nu numai intenția să nimerească şi să ucidă, ci şi dorința de a obține prin fapta sa un rezultat practic, trebuia să se grăbească. Asta şi făcu, fără a pierde o clipă, şi totul se desfăşură cu cea mai mare iuțeală. Abia căzuse rața, că el se şi năpusti, sărind, împiedicându-se şi aproape prăvălindu-se în jos pe taluz. Ținea puşca întinsă cu amândouă brațele, făcând din nou o impresie extrem de teatrală şi romantică; sărind peste prundişul de pe mal cu aspect de decor, părea tâlhar sau un contrabandist de melodramă. În mod semnificativ, se ținea puțin aplecat spre stânga, fiindcă rața ce luneca la vale plutea prin fața lui, iar el dorea s-o prindă. Într-adevăr, aplecat mult înainte şi cu picioarele în apă, reuşi s-o oprească din mers cu patul puştii şi s-o apuce; cu grijă şi cu multă greutate, o aduse, cu patul puştii, spre pietre şi o scoase pe uscat.

Treaba fusese astfel dusă la capăt, iar omul îşi trase răsuflarea. Puse puşca lângă el pe mal, îşi dădu jos ranița de pe umeri, vârî prada în ea, încătărămă din nou rucsacul şi urcă liniştit peste prundiş spre taluz cu povara lui purtată comod, sprijinindu-se în armă ca într-un baston.

„Ei, omul şi-a asigurat friptura pentru mâine”, gândii eu admirativ şi cu invidie. „Hai, Bauschan, mai departe nu se

va mai întâmpla nimic." Dar Bauschan, după ce se ridicase şi se rotise în juru-i, se aşează din nou, uitându-se după vânător, chiar şi după ce acesta ieşise din scenă şi dispăruse între tufişuri. Nici nu-mi trecu prin minte să-i cer de două ori să mă însoţească. Ştia unde locuim, dacă aşa găsea el de cuviinţă, n-avea decât să stea acolo încă multă vreme şi să caşte ochii, după ce toată treaba se terminase şi nu mai era nimic de văzut. Drumul spre casă era lung, iar în ce mă priveşte eram decis să-l parcurg. Bauschan însă mă urmă.

Pe tot acest penibil drum spre casă, se ţinu lângă mine, fără să vâneze. Nu fugi pieziş înaintea mea, după cum îi era obiceiul când dorea să stârnească şi să adulmece, ci merse la pas în urmă, făcând pe bosumflatul, după cum băgai de seamă când întorsei odată întâmplător capul. I-aş fi putut trece cu vederea acest lucru şi fu departe de mine pornirea de a mă înfuria; dimpotrivă, eram înclinat să râd şi să ridic din umeri. Dar la fiecare treizeci până la cincizeci de paşi el *căsca*, iar asta mă scotea din sărite. Era un căscat insolent, cu gura cât o şură, exprimând cu grosolănie plictiseala şi însoţit de un sunet piţigăiat din gât, care exprima cu limpezime: „Halal stăpân! Ăsta nu-i un domn adevărat! E-un domn de nimic!" Dacă în genere sunetele jignitoare nu mă lasă niciodată insensibil, de data aceasta fură gata, gata să ne strice definitiv prietenia.

„Cară-te! spusei eu. Cară-te! Du-te la domnul tău cu puşca detunătoare şi alătură-te lui. Se pare că nu posedă câine, poate că are nevoie de tine la isprăvile lui. Nu-i decât un ins cu pantaloni din catifea de Manchester, şi nu un domn, dar în ochii tăi o fi, un domn pentru tine, iar de-aia îţi recomand sincer să te duci la el, de vreme ce ţi-a vârât gărgăuni în cap, pe lângă cei pe care-i ai." (Atât de departe am mers.) „N-o să-l întrebăm dacă are permis, oricum într-o bună zi o să daţi de bucluc, când o să vă prindă săvârşind

mârşavele voastre isprăvi, dar asta-i treaba voastră, iar sfatul meu, cum am spus, e cât se poate de sincer. Tu, vânătorul! Adusu-mi-ai tu vreodată un iepure pentru bucătăria mea, din toţi cei pe care te-am lăsat să-i hăituieşti? Nu-i vina mea, dacă nu te pricepi să faci copci şi cazi cu nasul în pietriş în clipa când ar trebui să-ţi arăţi dibăcia! Sau vreun fazan, care n-ar fi fost mai puţin bine-venit în vremurile astea de lipsuri? Iar acum caşti! Du-te, îţi spun! Du-te la domnul tău cu moletiere şi vezi dacă este el omul care să te scarpine sub guşă sau să te facă să şi râzi – după părerea mea, nici el nu e capabil să râdă, cel mult să hohotească grosolan! Dacă tu crezi că *el* are să te supună unei observaţii ştiinţifice în caz că-ţi va veni ideea să ai hemoragii din cauze necunoscute, sau că, fiind câinele *lui*, ai să fii declarat nervos şi anemic, du-te la el, dar s-ar putea să te afli în greşeală în privinţa măsurii în care acest soi de domn ţi-ar arăta atenţie! Există lucruri şi deosebiri la care asemenea oameni înarmaţi se pricep foarte bine şi pentru care au o privire ascuţită, există merite fireşti şi dezavantaje şi – ca să-mi fac aluziile *mai clare* – întrebări delicate privind arborele genealogic şi documentele de noblеţe peste care, exprimându-mă fără echivoc, nu oricine trece cu o gingaşă omenie, iar dacă, la prima divergenţă de opinii domnul tău cel robust are să-ţi facă reproşuri în legătură cu ţăcălia şi are să te insulte cu un nume urât, atunci să te gândeşti la mine şi la cuvintele mele de-acum...”

Cu atât sarcasm i-am vorbit în drum spre casă lui Bauschan, care se târa în urmă, şi chiar dacă am rostit cuvintele numai în gând şi nu tare, ca să nu par exaltat, sunt totuşi convins, că a înţeles exact ce-i spuneam, în orice caz, a putut urmări foarte bine firul principal al reflecţiilor mele. Pe scurt, dezbinarea dintre noi a fost profundă, iar când am ajuns acasă, am trântit cu intenţie în urma mea poarta grădinii, aşa că nu s-a putut strecura pe lângă mine

şi a trebuit să se cațere înăuntru cu un salt. Fără să mă uit în juru-mi, am intrat în casă şi l-am mai auzit scâncind, fiindcă la cățărat se lovise la burtă, fapt care m-a făcut doar să ridic batjocoritor din umeri.

Toate acestea s-au petrecut însă de mult, de peste o jumătate de an, iar lucrurile au evoluat ca şi incidentul cu clinica: timpul şi uitarea au acoperit totul, iar pe fundul aluvionar, care e temeiul oricărei vieți, trăim mai departe. De multă vreme, deşi câteva zile a rămas îngândurat, Bauschan se bucură din nou cu o deplină spontaneitate de vânătoarea de şoareci, de fazani, iepuri şi păsări de apă, iar la întoarcerea noastră acasă începe aşteptarea lui pentru data viitoare. Sus, în fața uşii de la casă, mă întorc atunci încă o dată şi-l privesc, iar aceasta este pentru el un semn care-l determină ca din două salturi să se ridice cu picioarele din față pe uşă, să se înalțe cât mai sus, pentru ca eu să-l bat pe umăr pentru despărțire. „Mâine, din nou, Bauschan, îi spun, dacă nu va trebui cumva să ies în lume.” Apoi mă grăbesc să intru şi să-mi scot ghetele țintuite, fiindcă supa e pusă deja pe masă.

Cântec despre copilaş
Idilă

Ne-aflăm deocamdată-n pace-aici.
Din uşă-n uşă poți cu drag privi.
Voios, artistul vede liniştit
Aceste vieți ce s-au împrietenit.

Şi cum străbatem un pământ străin,
Unii se-ntorc, iar alţii-ncoace vin
Oricât e lumea de încântătoare,
Ne ducem fericiţi către strâmtoare.

Goethe, *Campania în Franţa*

Preambul

Sunt eu poet? Ori am fost poate vreodată? În Franţa
Nu mi s-ar spune poet. Acolo comod se distinge
Între un faur de rime şi omul vorbirii directe.
Primul poet e numit, celuilalt scriitor i se zice,
Poate stilist, preţuit ca talent, dar fără să poarte
Titlul distinct de poet: el nu se exprimă în versuri.
Proza fu parte-mi mereu, de când ca băiat cunoscut-am
Dorul iubirii dintâi şi-am pornit modesta mea muncă.
Nobilă armă-şi creă simţitorul spre-a lumii-nfruntare
Şi o purtă graţios: Reuşite frumoase, pot spune,
Mi-au răsplătit osteneala pe câmpul limbii germane.
Demn ca artist cred c-am fost, ca şi alţi cântăreţi, şi ca dânşii
Prozei un sens şi un rost eu i-am dat. *Conştiinţa*
Inima-mi face-a vibra şi, la fel, rafinata ureche.
Proza-i morală şi melos – aşa am creat-o întruna
Fost-am poet? Dar fireşte! Căci unde a limbii iubire
Află-n iubire temei şi viaţa o cântă, se poate
Vorba poet s-o rosteşti fără vreo teamă. Şi totuşi
Adu-ţi aminte! Atâta sfieli te-ncercară, şi-nfrângeri,
Nimănui spuse, au fost, şi eşecuri mereu tăinuite:
Tu în virtute schimbaşi neputinţa, trezind chiar uimire –
Gustul amar ţi-a rămas cu toate acestea pe limbă.
Încă mai ştii? Uneori, înfocate simţiri şi elanuri
Te-au doborât istovit sub a lor zdrobitoare povară.
Stat-ai cu fruntea în pumni. Căci în suflet imnuri sublime

Te îndemnau să le cânți, cu ochii şiroaie de lacrimi.
Totul a fost în zadar. Nimic n-a putut să se schimbe.
Căci, către lucruri întors, m-am trudit cu o artă mai rece
Cântecul plin de avânt să-l preschimb în poveste morală.
N-a fost aşa? Şi de ce? Ori teamă ți-a fost să-ți iei zborul?
Ce îți revine şi ce nu-i al tău ai ştiut totdeauna,
Te-ai resemnat liniştit, dar tot te-a durut insuccesul.
N-a fost aşa? te-ntreb iar. Şi nimic nu putea să se schimbe?
Doar prozator să rămâi, scriitor, dar poet niciodată?
Sau, mai precis, să te simți un poet cum scrie la carte?
Vrut-a destinul aşa şi pecetea şi-a pus? Dar ascultă!
Am la-ndemână un ritm îndrăgit şi de greci şi de-ai noştri,
Contemplativ, moderat, legiuit şi voios cu măsură;
Cumpăna ține perfect între vorbe pe şleau şi cântare.
E şi solemn, şi modest. Pasiuni şi-o simțire adâncă
Nu le cuprinde, e drept. Însă lumea-nsorită de-afară
E oglindită concret şi frumos în cadența-i sonoră.
Bun e-acest ritm de taifas, de-o poveste pe şart, digresivă,
Prea potrivit pentru lucruri de rând şi din inimă spuse.
De timpuriu mi-a sunat în ureche în forma-i germană,
Încă de când, ca băiat, renunțai la poveşti cu piei-roşii
Pentru-al lui Cronos tumult. Melodia-mi rămase ştiută
Şi deseori ea pe buze-mi veni. Iar câteodată
– N-ați observat, e şi greu! – a irumpt în poveştile mele,
Tropotul liber schimbând într-o horă ritmată de versuri.
Muză, o dată măcar, îmi îngăduie pasu-n cadență,
Nu pe ascuns! E un ceas potrivit, iar prilejul asemeni.
Vreau să vă spun cum a fost şi să-mi cânt copilaşul din urmă
Ce se-adaugă celorlalți, în ani de restrişte, când însumi
Cumpăna vieții-am atins. Şi ce până acum niciodată
N-am reuşit să devin sub imboldul spre zări mai înalte

Facă-mă azi, în sfârşit, simţirea duioasă de tată
Ce-mi dă avânt: un poet făurar de cadenţe sonore.

De-ale vieţii

Ultim născut, dar copilul dintâi că eşti mi se pare!
Ani importanţi au trecut, ca în zbor, de când ultima oară
Tată am fost. Azi sunt matur, iar cei dinainte de tine,
Fraţi şi surori, au crescut şi-s cuminţi şi cu minte isteaţă.
Pentru copii, cel mai mic şapte ani a-mplinit, cel mai mare
Ani treisprezece are-acum – cam la un an diferenţă
Tânărul tată-i văzu tot sporind, cu naivă mândrie,
Cum visătorul priveşte spre lumea cea largă din juru-i.
(Căci pentru cel ce visează e lumea aceasta reală
Vis mai aievea ca visul şi mai adânc îl flatează.)
El se simţea cineva cu droaia aceasta din casă
Şi cetăţean cu temei. Dar adesea şi teama în suflet
I se-ncuiba vrând-nevrând şi-l făcea să-şi întoarcă privirea,
Îngrijorat, înlăuntru-i, că-n viaţa aceasta pe care
A căutat-o cinstit şi moral a dorit-o, nu poate
Liber să fie şi singur când vrea, de aci înainte.
Oameni ei înşişi acum, cu soarta lor încă ascunsă,
Dragi îmi erau pentru mama, mireasa de basm de-altădată
Care pe tânăr l-a luat – ei erau pentru ea fericirea.
Când cel mai mare din ei, băiatul frumos fără seamăn,
Gata să moară zăcea, redeschis inutil de un medic,
Încremenit, o păpuşă de lemn, fără suflu şi viaţă,
El, altădată-nflorit, iar atuncea pe cale să piară,
Inima-n piept mi s-a frânt de a ei amară durere,
Plâns-am cu ea, întristat. Dar, prea dintr-odată copacul
Omului care eram, un trunchi subţire în juneţe,

Ramuri bogate desface şi larg îşi întinde coroana,
Astfel încât să nu-mi pară că sunt rătăcit şi ridicol.
Lumea din juru-mi țâşnea din viață, ori din vis izvorâse
(Chiar dacă visul, atunci, spre cele-omeneşti mă-ndrumase):
Râvnă era spre frumos, un impuls neştiut şi nostalgic?
Doar aventuri căuta visătorul în cele reale
Care-i plăceau şi cu haz le găsea; dar încă şi-atuncea
N-ar fi dorit să se piardă în ele, ci sta-n aşteptare,
Rece, atent, iar ades iritat chiar de larma din juru-i.
Timpul aşa se scurgea, eu de drum îmi vedeam înainte
Printre ai mei, cei mai dragi dintre oameni pe lume,
Ei, cei crescuți dintr-un vis şi din brava-mi iubire de viață.
Ani patrusprezece-au trecut de când îmi luasem mireasă;
Şapte din ei mi-au adus pe cei patru dintâi după care
Şapte-au trecut iar la rând, şi părea că atâți vom rămâne.
Da, doar ca stat de crescut mai era, dar nu şi ca număr,
Doi domnişori deci aveam, şi domnişoare tot două.
Viața-nainte mergând lăsase obârşia-n urmă,
Mugure nou nu-ncolțea să mai lege prin spor existența
De ceea ce noi numim devenire. – Însă cu timpul
M-am învățat să-ndrăgesc ce aveam, cu-nfocată iubire,
Căci pentru tânăr imboldul firesc ce-l îndrumă e dorul,
Pentru bărbat e iubirea. Dorul râvneşte să aibă,
Punți colorate-ntinzând, el numeşte frumos ce nu are.
Dar a-ngriji ce aveam şi a-i da cordial frumusețe,
Asta-i iubire. Şi astfel deprins-am cu timpul respectul
Față de-ai mei ce-mi păreau mai minunați printre oameni,
Roade-ale proprie-mi vieți şi a visului meu întrupare,
Spirit din spiritul meu. Dar mă întreb: fost-a vreodată
Opera mea altceva decât viață? Scorneli gratuite
Arta mea n-a fost nicicând, ci doar viață gândită temeinic,

Şi niciodată de viaţă eu opera n-am separat-o.
Inima-n dinţi deci mi-am luat şi-am învins hotărât tulburarea.
Astfel fiind confirmat, mi-am dat jos din spate povara
Şi-nseninat m-am decis ca nicicând s-o mai las să m-apese.

Dar chiar atunci când în sine-mi totul aşa se-aşezase,
Tu ne-ai vestit c-ai să vii, cum floarea se-anunţă prin mugur,
Şi, la soroc, te-ai născut, cea mai scumpă din viețile toate,
Drag copilaş! Eu eram pregătit pentru această primire
Altfel decât în trecut. Imagini şi semne concrete
Ceilalţi mi-au fost, rând pe rând, ca dintr-un fel de-aventură;
Tu însă rod al iubirii erai, bărbătească iubire,
Şi-al unor ani fericiți sau trăiți dureros împreună.
Vremi de furtună-au venit şi, ca smuls din rostu-i, pământul
Se zbuciuma în cutremur, iar lumea noastră întreagă
Se prăvălea. Bietul om ce viața-n serios şi-o luase
Fu copleşit de marasm. Pe mine, furtuna cumplită
M-a înmuiat, dar tot ea mi-a dat şi un spor de tărie,
Astfel că locul mi-am luat, cel cuvenit, cu cinste sau fără,
Dar conştient şi decis. Puterea iubirii e mare,
Când ai ajuns să-ți cunoşti destinul, şi-apoi bărbăteşte
Să ți-l supui. De atunci mai din plin prețuieşti şi iubirea
Ce ți se dă. Mai nainte, ca tânăr, nici n-o iei în seamă,
Treci peste ea cu dispreț şi-o lepezi. Din pură mândrie
Drag îți e prietenul care prin munca-i pe-a ta o-ntregeşte,
Meritul său pe-al tău confirmându-l. Ce fără răspunderi
Fost-am atunci. Mai curând ne-ndoiam de a noastră valoare

Decât de-a celui pe care ca prieten chezaş ni-l luasem.
Toate se schimbă acum. Păşeam împreună pe poarta
Altui deceniu, cu patru-mplinite lăsate în urmă,
Ghid ne erau zeităţile Hore – şi astfel acuma
Nici un motiv nu aveam să mai stăm cumva la-ndoială!
(Omul aşa e: în vreme păşeşte voios înainte
Nepăsător, căci acolo în faţă o viaţă l-aşteaptă.)
Fire de-argint ne sclipesc acuma la tâmple. Drumeţul
Altfel priveşte spre lume şi altfel întâmpină traiul.
Tânărul neştiutor spre cele din spirit se-ntoarce
Şi meditează-adâncit în vălmăşagu-i din suflet,
Ne-ncrezător în vreun simţ. Dar vine apoi şi o vreme
Când graiul dulcei naturi inimii sale-i vorbeşte.
Tineri, noi n-am preţuit primăvara şi-a ei înflorire,
Nici suflu-i drag; tot atunci n-am savurat cu ardoare
Vraja acestui parfum ce rozele verii-l exală,
Nici n-am ştiut saluta cu-atâta-ncântare ca astăzi
Trunchiul cel alb de mesteacăn ce-şi lasă frunzişul s-atârne
Ca nişte plete, foşnind în după amiaza de aur.
Ce sens să aibă, mă-ntreb, această simţire ciudată
Ce ne-o inspiră mereu privelişte a dragă a firii?
Oare natura, prin ea ispitindu-ne blând, ne şopteşte
Că-i aparţinem şi nu peste mult ne-om întoarce într-însa?
Ne şi atrage cumva, prin simţuri vădindu-şi dulceaţa?
Dragă copilă, aşa pregătit sufleteşte, pe tine
Te-am aşteptat să apari din tainicul pântec al nopţii
Trupului drag ce, lucrând grijuliu, pe deplin te formase,
Legile firii urmând. N-am ştiut de pe-atunci că-mi eşti dragă.
Dar când minunea veni, sfântă şi grea, voioasa minune,
Şi-ai apărut în lumina pe care-o doreai dinainte
Şi către care izbind, cum te-auzeam, te-ndreptaseşi,
Când, temător, te-am luat, mică, uşoară în braţe

Şi-n ochii tăi am văzut cerul lumina topindu-şi –
Oh, ce-ncântat am mai fost, şi cu cât prudenţă
Mamei te-am dat înapoi, ca să te pună la sânu-i,
Inima mi se umplu de-o mare şi sfântă iubire.

În zori

După ce ochii-mi spălai cu apa cea rece ca gheaţa,
În dimineaţa de-atunci, bucuros de a ei prospeţime,
Primul meu drum, copilaş, fu îndată la tine-n odaie.
Tocmai atunci te-mbăia îngrijitoarea în cadă –
Cadă ca pentru pitici, tu o mică făptură gingaşă.
Însă de cum m-ai văzut, ai râs de departe spre mine.
Ochii tăi dragi îmi spuneau că mă ştii cine sunt şi te bucuri.
Ce fericit m-ai făcut, când aşa m-ai privit prima oară –
Astfel se simte un om doar sub dulcea privire-a iubitei!
Jur împrejur pe podea, covorul întreg se muiase,
Căci în băiţă zburdai voioasă, pornită pe joacă,
Braţele mici agitând şi mişcând picioruşele-ntruna.
Cutezătoare păreai în unda aceea plăcută
Şi parcă mândră-ai fi vrut să te-arăţi, în obraji cu gropiţe.
Stropii din cadă sărind, mă udară pe haină. Femeia
Capul micuţ ţi-l ţinea, atentă, deasupra cu stânga,
Căci apa ce o lăsai în voie trupşorul să-ţi scalde
Alt element decât cel ce hrană-ţi dăduse prin branhii,
Aerul ţi-ar fi răpit, răsuflarea tăindu-ţi pe dată.
Pieptul îţi e neudat, aşadar, iar buretele galben
Care, pe apă plutind, pare-a fi o bucată de aur,
Şi, tot strângându-l încet, las ţâşniri argintii şi călduţe
Să te împroaşte domol. Jocul acesta îţi place
Şi, tot zâmbind, ne arăţi ce-ncântată te simţi sub ploiţă.
Gata. Femeia te ia grijulie, te scoate din apă,

Stropi cad în jur, cum în zori de pe flori cade roua. Te-aşază
Pe un şervete pluşat, întins peste perne pe masă
Şi încălzit mai din timp, îndelung la reşoul electric.
Te înveleşte în el şi te şterge în grabă. Eu însă
Tot mai stau să privesc încântat cum îți face toaleta.
E cu dichis: mai întâi pantalonii micuți în trei colțuri,
Feşele-apoi, şi pelinci, ție-ți trebuie multă căldură,
Căci tu la cald ai crescut în sălaş de-ntuneric şi-acuma
Încă mai eşti un străin şi-un novice în lumea cea rece.
Bine-nfăşată arăți ca un sul, şi doar pieptul ți-e liber,
Brațele mici le întinzi în pichetul de nea şi par aripi.
Sus pe căpşor, chiar pe frunte, un smoc auriu cum e paiul,
Părul, acum netezit uşurel, răsuceşte. La ceafă
Rar şi subțire de tot, de culcatul pe spate, arată.
Creştetu-n schimb ți-e vârtej de-aurii şi fantastice bucle
Care-o cunună îți fac, prelungită cu moțul din frunte.
Astfel, gătită frumos, în brațe te iau şi-ți apropii
Ochii de-ai mei; tu, pe spate, -ndrăzneață, cu mâna călduță
Dai să mă prinzi de obraz. Strângi tare din buze, strâmbi nasul,
Râzi când mă fac că te muşc, mormăind ca un urs din pădure.
Timpul e-acum să mănânci; culcată în poala femeii,
Sugi cu un aer serios din sticluța umplută cu lapte
Cald şi cu fulgi de ovăz, îndulcit. Amestecu-ți place,
Însă îndată ce hrană destulă îți umple burtica,
Tot ce-ai trăit pân-acum – mişcarea şi baia – te-adoarme.
Pusă-n pătuț, dormi adânc, în vreme ce noi, cei din casă
Ziua o-ncepem abia de acum înainte, cu treburi.

Alunița

Astfel, ca matur ce sunt, mă prinde-n vârtejul ei ziua,
Ceasuri la rând se petrec şi-şi ia fiecare tributul.
Singur o vreme rămân, mai vorbim – şi puțină odihnă,
Şirul se poate schimba. Oricum de departe, adesea,
Ochii spre tine-mi arunc, în pătuțul cu gratii în care,
Oricât de mic, tu te pierzi: jur împrejur este golul,
Sus, ca şi jos, peste tot, iar în mijloc făptura-ți micuță.
Zilele calde când vin, în grădina ce-n flori se-nveşmântă,
Stai şi visezi în căruț, pe tăpşanul de iarbă-n amiază
(E un căruț foarte-nalt, cu arcuri şi roți cauciucate,
Cu perdelușele verzi, scut de mătase spre soare).
Cel mai adesea adormi: întocmai ca-n pântecul mamei,
Numai treptat se disting somnul de starea de veghe,
Ziua şi noaptea îți sunt totuna, şi dormi în oricare.
Însă când, trează, deschizi, stele de-azur, ochişorii,
Mâinile-ntinzi şi te joci cu danteluța perdelii,
Sau cu acel clopoțel, pe care un prieten al casei
L-a strecurat neştiut: e de-argint, ca un măr, prins la mijloc
Într-un inel cu mâner, ție îți place cum sună,
Noi de departe aflăm unde eşti după pura-i vibrare.
Tu îl priveşti şi-l asculți, iar delicatele-ți simțuri
Iau cunoştință de el: o formă voioasă şi-un sunet –
Cel dintâi lucru al tău. Dar mai şi plângi câteodată,
Căci îți ies dinții dintâi, şi gingia amarnic te doare.
Când te aud, las pe loc orişice treabă deoparte,
Iute pe uşa cu geam ies şi cobor pe scara de piatră,
Vin pe tăpşan şi-ți vorbesc şi te leagăn încet cu genunchiul,
Caut să te-alin şi, cu drag, să-ți liniştesc sufletelul.
Tonul domol îl păstrez, fiindcă te ştiu sperioasă;
Fie că plângi sau că dormi, alcătuirea ta delicată
Nici nu suportă iviri prea bruşte şi voci repezite,
Te înspăimânți şi tresari, mânuțele salți, ochişorii

Mari ţi se fac şi în ei se-aprinde-o steluţă de-alarmă,
Deci cu măsură se cer să ne fie şi pasul şi vorba.
Slabă şi-n cumpănă ţi-e firea, şi nu-i de mirare,
Căci procreată ai fost şi te-ai format în vremuri de groază.
Lumea în chin se zbătea, potopită de râuri de sânge,
Inima-n pieptul oricui se strângea-nfiorată de grijă.
Tu de impasul din jur erai, fireşte, străină
Şi-n dulce tihnă urmai fazele creşterii tale.
Însă, copilo, şi-aşa, zbuciumul tot te ajunse,
În devenire-ai captat a Europei durere;
Grijile noastre privind ce se-ntâmplă cu lumea şi ţara
Cea vinovată oricum şi totuşi lipsită de vină
Până la tine-au pătruns prin filiera maternă.
Rău se hrănea pe atunci poporul german, căci duşmanul
Hrana în drum ne oprea, grăsimi nu găseam şi nici ouă.
Oameni în vârstă vârtoşi, ce-o viaţă aveau înainte,
Se prăvăleau în mormânt, doborâţi nemilos prea devreme.
Foamea obrajii-i scobea, şi vedeai doar bărbii ascuţite.
Boli de tot felul aflau în ţară teren prea propice.
Pântecul mamei era şi el lipsit de hrana vitală.
Astfel pe lume-ai venit, floare a grijilor noastre!
Nu suferindă, dar prea la cele din jur simţitoare.
Da, iar natura a vrut printre ceilalţi să te însemne
Ca pe un prunc dăruit de vremile-acestea, punându-ţi
Semn ca de foc, cât un bob de mazăre-ntre frunte şi tâmplă.
Noi, orişicum, socotim un stigmat de război semnu-acesta.

Surioară

Noi, cei din casă, voioşi, te cruţăm cu respect şi sfială:
Zgomot şi ceartă se sting, de se-ntâmplă să fii tu de faţă,
Sfântă şi nouă aici, pe-un pământ pornit pe palavre.

Limba măicuței n-o ştii, dar priveşti şi tragi cu urechea,
Jos, între noi, cei mai vechi, când stăm împreună la masă,
Tu nu prea sus de podea, pe scăunelul minuscul cu brațe,
Şezi înclinată puțin, într-un colț, şi adesea
Frați şi părinți ne-aplecăm spre tine vorbindu-ți cu grijă,
Tu ne asculți surâzând, nu-nțelegi, dar se vede prea bine
Că de pe chip ne citeşti, încrezătoare, iubirea.
Neputincioasă cum eşti şi cu gingiile goale,
Pari o băbuță: ai ochi care caută cu trudă, iar capul
Tot ți se clatină-ncet, prins încă slab în cerbice.
Ai şi vertebrele moi – pari ajunsă la vârsta din urmă,
Dar eşti abia la-nceput; mişcați te privim cu-ncântare,
Nu c-un fior înghețat ca pe cei ce-şi aşteaptă sfârşitul,
Tot respectați şi cruțați, în neputința târzie,
Însă simțind de pe-acum a criptei tăcută suflare. –
Sfânt copilaş! Deseori aşa te numesc, ca în rugă,
Chipul tău dulce şi demn, privindu-l cu drag şi sfială.
Hrana ți-e simplă şi pură; gurița frumos arcuită,
Gură de înger cum e aceea pictată-n icoane,
Nu-i profanată nicicum, căci nu cunoaşte vorbirea,
Mijloc ades folosit spre-a minți şi a-ți rosti îndoiala.
Când, de curând, mi-am serbat ziua de naştere, iată,
Mi te-au adus ca şi tu – în glumă – să-mi faci o urare.
Eu te ştiam pân-atunci în scutec, pe perne culcată,
Pentru prilejul festiv te-au gătit frumos în rochiță,
Prima rochiță a ta, din mătase albă ca neaua,
Lungă de tot, c-un pieptar apretat, strâns sever sub bărbie.
Ca o infantă erai, sau o maică micuță şi demnă. –
Toți „surioară” îți spun, un nume ce sună cam straniu.
„Soră”-şi ziceau pe la noi miresele Domnului, care
Rasă şi scufă purtau, la brâu un şirag de mătănii,

Şi locuiau undeva, la Winkling, cu-a lor superioară,
Unde m-am dus, ca băiat, să le văd capela de aur.
Cea mai duioasă a stat de veghe alături de tata,
Când s-a sfârşit. Şi tot ea adesea venit-a în casă,
Oricând vreunul din noi, copiii, zăceam prinşi de febră.
Parcă o văd apărând şi punându-şi deoparte gentuța
Şi pelerina de drum, cenuşii ca şi scufa pe care
Şi-o lepăda, rămânând cu o albă-ncreţită bonetă.
Astfel umbla, cu tălpi moi, pregătind degrabă comprese
Şi doctorii. Îi sunau mătănii de lemn la centură.
Se aşeza mai apoi lângă pat şi-ncepea să citească,
Ore întregi, la poveşti, din cele de groază, fireşte,
Noi numai de astea doream, însă ea n-o făcea cu plăcere,
Căci Necuratul ades se ivea printre rânduri în ele,
Numele lui nu-l rostea, ci-i spunea doar „răul” sau „naiba”,
Din sfiiciune. Noi toți o iubeam pe făptura aceasta.
Nu era slugă, dar nici, cumva, domnişoară sau doamnă,
Nici din popor, nici de sus, nici soață sau fată timidă.
În societate un loc nu-şi găsea, şi totuşi într-însa
Calm se mişca, ajutând la suferință şi moarte.
Neimplicată-n vreun fel în viața de rând omenească,
Ea practica din prisos, tăcut şi discret, omenia.
Când surâdea, şi-arăta dantura de smalț nepătată,
Iar sub scufie-i zvâcnea o vinişoară pe frunte,
Dându-i un aer nespus de-ncântătoare blândețe.
Părul eu nu i-am văzut. A fi zis că nici nu e femeie,
Totuşi nimic mai străin de-o bărbătească alură,
Înger părea. Însă noi, cu buzele arse de sete,
„Soră”-i spuneam, nume sfânt, şi aspru, şi cald totodată,
Familiar şi pios şi plin de gingaşă iubire.
Ție la fel ți s-a zis în casă la noi: „surioară”,
Până ce-un nume creştin ți s-a dat la botez, totuşi mie
Altfel îmi sună oricum cuvântul acesta ca „soră”,

Tainic mi-apare, voios, precreştin şi mitic aproape.
Forma de diminutiv are-n limbă valenţe ciudate,
Dă, ca în basme, un semn pitoresc, de mister, şi un spor de căldură
Unor numiri cum au fost acelea cu care străbunii
Îi evocau de demult pe stranii prieteni ai casei,
Micii cobolzi nevăzuţi, şi buni, dar şi gata de farse,
Şi îndrăzneţi, şi sfioşi: spiriduş, piticuţ, tichiuţă.
Da: „surioară”! aşa îmi sună-n ureche cuvântul,
Gingaş-demonic, când vrem, stând la masă, să-ţi spunem pe nume.
Tu, mai curând dedesubt, pe scăunel, ne priveşti prietenoasă,
Mută din cap clătinând, într-un cerc de făpturi vorbitoare,
Încă străină de noi şi totuşi atât de a noastră.

Distracţiile

Basm, copilaş, piticuţ, orice-ai fi, de pe-acuma se vede
Firea de fată, căci eşti doritoare de nou şi isteaţă,
O femeiuşcă te-arăţi, zeloasă să afli de toate,
Şi bucuroasă răspunzi acelui ce vrea să te-ndrume.
De timpuriu, duhul tău păşea viguros înainte,
Nu ca băieţii, trândavi, ce toate le-amână zăbavnici.
Mică fetiţă! mi-e drag să te-amuz şi merită truda.
Haz ce mai faci când, ciucit la masa ta mică pe roate,
Pun omuleţul cu plumb, doar un cap şi o burtă umflată,
Dau să-l răstorn, însă el, îndată se saltă şi râde,
Uţa se dă un răstimp, ţinându-şi cu mâinile burta.
Uneori iarăşi îl iau şi-l rotesc ca sfârleaza, el joacă –
Dans clătinat de beţiv – ca ţăranii cu chef de prin Flandra.
Asta te-amuză, dar e doar o joacă modestă, iar ţie

Altele-ți plac, mai de soi: Te scot din măsuță şi scaun
Şi mi te duc să-ți arăt o lume mai nouă şi largă:
Trecem prin galerie, în jos, pe scara cu poze spaniole,
Iată şi holul acum – priveşti spre cămin şi spre lustre.
În bibliotecă-am ajuns. Laşi capul pe spate, mirată,
Gura o caşti şi te uiți spre pereți şi spre spații străine.
Eşti chiar la mine acum, îmi eşti, altfel spus, musafiră.
Dreaptă te țin pe un braț, însă adesea căpşorul,
Moale, ți-l pleci şi îl laşi cald rezemat de-a mea tâmplă;
De încântare atunci, simt că inima râde în mine.
Pe îndelete ți-arăt, rând pe rând, obiectele lumii,
Numele lor ți-l rostesc, – tu, probându-ți puterea simțirii,
Forme şi sunet uneşti şi-ncerci de pe-acum câteodată
Neînțelesul cuvânt să-l lălăi cu limba peltică:
O carte roşie-aici, dincoace o scoică pe care
Soarele cade-orbitor, un cap de metal şi globul terestru
Pe o consolă, dar tu îndrăgeşti mai mult decât toate
Altă minune de-aici, spre care-ntorci capul şi mâna:
Ceasul cel viu de pe scrin (un dulap din lemn scump – palisandru,
Pus între rafturi de cărți). E-un ceas vechi să tot aibă un secol,
Şi construit oarecum ca un templu cu patru coloane
Din abanos, cum îi sunt şi soclul şi fina cornişă.
Baza coloanelor e din bronz, capitelele-asemeni;
Totul mai e încrustat şi cu alte podoabe voioase,
Dar sub cadranul de bronz şi-ntre coloane atârnă
Veşnic mobilul pendul, la mijloc în formă de liră,
Cu o rozetă mai grea la capăt – şi ticăie, bate.
Noi îl privim încântați şi râdem. Pe urmă prind şnurul
Multicolor agățat lângă cadranul cu cifre,
Trag binişor şi – auzi? – ceva se porneşte-năuntru,
Tainic zvâcnind, iar apoi ne-ascultă, supus, mecanismul:
Spune, metalic sunând, de-i sfert, jumătate sau oră.

Tu, bucuroasă, întinzi mânuța cu palma-n afară,
Parc-ai voi să saluți şi un „Ah!” şi un „Da!” parc-ai spune,
Strigăte mici de elan, țâşnite din via-încântare,
Şi din priviri ne întrebi pe mine şi-obiectul-minune,
Spre care-ntoarsă priveşti, când te duc, necăjită, de-acolo.

Boala

Ei da, mă bucur nespus să-ți trezesc şi simțuri şi suflet,
Să ți le leg de pe-acum cu-obiectele lumii pestrițe,
Şi ți le-ncânt pe cât pot cu forme frumoase. Şi totuşi
Încă mai mult îmi e drag linişte-n suflet şi pace
Să-ți readuc, pentru ca tihna cea dulce s-o afli,
Când, neştiind, o doreşti şi totuşi, plângând agitată,
Singură somnul ți-alungi şi nici un mijloc nu te-alină.
Eu reuşesc şi atunci să te-mpac, şi-s mândru de asta.
Chiar de când te-a atins boala războiului, gripa,
Molimă care acum pe cei slabi şi micuți îi atacă,
Astfel, de parc-ar voi ca relele-aduse de vremuri
Toți să le simtă la fel, şi cei mai lipsiți de vreo vină,
Cei care s-ar cuveni liberi a fi pe de-a-ntregul.
Trupul micuț îți ardea, te chinuia guturaiul,
Încă de-acuma aflai martiriul brutal al durerii:
Noi cu mânie vedeam şi cu milă că suferi, dar locul,
Punctul de foc, nu-l ştiam. Tu cum să-l spui? Ei, da: e urechea.
Medicul casei, dibaci, tot pipăind cu prudență,
Spuse precis ce şi cum: scurgeri în partea de mijloc.
Îngrijorați luând act, am început tratamentul:
Îți picuram perhidrol, privindu-l cum fierbe-n ureche
Şi-n clocot dă, iară tu ochii-nchideai, asurzită.
Te alinam cu ulei, nici rece şi nici prea fierbinte,

– Doamne fereşte! – un strop pus uşor la intrarea-n ureche,
Locul acela restrâns, sălaşul durerii cumplite,
Iar la sfârşit închideam orificiul cu vată călduță.
După acest tratament, nursa-ți lega grijulie
Peste bărbie şi-obraji un fular subțire de lână,
Ți-l înnoda cât de strâns în creştet – şi, astfel, cu fața
Stoarsă, bătrână de chin, păreai o băbuță bolnavă.
Râsul abia ni-l țineam, oscilând între glumă şi jale.
Cum mai strigai! Se vedea că orice mişcare-ți trezeşte,
Cât de atentă, dureri. Ai fi vrut să adormi, dar nici vorbă
Să te culcăm în pătuț. Deci, în noaptea aceea,
Poate un ceas, ori mai mult, te-am purtat prin odaie în brațe,
Tot lălăind şi cu paşi egali pe scurta distanță,
Vorbe de-alint susurând, ca să-ți sting suferința grozavă.
Brațul pe care zăceai mă durea şi-l propteam şi cu cel'lalt.
Dar fericit ce-am mai fost, văzând cum chinul tău piere,
Cum trupuşoru-ți destinzi şi-adormi îmbunată pe brațu-mi!
Dar şi atunci trebuia cu grijă să fiu, căci schimbarea
Bruscă de ritm şi din mers în stare pe loc să alunge
Ceața ce te-nvăluia. Mai adânc se cerea să ai somnul,
Ca să cutez să te culc în pat şi-n sfârşit cu prudență
Mâinile să mi le trag, deasupra-nclinat, şi pe frunte
Gura să-mi pun, un sărut, bunul-rămas până mâine.
Capul şi inima mea se-aşteptau la o dulce odihnă,
Căci am putut să te-alin pe tine cea fără de vină.

Din Țara lui Soare-Răsare

Practic, femeile trag foloase din dragostea tatei:
Dacă se duc în oraş, ori au de lucru prin casă,
Mie te lasă, ştiind că nu am ceva împotrivă,

Căci, realmente, mai scump nimica nu-mi pare pe lume
Decât la mine un ceas să te am (pe asta contează),
Netulburată să stai, în tihna strădaniei mele,
Eu să mă-mpart bucuros între lucru şi veghea gingaşă.
Şed la birou, iară tu pe canapeaua din dreapta
Pusă ai fost, într-un coş drăgălaş din răchită-mpletită;
Eşti învelită c-un pled, legat la picioare cu-o fundă
Roz din tafta. Coşul tău are perdele uşoare;
Eu la o parte le trag, să te pot vedea, când privirea
De pe hârtii o ridic, sau din cărți, şi fața ta mică
S-o cercetez cât timp dormi ori, trează, zâmbeşti către mine.
Şed rezemat şi mă uit ce amestec uman ți-a dat chipul,
Altfel în tine-mplinind trăsăturile noastre de bază.
Patria ta, negreşit, şi fantastice țări depărtate,
Nordul din vest şi un sud mai adânc dinspre soare-răsare,
Țara de jos şi din est se-ntâlniră, copilo, în tine.
Nasul micuț de arab, bărbia puțin cam prognată
Despre pustiuri vorbesc. Dar ochii cu zâmbetul dulce?
Gheața din nord văd în ei, albastră lucind, dar adesea
Parcă se-ntunecă blând, c-un aer exotic, nostalgic,
Aer cu-atât mai străin în contrast cu sprâncenele blonde
Care-s întocmai la fel ca la străbunii din Hansă
(Semnul m-amuză!) ce-n vremi de demult păşeau cu prestanță
Pragul spre sala de sfat şi celor de-alături de dânşii
Praf de tabac ofereau – parcă-i văd cu bărbi mari, rotunjite,
Toți, negustori înstăriți, armatori cu corăbii pe mare...
Din Orient tu te tragi. Te-a zămislit ca-n poveste
Sânge din nord, ahtiat de-aventuri şi de drumuri pe ape.
Dublă e patria ta, nordul german şi sudul exotic,
Precum oraşul natal chip îndoit îmi arată:

Goticul port cenuşiu la Baltica, dar şi o minune
Din Răsăritul vrăjit cu-arcade maure-n lagună –
Le-am moştenit de copil, le ştiam prea bine şi totuşi
Ca dintr-un basm îmi păreau, ivite din vise-avântate –
Ce-nfricoşat a mai fost micuțul purtat prima oară
Într-o gondolă plutind domol pe canalul cel mare,
Printre palate, şi-apoi cu ce spaimă-şi puse piciorul,
Tot prima oară, pe țărm în curtea cu lespezi de piatră
Care-nconjoară superb clădirea aceea de vrajă,
Templul înalt, bizantin, bogat în podoabe de aur,
Viu colorat şi-ncărcat de turnuri, cupole, coloane,
Ca sub un cort de azur mătăsos, arcuit peste mare!
N-a regăsit el atunci, în nări cu mirosul de-acasă,
Chiar în palatul dogal, cu sălile-i scunde, boltite,
Sub delicatul frunzar, primăria cu-arcade, în care
Bursă țineau importanți cetățeni ai oraşului liber?
Nici nu se poate nega că există relații ascunse
Între oraşele-port şi vechile-oraşe-republici,
Între oraşu-mi natal şi visul din est, ca din basme!
Cât mai râvneam de Crăciun, copil când eram, prăjitura
Naltă, în formă de tort, ca turnul din poarta cetății,
Mult lăudată la noi, pe care-o făceau cofetarii
Nemți, dar în care era un fel de mană cleioasă,
Ca-n Orient, de-ai fi zis că-i un dulce gătit prin haremuri:
Zahăr, migdale şi unt, apă de roze, iar totul
Pân' la Veneția dus, pentru botez la San Marco!
Massepain, francezii îi spun, mazapan îi zic spaniolii –
Poate-i iudeul mazzoth, lipia de Paşti ce şi-o luase,
Când a pornit prin deşert, poporul ce-avea să unească,
Pe globu-ntreg risipit. Apusul cu Soare-Răsare?
Peste-un deceniu apoi, vreme de vis şi deliciu,
Inima iar mi-a zvâcnit, şi tot în oraşul lagunei,
Când prima oară-am zărit, în sala de aur, copila
Care de mult e a mea – şi-i a voastră măicuță iubită –

Dar care-n ziua de-atunci mi s-a părut o prințesă
Din Orientul vrăjit. De sub o cunună de aur,
Părul ei negru cădea în bucle pe umeri de fildeş,
Umeri gingaşi de copil, cum nu au fetele noastre,
Uneori înalți, cum se văd la cele ce cântă din flaut,
Ori s-au născut în Egipt. Era îmbrăcată în roşu.
Chipul ei mic, serios, avea o paloare de perlă
Şi nişte ochi elocvenți, enormi, cu sclipiri de agată...
Țară de basm! Orient! În clipa aceea, fetițo,
Când ochii mei s-au oprit, înclinat cum eram spre beție,
Tânăr, pe chipul cel drag, o voce din viitorime
Mi te-a chemat, căci atunci pe cea solemn adorată
Ca un bărbat cu temei am pețit-o şi-am dus-o acasă,
Cum o doream cu avânt. – Iar acuma contemplu
Nasul tău cârn de maur şi sprâncenele blonde-ale tatei.
Patria ta din adânc, țara de suflet ți-e Estul,
Patria omului şi a-nțelepciunii mai vechi şi mai blânde.
Oare cândva-n Răsărit, un spirit profund, hanseatic,
Nu a creat acel op în care, cu-o forță unică,
Despre voință tratând şi, la fel, despre reprezentare,
A reunit magistral puterea gândirii germane,
Lumea deplin lămurind, cu misterul sacrelor Vede?
Astfel, ce simt şi visez omeneşte cuprinde-mpreună
Ce-mi e mai drag pe pământ: pe tine, fetițo, şi bunul
Cel mai de preț ce-am putut aduna întru spirit pe lume,
Bunul pe care doresc să-l păstrez în viață şi-n moarte.
Stau deci acum lângă coş şi te țin, veghind, de mânuță,
Chipul micuț contemplând, cu forme atât de ciudate.

Botezul

Vreau, în sfârşit, să-ți descriu botezul, ca însăți odată,
Când ai să ştii să citeşti, să cunoşti frumoasa serbare.
Încă din vreme şi-a luat totul asupră-şi chiar tata

Şi-a chibzuit îndelung, precum inima lui o ceruse
Ce pregătiri se cereau pentru ziua aceea solemnă
Pastorul el l-a ales, la fel şi pe naşi, fiecare
După un gând anumit, nu aşa, la voia-ntâmplării.
Deci, au fost paşi de făcut, şi scrisori încolo şi-ncoace,
Spre-a-nlătura greutăţi ivite-n alegerea datei,
Căci dintre naşii cei doi, unul venea de departe,
Pastorul, iar, se găsea tocmai în Ţara saxonă,
Om încă tânăr de tot, doar vicar, dar cu titlul de doctor,
Un filozof şi-un distins literat. Ne ştiam dinainte
Şi ne scrisesem ades. El publicase-o lucrare
Care-l făcuse vestit şi-al căreia titlu, spre cinstea-mi,
Numele meu îl purta. Pe el l-am ales deci de teamă
Ca nu cumva, de ceream, biserica mea luterană
Să ne trimită, mai ştii, vreun nerod în sutană slinoasă,
Care, din actul solemn, să scoată o farsă hazlie.
Asta voiam să evit. Despre naşi voi vorbi mai departe,
Ziua fixată sosind, o zi minunată de toamnă,
Foarte voioşi s-au pornit părinţii la treabă prin casă,
Au risipit prin odăi buchete de flori o mulţime,
Flori de sezon luate-n târg de tata în zori: crizanteme,
Albe şi-n alte culori (căci mica noastră grădină
Iederă doar ne mai da şi altă verdeaţă măruntă).
Deci împărţit-am în trei din odăi buchetele noastre,
Vaze şi cupe umplând. Un mănunchi mai mare din toate
L-am aşezat în iatac, pe masa ce-avea să slujească
Pentru botez ca altar, împinsă acum la fereastră
Şi aşternută voios cu-o faţă mai albă ca neaua
Dintr-un damasc foarte fin, pe care pusesem obiecte
– Toate de-argint: crucifix, o cană şi sfeşnic – aduse
De la biserică. Dar cristelniţa noi o dădusem,
Un lucru vechi ce-l avem în casă şi până acuma
Fu folosit la botez de patru, la rând, generaţii;
Din cea de-a patra eşti tu. E o cupă frumoasă şi simplă,

Dintr-un argint prețios, pe-un picior rotunjit așezată;
Pe dinăuntru a fost suflată cu aur, dar astăzi
Vremea a șters luciul viu și-abia mai sclipește gălbuie.
Sus are-un brâu delicat din roze și frunze dințate,
După un gust mai sever al celor din celălalt secol.
Încă mai vechi, mult mai vechi e talgerul nostru pe care
Cupa ședea; din argint, el poartă înscrisă o dată:
Unu și șase și cinci și zero – gravate-ntr-un cadru,
Cum o cerea pe atunci „maniera modernă" – cu stemă
Și-un ornament, arabesc în formă de stea și de floare.
Însă pe spate-ntr-un cerc sunt scrise-n grafii felurite
Numele celor ce-n vremi au fost posesorii acestui
Talger de-argint. Copilaș, ei sunt străbunii din parte-mi:
Cei de la care-ai primit sprâncenele tale bălane. –
Cupa, frecată vârtos, am pus-o în mijlocul mesei,
Crucea, în spatele ei, iar în față o Biblie mare,
Tot moștenită din veac și demult tipărită
La Wittenberg, cum stă scris pe foaia de titlu, pe care
Prințul saxon elector îșI dă milostiv aprobarea.
Tomul e greu și e gros cât palma și are pe muchii
Luciu de aur neșters, de parcă-i de azi aurirea.

Totul fiind pregătit pe masă precum se cuvine,
Tata putea un răstimp să-și tragă suflarea, dar mama
Griji încă multe avea, pentru-a tuturor bună primire:
Oaspeții noștri la cinci au început să sosească;
Toamnă era, așadar, se și lăsase-nserarea,
S-au adunat rând pe rând, gătiți, dar fără emfază,
Mâna și-au dat între ei și-au început să discute
Molcom, prin hol și odăi; erau și copiii de față,
Toți dichisiți în ce-aveau mai bun ca haine și rochii;
Îmbujorați în obraji, frații tăi și surorile tale
Cu ochii mari urmăreau mișcarea ciudată din casă.
Tânărul pastor, și el, sosise, un oaspe-ntre oaspeți

Pentru moment. În ajun fusese-ntr-o vizită scurtă,
Într-un surtuc de oraş, acum purta redingotă,
Dar mai târziu peste ea avea să-şi pună odăjdii,
Pe care cantorul sus i le ținea pregătite.
Ochii cu licăr căprui îi sclipeau sub *pince-nez*. – Eu prin casă
Roată tot dam, grijuliu, dar cu pacea în suflet:
Ziua dorită, a mea şi a ta, sosise, eu luasem asupră-mi
Rostul întregii serbări. Deci, ca-n febră, pe oaspeți
I-am părăsit, ca să urc pe scară la tine-n odaie,
Unde cu mâini de alint te-mbrăcau pentru taina cea sfântă;
Fuga la pastor apoi, care sta în fața oglinzii
Şi-şi potrivea strâns pe piept baveta din pânză scrobită,
Congestionat nițeluş şi cu degete-n tremur. Mai calmul
Şi mai dibaciul diac l-a ajutat, după care
Omul acela bărbos, în negru, şi cleric, şi laic,
M-a însoțit până jos, să umplem cănița cu apă
Caldă, fiindcă, altfel, de rece puteai să te sperii. –
Iute apoi am urcat în camera plină de oaspeți,
Ca nu cumva să lipsesc în clipa când au să te-aducă,
Lipsă pe care în veci nu mi-o iertam. Şi îndată
Uşa încet s-a deschis, iar toți s-au întors cu privirea
Ca să te vadă intrând, purtată de nursă în brațe.
Chip inocent, mişcător, erai îmbrăcată-n rochița
Care, veşmânt moştenit, sluji la atâtea botezuri:
Mâneci prea scurte şi-n tot, o piesă de mult demodată,
Trupul micuț îmbrăcând în dantele vârtos apretate,
Nu-ți prea venea, dar oricum căpşorul ieşea la iveală,
Scumpul căpşor luminos, uşor clătinat în mişcare,
Cu ochişorii de-azur sclipind şi măriți ca de spaimă,
Gura în formă de arc şi semnul acela ca fraga
Foarte vizibil aprins la tâmplă, şi părul ca paiul,
Tot numai bucle. Țineai mânuțele-ntoarse în lături,

Cum de la naştere-o faci, cu palmele roze-n afară,
Chiar întru totul la fel ca-n icoane copilul ce-n lume
A coborât pentru noi şi gestul acesta-l schițează
Pentru ca globul întreg şi popoare să binecuvânte.
Iată-te deci între cei ce te-aşteptau, oameni maturi,
Oameni cu griji, păcătoşi: Răsunară strigări reținute,
Calde cuvinte de drag, rostite pe-un ton ca de rugă.
Cred că în vremile vechi, pierdut în mulțimea de oameni,
Chiar şi-un eretic vibra de-o simțire la fel de profundă,
Când în lectică, era adus, în mişcări legănate,
Parcă în aer plutind, moşneagul şi tată, şi rege,
Alb şi de ani vlăguit, în sala cu bolți uriaşe
Şi, sunt, făcea peste toți cu mâna-i subțire de ceară
Semnul iertării, iar cei de față, cu fruntea plecată,
Se prăvăleau în genunchi, mişcați şi cu ochii în lacrimi. –
Vocile dulci auzind, n-ai scos nici un țipăt, copilo,
Dar speriată erai de-atâta mulțime din juru-ți.
Când cel gingaş e ferit cu grijă de-asprime şi larmă,
Prinde curaj şi, senin, tot strânge din buze şi tace.
Însă în timp ce ei toți te cinsteau cu această primire,
Tata se duse grăbit la pastor, să-i spună să-nceapă.
Tânărul sta gânditor, în iatacul de sus la fereastră,
Gata de mult, şi privea în tăcere spre mica grădină.
Totul e-acum pregătit, i-am spus şi l-am rugat să coboare.
El o porni cel dintâi, eu în urmă, precum se cuvine,
Spre adunarea de jos, unde intră cu-o demnă ținută.
Lungul talar îi cădea până la ghete, baveta
Albă-i venea minunat sub bărbia-i rasă cu grijă.
Liturghierul legat în negru, cu-o cruce de aur,
După tipic îl ținea sprijinit cu stânga pe umăr.
Cantorul, ca ministrant, venea şi dânsul îndată.
Nu mai lipsea chiar nimic şi nimeni, aşa că trecurăm
Toți cei de față, pe rând, în încăperea de-alături,

Unde trăsesem din timp draperiile toate la geamuri
Şi aprinsesem lumini. Spre masa-altar se-ndreptară
Tânărul pastor şi cel ce-avea să-l ajute la slujbă,
Ei de o parte, iar tu, pe braţul dădacei de alta,
Mama, aproape, iar noi pe scaune în fundul odăii,
Ori în picioare, aşa cum voi sau putu fiecare.
Mâna c-un gest delicat ridicând, în tăcerea sfioasă,
Pastorul nostru porni să-şi rostească acuma cuvântul.

Uite, copilul meu drag, şi naşii ce ţi-i alesesem
Cu multă grijă din timp, spre-a lor şi a mea bucurie:
Tineri bărbaţi amândoi, ca şi pastorul. Cel mai în vârstă
Nu depăşise cu mult deceniul al treilea de viaţă,
Însă era de pe-acum preţuit în lumea cea cultă,
Nume de toţi respectat, pentru-o carte de mare valoare,
Spirit profund şi ales. El stă concentrat şi ascultă
Lângă pian, rezemat. Azi, bunul, fidelul meu prieten
E îmbrăcat elegant în redingota bine croită.
Franc din cei vechi oarecum, poet şi savant totodată
Între germani. E voios ca un copil cu firea-i senină,
Totuşi durerii sortit, legat întru spirit prin boală
Fără de leac şi ades supus la sălbatice chinuri.
Cu un avânt curajos, plin de iubire şi stimă,
El a descris în chip viu legenda celebră şi mitul
Celui din urmă Icar şi soarta ce-l duse la moarte,
Însuşi un fiu ca acel al lui Faust şi-al frumoasei Elene,
Suflet asemeni format de Luther şi vechea Eladă,
S-a năpustit ca în zbor pe trepte de sfântă beţie
Spre-un sacrilegiu sublim, ogoind în sufletu-i dublu
Moartea cu legile ei – un suflet aflat în pericol,
Însă plutind temerar, o cumpănă între contrarii,
Între prezent şi trecut, voinţa lucidă şi cântec,
Între mister şi cuvânt, profunda gândire germană
Şi duhul logic francez – dar a căzut (câtă jale!)

În hăul nopții: Spre cer se-nalță el totuși în slavă,
Aureolat, un simbol prea sfânt pentru oameni. Acestea
El le-a descris, le-a tratat în capitole ample în cartea-i –
Poate că „transfigurat” e cuvântul ce-aici se cuvine,
Căci acest studiu adânc reia-n variații subtile
Tema cu amplu ecou al cumpenei fine, ținute
În echilibru fatal. O simțire profundă, vibrantă
Înnobilează deplin al său meșteșug filologic,
Dând fiecărei din părți un farmec nespus. Nu e carte
Care să-mi placă mai mult din cele mai nou apărute.
Încă de tânăr cunosc ținutu-i cu aspecte multiple;
Omul mi-e drag, cum îi sunt, și-un zâmbet mă-ncearcă în taină,
Când de la cei competenți aud doar cuvinte de laudă. –

Numai atât despre el. Celălalt nu a stat în picioare
Cât s-a slujit, ci pe-un scaun cu mâinile-i goale de sânge
Strânse cruciș, convulsiv, pe mânerul bastonului-cârjă,
Bine proptit în covor cu ventuza rotundă de gumă.
Chipul său tânăr e pal și mult prea serios pentru anii
Cei douăzeci și vreo cinci câți are; el sta cu spinarea
Țeapănă, ca un bătrân ce vrea să se-arate-n putere.
Încă-n veșmânt militar, student și poet mai nainte,
Fu combatant în război, patru ani luptând pentru țară,
Până ce-o schijă de-obuz i-a făcut piciorul fărâme,
Amestecând tot ce-avea în buzunar cu rana grozavă:
Chei și monede, hârtii și alte obiecte mărunte.
În lazaret l-au ținut îndelung și-i salvară piciorul.
Nu-l cunoșteam, dar un schimb de scrisori, pornit mai-nainte
De-a fi rănit, m-a făcut să aflu într-însul un prieten
Mult îndrăgit, suflet pur și viteaz, și-așa ofițerul
Mi s-a părut nimerit să-ți fie chezașul, zicându-mi:
Tu, copilașul născut în vremea aceasta de zbucium,

Bine-i să ai la botez alături un tânăr ce-n luptă
S-a afirmat – şi ştiam că lui o să-i facă plăcere.
Nu e complet vindecat (vor să-l scoată din cadrul armatei),
Dar nu s-a dat înapoi şi-a venit, deşi anevoie,
Ca să rostească acum, bucuros şi cu voce pioasă,
Sacrul cuvânt, acel da, pe care cu drag tineretul
Gata-i să-l spună, iar el, un copil aproape, în suflet
Patriei dragi i l-a spus şi-a jurat s-o slujească, jertfindu-i
Sângele chiar, şi-al ei drept, ce sfânt îi părea, să păzească.
Crezul de-atunci l-a trădat? Destinul cu țeluri obscure
Crez şi iubire a frânt, şi-acuma Germania-nvinsă
Zace bătându-se-n piept, lipsită de drepturi, iar ceilalți,
False virtuți afişând, se-ntreabă dibaci până unde
Pot cu folos pentru ei, în izbândă, să-mpingă pedeapsa.
Bietul meu tânăr viteaz! Chezaş te-ai făcut aşadară
Pentru infama ce chiar din vremea când se avântase
Într-un elan de nespus, purtat-a stigmatul ruşinii,
Dar te-a făcut să înfrunți o lume întreagă din juru-i,
Inima ta înşelând, ca să crezi în bravura ce-n ochii
Unui arbitru suprem era doar pornire semeață?
Demnul curaj aparent s-a vădit un jalnic orgoliu!
Aspra sentință s-a dat în favoarea duşmanilor noştri,
Fără vreun drept de apel, fie că-i justă sau nu e.
Fost-au ei oare mai buni, cei pe care destinul istoric
I-a sprijinit, când pe-ai tăi i-a doborât în noaptea adâncă?
Iată-ntrebări fără rost! Pe merit sau nu, au izbânda.
Spiritul vremii mai dă biruință şi celor fățarnici;
Ce ni se cere acum e ca din trista cădere
Să ne trezim spre-a salva ce-i mai de preț: sufletul nostru.
De nu au fost ei mai buni, Germania, asta e sigur,
Fost-a mai rea. Cu un zel prea mare slujit-a poporul
Vremile-urâte de-atunci. Iar tu, ca şi ceilalți, biet tânăr,

Om din popor şi chezaş, „da” ai rostit cu-alte gânduri!
Altă Germanie-a fost, cea reală, ce-n suflet purtat-ai.
Tu pentru ea te-ai jertfit, pentru ţara gândirii profunde
– Ţară privită mereu de străini ca străină, cu ciudă,
Dar şi cu mare respect şi speranţe nutrite în taină –
Nu pentru cea care-a vrut, umflându-se mândră în pene,
Însăşi de sine uitând, să se salte deodată în fruntea
Lumii de azi, iar acum atât de amar se căieşte
De neprielnicul plan. Dar oricât de clar e sfârşitul
Tot ne putem înşela. Căci cine-a învins şi cine-i învinsul?
Numele-acestea au sens? Şi-acesta-i sfârşitul din urmă?
Oare victorie e să birui în lupta purtată
Pentru-a ajunge stăpân peste vechiul agonic ce piere?
Astăzi un ev ia sfârşit, iar noul ivit printre oameni
Nu ia în seamă nicicum dubioasa victorie; noul
Cată s-alunge curând mizeria cea mai nedemnă.
Deci să privim liniştiţi, cu bune speranţe, dar fără
Entuziasm prea grăbit, ori batjocură ziua de mâine.
Ştie cumva un popor spre ce sfârşit se trezeşte,
Cum şi Germania ta a făcut, şi încotro se îndreaptă?
Doar Dumnezeul din cer o ştie, iar sufletul nostru
Simte acest adevăr, căci unelte doar suntem cu toţii.
Deci, devotaţi şi smeriţi, să ne-ngrijim de-ale noastre,
Îndeplinind ceea ce ne revine, cu calm şi nădejdea
Că prin aceasta pe om îl ducem spre zile mai bune.
Arta e-un bun social şi frăţeşte îi leagă pe oameni,
Neîndoios, orişicât ar fi de diversă în formă...
Factor moral, ea pe ins îl face mai pur şi mai liber.
Arta nicicând n-a trădat al omului dor de mai bine;
Binele-i ţelul suprem pentru-artistul ce-şi caută-mplinirea.

Tânărul cleric vorbea curgător, precum se cuvine
Ca dintr-o gură de prunc curgea sacrul text evanghelic;

Şi chiar de nu mai ştia ce să spună, vorbea mai departe,
Vorbă din vorbă iscând, precum arta amvonului cere.
Dar ce avea el de spus era o temă sublimă
Care la inimă-i sta: *iubirea* – şi, fără-ndoială
Nici n-ar fi fost de găsit ceva mai de soi. Noi cu toţii
Îl ascultam ca vrăjiţi pe tânărul pastor sensibil
Ce proslăvea cu talent cel dintâi din marile daruri
Şi împletea iscusit cuvintele spre a convinge:
Calde simţiri a aprins în sufletul celor de faţă,
Cu un platonic avânt, folosind mişcătoarea prezenţă
Plină de graţie-a ta ca imagine-a lumii aflate
Fără de vreun ajutor, cum sunt pruncii lipsiţi de-apărare.
Dar auditorii, oricum, erau receptivi, fiindcă vremea
Aspră pe toţi ne-a muiat. Şi-aşa, copilaş, devenit-ai
Simbol atunci pentru cei ce-n marasm, cu teamă în suflete,
Reazem căutând, se-agăţau, bucuroşi, de duioasa-ntrupare
A ce e trainic – popas bine-venit în furtună.

Deodată-ntre noi se-auzi un strigăt, tăind cuvântarea:
Pruncul adus la botez, speriat probabil de vorbe,
Vocea-şi ridică plângând, protestează şi-n braţe se zbate.
Dus este, deci, niţeluş la o parte, dar clericul nostru
Spune ce are de spus; netulburat de proteste şi scâncet,
Vocea ridică atât cât crede că-i cazul şi, iată,
Predica sa încheind, aşa cum îi cere oficiul,
El îi întreabă pe naşi să răspundă solemn de sunt gata
Micului nostru creştin chezaşi devotaţi să îi fie
Şi să ferească de rău cu drag al său suflet. Aleşii
Ca dintr-o gură răspund: un „da” serios, nu emfatic,
Plin de respect pentru cel ce-ntrebase şi ora festivă.
Sunt amândoi răguşiţi oleacă de-atâta tăcere,

Unu-n picioare, stând drept, celălalt pe scaun, cu spinarea
Încovoiată puțin peste-a bastonului cârjă.
Îndreptățit de răspuns, păşi deci tânărul pastor
La propriu-zisul botez cu apă al micii copile,
Care, adusă-napoi, se supuse voioasă străvechii
Datini preasfinte. Un timp o ținuse mama în brațe,
Însă acum o trecu nănaşului celui mai vârstnic,
Mult prețuitu-autor – dar el, poet şi minte profundă,
Mi te luă nedibaci pe brațul său stâng de părere că
E mai lipsit de-ajutor decât tine, povara-i micuță,
Dar te ținu ca un brav şi, fără să-i scapi, te întinse
Pentru botez spre altar, iar tânărul cleric, pe dată,
Sacre versete rostind, lăsă să se scurgă din palma-i
Dreaptă, făcută căuş, apa călduță pe care
Cantoru-ncet i-o turna din splendida cană sfințită.
Apa se scurse uşor pe cosița ta-n cupa de aur,
Cum mai de mult s-a prelins pe creştetul meu, iar mai încoace
Şi pe al fraților tăi. Atunci fu rostit prima oară
Numele tău, răspicat şi solemn, aşa cum se spune
Numele celui plecat, la despărțirea din urmă.
Elisabeth te-am numit: un nume ce eu alesesem
Căci, mă gândisem, ades şi mame, şi tuşe purtat-au
Numele-acesta curat în spița familiei noastre.
Timpul în care trăiam mă-ndemna să mă-ntorc la obârşii,
Să-mi regăsesc rădăcini omeneşti în zbuciumul aprig:
Deci mă simțeam strănepot. – Eu nu condamn pe bărbatul
Care, când multe se sting şi sună, stridentă, fanfara
Vremilor noi care vin, nu doar pe ea o ascultă,
Ci mai păstrează un dram de credință şi celor apuse,
Celor ce mor şi se-nscriu în şirul istoriei, astfel
Ziua de astăzi legând cu cele ce-au fost altădată. –

Actul solemn s-a sfârşit, rostită şi ruga finală,
Micul creştin fu remis în braţele mamei de naşul
Mândru, dar şi uşurat; iar oaspeţii noştri, cu toţii,
Se adunară grăbiţi în jurul simbolului veşnic
Şi adresară urări copilei, şi mamei, şi tatei.
Pastorul meu, mulţumit că-şi împlinise menirea,
Mai la o parte retras, îşi scoase stiharul şi iarăşi
În redingotă veni, şi-acum cei de faţă porniră,
Mari şi micuţi, zgomotoşi, spre odaia de-alături, în care
Masa festivă era aşezată de cină cu grijă
De gospodină, spre-a casei cinstire, cu tot ce blocada
Ne-ngăduia să avem din recile roade-ale mării.

Tristan şi Isolda

Domnul *Tristan* de la curtea lui *Marke* de Cornwall, nepot al regelui, fiu al răposatei surori a acestuia, Blancheflur, şi *Isolda*, prinţesă a Irlandei, fiică a regelui *Gurmun* şi a reginei *Isot*, sunt celebrităţi ale epocii lor şi au aflat de vreme îndelungată multe unul despre altul din spusele oamenilor.

Tristan este pentru Isolda, fără ca ea să-l fi văzut vreodată, bărbatul ideal, iar ea pentru el întruparea viselor sale despre graţia şi noblеţea feminină; faima lui Tristan se bizuie pe vitejia, isteţimea şi înalta lui bună-cuviinţă, o moştenire a sângelui său breton (tatăl său, Rimalin din Parmenia, a venit de-acolo la curtea din Tintajol al lui Marke; povestea dragostei lui pentru Blancheflur a luat o întorsătură tragică). El este nu numai cel mai frumos şi cel

mai atrăgător tânăr de-a lungul şi de-a latul lumii, un dibaci conducător de oşti, care i-a adus unchiului său numeroase şi mari servicii războinice, un cavaler strălucit, al cărui eroism s-a vădit în multe lupte şi aventuri, ci şi bărbatul cel mai cultivat din vremea sa, iscusit în limbi şi cântece şi toate artele păcii, şi un cap politic, nu un simplu spadasin. Despre farmecul blondei Isolda, care e de asemenea legat de neobişnuite însuşiri spirituale (cunoaşte de la mama ei taine ale lecuirii), călătorii care au vizitat Irlanda şi capitala ei Dewelin nu găsesc îndestul cuvinte de laudă. – Şi astfel, fiecare poartă în inimă imaginea celuilalt, iar gândurile lor se întâlnesc peste depărtări. (Imaginile de început!)

Că s-ar putea apropia vreodată unul de altul este cu totul improbabil, deoarece între Irlanda şi Cornwall dăinuie o vrajbă veche. Între ele s-au purtat războaie repetate cu rezultate schimbătoare. Au curs râuri de sânge, iar ura, de ambele părţi, mai ales însă din partea irlandeză, este atât de mare, încât după legea irlandeză, orice bărbat din Cornwall care doar ar îndrăzni să debarce acolo este ucis.

La *Tintajol*, cetatea lui Marke, situaţia este aceasta: Marke îl iubeşte din tot sufletul pe nepotul său şi a hotărât ca acesta să-i fie moştenitor, din care pricină nu vrea să se căsătorească. Dar Tristan are la curte, printre mai-marii ţării, baronii, mulţi invidioşi care conspiră împotriva lui şi stăruie necontenit pe lângă Marke să dea ţării o regină şi un moştenitor direct al coroanei. La rându-i, lipsit de orice urmă de egoism, Tristan nutreşte faţă de Marke un devotament necondiţionat, sentiment care se contopeşte cu interesul său pentru mult vestita prinţesă Isolda în ideea de a o câştiga pe aceasta ca soţie a domnului său. Planul câştigă în măreţie prin însemnătatea sa politică: Tristan vrea să statornicească pacea între cele două ţări, care şi-au pricinuit atât rău una alteia prin ură şi război. Ideea este îndrăzneaţă şi pare irealizabilă, chiar şi regelui, atunci când

Tristan o expune în sfat. În cele din urmă, Marke acceptă ideea tocmai pentru a pune capăt stăruințelor baronilor. El declară că vrea să se însoare cu Isolda sau cu nimeni alta. Dacă nu o va obține, nu se va căsători, iar Tristan va rămâne moştenitor al coroanei.

Baronii vor acum să arunce povara periculoasei aventuri în spinarea lui Tristan şi să-l determine pe rege să-l trimită pe acesta singur în Irlanda (în speranța că tânărul va pieri). Regele respinge cu mânie propunerea şi cere ca ei să se ducă acolo fără nepotul său. Tristan însă preia asupră-i călătoria ca pe o onoare supremă şi solicită numai să fie însoțit de câțiva baroni. Aceştia acceptă cu neplăcere şi îngrijorare.

Pornesc în călătorie. Ajunşi în apropierea coastei irlandeze, Tristan, în veşmintele cele mai sărăcăcioase ce pot fi găsite, trece de pe corabie într-o barcă, singur, cu harpa sa. Porunceşte celorlalți să plece înapoi acasă şi le cere să dea de veste că se întoarce cu Isolda sau nu se mai întoarce deloc. Apoi se lasă dus de barca sa pe valuri spre țărm.

Din Dewelin este zărită barca fără cârmaci şi se trimite după ea. Slugile plecate de pe uscat aud răsunând vocea unui cântăreț şi sunete de harpă atât de dulci şi de fermecătoare, încât ascultă încremenite, uitând de vâsle şi cârmă. Apoi prind barca străină şi-l găsesc în ea pe Tristan, care le istoriceşte o poveste mincinoasă. Le spune că e un menestrel din Spania, că s-a avântat în afaceri neguțătoreşti şi că a plecat împreună cu un tovarăş bogat şi cu o încărcătură prețioasă spre Britania, dar au fost atacați în largul mării de pirați; în vreme ce tovarăşul său de negoț şi întregul echipaj au fost ucişi, piraților s-au milostivit de el, din pricina frumuseții cântecului său, şi l-au abandonat pe mare în această luntre, cu ceva de-ale mâncării.

Irlandezii îl aduc pe uscat, în timp ce tocmai atunci trece pe-acolo Isolda, întorcându-se de la baie, cu Brangane şi

celelalte doamne ale ei. Se adună în fugă mult popor, i se dă de veste prințesei, aceasta cere să fie adus în fața ei Tristan, care-şi spune Tantris şi se preface mort de oboseală, şi-i porunceşte să cânte şi să se acompanieze cu harpa. El se supune şi face cea mai puternică impresie, şi prin cuvinte, şi prin făptura sa. Prințesa porunceşte ca naufragiatul să fie dus la cetatea regală şi să i se dea acolo adăpost într-o cămăruță, pentru a se odihni.

Aşa ajunse Tristan la curte şi se pricepe să-i câştige acolo pe toți prin talentele şi personalitatea sa. Este superior tuturor prin spirit, bună-cuviință şi ştiință. Cu Isolda face muzică, îi dă lecții de limbi, o instruieşte în „moralitate", arta frumoaselor moravuri, şi cei doi se îndrăgostesc unul de altul. Pentru Tristan însă, sentimentul acesta se subordonează în mod conştient ideii şi misiunii sale, datoriei sale față de Marke, iar când bagă de seamă că Isolda îl iubeşte, e bucuros pentru că astfel ea îl va urma mai lesne în Cornwall, deşi dragostea prințesei îl face foarte fericit pe el însuşi. La rându-i, Isolda îşi închipuie că sentimentele ei nu pot avea nicicând vreo urmare, deoarece au în vedere un biet menestrel şi neguțător fără nume, chiar dacă înzestrat cu o uimitoare prestanță.

În cele din urmă, Tristan i se destăinuie. Este o scenă plină de cele mai tulburi simțăminte. Ea află că cel pe care-l iubeşte este Tristan, visul ei de fată, şi că a venit acolo prin vicleşug, ca s-o pețească, nu pentru el, ci pentru Marke. Îi cere să-l urmeze, dar pentru a ajunge în brațele unchiului său. Tristan o peteşte cu patima sentimentelor sale în numele unchiului şi în numele ideii sale politice şi obține în cele din urmă consimțământul ei. Totul este adus la cunoştința părinților, regele şi regina, ceea ce iscă surprindere, mânie, veselie, chibzuință, ducând la învoială, iar Tristan o conduce pe Isolda în Cornwall.

În drum, pe corabie, ciudata relație dintre cei doi se încâlceşte şi mai mult. Isolda şovăie între dragostea ei şi ura pricinuită de înşelăciune, Tristan, între pasiunea sa şi devotamentul bărbătesc. Dezlegarea e dată de cele ce urmează: regina Isot, pricepută în leacuri şi farmece, a preparat un elixir de dragoste şi i l-a încredințat într-un recipient de sticlă, Branganei. Isolda urma să-l dea de băut, în noaptea nunții, lui Marke, pentru ca acesta s-o iubească pe totdeauna cu înflăcărare. Întrucât femeile suferă de rău de mare, corabia trage în drum într-un port, iar cei mai mulți dintre călători coboară pe uscat, printre ei şi Brangane. Perechea de îndrăgostiți rămâne pe corabie, cu câțiva slujitori mai mărunți, li se face sete, cer vin, iar o slujnicuță, care nu găseşte altceva decât elixirul de dragoste, asemănător cu vinul, li-l aduce, ei beau. Se întoarce Brangane, e îngrozită, le spune ce nenorocire s-a întâmplat – de-aci înainte devine complicea lor, care nu mai are nici un drept şi care consideră că nici n-ar mai fi de vreun folos să păzească puritatea Isoldei. Brangane devine de aci înainte slujitoarea dragostei celor doi, dragoste pe care n-o mai stinghereşte nimic datorită băuturii (onoarea nu mai are nici o putere), astfel că-şi află în voie urmarea. Cei doi se unesc şi trăiesc ca amanți în restul călătoriei pe mare, la sfârşitul căreia nici nu se pot gândi şi de care se tem.

Marke o primeşte pe Isolda în Cornwall cu mare alai, se serbează nunta, iar noaptea, vinovata Brangane se lasă convinsă de cei doi să-şi jertfească regelui fecioria în locul Isoldei. Mai apoi, când Tristan aduce obişnuitul vin, Isolda este din nou substituită celeilalte şi Marke îşi petrece restul nopții cu ea.

Tristan având cale liberă la Isolda, Marke este înşelat de cei doi vreme îndelungată şi n-ar fi ajuns niciodată singur la vreo bănuială. Dar nefericita lor fericire este descoperită de

un bărbat, care o venerează şi el cu pasiune pe Isolda, anume stolnicul regelui, Marjodo. El doarme cu Tristan în aceeaşi odaie, de unde acesta se strecoară noaptea în iatacul Isoldei. Între timp, Marjodo are visul despre mistreţ, îl urmăreşte pe Tristan, o ia pe urmele lui lăsate în zăpadă şi-i zăreşte, deşi Brangane a camuflat lumina cu o tablă de şah, pe Tristan şi regină în pat. Durere şi furie! Marjodo nu spune totuşi regelui că a spionat, ci doar îl previne asupra zvonurilor, îl tulbură şi veghează el însuşi cu străşnicie.

Marke e copleşit de îndoieli şi de chin, deoarece e vorba de „soţia" sa aparent atât de pură şi de prietenul cel mai apropiat de inima lui. Regele şi Marjodo, căruia bănuiala nu-i mai dă deloc pace, îl angajează ca spion, cu multe făgăduieli, pe piticul aquitan Melot. Domnului Tristan i se interzice accesul în iatac.

Amanţii sunt despărţiţi şi profund întristaţi, ceea ce lui Marke nu-i scapă din vedere. El anunţă o mare vânătoare pentru douăzeci de zile. Sub motiv că e bolnav, Tristan nu ia parte. Brangane dă acum amanţilor sfatul cu aşchiile de măslin. Ei dau urmare sfatului şi se întâlnesc în grădină, sub pomul de unde îi pândeşte piticul, fără însă a o recunoaşte cu certitudine pe regină. Melot îl pune la încercare pe Tristan printr-o falsă solie din partea Idoldei şi o brodeşte rău.

Astfel Melot se duce călare la rege şi-l aduce la măslinul de lângă fântână. Scena în care piticul şi regele şed în pom, Tristan şi Isolda le observă umbrele şi se comportă ca nişte nevinovaţi, astfel încât Marke are din nou încredere în ei şi-l azvârlă pe Melot în pârâu. Perechea poate întreţine acum iar relaţii în deplină libertate. Dar Marjodo şi Melot rămân cu ochii în patru, trezesc din nou neîncrederea lui Marke, iar zvonurile nu vor să amuţească. Marke se chinuieşte în continuare şi recurge la mijlocul judecăţii divine (propus de Isolda însăşi, din încredere în curtoazia divină, la un

conciliu convocat anume). Ea îl cheamă pe Tristan ca pelerin la Carlium, locul judecăţii divine, aranjează cu el scena (căderea cu ea în braţe), la care se referă jurământul ei fătarnic. Ea ţine în mână nevătămată fierul încins la roşu.

Triumf! Perechea e din nou netulburată. Dar Marke citeşte pe feţele lor, care nu se pot preface întotdeauna. În ciuda sentinţei lui Dumnezeu, care l-a înşelat, se zvârcoleşte din nou în chinurile îndoielii şi ale geloziei, nu mai rezistă şi-i izgoneşte de la curte pe cei doi a căror fericire nu mai vrea s-o împărtăşească într-un chip dezonorant.

Amanţii se retrag într-o regiune sălbatică şi trăiesc într-o grotă construită în vremuri străvechi de uriaşi, în vreme ce Marke se prăpădeşte de dorul după Isolda şi-şi blestemă strănicia onoarei care l-a împiedicat să împartă mai bine fericirea cu Tristan. Avertizaţi, ei sunt descoperiţi; Marke îi zăreşte prin fereastra cupolei cu spada între ei şi se minte din nou pe sine. După un sfat cu baronii, perechea e rechemată la curte, Marke îi roagă el însuşi, căzând în genunchi, să evite aparenţele urâte şi se poate desfăta din nou cu nurii Isoldei. El ştie şi nu vrea totuşi să ştie, trăieşte în dezonoare cu Isolda, căreia nici măcar nu-i mai poate reproşa înşelăciunea. Urmează acum scena culcuşului de vară din grădină, în care, după ce şi-au satisfăcut plăcerea, Tristan şi Isolda adorm, iar Marke îi pândeşte. Fuga lui Tristan, după ce a obţinut de la Isolda inelul. Când se întoarce cu sfetnicii săi, Marke n-o mai găseşte decât pe Isolda, iar baronii îi fac reproşuri din pricină că se chinuieşte singur şi are vedenii. Regele nu întreprinde nimic împotriva Isoldei.

Tristan rătăceşte prin lume, fiind eroul a diferite aventuri, şi ajunge în cele din urmă în ducatul Arundel dintre ţara bretonilor şi Anglia. Acolo domneşte ducele Jowelin cu ducesa sa Karsie şi copiii Kaedin şi Isot *as blanche mans* (Isolda Mână-albă). Cetatea în care locuiesc se numeşte

Karke, iar Tristan e primit acolo cu multe onoruri. Cu toții se bucură de sosirea vestitului oaspete, leagă prietenie cu el. Kaedin îl stimează băieţeşte, iar cu Isolda Mână-albă, al cărei nume îl impresionează de la bun început şi al cărei farmec îl cucereşte, Tristan are în curând relații afectuoase, pe care Kaedin le încurajează. În sufletul lui Tristan se dă o luptă din pricina devotamentului său față de Isolda irlandeză. Sentimentul iluzoriu datorat numelui. Lipsă de devotament în devotament. Tristan se dezvinovățeşte de sentimentul său, gândindu-se că Isolda se află în brațele lui Marke (imaginea din fantezie). Isolda Mână-albă îl iubeşte; el îi vine în întâmpinare şi numai din politețe. Îi istoriseşte basme, cântă, scrie şi citeşte cu ea. Compune cântece în care apare mereu numele Isolda, astfel încât cu toții cred că se referă la Isolda Mână-albă. În cele din urmă, o îmbrățişează sărutând-o şi se duce s-o pețească la părinți, care i-o dau cu bucurie.

Are loc nunta, însoțită de ospețe şi turniruri. Isolda Mână-albă e condusă la patul din odaia mirilor. Tristan este dezbrăcat şi el, iar când i se desprinde veşmântul de mătase, de pe mâna lui cade inelul Isoldei irlandeze. El îl priveşte îndelung, se luptă cu sine însuşi. N-o poate înşela pe blonda Isolda, dar nici nu-şi poate încălca datoria de soț. Numai încurcăturile inimii l-au adus în această situație, iar el se simte pe sine mai mult decât pe cele două femei pe care le înşală una cu cealaltă. În cele din urmă se duce la Isolda, dar o roagă pe gingaşa fată să aibă răbdare, deoarece îi apasă inima o vrajă, de care nădăjduieşte să se vindece mai târziu. Ea se supune cu drag. Şi astfel trăiesc nu altfel decât ca frate şi soră.

După mulți ani, ducele Jowelin este atacat de vecini puternici, iar trupele sale ajung la mare ananghie. Tristan, care e profund nefericit, foloseşte bucuros prilejul, ca să se arunce în luptă şi, dacă e cu putință, în brațele morții.

Porneşte la război împreună cu Kaedin, iar prin isteţimea şi vitejia lui se obţine victoria: Duşmanii sunt risipiţi, dar Tristan este adus rănit de o săgeată otrăvită înapoi la Marke, unde zace fără putinţă de vindecare. Nici un leac nu e de folos. Atunci Tristan îi încredinţează devotatului şi tânărului său prieten Kaedin inelul Isoldei şi-l roagă să se ducă la Cornwall cu el şi s-o determine pe Isolda să vină la Arundel. Numai ea poate să-l ajute, iar ea va veni cu siguranţă, deoarece îl iubeşte pe Tristan. Kaedin să întreprindă călătoria ca neguţător de mătăsuri, să-i arate reginei inelul, să-i jure că Tristan n-a iubit şi n-a atins niciodată altă femeie şi să-i amintească de plăcerea şi suferinţa pe care le-au trăit în trecute timpuri împreună. Sora lui Kaedin a rămas fecioară din respect faţă de această iubire. Destăinuindu-i acest lucru, Tristan îl roagă pe tânăr să păstreze faţă de ea tăcerea şi să-i spună că e vorba de o doftoriţă străină. Să ia corabia lui Tristan, în care se află o pânză albă şi una neagră. Dacă vine cu Isolda, s-o ridice pe cea albă, dacă vine fără ea, pe cea neagră. Kaedin, plin de dragoste şi înţelegere, făgăduieşte că va îndeplini totul întocmai.

Isolda Mână-albă a ascultat însă convorbirea, trăgând cu urechea lângă zidul de care e lipit patul lui Tristan, care o trimisese afară pe ea ca şi pe toţi ceilalţi. Acuma ştie de ce viaţa ei a fost fără bucurie, iar micuţa blândă devine mâţă furioasă şi jură răzbunare, dar se preface mai departe că îl iubeşte pe Tristan şi că-i este supusă.

Kaedin navighează spre Cornwall, debarcă la palatul regelui şi îşi oferă spre vânzare mărfurile, postavuri, şoimi, scule de aur. Se duce cu lucruri frumoase la castel, vinde câte regelui, iar apoi îi arată reginei, între altele, inelul ei. Isolda păleşte, îl ia deoparte, iar el îi destăinuie totul. Ea este adânc mişcată, se sfătuieşte cu Brangane, care se îngrijeşte ca în timpul nopţii o poartă să rămână nepăzită,

iar Isolda se duce cu Kaedin la corabie. Au noroc de vânt bun, şi Kaedin ridică pânza albă.

Între timp, Tristan e mistuit de dor, trimite din oră în oră mesageri să vadă dacă nu vine corabia, cere să fie purtat el însuşi pe ţărmul mării, dar se întoarce în odaia lui de teamă să nu vadă pânza neagră, dorind mai curând să afle vestea dintr-o gură străină. Atunci, Isolda Mână-albă vine la el şi-l încunoştinţează cu viclenie că se apropie o pânză neagră. Deznădăjduit, el moare.

Jalea tuturor e mare. Seniorii şi slujitorii aşază leşul pe un catafalc fastuos. Între timp, Isolda debarcă şi aude pe toate ulițele strigăte de durere şi bocete, precum şi bătăi de clopot funerare de la catedrale şi capele. Întreabă – iar un bătrân îi spune că a murit Tristan. Încremenită, fără o lacrimă, intră înaintea însoţitorilor ei în palat, uimindu-i pe toţi în durerea şi frumuseţea ei. Tristan zace în lumina lumânărilor. Îl îmbrăţişează şi-l sărută şi se prăbuşeşte lângă catafalc moartă, cu inima zdrobită.

Dezordine şi suferinţă timpurie

La masă ca fel principal au fost numai legume, varză creaţă pane; de aceea mai urmează o budincă, preparată dintr-un praf cu gust de migdale şi săpun, cum se poate cumpăra astăzi, iar în vreme ce tânărul Xaver, fecior în casă, îmbrăcat într-o livrea vărgată, care i-a rămas mică, şi purtând mănuşi albe de lână şi sandale galbene, o pune pe

masă, cei mari îi amintesc tatălui lor cu precauție că în ziua aceea au invitați.

Cei mari sunt Ingrid, o fată încântătoare de optsprezece ani, cu ochi căprui, aflată în preajma examenului de bacalaureat, pe care îl va şi lua probabil, fie şi numai pentru motivul că s-a priceput să sucească profesorilor şi mai ales directorului capul până la a-i trece totul cu vederea, dar fără a avea de gând să facă uz de diplomă, deoarece, bizuindu-se pe surâsul ei plăcut, pe vocea de asemenea agreabilă, precum şi pe un talent real şi foarte amuzant de a parodia, năzuieşte spre teatru – şi Bert, un băiat blond de şaptesprezece ani, care nu vrea cu nici un preț să termine şcoala, ci doreşte să se avânte cât de curând posibil în viață, pentru a deveni fie dansator sau cupletist de cabaret, fie chelner, acesta din urmă neapărat „la Cairo” – în care scop a şi făcut odată, la cinci dimineața, o tentativă de fugă, rapid eşuată. Bert aduce foarte mult cu Xaver Kleinsgutl, servitorul de aceeaşi vârstă, nu pentru că ar avea o înfățişare oarecare – prin trăsături seamănă leit cu tatăl său, profesorul Cornelius – ci, mai curând, datorită unei apropieri dinspre partea cealaltă, sau, în orice caz, grație unei adaptări reciproce a tipurilor, în care rolul principal revine echivalării îmbrăcăminții şi a ținutei în general. Amândoi îşi poartă părul des în plete foarte lungi, cu o cărare neglijent trasată la mijloc, şi fac aceeaşi mişcare din cap, ca să-l arunce înapoi de pe frunte. Când unul dintre ei părăseşte casa, ieşind pe poarta grădinii, cu capul gol pe orice vreme, într-un vindiac încins la mijloc din pură cochetărie cu o curea din piele, şi o şterge, cu bustul puțin aplecat înainte şi cu capul înclinat pe-un umăr, sau încalecă bicicleta – Xaver foloseşte după bunul său plac bicicletele stăpânilor săi, chiar şi pe cele de damă, după toane şi cu deplină nepăsare până şi pe cea a profesorului – doctorul Cornelius nu poate distinge de la fereastra

dormitorului său, oricât ar vrea, pe cine îl are în față, pe fecior sau pe fiul său. Amândoi arată, găseşte el, ca nişte mujici[9] tineri şi amândoi sunt pătimaşi fumători de ţigarete, chiar dacă Bert nu dispune de mijloace, ca să fumeze tot atât de mult ca Xaver care a ajuns până la treizeci de bucăţi pe zi, şi anume din cele ce poartă numele unei dive de cinema la modă.

Cei mari le spun părinţilor „bătrânii" – nu în ascuns, ci de-a dreptul şi cu toată afecţiunea, deşi Cornelius nu are decât patruzeci şi şapte de ani, iar soţia lui e cu opt ani mai tânără. „Dragă bătrâne!", „scumpă bătrânică" spun ei, iar părinţii profesorului, care duc în ţinutul de baştină al acestuia viaţa uluită şi intimidată a oamenilor în vârstă, sunt pentru ei „străbunii". În ceea ce-i priveşte pe „cei mici", Lorchen şi Beisser, care mănâncă în holul de sus împreună cu „albastra Anna", numită aşa după vineţeala obrajilor, se adresează tatei cu prenumele, după exemplul mamei, spunându-i, aşadar, Abel[10]. În familiaritatea-i extravagantă, acest nume sună indescriptibil de amuzant, mai ales când e rostit de vocea dulce a Eleonorei, o fetiţă de cinci ani, care arată întocmai ca doamna Cornelius în fotografiile din copilărie şi pe care profesorul o iubeşte mai mult decât orice pe lume.

— Bătrânelule, spune mieros Ingrid, punând mâna ei mare, dar frumoasă pe cea a tatălui ei, care şade, după datina burgheză, dar nu nefirească, în capul mesei familiei, în stânga căreia îşi are locul ea, în faţa mamei – bunule strămoş, dă-mi voie să-ţi aduc aminte cu blândeţe, fiindcă e sigur c-ai uitat. A fost vorba ca astăzi după-amiază să avem

---

[9] Aici în sensul „bolşevicului simpatic", aşa cum e menţionat mai jos.

[10] Personajul biblic cu acest nume, cel de-al doilea fiu al lui Adam şi al Evei, este prezentat ca un om blând, îndrăgit de Dumnezeu.

mica noastră petrecere, ţopăiala noastră cu salată de heringi – vreau să spun că, în ce te priveşte, să nu-ţi pierzi firea şi curajul: la ora nouă totul s-a terminat.

— Aşa? zice Cornelius, făcând o mutră mirată. Bine, bine, adăugă şi dă din cap, ca să se arate de acord cu inevitabilul. Mă gândeam doar – a şi sosit sorocul? Joi, da. Cum mai zboară timpul. Când au să vină?

Musafirii au să dea fuga-ncoace la patru şi jumătate, răspunde Ingrid, căreia fratele ei îi dă întâietate în relaţiile cu tatăl lor. La catul de sus, câtă vreme se va odihni, el n-are să audă mai nimic, iar de la şapte la opt îşi face plimbarea. Dacă vrea, poate chiar s-o şteargă pe terasă.

— O, face Cornelius, cu sensul: „Exagerezi”.

Bert mai adaugă totuşi:

— E singura seară din săptămână când Vania nu trebuie să joace. În orice altă seară, ar trebui să plece la şase şi jumătate. Asta i-ar mâhni pe toţi participanţii.

„Vania” este Ivan Herzl, admiratul prim-amorez de la Teatrul de Stat, foarte bun prieten cu Bert şi Ingrid, care deseori iau ceaiul la el şi-l vizitează în cabina de la teatru. E un artist de şcoală nouă[11] care, după părerea profesorului, stă pe scenă în atitudini de dansator extrem de afectate şi nefireşti şi ţipă într-un mod regretabil. Unui profesor de istorie nu poate să-i fie pe plac, dar Bert a intrat sub puternica influenţă a lui Herzl, îşi fardează cu negru partea de jos a pleoapelor, din care pricină s-a şi ajuns la scene, fără nici un rezultat, cu tatăl său, şi, cu o juvenilă nepăsare faţă de adânca mâhnire a celor mai în vârstă, declară nu numai că vrea să-l ia drept model pe Herzl, dacă se decide pentru profesia de dansator, dar că se va mişca întocmai ca el şi dacă va ajunge chelner la Cairo.

---

[11] E vorba de expresionism.

Cornelius se pleacă uşor în faţa fiului său, ridicând puţin din sprâncene, ceea ce exprimă acea loială modestie şi stăpânire de sine a generaţiei sale. Pantomima e lipsită de o ironie vădită şi e în general valabilă. Bert n-are decât s-o raporteze atât la sine, cât şi la talentul expresiv al prietenului său.

Cine are să vină? se informează stăpânul casei. I se înşiră câteva nume, care-i sunt mai mult sau mai puţin cunoscute. Nume din colonia de vile, din oraş, nume de colege ale lui Ingrid din ultima clasă a liceului de fete... Ar mai trebui să dea nişte telefoane. Ar trebui, de exemplu, să-i telefoneze lui Max. Max Hergesell, student la Politehnică, al cărui nume Ingrid îl pronunţă numaidecât în felul prelungit şi nazal care, după spusa ei, constituie maniera particulară de a vorbi a întregii familii Herzgesell şi pe care continuă s-o parodieze într-un mod atât de veridic, încât părinţii sunt în pericol, din cauza râsului, să se înece cu budinca cea rea la gust. Căci şi în aceste vremuri trebuie să râzi, dacă se iveşte ceva comic.

Din când în când, sună telefonul în biroul profesorului, iar cei mari aleargă acolo, fiindcă ştiu că ei sunt căutaţi. După ultima scumpire, multă lume s-a văzut nevoită să renunţe la telefon, dar familia Cornelius l-a putut păstra, datorită salariului de câteva milioane, oarecum potrivit împrejurărilor, pe care profesorul îl primeşte ca titular al catedrei de istorie. Casa de la periferia oraşului este elegantă şi confortabilă, chiar dacă întru câtva neîngrijită, deoarece reparaţiile sunt imposibile din cauza lipsei de materiale, şi urâţită de sobele de fier cu burlane lungi. Dar acesta este cadrul de viaţă al clasei de mijloc mai răsărite, de odinioară, care trăieşte acum în condiţii ce nu se mai potrivesc cadrului, adică în sărăcie, luptându-se cu greutăţile, purtând haine uzate şi întoarse. Copiii nu cunosc altceva, pentru ei situaţia actuală e ceva normal şi în ordine,

ei s-au născut ca proletari în vile. Problema îmbrăcăminții îi preocupă puțin. Această generație şi-a născocit un costum corespunzător vremurilor, un produs al sărăciei şi al gustului cercetăşesc, care constă vara aproape numai dintr-un halat de pânză cu centură şi sandale. Bătrânilor cu deprinderi burgheze le vine mai greu.

Cei mari şi-au atârnat şervetele de speteaza scaunelor şi vorbesc alături cu prietenii. Cei care sună la telefon sunt invitații. Vor să confirme sau să anunțe că nu vor veni, ori să discute despre câte ceva, iar cei mari discută cu ei în jargonul cercului lor, un argou german plin de expresii îndrăznețe, din care „bătrânii" înțeleg rareori câte un cuvânt. Dar între timp se sfătuiesc şi ei despre ce să le servească musafirilor. Profesorul vădeşte ambiții burgheze. Ar dori ca la cină, după salata italienească şi tartinele din pâine neagră, să fie şi un tort, ceva asemănător cu un tort, dar doamna Cornelius declară că asta ar duce prea departe – tinerii nici nu se aşteaptă la aşa ceva, iar copiii, când se aşază din nou la budincă, sunt de acord cu ea.

Stăpâna casei, a cărei talie ceva mai înaltă o are Ingrid, e obosită, vlăguită de greutățile drăceşti ale gospodăriei. Ar trebui să se ducă undeva la băi, dar, pentru că vremurile sunt nesigure şi totul merge anapoda, lucrul acesta e deocamdată imposibil. Se gândeşte la ouăle care trebuie neapărat cumpărate astăzi şi vorbeşte despre ele: ouă de şase mii de mărci unul, vândute numai în această zi din săptămână, într-un anumit număr, de o prăvălie aflată la o distanță de un sfert de oră, şi după care copiii trebuie să se ducă îndată după masă, mai înainte de orice altceva. Va veni să-i ia Danny, fiul vecinului, iar Xaver, în haine civile, li se va alătura şi el domnişorilor. Căci la prăvălie nu se dau decât cinci ouă pe săptămână pentru o gospodărie, din care pricină tinerii vor intra unul după altul sub nume împrumutate, ca să obțină douăzeci de ouă pentru vila

Cornelius: aceasta e o distracție săptămânală pentru toți părtaşii, inclusiv mujicul Kleinsgutl, dar mai ales pentru Ingrid şi Bert, care au o extraordinară înclinație să-şi mistifice şi să-şi înşele semenii şi se amuză mereu cu asemenea lucruri, chiar dacă prin poznele lor nu fac rost de ouă. În vagonul de tramvai le place să se dea indirect sau interpretând diverse roluri drept cu totul alte persoane decât sunt în realitate, purtând între ei, în dialectul ținutului, pe care altminteri nu-l folosesc niciodată, lungi discuții simultane, auzite de toată lumea, discuții banale, obişnuite între oameni: comentarii politice de totală platitudine sau despre prețurile alimentelor şi despre oameni care nu există, în aşa fel, încât tot vagonul ascultă pălăvrăgeala lor volubilă, dintre cele mai comune, cu simpatie, dar şi cu vaga bănuială că la mijloc e ceva necurat. Apoi devin mereu mai obraznici şi încep să povestească despre oameni care nu există lucrurile cele mai oribile. Ingrid este în stare să spună despre ea, cu o voce înaltă, şovăielnică, ciripitoare la modul ordinar, că e vânzătoare la un magazin, are un copil din flori cu porniri sadice, şi că de curând acesta, la țară, a torturat o vacă în aşa hal, că nici un om zdravăn n-ar fi putut privi la aşa ceva. Datorită felului cum ciripeşte cuvântul „torturat”, Bert e gata, gata să pufnească în râs, dar afişează o mutră compătimitoare şi îngrozită şi angajează cu nefericita vânzătoare o lungă şi înfiorătoare, în acelaşi timp perversă şi neroadă discuție despre natura cruzimilor patologice, până când un domn bătrân din fața lor, care-şi ține biletul răsucit între degetul arătător şi inelul cu sigiliu, găseşte că s-a întrecut măsura şi protestează cu voce tare că oameni atât de tineri discută cu asemenea lux de amănunte un atare subiect. La această intervenție, Ingrid se preface că o podidesc lacrimile, iar Bert simulează că-şi stăpâneşte, cu un efort extrem şi nu pentru multă vreme, furia ucigătoare împotriva domnului bătrân: strânge pumnii, scrâşneşte din

dinți şi tremură din tot trupul, astfel că domnul cel bătrân, care fusese altminteri bine intenționat, părăseşte în pripă vagonul la prima stație.

De felul acesta sunt distracțiile celor „mari". În poznele lor, telefonul joacă un rol de frunte: sună la toată lumea, la cântăreți de operă, la demnitari ai statului şi la principi ai bisericii, se dau drept vânzătoare de prăvălie sau contele şi contesa Mannsteufel şi se lasă anevoie convinşi că au greşit numărul. O dată, au golit tipsia de cărți de vizită primite de părinți şi le-au distribuit în lung şi în lat, dar nu fără a avea în vedere harababura şi anumite potriveli, prin cutiile poştale din cartier, astfel că a ieşit deîndată mare tulburare, căci Dumnezeu mai ştia cine făcuse o vizită cine ştie cui.

Xaver, acum fără mănuşile de servit, astfel încât i se vede brățara-lănțişor pe care o poartă la mâna stângă, intră, azvârlindu-şi părul pe spate, ca să strângă masa, iar în vreme ce profesorul îşi bea berea subțire de opt mii de mărci sticla şi-şi aprinde o țigaretă, se aud cei „mici" zbenguindu-se pe scară şi în hol. Vin, ca de obicei, să-şi salute părinții după masă, asaltează sufrageria, de a cărei clanță se agață împreună cu mânuțele, tropăie şi se poticnesc pe covor cu picioruşele lor grăbite şi nesigure, încălțate în papuci roşii de pâslă, peste care le atârnă şosetele cutate, strigă, dau de veste şi sporovăie, fiecare îndreptându-se spre ținta obişnuită: Beisser spre mama, în poalele căreia se cațără cu genunchii, ca să-i spună cât a mâncat şi să-i arate drept dovadă burtica umflată, iar Lorchen spre „Abel" al ei – al ei, tot atât cât e ea a lui, fiindcă simte şi se bucură zâmbind de gingăşia caldă şi, ca orice sentiment profund, nu lipsită de melancolie, cu care el îi îmbrățişează micul trupşor de fetiță, şi de dragostea cu care o priveşte şi-i sărută mânuțele împreunate sau fruntea pe care se desenează atât de delicat şi mişcător vinişoare albăstrui.

Copiii vădesc o asemănare pe cât de puternică, pe atât de nedefinită, reliefată de îmbrăcămintea şi pieptănătura simetrică a micii perechi, dar se şi deosebesc izbitor unul de altul, şi anume în sensul bărbăției şi al feminității. Sunt un mic Adam şi o mică Eva, cu trăsături clar precizate – în ce-l priveşte pe Beisser, accentuate, s-ar părea, în mod conştient şi cu trufie: chiar şi ca statură, e mai îndesat, mai robust, mai puternic, şi îşi subliniază demnitatea bărbăției sale de patru ani şi prin ținută, prin mimică şi prin felul de a vorbi, ținându-şi micile brațe ca un atlet, ca un tânăr american, lăsându-şi umerii ceva cam înalți să-i atârne, coborând, când vorbeşte, colțurile gurii şi căutând să dea vocii sale un ton profund, serios. De altfel, toată această demnitate şi bărbăție sunt la el mai mult o năzuință decât însuşiri cu adevărat congenitale, căci, născut şi crescut în vremuri haotice, tulburi, a fost înzestrat cu un sistem nervos labil şi iritabil, îndură greu adversitățile vieții, este înclinat spre crize de mânie, bate din picioare de furie, varsă lacrimi amare şi deznădăjduite pentru nimica toată şi este, tocmai de aceea, odorul preferat al mamei. Are ochi căprui, rotunzi, puțin şaşii, din care pricină va trebui să poarte în curând ochelari pentru corectare, năsuc lung şi gură mică. Nasul şi gura sunt ale tatei, precum s-a văzut foarte clar, de când profesorul a renunțat la cioc şi umblă ras cu perdaf. (Realmente, ciocul nu mai putea fi păstrat; chiar şi un istoric se acomodează până la urmă cu asemenea concesii făcute obiceiurilor prezentului.) Dar Cornelius îşi ține pe genunchi fetița, pe Eleonorchen a lui, pe mica Evă – cu mult mai grațioasă şi cu o expresie mai dulce decât aceea a băiatului – şi-i îngăduie, îndepărtându-şi țigareta de ea, să-i apuce cu mânuțele delicate ochelarii, ale căror lentile bifocale, pentru citit şi pentru distanță, o preocupă, trezindu-i în fiecare zi curiozitatea.

În fond, profesorul simte că preferința soției sale a ales cu mai multă generozitate decât a lui şi că bărbăția dificilă a lui Beisser cântăreşte poate mai mult decât farmecul mai echilibrat al copilitei lui. Dar, după părerea sa, inima nu-ți îngăduie să-i porunceşti, iar inima lui aparține micuței de când există, de când a văzut-o pentru prima oară. Când o ține în brațe, îşi aduce aminte aproape întotdeauna de această primă oară: a fost în camera luminoasă a maternității, unde Lorchen a venit pe lume la un interval de doisprezece ani de fratele şi sora ei mai mari. A intrat acolo şi în clipa când, urmărit de zâmbetul mamei, a ridicat cu grijă perdeluța pătuțului de păpuşi, aflat lângă patul cel mare, şi a văzut mica minune, culcată pe perne, perfect modelată şi parcă învăluită în limpezimea unei dulci armonii, cu mânuțe de dimensiuni mici, dar încă de atunci la fel de frumoase ca acum, cu ochii deschişi, care atunci erau azurii cum e cerul şi reflectau ziua senină – aproape în aceeaşi secundă s-a simțit emoționat şi legat; a fost dragoste la prima vedere şi pentru totdeauna, un sentiment necunoscut, neaşteptat şi nesperat – pe cât îşi putea aduce aminte – care a pus stăpânire pe el şi despre care şi-a dat seama deîndată, cu uimire şi bucurie, că e pe toată viața.

Altminteri, doctor Cornelius ştie că, cercetând mai exact lucrurile, nu este întru totul corect să considere acest sentiment drept nesperat, absolut nebănuit şi nici chiar complet involuntar. În fond, el îşi dă seama că sentimentul nu l-a cuprins şi nu s-a asociat cu viața lui întâmplător, că era totuşi pregătit, fără să-şi dea seama, pentru el sau mai exact: fusese pregătit pentru el, că în sufletul său era pregătit ceva ca să-l genereze în clipa dată şi că acest ceva fusese însăşi calitatea sa de profesor de istorie – lucru extrem de ciudat de spus. Dar doctor Cornelius nu destăinuie acest fapt, ci doar îşi dă seama de el câteodată, cu un zâmbet tainic. Ştie că profesorilor de istorie nu le e

dragă istoria câtă vreme e în desfăşurare, ci după ce s-a încheiat, că ei urăsc răsturnarea prezentă, deoarece o consideră anarhică, incoerentă şi insolentă, cu un cuvânt „neistorică”, şi că inima lor aparţine trecutului coerent, pios şi istoric. Când, înainte de cină, îşi face plimbarea de-a lungul râului, universitarul savant îşi destăinuie sieşi că peste trecut pluteşte o atmosferă de atemporalitate şi veşnicie, atmosferă mult mai convenabilă pentru nervii unui profesor de istorie decât obrăzniciile prezentului. Trecutul a devenit etern, adică: este mort, iar moartea e sursa pietăţii şi a simţului conservator. Doctorul admite acest lucru în taină, în vreme ce se plimbă singur în întuneric. Instinctul său conservator, simţul său pentru „etern” au fost factorii care l-au salvat de necuviinţele prezentului prin dragostea faţă de această fetiţă. Căci dragostea paternă şi un copilaş la sânul mamei sunt lucruri atemporale şi eterne, iar de aceea, foarte sfinte şi frumoase. Şi totuşi, în întuneric, Cornelius înţelege că în această dragoste există ceva nu tocmai corect şi bun – o recunoaştere teoretică, de dragul ştiinţei. Prin originea ei, această dragoste are ceva tendenţios; în ea rezidă o adversitate, o opoziţie împotriva istoriei în desfăşurare de dragul istoriei încheiate, adică a morţii. Da, e destul de straniu, dar adevărat, în oarecare măsură adevărat. Ardoarea lui pentru această bucăţică de viaţă, pentru acest vlăstar are o anume legătură cu moartea, ţine cu ea, împotriva vieţii, iar într-un anumit sens, acest lucru nu este întru totul frumos şi bun – cu toate că a smulge din inimă sentimentul cel mai drag şi cel mai pur din cauza unei asemenea judecăţi istorice ocazionale ar fi, desigur, cea mai nebunească asceză.

Îşi ţine în braţe fetiţa, care-şi lasă picioruşele trandafirii să-i atârne de pe genunchii lui, îi vorbeşte cu sprâncenele ridicate pe un ton de respect gingaş şi glumeţ şi ascultă încântat mica voce dulce, înaltă, cu care ea îi răspunde şi-i

spune „Abel”. În acest timp, el schimbă priviri grăitoare cu mama, care se ocupă de Beisser al ei şi-l mustră, cerându-i cu vorbe blânde să fie cuminte şi stăpânit, fiindcă astăzi, scos din fire de ale vieţii, avusese iarăşi o criză de furie şi se comportase ca un derviş urlător. Cornelius le aruncă din când în când şi celor „mari” o privire bănuitoare, deoarece consideră că nu e imposibil ca şi ei să aibă unele din ideile ştiinţifice pe care le vântură el în plimbările lui de seară. Chiar dacă va fi fiind aşa, cei „mari” nu lasă să se observe nimic. Stând înapoia scaunelor, cu braţele rezemate pe speteze, se uită cu bunăvoinţă, chiar dacă şi cu oarecare ironie, la fericirea părinţilor lor.

Copiii poartă îmbrăcăminte groasă, cărămizie, de o croială artistică, cu broderii moderne, care a aparţinut la vremea lor lui Bert şi Ingrid şi sunt absolut la fel, cu singura deosebire că la Beisser se văd ieşind de sub bluză nişte pantalonaşi scurţi. Şi pieptănătura le e la fel, paj. Părul lui Beisser e de un blond inegal, care a început să se întunece încet la culoare, crescut anapoda peste tot, zbârlit, şi arată ca o mică perucă pusă comic, greşit, părul lui Lorchen este, dimpotrivă, castaniu, mătăsos, lucios şi plăcut ca întreaga ei mică făptură. Îi acoperă urechile care, precum se ştie, sunt de mărimi diferite: una e de mărimea cuvenită, cealaltă însă cam deformată şi sigur prea mare. Câteodată, tatăl îi scoate la iveală urechile, ca să se minuneze cu voce tare de ele, de parcă n-ar mai fi observat niciodată micul defect, lucru care pe Lorchen o ruşinează, dar totodată o şi amuză. Ochii ei mult depărtaţi unul de altul sunt căprui cu irizări aurii şi au o sclipire dulce, privirea cea mai limpede şi cea mai drăgălaşă. Sprâncenele îi sunt blonde. Nasul ei este încă total neformat, cu nări relativ umflate, astfel că orificiile sunt aproape circulare, guriţa îi e mare şi expresivă, cu buza de sus frumos reliefată şi mobilă. Când râde şi-şi arată dinţii ca de mărgăritar, cu strungăreţe (abia de curând a

pierdut unul; l-a lăsat pe tatăl ei să-i scoată cu batista dinţişorul ce se clătina în toate părţile, operaţie în timpul căreia a devenit foarte palidă şi a tremurat), face gropiţe în obrajii care, cu toată moliciunea lor copilărească, au forma lor caracteristică, întru câtva scobită, datorită faptului că partea inferioară a feţişoarei îi este întru câtva prognată. Pe unul din obraji, aproape de limita părului, are o mică pată cafenie acoperită cu puf.

În totului tot, ea însăşi e puţin mulţumită de cum arată – un semn că aşa ceva o preocupă. Feţişoara, conchide ea cu tristeţe, e din păcate cam urâtă, „corpuşorul", dimpotrivă, foarte drăguţ. Îi place să folosească mici expresii alese, culte şi le înşiră una după alta, ca „probabil, desigur, în definitiv". Grijile autocritice ale lui Beisser privesc mai curând latura morală. E înclinat spre pocăinţă, se consideră, datorită crizelor de furie, drept un mare păcătos şi e convins că nu va ajunge în cer, ci în „iad". I se spune în zadar că Dumnezeu are multă înţelegere şi că mai închide ochii: în tristeţea lui încăpăţânată dă din cap cu peruca lui rău aşezată şi declară că e cu neputinţă să ajungă în rai. Când e răcit, se umple de guturai; horcăie şi huruie de sus până jos de cum îl atingi şi face numaidecât febră maximă, aşa că doar gâfâie. În ce priveşte constituţia fizică, guvernanta Anna înclină spre pesimism şi e de părere că un băiat cu un asemenea „sânge neobişnuit de gras" poate fi oricând lovit de dambla. La un moment dat i s-a părut că această clipă înfricoşătoare a şi sosit: anume, atunci când, drept pedeapsă pentru o criză sălbatică de furie, l-a pus să stea la colţ, cu faţa la perete – iar această faţă, cercetată întâmplător, s-a văzut a fi cu totul vânătă, mult mai vânătă decât aceea a guvernantei Anna înseşi. Anna a ridicat toată casa în picioare, dând de veste că, datorită sângelui gras, băiatului i-a sunat ceasul de pe urmă, iar Beisser cel rău s-a văzut brusc, spre îndreptăţita lui uimire, înconjurat cu o

gingăşie plină de spaimă, până când s-a constatat că vinețeala trăsăturilor lui nu provenea de la congestia cerebrală, ci de la peretele camerei copiilor, al cărei indigo mânjise fața scăldată în lacrimi.

Odată cu copiii, în sufragerie a intrat şi guvernanta Anna şi a rămas cu mâinile împreunate la uşă: are un şorț alb, coafura unsuroasă, ochi de gâscă şi o mutră pe care e zugrăvită demnitatea severă a oamenilor mărginiți.

— Copiii, declară ea, mândră de felul cum le poartă de grijă şi-i instruieşte, se descifrează minunat.

Nu demult, şi-a scos şaptesprezece cioturi purulente de dinți şi le-a înlocuit cu o proteză din dinți galbeni montați pe un palat de cauciuc roşu închis, care-i înfrumusețează fața de țărancă. În mintea ei s-a înstăpânit ciudata idee că această dantură e un subiect de discuție în cercuri largi, de parcă şi vrăbiile ar fluiera de pe acoperişuri toată povestea. „S-a pălăvrăgit mult, declară ea cu un aer sever şi mistic, fiindcă mi-am pus, cum se ştie, nişte dinți.” În genere, este înclinată spre un fel de a vorbi obscur şi neclar, de neînțeles pentru alții, cum ar fi, de exemplu, cele spuse despre un doctor Bleifuss, pe care-l cunosc toți copiii, iar acolo – zice ea, „în casă locuiesc mulți care se dau drept el”. Toate acestea i se pot însă trece cu vederea. Pe copii îi învață poezii frumoase, ca de pildă:

Tren, trenuleț,
Cu locomotiva ta,
Dacă pleci sau dacă vii,
Faci întruna pfii.

Sau acea listă de bucate săptămânală, plină de privațiuni potrivite vremurilor, totuşi voioasă:

Luni începe săptămâna.
Marți ne e cam goală mâna.

Miercurea e zi de post.
Joi mâncăm destul de prost.
Vineri ne-ndopăm cu peşte,
Sâmbăta se dănţuieşte,
Dar duminica-i bogată,
Cu friptură şi salată.

Sau şi un anume catren de un romantism de neînţeles şi enigmatic:

Deschideţi poarta îndată,
Să intre-o caleaşcă bogată.
Dar cine-n caleaşcă o fi?
Un prinţ cu plete-aurii.

Sau, în sfârşit, acea înfricoşător de veselă baladă despre Mariechen, care sta pe-o stâncă, sta pe-o stâncă, sta pe-o stâncă şi îşi pieptăna părul de-aur, părul de-aur, părul de-aur. Şi despre Rudolf, care scoa-, care scoa-, care scoase-un cuţit, un cuţit, un cuţit prin care avu un tragic sfârşit.

Lorchen recită şi cântă toate acestea într-un mod fermecător cu botişorul ei mobil şi cu vocea ei dulce – mult mai bine decât Beisser. Ea le face pe toate mai bine decât el, iar el o şi admiră în mod cinstit şi i se supune în toate privinţele, exceptând accesele de răzvrătire şi de mânie agresivă. Adesea, Lorchen îl instruieşte în ale ştiinţei, îi dă lămuriri despre păsările din cartea cu poze şi îi spune numele lor: mâncătorul de nori, mâncătorul de grindină, mâncătorul de ciori. El trebuie să repete aceste nume. Îl învaţă şi medicină, dându-i noţiuni despre boli, cum ar fi congestia pieptului, congestia sângelui şi congestia plămânilor. Dacă nu e atent şi nu poate să repete, îl pune la colţ. Odată i-a tras şi o palmă, dar pe urmă s-a ruşinat atât de tare, că s-a pus pe ea însăşi la colţ pentru mai mult timp.

Da, se înțeleg foarte bine, sunt trup şi suflet. Trăiesc împreună totul, toate aventurile. Întorcându-se acasă, povestesc, încă foarte agitați şi ca într-un glas, că au avut pe şosea „două muu-muu şi o carne de vițel”. Cu personalul de serviciu de la subsol, cu Xaver şi cu doamnele Hinterhofer, două surori care au aparținut cândva burgheziei şi care îndeplinesc oficiul de bucătăreasă şi fată în casă *au pair*, cum se spune, adică pentru casă şi masă, se află în relații de familiaritate şi, cel puțin uneori, găsesc că între raporturile dintre slugi şi părinți şi propriile lor raporturi există o anumită înrudire. Când sunt certați, se duc la bucătărie şi spun: „Conaşii noştri sunt supărați!” Totuşi, e mai frumos jocul cu cei de sus şi, mai ales, cu „Abel”, când nu are de citit şi de scris. Lui îi vin în minte lucruri mai minunate decât lui Xaver şi doamnelor. Amândoi se joacă de-a „patru domni” care-au ieşit la plimbare. Atunci „Abel” îşi îndoaie tare de tot genunchii, astfel încât se face aproape tot atât de mic ca ei, şi pleacă aşa la plimbare, ținându-se de mână, un joc de care nu se mai satură. S-ar plimba toată ziua, devenind în total „cinci domni”, în jurul sufrageriei, cu „Abel” la fel de micuț ca ei.

Mai e apoi jocul extrem de captivant cu perna, constând în aceea că unul dintre copii, dar de cele mai multe ori Lorchen, se aşază, aparent neobservată pe scaunul de la masa de sufragerie a lui Abel şi, tăcând chitic, îl aşteaptă să vină. Privind în altă parte şi vorbind cu glas tare despre cât de confortabil se stă pe scaunul lui, el se apropie şi ia loc pe Lorchen. „Cum?” se întreabă. „Ce-i asta?” Şi se mişcă încolo şi-ncoace, făcându-se că nu aude chicotul reținut din spatele lui. „Mi s-a pus o pernă pe scaun? Dar ce fel de pernă tare, neregulată şi strâmbă e asta, pe care şed atât de nemaipomenit de incomod?” Şi alunecă mai tare încolo şi-ncoace pe ciudata pernă, în chicotelile şi chițăielile încântate ale copiilor, până când, în sfârşit, se întoarce cu fața şi piesa

se încheie cu marea scenă a descoperirii şi recunoaşterii. Repetat de sute de ori, nici jocul acesta nu-şi pierde nimic din farmecul captivant.

Astăzi nu poate fi vorba de asemenea distracţii. În aer pluteşte agitaţia datorită petrecerii celor „mari”, căreia trebuie să-i preceadă cumpărătura cu rolurile distribuite: Lorchen tocmai a recitat „tren, trenuleţ”, iar doctor Cornelius a descoperit, făcând-o să se ruşineze, că urechile ei sunt de mărimi deosebite, când iată că soseşte Danny, băiatul vecinului, ca să-i ia pe Bert şi Ingrid; Xaver şi-a schimbat şi el livreaua vărgată cu jacheta civilă, care-i vine cam ştrengăreşte, dându-i totuşi o înfăţişare fercheşă şi simpatică. Cei mici pleacă împreună cu guvernanta Anna în imperiul lor de la etaj, în vreme ce profesorul se retrage în biroul său, să citească, după cum îi e obiceiul după masă, iar gândurile şi activitatea soţiei sale se îndreaptă spre salata italienească şi sandvişurile cu anşoa care trebuie pregătite pentru cei adunaţi să danseze. Înainte de sosirea tinerilor, trebuie să se mai ducă o dată cu bicicleta în oraş, cu sacoşa, ca să schimbe în alimente o sumă de bani, pe care-i are, şi pe care nu-i e îngăduit să-i expună pericolului de a se devaloriza.

Rezemat de speteaza jilţului său, Cornelius citeşte. Cu ţigara de foi între degetul arătător şi cel mijlociu, citeşte din Macaulay[12] ceva despre geneza datoriei publice engleze de la sfârşitul secolului al şaptesprezecelea, apoi, dintr-un autor francez, ceva despre crescânda datorie a Spaniei către finele secolului al şaisprezecelea – amândouă temele, pentru cursul său de a doua zi dimineaţa. Fiindcă vrea să compare surprinzătoarea prosperitate economică de atunci a Angliei

[12] Thomas B. Macauly (1800–1859), istoric britanic, eseist şi om politic liberal. Lucrarea sa *History of England from the Ascension of James II* a apărut în 1849.

cu efectele fatale pe care datoria publică le-a avut cu o sută de ani înainte în Spania, precum şi să analizeze cauzele etice şi psihologice ale deosebirii. Acesta îi dă, fireşte, prilejul să ajungă de la Anglia lui William III[13], despre care e de fapt vorba, la epoca lui Filip II[14] şi Contrareformă, calul său de bătaie, despre care a scris o carte plină de merite – o operă mult citată, căreia îi datorează funcţia de titular al catedrei universitare. În vreme ce ţigara de foi se apropie de sfârşit şi devine ceva cam aspră, reflectează asupra unor fraze cu coloratură uşor melancolică, pe care vrea să le rostească a doua zi înainte de prânz în faţa studenţilor, despre lupta obiectiv fără perspective a lui Filip cel molcom împotriva noului, a cursului istoriei, a forţelor individualismului ce dezagregau imperiul, a libertăţii germane, despre această luptă a aristocraţiei conservatoare, luptă condamnată de viaţă, aşadar, repudiată şi de Dumnezeu, împotriva forţelor progresului şi ale transformărilor. Găseşte frazele şi le mai şlefuieşte, în timp ce pune cărţile folosite la locul lor, apoi se duce sus în dormitor, pentru obişnuita întrerupere a zilei sale de lucru, această oră cu obloanele trase şi ochii închişi, de care are nevoie şi care, astăzi, cum îşi reaminteşte după digresiunea ştiinţifică, se află sub semnul tulburării provocate în gospodărie de petrecere. Amintirea acestui lucru îi dă o uşoară bătaie de inimă care-l face să zâmbească; în mintea lui, eboşele frazelor despre Filip cel îmbrăcat în stofă de mătase neagră se amestecă acum cu gândul la serata dansantă a copiilor, şi aşa adoarme pentru cinci minute.

---

[13] William III de Orania, rege britanic între 1689 şi 1702, figura centrală din *Istoria* lui Macauly.

[14] Rege al Spaniei între 1556–1598.

În vreme ce stă întins şi se odihneşte, aude în repetate rânduri cum zbârnâie soneria casei, cum e trântită poarta grădinii, şi de fiecare dată simte o mică împunsătură de iritare, de aşteptare şi de stinghereală la gândul că sunt tinerii care sosesc şi au şi început să umple holul. De fiecare dată zâmbeşte din nou la această împunsătură dar chiar şi acest zâmbet este o expresie a nervozității, care conține, fireşte, şi nițică bucurie, căci cine nu s-ar bucura de o petrecere. La patru şi jumătate (s-a şi lăsat seara) se scoală şi se răcoreşte la lavoar. Ligheanul e spart de un an. E un lighean basculant, care s-a frânt într-o parte din încheietură şi nu poate fi reparat, fiindcă nu vine nici un meşter, şi nici schimbat cu unul nou, fiindcă nici un magazin nu e în stare să furnizeze aşa ceva. Ca atare, de nevoie, stă sprijinit pe marginile plăcii de marmură deasupra scurgerii şi poate fi golit numai ridicându-l cu amândouă mâinile şi vărsându-l. Cornelius îşi scutură capul deasupra ligheanului, cum o face de mai multe ori pe zi, apoi se aranjează – altminteri, cu grijă; îşi şterge sub lumina plafonierei ochelarii, până când sunt perfect strălucitori şi transparenți – şi o porneşte în jos spre sufragerie.

În drum, auzind vălmăşagul de voci şi gramofonul, care a şi fost pus în funcțiune, face o figură de om de lume amabil. Se hotărăşte să spună: „Vă rog, nu vă deranjați!” şi să intre direct în sufragerie, la ceai. Fraza i se pare cea mai potrivită cu împrejurarea: jovială şi condescendentă față de ceilalți şi o pavăză pentru sine.

Holul e viu luminat; sunt aprinse toate lumânările candelabrului electric, cu excepția uneia, al cărei bec e ars. Pe o treaptă de jos, Cornelius se opreşte şi aruncă o privire asupra holului. Încăperea arată drăguț în lumină, cu copia după o pictură de Marées[15] deasupra şemineului din

[15] Hans von Marées (1837–1887), pictor clasicist.

cărămidă, cu lambriul care, de altfel, e din lemn moale, şi cu covorul roşu pe care stau musafirii, tăifăsuind, cu ceşti de ceai şi jumătăţi de sandvişuri cu anşoa în mâini. Deasupra holului pluteşte un uşor abur caracteristic şi evocator de îmbrăcăminte, păr şi respiraţie. Uşa spre vestiar e încă deschisă, deoarece mai vin noi invitaţi.

În prima clipă, o asemenea adunare îţi ia ochii; profesorul nu vede decât imaginea de ansamblu. N-a observat nici că Ingrid, într-o rochie de mătase de culoare închisă, cu platcă albă, plisată, şi braţele goale, stă cu câţiva prieteni chiar lângă el, la capul scării. Fata dă din cap spre el, în sus, şi-i zâmbeşte cu dinţii ei frumoşi.

— Te-ai odihnit? îl întreabă încet, între patru ochi.

Iar după ce el o reperează cu o surprindere nejustificată, ea îi prezintă prietenii.

— Îmi dai voie să ţi-l prezint pe domnul Zuber? spune ea. Dânsa e domnişoara Plaichinger.

Domnul Zuber nu arată grozav, domnişoara Plaichinger, dimpotrivă, e o Germanie, blondă, planturoasă şi îmbrăcată fistichiu, cârnă şi cu vocea înaltă pe care o au femeile trupeşe, aşa cum reiese, când profesorul răspunde în felul său politicos la salutul lor

— O, bine-aţi venit, spune el. Frumos din partea dumneavoastră că ne faceţi onoarea. Colegă de liceu, probabil?

Domnul Zuber frecventează, ca şi Inge, Clubul de golf. Lucrează în domeniul economic, fiind angajat la fabrica de bere a unchiului său, iar profesorul glumeşte o clipă cu el în legătură cu berea slabă, ca şi cum ar preţui nemăsurat influenţa tânărului Zuber asupra calităţii berii.

— Dar nu vă deranjaţi! spune el, apoi şi vrea să treacă în sufragerie.

— Uite că vine şi Max, zice Ingrid. Ei, Max, pierde-vară, pe unde hoinăreşti, de vii aşa de târziu la joc şi dans!

Cu toţii se tutuiesc în devălmăşie, într-un fel cu totul străin celor vârstnici: nici o urmă de decenţă, galanterie şi politeţe.

Dinspre vestiar vine spre scară un tânăr cu plastron alb la cămaşă şi cravată îngustă de smoching şi salută – brunet, dar trandafiriu, ras, fireşte, dar cu mici favoriţi lângă urechi, un tânăr frumos ca o cadră –, dar nu de acea frumuseţe ridicolă şi pătimaşă a vioriştilor ţigani, ci drăguţ într-un fel plăcut, cuviincios şi cuceritor, cu ochi negri, prietenoşi, iar smochingul îl poartă cu oarecare stângăcie.

— Ei, ei, nu mă ocărî, Cornelia. Stupidul ăla de curs, spune el, iar Ingrid i-l prezintă tatălui ei pe domnul Hergesell.

Aşadar, acesta este domnul Hergesell. Bine-crescut, îi mulţumeşte pentru amabila invitaţie stăpânului casei, care-i strânge mâna.

— Am cam întârziat, spune el pe un ton de glumă. Tocmai astăzi – ce ghinion! – să am curs până la ora patru, şi-apoi a trebuit să trec totuşi pe-acasă, să mă schimb.

Pe urmă vorbeşte despre pantofii săi decupaţi, cu care s-a chinuit rău în vestiar.

— I-am adus în sacoşă, povesteşte el. Nu face să vă tocim covorul cu pantofii noştri de stradă. Din zăpăceală, n-am luat însă lingura de pantofi şi n-a fost cu putinţă, în nici un chip să-i încalţ, ha, ha, ce grozăvii de necrezut! În viaţa mea n-am avut pantofi atât de strâmţi. Numerele nu se potrivesc, nu te poţi bizui pe ele, iar pe deasupra încălţările sunt astăzi şi tari – ia priviţi, asta nu e piele, e tuci! Mi-am strivit complet degetul arătător...

Cu un gest familiar, îşi arată degetul arătător înroşit şi mai aminteşte o dată de „grozăvie”, calificând-o drept scârboasă. Vorbeşte într-adevăr aşa cum l-a imitat Ingrid: nazal şi lungind într-un fel deosebit sunetele, dar, vădit, fără

nici o afectare, ci doar pentru că aşa e felul de a vorbi al întregii familii Hergesell.

Doctorul Cornelius are un cuvânt de dojană pentru faptul că la vestiar nu se găseşte o lingură de pantofi şi-şi exprimă compasiunea pentru necazul cu degetul arătător.

— Dar vă rog să nu vă deranjaţi, spune el. La revedere! şi taie holul până în sufragerie.

Şi acolo sunt oaspeţi; masa familiei a fost extinsă şi se bea ceai. Dar profesorul se duce de-a dreptul în colţul despărţit de rest printr-o perdea brodată, luminat de o plafonieră mică, unde obişnuieşte să-şi ia ceaiul la o măsuţă rotundă. O găseşte acolo pe soţia lui stând de vorbă cu Bert şi alţi doi domni tineri. Unul este Herzl; Cornelius îl cunoaşte şi-l salută. Celălalt se numeşte Möller, un tip de cercetaş-pasăre călătoare[16] care nu are, vădit, şi nici nu vrea să aibă haine de gală burgheze (în fond, aşa ceva nici nu mai există), un tânăr departe de a voi s-o facă pe „domnul” – îmbrăcat într-o bluză cu centură şi pantaloni scurţi, cu un moţ gros de păr, gât lung şi ochelari cu ramă de corn. Lucrează, cum află profesorul, la o bancă, dar în afară de asta e un fel de folclorist cu preocupări artistice, colecţionar şi interpret de cântece populare din toate zonele şi în toate limbile. Şi astăzi şi-a adus, cum i s-a cerut, chitara. E încă atârnată în husa ei din muşama în vestibul.

Actorul Herzl este subţirel şi scund, dar are de luptat cu creşterea viguroasă a unei bărbi negre, precum se vede pe obrazul ras acoperit cu pudră. Ochii săi sunt neobişnuit de mari, plini de ardoare şi de o profundă melancolie; în afară de stratul gros de pudră, s-a fardat, vădit, şi cu ceva roşu – carminul mat de pe pomeţii obrajilor e vizibil de obârşie

---

[16] Membru al asociaţiei „Wandervogel” (pasăre călătoare), mişcare de tineret preocupată iniţial de strângerea şi păstrarea cântecului şi a dansului popular.

cosmetică. Ciudat, reflectează profesorul. Ai zice: ori melancolie, ori boială. Împreună, denotă o contradicție sufletească. În definitiv, cum poate un melancolic să se fardeze? Dar probabil că tocmai forma sufletească deosebită, bizară a artiştilor face posibilă această contradicție, probabil că tocmai în ea constă. Este interesant şi nu există nici un motiv să nu te porți politicos cu el. E o formă legitimă, o formă originară...

— Serviți puțină lămâie, domnule actor al Curții!

Actori ai Curții nu mai există, dar lui Herzl îi place să audă acest titlu, deşi e un artist revoluționar. Şi aici se află o contradicție ce aparține formei sale sufleteşti. Pe bună dreptate, profesorul presupune existența ei şi-l măguleşte, în oarecare măsură şi ca un act de căință pentru aversiunea tainică pe care o resimte din cauza uşorului fard roşu de pe obrajii lui Herzl.

— Mulțumesc foarte mult, domnule profesor! spune Herzl, atât de pripit, încât numai excelenta tehnică a dicțiunii sale îl fereşte să i se împleticească limba.

În genere, comportarea sa față de gazde şi mai ales față de stăpânul casei vădeşte cel mai mare respect, ba chiar o politețe aproape exagerată şi servilă. E ca şi când s-ar simți cu conştiința încărcată din cauza rujului, cu care şi-a dat, ce-i drept, dintr-un impuls lăuntric, dar pe care, din exterior, de pe poziția sufletească a profesorului, îl dezaprobă el însuşi, din care pricină caută prin cea mai mare modestie să se împace cu lumea nefardată.

În vreme ce se bea ceaiul, se discută despre cântecele populare ale lui Möller, despre cântecele populare spaniole şi basce, iar de la ele se ajunge la pregătirea unui nou spectacol cu *Don Carlos* de Schiller la Teatrul de Stat, spectacol în care Herzl interpretează rolul principal. Actorul vorbeşte despre Carlos al său.

— Sper, spune el, că acest Carlos al meu e dintr-o bucată.

Se vorbeşte critic şi despre restul distribuției, despre calitățile punerii în scenă, despre mediu, iar profesorul se vede din nou împins pe făgaşul său, purtat în Spania Contrareformei, ceea ce i se pare aproape penibil. E absolut nevinovat, n-a făcut absolut nimic pentru a da conversației această turnură. Se teme că ar putea da impresia că a căutat prilejul să țină o lecție, se miră şi de aceea tace. E bucuros că cei mici, Lorchen şi Beisser, vin şi ei la masă. Sunt îmbrăcați în costumaşe de catifea albastră, veşmintele lor de duminică, şi vor să ia parte şi ei în felul lor, până la ora de culcare, la petrecerea celor mari. Sfioşi şi făcând ochii mari, dau binețe străinilor şi trebuie să spună cum îi cheamă şi ce vârstă au. Domnul Möller doar se uită la ei cu un aer serios, dar actorul Herzl se arată cu totul captivat, fericit şi fermecat de ei. Pur şi simplu, îi binecuvântează, ridicând ochii spre cer şi ducând mâinile împreunate la gură. E, cu siguranță, o pornire din inimă, dar obişnuința omului de teatru de a căuta efecte face ca vorbele şi gesturile sale să creeze o impresie teribil de falsă, iar în plus s-ar părea că şi această devoțiune față de copii provine din dorința de a răscumpăra rujul de pe pometii obrajilor săi.

Masa de ceai a musafirilor s-a golit, în hol se dansează acum, cei mici dau fuga acolo, iar profesorul se retrage.

— Petrecere frumoasă! spune el, strângând mâna domnilor Möller şi Herzl, care au sărit în picioare.

Trece în birou, imperiul său paşnic, lasă jaluzelele, aprinde lampa şi îşi începe lucrul.

Există lucruri ce se pot efectua la nevoie şi în împrejurări mai neliniştite: câteva scrisori, câteva extrase. Fireşte, Cornelius e distrat. Îl urmăresc câteva mici impresii, inflexibilii pantofi ai domnului Hergesell, vocea înaltă şi corpul dolofan al domnişoarei Plaichinger. În timp ce scrie

sau şade rezemat de speteaza scaunului, privind în gol, gândul i se duce şi la culegerea de cântece basce ale domnului Möller, la smerenia şi exagerările lui Herzl, la Carlos „al său” şi la curtea lui Filip. Conversațiile, găseşte el, au ceva misterios. Sunt acomodabile, se orientează în taină, fără a fi îndrumate spre un interes predominant. A observat lucrul acesta deseori, îşi zice el. Între timp, trage cu urechea la zgomotele, de altfel nicidecum exagerate, ale seratei dansante. Se aud doar unele frânturi de vorbe, nu şi târşâitul picioarelor la dans. Nu-şi târşesc picioarele şi nu se rotesc, ci doar păşesc într-un fel ciudat pe covorul care nu-i deranjează, cu totul altfel decât pe vremea lui, în sunetele gramofonului, în voia cărora se lasă şi el, ascultând aceste melodii ciudate ale lumii noi, orchestrate în stil de jazz, cu tot soiul de instrumente de percuție, pe care aparatul le redă excelent, şi cu pocnituri de castaniete, care sună tot ca instrumentele de jazz, nicidecum în felul spaniol. Nu, în felul spaniol nu. Şi profesorul se întoarce din nou la reflecțiile lui profesionale.

După o jumătate de oră, îi trece prin minte că ar fi un gest amabil din partea lui să contribuie la petrecere cu o cutie de țigarete. Nu se cade, găseşte el, ca tinerii să-şi fumeze propriile lor țigarete – deşi cu siguranță ei nu prea se gândesc la aşa ceva. Se duce deci în sufrageria goală şi ia din dulăpiorul din perete o cutie din provizia sa, nu chiar dintre cele mai bune, sau, oricum, nu dintre acelea pe care el le fumează de preferință, ci nişte țigarete de un format prea lung şi subțire, de care e bucuros să scape cu acest prilej, fiindcă, la urma urmelor, e vorba de tineri. Trece apoi în hol, ridică sus de tot, zâmbind, cutia şi o pune deschisă pe placa şemineului, pentru a se îndrepta numaidecât, după o fugară rotire a privirii, spre camera sa.

Dansul tocmai s-a întrerupt, gramofonul tace. Oaspeții conversează, stând în picioare sau aşezați pe scaunele din

fața şemineului, de-a lungul pereților holului, la masa cu mape de la fereastră. Câțiva s-au aşezat ca în amfiteatru şi pe treptele scării interioare, acoperite cu un preş pluşat într-o înaintată stare de uzură: Max Hergesell, de exemplu, şade acolo cu planturoasa domnişoară Plaichinger, cea cu voce înaltă, care-l priveşte în față, în vreme ce el, pe jumătate culcat, îi vorbeşte, sprijinindu-se cu un cot dus la spate de treapta imediat superioară, iar cu cealaltă mână subliniindu-şi prin gesturi cuvintele. Cea mai mare parte din suprafața încăperii este goală; numai la mijloc, exact sub candelabru, se văd cei doi mici, în costumaşele lor albastre, îmbrățişați cu stângăcie, rotindu-se încet, tăcuți şi buimăciți. În trecere, Cornelius se apleacă asupra lor şi, cu un cuvânt bun, îi mângâie pe păr, fără ca ei să se lase tulburați prin asta în mica, dar serioasa lor îndeletnicire. Ajuns la uşa lui, mai vede cum studentul de la Politehnică, Hergesell, îşi ridică de pe treaptă cotul, probabil fiindcă l-a observat, coboară, o ia pe Lorchen din brațele fratelui ei şi începe să danseze cu ea într-un chip caraghios, fără muzică. O face aproape la fel ca profesorul Cornelius, când se joacă de-a cei „patru domni” ce-au ieşit la plimbare, îşi îndoaie mult genunchii, căutând s-o cuprindă pe ea cu brațul ca pe o persoană matură, şi schițează câțiva paşi *shimmy* cu o Lorchen copleşită de ruşine. Cine-i observă se amuză grozav. Este semnalul că gramofonul trebuie pus din nou în funcțiune şi că dansul trebuie reluat de toată lumea. Cu mâna pe clanță, profesorul mai priveşte o clipă dând din cap şi râde, săltându-şi umerii, apoi intră în camera lui. Timp de câteva minute, trăsăturile lui mai păstrează mecanic zâmbetul de-afară.

Răsfoieşte din nou prin cărți şi scrie la lumina lămpii cu abajur, rezolvă câteva lucruri fără importanță. După un răstimp, îşi dă seama că musafirii trec din hol în salonul soției sale, care comunică la fel ca odaia lui, cu holul.

Conversația de acolo e punctată de sunetele de probă ale unei chitare. Aşadar, va cânta domnul Möller, şi chiar a început să cânte. Acompaniindu-se cu acorduri sonore de chitară, tânărul funcționar interpretează cu o puternică voce de bas un cântec într-o limbă străină – ar putea fi suedeza, dar nici până la sfârşitul însoțit de vii aplauze, profesorul n-o recunoaşte în mod sigur. Dincolo de uşă este aninată o draperie care estompează sunetele. Când începe un nou cântec, Cornelius trece cu precauție dincolo.

În salon e semiîntuneric. E aprinsă numai lampa cu picior voalată de abajur, iar lângă ea, Möller şade, picior peste picior, pe sipetul acoperit cu o pernă şi face să vibreze coardele cu degetul gros. Publicul s-a aşezat în voie, care cum a putut, deoarece nu există suficiente scaune pentru atât de mulți auditori. Câțiva stau în picioare, dar mulți, chiar şi fete, şed pur şi simplu pe covor, încolăcindu-şi genunchii cu brațele sau întinzând picioarele. Hergesell, de exemplu, deşi în smoching, s-a aşezat pe podea, la picioarele pianului, având-o alături pe domnişoara Plaichinger. Sunt prezenți şi cei mici; doamna Cornelius, rezemată în fotoliul ei din fața cântărețului, îi ține pe amândoi în poală, iar Beisser, barbarul, începe să vorbească tare în timp ce se cântă, astfel că trebuie potolit prin țistuituri şi prin amenințări cu degetul. Lorchen nu s-ar face niciodată vinovată de aşa ceva; ea stă gingaşă şi tăcută pe genunchiul mamei. Profesorul îi caută privirea, ca să facă semn în taină copilței lui, dar ea nu-l vede, cu toate că nu pare a fi atentă nici la artist. Ochii ei privesc mai adânc.

Möller cântă *Joli tambour*[17]:

Sire, mon roi, donnez-moi votre fille[18] –

---

[17] *Frumosul toboşar*, cântec popular francez.

Cu toții sunt încântați.

— Ce frumos! exclamă Hergesell în felul nazal deosebit, oarecum răsfățat al întregii familii Hergesell. Urmează ceva german, pentru care Möller însuşi a compus melodia şi care stârneşte aplauzele furtunoase ale tinerilor, un cântec de cerşetor:

O muiere cerşetoare
La un hram să plece-ar vrea,
Lilula,
Da' pe cerşetor nu-l ia,
Triluililuila.

După voiosul cântec de cerşetor, se iscă un adevărat entuziasm.

— Extraordinar de frumos! exclamă din nou Hergesell în felul său.

Urmează încă ceva unguresc, tot un şlagăr în limba originală, absolut străină, iar Möller are un mare succes. Profesorul participă şi el ostentativ la aplauze. Acest interludiu de cultură şi de artă retrospectiv-istorică în petrecerea la care se dansează *shimmy* îl încălzeşte. Se apropie de Möller, îl felicită şi se întreține cu el despre cântecele interpretate, despre sursele sale, o carte de cântece cu notele respective, pe care Möller îi promite că i-o va împrumuta, ca s-o frunzărească. Cornelius este cu atât mai amabil față de el, cu cât, asemenea tuturor taților, compară numaidecât talentele şi valoarea tânărului străin cu acelea ale propriului său fiu, ceea ce-l face să se simtă neliniştit, invidios şi ruşinat. Iată-l pe acest Möller, gândeşte el, un destoinic funcționar de bancă. (Habar nu are dacă Möller e chiar atât de destoinic la bancă.) Iar în plus

---

[18] Sire, rege, dă-mi-o pe fiica ta (fr.).

dovedeşte un asemenea talent, pentru cultivarea căruia a fost nevoie, fireşte, de energie şi studiu. Pe de altă parte, bietul meu Bert, care nu ştie şi nu e în stare de nimic şi nu se gândeşte decât s-o facă pe paiaţa, deşi, cu siguranţă nu are talent nici măcar pentru asta! – Ar trebui totuşi să fie drept, îşi spune, punându-se la încercare, şi să admită că Bert este cu toate acestea un tânăr fin, cu un fond mai solid poate decât acest Möller ce se bucură de asemenea succes, că poate în el se ascunde un poet sau aşa ceva şi că planurile lui în legătură cu profesia de dansator sau de chelner sunt simple copilării şi rătăciri datorate vremurilor tulburi. Dar invidiosul său pesimism patern este mai puternic. Când Möller începe să cânte iar, doctor Cornelius trece din nou în camera sa.

Lucrând cu atenţia risipită ca şi mai înainte, se face ora şapte, iar cum îi mai vine în minte o scrisoare scurtă, pe care o poate aşterne pe hârtie tocmai bine acum – căci scrisul e o distracţie foarte plăcută –, îl apucă aproape ora şapte şi jumătate. La opt şi jumătate, urmează să fie servită salata italienească. Aşadar, profesorul trebuie să plece, să-şi pună corespondenţa în cutia poştală şi să-şi ia, în întunericul iernii, cantitatea de aer şi de mişcare. Dansul a fost reluat de mult în hol, trebuie să străbată încăperea de-a curmezişul, ca să ajungă la palton şi şoşoni, dar lucrul acesta poate trece neobservat: a mai apărut de repetate ori printre tineri, aşa că nu are de ce să se teamă că i-ar deranja. După ce şi-a pus bine hârtiile şi a luat cu el scrisorile, iese în hol şi chiar întârzie puţin acolo, fiindcă o găseşte pe soţia lui şezând într-un fotoliu lângă uşa camerei sale.

Şade acolo şi priveşte, vizitată din când în când de cei mari şi de alţi tineri, iar Cornelius se postează lângă ea şi se uită de asemenea, zâmbind, la agitaţia ajunsă vizibil în punctul culminant. Mai sunt şi alţi spectatori: Anna cea

albastră, cu un aer de severă stupiditate, stă lângă scară, fiindcă cei mici nu se mai satură de petrecere, iar ea trebuie să bage de seamă ca Beisser să nu se învârtească prea violent iscând astfel revărsări periculoase ale sângelui sau prea gras. Dar şi personalul de jos vrea să guste ceva din plăcerea dansului celor mari: atât domnişoarele Hinterhofer, cât şi Xaver stau la uşă, lângă bufet, şi se distrează privind. Domnişoara Walburga, cea mai vârstnică dintre surorile declasate, care se ocupă de treburile bucătăriei (ca să n-o numim de-a dreptul bucătăreasă, titulatură care nu-i place), priveşte prin ochelarii ei rotunzi cu sticle groase, şlefuite, a căror şa e înfăşurată ca un peticel de pânză ca să n-o apese; e un tip blajin şi plin de umor, în vreme ce domnişoara Cäcilia, cea mai tânără, chiar dacă nu tocmai tânără, face, ca întotdeauna, o figură extrem de înfumurată – în amintirea demnității ei de fostă apartenență a stării a treia. Domnişoara Cäcilia suferă amarnic din pricină că a căzut din sfera mic-burgheză în regiunea personalului de serviciu. Refuză categoric să poarte o bonețică sau orice alt semn al îndeletnicirii de fată în casă, iar ceasul ei cel mai greu e de regulă seara de miercuri, când Xaver e liber şi iese în oraş, iar ea trebuie să servească la masă. Serveşte întorcând fața şi strâmbând din nas, o regină detronată; este chinuitor şi deprimant să vezi umilirea ei, iar într-o seară, când au luat parte întâmplător la cină, cei mici, văzând-o, au izbucnit amândoi, concomitent, în plâns.

Junele Xaver nu cunoaşte asemenea suferințe. El serveşte chiar cu plăcere, o face cu o anumită dexteritate naturală, dar şi deprinsă, deoarece a fost cândva picolo. Încolo însă, e o secătură şi un fluieră-vânt sadea – cu unele însuşiri pozitive, cum modeştii săi stăpâni sunt oricând gata s-o recunoască, dar, oricum, un nesuferit fluieră-vânt. Trebuie să-l iei aşa cum e, nu trebuie să ceri mărăcinilor

smochine[19]. Este un fiu şi un rod al epocii de dezagregare, un adevărat tip exemplar pentru generația sa, un servitor revoluționar, un bolşevic simpatic. Profesorul obişnuieşte să-i spună „maestru de ceremonii”, deoarece face perfect față în situații excepționale, amuzante, dovedindu-se dibaci şi îndatoritor. Dar, ignorând total noțiunea de datorie, este greu de convins să îndeplinească obligații cotidiene curente, plictisitoare, tot atât de greu precum să faci unii câini să sară peste baston. Este vădit că aşa ceva ar fi împotriva firii sale, constatare care dezarmează şi duce la renunțare. Dacă s-ar ivi un anume prilej neobişnuit şi amuzant, ar fi gata să părăsească patul la orice oră din noapte. Altminteri însă, nu se scoală în fiecare zi înainte de ora opt – n-o face, nu sare peste baston, dar ziua întreagă răsună din bucătăria subterană spre nivelurile superioare ale casei manifestările existenței sale dezordonate, sunetele muzicuței, cântecul său răguşit, dar plin de sentiment, fluieratul său voios, în vreme ce fumul țigaretelor lui umple oficiul. Stă şi le priveşte pe domnişoarele sărăcite, care lucrează. Dimineața, când profesorul îşi ia micul dejun, rupe de pe biroul lui foaia de calendar – deşi altminteri nu pune mâna la dereticatul odăii. Ar trebui să lase foaia de calendar în pace, doctor Cornelius i-a cerut-o adesea, fiindcă tânărul e înclinat s-o rupă şi pe următoarea, astfel că se iveşte pericolul de a produce încurcături. Dar ruperea foii e o îndeletnicire care-i place tânărului Xaver, aşa că nu îngăduie să-i fie luată.

Încolo, iubeşte copiii, e una din părțile lui atrăgătoare. Se joacă nespus de bucuros cu cei mici în grădină, le ciopleşte şi le meştereşte cu mult talent fel de fel de lucruri, ba chiar le şi citeşte cu buzele lui groase din cărțile lor, o lectură care sună destul de ciudat. Îi place foarte mult cinematograful,

[19] Vezi Evanghelia după Luca VI, 44 şi Evanghelia după Matei VII, 16.

iar după ce a văzut un film, e înclinat spre melancolie, nostalgie şi monologuri. Îl animă speranţe vagi că într-o bună zi ar putea să aparţină şi el acelei lumi, găsindu-şi norocul în ea. Se bizuie pe pletele pe care şi le scutură, pe dexteritatea lui trupească şi pe îndrăzneala lui. Deseori se urcă în frasinul din grădina din faţă, un pom înalt, dar legănător, se caţără de pe o creangă pe alta până sus de tot, în vârf, astfel că-i bagă în sperieţi pe cei care-l privesc. Sus, îşi aprinde o ţigaretă, îşi face vânt încolo şi-ncoace, în aşa fel încât înaltul catarg se clatină până la rădăcină, şi se uită după vreun director de cinema care ar putea să apară pe drum şi să-l angajeze.

Dacă şi-ar scoate livreaua vărgată şi şi-ar pune haine de oraş, ar putea să danseze şi el împreună cu ceilalţi, n-ar fi nelalocul lui printre ei. Prietenii celor „mari" sunt îmbrăcaţi felurit: unii dintre ei poartă, desigur, costume de seară, dar numărul lor nu precumpăneşte; printre ei sunt risipiţi mulţi de tipul lui Möller cel cu cântecele, şi anume atât printre domnişoare, cât şi printre tinerii domni. Profesorul, care stă lângă fotoliul soţiei sale şi priveşte tabloul, cunoaşte aproximativ şi din auzite condiţiile sociale ale acestui tineret. Sunt eleve de liceu, studente şi eleve ale Şcolii de arte aplicate; printre bărbaţi se află unele existenţe de adevăraţi aventurieri, cu îndeletniciri pe care le-a scornit epoca. Un tânăr înalt, cu perle la cămaşă, fiu al unui dentist, nu e nimic altceva decât speculant la bursă şi, cum aude profesorul, trăieşte de pe urma acestei activităţi ca Aladin cel cu lampa fermecată. Are automobil, dă prietenilor săi supeuri cu şampanie şi-i place să le împartă, cu orice ocazie, mici suveniruri scumpe din aur şi sidef. Şi astăzi a adus tinerelor gazde daruri: un creion de aur pentru Bert, iar pentru Ingrid, o pereche de cercei uriaşi, adevărate inele de o mărime barbară, care, slavă Domnului, nu se prind prin orificiul lobilor, ci se fixează pe deasupra, cu clipsuri.

Cei „mari” vin şi le arată, râzând, părinţilor darurile primite, iar aceştia dau din cap, minunându-se, în vreme ce Aladin, de la distanţă, se înclină de mai multe ori.

Tinerii dansează cu mult zel, dacă se poate numi dans ceea ce fac ei acolo cu o calmă dăruire. Se mişcă încet de jur împrejur pe covor, cuprinşi într-un mod ciudat şi într-o atitudine de modă nouă, cu pântecele împins înainte, cu umerii ridicaţi şi legănându-şi şoldurile, după prescripţii de nedesluşit, fără să obosească, deoarece în felul acesta nici nu poţi obosi. Nu se văd sâni clătinători, nici obraji îmbujoraţi. Ici, colo, dansează împreună câte două fete, ba chiar şi câte doi băieţi; lor le e totuna. Se mişcă aşa în sunetele exotice ale gramofonului, care e prevăzut cu ace solide, ca să cânte puternic, şi care face să răsune aceste *shimmy*-uri, *foxtrot*-uri, *onestep*-uri, *double-fox*-uri, *shimmy*-uri africane, dansuri din Java şi polci creole – dansuri sălbatice, parfumate, unele languroase, altele mai puţin sentimentale, în ritmuri străine, amuzament de negri, monoton, cu ornamente orchestrale, percuţie, zdrăngăneli şi pocnituri.

— Cum se numeşte bucata? o întrebă Cornelius pe Ingrid, care trece pe lângă el dansând cu palidul speculant, despre o bucată când languroasă, când mai viu ritmată, care nu sună rău şi care-i place, comparativ, prin anumite amănunte ingenioase.

— „Prinţule von Pappenheim, consolează-te, frumos copil”[20], spune ea, surâzând plăcut cu dinţii ei albi.

Sub candelabru plutesc nori de fum de ţigarete. Aburul de petrecere s-a intensificat – această exalaţie festivă uscată, dulceagă, densă, excitantă, bogată în ingrediente, atât de plină de amintirile unor imature chipuri sufleteşti pentru

[20] Operetă de Hugo Hirsch, din 1922, din care provine cântecul „Consolează-te, frumos copil”.

orice om, dar cu deosebire pentru cel ce-a trecut printr-o tinereţe mult prea sensibilă... Cei „mici” se află şi acum în hol; fiindcă petrecerea le face mare plăcere, au voie să rămână până la opt. Tinerii s-au deprins cu participarea lor; într-o anume măsură, cei doi copii aparţin în felul lor ambianţei. De altfel, s-au şi despărţit: Beisser se roteşte singur, în jacheţica lui de catifea albastră în mijlocul covorului, în vreme ce Lorchen aleargă într-un chip caraghios după o pereche şi încearcă să-l apuce de smoching pe dansator. Dansatorii sunt Max Hergesell şi domnişoara Plaichinger. Dansează bine, e o plăcere să-i priveşti. Trebuie să admiţi că din dansurile acestea ale sălbaticelor vremuri moderne se poate scoate ceva care să te încânte, dacă le execută oamenii potriviţi. Tânărul Hergesell conduce excelent, tratând într-un fel independent regula, cum se pare. Cu câtă eleganţă ştie să facă paşii înapoi, când spaţiul permite! Dar şi în înghesuială se pricepe să se mişte cu gust, ajutat de mlădierea partenerei sale, care vădeşte acea surprinzătoare graţie pe care o au uneori femeile corpolente. Îşi vorbesc obraz lângă obraz şi par a nu o lua în seamă pe Lorchen, care îi urmăreşte. Alţii fac haz de perseverenţa micuţei, iar doctor Cornelius încearcă să-şi prindă copilița, când grupul trece prin faţa lui, şi s-o tragă la el. Dar Lorchen îi scapă din mâini, aproape furioasă, şi nu vrea să ştie în acel moment de Abel. Nu-l cunoaşte, îl împinge cu micile ei braţe în piept, întorcându-şi feţişoara dragă şi se îndepărtează de el, nervoasă şi supărată, dând urmare capriciului ei.

Profesorul nu se poate împiedica să se simtă atins în chip dureros. În clipa aceasta, urăşte petrecerea care, cu ingredientele ei, a tulburat inima dragei lui şi a înstrăinat-o. Dragostea lui, această dragoste nu chiar netendenţioasă, la originea ei nu chiar ireproşabilă, este foarte sensibilă.

Zâmbeşte mecanic, dar ochii i s-au tulburat şi s-au fixat undeva pe desenul covorului, printre picioarele dansatorilor.

— Cei mici ar trebui să se ducă la culcare, îi spune el soției.

Dar ea îl roagă să-i mai lase un sfert de oră. Li s-a promis, fiindcă le place atât de mult învălmăşeala asta. Profesorul zâmbeşte din nou şi dă din cap, mai rămâne o clipă pe locul său, apoi se duce în vestiarul plin până la refuz cu paltoane, baticuri, pălării şi şoşoni.

Îşi scoate cu greu lucrurile din harababura de-acolo, iar în acest timp vine în vestiar Max Hergesell, ştergându-şi fruntea cu batista.

— Domnule profesor, spune el pe tonul întregii familii Hergesell, cu o deferență tinerească... vreți să ieşiți? E o grozăvie cu pantofii mei, mă strâng în chingi cum făcea Carol cel Mare. Îmi sunt pur şi simplu prea mici, cum se vede, ca să numai vorbesc de rigiditate. Mă apasă aici, pe unghia degetului celui mare, spune el, stând într-un picior, în vreme ce pe celălalt şi-l ține cu amândouă mâinile, mă strâng atât de tare, că n-am cuvinte. M-am hotărât să-i schimb, am să-mi pun pantofii de stradă... Ah, pot să vă ajut?

— Mulțumesc! spune Cornelius. Lasă. Mai bine eliberează-te de tortură! Foarte amabil din partea dumitale.

Căci Hergesell s-a lăsat în genunchi şi-i încheie cataramele şoşonilor.

Profesorul îi mulțumeşte, plăcut impresionat de atâta serviabilitate sinceră şi respectuoasă. Petrecere bună în continuare, îi urează el tânărului, după ce ți-ai schimbat încălțămintea! Nu se poate, fireşte, să dansezi cu pantofi care te strâng. Trebuie neapărat să-i schimbi. La revedere, mă duc să iau puțin aer.

— Îndată am să dansez din nou cu Lorchen, îi mai strigă Hergesell din urmă. O să devină o dansatoare de prima clasă, când va mai creşte. Garantat!

— Crezi? întreabă Cornelius din antreu. Ei, da, dumneata eşti specialist şi campion. Vezi să nu-ţi suceşti şira spinării, încovoindu-te.

Mai face un semn de salut şi pleacă. Drăguţ băiat, gândeşte el, în timp ce iese în stradă. Student la Politehnică, o orientare clară, totul e în ordine. Pe deasupra, arătând atât de bine şi amabil. – Şi din nou îl cuprinde invidia paternă din pricina „bietului Bert”, o nelinişte care-l face ca existenţa tânărului străin să-i apară în lumina cea mai trandafirie, iar aceea a fiului său, în cea mai tulbure. Aşa îşi începe plimbarea de seară.

Această plimbare îl duce în sus, peste pod şi dincolo de el o bucată în amonte de-a lungul râului, pe promenada de pe mal până la podul următor. E rece şi umed, iar din când în când fulguieşte uşor. Şi-a ridicat gulerul de la palton, ţine bastonul la spate, cu mânerul agăţat de un antebraţ, şi din când în când îşi aeriseşte plămânii, inspirând adânc aerul serii de iarnă. Ca de obicei, când face mişcare, reflectează la treburile sale ştiinţifice, la curs, la frazele pe care vrea să le rostească a doua zi despre lupta lui Filip împotriva revoluţiei germane şi care trebuie să fie îmbibate de echitate şi de melancolie. Mai ales de echitate! gândeşte el. Acesta este spiritul ştiinţei, principiul cunoaşterii şi lumina în care lucrurile trebuie înfăţişate tinerilor, atât de dragul disciplinei spirituale, cât şi din motive omeneşti personale: pentru a nu-i jigni şi pentru a nu le răni susceptibilitatea în privinţa ideilor lor politice, astăzi, fireşte, teribil de diferenţiate şi contradictorii, astfel încât există multă materie inflamabilă şi se poate isca uşor protestul unei părţi, eventual chiar scandal, dacă te arăţi părtinitor în tratarea istoriei. Dar a fi părtinitor este ceva neistoric,

istorică este echitatea. Numai că, negreşit, tocmai de aceea şi chibzuind bine... echitatea nu este ardoare juvenilă şi hotărâre pripită şi voioasă, ci melancolie. Întrucât este prin natura ei melancolie, simpatizează, tot prin natura ei şi în taină, mai degrabă cu acea putere istorică şi acea parte care sunt melancolice şi mai lipsite de perspectivă, decât cu cele pripite şi voioase. Până la urmă, va fi constând echitatea dintr-o asemenea simpatie, fără de care nici n-ar exista? Până la urmă, nu există de fapt nici o echitate? se întreabă profesorul şi este adâncit în această problemă, încât îşi azvârlă cu un gest inconştient scrisorile în cutia poştală de la cel de-al treilea pod, apoi se întoarce, pornind spre casă. Gândul care-l preocupă este un gând incomod pentru ştiință, dar constituie el însuşi ştiință, o problemă de conştiință, psihologie, astfel că trebuie întâmpinat fără prejudecăți, ca o datorie, fie că incomodează sau nu... Reflectând la toate acestea, doctor Cornelius ajunge acasă.

Sub arcada uşii stă Xaver şi pare că se uită după el.

— Domnule profesor, spune Xaver cu buzele lui groase şi-şi azvârlă părul pe spate, duceți-vă îndată la Lorchen. A apucat-o.

— Ce s-a întâmplat? întreabă Cornelius înspăimântat. E bolnavă?

— Nu, chiar bolnavă, nu, răspunde Xaver. Numa că i-a căşunat aşa şi plânge de mama focului. E din cauza lui domnu-ăla cu care a dansat, ăla cu frac, domnu Hergesell. N-a vrut cu nici un preț să plece din hol şi-acu varsă pâraie de lacrimi. A apucat-o rău de tot.

— Prostii, spune profesorul, care a intrat şi-şi aruncă lucrurile în vestiar. Nu mai spune nimic, deschide uşa cu geamul acoperit de o perdeluță care dă în hol şi fără a-i învrednici măcar cu o privire pe cei ce dansează, se repede drept spre scară. Suie câte două trepte odată, trece prin

holul de sus şi printr-un mic culoar şi intră în camera copiilor, urmat de Xaver, care se opreşte la uşă.

În camera copiilor e încă lumină. De jur împrejurul pereților se întinde o fâşie de hârtie cu poze colorate, în odaie se mai află o poliță mare plină, claie peste grămadă, cu jucării, un cal de lemn cu nările lăcuite în roşu, care-şi propteşte copitele pe tălpicele arcuite, legănătoare, şi alte jucării – o mică trompetă, cuburi de lemn, vagoane de cale ferată – risipite pe linoleumul care acoperă podeaua. Pătucurile albe cu gratii sunt aşezate nu departe unul de altul: al lui Lorchen, în colț, la fereastră, iar al lui Beisser, la un pas de el, spre odaie.

Beisser doarme. Asistat de Anna cea albastră, şi-a spus ca de obicei cu voce răsunătoare rugăciunea, după care s-a scufundat numaidecât în somn, în somnul lui furtunos, aprins, atât de adânc, încât nici o lovitură de tun trasă lângă pat nu l-ar tulbura: pumnii lui strânşi, sunt azvârliți înapoi pe perne, de-o parte şi de alta a capului, lângă mica-i perucă rău aşezată, zburlită de somnul vehement şi năclăită de sudoare.

Patul lui Lorchen e înconjurat de femei: în afară de Anna cea albastră, lângă gratii mai stau domnişoarele Hinterhofer, care se sfătuiesc cu ea şi între ele. Când se apropie profesorul, se dau la o parte şi-atunci poate fi văzută Lorchen şezând între pernuțele ei, palidă şi plângând cu sughițuri atât de amarnic, cum doctor Cornelius nu-şi aminteşte s-o mai fi văzut cândva. Micuțele ei mâini frumoase sunt puse în față pe plapumă, cămăşuța de noapte împodobită cu un tiv îngust de dantelă i-a alunecat de pe unul din umerii slabi de vrăbiuță, iar capul, capul acesta dulce atât de drag lui Cornelius, fiindcă stă ca o floare rară, cu partea de jos a feței prognată, pe tija subțire a gâtişorului, este lăsat pieziş pe spate, astfel că ochii ei

plini de lacrimi sunt îndreptați în sus spre colțul făcut de pereți şi tavan, unde s-ar părea că se află durerea inimii ei, către care se clatină mereu, căci, fie voluntar şi expresiv, fie datorită sughițului ce-l zguduie, căpşorul se înclină şi se leagănă mereu, iar gura ei mobilă, cu buza de sus trasată ca un arc, îi e pe jumătate deschisă, ca la o mică *mater dolorosa*; în vreme ce lacrimile îi curg şiroaie din ochi, scoate nişte gemete monotone, care n-au nimic a face cu strigătele supărătoare şi fără rost ale copiilor răi, ci vin dintr-o reală durere sufletească şi-i trezesc o compasiune insuportabilă profesorului, care în genere nu o poate vedea pe Lorchen plângând şi care nici n-a văzut-o vreodată aşa.

Această compasiune se manifestă mai întâi printr-o violentă izbucnire nervoasă împotriva domnişoarelor Hinterhofer, aflate acolo.

— Cu siguranță că sunt multe de făcut pentru cină, spune el pe un ton aprins. Cum se pare, totul e lăsat în seama doamnei.

Pentru auzul sensibil al fostelor mic-burgheze, remarca e suficientă. Cu adevărat jignite, se îndepărtează, batjocorite o dată mai mult la uşă printr-o schimă de Xaver Kleinsgutl, care s-a născut de-a dreptul şi din capul locului pe o treaptă socială de jos şi care face mereu mult haz pe seama decăderii domnişoarelor.

— Copilaşul meu, copilaşul meu, spune cu vocea înecată Cornelius şi cuprinde pe îndurerata Lorchen în brațe, aşezându-se pe scaunul de lângă pătucul cu gratii. Ce e cu copilaşul meu?

Fetița îi udă fața cu lacrimile ei.

— Abel... Abel... bâiguie ea între sughițuri, de ce nu... este... Max... fratele meu? Max... trebuie... să fie fratele meu...

Ce nenorocire, ce nenorocire penibilă! Ce-a putut să facă petrecerea asta cu dansul şi ingredientele ei! gândeşte

Cornelius şi o priveşte, complet buimăcit, pe guvernanta Anna cea albastră, care, cu mâinile pe şorţ, stă cu aerul ei prostesc şi demn la capul patului.

— Totul se trage din aceea, spune ea pe un ton aspru şi înţelept, că la fetiţa asta instinctele femeieşti încep să se trezească nemaipomenit din timpuriu.

— Taci din gură! o repede Cornelius chinuit.

E totuşi bucuros că măcar Lorchen nu i se smulge din braţe, nu-l îndepărtează, cum a făcut-o mai înainte în hol, ci se lipeşte de el, căutând ajutor, în vreme ce tot repetă dorinţa ei absurdă şi tulbure ca Max să fie fratele ei şi cere, jeluindu-se, să se întoarcă la el în hol, ca să danseze cu ea. Dar Max dansează în hol cu domnişoara Plaichinger, care e un colos matur şi are toate drepturile asupra lui – în vreme ce Lorchen nu i s-a părut niciodată profesorului cu sufletul sfâşiat de milă atât de minusculă, cât o vrăbiuţă, ca acum, când, zguduită de sughiţuri, se lipeşte neajutorată de el şi nu ştie ce se petrece cu bietul ei sufleţel. N-o ştie. Nu e limpede pentru ea dacă suferă din pricina grăsanei, maturei, îndreptăţitei Plaichinger, căreia îi este îngăduit să danseze cu Max Hergesell în hol, în vreme ce lui Lorchen i s-a îngăduit să danseze doar o singură dată şi numai în glumă, deşi ea este incomparabil mai drăguţă. Ca să i se facă din această pricină un reproş tânărului Hergesell ar fi imposibil, deoarece ar însemna să i se pretindă ceva absurd. Mâhnirea lui Lorchen este neîndreptăţită şi fără leac, de aceea a trebuit ascunsă. Cum însă e lipsită de raţiune, nu poate fi nici stăvilită, ceea ce duce la mari chinuri. Pentru Anna cea albastră şi pentru Xaver, aceste chinuri nu înseamnă nimic, fie din prostie, fie dintr-un rece simţ firesc. Dar inima de tată a profesorului este adânc sfâşiată de ele şi de spaima copleşită de ruşine a pasiunii neîndreptăţite şi fără leac.

Degeaba îi spune bietei Lorchen că are un frăţior minunat, în persoana lui Beisser care doarme scufundat

într-un somn profund alături. Ea doar aruncă printre lacrimi o privire îndureratã şi dispreţuitoare spre celălalt pătuţ şi-l cere pe Max. Degeaba îi făgăduieşte pentru a doua zi dimineaţa o lungă plimbare a celor „cinci domni” în jurul sufrageriei şi încearcă să-i descrie cât de frumos au să se joace „de-a perna” de lângă masă. Ea nu vrea să ştie nimic din toate acestea, nu vrea nici să se culce şi să adoarmă. Nu vrea să adoarmă, vrea să şadă ridicată şi să sufere... Deodată însă, amândoi, Abel şi Lorchen, aud că se întâmplă ceva minunat, aud nişte paşi care se apropie de camera copiilor şi văd, copleşiţi, că apare cineva...

Era opera lui Xaver – nu încape îndoială. Xaver Kleinsgutl n-a stat tot timpul la uşă, unde le-a luat în râs pe domnişoarele alungate. S-a pus în mişcare, a întreprins ceva, a pus ceva la cale. Anume, a coborât în hol, l-a tras de mânecă pe domnul Hergesell şi i-a adresat, cu buzele lui groase, o rugăminte. Acum, iată-i pe amândoi. După ce-a făcut ce şi-a pus în gând, Xaver rămâne din nou în urmă, la uşă, dar Max Hergesell, în smoching, cu micii săi favoriţi bruneţi lângă urechi şi cu ochii săi negri, frumoşi, străbate camera spre patul cu gratii al lui Lorchen – se apropie pe deplin conştient, cum se vede, în rolul său de aducător de fericire, de prinţ din poveşti, de cavaler al lebedei[21], ca unul ce spune: Iată-mă, am venit şi tot necazul a pierit fără urmă.

Cornelius e aproape tot atât de copleşit ca Lorchen.

— Ia te uită, zice el cu voce slabă, cine vine! E nemaipomenit de amabil din partea domnului Hergesell!

— Nu e nimic deosebit de amabil din partea lui! spuse Hergesell. E ceva foarte firesc să vină încă o dată, să vadă ce face dansatoarea lui şi să-i ureze noapte bună.

---

[21] Aşa este numit Lohengrin, care apare în opera lui Wagner ca salvator al Elsei de Brabant.

Se apropie de gratiile înapoia cărora şade Lorchen, amuțită. Fetița zâmbeşte fericită printre lacrimi. Din gura ei se aude un mic sunet înalt, o jumătate de suspin de fericire, după care priveşte tăcând la cavalerul lebedei cu ochii ei aurii, care, deşi umflați şi roşii, sunt incomparabil mai frumoşi decât ai dolofanei Plaichinger. Nu ridică micile-i brațe ca să-l cuprindă pe după gât. Fericirea ei, ca şi durerea, e lipsită de rațiune, dar gestul acesta nu-l face. Mânuțele ei frumoase rămân liniştite pe plapumă, în vreme ce Max Hergesell se sprijină cu brațele de gratii ca pe balustrada unui balcon.

— Ca să nu stea în patul ei, plângând în nopți îndurerate! spune el şi-i face profesorului cu ochiul, ca şi cum ar aştepta să fie aplaudat pentru cultura lui[22]. Ha, ha, ha, la anii tăi! „Alină-te, frumoasa mea copilă!" Eşti o fetiță bună. Din tine are să iasă ceva. Nu trebuie decât să rămâi aşa cum eşti. Ha, ha, ha, la anii tăi! Acuma, dacă am venit, ai să dormi şi n-ai să mai plângi, micuță Loreley?

Lorchen îl priveşte transfigurată. Micul ei umăr de vrăbiuță e dezgolit; profesorul îi trage deasupra breteaua tivită cu dantelă. Îi vine în minte povestea sentimentală despre copilul muribund căruia i se aduce un clovn pe care-l văzuse la circ cu o neuitată încântare. Clovnul a venit la copil în ceasul lui din urmă, îmbrăcat în costumul său, brodat în față şi pe spate cu fluturi, iar micuțul s-a stins fericit. Max Hergesell nu are un veşmânt brodat, iar Lorchen, slavă Domnului, nu trebuie să moară, ci doar „a apucat-o rău de tot"; altminteri, cele două poveşti sunt într-adevăr înrudite, iar sentimentele ce-l însuflețesc pe profesor față de tânărul Hergesell, care stă rezemat acolo şi trăncăneşte nerozii – mai mult pentru tată decât pentru

---

[22] Trimitere la cântecul bardului din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* (Cartea a II-a, cap. 13) de J.W. Goethe.

copil, dar Lorchen nu observă asta – sunt un amestec de recunoştinţă, stinghereală, ură şi admiraţie.

— Noapte bună, micuţă Loreley! spune Hergesell şi-i dă peste gratii mâna. Mânuţa ei mică, frumoasă, albă, dispare în mâna lui mare, viguroasă, roşietică. Somn uşor! mai spune el. Vise plăcute. Dar nu cu mine. Pentru numele lui Dumnezeu! La anii tăi! Ha, ha, ha! şi Hergesell îşi încheie vizita de personaj din poveste şi de clovn, condus spre uşă de Cornelius.

— Dar nu trebuie să-mi mulţumiţi! Nici vorbă de aşa ceva! spune el politicos şi generos în vreme ce se îndreaptă spre ieşire.

Xaver i se alătură, ca să servească jos salata italienească.

Doctor Cornelius se întoarce la Lorchen, care acum s-a întins, cu obrazul culcat pe perna subţire de la căpătâi.

— A fost frumos, spune el, în vreme ce-i aşază plapuma, iar ea aprobă dând din cap, inspirând aerul cu un suspin.

Profesorul mai şade un sfert de oră lângă gratii şi o priveşte cum adoarme, pe urmele frăţiorului ei, care a găsit drumul cel bun cu mult mai devreme. Părul ei castaniu, mătăsos, s-a aşezat în bucle frumoase, aşa cum se întâmplă în mod obişnuit când doarme; genele lungi îi coboară adânc peste ochii din care a şiroit atâta suferinţă; gura de înger, cu buza de sus boltită, proeminentă îi stă deschisă, ca într-un zâmbet de dulce mulţumire şi numai când şi când zvâcneşte, în respiraţia liniştită, într-un întârziat suspin.

Şi mânuţele ei, mânuţele ei roz-albe ca nişte flori, cum i se odihnesc, una pe albastrul plapumei, cealaltă, lângă obraz, pe pernă! Doctorul Cornelius se simte ameţit de gingăşie ca de vin.

Ce noroc, gândeşte el, că Lethe[23] se revarsă în micul ei suflet cu fiecare răsuflare a acestui somn, o asemenea

[23] Râu subpământesc, simbol al uitării.

noapte a unui copil e o prăpastie adâncă şi largă între o zi şi alta! Mâine, cu siguranţă, tânărul Hergesell nu va mai fi decât o umbră palidă, lipsită de putere de a-i mai tulbura în vreun fel inima, astfel că Lorchen se va dărui cu o plăcere care a uitat de toate jocului ei, cu Abel şi cu Beisser, de-ai cei cinci domni care se plimbă şi de-a perna.

Slavă Domnului că e aşa!

Mario şi vrăjitorul
O întâmplare tragică din călătorie

Amintirea pe care o păstrez de la Torre di Venere[24] este învăluită într-o atmosferă neplăcută. Încă de la început pluteau în aer supărarea, iritarea, tensiunea excesivă, iar la urmă a mai venit şi şocul cu acel îngrozitor Cipolla, în persoana căruia ciudatul rău din atmosferă parcă s-a întrupat şi s-a concentrat ameninţător într-un mod fatal, altminteri foarte expresiv omeneşte. Faptul că la acel final înfricoşător (final care, ulterior, ni s-a părut trasat cu anticipaţie şi stând în firea lucrurilor) a trebuit să fie de faţă şi copiii a fost în sine o tristă necuviinţă, bazată pe o neînţelegere ce s-a datorat înşelăciunilor acelui om straniu. Dar, slavă Domnului, copiii n-au înţeles unde s-a terminat spectacolul şi unde a început catastrofa, astfel că au fost lăsaţi în fericita iluzie că totul nu fusese decât teatru.

---

[24] Turnul Venerei (nume de localitate fictiv).

Torre se află cam la cincisprezece kilometri de Portoclemente, unul dintre cele mai îndrăgite locuri de vilegiatură de la Marea Tireniană, un orăşel elegant şi plin de lume timp de câteva luni, cu o stradă multicoloră, pe care se înşiră hoteluri şi bazaruri, spre mare, cu o plajă largă acoperită de *capanne*[25], castele de nisip cu steguleţe şi omenire bronzată. Deoarece plaja, însoţită de o pădurice de pini, asupra căreia îşi coboară privirile munţii aflaţi la mică depărtare, îşi păstrează de-a lungul întregii coaste lărgimea confortabilă acoperită cu nisip fin, nu e de mirare că încă de timpuriu s-a ivit ceva mai încolo o concurenţă mai liniştită: Torre di Venere, unde, de altfel, cauţi în zadar turnul căruia îi datorează numele, este, ca staţiune, o sucursală a marii localităţi balneare vecine, iar câţiva ani a fost o idilă pentru un număr mic de vilegiaturişti, un refugiu pentru amatorii de natură neviciată de mondenitate. Dar, aşa cum se întâmplă de obicei cu asemenea locuri, liniştea a fost nevoită de mult să se mute mai departe, la oarecare distanţă de-a lungul coastei, spre Marina Petriera şi Dumnezeu mai ştie încotro; oamenii – e un lucru cunoscut – o caută şi totodată o alungă, năpustindu-se asupra ei cu o ridicolă nostalgie şi amăgindu-se că se pot înfrăţi cu ea şi că unde este ea, pot fi şi ei; ba chiar sunt în stare să creadă că pe locul unde şi-au instalat ei iarmarocul mai rămâne şi ea. Aşa se face că Torre, deşi mai retras şi mai modest decât Portoclemente, a ajuns la mare căutare printre italieni şi străini. Lumea nu se mai duce la staţiunea balneară cu faimă internaţională, fireşte însă numai în măsura în care aceasta rămâne totuşi o staţiune balneară internaţională zgomotoasă, cu toate locurile ocupate dinainte; lumea se duce în vecinătate, la Torre, ceea ce e mai distins şi, în afară

[25] Copertine, apărători de soare (it.).

de asta, mai ieftin, iar puterea de atracție a acestor însuşiri dăinuie, în vreme ce însuşirile înseşi nu mai există. Torre a fost înzestrat cu un Grand Hotel; au luat ființă numeroase pensiuni, pretenționse şi mai modeste, proprietarii şi chiriaşii vilelor şi ai grădinilor de pini aflate mai departe de mare nu mai sunt deloc netulburați pe plajă; în iulie şi august, imaginea de-acolo nu se mai deosebeşte prin nimic de aceea din Portoclemente: mişună o mulțime de oaspeți ai băilor, care țipă, se ceartă, chiuie, cărora soarele ce dogoreşte ca smintit le jupoaie pielea de pe ceafă; pe albăstrimea sclipitoare se leagănă bărci cu fundul plat, vopsite strident, cu echipajul format din copii, ale căror nume răsunătoare, strigate cu vocea răguşită de îngrijorare de către mamele ce-i privesc, umplu aerul, iar peste masa membrelor celor ce stau întinşi păşesc vânzători de stridii, băuturi, flori, podoabe de coral şi *cornetti al burro*[26], care-şi oferă şi ei marfa, strigând cu glasul voalat şi domol al oamenilor din sud.

Aşa arată plaja de la Torre când am sosit noi – destul de plăcut, dar am găsit totuşi că veniserăm prea devreme. Era la mijlocul lui august, sezonul italian era încă în plină înflorire; nu acesta este momentul potrivit pentru un străin, ca să prețuiască farmecul locului. Ce îmbulzeală după-amiaza în cafenelele-grădină de pe promenada plajei, de exemplu la Esquisito, unde luam loc uneori şi unde ne servea Mario, acelaşi Mario despre care voi povesti îndată! Abia poți găsi o masă, iar orchestrele, nevoind să ştie una de alta, se amestecă între ele, pricinuind o adevărată harababură. De altfel, tocmai după-amiaza se produce zilnic un aflux de la Portoclemente, deoarece Torre este, fireşte, îndrăgita țintă a unor excursii pentru neastâmpărații

[26] Cornulețe cu unt (it.).

oaspeți ai acelei stațiuni, iar datorită automobilelor Fiat care trec vâjâind încolo şi-ncoace, tufele de lauri şi oleandri de pe marginea şoselei de legătură sunt acoperite cu un praf alb gros de-un deget – o privelişte ciudată, dar respingătoare.

Serios vorbind, la Torre di Venere trebuie să te duci în septembrie, atunci când băile s-au golit de marele public, sau în mai, înainte ca marea să fi atins temperatura ce-i ademeneşte pe meridionali să se cufunde în ea. Nici înainte sau după sezon nu e pustiu acolo, dar atunci totul e mai potolit şi mai puțin național. Sub copertinele *capanne*-lor şi în sufrageriile pensiunilor predomină engleza, germana, franceza, pe când încă în august un loc precum Grand Hotel, unde noi, în lipsa unor adrese cunoscute mai direct, reținuserăm două odăi, se află în aşa măsură în mâna celor veniți din Florența şi din Roma, încât un străin se poate simți izolat şi în unele momente ca un oaspete de al doilea rang.

Acest lucru l-am aflat cu oarecare neplăcere în seara sosirii noastre, când ne-am dus pentru cină în restaurant şi i-am cerut chelnerului respectiv să ne indice o masă. Nu era nimic de obiectat împotriva acestei mese, dar pe noi ne captiva imaginea verandei învecinate, care dădea spre mare şi era tot atât de ocupată ca şi sala, nu însă până la ultimul loc, şi pe ale cărei măsuțe luminau lămpi cu abajururi roşii. Cei mici se arătară încântați de acest aspect sărbătoresc, încât am comunicat simplu că preferăm să ne luăm mesele pe verandă – o cerere izvorâtă, cum s-a vădit, din neştiință, deoarece ni s-a dat de înțeles cu o politețe cam stingherită că locul acela intim este rezervat pentru „*ai nostri clienti*”. Clienții noştri? Dar aceştia eram noi. Noi nu eram nişte oaspeți în trecere şi nişte efemeride, ci, pentru trei sau patru săptămâni, oameni de-ai casei, aflați în pensiune. De altfel, n-am mai insistat să lămurim diferența dintre unii ca noi şi clientela căreia îi era îngăduit să mănânce la mesele cu

lămpițele ce împrăştiau o lumină roşie şi ne-am luat acel *pranzo*[27] la masa noastră din sală, sub lumina comună şi neutră – o mâncare destul de mediocră, după schema fără nici un caracter şi puțin gustoasă a hotelurilor; mai târziu am găsit o bucătărie mult mai bună la pensiunea Eleonora, cu zece paşi mai înăuntrul uscatului.

Acolo ne-am şi mutat după două, trei zile, mai înainte de a ne lega sufleteşte de Grand Hotel – nu din cauza verandei şi a lămpițelor ei; copiii, împrietenindu-se deîndată cu chelnerii şi picolii, cuceriți de plăcerile mării, şi-au scos foarte curând din minte ademenirea aceea colorată. Dar numaidecât s-a iscat între noi şi anumiți clienți de pe verandă, sau, mai exact spus, între noi şi conducerea hotelului, care li se arăta servilă, unul dintre acele conflicte ce pot face neplăcut din capul locului masul undeva. Printre acei clienți se aflau persoane din înalta aristocrație a Romei, un principe X cu familia, iar cum odăile dumnealor se găseau în vecinătatea alor noastre, principesa, doamnă mare şi, totodată, mamă pătimaşă, a fost cuprinsă de spaimă din cauza unui rest de tuse convulsivă, de care copiii noştri suferiseră cu toții puțin mai înainte şi ale cărei slabe ecouri mai întrerupeau uneori, noaptea, somnul altminteri de netulburat al celui mai mic. Natura acestei boli este puțin lămurită şi lasă aici un anume spațiu de joc superstiției, astfel încât nu i-am luat-o în nume de rău elegantei noastre vecine că împărtăşea larg răspândita părere după care tusea convulsivă e contagioasă acustic şi că se temea pur şi simplu ca micuții ei să nu urmeze exemplul cel rău. Cu deplina conştiință feminină a prestigiului ei, a intervenit la direcție, iar aceasta, în persoana obişnuitului director în redingotă, s-a grăbit să ne

[27] Aici, cină (it.).

dea de înțeles, cu tot respectul, că în aceste condiții mutarea noastră în clădirea anexă a hotelului este o necesitate inevitabilă. În zadar l-am asigurat că boala de care au suferit copiii se află în stadiul final, că trebuie considerată ca depăşită şi că nu mai prezintă nici un pericol pentru cei din jur. Tot ceea ce am obținut a fost să supunem cazul unui for medical şi să fie chemat pentru a decide medicul hotelului – numai acesta, şi nu unul adus de noi. Ne-am învoit, convinşi că prințesa se va linişti şi, totodată, noi vom evita neplăcerea mutatului. Doctorul vine şi se dovedeşte un slujitor devotat şi cinstit al ştiinței. Îl consultă pe micuț, declară că răul a trecut şi că nu mai e nici un motiv de îngrijorare. Noi ne şi socotim îndreptățiți să considerăm incidentul încheiat, dar directorul ne declară că şi după constatările medicului tot trebuie să eliberăm odăile şi să ne mutăm în clădirea anexă.

Acest bizantinism[28] ne-a indignat. Este improbabil ca încăpățânarea şi încălcarea cuvântului dat, de care ne-am izbit, să fi fost ale prințesei. Cu siguranță că slugarnicul hotelier nici măcar n-a cutezat să-i comunice avizul doctorului. În orice caz, l-am încunoştințat că preferăm să părăsim, şi încă imediat, hotelul – şi ne-am strâns bagajele. Am putut-o face cu inima uşoară, căci între timp stabiliserăm în treacăt relații cu pensiunea Eleonora, al cărei aspect exterior prietenos, de casă particulară, ne sărise deîndată în ochi, şi o cunoscuserăm personal pe foarte simpatica ei proprietăreasă, *signora* Angiolieri. Doamna Angiolieri, o femeie delicată, cu ochi negri, de tip toscan, cu siguranță abia trecută de treizeci de ani, cu tenul mat ca fildeşul, cum îl au meridionalele, şi soțul ei, un bărbat chel, tăcut şi îmbrăcat cu îngrijire, posedau la Florența o

[28] Slugărnicie.

pensiune mai mare şi veneau numai în timpul verii şi la începutul toamnei să se ocupe de filiala de la Torre di Venero. Mai demult însă, înainte de căsătorie, noua noastră gazdă fusese doamnă de companie, însoțitoare în călătorii, garderobieră, ba chiar prietenă a Eleonorei Duse[29], un răstimp pe care-l considera vădit ca pe epoca cea mare şi fericită a vieții ei şi despre care a început să ne povestească deîndată cu vioiciune de la prima noastră vizită. Numeroase fotografii ale marii actrițe, prevăzute cu dedicații cordiale, precum şi alte suvenire ale conviețuirii de odinioară împodobeau măsuțele şi etajerele din salonul doamnei Angiolieri şi, deşi era evident că acest cult față de interesantul ei trecut avea întru câtva drept scop să sporească puterea de atracție a întreprinderii ei actuale, am ascultat cu plăcere şi simpatie, în timp ce eram conduşi prin casă, povestirile debitate în toscana ei răspicată şi sonoră despre bunătatea îngăduitoare, geniul inimii şi adânca delicatețe a răposatei sale stăpâne.

Am pus aşadar să ni se ducă acolo lucrurile, spre regretul personalului de la Grand Hotel, care, după firea cea bună a italienilor, iubea foarte mult copiii; locuința ce ni s-a dat era separată şi plăcută, legătura cu marea, comodă, mijlocită de o alee de platani tineri care dădea în promenada de pe plajă, sufrageria, unde *madame* Angiolieri ne umplea la fiecare prânz cu propria-i mână farfuriile de supă, răcoroasă şi curată, serviciul, atent şi amabil, mâncarea, excelentă; se găseau acolo chiar şi nişte cunoscuți din Viena, cu care stăteam la taifas după cină şi care ne-au mijlocit şi alte cunoştințe, astfel că totul ar fi putut să fie bine – eram pe deplin bucuroşi de schimbul făcut şi nu lipsea, de fapt, nimic ca şederea noastră acolo să fie mulțumitoare.

---

[29] Eleonora Duse (1859–1924), tragediană celebră, prietenă a lui Gabriele d'Annunzio.

Şi totuşi tihna adevărată ne lipsea. Poate că, în pofida tuturor, ne urmărea motivul prostesc pentru care schimbaserăm locuința – eu, personal, mărturisesc că trec anevoie peste asemenea ciocniri cu porniri omeneşti altminteri obişnuite, cu abuzul naiv de putere, cu nedreptatea, cu corupția slugarnică. Toate acestea m-au preocupat prea mult, mi-au impus reflecții iritate, a căror nerodnicie s-a datorat caracterului de la sine înțeles, extrem de firesc al unor asemenea fenomene. În plus, nici măcar nu ne simțeam învrăjbiți cu Grand Hotel. Copiii întreținеau în continuare relațiile de prietenie cu cei de-acolo, omul de serviciu le repara jucăriile, iar când şi când ne beam ceaiul în grădina stabilimentului, dând cu ochii şi de prințesa care, făcându-şi pungă buzele roşii ca mărgeanul, apărea cu paşi grațioşi, dar fermi, ca să se uite după odoarele ei aflate în grija unei englezoaice, fără să bănuiască îngrijorătoarea noastră apropiere, deoarece, îndată ce se arăta ea, micuțului nostru îi era interzis cu severitate fie şi numai să-şi dreagă glasul.

Să mai adaug că era o arşiță fără măsură? Era o arşiță africană; îndată ce te desprindeai de liziera răcorii albastre-indigo, teroarea soarelui era atât de neînduplecată, încât până şi cei câțiva paşi de la plajă la masa de prânz deveneau, chiar numai în pijama, o întreprindere ce te făcea să te vaiți dinainte. Vă place aşa ceva? Vă place să suportați aşa ceva săptămâni în şir? Fireşte, acesta este sudul, este starea clasică a vremii, clima înfloritoarei culturi a umanității, soarele lui Homer şi aşa mai departe. Dar după un răstimp, n-am încotro, ajung să susțin că această climă e neroadă. Golul arzător al cerului, zi după zi, îmi devine curând o povară, stridența culorilor, uriaşa naivitate şi trăinicie a luminii trezesc, fireşte, sentimente sărbătoreşti, te scutesc de griji şi-ți oferă o independență sigură față de capriciile şi schimbările vremii, dar, fără ca mai întâi să-ți

dai seama, ele lasă nesatisfăcute, într-un mod pustiitor, nevoile mai adânci şi mai puţin simple ale sufletului nordic şi-ţi insuflă cu timpul un fel de dispreţ. Aveţi dreptate, fără nătânga poveste cu tusea convulsivă n-aş fi resimţit aceste lucruri astfel; eram iritat, probabil că aşa voiam să le resimt şi, pe jumătate fără să-mi dau seama, am prins un motiv spiritual, dacă nu să-mi creez această simţire, totuşi s-o legitimez şi s-o intensific. Ţineţi deci cont aici de reaua noastră voinţă – în ceea ce priveşte marea şi ceasurile de dinainte de prânz petrecute pe nisipul fin în faţa eternei sale splendori, asemenea sentimente ar fi fost imposibil să intre în discuţie, şi totuşi, în ciuda oricărei evidenţe, nici chiar pe plajă nu ne simţeam bine, nu eram fericiţi.

Prea devreme, prea devreme, cum am spus, plaja se afla încă în mâinile clasei mijlocii indigene – un soi de oameni evident plăcuţi, şi în această privinţă aveţi dreptate, printre tineri vedeai mulţi bine-făcuţi, de o graţie sănătoasă, erai însă inevitabil înconjurat şi de destulă mediocritate omenească, de lepădături burgheze, care, admiteţi şi asta, purtând pecetea acestei zone, nu erau cu nimic mai încântători decât sub cerul nostru. Ce *voci* au femeile acestea! – Uneori ţi se pare de necrezut că te afli în patria artei muzicale apusene. „*Fuggiero!*" Chemarea aceasta îmi zbârnâie şi acum în urechi, fiindcă am auzit-o timp de douăzeci de dimineţi răsunând de o sută de ori foarte aproape de mine, într-o goliciune răguşită, accentuată îngrozitor, cu un strident *e* deschis, ţâşnind dintr-un soi de disperare ce devenise mecanică. „*Fuggiero! Rispondi al meno!*"[30] În plus, sunetele *sp* erau pronunţate în felul popular, aşa cum le rostesc germanii, adică *şp* – încă un motiv de supărare, de vreme ce şi aşa domnea proasta

[30] Cel puţin, răspunde-mi (it.).

dispoziție. Strigătul era adresat unui băietan insuportabil, cu o dezgustătoare rană provocată de arsura soarelui între umeri, care depăşea prin extrema-i îndărătnicie, necuviință şi răutate tot ce mi-a fost dat să văd şi care, pe deasupra, era un mare laş, în stare să tulbure întreaga plajă prin revoltătoarea lui văicăreală la cea mai mică durere. Astfel, într-o zi l-a ciupit în apă de degetele de la picior un crab, iar jalnicul strigăt de durere, asemeni aceluia al eroilor antici, pe care l-a scos din pricina acestei mărunte neplăceri, ne-a înghețat măduva în oase, dând impresia că se petrecuse o nenorocire teribilă. Crezuse, se vede, că a fost rănit grav şi otrăvit. După ce s-a târât pe uscat, a început să se rostogolească în chinuri aparent insuportabile, să urle: „*Ohi! Oime!*" şi să se împotrivească, izbind cu brațele şi picioarele, implorărilor tragice ale maică-sii şi cuvintelor de îmbărbătare ale celor ce stăteau mai departe. Scena atrăsese lumea venită în fugă din toate părțile. Fu chemat un medic, era acelaşi care apreciase atât de rezonabil tusea noastră convulsivă şi care-şi dovedi din nou bunul-simț ştiințific. Cu vorbe blânde de mângâiere, declară cazul drept lipsit de orice importanță şi-i recomandă pur şi simplu pacientului să se întoarcă în apă, ca să-şi răcorească mica rană provocată de pişcătură. Dar, în loc de aşa ceva, Fuggiero fu pus pe o targă improvizată, ca unul prăvălit de la înălțime sau înecat, şi transportat de pe plajă cu mare alai – pentru ca, în chiar dimineața următoare să distrugă, ca din neatenție, construcțiile de nisip ale altor copii. Într-un cuvânt, un nesuferit.

De altfel, acest băiat de doisprezece ani făcea parte dintre reprezentanții principali ai unei opinii publice care, plutind, greu sesizabilă, în aer, ne refuza tihna unei şederi plăcute acolo. Într-un fel oarecare, atmosfera era văduvită de nevinovăție şi lipsă de constrângere; acest public „era atent la ținuta sa" – nu se ştia bine, la început, în ce sens şi în ce

spirit; italienii se arătau plini de demnitate, afişau între ei şi faţă de străini seriozitate şi distincţie, un treaz simţ al onoarei – de ce? Înţelegeai însă curând că totul era de natură politică şi că în joc era ideea de naţiune. Într-adevăr, plaja mişuna de copii patrioţi – un fenomen nefiresc şi descurajant. Copiii constituie o specie umană şi o societate în sine, o naţiune, ca să zicem aşa, proprie; chiar dacă micul lor vocabular aparţine unor limbi diferite, ei se asociază uşor şi în chip necesar în lume pe temeiul unor forme de viaţă comune. Şi ai noştri au ajuns curând să se joace cu copii italieni, ca şi cu unii de altă origine. Vădit însă, au suferit unele dezamăgiri enigmatice. Existau susceptibilităţi, expresii ale unei demnităţi care părea prea pretenţioasă şi didactică pentru a-şi merita numele, vrajbe în legătură cu drapelul, dispute privitoare la prestigiu şi întâietate. Maturii se amestecau mai puţin pentru a aplana conflictele, cât mai ales pentru a decide şi a apăra principii, se rosteau fraze despre măreţia şi demnitatea Italiei, fraze mohorâte care stricau jocul; îi vedeam pe cei doi ai noştri retrăgându-se consternaţi şi nedumeriţi şi ne era greu să-i facem să înţeleagă în oarecare măsură situaţia: Aceşti oameni, le spuneam, tocmai treceau printr-o anumită stare, un fel de boală, dacă voiau să-i spună aşa, nu foarte plăcută, dar desigur necesară.

A fost vina noastră, s-a datorat neglijenţei noastre că s-a ajuns la un conflict cu această stare de lucruri totuşi cunoscută şi apreciată de noi cum se cuvenea – la încă un conflict; se părea că precedentele nu fuseseră produsele cu totul izolate ale întâmplării. Într-un cuvânt, am jignit moralitatea publică. Fetiţa noastră, în vârstă de opt ani, dar după dezvoltarea ei trupească arătând cu un an bun mai mică şi slabă ca o vrăbiuţă, care, după o baie mai îndelungată, îşi reluase jocul pe plajă în costumul ud, cum i-o îngăduia căldura, primi îngăduinţa să-şi spele încă o

dată în mare costumul scorțos din cauza nisipului lipit pe el, apoi să-l îmbrace din nou şi să se ferească de a-l mai murdări. Aleargă goală cei câțiva metri până la apă, îşi clăteşte tricoul şi se întoarce. Am fi putut prevedea şuvoiul de batjocură, indignare şi proteste pe care le-a iscat comportarea ei, comportarea noastră? Nu vreau să vă țin o prelegere, dar în ultimele decenii atitudinea față de corp şi goliciunea lui s-a schimbat fundamental în lumea întreagă, determinând alte sentimente. Există lucruri la care „nu te mai gândeşti”, iar printre acestea se numără şi libertatea pe care o îngăduisem acestui corp de copil absolut neprovocator. Totuşi în acel loc faptul a fost resimțit ca provocator. Copiii patrioți au început să chiuie. Fuggiero s-a pornit să fluiere cu degetele vârâte în gură. Printre maturii din preajma noastră s-au auzit discuții agitate care nu promiteau nimic bun. Un domn în costum de oraş, cu înfățişare de filfizon, cu melonul puțin potrivit pentru plajă dat pe ceafă, le asigură pe doamnele sale indignate că e hotărât să aplice o corecție, păşeşte în fața noastră şi ne împroaşcă îndată cu o filipică[31], în care tot patosul sudului senzual e pus în slujba bunei-cuviințe şi a moravurilor virtuoase. Neruşinarea de care ne făcuserăm vinovați, spune el, este cu atât mai condamnabilă cu cât egalează cu un nerecunoscător şi jignitor abuz față de ospitalitatea Italiei. Am încălcat în chip nelegiuit nu numai litera şi spiritul prescripțiilor balneare, ci şi onoarea țării sale, iar el, domnul cu înfățişarea de filfizon, va avea grijă, întru apărarea onoarei acesteia, ca jignirea pe care am adus-o demnității naționale să nu rămână nepedepsită.

Ne-am dat silința să ascultăm acest potop de vorbe cu îngândurate clătinări din cap. Să fi răspuns înfierbântatului

[31] Discurs public violent.

om ar fi însemnat fără îndoială să cădem dintr-o greşeală în alta. Ne stăteau pe limbă mai multe obiecţii, de exemplu, că nu erau întrunite toate condiţiile care să îngăduie ca termenul ospitalitate să apară cu totul la locul lui în sensul său cel mai pur şi că noi, fără vreun eufemism, nu suntem desigur oaspeţii Italiei, ci ai *signorei* Angiolieri, care a schimbat de câţiva ani profesia unei confidente a Eleonorei Duse cu aceea de gazdă ospitalieră. Am fi avut chef să răspundem şi că decăderea morală a atins în această frumoasă ţară un asemenea grad, încât o asemenea recidivă de pudibonderie şi hipersensibilitate poate să pară de înţeles şi necesară. Ne-am mărginit însă să-l asigurăm că nu ne-a fost gândul la nici o provocare sau lipsă de respect şi ne-am referit, drept scuză, la vârsta fragedă şi la neîmplinirea trupească a micii delincvente. Zadarnic. Afirmaţiile noastre au fost respinse ca de necrezut, iar apărarea ca şubredă şi s-a stăruit că trebuie să se dea un exemplu. Autorităţile au fost informate, cred că telefonic, reprezentantul lor a apărut pe plajă, a declarat cazul ca fiind foarte serios, *molto grave*, şi ne-a cerut să-l urmăm până în „Piaţă", la *municipio*[32], unde un funcţionar superior a confirmat sentinţa preliminară de *molto grave*, s-a exprimat asupra faptei noastre exact în aceleaşi fraze didactice, vădit uzuale, ca şi domnul cu pălărie tare şi ne-a aplicat o amendă de cincizeci de lire. Am găsit că aventura merita această contribuţie la bugetul statului italian, am plătit şi am plecat. N-ar fi trebuit oare să părăsim staţiunea?

De-am fi făcut-o! L-am fi evitat pe acel fatal Cipolla[33]; au intervenit însă mai multe motive care ne-au împiedicat să

---

[32] Primărie.

[33] Hotărâtoare pentru alegerea numelui a fost probabil, ca şi în cazul localităţii, o referire ascunsă la romanul lui Heinrich Mann *Micul oraş*. Acolo numele acesta este atribuit unei familii de nobili scăpătaţi.

schimbăm locul. Un poet a spus că persistența noastră în situații penibile se datorează inerției – remarca s-ar putea aplica pentru a lămuri şi perseverența noastră. Şi-apoi, după un asemenea incident nu părăseşti cu dragă inimă câmpul de luptă; eziți să recunoşti că te-ai făcut insuportabil, mai ales dacă manifestări de simpatie din afară te încurajează în îndărătnicie. În vila Eleonora, părerile au fost unanime în privința nedreptății soartei noastre. Cunoscuți italieni de la taifasurile noastre de după-amiază găsiră că întâmplarea nu era deloc prielnică renumelui țării şi-şi exprimară intenția de a cere socoteală, ca între compatrioți, domnului elegant. Dar acesta dispăruse de pe plajă împreună cu grupul său, chiar de-a doua zi – nu din cauza noastră, fireşte, dar e posibil ca gândul că avea să plece atât de curând îi sporise energia; oricum, îndepărtarea sa ne aduse uşurare. Ca să spun totul: Am rămas şi pentru că şederea luase pentru noi o turnură ciudată, iar ciudățenia este o valoare în sine, independentă de plăcere sau neplăcere. Trebuie oare să strângi pânzele şi să eviți o trăire, îndată ce aceasta nu e pe deplin de natură să genereze voioşie şi încredere? Trebuie oare să „pleci" atunci când viața devine niţeluş neliniştitoare, încetând de a mai fi pe de-a-ntregul confortabilă şi căpătând întru câtva un aspect penibil şi jignitor? Nu, trebuie să rămâi, trebuie să priveşti lucrurile în față şi să te expui, căci tocmai aşa s-ar putea să înveți câte ceva. Aşadar, am rămas, iar drept o teribilă răsplată pentru perseverența noastră am trăit acea impresionantă şi nefericită întâmplare cu Cipolla.

N-am pomenit că în momentul sancționării noastre de către statul italian sezonul se apropia de sfârşit. Severul domn cu pălărie tare ce ne reclamase n-a fost singurul oaspete care-a părăsit atunci stațiunea; pleca multă lume, vedeai numeroase cărucioare de mână cu bagaje

îndreptându-se spre gară. Plaja se deznaționaliza, viața în Torre, în cafenele, pe potecile din păduricea de pini devenise mai intimă, mai europeană; probabil că atunci am fi putut lua masa chiar şi pe veranda de la Grand Hotel, dar ne-am ținut departe de aşa ceva, ne simțeam foarte bine la masa *signorei* Angiolieri – expresia ne simțeam bine trebuie înțeleasă cu acea nuanță pe care i-o dădea demonul locului. Dar, odată cu această schimbare binefăcătoare, se schimbă şi starea vremii, care se arătă aproape concomitent de acord cu calendarul de vacanță al marelui public. Cerul se acoperi, fără să se facă mai răcoare, căci arşița soarelui nevoalat, care domnise optsprezece zile de la sosirea noastră (şi, desigur, cu mult înainte) lăsă loc unei zăpuşeli sufocante aduse de siroco[34], iar din când în când o ploaie slabă stropea scena catifelată a dimineților noastre. Se mai adăuga ceva: două treimi din timpul prevăzut să-l petrecem la Torre se scurseseră oricum; marea lâncedă şi decolorată, prin netezimea căreia se vedeau trecând meduze trândave, era totuşi ceva nou; ar fi fost o nerozie să dorim din nou soarele care, atât timp cât domnise cu semeție, ne făcuse să oftăm deseori.

În acest moment se arătă, aşadar, Cipolla. *Cavaliere* Cipolla, aşa cum era numit pe afişele care apărură într-o zi țintuite pretutindeni, chiar şi în sufrageria pensiunii Eleonora – un virtuoz itinerant, un artist de varietăți, *forzatore*, *illusionista* şi *prestidigitatore* (aşa se caracteriza el), care intenționa să prezinte preastimatului public din Torre di Venere câteva extraordinare fenomene misterioase şi uluitoare. Un scamator! Înştiințarea fu suficientă pentru a le suci copiilor noştri capul. Nu mai asistaseră niciodată la o asemenea reprezentație, această călătorie de vacanță avea

[34] Vânt cald din direcția sudică.

să le dăruiască o emoție necunoscută. Din prima clipă ne împuiară urechile, cerându-ne să luăm bilete de intrare pentru spectacolul scamatorului şi, deşi ora târzie când începea reprezentația, nouă seara, ne-a făcut să şovăim la început, cedarăm, chibzuind că, după ce vom lua cunoştință de câteva trucuri probabil banale ale lui Cipolla, ne vom întoarce acasă şi că în dimineața următoare copiii vor putea dormi cât trebuie, astfel încât cumpărarăm cele patru bilete de la *signora* Angiolieri însăşi, care luase în comision un număr de locuri bune pentru oaspeții săi. Ea nu putea chezăşui că isprăvile insului sunt ceva serios, dar noi nici nu ne aşteptam la aşa ceva; simțeam însă o anumită nevoie de distracție, iar curiozitatea stăruitoare a copiilor avu un fel de putere contagioasă.

Localul, în care *il cavaliere* urma să-şi dea reprezentația, era o sală ce slujise în toiul sezonului pentru spectacole de cinema schimbate săptămânal. Nu mai fuseserăm niciodată acolo. Ajungeai la ea urmând strada principală a localității, care trecea pe lângă un *palazzo*, o clădire cu aspect de castel din vremurile aristocratice, de altminteri scoasă la vânzare, stradă pe care se găseau şi farmacia, coaforul şi magazinele cu obiecte de strictă necesitate şi care ducea oarecum de la feudalitate prin burghezie la straturile populare, căci lua sfârşit între locuințe sărăcăcioase de pescari, dinaintea uşilor cărora femei bătrâne cârpeau năvoade; aici, în zona populară se găsea „sala", de fapt nu altceva mai de soi decât o spațioasă hardughie de scânduri, a cărei intrare similară unei porți de şură era împodobită de ambele laturi cu afişe multicolore lipite unele peste altele. Aşadar, puțin după cină, în ziua fixată, o pornirăm în pelerinaj pe întuneric într-acolo, copiii în rochiță şi costumaş de sărbătoare, fericiți de tot ce era excepțional în expediția noastră. Era, ca de câteva zile, zăpuşeală, fulgera la răstimpuri şi cădea o bură de ploaie. Mergeam cu

umbrelele deschise. Am avut de parcurs un drum de un sfert de oră.

Controlați în trecere, furăm nevoiți să ne căutăm singuri locurile. Se aflau în banca a treia din stânga, şi, aşezându-ne, puturăm observa că ora şi aşa nepotrivită era tratată cu destulă nepăsare: publicul, care părea dornic să sosească prea târziu, umplu abia începutul cu începutul parterul la care, neexistând loji, se limita sala de spectacol. Zăboveala ne cam puse pe gânduri. Din pricina aşteptării amestecate cu osteneala, obrajii copiilor începură să se coloreze ca de febră. Încă de la sosirea noastră, locurile în picioare de pe culoarele laterale şi din fundul sălii erau toate ocupate. Stăteau acolo, cu brațele pe jumătate goale încrucişate pe piepturile îmbrăcate în tricouri cu dungi, tot felul de bărbați din partea locului, pescari din Torre din Venere, flăcăi cu priviri cutezătoare, iar dacă nouă prezența acestor autohtoni din popor, care e aceea ce conferă culoare şi umor unor asemenea spectacole, ni se părea întru totul firească, pe copii îi încânta pur şi simplu. Ei aveau printre aceşti oameni prieteni, cunoştințe pe care le făcuseră în timpul plimbărilor noastre de după-amiază pe țărm. Adesea, la ora când soarele, obosit de intensa lui activitate, se scufunda în mare, aurind cu reflexe roşietice spuma prelungită a brizanților, dăduserăm, la întoarcerea acasă, de grupuri de pescari în picioarele goale care, proptindu-se şi trăgând aşezați în şiruri, cu strigăte tărăgănate, îşi scoteau plasele şi sortau în coşuri ce şiroiau de apă sărăcăcioasa captură de *frutti di mare*[35]; copiii se opriseră să se uite la ei, făcuseră uz de bruma lor de italiană, ajutaseră la împletitul plaselor şi legaseră camaraderii. Acum schimbau saluturi cu ocupanții locurilor în picioare, printre ei iată-l pe Guiscardo, iată-l pe

35 Fructe de mare (it.).

Antonio, pe care-i cunoşteau pe nume, îi strigau cu jumătate de voce, făcându-le semn, şi primeau drept răspuns clătinări din cap, râsete cu dinți foarte sănătoşi. Dar iată-l chiar şi pe Mario de la Esquisito, Mario care ne aduce ciocolata! Şi el vrea să-l vadă pe vrăjitor, şi el va fi venit devreme, stă aproape în față, dar nu ne observă, nu e atent, aşa-i de felul său, deşi face serviciul de picolo. În schimb, îl salutăm prin semne pe omul care închiriază pe plajă caiace şi care ocupă şi el un loc în picioare, în fund de tot.

Se făcuse nouă şi un sfert, se făcuse aproape nouă şi jumătate. Ne înțelegeți nervozitatea. Când vor ajunge copiii în pat? A fost o greşeală să-i aducem acolo, căci a le pretinde să renunțe la plăcerea lor mai înainte ca aceasta să fi început ar fi însemnat o lovitură prea dură. Cu timpul, parterul se umpluse bine; era de față, se putea spune, întregul Torre, oaspeții de la Grand Hotel, de la pensiunea Eleonora şi de la alte pensiuni, figuri cunoscute de pe plajă. Se auzea vorbindu-se englezeşte şi nemțeşte. Se auzea franceza, pe care o vorbesc românii cu italienii. *Madame* Angiolieri însăşi şedea două rânduri în spatele nostru, alături de tăcutul şi chelul ei soț, care-şi netezea mustața cu cele două degete mijlocii de la mâna dreaptă. Toți veniseră târziu, dar nimeni nu prea târziu; Cipolla se lăsa aşteptat.

Se lăsa aşteptat, aceasta este desigur expresia potrivită. Întârziindu-şi apariția, sporea tensiunea. Oamenii înțelegeau maniera, dar numai până la anumite limite. Pe la nouă jumătate, publicul începu să aplaude – o formă amabilă de a-şi exprima legitima nerăbdare, deoarece dă totodată glas pornirii de a ovaționa. Pentru cei mici, participarea la aplauze sporea plăcerea spectacolului. Tuturor copiilor le place să bată din palme. Din rândurile populare se porniră strigăte energice: „*Pronti!*” şi

„*Cominciamo!*”[36]. Şi iată, aşa cum se întâmplă de obicei: Deodată, începutul, oricâte piedici îi stătuseră în cale, deveni uşor posibil. Răsună un sunet de gong, căruia i se răspunse din rândurile celor ce stăteau în picioare cu un „Ah!” pe mai multe voci, iar cortina se trase în lături. Dădu la iveală un podium care, după recuzită, semăna mai curând cu o sală de clasă decât cu domeniul de activitate al unui scamator, iar aceasta datorită unei table negre aşezate în prim-plan, pe un şevalet. În afară de tablă, se mai vedeau un cuier galben oarecare, câteva jilțuri de paie obişnuite prin partea locului, iar mai departe, în fund, o măsuță rotundă pe care se aflau o sticlă cu apă şi un pahar, precum şi, pe o tavă deosebită, un flacon cu un lichid de culoare gălbuie, lângă nişte păhărele de lichior. Spectatorii avură două secunde la dispoziție să cuprindă cu privirea aceste ustensile. Apoi, fără ca luminile din sală să se fi stins, *cavaliere* Cipolla îşi făcu intrarea.

Intră cu acei paşi grăbiți prin care se exprimă respectul față de public, trezind iluzia că cel ce sosea parcursese în acest ritm o distanță lungă pentru a ajunge în fața mulțimii, când în realitate el stătuse până atunci în culise. Îmbrăcămintea lui Cipolla sporea ficțiunea omului care vine de afară. Bărbat de o vârstă greu de precizat, dar nicidecum tânăr, cu fața aspră, uzată, ochi împungători, gura strânsă pungă, o mustăcioară neagră, pomădată, şi o aşa-numită muscă în adâncitura dintre buza de jos şi bărbie, era îmbrăcat într-un fel de costum de seară pentru stradă de o eleganță complicată. Purta un fel de pardesiu negru, larg şi fără mâneci, cu guler de catifea şi o capă căptuşită cu atlaz, pe care, în pozițiile stingheritoare, o strângea la piept cu mâinile înmănuşate în alb, un fular alb în jurul gâtului şi

[36] Gata! Să începem! (it.).

un joben arcuit, tras pieziş pe frunte. În Italia, probabil mai mult decât oriunde, secolul al optsprezecelea este încă viu şi, împreună cu el, tipul şarlatanului, al farsorului de bâlci, care a fost atât de caracteristic pentru acea epocă şi pe care numai în Italia îl mai poţi întâlni în exemplare relativ bine conservate. În întreaga sa ţinută, Cipolla avea mult din acest soi istoric, iar impresia de sminteală fantastică şi cu intenţie de reclamă, specifică respectivei imagini, era trezită de însuşi faptul că pretenţioasa îmbrăcăminte îi şedea pe corp într-un mod ciudat, părând că e atârnată pe el, fiind prea întinsă în unele locuri, iar în altele aşezată în cute false: ceva nu era în ordine cu înfăţişarea lui, nici în faţă, nici în spate – lucru ce avea să devină încă mai clar peste puţin timp. Trebuie să accentuez însă că în ţinuta sa, în mimica şi comportamentul său nu putea fi nicidecum vorba de vreo pornire personală spre glumă sau chiar clovnerie; mai curând, totul exprima o seriozitate severă, respingerea totală a umorului, o mândrie uneori mohorâtă şi acea demnitate şi trufie caracteristice infirmilor – ceea ce n-a împiedicat, fireşte, ca la început atitudinea sa să stârnească în mai multe locuri din sală râsete.

Această atitudine nu mai avea nimic serviabil; iuţeala paşilor cu care intrase se dovedi a fi fost o pură manifestare a energiei, fără urmă de slugărnicie. Stând la rampă şi scoţându-şi cu ciupeli leneşe mănuşile, ca să dea la iveală nişte mâini lungi şi gălbejite, dintre care una era împodobită cu un inel cu sigiliu având o proeminentă piatră de lapislazuli, îşi plimbă iscoditor prin sală ochii mici şi severi, cu pungi fleşcăite dedesubt, nu repede, ci poposind ici, colo pe câte o figură, ca pentru a o examina îngândurat – totul cu gura strânsă, fără a rosti un cuvânt. Mănuşile făcute sul le azvârli ca în treacăt cu o dibăcie surprinzătoare, la o distanţă considerabilă, exact în paharul de apă de pe măsuţa rotundă, apoi continuând să-şi rotească ochii, fără

un cuvânt, scoase dintr-un buzunar interior un pachet de ţigări, din cele mai ieftine ale regiei[37], după cum se putea observa după carton, scoase cu vârful degetelor din mănunchi una şi o aprinse, fără să se uite la ce făcea, cu o brichetă cu benzină care a funcţionat prompt. Fumul inspirat adânc îl împroşcă, tot bătând încet din picior, cu amândouă buzele supte, ca pe-un vârtej cenuşiu printre dinţii săi ascuţiţi şi stricaţi.

Publicul îl urmărea cu aceeaşi atenţie cu care, la rându-i, era examinat de scamator. Printre tinerii cu locuri în picioare se vedeau sprâncene încruntate şi priviri sfredelitoare ce pândeau un eventual punct vulnerabil la acest om prea sigur de el. Nu exista nici unul. Scoaterea şi punerea la loc a pachetului de ţigări şi a brichetei au fost ceva mai complicate datorită îmbrăcămin ţii; ca să facă aceste operaţii, îşi desfăcu pardesiul de seară, ceea ce lăsă să se vadă că sub antebraţul stâng îi atârna, legat nelalocul lui cu un laţ de piele, o cravaşă de călărie cu un mâner de argint în formă de gheară. Se mai observă că nu purta frac, ci o redingotă, iar când ridică şi pulpanele acesteia, fu zărită o eşarfă în mai multe culori, pe jumătate acoperită de vestă, pe care Cipolla o avea înfăşurată pe corp şi despre care spectatorii ce şedeau în spatele nostru îşi spuseră în şoaptă între ei că ar fi semnul distinctiv de cavaler. Nu mă pronunţ asupra acestui lucru, deoarece n-am auzit niciodată că titlul de cavaler ar fi legat de un asemenea semn distinctiv. Probabil că eşarfa nu era decât o simplă coţcărie, ca şi şederea mută acolo a panglicarului, care continua să nu facă altceva decât să-şi fumeze în faţa publicului ţigareta cu indolenţă şi dându-şi importanţă.

---

[37] Regia tutunului.

În sală, cum am spus, izbucniră râsete, iar veselia deveni aproape generală, atunci când o voce de la parterul cu locuri în picioare rosti tare şi sec:

— *Buona sera!*

Cipolla ciuli urechile.

— Cine-a fost? întrebă el, ca şi cum n-ar fi dorit să scape prilejul. Cine-a vorbit? Ei? Mai întâi atât de îndrăzneţ, iar acum fricos? *Paura*[38], ei?

Rosti întrebările cu o voce relativ înaltă, cam astmatică, dar metalică. Aşteptă.

— Eu am fost, spuse în liniştea din sală un tânăr, care se considera provocat astfel şi făcea din asta o chestiune de onoare, un flăcău frumos, aflat chiar lângă noi, în cămaşă de bumbac şi cu jacheta atârnată pe umăr. Avea părul negru, creţ şi ţepos, zburlit şi sălbatic, frizura la modă a patriei redeşteptate[39], care-l desfigura întru câtva şi-i dădea o înfăţişare de african. Bè... Eu am fost. Ar fi fost obligaţia dumitale, dar am vrut să mă arăt politicos.

Sala se înveseli din nou. Tânărul era bun de gură.

— *Ha sciolto lo scilinguagnolo*[40], spuse cineva de lângă noi.

Lecţia venită din popor era, la urma urmei, la locul ei.

— Ah, bravo! răspunse Cipolla. Îmi placi, *giovanotto*[41]. Ai să mă crezi că te-am văzut de mult? Oameni ca tine se bucură de deosebita mea simpatie, îmi sunt de folos. Se vede că eşti un om întreg. Faci ceea ce vrei. Sau ţi s-a

---

38 Teamă (it.).

39 Aluzie la recent instauratul regim fascist al lui Benito Mussolini.

40 Ştie să dea din gură (it.).

41 Tinerelule (it.).

întâmplat vreodată să nu fi făcut ceea ce vrei? Sau chiar să faci ceea ce n-ai vrut? Ceea ce n-ai vrut? Ascultă, prietene, e mai comod şi vesel să nu faci întotdeauna pe omul întreg şi să răspunzi de amândouă, şi de voinţă, şi de faptă. Ar trebui introdusă în chestia asta diviziunea muncii – *sistema americano, sa*[42]? N-ai vrea cumva, de exemplu, să-ţi arăţi acum acestei alese şi respectabile societăţi de-aici limba, şi anume limba întreagă, până la rădăcină?

— Nu, spuse flăcăul cu ostilitate. Asta nu vreau. Ar fi o dovadă de proastă creştere.

— N-ar dovedi nimic, replică Cipolla, căci ar fi fără intenţie. Toată cinstea pentru buna ta creştere, dar după părerea mea, acum, mai înainte ca eu să număr până la trei, ai să faci o întoarcere la dreapta şi ai să scoţi limba la cei adunaţi aici, o limbă mai lungă decât ţi-ai fi putut închipui că ai putea-o scoate. Cipolla îşi aţinti privirea asupra flăcăului, iar ochii săi împungători parcă se adânciră în orbite. *Uno*, spuse el şi făcu să şuiere o dată, scurt, prin aer cravaşa, al cărei laţ îl lăsase să-i alunece de pe braţul întins.

Flăcăul se întoarse cu faţa către public şi-şi scoase limba, pe care făcu efortul s-o lungească într-atâta, încât se vedea că e lungimea extremă a limbii pe care putea s-o prezinte. Apoi, cu o faţă ce nu spunea nimic, îşi reluă poziţia dinainte.

— Eu am fost, îl parodie Cipolla, arătând cu capul şi făcând cu ochiul spre tânăr. *Bè*... eu am fost.

Zicând acestea, lăsă publicul în seama impresiilor sale, se întoarse spre masa rotundă şi-şi turnă din flaconul ce conţinea vădit coniac un păhărel, pe care-l dădu de duşcă cu o mişcare sigură.

---

[42] Sistem american, ştii? (it.).

Copiii râdeau din toată inima. Din cuvintele schimbate nu înțeleseseră aproape nimic; îi amuza însă nespus că între omul curios de-acolo de pe scenă şi cineva din public se petrecuse un lucru atât de hazliu, iar cum nu aveau nici o idee clară despre ceea ce putea să le ofere, corespunzător promisiunilor, o asemenea seară, erau dispuşi să socotească acest început drept încântător. La rându-ne, schimbarăm între noi o privire şi-mi amintesc că am imitat involuntar şi încet cu buzele zgomotul scos de cravaşa cu care Cipolla şfichiuise aerul. De altminteri era clar că oamenii nu ştiau cum să ia această ineptă uvertură a unei serate de scamatorie şi nu înțelegeau bine ce-l putuse determina pe *giovanotto*, care, ca să zicem aşa, le reprezentase cauza, să-şi întoarcă brusc obrăznicia spre ei, spre public. Comportarea lui fu socotită neroadă, nimeni nu-l mai luă în seamă şi atenția tuturor se îndreptă spre artistul care, întorcându-se de la masa cu întăritoare, continuă să vorbească în felul următor:

— Doamnelor şi domnilor, zise el cu vocea sa astmatic-metalică, ați văzut adineauri un răspuns cam impresionant la lecția pe care a crezut de cuviință că trebuie să mi-o dea acest tânăr lingvist plin de speranțe („*questo linguista di belle speranze*" – jocul de cuvinte stârni râsete). Sunt un om cu oarecare amor propriu, țineți seama de asta! Nu-mi place să mi se ureze bună seara altfel decât într-un sens serios şi politicos – nu prea există motive s-o facă cineva în sensul opus. Cine-mi urează o seară bună, îşi urează şi lui una, deoarece publicul va avea o seară bună numai în cazul că am şi eu una, iar de aceea acest favorit al fetelor din Torre di Venere (nu înceta să-l înțepe pe flăcău) a făcut foarte bine dând o dovadă că astăzi am o seară bună şi că, aşadar, pot să renunț la urările sale. Pot să mă laud că am aproape numai seri bune. Desigur, mi se întâmplă să am şi câte una rea, dar asta se întâmplă rar. Profesia mea este grea, şi

sănătatea nu dintre cele mai viguroase; sufăr de o mică infirmitate trupească, datorită căreia n-am putut să iau parte la războiul pentru măreția patriei. Stăpânesc viața numai prin puterile sufletului şi ale spiritului meu, ceea ce înseamnă întotdeauna: să te stăpâneşti pe tine însuți, şi-mi place să cred că prin munca mea am trezit interesul şi stima opiniei publice cultivate. Presa fruntaşă a prețuit această muncă, ziarul *Corriere della sera*[43] mi-a făcut dreptatea de a mă numi un fenomen, iar la Roma am avut onoarea să-l văd pe fratele ducelui[44] la un spectacol dat într-o seară acolo. Am crezut că nu trebuie să renunț la unele mici deprinderi, față de care mi s-a arătat bunăvoință într-un loc atât de strălucit şi înalt, şi să tolerez aici, într-un loc comparativ mai puțin important, cum e Torre di Venere (se râse pe seama bietului şi micului Torre), mustrări pentru ele, venite din partea unor persoane ce par a fi răsfățate de favoarea sexului frumos. Flăcăul trebuia să plătească din nou oalele sparte, căci Cipolla nu ostenea să-l înfățişeze în rolul unui *donnaiuolo*[45] şi idol al femeilor – fapt ce făcea ca sensibilitatea şi animozitatea tenace cu care revenea la el să se afle într-o izbitoare contradicție cu declarațiile privind sentimentul demnității şi succesele mondene cu care se lăuda. Cu siguranță că tânărul trebuia să slujească pur şi simplu ca temă veselă, cum Cipolla îşi alegea probabil la întâmplare în fiece seară câte una.

În împunsăturile sale căpăta însă glas şi o ostilitate reală, de a cărei natură omenească ți-ai fi putut da seama aruncând o privire asupra constituției trupeşti a celor doi,

---

43 Principalul cotidian de seară din Milano.

44 Benito Mussolini.

45 Crai, bărbat uşuratic (it.).

chiar dacă schilodul n-ar fi făcut mereu aluzie la succesul pe care, fără a şti ceva cu adevărat, presupunea că-l are la femei chipeşul flăcău.

— Ca să ne începem distracția, adăugă el, permiteți-mi să mă fac mai comod!

Se duse la cuier, să se dezbrace.

— *Parla benissimo*[46], constată cineva în apropierea noastră.

Omul nu făcuse încă nici o ispravă, dar chiar şi cuvintele lui erau apreciate ca o realizare, prin ele ştiuse să se impună. Printre meridionali, limba este un ingredient al bucuriei de a trăi, căruia i se acordă mai multă prețuire în societate decât la nordici. La popoarele din sud, acest mijloc de legătură națională care e limba maternă se află în mod exemplar la loc de cinste, iar venerația dublată de savoare ce se arată formelor şi legilor ei fonetice are şi ea ceva exemplar. Se vorbeşte cu plăcere, se ascultă cu plăcere – şi se ascultă, judecându-l pe celălalt după felul cum vorbeşte. Căci felul de a vorbi al cuiva este o unitate de măsură pentru rangul persoanei sale; neglijența, cârpăceala trezesc disprețul, eleganța şi măiestria câştigă respectul oamenilor, din care pricină şi un ins mărunt, când vrea să facă impresie, se încearcă în expresii alese şi le formulează cu grijă. Cel puțin în această privință, Cipolla îi câştigase, aşadar, vădit pe spectatori, cu toate că nu făcea nicidecum parte din soiul de oameni pe care, printr-un amestec specific de evaluare morală şi estetică, italienii îl consideră „*simpatico*”.

După ce îşi lepădă pălăria de mătase, fularul şi mantia, Cipolla reveni în față, aranjându-şi haina, trăgându-şi afară manşetele închise cu butoni mari şi potrivindu-şi eşarfa

---

[46] Vorbeşte foarte bine (it.).

mincinoasă. Avea un păr foarte urât, adică: partea de sus a craniului îi era aproape chelă şi străbătută de o frizură îngustă cănită în negru şi ca lipită, pornind dinspre creştet în față, în vreme ce părul de la tâmple, de asemenea cănit în negru, era netezit lateral spre colțul ochilor – oarecum coafura unui director de circ de modă veche, rizibilă, dar potrivindu-se perfect cu excentricul său stil personal şi purtată cu atâta siguranță de sine, încât impresia comică produsă asupra publicului se ținu în rezervă şi rămase mută. „Mica infirmitate trupească", despre care vorbise în treacăt, era acum pe deplin vizibilă, deşi încă nu de tot limpede, datorită conformației sale: pieptul îi era prea ridicat, ca de obicei în asemenea cazuri, dar cocoaşa din spate nu părea aşezată la locul obişnuit, între umeri, ci mai jos, ca un fel de gheb al şoldurilor şi al feselor, care, ce-i drept, nu-l stingherea la mers, dar îi dădea o înfățişare grotească şi părea că se umflă în chip ciudat la fiecare pas. De altfel, fiindcă şi-o pomenise, infirmitatea avu un efect oarecum mai puțin neplăcut, iar la vederea ei în sală domni un sentiment civilizat de delicatețe.

— La dispoziția dumneavoastră! spuse Cipolla. Presupunând că sunteți de acord, vom începe programul cu câteva exerciții de aritmetică.

Aritmetică? Asta nu mai semăna a scamatorie. Se şi iscă bănuiala că omul s-a prezentat drept ceea ce nu era, dar rămânea nelămurit ce era cu adevărat. Începu să-mi pară rău pentru copii, dar deocamdată ei erau fericiți numai şi fiindcă se găseau de față.

Jocul cifrelor pe care-l scorni acum Cipolla fu pe cât de simplu pe atât de uluitor prin poanta sa. Începu prin a fixa cu o pioneză în partea dreaptă de sus a tablei o foaie de hârtie pe care apoi o ridică şi scrise ceva cu creta dedesubt, pe scândură. În tot acest timp, vorbea neîntrerupt, având grijă ca în felul acesta, însoțindu-şi şi sprijinindu-şi

necontenit gesturile prin cuvinte, reprezentația să nu devină searbădă; era bun de gură şi nu dădu nici o clipă impresia că e un conferențiar stingherit care spune de nevoie palavre. Că îndată după aceea căută în continuare să înlăture prăpastia dintre podium şi sala de spectacol, peste care fusese aruncată o punte prin chiar hărțuiala ciudată cu tânărul pescar, că sili deci să urce pe scenă reprezentanți ai publicului, că el însuşi coborî, la rându-i, pe treptele de lemn ce duceau acolo sus, ca să ia contact direct cu oaspeții săi, toate acestea făceau parte din stilul său de muncă şi plăcură foarte mult copiilor. Nu ştiu în ce măsură faptul că deîndată ajunse din nou la înțepături cu unele persoane luate individual intra în intențiile şi sistemul său, deşi rămase tot timpul foarte serios şi posomorât – publicul, cel puțin prin elementele sale populare, păru în orice caz a fi de părere că lucrurile acestea făceau parte din regulile jocului.

Aşadar, după ce scrisese ceva pe tablă şi ascunsese cele scrise sub foaia de hârtie, îşi exprimă dorința ca două persoane să poftească pe podium, ca să-l ajute la efectuarea calculului ce urma. Nu era nici o greutate, se puteau descurca şi oameni cu mai puțin talent în ale aritmeticii. Ca de obicei nu se oferi nimeni, dar Cipolla se feri să incomodeze partea distinsă a publicului său. Rămase la oamenii din popor şi se întoarse spre doi flăcăi zdraveni şi neciopliți care ocupau locuri în picioare spre fundul sălii, îi invită să vină, le adresă cuvinte de încurajare şi-i mustră că se mulțumesc să caşte gura fără nici un folos, refuzând să se arate amabili cu spectatorii, iar până la urmă îi puse într-adevăr în mişcare. Flăcăii înaintară cu paşi greoi prin culoarul din mijloc, urcară treptele şi, zâmbind stingheriți, se postară dinaintea tablei, în strigătele de bravo ale tovarăşilor lor. Cipolla mai glumi câteva clipe cu ei, le lăudă soliditatea eroică a mădularelor, mărimea mâinilor, pe de-a-ntregul potrivite să ofere adunării serviciul cerut, apoi îi

dădu unuia din ei în mână creta cu indicația să scrie simplu numerele ce-i vor fi strigate. Dar omul declară că nu ştie să scrie.

— *Non so scrivere*, spuse el cu o voce aspră, iar tovarăşul său adăugă.

— Nici eu.

Dumnezeu ştie dacă spuneau adevărul sau doar voiau să-l ia în râs pe Cipolla. În orice caz, acesta era departe de a împărtăşi veselia iscată de mărturisirea lor.

Era jignit şi contrariat. În clipa aceea, şedea picior peste picior pe unul dintre jilțurile de paie din mijlocul scenei şi fuma din nou o țigaretă din pachetul cel ieftin, care-i făcea vădit cu atât mai multă plăcere cu cât, în timp ce nătângii tropăiseră spre podium, el dăduse de duşcă un al doilea coniac. Lăsă din noul fumul inspirat să-i iasă printre dinții rânjiți şi, balansându-şi un picior, cu un aer de refuz sumbru, ca un om care, în fața unei privelişti extrem de dezgustătoare, se retrage în sine şi în demnitatea sa, îşi îndreptă privirea în gol, pe lângă cei doi inşi lipsiți de onoare şi peste public.

— Scandalos! spuse el rece şi cu înverşunare. Duceți-vă la locurile voastre! Toată lumea ştie să scrie în Italia, a cărei măreție nu oferă loc neştiinței şi întunericului. E o glumă proastă să dați glas, în auzul acestei societăți internaționale, unui fapt care nu numai că vă înjoseşte pe voi, dar expune bârfelilor şi țara şi guvernul. Dacă Torre di Venere ar fi ultimul colț al patriei, în care s-a refugiat ignorarea cunoştințelor elementare, ar trebui să regret că am vizitat un asemenea loc, despre care aş fi fost obligat să ştiu că stă mai prejos decât Roma şi în această privință...

În clipa aceea, flăcăul cu frizură nubiană şi cu jacheta azvârlită pe umăr, care, cum se vedea, renunțase doar trecător la agresivitatea sa, îl întrerupse şi interveni

cavalereşte, cu capul ridicat, în apărarea orăşelului său natal.

— Destul! strigă el tare. Destul cu glumele despre Torre. Noi toţi suntem de-aici şi nu vom îngădui ca oraşul să fie batjocorit de străini. Şi oamenii ăştia doi sunt prietenii noştri. Dacă nu-s nişte învăţaţi, sunt în schimb nişte tineri mai cumsecade poate decât vreun altul din sală, care se tot făleşte cu Roma, deşi n-a întemeiat-o el.

Excelentă intervenţie! Tânărul nu era cu gura legată. Lumea se amuza în faţa acestui spectacol dramatic, deşi întârzia din ce în ce mai mult intrarea în programul propriu-zis. Este întotdeauna captivant să asculţi un schimb de cuvinte. Pe unii oameni, aşa ceva îi înveseleşte pur şi simplu, iar faptul că nu sunt părtaşi le procură un fel de bucurie răutăcioasă de necazul altuia; alţii se simt stingheriţi şi iritaţi, şi-i înţeleg foarte bine, cu toate că atunci am avut impresia că totul se bizuia într-o anumită măsură pe o înţelegere şi că atât cele două pahiderme analfabete, cât şi îndrăzneţul *giovanotto* cu jacheta pe umăr mergeau mână-n mână cu artistul, jucând teatru. Copiii ascultau atenţi, cu mare plăcere. Nu înţelegeau nimic, dar accentele le tăiau răsuflarea. Era, aşadar, o seară de scamatorie, cel puţin una italienească. Lor li se părea, fără discuţie, foarte frumoasă...

Cipolla se ridicase de pe jilţul său şi din doi paşi ce-i bombau coapsele venise la rampă.

— Ia te uită! zise el cu o cordialitate înverşunată. O veche cunoştinţă! Un tânăr cu limba slobodă! (A spus: „*sulla linguaccia*", ceea ce, având sensul de „limbă încărcată", stârni mare veselie.) Voi duceţi-vă, prieteni! se-ntoarse el spre cei doi nătângi. Cu voi am terminat, acum am treabă cu acest om de onoare, *con questo torregiano di Venera*, cu acest apărător al turnului lui Venus, care se aşteaptă fără îndoială la dulci mulţumiri pentru vigilenţa lui...

— *Ah, non scherzamo!*[47] Să vorbim serios! strigă băiatul. Ochii îi fulgerară şi făcu într-adevăr o mişcare de parcă ar fi vrut să-şi arunce jacheta şi să treacă la o dispută directă.

Cipolla nu luă lucrurile în tragic. Spre deosebire de noi, care ne uitarăm unul la altul îngrijoraţi, *cavaliere* avea a face cu un conaţional, avea sub picioare pământul patriei. Rămase rece, arătând o desăvârşită superioritate. Cu o mişcare laterală a capului şi un zâmbet spre cocoşelul gata de luptă, îşi îndreptă privirea spre public, cerându-i să fie martor şi să râdă împreună cu el de pofta de harţă a adversarului, care nu făcea altceva decât să-şi dezvăluie modestia formei lui de viaţă. În clipa aceea se petrecu din nou ceva ciudat care puse într-o lumină neliniştitoare superioritatea scamatorului şi iritarea belicoasă ce emana de pe scenă, transformând totul, într-un mod ruşinos şi inexplicabil, în ridicol.

Cipolla se apropie şi mai mult de flăcău, privindu-l într-un fel ciudat în ochi. Coborî chiar până la jumătatea scării care ducea, în stânga noastră, spre auditor, astfel încât se găsi foarte aproape, dar ceva mai sus, de cel pornit pe gâlceavă. Cravaşa îi atârna de braţ.

— Nu te obligă nimeni să glumeşti, fiule, spuse el. E şi întru totul de înţeles, fiindcă oricine vede că nu te simţi bine. Limba ta, a cărei curăţenie lasă altminteri de dorit, denotă un deranjament acut al sistemului tău gastric. Cineva care se simte cum te simţi tu n-ar trebui să vină la o distracţie seara, şi tu însuţi, o ştiu, ai şovăit, întrebându-te dacă n-ar fi mai bine să te vâri în pat şi să-ţi pui comprese. A fost o nechibzuinţă să bei azi după-amiază atât de mult vin din acela alb, care era îngrozitor de acru. Acuma ai colici, încât îţi vine să te-ncovoi de durere. Fă-o fără sfială! O

[47] Să nu glumim (it.).

asemenea înmlădire a trupului împotriva crampelor din măruntaie aduce o anume alinare.

În vreme ce rosti răspicat aceste cuvinte, stăruitor, calm şi cu un fel de severă compasiune, ochii săi, adânciți în cei ai tânărului, deveniră, deasupra pungilor lor lacrimale, veştezi şi totodată arzători – erau nişte ochi foarte ciudați, şi lumea înțelese că partenerul său nu şi-i putea desprinde pe ai lui nu numai din mândrie bărbătească. Curând nici nu mai rămase pe obrazul bronzat vreo urmă dintr-o astfel de vanitate. Tânărul îl privea pe *cavaliere* cu gura căscată, iar această gură căscată schița un zâmbet stingherit şi jalnic.

— Încovoaie-te! repetă Cipolla. Ce altceva îți rămâne de făcut? La asemenea colici trebuie să te încovoi. Doar n-o să te împotriveşti unei mişcări reflexe fireşti numai pentru că ți se recomandă s-o faci.

Tânărul îşi ridică încet antebrațele şi, în vreme ce şi le încrucişă apăsându-şi pântecul, corpul său se îndoi, se întoarse într-o parte şi se aplecă în față, mereu mai adânc, în aşa fel încât în cele din urmă, cu picioarele răsucite şi genunchii întorşi unul spre altul, aproape că se ghemui pe podea, imagine a unei suferințe ce te face să te zvârcoleşti. Cipolla îl lăsă să stea astfel câteva secunde, apoi şfichiui scurt cu cravaşa aerul şi se întoarse greoi la măsuța rotundă, unde dădu de duşcă un coniac.

— *Il boit beaucoup*[48], constată în spatele nostru o doamnă.

Asta era tot ce-o impresionase? Nu ştiam în ce măsură era lămurit publicul asupra celor ce se întâmplau. Flăcăul stătea din nou drept, zâmbind cam încurcat, ca şi cum n-ar fi ştiut prea bine ce se petrecuse cu el. Scena fusese urmărită cu încordare şi, la sfârşit, se porniră aplauze şi se

---

[48] Bea mult (fr.).

strigă atât „Bravo, Cipolla!”, cât şi „Bravo, *giovanotto*!”. După cum se părea, încheierea disputei nu era socotită drept o înfrângere personală a tânărului, încurajat acum ca un actor care a interpretat într-un chip vrednic de laudă un rol jalnic. Într-adevăr, felul în care se încovoiase ca din cauza unor dureri de pântece fusese extrem de expresiv, destinat prin plasticitatea sa oarecum galeriei şi, ca să zicem aşa, o adevărată realizare actoricească. Eu însă nu sunt sigur până la ce punct comportamentul sălii trebuie pus pe seama bunului-simţ, domeniu în care sudul ne este superior, şi până la ce punct se bizuia pe o înţelegere reală a lucrurilor în esenţa lor.

Il cavaliere, întremat, îşi aprinsese din nou o ţigaretă. Încercarea aritmetică putea fi abordată din nou. Se găsi fără dificultăţi un tânăr din rândurile de scaune dinspre fund, care se arătă gata să scrie pe tablă cifrele dictate. Pe tânăr îl cunoşteam şi noi; toată distracţia căpăta o notă familiară datorită faptului că atâtea chipuri ne erau cunoscute. Tânărul era vânzător la magazinul de coloniale şi fructe de pe strada principală şi ne servise satisfăcător în mai multe rânduri. El mânui creta cu o dexteritate de negustor, în vreme ce *cavaliere* Cipolla, coborât la nivelul nostru se plimba cu mersul său de infirm prin mijlocul publicului, prelua de pe buzele spectatorilor întrebaţi numerele liber alese, cu două, trei şi patru cifre, ca să le strige la rându-i tânărului băcan, care le înşira unul după altul. Printr-un consimţământ reciproc, totul avea aerul unui aranjament, se făcea haz şi se produceau digresiuni oratorice. Era inevitabil ca artistul să dea şi de străini care nu prea cunoşteau limbajul italian al cifrelor şi cu care se străduia îndelung, cu un cavalerism afectat, spre voioşia, altminteri politicoasă, a localnicilor, pe care-i punea apoi în încurcătură, cerându-le să tălmăcească cifrele rostite în engleză şi franceză. Câţiva indicară numere care marcau ani

importanți din istoria Italiei. Cipolla le prinse din zbor, adăugându-le, în timp ce păşea mai departe, considerații patriotice. Cineva strigă „Zero!”, iar Cipolla, foarte jignit, ca la orice încercare de a fi luat în râs, răspunse peste umăr că acesta nu e un număr cu două cifre, la care alt glumeț strigă: „Zero, zero!”, ceea ce avu mare succes, sporind voioşia, lucru de care poți fi sigur ori de câte ori se face printre meridionali o aluzie la nevoile naturale. *Cavaliere* singur se ținu demn, cu un aer de refuz, deşi el însuşi provocase indecența, ridicând totuşi din umeri, acceptă ca şi cei doi zero să fie trecuți la socoteală de către cel ce scrie.

Când pe tablă se aflară vreo cincisprezece numere de lungimi diferite, Cipolla ceru să se facă suma. Cu scrisul în față, cei deprinşi cu socotelile puteau să facă adunarea în minte, dar era îngăduit să se recurgă la creion şi agendă de buzunar. În timp ce spectatorii lucrau, Cipolla şezu pe scaunul său de lângă tablă, fumând şi făcând grimase cu atitudinea afectată şi orgolioasă a infirmilor. Suma cu cinci cifre fu repede aflată. Cineva din sală o comunică, un altul o confirmă, rezultatul unui al treilea fu puțin diferit, cel dat de un al patrulea corespunse din nou cu primul. Cipolla se ridică în picioare, îşi scutură ceva scrum de pe haină, smulse foaia de hârtie din colțul din dreapta sus al tablei, lăsând să se vadă ce scrisese el acolo. Pe tablă se găsea suma corectă, apropiindu-se de un milion. El o notase încă dinainte.

Uimire şi aplauze puternice. Copiii erau copleşiți. Voiau să ştie cum de a făcut Cipolla acest lucru. Le-am răspuns că era un truc ce nu putea fi înțeles cu una, cu două, doar omul acela era un scamator. Acuma aflaseră şi ei ce înseamnă un spectacol de prestidigitație. Mai întâi pescarul care fusese apucat de dureri de pântece, acum rezultatul înscris dinainte pe tablă – iată ceva minunat; noi vedeam cu îngrijorare că în pofida ochilor lor aprinşi şi a orei înaintate

– se făcuse aproape zece şi jumătate – ar fi fost foarte greu să-i scoatem de-acolo. S-ar fi pornit lacrimile. Şi totuşi era limpede că ghebosul acela nu făcea scamatorii, cel puţin nu în înţelesul dexterităţii, şi că spectacolul său nu era deloc pentru copiii. Iarăşi nu ştiu ce gândea de fapt publicul despre toate acestea, dar în privinţa „alegerii libere" a numerelor ce urmau să fie adunate se procedase vădit într-un chip foarte îndoielnic; unul sau altul dintre cei întrebaţi va fi răspuns poate după voia lui, în ansamblu însă era limpede că Cipolla îşi alesese oamenii şi că procesul, ţintind spre rezultatul scris mai dinainte, se desfăşurase după voinţa lui – fapt care nu anula admiraţia faţă de agerimea lui de calculator, chiar dacă celălalt aspect se sustrăgea în chip ciudat admiraţiei. Se adăugau patriotismul şi irascibila demnitate; asistând la toate acestea, compatrioţii lui Cipolla se puteau simţi, fără să supere pe cineva, în elementul lor, porniţi în continuare pe glumă; pentru cei veniţi din afară, amestecul era neliniştitor.

De altfel, Cipolla însuşi purta de grijă ca pentru cel ce cunoştea cât de cât asemenea lucruri caracterul trucurilor sale să nu aibă nimic îndoielnic, fireşte fără a se rosti vreun nume sau vreun termen precis. Vorbi despre toate acestea, căci sporovăia necontenit, dar numai în expresii neclare, arogante şi pe un ton de reclamă. Un răstimp merse mai departe pe drumul experimental început, făcu mai întâi socoteli complicate, adăugând la adunare exerciţii şi din celelalte operaţii de aritmetică, apoi le simplifică la extrem, ca să arate cum se proceda. Ceru apoi un lucru simplu, anume să se „ghicească" numere scrise de el mai înainte sub foaia de hârtie. Şi reuşi aproape întotdeauna. Cineva mărturisi că voise de fapt să indice alt număr, dar chiar în clipa aceea *cavaliere* şfichiuise în faţa sa aerul cu cravaşa, iar lui îi scăpase de pe buze numărul descoperit apoi pe tablă. Cipolla râse scuturându-şi umerii. Se prefăcu că

admiră talentul celor întrebați, dar aceste complimente aveau ceva batjocoritor şi umilitor, nu cred că făceau plăcere persoanelor care participau la experiment, deşi acestea zâmbeau, cu dorința de a trece parțial pe seama lor aplauzele. De asemenea aveam impresia că artistul nu era îndrăgit de publicul său. Se simțea o anumită repulsie şi animozitate, dar, lăsând la o parte politețea ce ținea în frâu asemenea imbolduri, dibăcia şi riguroasa siguranță de sine a lui Cipolla nu încetau să facă impresie, şi chiar cravaşa lui, cred, contribuia ca revolta să rămână tăinuită.

De la experiențele simple cu numere, *cavaliere* trecu la cele cu cărți de joc. Avea două pachete, pe care le scoase din buzunar, şi mai ştiu doar că schema principală după care se efectua experimentul a fost aceasta: alegea, pe ascuns, trei cărți dintr-un pachet şi le vâra în buzunarul dinăuntru al redingotei, după care persoana supusă la probă scotea din al doilea pachet ce i se întindea chiar aceleaşi trei cărți – nu întotdeauna absolut toate; s-a întâmplat să se potrivească numai două, dar în majoritatea cazurilor, când Cipolla îşi arăta cele trei cărți, triumful era de partea sa, făcându-l să mulțumească prin uşoare înclinări ale capului pentru aplauzele prin care, vrând, nevrând, i se recunoşteau puterile. Un domn tânăr din rândul întâi în dreapta noastră, un italian cu fața tăiată în linii semețe, luă cuvântul şi declară că e decis să aleagă în mod lucid după propria-i voință, opunându-se conştient vreunei înrâuriri, de orice fel ar fi fost ea. Cum îşi închipuie Cipolla că vor ieşi lucrurile în aceste condiții?

— În felul acesta, răspunse *cavaliere*, îmi veți îngreuna oarecum misiunea. Dar rezistența dumneavoastră nu va schimba nimic din rezultat. Libertate există, există şi voință, însă libertatea de voință nu există, căci o voință care se orientează spre propria libertate nimereşte în gol. Sunteți liber să trageți cărțile sau să nu le trageți. Dar dacă le

trageți, le veți trage pe cele care trebuie – cu atât mai sigur cu cât veți încerca să acționați cu mai multă împotrivire.

Trebuia să recunoşti că nu şi-ar fi putut alege cuvintele mai bine, pentru a tulbura apele şi a crea confuzie în suflete. Mai înainte de a pune mâna, spectatorul recalcitrant şovăi, nervos. Trase o carte şi ceru să vadă numaidecât dacă se află printre cele ascunse.

— Dar cum? se minună Cipolla. De ce să facem treaba pe jumătate? Cum totuşi îndărătnicul stăruia asupra acestei probe preliminare, şarlatanul spuse cu un neobişnuit gest de lacheu: *E servito*[49] şi-i arătă, fără să se uite la ele, cele trei cărți desfăcute în evantai. Cartea vârâtă în stânga era cea trasă.

Luptătorul pentru libertate se aşează la locul său, mânios, în aplauzele sălii. Naiba ştie prin ce trucuri mecanice şi mici mijloace de prestidigitație îşi sprijinea Cipolla talentele înnăscute. Presupunând existența unui asemenea amalgam, trebuie spus că toată lumea, împinsă de o nemăsurată curiozitate, asista în orice caz cu plăcere la o distracție cu totul neobişnuită şi recunoştea artistului o destoinicie profesională de netăgăduit.

— *Lavora bene!*[50]

Auzirăm ici, colo în apropierea noastră această constatare ce semnifica victoria dreptății obiective asupra antipatiei şi a răzvrătirii tăcute.

După ultimul său succes, fragmentar, dar tocmai de aceea mai impresionant, Cipolla se fortificase din nou cu un coniac. Într-adevăr, „bea mult”, lucru neplăcut la vedere. Se vedea însă că are nevoie de lichior şi țigarete ca să-şi mențină şi să-şi reînnoiască puterea de concentrare

---

[49] Sunteți servit (it.).

[50] Lucrează bine (it.).

spirituală, supusă în multe privințe la probe grele, după cum lăsase să se înțeleagă el însuşi. Din când în când, arăta realmente rău, cu ochii afundați în orbite şi vlăguit. Păhărelul îl întrema, iar mai apoi, în vreme ce fumul inspirat îi țâşnea cenuşiu din plămâni, vorbirea îi devenea însuflețită şi arogantă. Ştiu sigur că după trucurile cu cărțile de joc a trecut la acel soi de jocuri de societate care se bizuie pe capacitățile supra sau subraționale ale naturii omeneşti, pe intuiție şi pe transmiterea „magnetică", într-un cuvânt, pe o formă inferioară de revelație. Ceea ce nu mai ştiu este succesiunea mai intimă a prestațiilor sale. Nici nu vreau să vă plictisesc cu descrierea acestor experimente; toată lumea le cunoaşte, oricine a luat parte la aşa ceva, la această descoperire a unor lucruri ascunse, la această executare oarbă a unor acțiuni combinate, pentru care indicațiile se transmit pe căi necunoscute, de la organism la organism. Asistând la ele, oricine, dând din cap cu dispreț, dar şi curios, a aruncat o scurtă privire asupra caracterului dubios, impur şi încâlcit al celor oculte, care, în persoana celor ce le practică, înclină să se amestece într-un mod vexator cu coțcăria şi înşelătoria luate în ajutor, fără ca acest adaos să demonstreze cumva lipsa de autenticitate a altor părți ce compun îndoielnicul amalgam. Voi spune doar că toate aceste circumstanțe capătă fireşte mai multă intensitate şi că impresia sporeşte în profunzime sub toate laturile, atunci când un Cipolla este regizorul şi actorul principal al misteriosului joc. Acesta şedea în avanscena podiumului şi fuma, cu spatele întors spre public, în vreme ce undeva prin sală se cădea în taină la înțelegere asupra a ceva la care el trebuia să se supună, sau era trecut din mână în mână un obiect, pe care el trebuia să-l scoată din ascunzătoare şi să facă după aceea cu el ceea ce se hotărâse mai dinainte. Se desfăşura acea tipică înaintare pe dibuite, când precipitată, când oprită cu auzul la pândă, acel bâjbâit

într-o direcție greşită, urmat de o corectare printr-o răsucire bruscă, pe care Cipolla le efectua mişcându-se în zigzag prin sală cu capul pe spate şi cu o mână întinsă, ținut de cealaltă mână de un ghid dintre spectatori, informat, care trebuia să se comporte foarte supus trupeşte, dar să-şi îndrepte gândul spre cele convenite. Rolurile păreau schimbate, curentul mergea în sens opus, iar artistul atrăgea explicit atenția asupra acestui lucru, vorbind neîntrerupt. Cel pasiv, cel care primea şi executa, cel a cărui voință era curmată şi trebuia să îndeplinească voința mută, plutind în aer, a colectivității era acum el, cel ce voise şi poruncise atâta vreme mai înainte. Capacitatea de a te desprinde de tine însuți, spunea el, de a deveni o unealtă, de a te supune într-un sens necondiționat şi desăvârşit este reversul celeilalte, al aceleia de a voi şi a porunci, este una şi aceeaşi capacitate; a porunci şi a te supune formează împreună un singur principiu, o unitate de nedespărțit; cine ştie să se supună, acela ştie şi să poruncească, tot aşa şi invers; o idee este inclusă în cealaltă, aşa cum poporul şi conducătorul sunt incluşi unul în celălalt, dar realizarea, realizarea extrem de riguroasă şi istovitoare aparține în orice caz conducătorului şi organizatorului, în care voința devine supunere şi supunerea voință, în a cărui persoană iau naştere amândouă şi căruia, ca atare, îi vine foarte greu. Cipolla repetă des şi apăsat că unui conducător îi vine extraordinar de greu, probabil ca să-şi explice nevoia de întremare şi frecventa folosire a păhărelului.

Bâjbâia ca un iluminat încolo şi-ncoace, îndrumat şi purtat de tăinuita voință publică. Scoase un ac împodobit cu o piatră din pantoful unei englezoaice, unde fusese ascuns, şi-l duse şovăind, apoi precipitat unei alte doamne – era *signora* Angiolieri – şi i-l înmână îngenunchind şi rostind nişte cuvinte hotărâte dinainte, altminteri la îndemână, dar nu uşor de nimerit, deoarece fuseseră convenite în franceză.

— Am onoarea să vă fac un dar, ca semn al veneraţiei ce v-o port! avu el de spus, iar nouă ni s-a părut că în asprimea acestei condiţii se afla o doză de răutate; în încercarea la care fusese supus se exprimau discordant interesul pentru reuşita miracolului şi dorinţa ca omul acela pretenţios să sufere o înfrângere. Foarte ciudat a fost însă modul cum Cipolla, îngenuncheat în faţa *signorei* Angiolieri şi căutând cuvintele, s-a străduit să înţeleagă ceea ce i se ceruse să spună.

— Trebuie să spun ceva, rosti el, şi simt limpede ce am de spus. Totodată însă, simt că ar fi ceva fals, dacă aş lăsa cuvintele să-mi iasă de pe buze. Feriţi-vă să-mi veniţi în ajutor prin vreun oarecare semn involuntar! strigă el, deşi fără îndoială că tocmai acest lucru îl dorea... *Pensez très fort!*[51] strigă el deodată într-o franţuzească stâlcită, apoi rosti repede fraza ce i se poruncise, în italiană, dar în aşa fel, încât pronunţă substantivul final în limba soră, care-i era probabil cu totul nefamiliară, spunând în loc de „*venerazione*" „*vénération*", cu o imposibilă nazală la sfârşit – un succes parţial care, după isprăvile săvârşite: găsirea acului, mersul până la aceea ce trebuia să-l primească şi îngenuncherea, a făcut o impresie aproape mai mare decât ar fi făcut-o o victorie totală şi a stârnit aplauze pline de admiraţie.

Ridicându-se, Cipolla îşi zvântă sudoarea de pe frunte. Veţi înţelege că, povestind despre ac – unul din numerele ce mi-au rămas cu deosebire în memorie – n-am dat decât un exemplu din ceea ce a săvârşit scamatorul. Dar el a schimbat de mai multe ori forma de bază şi a împletit între ele experimentele, astfel că s-a consumat mult timp cu improvizaţii înrudite, în cursul cărora l-a ajutat, pas cu pas,

---

[51] Gândiţi intens (fr.).

contactul cu publicul. Cu deosebire părea că-l inspiră persoana gazdei noastre, căreia i-a ghicit în chip uluitor o serie de lucruri.

— Nu pot să tăinuiesc, *signora*, i se adresă el, că aceasta se datorează naturii dumneavoastră deosebite şi vrednice de cinste. Cine se pricepe să vadă, acela zăreşte în jurul încântătoarei dumneavoastră frunți o strălucire care, dacă nu mă înşel, a fost altădată mai puternică decât astăzi, o strălucire ce păleşte cu încetul... Nici un cuvânt! Nu mă ajutați! Lângă dumneavoastră şade soțul dumneavoastră – nu-i aşa? se întoarse el spre tăcutul domn Angiolieri. Sunteți soțul acestei doamne, iar fericirea dumneavoastră e deplină. Dar în această fericire se agită amintiri... Trecutul, *signora*, joacă în viața dumneavoastră, precum mi se pare, un rol important. Ați cunoscut un rege... n-ați întâlnit în trecut, pe drumul vieții dumneavoastră, un rege?

— A, nu, răspunse în şoaptă cea care ne servea supa la prânz, iar ochii ei căprui cu reflexe de aur sclipiră pe fața ei de o nobilă paloare.

— Nu? Într-adevăr, nu, nu un rege, m-am exprimat doar aşa, în mare, şi imprecis. Nu un rege, nu un principe – şi totuşi un principe, un rege dintr-un imperiu superior. V-ați aflat cândva alături de un mare artist... Vreți să mă contraziceți, şi totuşi n-o puteți face cu toată hotărârea, n-o puteți face decât pe jumătate. Ei bine! a fost o mare *artistă* de faimă internațională de a cărei prietenie v-ați bucurat în fragedă tinereţe şi de a cărei sfântă amintire vă este umbrită şi transfigurată întreaga viață... Numele ei? E nevoie să vă spun numele ei, a cărei faimă este legată de mult de aceea a patriei şi, odată cu aceasta, nemuritoare? Eleonora Duse, încheie el încet şi solemn.

Micuța doamnă dădu din cap copleşită. Aplauzele egalară pe acelea de la o manifestație națională. Aproape toată lumea din sală cunoştea importantul trecut al doamnei

Angiolieri şi putea preţui, aşadar, intuiţia lui Cipolla, în primul rând oaspeţii prezenţi ai casei Eleonora. Întrebarea ce se pune era în ce măsură cunoştea toate acestea *cavaliere* însuşi, ce aflase el, de când, o dată sosit la Torre, trăsese cu urechea aşa cum îi cerea profesia... N-am însă absolut nici un motiv să suspectez din motive raţionale aptitudini care i-au devenit fatale sub ochii noştri...

Mai întâi însă urmă o pauză, iar cel ce stăpânea sala se retrase. Mărturisesc că aproape încă de când am început să povestesc m-am temut de acest punct al relatării mele. A citi gândurile oamenilor nu este greu de cele mai multe ori, iar aici este foarte uşor. Cu siguranţă că mă veţi întreba de ce n-am plecat la urma urmelor – iar eu am să vă rămân dator cu răspunsul. Nu înţeleg de ce n-am plecat şi nu ştiu realmente ce să răspund. Trecuse fără îndoială de unsprezece, poate chiar cu mult. Copiii adormiseră. Ultima serie de experimente fusese destul de plicticoasă pentru ei, aşa că naturii îi fusese uşor să-şi obţină drepturile. Dormeau pe genunchii noştri, fetiţa pe ai mei, băiatul pe ai mamei. Pe de o parte, lucrul acesta era îmbucurător, pe de alta, încă un motiv să ne fie milă de ei şi un avertisment că e timpul să-i ducem în paturile lor. Vă asigur că am vrut să dăm urmare acestui avertisment mişcător, că am vrut-o în mod serios. I-am trezit pe bieţii de ei, spunându-le că e fără nici o îndoială timpul să ne întoarcem acasă. Dar îndată ce şi-au venit în fire, au şi început să se împotrivească şi să ne implore, şi ştiţi că e cu neputinţă să înfrângi aversiunea copiilor împotriva părăsirii unei distracţii mai înainte de a lua sfârşit. E minunat la scamatorul ăsta, se jeluiră ei, nu ştiam ce avea să urmeze, să mai aşteptăm măcar până ce vom vedea cu ce are să-nceapă după pauză, între timp au să mai doarmă niţel, dar să nu plecăm acasă, să nu-i vârâm în pat în vreme ce frumoasa seară de aici va continua!

Am cedat, chiar dacă, precum doream, doar pentru moment, pentru un răstimp, provizoriu. Este de neiertat că am rămas, dar este aproape tot atât de greu de lămurit de ce am făcut-o. Am crezut oare că, de vreme ce am comis greşeala de a-i aduce pe copii acolo, trebuie să mergem până la capăt? Explicaţia ni se pare insuficientă. Ne amuza pe noi înşine? Da şi nu, sentimentele noastre faţă de *cavaliere* Cipolla erau extrem de amestecate, dar, dacă nu mă înşel, sala întreagă nutrea aceleaşi sentimente şi totuşi nu pleca nimeni. Ne aflam oare sub stăpânirea unei fascinaţii[52] care emana şi în afara programului, ba chiar şi între numere, de la acest om, care îşi câştiga pâinea într-un fel atât de ciudat, şi ne paraliza voinţa? Tot atât de bine poate fi pusă la socoteală şi pura curiozitate. Am fi dorit să ştim cum va continua o seară începută în felul acesta, iar Cipolla, plecând, ne lăsase să înţelegem că nu-şi golise nicidecum sacul şi că trebuie să ne aşteptăm la efecte şi mai şi.

Toate acestea nu înseamnă însă nimic, sau nu înseamnă totul. Cel mai nimerit ar fi să răspundem la întrebarea de ce n-am plecat atunci cu cealaltă întrebare, anume de ce nu părăsiserăm mai dinainte staţiunea Torre. După părerea mea, e vorba de una şi aceeaşi întrebare, iar ca să ies din încurcătură aş putea să spun pur şi simplu că răspunsul l-am şi dat. În sala de spectacol, lucrurile s-au petrecut tot atât de ciudat şi captivant, tot atât de neplăcut, jignitor şi apăsător ca în Torre în general, ba chiar mai mult: acea sală constituia focarul tuturor lucrurilor stranii, neplăcute şi dramatice de care părea încărcată atmosfera şederii noastre la Torre di Venere; omul acela, a cărui întoarcere o aşteptam, ni se înfăţişa ca personificarea tuturor acestora,

---

[52] Joc de cuvinte cu rădăcina cuvântului latinesc *fasces* (mănunchi de nuiele – vechiul simbol roman al autorităţii de stat) din care se trage atât cuvântul „fascism”, cât şi „fascinaţie”.

iar dacă nu „plecaserăm”, ca să zicem aşa, în general, era ilogic s-o facem într-un caz particular. Acceptaţi sau nu această explicaţie a faptului că am rămas pe loc! Pur şi simplu, ceva mai bun nu pot să vă cer.

Urmă deci o pauză de zece minute, care deveniră aproape douăzeci. Copiii, rămaşi treji şi încântaţi de cedarea noastră, umplură în chip plăcut acest răstimp. Reluară legăturile cu sfera populară, cu Antonio, cu Guiscardo, cu omul care închiria bărci. Cu mâinile făcute pâlnie, strigară pescarilor urări, folosind cuvintele aflate de la noi:

— Mâine, mulţi peştişori!

— Năvoade pline!

Îi strigară lui Mario, cunoscutul picolo de la Esqusito:

— *Mario, una ciocolata e biscotti!*[53]

De data aceasta, Mario îi luă în seamă şi răspunse zâmbind:

— *Subito!*[54]

Aşa trecu pauza, răsună bătaia gongului, publicul risipit ca să tăifăsuiască se adună, copiii, curioşi, îşi îndreptară spinarea pe scaunele lor, cu mâinile în poală. Cortina nu fusese lăsată. Cipolla apăru cu paşi greoi pe podium şi începu numaidecât introducerea în formă de conferinţă a celei de-a doua părţi a reprezentaţiei sale.

Daţi-mi voie să rezum: Acest schilod sigur de el era cel mai puternic hipnotizator pe care l-am întâlnit vreodată în viaţa mea. Dacă aruncase cu praf în ochii autorităţilor în privinţa naturii reprezentaţiilor sale şi se dăduse drept prestidigitator, o făcuse evident numai pentru a ocoli dispoziţiile poliţieneşti care interziceau în principiu exercitarea profesională a unor asemenea puteri. Probabil că

---

[53] O ciocolată şi fursecuri (it.).

[54] Îndată (it.).

voalarea formală în astfel de cazuri era în Italia ceva obişnuit şi tolerat oficial, sau pe jumătate tolerat. Oricum, încă de la început, şarlatanul nu-şi tăinuise practic adevăratul caracter al acţiunilor sale, iar a doua jumătate a programului de bază fără nici un ascunziş şi exclusiv pe un experiment special, constând în demonstraţii de impunere şi supunere a voinţei, chiar dacă dominantă rămase pe moment descrierea retorică. Într-o lungă serie de experienţe comice, tulburătoare, uimitoare, încă în plină desfăşurare pe la miezul nopţii, am putut vedea, de la fenomenele insignifiante până la cele teribile, tot ceea ce poate oferi acest înfricoşător domeniu natural, iar amănuntele groteşti au fost urmărite de un public care izbucnea în hohote de râs, clătina din cap, se lovea peste genunchi, aplauda, un public aflat sub vraja unei personalităţi de o riguroasă siguranţă de sine, cu toate că, aşa cum mi s-a părut mie cel puţin, oamenii nu erau lipsiţi de un sentiment de răzvrătire împotriva a ceea ce era dezonorant pentru fiecare în parte şi pentru toţi laolaltă în triumfurile lui Cipolla.

În aceste triumfuri, două lucruri au jucat rolul principal: păhărelul întăritor şi cravaşa cu mânerul în formă de gheară. Cel dintâi avea desigur menirea să-i încingă puterea demonică, întrucât aceasta, cum se părea, ar fi fost altminteri în pericol să se epuizeze, fapt ce-ar fi putut să trezească omeneşte compasiunea faţă de Cipolla, dacă n-ar fi existat celălalt obiect, acel simbol jignitor al dominaţiei sale, acel bici şuierător, sub înrâurirea căruia ne punea pe toţi aroganţa lui a cărui contribuţie nu îngăduia să se iveaască sentimente mai blânde decât o supunere plină de uimire şi îndărătnicie. Resimţea lipsa unor asemenea sentimente? Avea nevoie şi de simpatia noastră? Voia să aibă totul! Mi s-a întipărit în minte o spusă de-a lui care îngăduia să se tragă o concluzie cu privire la această dorinţă alimentată de invidie. A rostit-o în timp ce, ajuns în punctul

culminant al experimentelor sale, îl făcuse total cataleptic prin atingeri şi pufăieli pe un tânăr, care i se pusese la dispoziție şi care se dovedise de mai înainte drept un subiect deosebit de receptiv la asemenea influențe, astfel încât cel scufundat într-un somn adânc nu numai că stătea întins între două scaune, cu ceafa pe speteaza unuia şi cu picioarele pe a celuilalt, dar avea trupul rigid ca o scândură, încât te puteai aşeza pe el fără să cedeze. Priveliştea pocitaniei în redingotă, ghemuită pe corpul înlemnit, era incredibilă şi hidoasă, iar publicul, închipuindu-şi că victima acestui amuzament ştiințific suferă, îşi exprimă compătimirea. Mai multe voci miloase strigară:

— *Poveretto!*[55]

— Bietul băiat!

— *Poveretto!* rosti batjocoritor şi îndârjit Cipolla. Ați greşit adresa, domnilor! *Sono io, il poveretto!*[56] Eu sunt cel ce îndură toate astea.

Oamenii înghițiră lecția. Bine, poate că el era cel pe seama căruia se desfăşura distracția şi lua asupră-şi imaginar durerile trupeşti, pentru care *giovanotto* dăduse o probă prin grimasele sale jalnice. Dar evidența pleda împotrivă şi nu eşti înclinat să-i spui *poveretto* cuiva care suferă pentru a-i dezonora pe alții.

Am anticipat şi am lăsat cu totul la o parte ordinea în care s-au desfăşurat numerele din program. Capul îmi e plin şi astăzi de amintirile faptelor de martir ale acelui *cavaliere*, dar nu le mai ştiu şirul, ceea ce nici nu are vreo însemnătate. Ceea ce ştiu însă este că cele mari şi complicate, care s-au bucurat de mai mult succes, m-au impresionat mai puțin decât unele mici şi trecute la

---

[55] Sărăcuțul (it.).

[56] Eu sunt sărăcuțul (it.).

repezeală. Momentul tânărului transformat într-o barcă pe care te puteai aşeza mi-a venit în minte numai datorită mustrării legate de el... Faptul că o doamnă mai în vârstă, adormind pe unul dintre jilţurile de paie, a fost determinată de Cipolla să-şi imagineze că face o călătorie în India, astfel că, aflându-se în transă, a vorbit cu multă vioiciune despre aventurile ei pe apă şi pe uscat, m-a preocupat mult mai puţin şi nu mi s-a părut extraordinar, aşa cum mi s-a părut, îndată după pauză, faptul că un domn înalt şi masiv, cu înfăţişare de militar, n-a mai putut ridica braţul, numai pentru că ghebosul, şfichiuind o dată aerul cu cravaşa sa, îl înştiinţase că n-o va mai putea face. Văd şi acum înaintea ochilor faţa acelui impozant mustăcios *colonello*, care zâmbea şi scrâşnea din dinţi, luptându-se să-şi recapete pierduta libertate de a dispune de braţul său. Ce fenomen confuz! Omul părea că vrea şi nu poate, dar cu siguranţă că nu putea să vrea, datorită acelei încâlciri a voinţei în ea însăşi ce paraliza libertatea, pe care dresorul nostru o prezisese batjocoritor mai înainte domnului din Roma.

Încă mai puţin am uitat scena de un comic mişcător şi fantastic cu doamna Angiolieri, a cărei eterică lipsă de rezistenţă împotriva puterii lui va fi fost intuită cu siguranţă de *cavaliere* încă de la prima lui privire insolentă aruncată asupra sălii. Printr-o pură vrajă o ridică literalmente de pe scaunul ei, o scoase cu sine în afara rândului, şi ca să-şi pună acţiunea într-o lumină mai vie, îi ceruse domnului Angiolieri să-şi strige soţia pe nume, oarecum pentru a azvârli în cumpănă greutatea existenţei şi a drepturilor sale şi pentru a trezi prin vocea soţului în sufletul tovarăşei sale tot ceea ce putea să-i apere virtutea împotriva vrăjilor rele. Dar ce zadarnic a fost! La oarecare distanţă de cei doi soţi, Cipolla şfichiui o dată cu biciul, iar rezultatul fu că gazda noastră tresări violent şi se întoarse cu faţa spre el.

— Sofronia[57]! strigă încă din acel moment domnul Angiolieri (noi nu ştiam că numele mic al doamnei Angiolieri e Sofronia), şi a avut dreptate să înceapă să strige, deoarece era vizibil pentru toată lumea că primejdia devenise ameninţătoare: faţa soţiei sale nu se întoarse, ci rămase aţintită spre blestematul *cavaliere*. Acesta, cu biciul aninat de încheietura mâinii, începu să facă mişcări de chemare şi atragere a victimei sale, cu toate cele zece degete lungi şi galbene, şi să se tragă pas cu pas înapoi. Doamna Angiolieri, de o paloare sclipitoare, se ridică de pe scaunul ei, se întoarse cu totul spre cel ce-i poruncise şi o porni spre el, parcă plutind. Fantomatică şi fatală privelişte! Cu o înfăţişare de somnambulă, cu braţele rigide, cu mâinile frumoase uşor ridicate din încheieturi şi cu picioarele parcă alipite, alunecă încet afară din banca ei, pornind spre cel ce-o ademenea...

— Strigaţi-o, domnul meu, haideţi, strigaţi-o! repetă omul acela îngrozitor.

Iar domnul Angiolieri strigă cu voce slabă:

— Sofronia!

Ah, o strigă de mai multe ori, şi cum femeia se tot îndepărta de el, îşi duse o palmă la gură, iar cu cealaltă îi făcea semne, chemând-o. Dar biata voce a dragostei şi datoriei răsună neputincioasă în spatele celei ce se pierduse, iar doamna Angiolieri, lunecând ca o somnambulă, sedusă şi surdă, înaintă pe culoarul din mijloc, cu faţa spre cocoşatul ce-o chema cu degetele, spre ieşire. Aveai imperios şi pe deplin impresia că, dacă maestrul ar fi vrut, l-ar fi urmat în felul acesta până la capătul pământului.

— *Accidente!*[58] strigă domnul Angiolieri speriat de-a binelea, când se ajunse la uşa sălii, şi sări în picioare.

---

[57] Numele înseamnă „cumpătare”.

[58] Ei, fir-ar să fie (it.).

Dar în aceeaşi clipă, *cavaliere* lăsă oarecum să-i cadă cununa victoriei şi întrerupse vraja.

— Destul, *signora*, vă mulţumesc, spuse el şi-i oferi, cu un cavalerism teatral, braţul celei picate parcă din nori, ca s-o conducă înapoi lângă domnul Angiolieri. Domnul meu, se înclină Cipolla în faţa acestuia, iată-vă soţia! V-o redau nevătămată, împreună cu complimentele mele. Apăraţi din toate puterile bărbăţiei dumneavoastră o comoară care vă aparţine cu totul şi vegheaţi cu mai multă străşnicie, gândindu-vă că există puteri mai mari decât raţiunea şi virtutea şi că acestea sunt doar în mod excepţional însoţite de mărinimie şi abnegaţie!

Bietul domn Angiolieri, tăcut şi chel! Nu arăta ca unul ce-ar fi ştiut să-şi apere fericirea, fie şi împotriva unor forţe mai puţin demonice decât acelea care adăugau acolo spaimei şi batjocura. Cu un aer grav şi umflându-se în pene, *cavaliere* se întoarse pe podium în ropotul aplauzelor pe care retorica lui le dublase. Cu deosebire prin această victorie, dacă nu mă înşel, autoritatea sa atinsese un asemenea grad, încât şi-ar fi putut face publicul să danseze – da, să danseze. Afirmaţia aceasta trebuie înţeleasă la propriu; cele petrecute cu doamna Angiolieri adusese o anume degenerescenţă, o anume harababură de noapte târzie în suflete, o disoluţie ca de beţie a rezistenţei critice, care se opusese atât de mult acţiunii acelui om neplăcut. Fireşte, Cipolla avusese de luptat din greu ca să-şi impună dominaţia, şi anume împotriva răzvrătirii tânărului domn din Roma, a cărui îndărătnicie morală ameninţase să devină un exemplu public periculos pentru această dominaţie. Dar *cavaliere* îşi dădea foarte bine seama de importanţa exemplului şi, destul de isteţ ca să aleagă drept ţintă a atacului său locul celei mai slabe rezistenţe, dezlănţui orgia dansului prin mijlocirea tânărului care se dovedise slab şi înclinat să-şi piardă raţiunea şi pe care-l şi făcuse mai înainte ţeapăn ca o

scândură. Îndată ce-l atingea cu privirea, tânărul acela tresărea ca fulgerat, îşi azvârlea înapoi partea de sus a corpului şi, lipindu-şi mâinile de cusătura pantalonilor, cădea într-o stare de somnambulism milităros, încât era vizibil că în supunerea lui ar fi fost gata să facă orice nerozie i s-ar fi poruncit. Părea chiar că se complace în această subordonare şi că e bucuros să se elibereze de precara lui autodeterminare, fiindcă se oferea mereu ca subiect pentru experimente şi socotea vădit că e spre cinstea lui să ofere un model de promptă despersonalizare şi pierdere a voinţei. În vreme ce se „distra", surâdea larg, cu ochii pe jumătate închişi. Şi de data aceasta se sui pe podium şi nu fu nevoie decât de o şfichiuire de bici prin aer, pentru a începe să danseze acolo sus step, adică, de fapt, să-şi azvârle membrele slabe în toate părţile, cu ochii închişi şi cu legănări ale capului, într-un fel de extaz ce exprima satisfacţie.

Se pare că spectacolul era distractiv şi contagios, fiindcă în curând alte două persoane, un tânăr în haine modeste şi altul bine îmbrăcat, începură să execute stepul alături de el. În acel moment, domnul din Roma luă cuvântul şi întrebă sfidător pe *cavaliere* dacă se socoate în stare să-l facă să danseze, chiar dacă el nu vrea.

— Chiar dacă nu vreţi! răspunse Cipolla pe-un ton pe care nu l-am uitat. Acel înfricoşător: *Anche se non vuola!* mi-a rămas şi acum în ureche.

După aceea începu, aşadar, lupta. După ce bău un păhărel şi-şi aprinse o nouă ţigaretă, Cipolla îl postă pe domnul din Roma undeva pe culoarul din mijloc, cu faţa spre uşa de ieşire, luă el însuşi poziţie undeva în spatele lui, la oarecare distanţă, şuieră cu biciul şi porunci:

— *Balla!*[59]

---

[59] Dansează! (It.).

Adversarul său nu se mişcă.

— *Balla!* repetă *cavaliere* cu hotărâre, pocnind din degete.

Se văzu cum tânărul îşi mişcă gâtul în guler, în timp ce una din mâini i se ridică din încheietură, iar un călcâi i se suceşte în afară. Asemenea indicii ale ispitei de a sălta, indicii care când se intensificau, când piereau cu totul, durară multă vreme. Toată lumea îşi dădu seama că aici trebuia învinsă o hotărâre luată dinainte de a rezista cu orice preţ, o îndărătnicie eroică; acel om brav voia să salveze onoarea speţei umane, zvâcnea, dar nu dansa, iar experimentul se prelungi atât de mult, încât *cavaliere* se văzu nevoit să-şi împartă atenţia; când şi când se întorcea spre scenă şi spre cei ce ţopăiau acolo şi şfichiuia cu biciul spre ei, ca să-i ţină sub control, nu fără a se adresa publicului pe care, cu faţa întoarsă într-o parte, îl informa că zvăpăiaţii aceia nu vor resimţi mai apoi nici o oboseală, oricât de mult ar dansa, deoarece n-o fac propriu-zis ei, ci el. Apoi îşi înfigea din nou ochii în ceafa domnului din Roma, ca să ia cu asalt fortăreaţa voinţei ce se opunea dominaţiei sale.

Se vedea cum această fortăreaţă se clătină sub loviturile repetate şi strigătele stăruitoare – publicul privea scena cu un interes obiectiv, nu lipsit de unele porniri afective, de părere de rău şi o satisfacţie crudă. Dacă am înţeles bine fenomenul, acel domn a fost biruit de negativitatea poziţiei sale în acea luptă. Probabil că nu poţi trăi sufleteşte prin a nu voi; a voi să nu faci ceva nu oferă un conţinut vieţii pe un răstimp mai mare; a nu voi ceva şi în genere a nu mai voi a face, aşadar, totuşi ceea ce ţi se cere sunt probabil fenomene prea apropiate pentru ca ideea de libertate să-şi mai găsească un loc suficient între ele, şi chiar în această direcţie se îndreptau îndemnurile pe care Cipolla le intercala între loviturile de bici şi ordinele sale, amestecându-şi

înrâuririle ce constituiau secretul său cu remarci psihologice derutante.

— *Balla!* spunea el. De ce să te chinuieşti atât? Asta numeşti tu libertate – această siluire a propriei tale fiinţe? *Una ballatina!*[60] Îţi zvâcnesc toate membrele. Ce bine ar fi să le laşi în sfârşit în voia lor! Uite, ai şi început să dansezi! Acuma nu mai e o luptă, a şi devenit o plăcere!

Aşa era, zvâcnirile şi smuciturile recalcitrantului se înmulţiră, tânărul ridică braţele, genunchii, toate încheieturile lui se eliberează, îşi azvârli membrele, dansa, şi astfel, în timp ce lumea aplauda, *cavaliere* îl conduse pe podium, ca să-l alăture celorlalţi ţopăitori. De-acolo de sus, toată lumea putea să vadă acum faţa celui obligat să se supună. Zâmbea larg, cu ochii pe jumătate închişi, în vreme ce se „distra". Era un fel de mângâiere să vezi că acum se simţea vădit mai bine decât atunci când se ţinuse mândru...

Se poate spune că acest „caz" a făcut senzaţie. Prin el, gheaţa a fost spartă, triumful lui Cipolla a ajuns la apogeu; nuiaua lui Circe[61], cravaşa aceea şuierătoare de piele cu mâner în formă de gheară domnea fără nici o restricţie. În momentul de care-mi aduc aminte şi care trebuie să fi fost cu mult după miezul nopţii, pe mica scenă dansau opt sau zece persoane, dar chiar şi în sală se mişcau mai mulţi, chiar o anglo-saxonă cu *pince-nez* şi dinţi lungi ieşise în faţă din rândul ei, fără ca maestrul s-o ia în seamă, şi executa o tarantella[62] pe culoarul din mijloc. În acest timp, Cipolla şedea într-o poziţie indolentă pe un jilţ de paie în stânga

---

[60] Un dans mic (it.).

[61] În *Odiseea* lui Homer Circe este o vrăjitoare care-i transformă pe bărbaţi în porci.

[62] Dans rapid din sudul Italiei.

podiumului, înghiţea cu nesaţ fumul unei ţigarete şi, cu un aer arogant, îl lăsa să-i ţâşnească printre dinţii urâţi. Balansându-şi un picior şi râzând din când în când cu zguduiri din umeri, se uita spre sala dezlănţuită, iar din timp în timp, pe jumătate întors, şuiera cu biciul spre vreun dănţuitor care-o lăsa mai domol cu distracţia. La vremea aceea, copiii erau treji. Amintesc acest lucru cu un sentiment de ruşine. Nu era bine că ne aflam acolo, mai ales pentru ei, iar faptul că încă nu-i scosesem din sală mi-l explic numai prin aceea că în ora târzie din noapte ne molipsise şi pe noi indolenţa generală. Ne era atunci totuna. De altfel, copiilor le lipsea, slavă Domnului, simţul pentru ceea ce era suspect în acel spectacol nocturn. În nevinovăţia lor, se arătau mereu încântaţi că li se dăduse extraordinara îngăduinţă de a asista la o asemenea reprezentaţie a unui scamator. Din când în când adormiseră pe genunchii noştri câte un sfert de oră, iar acum, cu obrajii roşii şi ochii beţi de plăcere, râdeau din toată inima la ţopăielile executate de oameni la porunca stăpânului acelei seri. Nu-şi închipuiseră că vor asista la ceva atât de vesel şi, cu mâini stângace, participau bucuroşi la toate aplauzele. Şi de bucurie săriră pur şi simplu de pe scaune, când Cipolla făcu semn prietenului lor Mario, Mario de la Esquisito – când îi făcu semn aşa cum scrie la carte, adică ţinându-şi mâna la nas şi întinzând şi îndoind alternativ, ca un cârlig, degetul arătător.

Mario se supuse. Îl văd şi acum urcând treptele spre *cavaliere*, care continua să-i facă semn cu degetul arătător, în felul acela exemplar şi grotesc. O clipă tânărul şovăise, îmi amintesc şi de acest lucru. În timpul serii, stătuse cu braţele încrucişate sau cu mâinile în buzunarele jachetei, pe culoarul lateral, rezemat de un stâlp de lemn, în stânga noastră, acolo unde se afla şi acel *giovanotto* cu frizură războinică, şi, atât cât am putut vedea, urmărise spectacolul

cu atenţie, dar fără să facă prea mult haz şi Dumnezeu ştie cu câtă înţelegere. Ca până la urmă să fie obligat să participe direct era ceva ce nu-i făcea, în mod vădit, plăcere. E totuşi lesne de înţeles că a dat urmare semnului prin care era chemat. Însăşi profesia lui îl deprinsese cu aşa ceva, şi-apoi ar fi fost imposibil sufleteşte ca un băiat atât de modest ca el să se opună semnului unui om ce trona încununat de succes, cum era Cipolla în ora aceea. Vrând, nevrând, se desprinse, aşadar, de stâlpul său, mulţumi celor ce-i stăteau în faţă privind şi care-i deschiseră drum spre podium şi se sui, cu un zâmbet îndoielnic pe buzele-i proeminente.

Închipuiţi-vă un tânăr de douăzeci de ani, scund, cu părul tuns scurt, cu fruntea joasă şi pleoape prea grele peste ochii de un cenuşiu indecis, cu irizări verzi şi galbene. Toate acestea le ştiam exact, fiindcă stătusem adesea de vorbă cu el. Partea de sus a feţei, cu nasul turtit, a cărui şa era plină de pistrui, îi era mai retrasă decât partea de jos dominată de buzele groase, între care, când vorbea, i se vedeau dinţii umezi, iar aceste buze umflate, împreună cu privirea voalată a ochilor, dădeau fizionomiei sale un aer de melancolie primitivă, din care pricină nutrisem de la început simpatie pentru Mario. Despre o brutalitate a expresiei nu putea fi vorba, ar fi dezmințit-o însăşi neobişnuita îngustime şi fineţe a mâinilor, care chiar printre meridionali apărea ca nobilă şi de care îţi făcea plăcere să fii servit.

Îl cunoşteam omeneşte, dar nu-l cunoşteam ca persoană – dacă-mi îngăduiţi această distincţie. Îl vedeam aproape zilnic şi prinsesem oarecare simpatie pentru firea lui visătoare, pentru aerul său absent de om cu gândurile aiurea, defecte pe care le corecta trecând rapid la o deosebită serviabilitate; era o serviabilitate serioasă, căreia cel mult copiii îi puteau smulge un zâmbet, nu posacă, dar nici linguşitoare, fără amabilitate forţată sau mai curând: o

serviabilitate care renunțase la amabilitate, nemaisperând să placă. Figura lui ne-ar fi rămas oricum în memorie, ca una dintre acele amintiri insignifiante pe care le reții mai bine decât pe altele de mai mare importanță. Despre existența pe care-o ducea, nu ştiam decât că tatăl său era un mic conțopist la primărie, iar maică-sa, spălătoreasă.

Jacheta albă pe care-o purta în timpul serviciului îi venea mai bine decât costumul spălăcit, dintr-o stofă subțire cu dungi, în care a urcat atunci, neavând guler în jurul gâtului, ci un batic din mătase, peste capetele căruia era încheiată haina. Se îndreptă spre Cipolla, dar acesta nu încetă să-şi mişte degetul făcut cârlig în fața nasului, astfel că Mario trebui să se apropie şi mai mult, până lângă picioarele puternicului om, alături de jilț, unde Cipolla îl prinse cu brațul îndoit din cot şi-l întoarse în aşa fel încât să-i putem vedea fața. Îl măsură cu privirea de sus până jos, alene, dominator şi voios.

— Cum vine asta, *ragazzo mio*[63]? Atât de târziu facem cunoştință? Crede-mă totuşi că eu te cunosc de mult... Păi da, mi-am aruncat de mult ochii asupra ta şi m-am asigurat de minunatele tale calități. Cum te-aş fi putut uita din nou? Atâtea treburi, ştii şi tu... Dar ia spune-mi, cum te cheamă? Vreau să ştiu numai prenumele.

— Mă numesc Mario, răspunse încet tânărul.

— A, Mario, foarte bine. Dar e un nume obişnuit. Un nume răspândit. Un nume antic, unul dintre acelea ce țin treze tradițiile patriei[64]. Bravo. *Salve!*

---

[63] Băiatul meu (it.).

[64] Personajul istoric la care face aluzie Cipolla este probabil Gaius Marius (156–86 î.Ch.), conducător roman de oşti şi, în pofida proveniență sale plebee, multă vreme consul al Romei, adversar al lui Sulla, şeful partidului patricienilor.

Cipolla întinse din umărul său strâmb brațul cu palma înainte, schițând salutul roman. Dacă ar fi fost întru câtva beat, lucrul acesta n-ar fi fost de mirare, dar el vorbea ca şi mai înainte, curgător şi accentuând clar, chiar dacă la vremea aceea, în întregul său comportament şi în tonul vorbelor sale, intervenise un fel de saturație şi îngâmfare, un fel de grosolănie şi aroganță.

— Aşadar, dragă Mario, continuă el, e frumos că ai venit astă-seară şi că, pe deasupra, ți-ai pus la gât o băsmăluță atât de nostimă, care ți se asortează de minune cu fața şi care o să le dea gata pe fete, pe încântătoarele fete din Torre di Venere...

Din rândul locurilor în picioare, cam de-acolo unde stătuse Mario, răsună râsul cuiva – era *giovanotto*, cel cu frizura războinică; stătea acolo cu jacheta pe umăr şi hohotea grosolan şi batjocoritor:

— Haha!

Mario, cred, ridică din umeri. În orice caz, tresări. Poate că, de fapt, îl trecuse un fior, iar mişcarea umerilor nu fusese decât un fel de deghizare târzie prin care voia să spună că nu-i pasă nici de basma, nici de sexul frumos.

Cavaliere aruncă o privire fugară în jos.

— Nu ne sinchisim de ăla, spuse el, probabil că e invidios din cauza succesului pe care îl are la fete băsmăluța ta şi din cauză că discutăm, tu şi cu mine, aici sus... Dacă doreşte, am să-i aduc aminte de colicile lui. Pentru mine, aşa ceva nu-i mare lucru. Dar ia spune, Mario: Astă-seară, te distrezi... Iar în timpul zilei îți faci slujba într-un magazin de mărunțişuri?

— Într-o cafenea, îl corectă tânărul.

— Într-o cafenea, adică! Cipolla nimerise de data aceasta alături. Eşti, aşadar, un *cameriere*[65], un paharnic, un

[65] Ospătar (it.).

Ganimede[66] – asta-mi place, e încă o amintire din Antichitate – *salvietta*![67]

Zicând acestea, *cavaliere* salută din nou ridicând brațul, spre bucuria publicului.

Mario zâmbi şi el.

— Mai înainte însă, adăugă el din imboldul de a fi cinstit, am lucrat o vreme într-o prăvălie din Portoclemente!

În spusele lui era ceva din dorința omenească de a-l ajuta pe un ghicitor să nimerească adevărul.

— Ei, vezi! Într-o prăvălie de mărunțişuri.

— Se găseau acolo piepteni şi perii, replică Mario, ocolind întrebarea.

— N-am spus eu că n-ai fost întotdeauna un Ganimede, că n-ai lucrat întotdeauna cu şervetul pe braț? Chiar şi când nimereşte alături, Cipolla trezeşte totuşi încrederea. Ia spune, ai încredere în mine?

O mişcare neclară.

— Mi-ai răspuns doar pe jumătate, constată *cavaliere*. Fără îndoială că e greu să-ți câştige cineva încrederea. Nici eu nu reuşesc uşor. Observ pe chipul tău o trăsătură de reținere, de tristețe, *un tratto di malinconia*[68]... Spune-mi, totuşi, continuă Cipolla, apucându-l pe Mario de mână, ai necazuri?

— *No, signore!* răspunse acesta repede şi ferm.

— Ai necazuri, stărui scamatorul, supralicitând această fermitate. Cum să nu văd eu una ca asta? Nu-i înşira tu

---

[66] Păstor din Troia devenit, datorită frumuseții sale, paharnic al zeilor în Olimp.

[67] Şervetul (it.).

[68] O trăsătură de melancolie (it.).

gogoşi lui Cipolla! Fără-ndoială că e vorba de fete, e vorba de-o fată. Ai necazuri din dragoste.

Mario dădu cu hotărâre din cap. În acelaşi timp, răsună din nou lângă noi râsul brutal al lui *giovanotto*. *Cavaliere* îşi aţinti auzul într-acolo. Ochii săi rătăceau prin aer, dar îşi ţinea urechea spre acel râs, după care, aşa cum o mai făcuse o dată sau de două ori în timpul discuţiei cu Mario, şfichiui cu cravaşa cam către spate, spre corpul său de ţopăitori, pentru ca nici unul să n-o lase mai domol. În acel moment, partenerul său aproape că-i scăpă, fiindcă, tresărind brusc, se întoarse din faţa lui şi o porni spre scăriţă. Avea ochii tiviţi cu roşu. Cipolla îl opri la timp.

— Stai! spuse el. Asta ar mai lipsi. Vrei s-o ştergi, Ganimede, în clipa cea mai prielnică sau, oricum, cu puţin doar înaintea ei? Rămâi aici, îţi făgăduiesc lucruri frumoase. Îţi făgăduiesc să te conving că necazurile tale n-au nici un temei. Fata asta, pe care o cunoşti şi pe care o cunosc şi alţii, asta – dar cum o cheamă? Stai! Îi citesc numele în ochii tăi, îmi umblă pe limbă, iar tu, văd, eşti gata să-l pronunţi...

— Silvestra! strigă *giovanotto* de jos.

Faţa lui Cipolla rămase imobilă.

— Aşa-i că există oameni care nu-şi ţin gura? întrebă el, fără să privească în jos, ca şi cum ar fi continuat să dialogheze netulburat cu Mario. Nu există oare şi cocoşi prea guralivi, care cântă când trebuie şi când nu trebuie? Ăsta ne ia numele din gură, ţie şi mie, socotind cu siguranţă, îngâmfatul, că are un drept deosebit asupra lui! Să-i dăm pace. Silvestra, însă, Silvestra ta, ia spune, straşnică fată, aşa-i?! O adevărată comoară! Îţi stă inima-n loc când o vezi cum merge, cum respiră, cum râde, atât e de fermecătoare. Şi braţele ei durdulii, când spală şi când îşi dă capul pe spate, ca să-şi scuture părul de pe frunte! Un înger din rai!

Mario se uita la el cu ochii holbați şi cu capul împins înainte. Părea să fi uitat de situația lui şi de public. Petele roşii din jurul ochilor i se măriseră şi păreau zugrăvite. Rareori am văzut aşa ceva. Buzele lui rămăseseră întredeschise.

— Şi îngerul acesta îți pricinuieşte necazuri, continuă Cipolla, sau, mai curând, tu îți pricinuieşti necazuri din cauza lui... E o deosebire aici, dragul meu, o deosebire care atârnă greu, crede-mă! În dragoste, multe lucruri sunt înțelese greşit – se poate spune că nicăieri înțelegerea greşită a lucrurilor nu e la ea acasă ca în dragoste. Te vei întreba, poate: ce ştie despre dragoste Cipolla, cu mica lui infirmitate trupească? Greşeală, ştie chiar foarte multe, le ştie pe toate şi încă într-un chip amănunțit, aşa că e recomandabil să-i dai ascultare în treburile ei! Dar să-l lăsăm pe Cipolla, să-l dăm cu totul deoparte şi să ne gândim la Silvestra, la încântătoarea ta Silvestra! Cum adică? Oare îl preferă în locul tău pe vreun cocoş guraliv, aşa că acela râde, în vreme ce tu plângi? Îl preferă în locul tău, care eşti un flăcău atât de simțitor şi de simpatic? Aşa ceva e puțin probabil, e chiar imposibil, o ştim bine noi, Cipolla şi ea. Dacă mă pun în locul ei şi am de ales între un necioplit uns cu catran, un peşte sărat, un fruct de mare ca acela – şi Mario, un cavaler al şervetului, care se mişcă printre domni, care serveşte cu dibăcie străinilor răcoritoare şi mă iubeşte cu o simțire adevărată, fierbinte – pe cinstea mea, hotărârea inimii mele nu e greu de luat, ştiu prea bine cui trebuie să i-o dăruiesc, cui i-am dăruit-o încă de mult, roşind. E timpul ca el, alesul meu, să vadă şi să înțeleagă acest lucru! E timpul să mă vezi şi să mă recunoşti, Mario, iubitul meu... Spune, eu cine sunt?

Era dezgustător să-l vezi pe şarlatan făcând grații, sucindu-şi cu cochetărie umerii strâmbi, privind galeş cu ochii lui cu pungi şi rânjindu-şi într-un zâmbet dulce dinții

cariați. Ah, dar ce se petrecuse cu Mario al nostru în timpul acestor vorbe amăgitoare? Mi-e greu s-o spun, precum mi-a fost greu să văd, pentru că atitudinea lui îi dezvăluia sentimentele cele mai intime, dând la iveală o pasiune sfioasă, de iluzorie fericire. Îşi ţinea mâinile împreunate la gură, umerii i se ridicau şi coborau în ritmul unei respiraţii precipitate. Cu siguranţă că, de fericire, nu-i venea să-şi creadă ochilor şi urechilor, uitând tocmai ceea ce n-ar fi trebuit să uite, anume că realmente nu trebuie să creadă.

— Silvestra! murmură el copleşit, din adâncul pieptului.

— Sărută-mă, spuse cocoşatul. Crede-mă, îţi e îngăduit! Te iubesc. Sărută-mă aici – şi-şi duse degetul arătător, mâna, braţul şi degetele mici răşchirate spre obraz, aproape de gură. Iar Mario se aplecă şi-l sărută.

În sală se înstăpânise o linişte deplină. Clipa era grotescă, monstruoasă şi plină de încordare – clipa fericirii lui Mario. În acest răstimp teribil, în care sufletele au fost năpădite de toate simţămintele privind fericirea şi iluzia, ceea ce se auzi, nu chiar la început, dar îndată după tristul şi caraghiosul contact al buzelor lui Mario cu scârbosul obraz ce se oferi mincinos gingăşiei lui, fu râsul lui *giovanotto*, din stânga noastră, singurul care se smulse din aşteptare, un râs brutal, răutăcios şi totuşi, dacă nu mă înşel cumva, nu fără o nuanţă şi o vibraţie de milă pentru cel înşelat atât de urât, nu fără un ecou al strigătului „*Poveretto!*", pe care mai înainte scamatorul îl declarase ca adresat greşit şi-l revendicase pentru sine.

Dar în vreme ce râsul încă răsuna, cel sărutat pe podium şuieră cu biciul lângă piciorul scaunului, iar Mario, trezit, tresări şi se trase înapoi. Rămase cu ochii holbaţi, cu trupul lăsat pe spate, îşi apăsă cu mâinile puse una peste alta buzele batjocorite, se lovi apoi de mai multe ori cu pumnii în tâmple, se răsuci şi se năpusti pe trepte în jos, în vreme ce sala aplauda, iar Cipolla, cu mâinile încrucişate în poală,

râdea săltând din umeri. Jos, în plină goană, Mario se întoarse brusc şi, cu picioarele îndepărtate, îşi azvârli braţul în sus, după care două detunături, bubuind surd, acoperiră aplauzele şi râsetele.

Deodată se făcu linişte. Până şi cei ce ţopăiau se opriră, holbându-se. Dintr-un salt, Cipolla sări de pe scaun. Rămase în picioare cu mâinile întinse în lături spre apărare, ca şi cum ar fi vrut să strige: „Stai! Linişte! Nu vă apropiaţi de mine! Ce-i asta?!", iar după o clipă căzu din nou pe scaun, cu capul prăbuşit pe piept, apoi se prăvăli pe podea, unde rămase întins, nemişcat, ca un morman de haine în dezordine şi oase strâmbe.

Se iscă o zarvă fără margini. Doamnele, tremurând spasmodic, îşi ascunseră faţa la pieptul însoţitorilor lor. Se striga după un medic, după poliţie. Unii spectatori năvăliră pe podium. Mulţi se repeziră la Mario, să-l dezarmeze, să-i smulgă mica maşinărie turtită, din metal, care-i atârnă în mână şi aproape că nici n-avea formă de pistol şi a cărei ţeavă, ca şi inexistentă, îndrumase soarta într-o direcţie atât de neprevăzută şi stranie.

Îi luarăm – în sfârşit – pe copii şi o pornirăm spre ieşire, pe lângă cei doi carabinieri care intrau.

— Ăsta a fost sfârşitul? voiau ei să ştie, ca să se asigure că putem pleca...

— Da, a fost sfârşitul, confirmarăm noi.

Un sfârşit înfricoşător, un sfârşit cât se poate de funest. Şi totuşi, un sfârşit eliberator – n-am putut şi nu pot să nu-l resimt ca atare!

Capetele schimbate[69]
O legendă indiană

1

Povestea Sitei[70] cea cu şolduri frumoase, fiica lui Sumantra, crescător de vite care se trăgea dintr-o stirpe de războinici, şi a celor doi soți ai ei (dacă se poate spune astfel), solicită, sângeroasă şi fascinantă cum e, cea mai mare tărie sufletească din partea ascultătorilor şi puterea spirituală de a înfrunta curajos îngrozitoarele înşelătorii ale Mayei[71]. Ar fi de dorit ca ascultătorii să ia drept exemplu puterea celui ce povesteşte, căci aproape că e nevoie de acelaşi curaj ca să relatezi ca şi să asculți o asemenea poveste. De la început până la sfârşit, lucrurile s-au petrecut precum urmează.

Pe vremea când amintirea urca în sufletele oamenilor aşa cum se umple încet, pornind de jos, un vas de jertfă cu o băutură îmbătătoare sau cu sânge; pe vremea când pântecele severei evlavii senioriale se deschidea pentru sămânța strămoșilor, iar dorul de mamă înconjura cu un fior reîntinerit vechile simboluri şi mărea convoaiele de

---

[69] Titlul provine din lucrarea lui Heinrich Zimmer *Die indische Weltmutter* (*Mama indiană a Universului*).

[70] Semnificația numelui e „brazda”; în eposul *Ramayana* Sita fiind figura femeii indiene ideale şi soția zeului Rama.

[71] Amăgire, orbire.

pelerini care se îndreptau primăvara spre sălaşurile marii maici a lumii: în acea vreme, doi tineri, puţin deosebiţi ca vârstă şi ca apartenenţă de castă, erau legaţi printr-o strânsă prietenie. Cel mai mic dintre ei se numea Nanda[72], cel mai vârstnic, Shridaman[73]. Cel dintâi avea optsprezece ani, al doilea douăzeci şi unu, şi amândoi fuseseră încinşi cu cordonul sacru, fiecare de ziua lui, şi primiţi în comunitatea celor născuţi de două ori[74]. Locuiau amândoi în satul-templu numit Prosperitatea vacilor şi întemeiat în vechi timpuri pe locul acela din ţara Kosala, arătat de zei. Satul era înconjurat cu un gard viu din cactuşi şi un perete de scânduri, despre ale cărui porţi îndreptate spre cele patru puncte cardinale un pribeag cunoscător al fiinţei[75] şi iniţiat al zeiţei Elocvenţa, care nu spunea un cuvânt nelalocul lui şi care fusese ospătat în satul acela, rostise binecuvântatul cuvânt că din pilonii şi grinzile lor transversale curg unt şi miere.

Prietenia celor doi tineri se bizuia pe deosebirea simţămintelor lor de eu şi de al meu, ale unuia năzuind spre ale celuilalt. Întruparea[76] produce separare, separarea

---

[72] Adică „păstorul”: în mitologia indiană un păstor cu acest nume îl creşte pe Krishna, copilul divin.

[73] Nume derivat din Sridama, învingătorul lui Sri, una dintre cele patru fiice ale lui Indra. Potrivit tradiţiei indiene, Shridaman, sfios şi meditativ, era un prieten al lui Krishna.

[74] Membri ai celor trei caste superioare (preoţi, războinici, negustori şi ţărani) în care tinerii sunt primiţi la vârsta pubertăţii prin ritul samskara al cordonului sacru.

[75] Brahman pribeag, adică înţelept, preot.

[76] Individuaţie în sensul lui Schopenhauer şi al hinduismului.

produce diferenţiere, diferenţierea produce comparare, compararea produce nelinişte, nelinişte produce mirare, mirarea produce admiraţie, admiraţia însă solicită comunicare reciprocă şi reunire. *Etad vai tad*. Aceasta e aceasta. Învăţătura aceasta se potriveşte cu deosebire tinereţii, când argila vieţii e încă moale, iar sentimentele de eu şi de al meu încă n-au devenit rigide prin fărâmiţarea unicităţii.

Tânărul Shridaman era neguţător şi fiu al unui neguţător, Nanda, dimpotrivă, era totodată fierar şi văcar, întrucât tatăl său, Garga, mânuia ciocanul şi aripa de pasăre pentru aţâţarea focului, dar în acelaşi timp creştea vite cornute în staul şi la păşune. În ce-l priveşte pe tatăl lui Shridaman, pe numele său Bhavabhuti, se trăgea ca obârşie în linie bărbătească dintr-un neam de brahmani[77] instruiţi în cunoaşterea Vedelor[78], ştiinţă de care Garga şi fiul său, Nanda, erau foarte departe. Cu toate acestea, nici ei nu erau nişte shudra[79], ci făceau parte, deşi cam cu nas de capră, din societatea oamenilor. Pentru Shridaman, şi chiar pentru Bhavabhuti, brahmanismul era de altfel doar o amintire, căci încă tatăl celui din urmă rămăsese în mod voluntar pe treapta existenţială a unui tată de familie, succesivă aceleia de învăţăcel, şi nu păşise toată viaţa lui pe aceea a ermitului şi a ascetului. Refuzase să trăiască doar din darurile pioase cu care erau plătite cunoştinţele lui din Vede, sau nu se săturase cu ele, şi începuse un comerţ demn cu muselină, camfor, santal, mătase şi stambă. Fiul său, născut pentru a fi în slujba jertfelor, devenise şi el astfel un wanidja sau

---

[77] Neam de preoţi, înţelepţi şi magicieni.

[78] Cele mai vechi monumente de literatură religioasă ale Indiei.

[79] Casta a patra, cea mai de jos, a meşteşugarilor şi micilor agricultori.

negustor în satul Prosperitatea vacilor, iar fiul său, Shridaman însuşi, păşise pe urmele lui, nu fără a se fi dedicat câțiva ani din copilărie, sub privegherea unui guru şi a unui maestru spiritual, gramaticii, astronomiei şi elementelor fundamentale ale medicației asupra existenței.

Altfel stăteau lucrurile cu Nanda, fiul lui Garga. Karma[80] sa era alta şi niciodată nu se simțise îmboldit, prin tradiție sau amestec de sânge, să se ocupe cu cele spirituale, ci era aşa cum era, un fiu al poporului, de o naivitate voioasă, cu o înfățişare de Krishna[81], căci era brun la piele şi păr, şi avea chiar şi cârlionții „vițelului norocului”[82] pe piept. De pe urma meseriei de fierar avea brațe zdravene, iar de pe urma păstoritului trăsături încă mai vădite, căci corpul său, pe care obişnuia să-l ungă cu ulei de muştar şi să-l împodobească întotdeauna cu ghirlande de flori de câmp şi chiar cu giuvaeruri de aur, era bine-făcut, potrivit cu fața lui netedă, fără barbă, care, cum am spus, avea nas cam de capră şi buze groase, dar şi unul şi celelalte acceptabile, iar ochii săi obişnuiau să râdă.

Toate acestea îi plăceau lui Shridaman în comparație cu el însuşi, care era la cap şi mădulare cu mult mai bălan decât Nanda şi înfățişa şi alte deosebiri în ceea ce priveşte forma feței. Spinarea nasului său era subțire ca tăişul unui cuțit, ochii lui păreau blânzi datorită irisului şi pleoapelor, în plus, o barbă moale în formă de evantai îi încadra obrajii.

---

[80] Destin, totalitatea faptelor bune şi rele, care, în succesiunea încarnărilor, determină soarta unui om.

[81] Cea mai îndrăgită şi venerată figură a mitologiei indiene; considerat o formă de manifestare a lui Vishnu, i se atribuie nenumărate fapte de vitejie şi aventuri amoroase. Numele însesamnă: Cel negru, brunul.

[82] Podoabă a lui Krishna, semn al descendenței sale divine din Vishnu.

Moi îi erau şi mădularele, lipsite de vigoarea dată de meşteşugul de fierar şi păstor, iar trupul său arăta pe jumătate ca de brahman, pe jumătate ca de negustor: avea pieptul îngust şi cam buretos, nițică osânză pe pântece – în rest, era ireproşabil, cu genunchi şi picioare delicate. Era un corp potrivit desigur pentru un cap nobil şi ştiutor, un corp care, în întreg, slujea doar ca un adaos şi accesoriu pentru partea principală, capul, la Nanda, dimpotrivă, corpul era, ca să zicem aşa, partea principală, iar capul numai un adaos plăcut. În totului tot, cei doi erau ca Shiva[83], când se dedublează, odată zăcând ca ascet bărbos, parcă mort, la picioarele zeiței, altădată însă stând în picioare, în fața ei, şi întinzându-şi mădularele sub chipul înfloritor al unui tânăr.

Cum nu erau totuşi o unică persoană ca Shiva, care este în mamă viață şi moarte, lume şi veşnicie, ci reprezentau aici pe pământ două făpturi diferite, erau unul față de celălalt ca nişte diagrame. Plictisiți de ei înşişi prin simțirea de sine se pândeau unul pe altul datorită deosebirii dintre ei, deşi ştiau că totul constă totuşi din lipsuri. Lui Shridaman, cu gura lui fină încadrată de barbă, îi plăcea firea naivă de Krishna a lui Nanda cel cu buze groase, iar acesta, în parte măgulit şi, într-o măsură încă mai mare, impresionat de culoarea mai deschisă a lui Shridaman, de capul său nobil şi de felul său corect de a vorbi, care, cum se ştie, merge mână în mână cu înțelepciunea şi cunoaşterea existenței, găsea cea mai mare bucurie în a se afla în tovărăşia acestuia, astfel că deveniră prieteni nedespărțiți. Oricum, în înclinația unuia către celălalt se afla şi ceva batjocură, în taină Nanda făcând nițel haz de osânza bălană a lui Shridaman, iar acesta, de nasul de capră şi țărănia simpatică a lui Nanda. Dar acest soi de

---

[83] Cel mărinimos; unul din principalii zei indieni cu puteri atât distrugătoare, cât şi binefăcătoare.

persiflare lăuntrică derivă de cele mai multe ori din comparare şi nelinişte şi egalează cu un tribut plătit sentimentului de eu şi al meu, care nu aduce nici cea mai mică pagubă dorului iscat din el după Maya.

2

S-a întâmplat însă ca în vremea încântătorului anotimp al primăverii, plin de larma păsărilor, Nanda şi Shridaman să întreprindă împreună o călătorie pe jos prin țară, fiecare dintr-un motiv deosebit. Nanda fusese însărcinat de tatăl său, Garga, să târguiască o cantitate de fier brut de la o anumită ceată de oameni din pătura de jos, care purtau dinainte doar un şorț de stuf şi care erau obişnuiți şi se pricepeau să-l topească din minereul de fier, oameni cu care Nanda ştia să vorbească. Minerii aceştia locuiau spre vest, în Kralen, la câteva zile de drum de satul celor doi prieteni, nu departe de oraşul Kuruksheta, situat la rându-i ceva mai la nord de oraşul foarte populat Indraprastha de pe râul Djamna, unde avea treabă Shridaman. Acesta trebuia să-l viziteze pe un tovarăş de afaceri al casei, care era tot un brahman rămas pe treapta tatălui de familie, ca să schimbe cu cel mai mare avantaj posibil un stoc de țesături colorate, urzite în satul lor de femei din fire fine, pe nişte pive de orez şi pe un fel de beţigaşe de aprins focul deosebit de practice, de care se ducea lipsă la Prosperitatea vacii.

După o călătorie de o zi şi jumătate printre oameni şi pe şosele, ca şi în singurătate, prin păduri şi pustietăți, în timpul căreia fiecare îşi purtase în spinare povara: Nanda, o ladă cu nuci de betal, cochilii de kauri şi, într-o hârtie subțire, nişte roşu pentru boit tălpile picioarelor, cu care avea de gând să plătească minerilor fierul brut, iar Shridaman, țesăturile cusute într-o piele de căprioară, pe care însă Nanda le căra tot el, când şi când, din prietenie,

ajunseră la un sacru loc de îmbăiere al lui Kali, cea atotcuprinzătoare, mama tuturor lumilor şi făpturilor, beţia de vis a lui Vishnu, loc situat pe râuleţul Musca de aur, care coboară voios de la poalele muntelui ca o iapă eliberată din frâu, dar care apoi îşi domoleşte fuga şi-şi reuneşte blând apele cu acelea ale râului Djamna, ce se varsă la rându-i într-un loc preasfânt în nemuritorul Gange[84] – acesta se varsă prin mai multe braţe în mare. Numeroase locuri de baie, foarte vestite, care spală toate impurităţile şi unde, scoţând apa vieţii şi scufundându-te în ea, îţi obţii renaşterea – multe asemenea locuri tivesc malurile şi regiunea de vărsare a Gangelui, iar acolo unde alte râuri se varsă în calea laptelui pământească şi, în fine, altele ce se reunesc cu acestea, cum o face Musca de aur, copila căminului zăpezii, cu Djamna, pretutindeni acolo se găsesc în mod sigur asemenea locuri de purificare şi reunire, amenajate comod şi la îndemâna oricui pentru jertfă şi comuniune şi prevăzute cu trepte ca să poţi coborî, astfel ca evlaviosul să nu fie nevoit să intre pleoscăind în apă printre lotuşi şi stufăriş, într-un chip primitiv şi lipsit de solemnitate, ci să poată coborî în mod demn, ca să bea şi să se umezească.

Locul de baie de care dădură cei doi prieteni nu era unul dintre cele mai mari şi bogat înzestrate, despre care ştiutorii povesteau că avuseseră efecte miraculoase şi spre care oamenii de rang înalt şi alţii de rând se înghesuiau în cete mari (desigur, la ore diferite). Era unul mic, liniştit şi tăinuit, situat nu la vreo confluenţă, ci, ca vai de lume, undeva pe malul Muştei de aur, mal care urca vreo câţiva paşi, ca o pantă de colină, de la albia râului, având sus un mic templu de lemn, cam ruinat, dar destul de bogat în

[84] Râul sfânt al Indiei, aducător de noroc.

sculpturi, al stăpânei tuturor dorințelor şi bucuriilor, cu un turn ghebos ieşit în afară deasupra cellei[85]. Şi treptele care duceau la apă erau de lemn şi deteriorate, dar suficiente pentru o coborâre demnă.

Tinerii îşi exprimară reciproc bucuria de a fi dat de acest loc, care oferea prilej de reculegere, răcorire şi popas la umbră. Pe la prânz se şi lăsase arşița; deşi primăvară, vara apăsătoare se anunța amenințător, dar în latura micului templu pe înălțimea malului se întindeau tufişuri şi crânguri de arbori mango, tec şi kadamba, magnolii, tamarisc şi palmieri talma, la adăpostul cărora puteai să iei în chip plăcut o gustare şi să te odihneşti. Prietenii îşi îndepliniseră mai întâi, atât cât îngăduiau condițiile, îndatoririle religioase. Nu se găsea pe-acolo nici un preot care să le poată furniza ulei sau unt limpezit, pentru a stropi cu ele statuile de piatră înfățişând un lingam[86], expuse pe mica terasă din fața templului. Cu un căuş aflat acolo au scos apă din râu şi au îndeplinit ritualul, murmurând cele cuvenite. După aceea, cu palmele împreunate, coborâră în undele verzui, băură, se stropiră după cum se cerea şi mulțumiră; rămaseră în apă şi din pură plăcere ceva mai mult decât era necesar din motive spirituale, apoi, simțind în toate mădularele binecuvântarea reunirii, se aşezară la locul ales pentru mas, sub copaci.

Aici îşi împărțiră ca nişte frați merindea de drum, o împărțiră deşi fiecare şi-ar fi putut-o mânca pe a lui şi deşi unul nu avea altceva decât celălalt. Când Nanda rupea o lipie de arpacaş, îi întindea lui Shridaman jumătate, zicând: „Poftim, dragul meu”, iar când Shridaman despica un fruct, îi dădea o jumătate lui Nanda, cu aceleaşi cuvinte. În timp

---

[85] Sală dintr-un templu, în care se află statuia zeului.

[86] Simboluri falice.

ce mâncau, Shridaman şedea lateral în iarba ce era încă de un verde foarte proaspăt şi nepârjolită, cu genunchii şi picioarele strânse lângă el; Nanda, dimpotrivă, şedea ghemuit într-un fel cam rustic, cu genunchii mult ridicaţi, cu picioarele întinse în faţă, cum nu poţi să rezişti multă vreme, dacă nu eşti obişnuit de felul tău. Amândoi îşi luaseră poziţiile respective inconştient şi fără deliberare, căci dacă ar fi dat atenţie felului cum şedeau, Shridaman, din înclinaţia sa pentru simplitate, şi-ar fi ridicat genunchii, iar Nanda, dintr-o dorinţă contrarie, s-ar fi aşezat într-o rână. Pe părul său negru, lins, încă ud, Nanda purta o boneţică, avea şoldurile înfăşurate cu o pânză de bumbac albă, brăţări pe braţe mai sus de cot, iar în jurul gâtului în lănţug din benzi de aur cu mărgele din piatră, de sub care se vedeau pe pieptul său cârlionţii de „viţel al norocului”. Shridaman îşi înfăşurase capul cu o pânză albă şi era îmbrăcat într-o cămaşă cu mâneci scurte, de asemenea din bumbac alb, care-i atârna deasupra şorţului bufant, încolăcit ca un pantalon, şi în decolteul căreia era aninată de un lanţ subţire o punguţă cu un amulet. Amândoi purtau pe frunte semnul credinţei lor, zugrăvit cu o vopsea minerală albă.

După ce terminară de mâncat, înlăturară resturile şi se porniră pe taifas. Era atât de plăcut acolo, încât nici principii şi marii regi n-ar fi putut avea ceva mai bun la îndemână. Printre copacii al căror frunziş şi ale căror inflorescenţe tremurau uşor în adierea vântului, printre tulpinile de calamus şi bambus se vedeau apa şi treptele de jos ale scării. De jur împrejur atârnau de ramuri, legănându-se graţios, ghirlande şi coarde de plante agăţătoare. Cu ciripitul şi trilurile păsărilor se amesteca zumzetul albinelor de aur, care treceau în zbor iute, încolo şi-ncoace, peste florile ce smălţuiau iarba, ca să se întoarcă în grabă spre a le vizita din nou. Mirosea a răcoare şi

căldură vegetală, mirosea foarte tare a iasomie, se simțea mireasma deosebită a fructului de tala, a lemnului de santal şi, în plus, a uleiului de muştar, cu care Nanda se unsese din nou, îndată după scufundarea-comuniune.

— Aici, spuse Shridaman, te afli ca dincolo de cele şase valuri ale foamei şi setei, bătrâneții şi morții, suferinței şi orbirii. Domneşte o pace extraordinară. E ca şi cum ai fi fost transpus din neostoita agitație a vieții în centrul ei odihnitor şi ai putea să-ți tragi sufletul. Ascultă, câtă linişte! Folosesc vorba „linişte", gândindu-mă la împrejurarea când îți ascuți auzul ca să surprinzi totuşi un zgomot, ceea ce faci numai atunci când te înconjoară tăcerea. Căci o asemenea pândă îți îngăduie să auzi ceea ce nu e de tot mut în tăcere, o tăcere ce ne vorbeşte ca în vis şi pe care şi noi o auzim ca în vis.

— E chiar aşa cum spun vorbele tale, replică Nanda. În larma unei piețe nu-ți ascuți auzul, dar, iarăşi, auzul ți-l ascuți numai într-o tăcere în care există totuşi ceva care să-ți ajungă la auz. Plină de o tăcere deplină este numai nirvana[87], de aceea nu poți spune că acolo îți poți ascuți auzul.

— Nu, răspunse Shridaman, simțindu-se îmboldit să râdă. Nimănui nu i-a trecut prin minte să spună că în nirvana s-ar putea să asculți ceva. Ție îți trece prin minte într-o anumită măsură o asemenea idee, chiar dacă numai pentru a o nega, zicând că aşa ceva e acolo cu neputință şi alegând dintre toate negațiile – căci despre nirvana nu se poate vorbi decât prin negații – pe cea mai caraghioasă. De multe ori exprimi tu lucruri atât de dibace – dacă vorba „dibace" poate fi folosită în legătură cu ceea ce e totodată şi adevărat şi ridicol. Îmi amintesc de multe împrejurări,

---

87 Mântuire, depăşire definitivă a samsarei de care nu sunt în stare decât sfinții şi asceții.

fiindcă uneori simt că-mi vibrează brusc muşchii pântecelui, aproape ca la un plâns cu sughiţuri. Din asta se vede ce înrudite sunt râsul şi plânsul şi cum ne mai înşelăm când socotim că între plăcere şi suferinţă există o deosebire esenţială, aprobând-o pe cea dintâi, negând-o pe a doua, când, de fapt amândouă pot fi numite bune sau rele numai împreună. Există însă printre stimulentele vieţii o legătură între plâns şi râs care mai curând poate fi confirmată şi încuviinţată. Pentru ea a fost creat cuvântul „emoţie”, care denumeşte o compasiune voioasă, iar faptul că vibraţia muşchilor pântecelui meu este atât de asemănătoare cu sughiţul provine tocmai din emoţie şi din faptul că iar mă îndurerezi cu dibăcia ta.

— De ce te îndurerez? întrebă Nanda.

— Fiindcă tu eşti de fapt un copil bun al samsarei[88] şi al cuprinderii în sine a vieţii, replică Shridaman, şi nu faci nicidecum parte dintre sufletele care pretind să iasă la suprafaţă din înfricoşătorul ocean al plânsului şi râsului, precum lotuşii se ridică deasupra apei şi-şi deschid cupele spre cer. Tu te simţi foarte bine în adâncul ce mişună de chipuri şi măşti care vieţuiesc într-o transformare devoratoare, iar faptul că te simţi bine face ca şi cel ce te priveşte să se simtă bine. Acum însă ţi-o iei în cap şi nu te dai în lături să-ţi spui părerea despre nirvana şi să faci remarci privitoare la ceea ce nu-i este caracteristic, precum că acolo nu ai ce pândi cu urechea, un lucru care e atât de comic, încât te face să plângi, sau, ca să folosesc vorba creată anume, care e emoţionant, îndurerându-l pe cel ce se simte bine că tu te simţi bine.

— Ei, ia ascultă, îi luă Nanda vorba din gură, ce părere ai tu despre mine? Dacă te îndurerez pentru că sunt prins în

---

[88] Ciclul etern al naşterii, morţii şi reîncarnării.

amăgirea samsarei şi nu am aptitudine de lotus, asta mai meargă. Dar că te îndurerez tocmai pentru că încerc să mă ocup nițeluş şi cu nirvana, atât cât mă pricep, e un lucru care ar putea să mă jignească. Ți-o spun deschis: şi tu mă îndurerezi.

— De ce oare te îndurerez la rândul meu? întrebă Shridaman.

— Fiindcă, răspunse Nanda, tu, ce-i drept, ai citit Vedele şi te-ai străduit să te inițiezi întru câtva în privința cunoaşterii existenței, dar te supui amăgirii mai uşor şi mai de bunăvoie decât cei ce n-au făcut-o. Asta îmi pricinuieşte o emoție ca o gâdilătură, anume o compătimire veselă. Căci acolo unde e doar nițeluş mai multă linişte, ca în locul ăsta, tu te laşi numaidecât amăgit de pacea aparentă, visezi despre cele şase valuri ale foamei şi setei şi te gândeşti că te afli în centrul de repaus al forfotei. Faptul că aici eşti înclinat să-ți ascuți auzul ca să prinzi un sunet şi că şi ai ce prinde este un semn că în acest loc se desfăşoară forfota unei activități foarte intense, aşa că toate sentimentele tale de pace deplină sunt doar închipuire. Păsările astea gunguresc între ele fiindcă fac dragoste, albinele astea, libelulele şi bărzăunii țâşnesc de colo, colo sub imboldul foamei, în iarbă domneşte o tainică rumoare din pricina a mii de lupte pentru viață, iar aceste liane care încununează atât de grațios, copacii doresc să le resoarbă răsuflarea şi seva, ca să se îngraşe şi să se fortifice ele însele. Asta e adevărata cunoaştere a existenței.

— O ştiu, desigur, spuse Shridaman, şi nu mă amăgesc în această privință, sau doar pentru o clipă şi de bunăvoie. Deoarece nu există numai adevărul şi cunoaşterea prin rațiune, ci şi contemplarea alegorică a inimii omeneşti, care se pricepe să descifreze scrisul fenomenelor nu numai în sensul său prim şi prozaic, ci şi într-un al doilea înțeles, superior, şi-l foloseşte ca pe un mijloc de a contempla ceea

ce este pur şi aparţine spiritului. Cum vrei tu să ajungi la perceperea păcii şi să afli fericirea repausului sufletesc, fără ca o imagine a Mayei, care nu este, fireşte, în sine fericirea şi pacea, să-ţi ofere prilejul? Omului îi este îngăduit şi dat să se slujească de adevăr pentru a contempla adevărul, iar limba a creat pentru această îngăduinţă şi acest dar cuvântul „poezie”.

— A, aşa crezi tu că stau lucrurile? râse Nanda. Drept urmare, ascultându-te, poezia ar fi deci nerozia care vine după deşteptăciune, iar dacă unul e prost, întrebarea ce s-ar pune ar fi dacă mai este prost sau a şi redevenit. Voi, deştepţii, trebuie s-o spun, nu ne faceţi viaţa uşoară. Te gândeşti că trebuie să devii deştept, dar, încă mai înainte de a fi, afli că trebuie să devii din nou prost. N-ar trebui să ne arătaţi treapta cea nouă şi mai înaltă, ca să nu ne pierdem curajul de a o urca pe cea anterioară.

— De la mine n-ai auzit, spuse Shridaman, că omul trebuie să devină deştept. Hai, acuma după ce-am mâncat, să ne întindem în iarba moale şi să privim cerul printre ramurile copacilor. E un fel minunat de a privi – să contemplăm cerul, cum o face şi maica noastră, pământul, dintr-o poziţie ce nu ne obligă de fapt să ne uităm în sus, de vreme ce ochii înşişi ne sunt îndreptăţiţi spre înalt.

— *Siya*, fie, aprobă Nanda.

— *Siyat*! îl corectă Shridaman corespunzător limbii pure şi corecte, iar Nanda râse de sine şi de el.

— *Siyat*, *siyat*! repetă el. Tu, gravorule în argint, lasă-mi alămăria mea! Când vorbesc în sanscrită, rostirea mea sună ca fornăitul unei viţele prin nările căruia s-a petrecut o sfoară.

La această comparaţie primitivă, Shridaman râse şi el din inimă, apoi se întinseră amândoi, după propunerea lui, privind de-a dreptul, printre ramuri şi inflorescenţele legănătoare, spre albăstrimea lui Vishnu, în vreme ce

trebuiau să se apere cu evantaie din frunze de muştele roş-albe, numite „protejatele lui Indra”, atrase de pielea lor. Lui Nanda nu-i plăcea să şadă în poziție orizontală, deoarece i se părea ciudat să contemple cerul în felul mamei pământ, dar se întinse totuşi din supunere. Curând însă se ridică şi, cu o floare în gură, îşi reluă poziția dravidică[89], şezând.

— Protejata lui Indra e-a naibii de supărătoare, spuse el, tratând numeroasele muşte ce roiau în jurul lor ca pe unul şi acelaşi individ. Probabil că e avidă de bunul meu ulei de muştar. S-ar putea însă şi ca să aibă din partea protectorului ei, cel ce călăreşte pe elefant, stăpânul fulgerului, zeul cel mare, însărcinarea să ne chinuiască drept pedeapsă – ştii tu pentru ce.

— Asta n-ar trebui să te privească pe tine, replică Shridaman, căci, sub copac, tu ai fost de părere ca sărbătoarea de recunoştință față de Indra din toamna trecută să se desfăşoare în felul vechi, sau mai bine spus, nou, corespunzător uzanțelor ecleziastice şi după datina brahmană; şi-ți poți spăla mâinile în nevinovăție în urma faptului că în sfat am hotărât totuşi altfel şi am renunțat la serviciul religios pentru Indra, ca să ne decidem pentru un alt ritual de recunoştință, unul nou, sau mai curând vechi, mai potrivit pentru noi, locuitorii unui sat, şi mai firesc pentru evlavia noastră decât fleacurile acelea de versete din ceremonialul brahman pentru Indra, fulgerătorul, cel ce-a sfărâmat cetățile poporului străbun.

— Negreşit că este aşa cum spui, replică Nanda, dar şi astăzi încă sunt nelinişt it în sufletul meu, deoarece, deşi sub copac am pledat pentru Indra, mă tem totuşi că lui nu-i pasă de asemenea amănunte şi că nu mai chezăşuieşte pentru întreg satul Prosperitatea vacilor, fiindcă i s-a refuzat

[89] Grup etnic din India, aici în sensul de „popular”.

sărbătorirea. Le-a venit oamenilor în minte şi li s-a năzărit, nu ştiu de unde, că serviciul divin de recunoştinţă faţă de Indra nu mai este îndreptăţit, cel puţin nu pentru noi, păstorii şi plugarii, şi că trebuie să ne gândim la o simplificare pioasă. Ce ne pasă nouă, s-au întrebat ei, de marele Indra? Lui îi aduc jertfe, rostind nesfârşite versete, brahmanii cunoscători ai Vedei. Noi însă vrem să aducem jertfe vacilor şi munţilor şi păşunilor din păduri, fiindcă acestea sunt divinităţile adevărate şi care ni se potrivesc şi ni se pare că aşa am făcut şi în vremurile vechi, mai înainte de venirea lui Indra, iar dacă nu mai ştim bine cum trebuie să procedăm, o să ne vină în minte, inima noastră are să ne înveţe. Vom oficia în cinstea muntelui acoperit de păşuni Culmea pestriţă de-aici din apropiere, corespunzător unor datini pioase şi noi în măsura în care abia trebuie să le scoatem la iveală din amintirea păstrată în inima noastră. Lui îi vom jertfi animale curate şi îi vom aduce ofrande din lapte sacru, flori, fructe şi orez crud. După aceea, cirezile de vaci încununate cu flori de toamnă vor da înconjur muntelui, cu coastele din dreapta întoarse spre el, iar taurii vor mugi de asemenea spre el cu vocea de tunet a norilor grei de ploaie. Acesta să fie serviciul nostru nou şi vechi totodată pentru cinstirea muntelui. Dar pentru ca brahmanii să nu aibă nimic împotrivă, îi vom hrăni cu sutele, aducându-le lapte de la toate cirezile de vaci în aşa fel, încât să-şi umple burţile cu lapte gras şi orez cu lapte, ceea ce îi va face să fie mulţumiţi. – Aşa au grăit câţiva oameni sub copac, iar alţii li s-au alăturat, alţii nu. Eu m-am arătat de la început împotriva slujbei în cinstea muntelui, căci nutresc o mare teamă şi evlavie faţă de Indra, care a sfărâmat cetăţile celor negri, şi nu sunt pentru reluarea a ceva despre care nu se ştie bine ce-a fost. Tu însă ai vorbit în cuvinte curate şi corecte, spun: „corecte”, referindu-mă la cuvintele ca atare – în favoarea noii forme

de sărbătorire şi a reînnoirii serviciului divin în cinstea muntelui peste capul lui Indra, iar asta m-a făcut să tac. Dacă, mă gândeam, cei care-au urmat şcoli şi au învăţat câte ceva din ştiinţa despre existenţă vorbesc împotriva lui Indra şi în favoarea simplificării, noi nu mai avem nimic de spus şi nu putem decât să sperăm că marele urmaş şi nimicitorul de cetăţi va arăta înţelegere şi se va declara mulţumit cu hrănirea a numeroşi brahmani, aşa că nu ne va pedepsi cu secetă sau cu ploi fără măsură. Poate, mă gândeam, este el însuşi obosit de sărbătorirea lui şi, ca să se înveselească, doreşte s-o vadă înlocuită cu jertfa adusă muntelui şi cu procesiunea vacilor. Noi, cei naivi, îl venerăm, dar poate că acum nu se mai respectă nici el pe sine. Am şi luat parte cu desfătare la sărbătorirea reinstituită şi am dat cu plăcere o mână de ajutor la mânarea vacilor încununate împrejurul muntelui. Dar chiar mai adineauri, când mi-ai corectat prakrita[90], cerându-mi să pronunţ „*siyat*", mi-a venit în minte cât e totuşi de ciudat că tu vorbeşti oamenilor simpli în cuvinte corecte şi învăţate prin şcoli.

— Nu-mi poţi reproşa nimic, răspunse Shridaman, fiindcă tu ai pledat în grai popular pentru versetele rituale ale brahmanilor. Asta te-a bucurat şi te-a făcut fericit. Dar ascultă ce-ţi spun: Mult mai multă fericire îţi aduce să vorbeşti în cuvinte corecte, cultivate, în favoarea a ceva simplu.

3

După aceea amuţiră pentru un răstimp. Shridaman continua să şadă întins, uitându-se în sus spre cer. Nanda

[90] Dialect al celor necultivaţi, spre deosebire de sanscrită.

îşi încolăcise cu braţele-i destoinice genunchii ridicaţi şi privea printre copacii şi tufele de pe pantă spre locul de baie al lui Kali, mama.

— Tii, tunete şi fugere! şopti el deodată şi-şi duse degetul la buzele-i groase. Shridaman, frăţioare, ia ridică-te binişor şi priveşte colo! Vreau să zic, pe aceea care coboară la baie. Cască ochii, merită osteneala! Ea nu ne vede, dar noi o vedem.

În acel loc de purificare singuratic, o fată se pregătea pentru ritualul îmbăierii. Îşi lepădase sariul şi pieptarul pe treptele scării şi şedea acolo complet goală, împodobită numai cu un lănţug aninat în jurul gâtului, cercei legănători la urechi şi o legătură albă în jurul părului bogat, strâns într-un nod. Graţia corpului ei era orbitoare. Era parcă făurit din vălul Mayei şi de cea mai fermecătoare nuanţă coloristică, nici prea întunecat, nici prea albicios, mai curând ca arama luminată auriu, modelat splendid după gândul lui Brahma, cu cei mai dulci umeri de copil şi şolduri încântător arcuite între care era cuprins un pântec larg şi neted, cu sâni fecioreşti tari şi înmuguriţi şi fundul amplu rotunjit, cu spinarea cea mai delicată, îngustată tinereşte în sus, care părea încovoiată elastic, datorită faptului că fata ţine braţele ca nişte liane ridicate, cu mâinile împreunate după ceafă, astfel că i se vedeau gingaşele subsuori umbrite. Ceea ce te impresiona cel mai mult la făptura ei şi te făcea să te gândeşti că e pe măsura unei frumuseţi create de Brahma, în pofida dulceţii ameţitoare a sânilor ce-ţi umpleau sufletul de fiorul vieţii, era armonia dintre acest magnific dos şi îngustimea şi flexibilitatea de nuia a spinării de zână, armonie scoasă în evidenţă şi făcută posibilă prin celălalt contrast, dintre amploarea vrednică de o odă a şoldurilor şi delicata îngustime a taliei. Nu altfel va fi arătat fiica cerului, Pramlotsha, pe care Indra i-a trimis-o marelui

ascet Kandu, pentru ca acesta să nu acumuleze, datorită unei asceze extreme, puteri asemenea zeilor.

— Să ne retragem, spuse încet Shridaman, care se ridicase şi rămase cu ochii aţintiţi asupra fetei. Nu e drept ca ea să nu ne vadă, iar noi s-o vedem.

— De ce nu? replică în şoaptă Nanda. Noi am fost mai dinainte aici, e un loc unde se poate pândi şi am pândit ce era de pândit, aşa că nu putem fi vinovaţi. Să nu ne mişcăm, ar fi şi îngrozitor să plecăm trosnind şi făcând larmă, iar ea să-şi dea seama că a fost văzută, fără ca, la rându-i, să vadă. Mie-mi place s-o privesc. Ţie nu? Ţi s-au şi roşit ochii, ca atunci când reciţi versuri din Rigveda[91]!

— Taci! îi porunci la rându-i Shridaman. Şi fii serios! E o apariţie serioasă, sacră, iar faptul că o pândim ne poate fi iertat numai dacă o facem cu gânduri serioase şi cuvioase.

— Păi sigur! răspunse Nanda. Aşa ceva nu-i de glumă, dar plăcut e totuşi. Voiai să priveşti în sus spre cer şezând culcat. Acuma vezi că uneori poţi să stai ridicat şi abia aşa să priveşti de-a dreptul în cer.

Apoi tăcură o vreme, nu mai rostiră o vorbă şi priviră. Mai înainte de a trece la purificare, fata de aur îşi împreună palmele, cum o făcuseră şi ei la început, şi se rugă. Ei o priveau puţin cam dintr-o parte, aşa că puteau să vadă că nu numai corpul, ci şi faţa, cuprinsă între cerceii aninaţi, îi era nespus de graţioasă – năsucul, buzele, sprâncenele şi mai ales ochii, arcuiţi ca frunzele de lotus. Cu deosebire când îşi întoarse puţin capul, încât cei doi prieteni se speriară şi şi-ar fi putut da seama că e pândită, constatară că fermecătoarea ei alcătuire trupească nu e devalorizată şi văduvită de însemnătate de un chip urât, ci, dimpotrivă, că

[91] Cea mai veche culegere vedică de imnuri religioase.

acest chip se remarcă prin aceeaşi armonie şi că graţia căpşorului o confirmă pe aceea a nurilor.

— Dar eu o cunosc! murmură brusc Nanda, pocnind din degete. În clipa asta o recunosc, deşi până acum nu mi-a venit în minte cine-ar putea fi. Este Sita, fiica lui Sumatra din satul Căminul taurului zebu de-aici din apropiere. De-acolo vin aici oamenii, să se purifice îmbăindu-se, e limpede. Cum să n-o cunosc? Am legănat-o în soare.

— Ai legănat-o? întreabă Shridaman încet, apăsând pe cuvinte. Iar Nanda îi răspunse:

— Ba bine că nu! Am făcut-o din toată puterea braţelor, în faţa întregului popor. Îmbrăcată, aş fi recunoscut-o numaidecât. Dar cum să recunoşti pe cineva de la prima privire când este gol? Este Sita din Căminul taurului zebu. Am fost acolo primăvara trecută în vizită la mătuşă-mea, şi tocmai se celebra ritualul de ajutorare a Soarelui.

— Povesteşte mai târziu, te rog! şopti Shridaman, tăindu-i cu teamă vorba. Marea desfătare de a o vedea de aproape e însoţită de dezavantajul că ar putea uşor să ne audă. Nici un cuvânt, deci, ca să n-o speriem!

— Şi-atunci ar fugi, iar tu n-ai mai vedea-o, lucru de care nu te mai saturi, îl tachină Nanda.

Celălalt însă îi făcu un semn hotărât să tacă şi astfel rămaseră mai departe în linişte, privind-o pe Sita din Căminul taurului zebu îndeplinind ritualul îmbăierii. După ce-şi termină rugăciunea şi se închină, ridicându-şi apoi faţa spre cer, fata coborî cu grijă în apă, luă cu palmele făcute căuş apă şi bău, se aplecă apoi spre unde şi se scufundă până la coapsele pe care-şi propti mâinile, se mai desfătă un răstimp ridicându-se cu graţie şi răsucindu-se din nou din profil, după care, la timpul cuvenit, reveni pe uscat, în frumuseţea ei răcorită de pe care picurau stropi. Dar încântarea ce li se oferise prietenilor în acest loc nu se sfârşi nici acum, căci după baie cea purificată se aşeză pe

trepte, ca s-o zvânte soarele, iar în acest timp farmecul firesc al corpului ei, învăluit în iluzia deplinei singurătăţi, se dezvălui o dată mai mult când printr-o poziţie, când prin alta, pentru ca, după ce se scurse şi de data aceasta timpul cuvenit, fata să se îmbrace fără grabă şi să dispară, urcând treptele scării spre templu.

— Gata, s-a terminat, spuse Nanda. Acuma putem cel puţin să vorbim şi să ne mişcăm. E plictisitor să te prefaci mult timp că parcă nici nu te-ai afla într-un loc.

— Nu înţeleg cum poţi vorbi de plictiseală, replică Shridaman. Există oare o situaţie mai fericită decât aceea de a te pierde într-o asemenea imagine şi de a nu te mai afla decât în ea? Toată vremea aş fi dorit să-mi ţin răsuflarea, nu din teama că are să piară privelişţea ei, ci din aceea că are să i se spulbere iluzia deplinei singurătăţi, de aceea tremuram, simţindu-mă sacru îndatorat să n-o fac să piară. Ai spus că o cheamă Sita? Mă bucur s-o ştiu, faptul că o pot cinsti în sufletul meu prin numele ei îmi alină sentimentul de vinovăţie. Şi o cunoşti de la datul în leagăn?

— Precum ţi-am spus, îl asigură Nanda. Primăvara trecută, când am fost în satul ei, fusese aleasă ca fecioară a Soarelui, iar eu am dat-o în leagăn, ca să-i ajut Soarelui, repezind-o atât de sus spre cer, încât aproape că de-acolo din înalt nu i se mai puteau auzi ţipetele. De altfel, ţipetele i se şi pierdeau în strigătele tuturor.

— Ai nimerit-o bine, spuse Shridaman. Tu o nimereşti întotdeauna bine. Fără-ndoială că te-au ales ca domn al legănatului din pricina braţelor tale destoinice. Mi-o închipui cum urca şi zbura în albastrul cerului. Imaginea zborului se amestecă în închipuirea mea cu statuia pe care am văzut-o stând să se roage şi înclinându-se cu evlavie.

— Oricum, replică Nanda, nu se roagă şi nu se pocăieşte pentru faptele ei, fiindcă e o fată foarte cuminte, ci pentru felul cum arată, lucru de care fireşte nu se poate învinui,

dar de care, strict vorbind, e totuşi într-un fel vinovată. O asemenea înfăţişare frumoasă este, se zice, captivantă. Dar de ce captivantă? Tocmai pentru că ne leagă de lumea dorinţelor şi a bucuriilor, iar pe cel ce-o vede îl scufundă mai adânc în încâlceala samsarei, în aşa fel încât omul îşi pierde mintea limpede, întocmai cum i se taie cuiva răsuflarea. Asta-i urmarea înfăţişării sale, chiar dacă nu intenţia ei; dar faptul că-şi alungeşte ochii în forma frunzei de lotus, te face totuşi să te gândeşti la intenţie. Se poate spune: înfăţişarea frumoasă îi e dată, nu şi-a luat-o fiindcă a vrut, aşadar, nu are de ce să se roage şi să se pocăiască. Totuşi pe undeva nu există cu adevărat nici o deosebire între „dată" şi „luată", asta o ştie şi ea şi desigur de aceea se roagă să i se ierte că e atât de captivantă. Dar înfăţişarea frumoasă a primit-o nu în felul cum cineva primeşte ceea ce i se dă, ci a primit-o din ea însăşi, astfel că nici o baie pioasă nu poate să schimbe ceva: a ieşit din baie cu acelaşi fund ce te scoate din minţi.

— Nu vorbi cu atâta grosolănie, îl dojeni, mişcat, Shridaman, despre o apariţie atât de delicată şi sfântă. E-adevărat, în spusele tale ai pus ceva din cunoaşterea existenţei, dar, dă-mi voie să-ţi spun, ai întors-o pe ţărăneşte şi felul cum te-ai folosit de ceea ce ştii arată că n-ai fost vrednic de această arătare, deşi în situaţia în care ne-am aflat, totul depindea de faptul dacă ne vom dovedi vrednici de ceea ce ne-a fost dat să vedem şi, totodată, mai depindea de spiritul în care am stat la pândă.

Nanda ascultă cu modestie această dezaprobare a spuselor sale.

— Lămureşte-mă, aşadar, *dau-ji*, îl rugă el, adresându-se prietenului său cu apelativul „frate mai mare", în ce spirit ai stat tu la pândă şi în ce spirit ar fi trebuit să pândesc şi eu.

— Vezi, spuse Shridaman, toate făpturile au două existenţe: una pentru sine şi alta pentru ochii celorlalţi. Ele

fiinţează pentru a fi văzute, sunt suflet şi imagine, şi întotdeauna e un păcat să te laşi impresionat numai de imaginea lor şi să nu-ţi pese de sufletul lor. Este necesar să-ţi înfrângi dezgustul pe care ţi-l inspiră imaginea grosolană a unui cerşetor. Nu trebuie să ne limităm la ea, aşa cum acţionează asupra ochilor noştri şi asupra celorlalte simţuri. Căci ceea ce acţionează încă nu e realitatea, trebuie să pătrundem oarecum dincolo de imagine, ca să ajungem la acea cunoaştere la care are dreptul oricare înfăţişare, căci aceasta e mai mult decât o înfăţişare, trebuie să descoperim dincolo de imagine fiinţa ei, sufletul ei. Nu ne este îngăduit să ne limităm la dezgustul provocat de imaginea mizeriei, şi, în aceeaşi măsură, ba chiar într-o măsură încă mai mare, la plăcerea pe care ne-o procură imaginea frumosului, căci şi acesta e mai mult decât imagine, cu toate că tentaţia simţurilor de a o lua doar ca atare e poate încă mai mare decât în cazul a ceea ce ne iscă dezgustul. Aparent, frumosul nu ne solicită conştiinţa şi nu ne impune obligaţia de a pătrunde spre sufletul său, precum o face întotdeauna imaginea cerşetorului, tocmai datorită mizeriei sale. Şi totuşi ne facem vinovaţi şi faţă de el, dacă ne restrângem doar la desfătarea pe care ne-o oferă priveliştea sa, fără să ne întrebăm ce înveşmântă în realitate; cu atât mai mare ne e vinovăţia faţă de el, mi se pare, când îl vedem numai noi, iar el nu ne vede. Ştii, Nanda, a fost pentru mine o adevărată binefacere că mi-ai putut spune numele aceleia pe care am pândit-o, Sita, fiica lui Sumantra, deoarece astfel am avut şi am ştiut ceva despre ceea ce este mai mult decât imaginea ei, întrucât numele este desigur o parte din fiinţa şi sufletul ei. Dar fericit am fost abia atunci când am auzit de la tine că e o fată cuminte, un amănunt care ne slujeşte încă mai bine să pătrundem dincolo de imaginea ei şi să-i cunoaştem sufletul. Dar faptul că-şi alungeşte ochii în forma frunzei de lotus şi-şi boieşte puţin genele este doar un obicei care nu

are nimic comun cu moralitatea – o face cu toată nevinovăția, cuminţenia ei fiind dependentă de educaţie. Frumuseţea trebuie totuşi să-şi întrebe sufletul ce obligaţii are faţă de imaginea ei, obligaţii pe care le îndeplineşte poate numai cu intenţia de a-şi spori farmecul. Cu câtă plăcere îmi închipui că Sita are un tată demn, pe Sumantra, şi o mamă grijulie care a crescut-o într-un spirit moral, şi-mi imaginez viaţa şi activitatea ei ca fiică în casă, o văd cum freacă orezul pe piatră, cum pregăteşte păsatul la focul vetrei sau cum toarce în fir subţire lâna. Fiindcă doresc din toată inima, care s-a făcut vinovată pândind-o, ca imaginea ei să devină o persoană.

— Pricep asta, dădu răspuns Nanda. Gândeşte-te totuşi că pentru mine această dorinţă nu poate fi la fel de vie, întrucât, legănând-o în soare, ea a devenit pentru mine într-o măsură mai mare persoană.

— Ba chiar într-o măsură prea mare, ripostă Shridaman cu un tremur pe care-l căpătase vocea lui în această conversaţie. Fără îndoială, prea mare, căci familiaritatea cu care ai fost învrednicit – pe drept sau pe nedrept, nu vreau să mă pronunţ, fiindcă ai fost învrednicit cu ea datorită braţelor şi, în genere, datorită corpului tău viguros, nu datorită capului şi ideilor tale – această familiaritate pare să fi făcut pentru tine din ea o persoană individuală în sens material, orbindu-ţi privirea pentru sensul superior al unei asemenea apariţii, altminteri n-ai fi putut vorbi cu o asemenea grosolănie de neiertat despre frumoasa înfăţişare a fetei. Nu ştii tu oare că în fiece făptură femeiască, fie ea copilă, fecioară, mamă sau bătrână, se ascunde atotnăscătoarea, atothrănitoarea, Shakti, marea zeiţă din pântecele căreia vine totul şi în pântecele căreia se duce totul, şi că noi trebuie s-o venerăm şi s-o admirăm pe ea în orice apariţie ce-i poartă semnul? Aici, pe malul râuleţului Musca de aur, zeiţa este aceea ce ni s-a revelat sub chipul

nespus de grațios al Sitei, şi n-ar trebui oare să fim cât se poate de mişcați de revelarea ei însăşi sub acest chip, ceea ce explică şi de ce, cum bag eu însumi de seamă, îmi tremură puțin vocea când vorbesc, tremur datorat în parte şi indignării pricinuite de felul tău de a vorbi?

— Obrajii şi fruntea ta s-au roşit şi ele, ca arse de soare, spuse Nanda, iar vocea ta, deşi tremură, are un sunet mai plin decât de obicei. De altfel, pot să te asigur că şi eu am fost, în felul meu, foarte plăcut mişcat.

— Atunci, răspunse Shridaman, nu înțeleg cum ai putut vorbi atât de nepotrivit şi cum ai putut să-i faci un reproş din înfățişarea frumoasă cu care-i captivează pe oameni în aşa măsură, încât îşi pierd răsuflarea şi firea. Asta înseamnă a privi lucrurile cu o unilateralitate de neiertat şi a te arăta cu totul nepătruns de ființa adevărată şi deplină ce ni s-a revelat sub imaginea cea mai dulce. Căci ea este totul, nu numai una: viață şi moarte, amăgire şi înțelepciune, vrăjitoare şi eliberatoare – tu nu ştii asta? Tu nu ştii decât că scoate din minți şi farmecă ceata creaturilor, şi nu ştii şi că îi conduce dincolo de întunericul tulburării simțurilor spre cunoaşterea adevărului? Atunci, puține ştii şi n-ai priceput o taină oricum greu de priceput: anume că beția pe care ne-o provoacă este totodată şi însuflețirea ce ne poartă spre adevăr şi libertate. Căci aşa stau lucrurile: ceea ce ne înlănțuieşte ne şi eliberează totodată, iar însuflețirea este aceea care reuneşte frumusețea, de care luăm cunoştință prin simțuri, cu spiritul.

Ochii negri ai lui Nanda sclipeau de lacrimi, fiindcă avea un suflet emotiv şi aproape că nu putea să asculte cuvinte metafizice fără să plângă, dar mai ales acum, când vocea lui Shridaman, de altminteri cam subțire, căpătase brusc o sonoritate atât de plină care mergea la inimă.

Rostind următoarele, cam sughița de plâns, fornăind pe nasu-i de capră:

— Cât de solemn vorbeşti astăzi, *dau-ji*! Cred că nu te-am auzit niciodată vorbind aşa; mă interesează foarte mult. Ar trebui să doresc să nu mai continui, tocmai pentru că mă interesează atât. Dar continuă totuşi să vorbeşti despre înlănţuire şi spirit şi despre cea atotcuprinzătoare!

— Vezi tu, răspunse Shridaman cu mare avânt, cum se prezintă lucrurile în privinţa ei şi cum ceea ce iscă e nu numai seducţie, ci şi adevăr. Cuvintele mele te interesează pentru că ea este stăpâna vorbirii fluente, dar aceasta se contopeşte cu înţelepciunea lui Brahma. În dualitatea ei trebuie s-o recunoaştem pe Cea Mare, căci aceasta este cea pornită spre mânie, neagră şi înfiorătoare, cea care bea sângele făpturilor dintr-o tipsie aburindă, dar tot ea este cea binecuvântată şi îndurătoare, din care izvorăşte tot ceea ce există şi care adăposteşte cu drag la sânul ei hrănitor toate întruchipările vieţii. Ea este Marea Maya a lui Vishnu, ea îl ţine îmbrăţişat pe el, care visează. Multe ape se varsă în Gange, iar acesta se varsă în mare. Tot astfel ne vărsăm noi în dumnezeirea lui Vishnu care visează lumea, dar această dumnezeire se varsă în marea Mamei. Află că noi am ajuns la o confluenţă a visului vieţii noastre cu un loc sacru de îmbăiere, iar acolo ne-a apărut atotnăscătoarea, atotînghiţitoarea, în pântecele căreia ne-am îmbăiat, sub cea mai dulce înfăţişare a ei, ca să ne seducă şi să ne însufleţească, probabil drept răsplată că am adus cinstire semnului ei procreator şi l-am stropit cu apă. Lingam şi yoni[92] – nu există semne mai importante şi nici vreo oră mai importantă în viaţă decât atunci când cel chemat înconjoară cu a sa shakti focul nupţial, când mâinile lor sunt reunite cu o ghirlandă de flori, iar el rosteşte cuvintele: „Am primit-o!” Când el o primeşte din mâna părinţilor ei şi rosteşte

---

92 Simboluri ale zeilor sexului masculin şi al celui feminin.

cuvintele regeşti: „Acesta sunt eu, aceasta eşti tu, cer eu, pământ tu; eu melodia cântecului, tu, vorbele cântecului; astfel vom face împreună călătoria noastră!” Când cei doi îşi celebrează întâlnirea – nu mai sunt oameni, nu mai sunt acesta şi aceea, ci marea pereche, el Shiva, ea Durga[93], zeița sublimă; când cuvintele lor pierd orice înțeles şi nu mai sunt vorbirea lor, ci o bâlbâială venită din adâncurile beției şi când ei năzuiesc spre viața supremă în fericirea fără de măsură a îmbrățişării. Aceasta este ora sacră, care ne scufundă în cunoaştere şi ne dăruieşte mântuirea de eul amăgitor în pântecele Mamei. Căci aşa cum frumusețea şi spiritul se reunesc în înflăcărare, tot astfel viața şi moartea se reunesc în iubire!

Nanda era cu totul captivat de aceste cuvinte metafizice.

— Nu, spuse el, dând din cap, în vreme ce din ochi îi țâşneau lacrimi, este aproape de nesuportat cât de prielnică îți este zeița vorbirii şi cum îți dăruieşte înțelepciunea lui Brahma, şi totuşi aş dori să te ascult la nesfârşit. Dacă aş fi în stare să cânt şi să spun a cincea parte din ceea ce rodeşte capul tău, m-aş îndrăgi şi m-aş respecta în toate mădularele mele. De aceea îmi eşti atât de trebuitor, frate mai mare al meu, căci ceea ce îmi lipseşte mie ai tu, prietenul meu, ceea ce e aproape la fel ca atunci când aş avea eu însumi. Căci ca tovarăş sunt o parte din tine, fiind şi eu întru câtva Shridaman, dar fără tine n-aş fi decât Nanda, iar asta nu-mi e de ajuns. Ți-o spun deschis: dacă ar fi să mă despart de tine, n-aş vrea să mai trăiesc nici o clipă după aceea, aş cere să mi se pregătească rugul şi să fiu ars. Atâta fie spus. Iar înainte de a pleca, ia asta!

Nanda scormoni cu degetele sale negricioase, împodobite cu inele în boarfele luate în călătorie şi scoase un rulou de

---

[93] Cea inaccesibilă, cea plină de primejdii, nume al marii mame a Universului.

betel, din care se mesteca după mâncare, pentru a da gurii un miros plăcut. Cu faţa întoarsă şi umedă de lacrimi, îi dădu lui Shridaman betelul. Era un gest de respect reciproc pentru pecetluirea acordului dintre ei şi a prieteniei.

4

Plecară, aşadar, mai departe spre treburile lor pe drumuri temporar diferite; când ajunseră la binecuvântatul râu Djamna şi zăriră la orizont contururile oraşului Kuruksheta, Shridaman trebui să urmeze mai departe şoseaua largă plină de care trase de boi, ca să găsească pe ulițele aglomerate ale oraşului casa omului de la care avea să târguiască pivele de orez şi beţigaşele de aprins focul; Nanda, însă, trebuia s-o pornească pe poteca îngustă care se ramifica din şoseaua aceea şi ducea în satul Kralen al minerilor de la care să obţină fierul brut pentru fierăria tatălui său. La despărţire se binecuvântară unul pe altul şi se înţeleseră ca a treia zi, la o anumită oră, să se întâlnească la aceeaşi răscruce şi, după rezolvarea treburilor, să se întoarcă în satul lor împreună, aşa cum veniseră.

După ce soarele răsări de trei ori, Nanda, ajuns la punctul de despărţire şi de reîntâlnire pe măgăruşul cenuşiu, pe care-l obţinuse de asemenea de la mineri şi pe care-şi încărcase povara de fier, fu nevoit să aştepte câtva timp, deoarece Shridaman sosi cu oarecare întârziere, iar când veni pe şoseaua cea largă cu balotul său de mărfuri, paşii îi erau domoli şi târşâiţi, obrajii scobiţi în evantaiul bărbii moi, iar ochii plini de tristeţe. Nu manifestă nici o bucurie că-şi revede camaradul, iar când acesta se grăbi să-i ia povara şi s-o încarce de asemenea pe spinarea măgarului, atitudinea lui Shridaman nu se schimbă, el rămase tot atât de încovoiat şi mâhnit cum venise, o porni alături de

prietenul său, aproape fără a rosti altceva decât „Da, da”, chiar şi când ar fi fost nimerit să spună „Nu, nu”, ceea ce şi zise câteodată, din păcate însă atunci când s-ar fi cuvenit să spună „Da, da”, şi anume în orele când făcură popas ca să-şi împrospăteze puterile şi când Shridaman mărturisi că nu poate să mănânce şi, răspunzând la o întrebare, că nu poate nici să doarmă.

Toate acestea erau simptome ale unei boli, iar când în a doua seară a călătoriei de întoarcere, sub stele, Nanda, îngrijorat, reuşi să-l facă întru câtva să vorbească, Shridaman recunoscu nu numai că e bolnav, ci adăugă cu vocea sugrumată că e vorba de o boală fără leac, mortală, şi anume de o asemenea boală, încât nu numai că trebuie, ci şi vrea să moară, că trebuința şi voința se împletesc strâns şi nu pot fi deosebite, voința rezultând inevitabil din trebuință şi trebuința din voință.

— Dacă prietenia ta este adevărată, spuse el cu aceeaşi voce sugrumată de o emoție puternică, atunci dovedeşte-mi-o printr-un ultim serviciu adus în viață şi înalță-mi coliba rugului, ca să mă aşez în ea şi să ard în foc. Căci boala incurabilă mă arde pe dinăuntru, supunându-mă la chinuri atât de mari, încât văpaia mistuitoare a focului va fi pentru mine plăcută ca uleiul alinător şi ca o baie răcoritoare în undele sfinte.

„Ei, zeilor mari, dar ce-i cu tine?” gândi Nanda, auzindu-i vorbele. Trebuie să spunem însă că, deşi cu nas de capră şi reprezentând ca întrupare abia poziția de mijloc dintre pătura celor de jos şi nepotul de brahman, se arătă spre lauda lui la înălțime în această situație grea şi nu-şi pierdu capul în fața superiorității bolnave a prietenului său, ci se folosi de acea superioritate pe care i-o dădea lui, în aceste împrejurări, faptul că nu era bolnav, punând-o cu devotament în serviciul prieteniei sale pentru cel ce se

îmbolnăvise şi căruia, reprimându-şi spaima, se pricepu să-i vorbească pe un ton concesiv şi rezonabil.

— Fii sigur, spuse el, că dacă va reieşi cu adevărat că boala ta e fără leac, lucru de care nu-mi e îngăduit să mă îndoiesc după spusele tale, nu voi şovăi să-ți îndeplinesc cererea şi să-ți construiesc coliba rugului. O voi construi chiar destul de mare, pentru ca, după ce o voi aprinde, să iau eu însumi loc alături de tine, fiindcă nu am de gând să supraviețuiesc nici măcar o oră după despărțirea noastră, ci să intrăm împreună în foc. Dar tocmai pentru că treaba asta mă priveşte într-o măsură atât de mare şi pe mine, trebuie să-mi spui mai întâi ce-ți lipseşte şi să-mi dai numele bolii tale, cel puțin pentru a fi convins că e nevindecabilă, astfel ca să pregătesc incinerarea noastră comună. Trebuie să recunoşti că aceste cuvinte ale mele sunt îndreptățite, iar dacă eu, cu înțelegerea mea mărginită, îmi dau seama de îndreptățirea lor, cu atât mai mult le vei încuviința tu, ca mai luminat la minte. Dacă mă pun în locul tău şi încerc să gândesc o clipă cu capul tău, ca şi când s-ar afla pe umerii mei, nu pot să nu fiu de acord că, mai înainte de a lua hotărâri atât de însemnate cum ai de gând, convingerea mea – vreau să spun: a ta – despre incurabilitatea bolii trebuie supusă la o probă şi confirmată prin altele. De aceea, vorbeşte!

Shridaman, cu obrajii lui scobiți, nu voi multă vreme să vorbească, ci declară doar că starea lui lipsită de orice speranță şi mortală nu are nevoie de nici o confirmare şi de nici o lămurire. În cele din urmă însă, după multe stăruințe, acceptă să facă următoarea mărturisire, cu palma pusă pe ochi, pentru a nu fi nevoit să-şi privească prietenul în timp ce vorbea.

— De când am pândit-o la locul de îmbăiere al lui Devi pe fata aceea goală, Sita, fiica lui Sumantra, pe care tu ai legănat-o odată în soare, în sufletul meu a pătruns

germenele unei suferințe datorate ei, goliciunii şi cuminţeniei ei, şi avându-şi sorgintea în amândouă împreună, iar de atunci suferința aceea a crescut ceas de ceas, astfel că a pătruns în toate mădularele mele, până la cele mai fine ramificații ale fibrelor lor, mi-a mistuit puterile spiritului, mi-a răpit somnul şi pofta de mâncare şi mă duce încet, dar sigur la pieire. Această suferință, continuă el, este o suferință mortală şi fără speranță, deoarece vindecarea ei, anume împlinirea dorințelor izvorâte din frumusețea şi cuminţenia fetei, este de negândit şi de neînchipuit şi atât de extraordinară, încât depăşeşte cu mult ceea ce stă la îndemâna unui om. Este limpede că un om trebuie să piară, atunci când nutreşte dorințe de fericire la îndeplinirea cărora, cu o condiție a supraviețuirii, nu poate gândi decât un zeu. Dacă n-o am, încheie el, pe Sita, cea cu ochi de potârniche, cea cu pielea de o culoare frumoasă, cu şolduri splendide, duhurile vieții mele mă vor părăsi de la sine. De aceea, înalță-mi coliba focului, căci numai în văpaie se află mântuirea de gâlceava dintre omenesc şi zeiesc. De vrei să te aşezi împreună cu mine în coliba rugului, ți-o spun că-mi pare rău de tinerețea ta, de făptura ta voioasă împodobită cu cârlionți, dar totodată mi se pare ceva de dorit, căci, oricum, gândul că ai dat-o în leagăn contribuie în sufletul meu la dorința de a arde şi mi-ar fi neplăcut să las pe pământ pe cineva căruia i-a fost îngăduit acest lucru.

După ce ascultă mărturisirea, Nanda izbucni într-un nesfârşit hohot de râs, spre adânca şi neînțelegătoarea uimire a lui Shridaman, şi se porni când să-şi îmbrățişeze prietenul, când să dănțuie şi să țopăie, bătând locul cu picioarele.

— Îndrăgostit, îndrăgostit, îndrăgostit! strigă el. Şi asta-i totul! Şi asta-i o boală mortală! E-o glumă! E-o veselie! Şi începu să cânte:

Om înțelept care nutrea
Doar gânduri mari în minte!
Azi a pierdut ce-n cap avea
Şi duhul dinainte.

Ah, cum mi l-a făcut neom
Cu ochii-i dulci o fată.
Un maimuțoi căzând din pom
Mai năucit n-arată.

Apoi râse din nou în hohote, cu mâinile pe genunchi, şi strigă:

— Shridaman, frate, cât mă bucur că nu-i decât atât şi că trăncăneşti despre rug, deoarece coliba de paie a inimii tale a luat foc! Mica vrăjitoare a stat prea mult în calea ochilor tăi, iar Kama, zeul, te-a atins cu săgeata de flori, căci ce ni se părea a fi zumzetul albinelor era zbârnâitul coardei de la arcul lui; te-a vrăjit Rati, sora primăverii, plăcerea iubirii. Acesta-i un lucru foarte obişnuit, un lucru vesel de fiecare zi şi nu depăşeşte cu nimic ceea ce se cuvine unui om. Dacă ți se pare că la împlinirea dorinței tale nu i-ar fi îngăduit să gândească decât unui zeu, aceasta-i din pricina profunzimii dorințelor pe care le ai şi care pornesc, ce-i drept, de la un zeu, Kama[94], fără însă a-i reveni nicidecum lui, ci, după voia sa, ție. Ți-o spun nu fiindcă aş fi lipsit de inimă, ci doar pentru a-ți răcori întru câtva mintea înfierbântată de dragoste, din care pricină prețuieşti în chip nemăsurat țelul dorit, zicând că doar zeii şi nu oamenii ar avea dreptul să-l atingă – în vreme ce nimic nu e mai omenesc şi mai firesc decât să doreşti a semăna în această brazdă. (S-a exprimat astfel, deoarece Sita înseamnă „brazdă”.) Dar ție, continuă el, ți se potriveşte cu adevărat zicala: „Ziua-i oarbă

[94] Zeul dorinței şi al dragostei.

cucuveaua, noaptea, cioara. Însă cel orbit de iubire e orb şi ziua şi noaptea". Îţi citez maxima asta ca să te recunoşti în ea şi să chibzuieşti că Sita din satul Căminul taurului zebu nu-i nicicum o zeiţă, deşi aşa îţi va fi apărut în goliciunea ei la locul de îmbăiere al zeiţei Durga, ci o fetişcană foarte obişnuită, chiar dacă nemaipomenit de drăguţă, care trăieşte la fel ca toate celelalte, freacă grăunţe, fierbe păsat, toarce lână şi are părinţi asemeni altor oameni, chiar dacă tatăl ei, Sumantra, spune că ar avea în vine ceva sânge de războinic – mai mult, sau, oricum, mult mai mult decât atât nu e! Pe scurt, sunt oameni cu care se poate sta de vorbă, şi de ce ai tu un prieten ca Nanda al tău, dacă nu ca să se aştearnă la drum şi să pună la cale cele de cuviinţă, atât de obişnuite, pentru înfăptuirea fericirii tale? Ei? Ce zici? Ce părere ai, prostănacule? În loc să ne îndreptăm spre coliba de jar, unde aveam de gând să mă ghemuiesc alături de tine, am să te ajut să-ţi zideşti casa căsniciei tale, în care să locuieşti alături de draga ta cu şolduri frumoase!

— Cuvintele tale, răspunse Shridaman după un răstimp de tăcere, au fost în multe privinţe jignitoare, ca să nu mai pomenesc de stihurile pe care le-ai cântat. Căci jignitor este să spui că dorinţele mele chinuitoare sunt ceva obişnuit şi de fiecare zi, câtă vreme totuşi îmi întrec puterile şi sunt pe cale să-mi spulbere viaţa şi câtă vreme este vorba de nişte dorinţe mai tari decât noi, altfel spus: prea tari pentru noi, şi caracterizate pe drept ca insuportabile pentru un om, fiind numai pe potriva unui zeu. Ştiu însă că-mi vrei binele şi ai dori să mă alini, de aceea îţi iert modul vulgar şi ignorant în care ai vorbit despre boala mea mortală. Nu numai că te iert, dar trebuie să-ţi spun că ultimele tale cuvinte şi faptul că pari a socoti cu putinţă să faci ceea ce ai spus prin ele că se poate au dat noi şi puternice imbolduri de viaţă inimii mele ce şi avea de gând să se dăruiască morţii – aceasta prin chiar convingerea ta, de care eu nu

sunt capabil, că există posibilitatea. Ce-i drept, pentru o clipă, îmi dau seama că cineva care nu e în cauză, aflându-se în altă stare de spirit decât mine, poate judeca situația mai limpede şi mai just. Îndată însă, am din nou îndoieli în starea de spirit a celuilalt şi cred doar în aceea ce mă îndreaptă spre moarte. Este foarte probabil însuşi faptul ca această cerească Sita să fi fost menită ca soție cuiva încă de copilă, încât acum urmează a fi unită cu soțul ce-a crescut odată cu ea – acesta e un gând ce mă arde cu flăcări atât de îngrozitoare, încât nu-mi rămâne altceva decât refugiul în răcoritoarea colibă a rugului!

Nanda însă îl asigură, chezăşuind cu prietenia lui, că această temere nu-şi are rostul şi că Sita nu e de fapt legată prin nici o căsătorie din vremea copilăriei. Tatăl ei, Sumantra, s-a opus unei asemenea căsătorii, motivul principal fiind acela că n-a vrut s-o expună umilinței văduviei în cazul că băiatul ales ca soț ar fi murit înainte de vreme. Dacă ar fi fost o fată căsătorită, nici n-ar fi putut fi aleasă ca fecioară de dat în leagăn. Nu, Sita e liberă şi poate fi pețită, iar Shridaman, ținând seama de casta bună căreia îi aparține, de starea familiei sale şi de priceperea lui în Vede, nu are altceva de făcut decât să-i dea prietenului său însărcinarea de a se ocupa de această treabă, începând tratative de la casă la casă, şi de a o duce la un sfârşit fericit ca şi sigur.

La reamintirea legănatului, un obraz al lui Shridaman zvâcni dureros, dar el se arătă totuşi recunoscător prietenului său pentru bunăvoința de a-l ajuta şi se lăsă încet, încet convertit de rațiunea sănătoasă a lui Nanda, de la setea sa de moarte la încredințarea că îndeplinirea dorinței sale de fericire, anume de a o cuprinde pe Sita în brațele sale ca soție, este ceva ce se poate înțelege şi aparține domeniului celor îngăduite unui om, dar rămase totuşi la ideea că, dacă pețitul nu se va încheia cu o reuşită,

Nanda va trebui neapărat să-i ridice cu brațele sale zdravene coliba rugului. Fiul lui Garga îi făgădui cu vorbe avântate acest lucru, dar, mai înainte de toate, discută cu el pas cu pas desfăşurarea după datină a peţitului, în timpul căruia Shridaman va sta cu totul deoparte, neavând decât să aştepte succesul acestuia: mai întâi, Nanda îi va dezvălui lui Bhavabhuti, tatăl lui Shridaman, gândurile acestuia, şi-l va determina să înceapă tratativele cu părinții fetei; apoi, Nanda, ca reprezentant al pretendentului şi ca peţitor, se va duce la Căminul taurului zebu, şi, în calitate de prieten, va mijloci în continuare apropierea perechii.

Zis şi făcut. Bhavabhuti, wanidja[95] din sânge de brahman, fu bucuros de ştirea pe care i-o dădu prietenul intim al fiului său; Sumantra, crescător de vite din străMoşi războinici, nu se arătă supărat de propunerile însoțite de daruri de preț care i se puseră dinainte; în casa peţirii, Nanda cântă pe un ton popular, dar convingător lauda prietenul său; vizita de răspuns a părinților fetei la Prosperitatea vacilor, unde s-au convins de onestitatea pretendentului, se desfăşură şi ea după cuviință; în zilele ce se scurseră cu aceşti paşi şi acțiuni, fata se deprinse de departe să vadă în Shridaman, fiul de neguțător, pe domnul şi soțul ce i se hotărâse. Fu întocmai contractului de căsătorie, a cărui semnare se sărbători printr-o masă ospitalieră şi prin schimbarea unor daruri promițătoare de fericire. Ziua cununiei, aleasă cu grijă după sfatul astrologilor, se apropia, iar Nanda, care ştia că se apropie, indiferent de faptul că reunirea lui Shridaman cu Sita era fixată în ea şi că Shridaman nici nu credea că se va ivi, alerga de colo, colo ca vornicel, poftind la nuntă rude şi prieteni. Şi tot el fu acela care, în curtea interioară a

---

95 Negustor.

locuinței miresei, îşi dădu cea mai mare osteneală să ridice cu brațele sale zdravene stiva de tizic pentru focul nupțial, în vreme ce brahmanul casei îşi citea versetele.

Aşa sosi ziua când Sita, cea bine-făcută din creştet până-n tălpi, cu trupul uns cu ulei de santal, camfor şi cocos, împodobită cu giuvaeruri, îmbrăcată cu pieptar sclipitor şi sari, cu capul înfăşurat într-un voal ca de abur, îl văzu pentru prima dată pe cel menit şi-i spuse întâia oară pe nume (în vreme ce el o văzuse bine încă mai de mult). Aşteptase cu răbdare ziua, dar luă în sfârşit act de sosirea ei, în clipa când rosti cuvântul: „Am căpătat-o", când, în vreme ce se aduceau jertfe de orez şi unt, o primi din mâinile părinților ei, când se numi pe sine cer, iar pe ea pământ, pe sine melodia cântecului, iar pe ea cuvintele cântecului şi când, înconjurat de femei ce psalmodiau bătând din palme, dădu ocol de trei ori stivei de tizic aprins, după care o duse pe Sita, într-un car la care erau înjugați doi tauri albi şi cu alai sărbătoresc, la el acasă, în satul său şi în poala maicii sale.

Aici se îndepliniră alte ritualuri de bun augur, marii înconjurară şi aici focul, Shridaman îi dădu Sitei să mănânce trestie de zahăr, lăsă un inel să-i cadă în veşmânt, apoi se aşezară la ospățul sărbătoresc împreună cu rubedenii şi prieteni. După ce mâncară şi băură şi după ce fură stropiți cu apă din Gange şi ulei de trandafir, toată lumea îi conduse în încăperea căreia i se dăduse numele de „Încăperea fericitei perechi". Acolo, fiecare din cei de față îşi luă rămas-bun de la ei, cu sărutări, glume şi lacrimi – Nanda, care fusese tot timpul cu ei, trecu pragul cel din urmă.

Cei ce-au ascultat până aici această povestire să nu se lase cumva seduşi de senina ei desfăşurare de până acum, lăsându-se amăgiţi în privinţa adevăratului ei caracter! În vreme ce noi am tăcut, ea şi-a întors o clipă faţa, iar când şi-a arătat-o din nou, nu mai e aceeaşi; s-a schimonosit, devenind o mască oribilă, un chip de spaimă, ceva zguduitor, în stare să te facă să încremeneşti şi să te oblige la acte sălbatice de jertfă, aşa cum Shridaman, Nanda şi Sita au văzut-o în timpul călătoriei pe care... Dar toate rând pe rând.

Trecuseră şase luni de când mama lui Shridaman o luase în poala ei ca fiică pe Sita, iar aceasta îi dăruia din plin soţului ei cu nasul subţire plăcerile desfătătoare ale căsătoriei. Vara apăsătoare se dusese, perioada ploilor, care acoperă cerul cu şuvoaiele norilor, pământul însă cu flori proaspăt deschise, era şi ea pe sfârşite, bolta era lipsită de orice pată şi lotusul înflorea tomnatic, când tinerii căsătoriţi, după ce se sfătuiră cu prietenul lor Nanda şi primiră încuviinţarea părinţilor lui Shridaman, hotărâră să întreprindă o călătorie până la părinţii Sitei, care nu-şi mai văzuseră fata de când îşi îmbrăţişa soţul şi care voiau să se convingă cum îi prieşte plăcerea căsniciei. Deşi Sita se aştepta de curând la bucuria de a fi mamă, cutezară să întreprindă călătoria, fiindcă distanţa nu era mare, iar vremea se răcorise. Călătoriră într-un car cu coviltir şi perdele, tras de un zebu şi o cămilă cu o cocoaşă, atelaj condus de Nanda, prietenul. Acesta şedea în faţa soţilor, cu tichiuţa pusă pe-o sprânceană şi legăna picioarele, prea preocupat de drum şi mers, cum se părea, ca să se mai poată întoarce spre cei din căruţă şi să tăifăsuiască cu ei. Din când în când, adresa câte un cuvânt animalelor sau începea să intoneze cu voce tare şi limpede un cântec – de fiecare dată însă vocea lui se domolea după cele dintâi sunete, devenind un zumzet sfârşit cu un hăis sau cea rostit

încet. Felul său de a începe să cânte tare din fundul bojocilor avea însă ceva înfricoşător, ca şi brusca scădere a vocii.

În spatele lui, soţii şedeau tăcuţi. Avându-l chiar în faţa lor, ori de câte ori şi-ar fi ridicat privirea, ar fi dat de ceafa lui Nanda, ceea ce şi făceau uneori ochii tinerei femei, ridicându-se încet din poală, ca după un scurt răstimp să coboare din nou. Shridaman evita cu totul această privelişte, ţinându-şi faţa întoarsă lateral spre pânza de sac atârnată. Ar fi dorit să schimbe locul cu Nanda şi să mâne el, ca să nu mai aibă în faţa lui, ca femeia de lângă el, spatele brun cu şira spinării reliefată şi omoplaţii în continuă mişcare. Aşa ceva era însă cu neputinţă, fiindcă schimbarea dorită spre uşurarea lui n-ar fi fost ceva cuviincios. Astfel înaintau domol pe şosea, dar tustrei aveau respiraţia pripită de parcă ar fi fugit, iar în albul ochilor li se vedeau vinişoare roşii, ceea ce e întotdeauna un semn rău. Cu siguranţă că un om cu darul de vizionar ar fi zărit deasupra carului lor aripi negre însoţindu-i ca o umbră.

Preferaseră să plece la drum sub aripa nopţii, adică înainte de ivirea zilei, în cele dintâi ore ale dimineţii, aşa cum se obişnuieşte, pentru a evita povara soarelui de la amiază. Ei însă avuseseră motive proprii. Cum în sufletele lor domnea deruta, iar întunericul favorizează deruta, folosiseră fără să-şi dea seama prilejul pentru a-şi transpune în spaţiu deruta din forul lăuntric şi se rătăciră în ţinut. Anume, Nanda nu cârmi boul şi cămila în punctul de pe şosea unde ar fi fost necesar ca să ajungă în satul natal al Sitei, ci, fără să aibă vreo vină, fiindcă cerul fără lună era luminat doar de stele, o făcu într-un loc greşit, iar drumul pe care intră încetă curând a mai fi drum, devenind un luminiş de asemenea înşelător printre copaci mai întâi răzleţi, apoi mereu mai numeroşi, până când se pomeniră

într-o pădure deasă, unde pierdură din ochi şi luminişul pe unde veniseră şi care le-ar fi fost de folos la întoarcere.

Printre trunchiurile ce-i înconjurau şi pe pământul moale al pădurii se dovedi cu neputinţă a mai înainta cu atelajul lor şi cu toţii conveniră că rătăciseră drumul, fără a recunoaşte însă că aceasta îi adusese într-o situaţie ce corespundea rătăcirii sufletelor lor, căci Shridaman şi Sita, aflaţi în spatele lui Nanda, care conducea, nu dormiseră, ci se învoiseră cu ochii deschişi ca acesta să-i ducă pe un drum greşit. Nu le rămase altceva de făcut decât să aprindă un foc în locul unde se aflau şi să aştepte, asiguraţi împotriva fiarelor sălbatice, răsăritul soarelui. Când ziua se ivi în pădure, cercetară în mai multe direcţii împrejurimile, împinseră cu multă trudă carul în cruciş şi-n curmeziş, pe unde le îngăduia desişul de tec şi santal, până când ajunseră la marginea junglei, unde li se deschise dinainte un defileu tăiat în stâncă şi presărat cu tufe pe care se putea oricum circula şi care, declară cu deplină încredinţare Nanda, trebuia să-i scoată pe drumul cel bun spre ţintă.

Urmând cu zdruncinături drumul pieziş prin defileu, ajunseră la un templu cioplit în stâncă, în care recunoscuseră un sanctuar al lui Devi, al lui Durga, cea de care nu te poţi apropia şi cea plină de primejdii, un sanctuar al lui Kali, mama cea întunecată; dând urmare unui imbold lăuntric, Shridaman îşi exprimă dorinţa să coboare şi să-şi arate venerația faţă de zeiţă.

— Vreau doar să mă uit, spuse el însoţitorilor săi, să mă rog şi-n câteva clipe mă-ntorc. Între timp, voi aşteptaţi aici.

Părăsi căruţa şi coborî lateral treptele rudimentare care duceau la templu.

Ca şi casa mamei de la locul de îmbăiere de pe râuleţul Musca de aur, nici acesta nu era unul din cele mari, dar bogat şi cu pioşenie împodobit cu statui şi coloane. Muntele sălbatic apăsa cu toată greutatea asupra intrării sprijinite

de nişte stâlpi şi apărate de leoparzi cu gurile căscate; în dreapta şi în stânga, ca şi pe laturile coridorului de la intrare erau cioplite în suprafaţa stâncii panouri înfăţişând: chipuri ale vieţii din carne, ca dintr-o îngrămădeală de oase, piele, tendoane şi măduvă, seminţe, sudoare, lacrimi, urdori, scârnă, urină şi fiere, încărcate cu patimă, mânie, amăgire, pofte, invidie şi deznădejde, cu despărţirea de cel drag şi unirea cu cel neiubit, încărcate de asemenea cu foame, sete, bătrâneţe, griji şi moarte şi străbătute de un nesecat şuvoi dulce şi fierbinte de sânge, toate întrupate desfătător şi dureros în mii de chipuri, mişunând încolăcite şi preschimbându-se una într-alta, în aşa fel, încât în încâlceala fluentă de omenesc, zeiesc, animalic, care umplea totul, o trompă de elefant părea să ia locul unui braţ de bărbat, iar un cap de mistreţ, locul unui cap de femeie. – Shridaman nu luă în seamă zugrăveala şi crezu că nici n-o vede, dar, întrucât ochii săi înroşiţi alunecară totuşi în treacăt peste ea, totul pătrunse în sufletul său, trezind gingăşie, ameţeală şi compasiune şi pregătindu-l pentru contemplarea zeiţei.

În casa din stâncă domnea semiîntunericul; în sala de adunare, prin care păşi mai întâi, şi în pridvorul alăturat situat mai în adânc, lumina zilei pătrundea numai de sus, prin munte. Acolo, coborând din nou nişte trepte, o uşă scundă se deschidea spre trupul mamei, pântecele casei.

La piciorul scării, Shridaman fu zguduit de un tremur şi, ameţit, se lăsă pe spate, sprijinindu-se de cele două lingam din piatră proptite de-o parte şi de alta a intrării. Imaginea lui Kali inspira groază. Aşa apărea ea ochilor săi iritaţi, sau n-o mai văzuse niciodată şi nicăieri pe cea mânioasă într-o întruchipare oribilă atât de triumfătoare? Idolul, care se reliefa din peretele de stâncă încadrat într-o arcadă din cranii, mâini şi picioare retezate, rotindu-şi în vârtej cele optsprezece braţe, era vopsit în culori care absorbeau toată

lumina, ca s-o arunce înapoi, avea o coroană sclipitoare şi purta un şorţ de ghirlande din oseminte şi mădulare omeneşti. Mama azvârlea în juru-i săbii şi făclii, într-o ţeastă pe care o ducea la gură una din mâinile ei aburea sânge, la picioare i se băltea sânge – cea care inspiră groază stătea într-o luntre ce plutea pe marea puhoiului vieţii, pe o mare de sânge. Dar în aerul stătut din grotă, din acest abator subpământean, plutea un iz vechi şi dulceag de sânge adevărat, izbind nasul cu spinarea subţire a lui Shridaman, iar în podea erau săpate jgheaburi cleioase pentru scurgerea sevei vitale a animalelor decapitate ce se goleau repede de sânge. Pe altar, dinaintea statuii celei inevitabile erau stivuite în formă de piramidă capete de animale cu ochii deschişi, sticloşi, patru sau cinci, de bivol, de porc şi de capre, iar pe dale se afla spada ei ascuţită, strălucitoare, deşi pătată de sânge uscat, cu care se tăiaseră gâturile.

Cuprins de groază, o groază ce se amplifica de la o clipă la alta devenind extaz, Shridaman privea ţintă chipul cu ochi holbaţi ai zeiţei poftitoare de jertfe, aducătoare de moarte şi dătătoare de viaţă, îi privea vârtejul braţelor care-i aţâţă simţurile, făcându-le să se rotească şi ele într-un cerc ameţitor. Îşi apăsă pumnii strânşi pe pieptul puternic agitat, îl năpădiră fiori uriaşi de groază, când reci, când fierbinţi, îmboldindu-l la fapte extreme, la fapte împotriva lui însuşi şi pentru veşnicul pântece, îşi izbi ceafa, furca pieptului şi sexul erect în jalea ce-l cuprinsese. Buzele sale golite de sânge se rugară:

— Tu, cea fără de început, care ai luat fiinţă înainte de toate! Mamă, fără bărbat, a cărei fustă nu ţi-o ridică nimeni! Atotcuprinzătoare plină de plăceri şi de spaime, tu care resorbi din nou toate luminile şi chipurile ce-au izvorât din tine! Cu câte jertfe de făpturi vii te venerează poporul, căci ţie ţi se cuvine sângele vieţii tuturor! Cum să nu aflu eu

îndurare la tine pentru mântuirea mea, de vreme ce mă aduc jertfă pe mine însumi? Ştiu că prin aceasta n-am să scap de viaţă, deşi ar fi de dorit. Dar lasă-mă să intru din nou pe poarta trupului matern în tine, ca să mă eliberez de acest eu şi să nu mai fiu Shridaman, pentru care orice plăcere e tulbure, fiindcă nu el este cel ce-o dăruie!

După ce rosti aceste cuvinte sumbre, apucă de pe podea spada şi-şi despărţi singur capul de trunchi.

Fapta a fost relatată repede, şi nici nu se putea săvârşi decât repede. Şi totuşi cel ce repovesteşte legenda are aici o dorinţă: anume, ar fi bine ca ascultătorul să nu întâmpine spusele noastre cu indiferenţă şi fără a reflecta, ca pe ceva obişnuit şi firesc, numai pentru că în legende şi în relatări apare atât de des drept un lucru obişnuit ca oamenii să-şi taie singuri capul. Cazul individual nu e niciodată obişnuit: lucrurile cele mai obişnuite pentru gând şi rostire sunt naşterea şi moartea, dar ia asistă la o naştere sau la o moarte şi întreabă-te, întreabă pe cele chinuite de durerile facerii şi pe cei aflaţi în agonie dacă e ceva obişnuit! Propria decapitare, oricât de des ar apărea în povestiri, este o faptă aproape imposibilă, pentru a cărei săvârşire temeinică e nevoie în acea clipă de un extaz uriaş, de o concentrare teribilă a tuturor forţelor vitale şi de voinţă; faptul că Shridaman, cu ochii lui blânzi şi gânditori şi cu braţele sale slabe de brahman şi neguţător, a reuşit s-o îndeplinească, nu trebuie întâmpinat ca ceva obişnuit, ci privit cu uimire şi ca un lucru aproape de necrezut.

Să nu mai lungim vorba; e destul, fireşte, să spunem că Shridaman a săvârşit într-o clipită îngrozitoarea jertfă şi că ici zăcea capul său cu barbă moale în jurul obrajilor, iar colo trupul care fusese anexa mai puţin importantă a acestui cap nobil şi ale cărui două mâini continuau să ţină strâns mânerul sabiei de jertfă. Din trunchi însă ţâşnea cu mare putere sângele, pentru ca mai apoi să se scurgă încet prin

jgheaburile cu pereții tăiați pieziş în podea şi cu o înclinare mică spre o groapă săpată sub altar, aidoma râuleţului Musca de aur, care se năpusteşte ca un mânz pe poarta Himavantului[96], apoi îşi urmează mereu mai domol drumul spre vărsare.

6

Dacă ne întoarcem acum din pântecul de mamă al acestei case din stâncă la cei ce aşteptau afară, nu ne putem mira să-i găsim la început mai tăcuți, apoi schimbând între ei cuvinte şi întrebându-se ce-i cu Shridaman, care voise să intre doar pentru o închinare scurtă, dar nu se mai întorcea de atâta vreme. Frumoasa Sita, şezând în spatele lui Nanda, privise mult timp, cu schimbul, când în ceafa lui, când în poalele ei, păstrând tăcerea ca şi el, care, cu nasul lui de capră şi cu buzele-i groase țărăneşti, nu se uita decât drept înainte spre vite. În cele din urmă, amândoi începură să se foiască pe locurile lor, iar după un răstimp, prietenul se întoarse hotărât spre tânăra nevastă şi întrebă:

— Ai vreo idee de ce s-o fi lăsând aşteptat şi ce-o fi făcând acolo atâta vreme?

— Nu ştiu ce să cred, Nanda, răspunse ea întocmai cu acea voce vibrând şi sunând dulce, pe care el se temuse că are s-o audă, după cum se temuse şi că are să-i adauge fără să fie nevoie numele, care putea să nu fie rostit, tot atât cât putuse el să nu rostească un nume, când întrebase simplu: „Unde-o fi el?” în loc să întrebe: „Unde-o fi Shridaman?” Nu mai ştiu de mult ce să cred, dragă Nanda, continuă ea, iar dacă acuma nu te-ai fi întors spre mine şi nu m-ai fi întrebat, ceva mai târziu ți-aş fi adresat eu întrebarea.

---

[96] Munții Himalaya.

Nanda dădu din cap, în parte de mirare că prietenul său zăboveşte atât, în parte, ca să se apere de prisosul de cuvinte folosite de ea; căci a spune: „întors” ar fi fost întru totul suficient, iar adaosul: „spre mine”, deşi corect, fireşte, era netrebuitor, până la a deveni periculos – rostit acum, în vreme ce-l aşteptau pe Shridaman, cu o voce vibrând dulce, uşor nefirească.

Tăcu de teama ca nu cumva să vorbească şi el, la rându-i, cu o voce nefirească şi să i se adreseze poate cu numele ei, lucru pentru care, după exemplul dat de ea, simţea o anume ispită; aşa se întâmplă că, după o scurtă pauză, ea fu aceea care propuse:

— Vreau să-ţi spun ceva, Nanda, ar trebui să te duci după el şi să vezi unde şade, să-l zgudui cu braţele tale puternice, dacă a uitat de el rugându-se – nu mai putem aştepta multă vreme, şi e foarte ciudat din partea lui să ne lase să şedem aici şi să pierdem timpul, acum când soarele coboară spre apus, după ce, rătăcindu-ne, am şi întârziat oricum atât, iar părinţii mei au şi început poate să-şi facă din ce în ce griji în privinţa mea, căci mă iubesc atât de mult. Du-te deci, te rog, şi adu-l, Nanda! Chiar dacă n-ar dori să vină şi se opune, adu-l încoace! Tu doar eşti mai puternic decât el!

— Bine, mă duc să-l aduc, răspunse Nanda, fireşte, cu blândeţe. N-am nevoie decât să-i amintesc de timp. De altfel, a fost vina mea, a nimănui altuia, că am rătăcit drumul. M-am gândit şi eu să mă duc după el, dar mi-am spus că poate ţi-e teamă să aştepţi aici singură de tot. Dar am să lipsesc numai câteva clipe.

Zicând acestea, se dădu jos de pe capră şi o porni în sus spre sanctuar.

Iar noi care ştim ce privelişte îl aşteaptă! Trebuie să-l însoţim prin sala de adunare, unde încă nu bănuia nimic şi prin pridvor, unde îl învăluia încă o totală neştiinţă şi, în

sfârşit, jos, în pântecele mamei. Ei da, acolo se poticni ameţit, un strigăt surd de groază îi ieşi de pe buze, se rezemă cu un efort de pietrele lingam, întocmai cum o făcuse şi Shridaman, dar nu din pricina statuii care-l îngrozise pe acesta şi-i inspirase un extaz înfricoşător, ci din pricina priveliştii de pe podea. Acolo zăcea prietenul său, capul ca de ceară, cu acoperământul de pânză dezlegat, desprins de trunchiul din care sângele se prelingea pe mai multe căi spre groapă.

Bietul Nanda, tremura ca o ureche de elefant. Îşi lipise de obraji mâinile tuciurii împodobite cu inele, dar dintre buzele lui ţărăneşti ţâşnea iară şi iară, pe jumătate sugrumat, numele prietenului său. Aplecat înainte, făcea mişcări neajutorate spre leşul împărţit în două al lui Shridaman aflat pe podea, neştiind spre ce parte să se îndrepte, pe care s-o apuce, căreia să-i adreseze cuvântul, corpului, sau capului. Se decise în cele din urmă pentru cap, căci acesta fusese neîndoielnic lucrul principal, îngenunche şi, schimonosindu-şi de durere faţa cu nas de capră, vorbi chipului palid, punând totuşi o mână şi pe corpul spre care se întorcea din când în când.

— Shridaman, zise el cu sughiţuri, dragul meu, ce-ai făcut şi cum ai putut să te birui pe tine însuţi şi să săvârşeşti cu mâinile şi braţele tale o faptă atât de greu de îndeplinit! Nu era o treabă pentru tine! Dar tu ai făptuit ceea ce nimeni nu te-ar fi crezut în stare să faci! Întotdeauna te-am admirat pentru spiritul tău, acuma trebuie să te admir cu inima plină de jale şi pentru trupul tău, fiindcă ai reuşit să faci lucrul cel mai greu cu putinţă! Ce se va fi petrecut în tine de-ai izbutit! Ce dans al jertfei vor fi dansat mână în mână mărinimia şi deznădejdea în sufletul tău, încât te-ai măcelărit! Ah, vai, vai, despărţit e nobilul cap de nobilul trup! Gingaşa osânză se mai află încă în preajma lui, da nu mai are nici un înţeles şi nici o însemnătate, căci îi lipseşte

legătura cu nobilul cap! Spune-mi, sunt de vină eu? Pentru ceea ce ai făcut sunt oare eu de vină prin aceea că exist, chiar dacă nu prin fapta mea? Vezi, eu mă gândesc la tine, deoarece capul meu încă gândeşte – tu, poate, ai fi făcut această deosebire după ştiinţa despre esenţe şi ai fi declarat vina de a fi încă mai gravă decât aceea de a făptui. Dar ce poate făptui omul mai mult decât de a evita fapta? Am tăcut cât a fost cu putinţă, ca să nu rostesc ceva cu voce uguitoare. N-am spus nimic de prisos şi nu i-am adăugat numele, atunci când i-am vorbit ei. Îmi sunt martor eu însumi şi, fireşte, nimeni altcineva că nu m-am lăsat ademenit, atunci când ea a vrut să te înţepe, ca să-mi facă mie plăcere. Dar la ce-i de folos acest lucru, de vreme ce sunt vinovat prin simplul fapt că exist întrupat în carne? Ar fi trebuit să mă duc în pustie şi să îndeplinesc ca pustnic cele mai severe datini! Recunosc chinuit de remuşcări că ar fi trebuit s-o fac, fără ca tu să-mi fi vorbit, dar, spre despovărarea mea, pot să spun că aş fi făcut-o negreşit, dacă mi-ai fi cerut-o! De ce nu mi-ai vorbit, cap drag, atunci când încă nu zăceai desprins ca acum, ci te aflai pe trupul tău? Capetele noastre au vorbit întotdeauna unul cu altul, al tău isteţ, al meu simplu, dar atunci când lucrurile au devenit serioase şi periculoase, ai tăcut! Acuma e prea târziu, iar tu n-ai vorbit, ci ai acţionat cu o groaznică generozitate şi mi-ai prescris cum trebuie să acţionez şi eu. Căci doar n-ai crezut, desigur, că voi rămâne mai prejos de tine şi că braţele mele puternice vor refuza să îndeplinească o faptă pe care tu ai săvârşit-o cu braţele tale delicate! Ţi-am spus deseori că n-am de gând să supravieţuiesc despărţirii de tine, iar când, bolnav de dragoste, mi-ai poruncit să-ţi pregătesc coliba rugului, ţi-am declarat că, dacă am s-o fac, am s-o ridic pentru doi şi am să mă ghemuiesc şi eu cu tine în ea. Ceea ce trebuie să se întâmple acum o ştiam de mult, chiar dacă abia în clipa asta reuşesc să desprind cu claritate

ideea din vălmăşagul de gânduri, şi chiar de cum am intrat aici şi te-am văzut zăcând – pe tine, adică trupul de o parte şi capul alături – sentința asupra lui Nanda a şi fost rostită. Am vrut să ard împreună cu tine, vreau şi să-mi vărs sângele împreună cu tine, căci altceva nici nu-mi mai rămâne. Să ies cumva şi să-i spun ei ce-ai făcut, iar în strigătu-i de spaimă să desluşesc o tainică bucurie? Să umblu prin lume cu un nume pătat, lăsându-i pe oameni să vorbească aşa cum o vor face cu siguranță: „Nanda, ticălosul, a păcătuit față de prietenul său, ucigându-l fiindcă-i poftea femeia”? Asta nu! Niciodată! Te urmez, iar veşnicul pântece să-mi soarbă sângele împreună cu al tău!

Acestea spuse, se întoarse de la cap spre corp, desprinse mânerul sabiei din mâinile ce şi înțepeniseră şi îndeplini cât se poate de temeinic cu brațele sale zdravene sentința pronunțată de el însuşi, astfel încât corpul său, ca să-l numim mai întâi pe acesta, căzu de-a curmezişul peste acela al lui Shridaman, iar capul frumos i se rostogoli alături de cel al prietenului său, unde rămase pe loc, cu ochii holbați. Sângele lui țâşni de asemenea la început cu putere şi repede, apoi se scurse încet prin jgheaburi în groapa de revărsare.

7

În vremea aceasta, Sita, brazda, şedea singură sub coviltirul ei, iar timpul i se părea încă mai îndelungat, fiindcă nu mai avea în față o ceafă la care să poată privi. Nici prin vis nu-i trecea ce se petrecuse cu această ceafă în vreme ce ea se lăsa pradă unei nerăbdări obişnuite – cu toate acestea, în forul său cel mai lăuntric, adânc sub supărarea, ce-i drept, vie, totuşi corespunzătoare doar unui univers de cugetări naive, supărare ce o făcea să bată din picioruşe, era încercată de presimțirea a ceva înfricoşător,

sentiment explicabil prin nevoia de a aştepta, dar pentru care nerăbdarea şi mânia nu erau moduri de comportare potrivite, fiindcă totul aparţinea altui ordin de posibilităţi, pentru care nu era nicidecum cazul să baţi din picior. Trebuie să ţinem seama de o tainică receptivitate a tinerei femei pentru presupuneri de acest fel, deoarece de câtva timp trăise stări şi experienţe care, pentru a spune numai atât, nu erau lipsite de o anume înrudire cu acel ordin superior. Acest lucru, însă, nu ieşea la iveală în ceea ce spunea ea pentru sine.

„E totuşi ceva nemaipomenit şi aproape de nesuportat! gândea Sita. Bărbaţii ăştia, toţi o apă, nici n-ar trebui să-l preferi pe unul celuilalt, căci nu te poţi bizui pe nici unul. Unul te lasă să stai cu altul, fiindcă ar fi obţinut nu ştiu ce, iar dacă-l trimiţi pe celălalt, rămâi singură. Iar asta, în timp ce soarele coboară, fiindcă, rătăcindu-ne, am şi pierdut atât de mult timp! Nu lipseşte mult să-mi ies din sărite de supărare. Printre toate posibilităţile ce i-ar putea trece cuiva prin minte şi ar părea îngăduite nu se găseşte nici o explicaţie şi nici o scuză pentru întârzierea unuia, apoi şi a celuilalt, care trebuia să-l aducă. Cel mai grozav gând ce-mi trece prin minte este că au ajuns să se certe şi să se lupte, fiindcă Shridaman e atât de adâncit în rugăciune, încât nu vrea să se mişte din loc, iar Nanda vrea să-l silească să vină, însă, din pricina gingăşiei soţului meu, nu cutează să-şi folosească toată puterea, căci dacă ar vrea, l-ar căra până la mine ca pe un copil pe braţele lui puternice, pe care le simţi ca de fier, când le atingi din întâmplare. Ar fi un lucru umilitor pentru Shridaman, totuşi jignirea pe care mi-a adus-o obligându-mă să aştept aproape că mă face să doresc ca Nanda să procedeze aşa. Am să vă spun amândurora ceva: aţi merita să pun mâna pe hăţuri şi să conduc singură carul până la părinţii mei – când aţi ieşi, în sfârşit, locul ar fi gol. Dacă n-ar fi un lucru dezonorant să

ajung acasă fără soţ şi prieten, fiindcă m-au lăsat amândoi baltă, mi-aş îndeplini numaidecât gândul. Aşa însă nu-mi rămâne altceva de făcut (iar clipa a sosit cu siguranţă) să mă ridic eu însămi, să mă duc după ei şi să văd ce naiba or fi făcând acolo. Nici o mirare că, biată femeie însărcinată, mă cuprinde frica din pricina lucrului neobişnuit ce se va fi ascunzând înapoia purtării lor enigmatice. Pricina cea mai rea ce-mi vine-n gând e la urma urmelor că dintr-un motiv oarecare, lămurească-l altcineva, s-au luat la ceartă, iar gâlceava îi ţine pe loc. Dacă-i aşa, am să mă vâr la mijloc şi am să-i muştruluiesc că şi-au pierdut capul."

Cu acest gând, frumoasa Sita coborî din car, o porni cu şoldurile-i legănate înfăşurate în sari pe poteca spre templu – iar după cincizeci de paşi se găsi dinaintea celei mai oribile surprize.

Îşi azvârli braţele-n sus, ochii îi ieşiră din orbite şi, pradă unui leşin, căzu întinsă pe jos. Numai că de ce folos i-a fost asta? Oribila surpriză avea timp să aştepte, cum şi aşteptase în vreme ce Sita crezuse, la rându-i, că aşteaptă, acum rămânea oricât aceeaşi, iar când nefericita îşi veni în fire, totul era ca mai înainte. Sita încercă să cadă din nou în leşin, dar, datorită constituţiei sale sănătoase, nu reuşi. Se ghemui pe pietre cu degetele înfipte în păr şi rămase cu ochii aţintiţi spre capetele retezate, spre trupurile prăvălite cruciş, unul peste altul şi spre tot sângele acela ce se scurgea.

— O, zeilor, duhuri şi mari pustnici, şoptiră buzele ei învineţite – sunt pierdută! Amândoi bărbaţii, amândoi odată – s-a terminat cu mine! Stăpânul şi soţul meu, cel ce-a dat împreună cu mine ocol focului, Shridaman al meu cu capul său foarte respectat şi cu trupul oricum cald, care m-a învăţat plăcerea, atât cât o cunosc, din sfintele nopţi ale căsniciei – desprins îi e de corp capul venerat, s-a dus şi e mort! S-a dus şi e mort şi celălalt, Nanda, care m-a dat în

leagăn şi m-a peţit – trupul lui e despărţit în chip sângeros de cap – iată-l zăcând cu cârlionţii de „viţel al norocului” încă pe pieptul lui de flăcău vesel – fără cap ce mai înseamnă toate astea? Aş putea să pun mâna pe el, aş putea să ating puterea şi frumuseţea braţelor şi ale coapselor lui, dacă aş avea chef de aşa ceva. Dar nu am; moartea sângeroasă pune o barieră între el şi această zburdălnicie, precum mai înainte au pus-o cinstea şi prietenia. Şi-au retezat capetele unul altuia! Dintr-o pricină pe care nu mi-o mai pot tăinui, mânia lor s-a făcut vâlvătaie ca focul în care torni unt şi au început o ceartă atât de înfricoşătoare, încât s-a ajuns la această faptă săvârşită de fiecare împotriva celuilalt – parcă văd cu ochii! Dar aici nu e decât o sabie – iar cel ce-o ţine e Nanda!? Cum au putut cei doi furioşi să se lupte cu o singură sabie? Uitând de toată înţelepciunea şi blândeţea lui, Shridaman a pus mâna pe sabie şi i-a tăiat capul lui Nanda, la care acesta – dar nu! Din motive ce-mi scapă în jalea mea, Nanda l-a descăpăţânat pe Shridaman, după care acesta – dar nu – nu! Încetează să te mai gândeşti, n-ajungi la alt rezultat decât la acest întuneric sângeros, care şi aşa domneşte aici, un singur lucru e limpede, anume că s-au purtat ca nişte bărbaţi smintiţi şi nu s-au gândit nici o clipă la mine. Adică la mine s-au gândit ei, despre biata de mine a fost vorba în înspăimântătoarea lor faptă bărbătească, îmi cam dau întru câtva seama, dar s-au gândit la mine în măsura în care mă doreau, fără să le pese de persoana mea şi de ce soartă mă aşteaptă – lucrul ăsta i-a interesat în furia lor tot atât cât îi interesează şi acum, când zac tăcuţi fără cap şi lasă pe seama mea să mă întreb cu ce să încep! Să încep? Aici nu poate fi vorba decât cum să sfârşesc, fiindcă nu mai e nimic de început. Să rătăcesc oare prin viaţă ca văduvă şi să fiu privită de oameni cu dezgust ca o femeie păcătoasă ce şi-a îngrijit atât de rău stăpânul, încât acesta a murit? Asta se

întâmplă oricum cu o văduvă, dar cât de nevrednică voi fi socotită, dacă mă întorc singură în casa tatălui meu şi a socrilor mei? Se găseşte aici o singură sabie, aşa că n-au putut să se ucidă unul pe altul cu ea, cu o singură sabie nu se descurcă doi inşi. Dar o a treia persoană e de prisos, iar aceea sunt eu. Se va zice că sunt o femeie desfrânată şi că mi-am omorât soţul şi pe prietenul lui care-i era ca un frate, cumnatul meu – dovezile se-nlănţuie limpede. Dovezile sunt false, dar înlănţuirea lor pare limpede oricui, am să fiu înfierată fără nici o vină. Nu fără nici o vină, nu, ar avea sens şi ar merita osteneala să mă mint singură, dacă nu s-ar fi sfârşit totul, aşa nu mai are nici un sens. Nevinovată nu sunt, nu mai sunt de mult, iar cât priveşte desfrânarea, e şi în privinţa ei ceva adevăr, ba chiar mult, mult adevăr, dar nu aşa cum vor crede oamenii – există oare o dreptate bizuită pe greşeală? – Va trebui s-o iau acestei dreptăţi înainte şi să mă judec singură. Trebuie să-i urmez – nimic altceva nu-mi mai rămâne pe lumea asta. Nu pot mânui sabia cu mânuţele astea care sunt prea mici şi fricoase, ca să nimicească trupul căruia îi aparţin şi care-i atât de ademenitor, însă prea slab. Ah, păcat de nurii lui, şi totuşi trebuie să devină tot atât de ţeapăn şi fără simţire ca şi acestea de-aici, pentru ca de azi încolo să nu mai trezească plăcere şi nici să mai cunoască voluptatea. Iată ceea ce trebuie să se întâmple neapărat, chiar dacă prin asta se va mări numărul jertfelor la patru. Ce-ar mai avea el de la viaţă, copilul văduvei? Ar fi fără îndoială un schilod al nefericirii, ar fi cu siguranţă palid şi alb, fiindcă eu am pălit de mâhnire gustând plăcerea şi am închis ochii în faţa celuia ce mi-o dăruie. Ei au lăsat pe seama mea cum să încep. Ia să vedeţi acum cum am să mă descurc!

Se ridică în grabă, o porni ca ameţită poticnindu-se, urcă treptele şi ieşi în fugă din templu, cu privirea aţintită spre pierzanie. În faţa sanctuarului se afla un curmal de care

erau aninate liane. Apucă unul din odgoanele verzi, făcu un laţ şi-şi vârî gâtul în el, gata să se sugrume.

8

În această clipă răzbătu până la ea o voce din aer, care, fără nici o îndoială, nu putea fi decât însăşi vocea lui Durga-Devi, intangibila, vocea lui Kali, întunecata, vocea mamei lumilor. Era o voce profundă şi aspră, o voce maternă hotărâtă.

— Vrei să opreşti o clipă, capră neroadă? auzi Sita. Nu ţi-e destul că ai făcut ca sângele fiilor mei să se scurgă în groapă, mai ai de gând să-mi poceşti şi pomul şi să faci hrană pentru ciori din trupul tău, care-a fost o întruchipare foarte drăgălaşă a făpturii mele, împreună cu minusculul, dragul, dulcele, caldul germene de viaţă ce creşte în el? N-ai băgat de seamă, târfo, şi ai uitat că porţi în pântece pruncul fiului meu? Dacă eşti atât de neştiutoare în cele ce ne privesc, atunci spânzură-te, dar nu aici pe domeniul meu, unde ai vrea să se stingă totodată şi să piară din lume şi viaţa cea dragă, numai din pricina neroziei tale. Am şi aşa urechile pline de flecăreala gânditorilor precum că existenţa omenească ar fi o boală care molipseşte în continuare noile generaţii prin plăcerile iubirii – iar tu, nebuno, îmi mai şi faci asemenea scene aici. Scoate-ţi capul din laţ, sau te iau la palme!

— Sfântă zeiţă, răspunse Sita, am să te ascult fără-ndoială. Aud vocea ta de tunet şi-mi întrerup fireşte numaidecât fapta deznădăjduită, de vreme ce tu mi-o poruncşti. Dar trebuie să mă apăr de învinuirea că nu ştiu nici măcar de starea mea şi că n-am băgat de seamă că tu m-ai oprit locului şi m-ai binecuvântat. Mă gândeam numai că are să fie oricum palid şi orb şi un schilod al nefericirii.

— Fii bună şi lasă asta în seama mea! Mai întâi, ți-ai băgat în cap o superstiție muierească neroadă, iar în al doilea rând, în mişuna făpturilor mele trebuie să fie şi schilozi palizi şi orbi. Mai bine dezvinovățeşte-te şi mărturiseşte de ce a curs acolo înăuntru sângele fiilor mei, care au fost, fiecare în felul său, doi tineri de soi! Nu că sângele lor n-ar fi fost pentru mine plăcut, dar aş fi vrut să-l mai las o vreme în vinele lor de oameni de treabă. Vorbeşte, aşadar, însă spune adevărul! Poți să-ți închipui că şi fără asta toate lucrurile îmi sunt bine ştiute.

— S-au ucis unul pe altul, sfântă zeiță, iar pe mine m-au părăsit. S-au luat cu sălbăticie la ceartă din pricina mea şi şi-au tăiat unul altuia capul cu aceeaşi sabie...

— Prostii! Numai o muiere atât de fără minte poate rosti asemenea palavre prosteşti! S-au adus singuri jertfă, unul după altul, în evlavia lor bărbătească, asta, ca s-o ştii! Dar de ce-au făcut acest lucru?

Frumoasa Sita începu să plângă şi răspunse printre sughițuri:

— Ah, sfântă zeiță, ştiu şi recunosc că sunt vinovată, dar ce pot să fac? A fost o nenorocire, chiar dacă una de neocolit, aşadar, o fatalitate, dacă îmi îngădui să mă exprim astfel (aici, sughiță de mai multe ori la rând) – a fost pentru mine o nenorocire şi o otravă de şarpe că am devenit femeie dintr-o fată țâfnoasă şi închisă în ea şi încă neştiutoare cum eram, o fată care aținea focul vetrei în casa tatălui ei, mai înainte de a cunoaşte bărbatul şi de a fi inițiată în treburile lui – asta a fost pentru voioasa ta copilă ca şi cum ar fi mâncat mătrăgună – fata s-a schimbat de-atunci cu totul, iar păcatul a pus stăpânire cu o dulceață irezistibilă pe firea ei acuma desferecată. Nu că aş dori să mă întorc la ferecarea voioasă şi la țâfna dinainte, care au fost doar neştiință – n-aş face-o nici dacă s-ar putea. Ştiu numai că în acea vreme din trecut n-am cunoscut bărbatul şi nici nu l-

am văzut, mai ştiu că nu-l luam în seamă, iar sufletul meu era liber de el şi de aceea fierbinte curiozitate de a-i cunoaşte tainele, aşa că-i aruncam doar cuvinte glumeţe şi-mi vedeam de drumul meu zglobie şi rece. M-a tulburat oare vreodată vederea pieptului vreunui tânăr, sau mi s-a suit sângele la cap când i-am văzut braţele şi picioarele? Nu, toate astea erau pe atunci pentru mine ca şi cum n-ar fi fost, şi nu-mi păsa nicicum de ele în voioşia şi răceala mea, căci eram nedesferecată. Şi-a venit odată un flăcău cu nas turtit, cu ochi negri, cu boiul chipeş, Nanda din Prosperitatea vacilor, care m-a legănat în soare de sărbători şi nu m-am încins deloc. M-am încălzit din pricina aerului în repezişul legănatului, dar altminteri de nimica, iar drept mulţumire i-am dat un bobârnac. Pe urmă, Nanda a revenit ca peţitor pentru Shridaman, prietenul său, după ce părinţii acestuia şi ai mei căzuseră la învoială. Asta a fost poate altceva, poate că nenorocirea îşi are rădăcinile în zilele acelea, când m-a peţit pentru cel ce trebuia să mă îmbrăţişeze ca soţie şi care încă nu era de faţă; de faţă era numai Nanda.

A fost de faţă mereu, înainte de nuntă şi în timpul nunţii, când am păşit în jurul focului, şi mai târziu iarăşi. Vreau să spun că era la noi ziua, nu noaptea, fireşte, când dormeam cu prietenul său, Shridaman, soţul meu, şi ne întâlneam aidoma perechii zeieşti, precum se întâmplase pentru întâia oară în patul de flori din noaptea nunţii noastre, când m-a desferecat cu puterea bărbătească şi a pus capăt lipsei mele de experienţă, făcându-mă femeie şi înlăturându-mi răceala ţâfnoasă de mai înainte. A putut-o face, cum să nu, că doar era fiul tău, şi s-a şi priceput să împlinească unirea întru dragoste într-un chip foarte gingaş – n-am nimic împotrivă şi nu zic că nu l-am iubit, că nu l-am respectat şi că nu m-am temut de el – ah, desigur, nu sunt atât de ticăloşită, preabună zeiţă, încât să nu-l fi iubit şi temut şi respectat pe

soțul meu, cu capul lui prea nobil – ştiutor de multe, încadrat de barba-i moale, precum blânzi îi erau ochii cu irişii şi pleoapele lor – şi cu trupul lui. Dar în marele meu respect față de el m-am tot întrebat mereu dacă i s-a cuvenit lui să mă facă femeie şi să mă învețe, în răceala mea țâfnoasă, dulceața înfricoşătoare şi serioasă a simțurilor – mi s-a părut mereu că nu i se cuvenea lui, că nu era un lucru vrednic de el şi potrivit cu capul lui, dar, ori de câte ori carnea lui se sălta împotrivă-mi în nopțile căsniciei noastre, mi se părea că e o jignire pentru el şi o înjosire a nobleței lui – o ruşine şi o înjosire, totodată şi pentru mine, cea trezită.

Veşnică zeiță, aşa a fost. Mustră-mă, pedepseşte-mă, eu, făptura ta, mărturisesc fără reținere în această oră îngrozitoare că aşa au stat lucrurile, tu, oricum, le ştii pe toate. Plăcerea iubirii n-a fost pe potriva lui Shridaman, nobilul meu soț, pe potriva capului său, nici chiar a trupului său care, vei recunoaşte, e lucrul principal în treaba asta, astfel că acest trup, care acuma e în chip jalnic despărțit de capul ce-i aparține, n-a ştiut să săvârşească unirea întru dragoste atât de bine, încât inima-mi să fie pe de-a-ntregul cucerită de ea, întrucât, trezindu-mi, ce-i drept, plăcerea, nu mi-a şi satisfăcut-o. Îndură-te, zeițo! Plăcerea făpturii tale trezite prin căsătorie a fost mai mare decât fericirea ei, iar dorința, mai mare decât plăcerea.

Ziua, însă, dar şi seara, înainte de a merge la culcare, îl vedeam pe Nanda, cel cu nas de capră, prietenul nostru. Nu numai că îl vedeam, mă şi uitam el, aşa cum sfânta căsătorie mă învățase să mă uit la bărbați şi să-i examinez, iar în gândurile mele şi în visurile mele s-a furişat întrebarea: cum ar şti el să săvârşească unirea întru dragoste şi cum s-ar desfăşura sfânta întâlnire cu el, care nici pe departe nu vorbeşte atât de corect ca Shridaman, dacă ar fi în locul acestuia? Nu altfel, mizerabilo, vicioaso,

necinstito față de soțul tău! Aşa îmi spuneam. E întotdeauna acelaşi lucru, şi cum l-ar putea săvârşi altfel Nanda, care nu e decât drăguț la boi şi vorbă, în vreme ce domnul şi soțul tău poate fi numit un om de-a dreptul important? N-a fost de nici un folos; întrebarea cu privire la Nanda şi gândul la felul cum s-ar potrivi capului şi trupului său plăcerea dragostei fără ruşinare şi înjosire, întrebarea dacă el ar fi bărbatul care să-mi împace fericirea cu trezirea îmi şedea în carne şi sânge ca un cârlig de undiță în gâtlejul peştelui, fără putință de a-l scoate, căci cârligul avea un spin.

Cum aş fi putut să-mi smulg din carne şi suflet întrebarea cu privire la Nanda, dacă era mereu în preajma noastră, iar Shridaman şi el nu puteau unul fără altul, din pricina felului lor deosebit de a fi? Eram nevoită să-l văd ziua şi să mă visez cu el noaptea în locul lui Shridaman. Când îi vedeam pieptul împodobit cu cârlionții de „viței al norocului”, când îi vedeam şoldurile înguste şi fundul mic de tot (în vreme ce al meu e atât de mare; în privința şoldurilor şi a fundului, Shridaman e cam la mijloc între Nanda şi mine), îmi pierdeam firea. Când brațul lui îl atingea pe al meu, perişorii porilor mi se zbârleau de încântare. Când mă gândeam cum m-ar încleşta în jocul dragostei minunata lui pereche de picioare, pe care-l vedeam mergând şi ale căror pulpe sunt acoperite cu păr negru, mă apuca amețeala, iar de gingăşie îmi picurau sânii. De la o zi la alta, mi se părea mai frumos şi nu mai înțelegeam cum de nu mă trezisem – lucru de necrezut – atunci când mă dăduse în leagăn, fără să-l iau în seamă pe el şi mirosul de ulei de muştar al pielii lui. Îmi apărea acum înconjurat de un farmec suprapământesc, la fel ca Citraratha, principele

gandharvaşilor[97], ca zeul iubirii în cea mai dulce întruchipare, plin de frumusețe şi tinerețe, ameţitor pentru simţuri, împodobit cu podoabe cereşti, ghirlande de flori, parfumuri şi toate farmecele dragostei – Vishnu coborât pe pământ cu chipul lui Krishna.

De aceea când Shridaman se afla noaptea lângă mine, păleam de ciudă că era el şi nu celălalt, închideam ochii, ca să mă pot gândi că mă îmbrăţişează Nanda. Cum însă nu mă puteam împiedica uneori ca sub stăpânirea plăcerii să lălăi numele aceluia care aş fi vrut să mă aibă sub el, Shridaman şi-a dat seama că în braţele sale blânde comit un adulter. Căci, din păcate, vorbesc şi în somn, aşa că voi fi dat glas, în urechile sale dureros atinse, visurilor mele atottrădătoare. Trag această încheiere din adânca lui tristeţe şi din aceea că s-a îndepărtat de mine şi nu m-a mai atins. Dar nici Nanda nu mă atingea – nu că n-ar fi fost ispitit s-o facă – era ispitit, cu siguranţă că era ispitit, nu pot suporta jignirea ca el să nu fi fost extrem de ispitit! Dar dintr-un devotament de nezdruncinat faţă de prietenul său înfrunta ispita, şi eu, de asemenea, crede-mă, veşnică mamă, eu, cel puţin, aş vrea s-o cred, l-aş fi trimis cu asprime la plimbare, dacă ispita l-ar fi făcut să încerce ceva, aş fi făcut-o din respect faţă de soţul meu. Aşa însă, nu aveam nici un bărbat, iar noi, tustrei, eram lipsiţi, fiecare, de ceea ce doream.

În aceste împrejurări, mamă a lumii, am pornit în călătoria cu care eram datori părinţilor mei şi am ajuns pe drumuri greşite la casa ta. Shridaman a spus că vrea să coboare niţel până la tine şi să-ţi arate cu acest prilej veneraţia lui. Împins de împrejurări, odată ajuns în încăperea pentru sacrificii, a săvârşit îngrozitoarea faptă,

---

[97] Zeu al dragostei asociat cu clasa gandharvoar, genii vedice ale aerului, muzicanţi cereşti.

despărțindu-şi de mădulare capul respectat, sau, mai bine zis, lipsindu-şi capul foarte stimat de mădulare, punându-mă pe mine în starea de jalnică văduvie. A făcut-o din mâhnită renunțare şi cu bune intenții pentru mine, nemernica. Căci, mare zeiță, iartă-mă că rostesc adevărul: nu ție ți s-a adus el jertfă, ci mie şi prietenului său, pentru ca de aici înainte să ne putem petrece timpul desfătându-ne pe deplin cu plăcerea simțurilor. Nanda, însă, care s-a dus să-l caute, n-a vrut să primească jertfa şi şi-a retezat de asemenea capul de mădularele lui Krishna, astfel că acuma nu mai au nici un preț. Dar fără de preț, ba chiar sub orice preț a devenit acum şi viața mea, aşa că sunt şi eu ca decapitată, anume, fără bărbat şi prieten. Vina pentru nefericirea mea trebuie s-o pun fără îndoială pe seama faptelor mele dintr-o existență anterioară. Cum de te mai poți mira că am fost hotărâtă să pun capăt existenței mele de-acum?

— Eşti o gâsculiță curioasă şi nimic mai mult, spuse cu glas de tunet zeița. E ridicol ceea ce ai făcut în curiozitatea ta din acest Nanda, care nu are nimic neobişnuit. Cu asemenea brațe şi pe asemenea picioare aleargă peste tot milioane de fii ai mei, tu ai făcut însă din el un grandharvas! În fond, e ceva mişcător, adăugă vocea divină, devenind mai blândă. Eu, mama, găsesc că plăcerea cărnii este în fond mişcătoare şi sunt de părere că e prea mult osândită. Dar, firește, ordine trebuie să fie! Vocea deveni brusc din nou aspră şi bubuitoare. În ce mă priveşte, eu sunt, ce-i drept, dezordinea, dar tocmai din pricina asta trebuie să țin cu toată hotărârea la ordine şi să pretind ca instituția căsătoriei să fie inviolabilă, bagă la cap asta! Totul s-ar duce de râpă, dacă aş da urmare numai blândeței mele. De tine însă sunt mai mult decât mulțumită. Îmi torni aici un talmeş-balmeş şi mai adaugi pe deasupra şi nişte necuviințe. Îmi dai de înțeles că fiii mei nu s-au jertfit

pentru mine, astfel ca sângele lor să curgă în cinstea mea, ci că unul a făcut-o pentru tine, iar celălalt pentru primul. Ce ton e ăsta? Pune tu un bărbat să-şi taie capul – nu numai să-şi spintece gâtlejul, ci să-şi reteze capul întocmai după ritualul sacrificiilor – şi încă un cap ales, ca Shridaman al tău, care nu se poate cu deosebită dibăcie nici măcar în dragoste – fără ca extazul pe care i l-am inspirat eu să-i dea puterea şi sălbăticia trebuitoare! Îți interzic să foloseşti față de mine acest ton, indiferent dacă în cuvintele tale e ceva adevărat sau nu. Căci adevărul în întâmplarea asta ar putea fi ca fapta să fie una cu imbolduri amestecate, ceea ce vrea să spună: o faptă tulbure. Fiul meu Shridaman s-a jertfit pentru mine nu numai ca să capete îndurarea mea, ci, de fapt, şi datorită mâhnirii pricinuite de tine, fie că şi-a dat seama de asta sau nu. Iar jertfa micului Nanda n-a fost decât urmarea de neocolit a acestui lucru. Din cauza asta mă simt puțin înclinată să le primesc sângele şi să socotesc totul drept o jertfă. Dacă aş restitui acum dubla jertfă şi aş reface totul cum a fost, m-aş putea aştepta ca pe viitor să te porți cum se cuvine?

— Ah, sfântă zeiță şi iubită mamă! strigă Sita printre lacrimi. Dacă ai să fii în stare şi ai putea să anulezi înspăimântătoarea faptă, dându-mi înapoi soțul şi prietenul şi făcând ca totul să fie aşa cum a fost – cum te-aş mai binecuvânta şi cum mi-aş mai stăpâni până şi cuvintele rostite în vis, pentru ca nobilul Shridaman să nu mai aibă motive de mâhnire. Dacă ai reuşi acest lucru şi ai reface totul aşa cum a fost, recunoştința mea ar fi de nedescris! Chiar dacă situația noastră dinainte ajunsese foarte tristă, în aşa măsură, încât atunci când m-am aflat în pântecele tău în fața îngrozitoarei surprize, am recunoscut cu limpezime că alt sfârşit nu putea să aibă, ar fi totuşi minunat dacă prin puterea ta ai izbuti să înlături

deznodământul, astfel ca data viitoare acesta să poată fi unul mai bun.

— Ce înseamnă „dacă ai fi în stare” şi „dacă ai izbuti”? replică vocea zeiței. Nu te îndoieşti, sper, că pentru puterea mea aşa ceva e un lucru de nimic! Am dovedit-o mai mult decât o dată în mersul lumii. Mi-e milă de tine, deşi nu o meriți, împreună cu palidul şi orbul germene din pântecele tău, mi-e milă şi de cei doi tineri de-acolo dinăuntru. Deschide-ți urechile şi ascultă ce-ți spun! Lasă acum în pace coarda din care ți-ai făcut laț şi du-te înapoi în sanctuarul meu în fața statuii mele, la surpriza pe care ți-ai pricinuit-o. Acolo să nu-mi faci fasoane şi să cazi leşinată, ci să iei de plete capetele şi să le potriveşti la bietele trunchiuri. După ce vei binecuvânta locul tăieturii cu sabia de sacrificiu, întoarsă cu tăişul în jos, şi vei striga de două ori numele meu – poți să spui Durga sau Kali sau simplu Devi, n-are însemnătate – cei doi tineri vor fi refăcuți cum au fost. M-ai înțeles? Nu apropia prea repede capetele de trupuri, în pofida marii puteri de atracție pe care ai s-o simți între cap şi trunchi, pentru ca sângele scurs să aibă timp să se întoarcă şi să fie resorbit din nou. Acest lucru se petrece cu o iuțeală de vrajă, dar un răgaz de-o clipă tot trebuie să aibă. Sper că ai ascultat ce ți-am spus. Atunci, aleargă! Dar fă treaba aşa cum se cuvine şi, în graba ta, nu pune capetele întoarse, în aşa fel încât să umble cu fața la ceafă, ajungând de batjocura lumii! Du-te! Dacă mai aştepți până mâine, va fi prea târziu.

9

Frumoasa Sita nu mai spuse nici un cuvânt, nu spuse măcar „Mulțumesc”, făcu un salt şi o luă la fugă înapoi spre casa mamei, cât de repede îi îngăduia veşmântul cu care era înfăşurată. Trecu în goană prin sala de adunare şi prin

pridvor, iar odată ajunsă în sfântul pântece, în fața chipului înspăimântător al zeiței, se apucă să facă cele prescrise, cu o râvnă febrilă şi în grabă. Puterea de atracție dintre capete şi trunchiuri nu era atât de mare precum te-ai fi aşteptat după cuvintele lui Devi. O simțeai, însă nu avea atâta tărie, încât să fi constituit un pericol pentru reîntoarcerea la timp a sângelui pe jgheaburi în sus, reîntoarcere care, la apropierea capetelor de trunchiuri, se produse cu o iuțeală de vrajă şi un zgomot ca un plescăit viu. Binecuvântarea cu sabia şi numele zeiesc pe care Sita îl pronunță cu grabă şi mare bucurie chiar de trei ori la fiecare apropiere avură un efect infailibil: cei doi tineri se aflau acum în fața ei cu capetele fixate la loc, fără urmă de tăietură sau cicatrice, se priveau unul pe altul şi se uitau la partea lor de jos, mai curând: se uitau fiecare la partea de jos a celuilalt, căci ca să se uite la sine în jos, ar fi trebuit să se uite la celălalt – în felul acesta fuseseră reîntregiți.

Sita, ce-ai făcut? Sau ce s-a întâmplat? Sau ce-ai făcut să se întâmple în pripa ta? Cu un cuvânt (ca să punem întrebarea în aşa fel, încât ea să-şi dea seama cum se cuvine de granița fluidă dintre întâmplare şi faptă): Ce ți s-a întâmplat? Emoția cu care ai acționat este de înțeles, dar n-ar fi trebuit totuşi să caşti mai bine ochii când ai făcut treaba asta? Nu, n-ai pus sucit capetele tinerilor tăi, în aşa fel încât fața să le stea spre ceafă – asta nu ți s-a întâmplat nicidecum. Dar – să spunem pe şleau ce ți s-a întâmplat, să spunem pe nume faptei tulburătoare, nenorocirii, ghinionului, poznei, sau cum veți fi dorind voi trei s-o numiți – tu ai potrivit şi ai fixat unuia capul celuilalt: capul lui Nanda i l-ai pus lui Shridaman – dacă trunchiul acestuia fără partea lui principală mai poate fi numit al lui Shridaman – iar capul lui Shridaman i l-ai pus lui Nanda, dacă acel Nanda fără cap mai era Nanda – pe scurt, soțul şi prietenul tău nu au reînviat aşa cum fuseseră mai înainte,

ci amestecați anapoda: l-ai făcut pe Nanda – dacă cel ce poartă capul țărănesc al acestuia mai e Nanda – să fie îmbrăcat cu cămaşa şi şorțul legat în chip de pantaloni cu care era înfăşurat corpul delicat şi grăsuț al lui Shridaman, iar Shridaman, dacă făptura cu capul blând al acestuia mai poate fi numită astfel, stă în fața ta cu picioarele bine făcute ale lui Nanda şi are pe pieptul „lui" lat şi tuciuriu cârlionții de „viței al norocului", în cadrul colierului din mărgele de piatră.

Ce surpriză – ca urmare a grabei prea mari! Cei ce se sacrificaseră trăiau, dar trăiau schimbați: trupul soțului cu capul prietenului, trupul prietenului cu capul soțului. Ce să te miri că timp de câteva minute pântecul de stâncă răsună de strigătele uimite ale celor trei! Cel cu capul lui Nanda, cercetându-şi mădularele ce-i reveniseră, îşi pipăia trupul care aparținea mai înainte, ca un lucru secundar, nobilului cap al lui Shridaman, iar acesta, anume Shridaman (corespunzător capului), îşi examina cu uimire ca pe al său corpul care, împreună cu capul drăguț al lui Nanda, fusese lucrul principal. În ce o priveşte pe făptaşa acestei noi orânduieli, ea fugea, cu strigăte de bucurie, de jale, de autoînvinuire şi rugăminți de iertare, de la unul la altul, îi îmbrățişa cu schimbul şi se arunca la picioarele lor, pentru ca, plângând cu sughițuri şi râzând, să se confeseze, spunându-le prin ce trecuse şi cum greşise.

— Iertați-mă, dacă puteți! strigă ea. Iartă-mă, preabunule Shridaman – şi se întoarse cu înfocare spre capul acestuia, aruncând cu intenție o privire asupra corpului lui Nanda legat acum cu el; iartă-mă şi tu, Nanda! vorbi ea din nou, ridicând ochii spre capul respectiv, pe care, în pofida lipsei lui de însemnătate, îl socotea acum partea principală, după cum în trupul lui Shridaman, legat cu el, vedea o anexă ce-i era indiferentă. Ah, ar trebui să vă dați silința să mă înțelegeți, căci, dacă vă gândiți la fapta îngrozitoare pe care-

aţi săvârşit-o asupra voastră înşivă în întruparea dinainte şi la deznădejdea în care m-aţi aruncat prin ea, dacă aţi şti că am fost cu adevărat pe cale să mă sugrum şi că apoi am avut o convorbire uluitoare cu însăşi vocea de tunet a intangibilei, ar trebui să înţelegeţi că, îndeplinind ordinele ei, n-am fost în deplinătatea puterii mele de judecată şi a prezenţei de spirit – ochii îmi şiroiau de lacrimi, aşa că nu mi-am dat seama limpede ce cap şi ce mădulare aveam în mână şi am fost nevoită să las pe seama norocului să găsească locul potrivit pentru fiecare. – Pe jumătate se părea că am nimerit bine şi tot pe atâta că am greşit – s-a întâmplat aşa şi voi v-aţi întregit aşa, fiindcă n-aveam de unde să ştiu că puterea de atracţie dintre capete şi trunchiuri este aceea care dă măsura cuvenită, de vreme ce această putere s-a simţit limpede şi tare, chiar dacă, poate, la altă reunire ar fi fost încă şi mai tare. Ceva din vină cade şi asupra zeiţei, fiindcă nu mi-a atras atenţia decât să nu vă aşez feţele spre ceafă, lucru la care am şi fost atentă. Că ar putea să se întâmple cum s-a întâmplat, nu s-a gândit sublima! Spuneţi, sunteţi disperaţi din pricina felului cum aţi reînviat şi mă blestemaţi pe veci? Dacă-i aşa, mă duc afară şi desăvârşesc fapta de la care m-a întrerupt cea fără de început. Sau sunteţi înclinaţi să-mi daţi iertare şi socotiţi cu putinţă ca în condiţiile hotărâte de oarba întâmplare să începem între noi trei o viaţă mai bună – vreau să zic mai bună decât ar fi fost dacă s-ar fi restabilit starea de mai înainte care a luat un sfârşit atât de trist şi, după judecata omenească, ar fi trebuit să ia din nou unul aidoma? Asta să mi-o spui, puternice Shridaman! Asta vreau s-o ştiu de la tine, nobil întrupatule Nanda!

Întrecându-se între ei în a o ierta, cei doi tineri cu altă alcătuire se aplecară asupra ei, o ridicară, unul cu braţele celuilalt, şi toţi trei rămaseră îmbrăţişaţi într-un grup intim, împrejurare în care ieşiră la iveală cu certitudine două

lucruri. Mai întâi se dovedi că Sita făcuse foarte bine adresându-se capetelor celor doi reînviați, căci acestea aveau rolul principal, capetele erau decisive pentru sentimentele de eu şi al meu, iar drept Nanda se simțea şi se ştia cel ce purta pe umeri înguşti şi bălani capul țărănesc al fiului lui Garga; ca Shridaman se comportă fireşte cel pe ai cărui umeri minunați şi întunecați şedea capul nepotului de brahman. În al doilea rând însă, ieşi limpede la iveală că nici unul dintre tineri nu era mânios din pricina greşelii săvârşite de Sita, ci, dimpotrivă, foarte mulțumit de noua lui alcătuire.

— Presupunând, spuse Shridaman, că Nanda nu se ruşinează de corpul care i-a revenit şi nu regretă prea mult cârlionții lui Krishna de pe piept, lucru ce-ar fi dureros pentru mine – pot să spun, în ce mă priveşte, că mă simt drept omul cel mai fericit. Întotdeauna mi-am dorit o asemenea trupeşie, iar când îmi cercetez muşchii brațelor, când îmi privesc umerii şi mă uit în jos la minunatele mele picioare, mă cuprinde o bucurie de neînfrânat şi îmi spun că de aci înainte am să-mi port capul sus cu totul altfel decât până acum, mai întâi pentru că am să fiu conştient de puterea şi frumusețea mea, iar în al doilea rând pentru că înclinațiile spiritului meu se vor afla acum în armonie cu conformația mea trupească, astfel încât nu va mai fi nimic nepotrivit şi de-a-ndoaselea, când voi vorbi în favoarea simplificării şi voi pleda sub copac pentru procesiunea vacilor în jurul muntelui „Culmea pestriță" în loc de serviciul divin prin versete, căci aceasta mi se potriveşte, iar ceea ce a fost străin a devenit al meu. Dragi prieteni, în aceasta rezidă fără-ndoială şi o anume tristețe, căci ceea ce a fost străin a devenit al meu şi nu mai este un obiect al dorinței şi al admirației, în afară doar de faptul că am să mă admir eu însumi şi că n-am să mă mai pun în slujba altora, ci a celui care sunt eu însumi, atunci când recomand

ritualul de pe munte în locul sărbătoririi lui Indra. Da, recunosc că acum mă încearcă tristețea din pricină că sunt ceea ce aş fi dorit să fiu. Dar tristețea aceasta este cu totul împinsă în fundal de gândul la tine, dulce Sita, care merge mai departe decât cel la mine însumi, anume de gândul la avantajele care decurg pentru tine din noua mea alcătuire trupească şi care mă fac dinainte nespus de mândru şi de fericit, astfel încât pot binecuvânta această întreagă minune doar prin cuvintele: *Siya*, fie!

— Ai putea spune *Siyat* după vorbirea corectă, zise Nanda, care le ultimele cuvinte ale prietenului său închisese ochii, neîngăduind ca gura ta să fie înrâurită de mădularele mele țărăneşti, pentru care, cu adevărat, nu te invidiez, fiindcă prea mult timp au fost ale mele. Nici eu, Sita, nu sunt câtuşi de puțin supărat pe tine, ci spun de asemenea *Siyât* la această minune, deoarece întotdeauna mi-am dorit un asemenea trup delicat cum este acum al meu, iar dacă în viitor voi apăra serviciul divin prin versete pentru Indra împotriva simplificării, aceasta se va potrivi mai bine figurii mele, sau cel puțin trupului meu care, pentru tine, Shridaman, va fi fost un lucru secundar, dar pentru mine este principalul. Nu mă mir nici o clipă, Sita, că ai simțit o putere de atracție atât de mare între capetele şi corpurile noastre aşa cum le-ai întregit tu, deoarece în această putere de atracție s-a vădit prietenia care ne lega pe Shridaman şi pe mine şi despre care nu doresc altceva decât ca să rămână neştirbită după cele întâmplate. Un lucru însă trebuie să spun: Bietul meu cap se vede nevoit să gândească pentru trupul ce i-a revenit şi să atragă luarea aminte asupra drepturilor sale, iar de aceea sunt surprins şi tulburat, Shridaman, de unele cuvinte ale tale prin care ai făcut aluzie, ca la ceva de la sine înțeles, la viitorul în căsnicie al Sitei. Aceste cuvinte nu vor să-mi intre în cap ca un lucru

de la sine înțeles, ci ridică o mare întrebare la care capul meu răspunde altfel decât pare să răspundă al tău.

— Cum adică! strigară Sita şi Shridaman într-un glas.

— Cum adică? repetă prietenul cu trup delicat. Cum de mai întrebați? Pentru mine, lucrul principal este trupul meu, iar în această privință gândesc în spiritul căsătoriei în care trupul este de asemenea lucrul principal, deoarece cu el sunt procreați copiii, şi nu cu capul. Aş vrea să-l văd pe acela care va contesta că eu sunt tatăl rodului pe care-l poartă Sita în pântece.

— Dar adună-ți mințile, strigă Shridaman, mişcându-şi fără să vrea puternicele mădulare, şi gândeşte-te la tine însuți! Eşti Nanda, sau cine eşti?

— Sunt Nanda, răspunse cel întrebat, dar pe cât de adevărat este să numesc trupul acesta de soț drept al meu şi să spun despre el eu, tot atât de adevărat este să spun pretutindeni că Sita cea cu boi frumos este femeia mea, iar micul ei rod este produsul meu.

— Zău? replică Shridaman cu o voce uşor tremurătoare. Eu n-aş fi cutezat să afirm acest lucru în vremea când trupul tău de acum era încă al meu şi se odihnea lângă Sita. Căci nu el era acela pe care îl îmbrățişa ea cu adevărat, ci acela pe care îl numesc acum ca al meu, aşa cum reieşea din şoaptele şi lălăitul ei, spre nesfârşita mea suferință. Nu e frumos din partea ta, prietene, că atingi aceste lucruri dureroase şi să mă obligi să le dau glas. Cum poți să stărui în acest fel asupra capului tău, sau, mai curând, asupra trupului tău şi s-o faci în aşa fel, de parcă tu ai devenit eu, iar eu tu? E totuşi limpede că, dacă ar fi avut loc aici o asemenea schimbare, iar tu ai fi devenit Shridaman, soțul Sitei, eu aş fi devenit Nanda – astfel că, în acest caz, n-ar exista nici o schimbare, ci totul ar fi ca mai înainte. Fericita minune constă tocmai în aceea că prin mâinile Sitei s-a săvârşit doar o schimbare de capete şi mădulare, o

schimbare de care sunt mulțumite capetele noastre, partea cea mai importantă, şi care e menită înainte de toate s-o bucure pe Sita cea cu şolduri frumoase. Referindu-te cu încăpățânare la trupul tău din căsnicie, ca să te pretinzi soțul ei, şi conferindu-mi mie rolul de prieten al casei, dai la iveală un egoism vrednic de dojană, căci ți se duce gândul la tine şi la presupusele tale drepturi, nu la fericirea Sitei şi la foloasele ce trebuie să rezulte pentru ea din schimbare.

— Foloase, replică Nanda nu fără amărăciune, de care ai de gând să fii mândru, astfel că sunt în aceeaşi măsură foloasele tale pe care le pune în lumină egoismul tău. E şi ea vinovată că mă înțelegi atât de greşit. Căci în realitate nu mă refer deloc la trupul de soț ce mi-a revenit, ci la obişnuitul şi propriul meu cap, pe care tu însuți îl numeşti drept partea cea mai importantă şi care, chiar legat de noul meu trup mai delicat, face din mine Nanda. Într-un chip cu totul nedrept prezinți lucrurile în aşa fel, de parcă eu nu m-aş gândi cel puțin tot atât cât şi tine la fericirea Sitei şi la foloasele pentru ea. În ultima vreme, când se uita la mine şi-mi vorbea cu o voce dulce şi melodioasă, pe care mă temeam s-o ascult, fiindcă pericolul de a-i răspunde cu o voce înrudită era mare, Sita mă privea în față – mă privea în ochi, încercând să citească în ei cu ai săi, şi-mi spunea „Nanda” şi „dragă Nanda”, ceea ce voiam să cred că e ceva de prisos, dar nu era de prisos, precum reiese limpede acum, ci un lucru de cea mai mare însemnătate. Căci era expresia faptului că nu se referea la trupul meu, care în sine nu merită acest nume, cum o dovedeşti chiar tu foarte bine prin aceea că, şi în posesia lui, te numeşti ca şi mai înainte tot Shridaman. Nu i-am răspuns, sau nu i-am răspuns decât atât cât era strict necesar, ca nu cumva să-i vorbesc şi eu avântat şi melodios, de asemenea nu i-am spus pe nume şi mi-am ferit ochii de ai ei, ca să nu poată citi în adâncul lor – totul din prietenie pentru tine şi din venerație față de

calitatea ta de soț. Acum însă, când capului, în ochii căruia privea atât de adânc şi întrebător şi căruia îi spunea „Nanda” şi „dragă Nanda” i-a revenit şi trupul de soț, iar trupului de soț capul lui Nanda – acum însă situația s-a schimbat totuşi din temelie în favoarea mea şi a Sitei. A ei înainte de toate! Căci tocmai dacă punem înainte de orice fericirea şi mulțumirea ei, nu se pot închipui relații mai pure şi mai desăvârşite decât acelea pe care le înfățişez eu acum.

— Nu, spuse Shridaman, nu m-aş fi aşteptat de la tine la aşa ceva. M-am temut că are să-ți fie ruşine cu trupul meu, dar trupului meu de altădată ar putea să-i fie ruşine cu capul tău, iată în ce contradicții te încurci, când socoți, după cum îți convine, ba capul, ba trupul drept partea cea mai importantă în căsnicie. Întotdeauna ai fost un tânăr modest, iar acum te cațări dintr-odată pe culmile obrăzniciei şi ale vanității, socotind relațiile propuse de tine drept cele mai pure şi mai desăvârşite din lume pentru a chezăşui fericirea Sitei, în vreme ce totuşi sare-n ochi că eu sunt acela care îi poate oferi condițiile cele mai bune, adică cele mai fericite şi, totodată, cele mai liniştitoare! Nu are însă nici un rost şi nu e de nici un folos să ne mai ciorovăim. Sita e de față. Să spună ea cui îi aparține şi să rostească ea sentința asupra noastră şi a fericirii ei.

Sita îşi plimbă tulburată privirea de la unul la altul. Apoi îşi ascunse fața în mâini şi începu să plângă.

— Nu pot, zise ea cu sughițuri. Vă rog, nu mă siliți pe mine să hotărăsc, nu-s decât o biată femeie şi-mi vine greu. La început mi s-a părut, firește, uşor şi, oricât m-aş fi ruşinat din pricina greşelii mele, m-am simțit totuşi fericită că am greşit, mai ales deoarece vă vedeam pe voi fericiți. Dar vorbele schimbate între voi mi-au luat minților şi mi-au despicat inima în două, aşa că o jumătate se ceartă cu cealaltă, precum vă certați voi. În cuvintele tale, bunule Shridaman, se află mult adevăr, şi nici măcar nu te-ai

gândit să spui că eu nu mă pot întoarce acasă decât cu un soț care să aibă trăsăturile tale. Dar nici părerile lui Nanda nu mi se par lipsite de adevăr, iar când îmi aduc aminte ce trist şi neînsemnat mi se părea corpul său lipsit de cap, trebuie să-i dau dreptate când zice că, atunci când îi spuneam „dragă Nanda", mă gândeam, poate chiar în primul rând, la capul său. Când vorbeşti însă despre liniştire, dragă Shridaman, despre liniştirea în fericire, se ridică o întrebare dintre cele mai mari, la care e teribil de greu să se dea un răspuns cu privire la lucrul ce mi-ar putea asigura într-o măsură mai mare fericirea liniştită: trupul soțului, sau capul soțului. Nu, nu mă chinuiți, nu sunt în stare să aplanez cearta voastră şi să hotărăsc de una singură care dintre voi doi este soțul meu!

— Dacă lucrurile stau aşa, spuse Nanda după o tăcere nedumerită, iar Sita nu se poate hotărî şi nu poate judeca între noi doi, atunci sentința trebuie să vină de la un al treilea, sau, mai bine zis, de la un al patrulea. Când Sita a pomenit adineauri că nu se poate întoarce acasă decât cu un soț care să aibă trăsăturile lui Shridaman, m-am gândit că ea şi cu mine nu ne putem întoarce acasă, ci, dacă ar trebui să-şi afle fericirea liniştită cu mine, soțul ei trupesc, am fi obligați să trăim în singurătate. Nutresc de multă vreme gândul de a mă retrage în singurătate şi sălbăticie, căci pe vremea când vocea Sitei mă făcea să mă tem în privința devotamentului față de prietenul meu, mi-am propus în repetate rânduri să devin un pustnic retras în păduri. De aceea am şi făcut cunoştință cu un ascet supus la o aspră autoconstrângere, pe nume Kamadamana, căruia i-am cerut îndrumări asupra vieții în pustietăți şi pe care l-am vizitat în pădurea Dankaka[98], unde trăieşte şi unde se

[98] Loc de refugiu şi surghiun în vechiul epos indian *Ramayana*.

află primprejur mulți sfinți. De la el de-acasă se numeşte simplu Guha, dar şi-a adăugat numele de ascet Kamadamana şi aşa vrea să i se spună în măsura în care îngăduie cuiva să i se adreseze. Trăieşte de mulți ani în pădurea Dankaka, respectând cu stricteţe regulile băilor şi tăcerii, şi se află, cred, de pe acum aproape de transfigurarea sa. Să ne ducem la acest înțelept care cunoaşte viața şi a biruit-o, să-i istorisim povestea noastră şi să-l facem pe el judecător asupra fericirii Sitei. Dacă sunteți mulțumiți de propunerea mea, să hotărască el care dintre noi este soțul Sitei, iar cum va spune el, aşa să facem.

— Da, da, strigă Sita uşurată, Nanda are dreptate, să ne ducem la acest sfânt!

— Fiind vorba de o problemă care cere imparțialitate, spuse Shridaman, o problemă ce nu poate fi rezolvată între noi, ci prin sentința cuiva dinafară, sunt şi eu de acord cu propunerea aceasta şi mă declar gata să mă supun sentinței înțeleptului.

De acord cu toții în aceste limite, cei trei părăsiră împreună casa mamei şi se întoarseră la carul lor care-i aştepta jos, în defileu. Acolo se ridică numaidecât întrebarea: care dintre bărbați să fie cărăuşul şi îndrumătorul, căci aceasta era o treabă trupească şi, totodată, o treabă a capului, iar Nanda cunoştea drumul spre pădurea Dankaka, aflată la două zile de călătorie, îl avea în cap; corespunzător alcătuirii trupeşti însă, cel mai potrivit să țină hățurile era Shridaman, din care pricină cel ce făcuse acest lucru mai înainte fusese Nanda. Acum însă, Nanda lăsă hățurile în seama lui Shridaman, iar el se aşează cu Sita în spatele lui, spunându-i ce drum trebuie să urmeze.

În pădurea Dankaka, verde după ploaie, unde ajunseră prietenii noştri în a treia zi, locuiau mulți sfinți, dar era destul de mare ca să asigure fiecăruia o izolare suficientă şi o bucată de grozavă pustietate. Nu le fu uşor pelerinilor ca, trecând de la un pustnic la altul şi tot întrebând, să afle unde-l pot găsi pe Kamadamana, cel ce-şi biruise dorințele. Căci sihaştrii dimprejur nu voiau să ştie unul de altul şi fiecare stăruia în impresia că este singur în întinsa pădure şi că îl înconjoară o desăvârşită pustietate în care nu se mai află nici un om. În sihăstrii îşi duceau traiul sfinți de diferite grade: o parte dintre ei trecuseră de treapta existențială a tatălui de familie, iar acum, uneori chiar în tovărăşia soțiilor lor, îşi dedicau restul vieții unei contemplări moderate, altă parte erau însă foarte sălbăticiți şi ajunşi yoghini decişi să atingă suprema spiritualizare, oameni care-şi înfrânaseră aproape total armăsarii simțurilor, luptând până-n pânzele albe împotriva cărnii lor prin privațiuni şi flagelări şi îndeplinind astfel fără cruțare legăminte dintre cele mai teribile. Posteau la nesfârşit, dormeau noaptea pe pământ în ploaie şi purtau iarna numai veşminte ude. Sub arşița verii, dimpotrivă, se aşezau între patru torțe aprinse, pentru ca materia lor pământească să se mistuie, parte picând de pe ei, parte pierind în fierbințeala ce-i usca, tortură la care adăugau altele: se rostogoleau de colo, colo pe pământ ziua-ntreagă, stăteau neîntrerupt în vârful picioarelor, sau se țineau fără odihnă în mişcare ridicându-se şi aşezându-se îndelung şi repede, cu schimbul. Dacă în urma acestor practici erau atinşi de o boală gravă care făgăduia apropiata transfigurare, o porneau în ultimul pelerinaj de-a dreptul spre nord-est, hrănindu-se nici măcar cu buruieni şi tuberculi, ci doar cu apă şi aer, până când trupul li se prăbuşea, iar sufletul li se reunea cu Brahma.

După ce-şi lăsară căruța la marginea pădurii celor ce se pocăiau, la o familie de pustnici care duceau acolo, păstrând

un oarecare contact cu lumea exterioară a oamenilor, o viață comparativ mai puțin riguroasă, cei trei aflați în căutarea unei rezoluții a dilemei ce-i preocupa, întâlniră în drumeția lor prin parcelele de izolare sfinți din amândouă categoriile. Le fu greu, cum am spus, să dea de pustietatea în care-şi avea sălaşul Kamadamana, deoarece, chiar dacă mai înainte Nanda găsise drumul prin acest ținut fără drumuri, o făcuse cu celălalt trup, aşa că acum amintirea locului şi istețimea lui erau diminuate. Locuitorii din copacii sau grotele pădurii se prefăceau că nu ştiu, ori nu ştiau într-adevăr, şi doar datorită nevestelor unor foşti tați de familie, care din bunătate le indicară, pe ascuns de stăpânii lor, direcția, ajunseră cu bine, după o întreagă zi de căutare şi o noapte petrecută în sălbăticie, în sfântul ținut, unde dădură de pustnicul cu capul mânjit cu alb, cu părul împletit într-un conci, cu brațele ca nişte crengi uscate ridicate spre cer, scufundat până la gât de cine ştie când într-o băltoacă mlăştinoasă şi cu spiritul concentrat la culme.

Venerația față de ardoarea ascezei lui îi împiedică pe cei trei să i se adreseze; aşteptară cu răbdare ca pustnicul să-şi întrerupă exercițiul, ceea ce nu se întâmplă multă vreme, fie pentru că el nu-i observase, fie tocmai pentru că îi observase foarte bine. Până când să iasă, gol de tot, cu părul bărbii şi cu părul de pe trup picurând de noroi, cei trei avură de aşteptat la o distanță sfielnică de marginea băltoacei timp de o oră. Cum corpul său era ca şi lipsit de carne şi nu mai consta decât din piele şi oase, goliciunea lui nu mai însemna, ca să zicem aşa, nimic. Apropiindu-se de cei ce aşteptau, mătură pământul pe unde păşea cu o mătură luată de pe mal, pentru ca, după cum înțeleseră cei trei, să nu strivească sub tălpi vreo vietate ce s-ar fi putut afla ascunsă pe-acolo. Nu aceeaşi blândețe o arătă însă la început oaspeților nepoftiți, ci, apropiindu-se, ridică spre ei amenințător mătura, astfel că, în acest timp, s-ar fi putut

petrece, din vina lor, ceva ireparabil la picioarele lui, şi le strigă:

— Plecaţi de-aici, gură-cască şi trântorilor! Ce căutaţi voi în pustietatea mea!?

— Biruitor al dorinţelor, Kamadamana, răspunse plin de modestie Nanda, iartă-ne pe noi, nevoiaşii, că am cutezat să ne apropiem! Ne-a adus încoace faima autoconstrângerii tale, dar ceea ce ne-a mânat spre tine a fost o nevoie a vieţii carnale, în care tu, taur printre înţelepţi, trebuie, dacă binevoieşti, să ne dai un sfat şi să rosteşti o sentinţă definitivă. Fii totuşi atât de bun şi adu-ţi aminte de mine! M-am mai încredinţat o dată ţie, ca să aflu îndrumări în privinţa vieţii în singurătate.

— S-ar părea că te cunosc, spuse sihastrul, privindu-l cu ochii adânciţi în orbite, pe sub desişul ameninţător al sprâncenelor. Cel puţin după trăsăturile tale, aşa cred, dar între timp trupul tău pare să fi trecut printr-o anume purificare, cu siguranţă datorată vizitei pe care mi-ai făcut-o atunci.

— Mi-a adus foarte mult bine acea vizită, răspunse evaziv Nanda. Dar schimbarea pe care o vezi la mine are şi altă pricină şi este urmarea unei întâmplări miraculoase care ne-a pus în încurcătură, o poveste care-i a noastră, a celor trei nevoiaşi de faţă. Această schimbare ne-a pus în faţa unei probleme pe care noi înşine n-o putem dezlega, aşa că avem nevoie de sfatul şi de hotărârea ta. Suntem dornici să ştim dacă autoconstrângerea la care te supui este atât de mare, încât să te birui pe tine, ascultându-ne.

— Aşa să fie, spuse Kamadamana. Să nu poată spune nimeni că n-a fost atât de mare. Fireşte, întâiul meu imbold a fost să vă izgonesc din pustietatea mea, dar şi această pornire mi-o înfrâng, şi acestei ispite mă opun. Căci dacă a te feri de oameni e o asceză, una şi mai mare este a-i primi la tine. Credeţi-mă că apropierea voastră şi aburul de viaţă

pe care-l aduceți cu voi mă apasă greu pe piept şi-mi înfierbântă în chip neplăcut obrajii, precum ați putea să vedeți fără zugrăveala de cenuşă cu care mi-am mânjit după cuviință fața. Dar sunt gata să rezist vizitei voastre învăluite în aburi, mai ales din pricină că am băgat de seamă mai de mult că printre voi trei se află şi o muiere cu un boi pe care simțurile îl numesc minunat, zveltă ca o liană, cu coapsele moi şi sânii plini, o, da, o, pfui! Mijlocul ei e frumos, chipul fermecător, cu ochi de potârniche, iar sânii ei, ca s-o spun încă o dată, sunt plini şi tari. Bună ziua, femeie! Nu-i aşa, când te văd bărbații, părul de pe trup li se zbârleşte de plăcere, iar impasul în care ajung în viață este opera ta, tu, capcană şi momeală. Te salut! Pe aceşti tineri i-aş fi alungat la naiba, dar fiindcă eşti tu cu ei, scumpo, rămâneți aici, rămâneți oricât vreți – vă poftesc cu sinceră politețe la mine, în fața copacului meu scorburos, unde am să vă pun dinainte boabe de iuiube pe care le-am cules de pe frunze, nu ca să le mănânc, ci ca să renunț la ele şi, privindu-le, să mestec tuberculi scoşi din pământ, fiindcă osemintele astea trebuie totuşi hrănite din timp în timp. Am să ascult şi povestea voastră, din care o să emane cu siguranță asupră-mi un abur de viață înăbuşitor – am să vă ascult cuvânt cu cuvânt, căci nimeni nu trebuie să-l învinovățească pe Kamadamana că se teme. Ce-i drept, e greu să faci deosebirea între netemere şi curiozitate, dar insinuarea că vreau să vă ascult doar fiindcă am ajuns în pustietatea mea însetat şi pofticios de poveşti din care emană aburul vieții va fi respinsă, precum va fi respinsă şi cealaltă insinuare, anume că respingerea şi uciderea oricărei obiecții se datorează curiozității, astfel încât, de fapt, ar trebui ucisă curiozitatea – dar, dacă ar fi aşa, unde ar mai rămâne netemerea? Este ceva întocmai ca şi cu boabele de iuiube. Şi în privința lor mă încearcă gândul că mi le pun dinainte nu ca pe un obiect al renunțării, ci ca să-mi desfăt ochii

privindu-le – la care răspund fără teamă că tocmai în desfătarea ochilor se află ispita de a le mânca şi că mi-aş face viaţa prea uşoară, dacă nu mi le-aş pune dinainte. Prin aceasta, fireşte, trebuie nimicită şi bănuiala că născocesc tratația doar ca să fiu părtaş la plăcuta privelişte – dacă nu mănânc eu însumi fructele, ci vi le dau vouă, mă desfăt privindu-vă cum le înfulecați, ceea ce, dacă ținem seama de caracterul înşelător al diversității lumii şi al deosebirii dintre eu şi tu, este aproape acelaşi lucru ca şi cum le-aş mânca eu. Pe scurt, asceza este un butoi fără fund, un lucru de nepătruns, fiindcă în ea se amestecă ispitele spiritului cu ispitele simțurilor, iar o parte din muncă îți aminteşte de şarpele căruia îi cresc două capete dacă-i retezi unul. Dar tocmai aşa se şi cuvine, iar lucrul principal rămâne netemerea. De aceea veniți la mine, voi, oameni de amândouă sexele învăluiți în aburul vieții, veniți la scorbura mea de copac şi povestiți-mi cât vreți despre murdăria vieții voastre – am să vă ascult spre mortificarea mea, nimicind orice insinuare că aş face-o ca să mă distrez – nu există destule lucruri pe care să le poți nimici.

După aceste cuvinte, sfântul, dând mereu cu grijă înaintea lui cu mătura, îi conduse ceva mai departe prin desiş până la sălaşul său, un viguros şi foarte bătrân copac kadamba, încă verde, deşi în trunchiul lui se căsca o scorbură, al cărei interior plodit cu pământ şi muşchi fusese ales de Kamadamana ca locuință, nu pentru a se adăposti acolo împotriva intemperiilor, căci îşi lăsa necontenit întruparea pradă acestora, mărind arşița prin torțe aprinse şi frigul prin umezeală, ci doar pentru a şti cărui loc îi aparține şi pentru a păstra în scorbură cele de care avea nevoie ca hrană săracă, precum rădăcini, tuberculi şi fructe, şi ca aşternut pentru jertfe, precum lemn de foc, flori şi iarbă.

Acolo îi pofti să se aşeze pe oaspeţii care, ştiind prea bine că nu erau decât un obiect al ascezei, se străduiau să arate mereu cea mai mare modestie, şi le dădu să mănânce, după făgăduială, boabe de iuiube întremându-i în oarecare măsură. El însuşi luă în acest timp o poziţie ascetică, numită poziţia kaiotsarga: cu membrele nemişcate, cu braţele întinse încordat în lături, cu genunchii strânşi tare şi cu degetele de la mâini şi de la picioare răşchirate într-un fel specific. În această poziţie, cu spiritul concentrat la culme, rămase în goliciunea lui, neavând nimic pe dânsul, tot timpul cât Shridaman, cu corpul său minunat, căruia îi revenise această îndatorire datorită capului, istorisi întâmplarea care-i adusese acolo şi care culminase într-o dispută ce nu putea fi aplanată decât de cineva din afară, de un rege sau de un sfânt.

Povesti totul corespunzător adevărului, cum am povestit şi noi, şi în parte cu aceleaşi cuvinte. Ca să arate lămurit în ce consta disputa, ar fi fost oricum suficient să povestească numai ultimele ei stadii, dar, ca să ofere sfântului ceva în pustietatea lui, povesti totul de la început, întocmai cum se întâmplase, pornind de la arătarea formei de existenţă a lui Nanda şi a sa proprie, urmând apoi cu prietenia dintre ei şi popasul făcut în cursul călătoriei, la râuleţul Musca de aur, cu boala sa din dragoste, cu peţitul şi căsătoria, aminti retrospectiv la locul potrivit despre cum o cunoscuse Nanda pe Sita dând-o în leagăn, lăsă cu tristeţe şi delicateţe să se înţeleagă ce experienţă amară fusese pentru el căsătoria – nu atât ca să se cruţe pe sine, întrucât acum braţele sale viguroase fuseseră acelea care-o legănaseră pe Sita şi al său era trupul la care visase ea în braţele lui, ci din consideraţie pentru Sita, căreia toate acestea nu-i puteau fi plăcute şi care, tot timpul cât dură povestirea, îşi ţinu căpşorul acoperit cu basmaua ei brodată.

Datorită capului său, puternicul Shridaman se dovedi un povestitor bun şi talentat. Chiar şi Sita şi Nanda, care cunoşteau exact totul, îşi ascultară cu plăcere povestea, cât era ea de înspăimântătoare, aşa cum era rostită de gura lui şi e de presupus că şi Kamadamana fu captivat de ea, deşi în poziția sa kaiotsarga nu lăsă să se bage nimic de seamă. După ce descrise fapta grozavă săvârşită de el şi Nanda, binecuvântarea dată de zeiță Sitei şi greşeala acesteia la reîntregirea lor, povestitorul ajunse aşadar la încheiere şi la formularea întrebării.

— Aşa deci, spuse el, capului soțului îi reveni trupul prietenului, iar trupului soțului, capul prietenului. Fii atât de bun, sfinte Kamadamana, şi dă-ți părerea, în înțelepciunea ta, asupra stării noastre încurcate! Ne legăm să primim hotărârea ta şi să-i dăm urmare, căci noi înşine nu putem ajunge la vreo învoială. Cui îi aparține acum această femeie cu boiul frumos şi cine îi este pe drept soț?

— Da, spune-ne, biruitor al dorințelor! strigă şi Nanda cu mare încredere, în vreme ce Sita doar îşi trase în grabă basmaua de pe cap şi-şi îndreptă ochii de lotus spre Kamadamana, într-o încordată aşteptare.

Pustnicul îşi strânse degetele de la mâini şi de la picioare şi oftă adânc. Apoi îşi luă mătura şi curăță de vietăți ce-ar fi putut fi strivite un locşor pe pământ, după care se aşează lângă oaspeții săi.

— Uf! spuse el. Voi trei sunteți pentru mine întocmai ce-mi trebuia. Eram pregătit să ascult o istorisire plină de aburul vieții, dar povestea voastră fumegă în aşa măsură din toți porii, încât îmi e mai uşor să rezist între cele patru torțe ale mele în timpul verii decât în exalația ei. Dacă n-aş fi mânjit cu cenuşă, ați putea să vedeți fierbințeala roşie care, în timpul ascultării ascetice, mi s-a aprins pe obrajii mistuiți precum se cuvine, sau, mai curând, pe oase. Ah, copii, copii! Cum boul legat la ochi e mânat să învârtească

presa de ulei, tot astfel sunteți mânați şi voi în jurul roții devenirii, în vreme ce mai şi gemeți de ardoare, îmboldiți în carnea înfiorată de către cei şase argați de moară ai patimilor. Nu vă puteți lăsa de asta? Trebuie să vă mai şi rotiți ochii, să vă mai mişcați limba şi să vă lase gura apă, cu genunchii moi de poftă în fața obiectului amăgitor? Ei, da, ei, da, cum să nu ştiu! Trupul iubirii înrourat de amara plăcere – lucrare lunecoasă a mădularelor sub pielea de mătase tapisată cu grăsime – grațioasa rotunjime de cupolă a umerilor – nasul ce adulmecă – gura ce vorbeşte aiurea – dulcele sân împodobit gingaş cu steluțe – părul de la subsuori năclăit de sudoare – păşunatul mâinilor ei fără odihnă – spinarea flexibilă, pântecele moale mişcat de respirație, frumoasele şolduri şi şale – strânsoarea desfătătoare a brațelor, floarea coapselor – îndoita plăcere răcoroasă a cărnii spatelui – şi, ațâțat cu lăcomie de toate acestea – organul procreator în sufocanta noapte obscenă – arătat cu încântare – zborul prin el şi împreună, în cântec de lăută, până în al şaptelea cer – şi asta, şi aia, şi aici, şi colo – le ştiu, fireşte. Le ştiu, fireşte...

— Dar astea le ştim şi noi şi nu e nevoie să le aflăm de la alții, mare Kamadamana, spuse Nanda cu oarecare nerăbdare reținută în voce. Nu vrei să fii atât de bun şi să ajungi la rostirea sentinței, lămurindu-ne cine este soțul Sitei, pentru ca în sfârşit s-o ştim şi să ne supunem?

— Sentința, replică sfântul, este ca şi dată. E la îndemâna oricui şi mă mir că sunteți atât de neştiutori în ale ordinii şi dreptului, încât să aveți nevoie de un arbitru într-o treabă atât de limpede, în care hotărârea se impune de la sine. Momeala de-aici este fireşte nevasta celui ce poartă pe umeri capul prietenului. Căci la cununie mirele întinde miresei mâna dreaptă, iar aceasta aparține trunchiului, care este al prietenului.

Cu un strigăt de bucurie, Nanda sări pe picioarele lui de formă delicată, în vreme ce Sita şi Shridaman rămaseră tăcuți pe loc, cu capetele plecate.

— Aceasta este însă doar premisa, continuă Kamadamana, ridicând vocea, căreia îi urmează concluzia ce se află deasupra ei, răsună mai tare decât ea şi o încununează cu adevărul. Vă rog să aşteptați.

După ce rosti aceste cuvinte, se ridică şi se duse la scorbura copacului, scoase de-acolo un veşmânt din material grosolan, un şorț din scoarță subțire de copac şi-şi îmbrăcă goliciunea cu el. Apoi rosti:

Acel ce poartă cap de soț e soț.
E-un adevăr neîndoielnic pentru toți.
Precum femeia-i culmea-n desfătări,
Izvor de cânt,
Aidoma la om tot capul e mai sfânt.

Acum fu rândul Sitei şi al lui Shridaman să ridice capetele şi să privească fericiți unul la altul. Nanda, însă, care se şi bucurase atât de mult, rosti cu voce înceată:

— Dar adineauri ai spus cu totul altfel!

— Ceea ce am spus la urmă e valabil, răspunse Kamadamana.

Decizia fusese rostită, iar Nanda cel cu trup delicat era cel mai puțin îndreptățit să bombăne împotriva hotărârii, deoarece el însuşi fusese acela care i-l recomandase lui Shridaman pe sfânt – ca să nu mai vorbim de argumentarea galantă pe care acesta o adusese în sprijinul sentinței sale.

Toți trei se înclinară în fața lui Kamadamana şi plecară de la sălaşul acestuia. După ce parcurseră o bucată de drum prin pădurea Dankaka înverzită de ploaie, Nanda se opri şi-şi luă rămas-bun de la ceilalți.

— Cu bine! spuse el. De-aci înainte am s-o pornesc pe drumul meu. Am să-mi caut un loc pustiu şi am să mă fac

sihastru în pădure, după gândul meu de mai înainte. Cu trupul pe care-l am acuma mă şi simt oricum cam neajutorat pentru lume.

Cei doi nu-i puteau dezaproba hotărârea; întru câtva tulburaţi, erau de acord cu ea şi se arătară prietenoşi faţă de cel ce ieşise în pagubă. Shridaman îl bătu încurajator pe umărul familiar şi-l sfătui, dintr-un vechi ataşament şi cu o grijă cum rareori o fiinţă i-o arată alteia, să nu-şi supună corpul unor reguli exagerate şi să nu mănânce prea mulţi tuberculi, deoarece ştie că o asemenea hrană monotonă nu-i prieşte.

— Lasă treaba asta în seama mea, răspunse Nanda cu un gest de refuz, iar când Sita încercă să-i adreseze cuvinte de alinare, se mulţumi doar să dea cu amărăciune şi tristeţe din capul său cu nas de capră.

— Nu pune lucrurile prea mult la inimă, zise ea, şi gândeşte-te mereu că în fond n-a lipsit mult ca tu să fi fost acela cu care să împart patul plăcerilor conjugale în nopţi legiuite! Fii sigur că voi învălui cu cea mai dulce gingăşie de sus până jos ceea ce a fost al tău şi că îi voi mulţumi cu mâna şi cu gura într-un fel ales, precum mă va învăţa veşnica mamă!

— Eu n-am să mă aleg cu nimic din toate astea, replică el cu îndărătnicie. Şi chiar când Sita îi şopti în taină: „Uneori am să visez şi la capul tău”, o ţinu pe a lui şi repetă doar cu aceeaşi tristeţe încăpăţânată: Nici din asta n-am să mă aleg cu ceva.

Aşa se despărţiră, unul şi doi. Dar după ce Nanda se şi îndepărtase o bucată de drum, Sita se mai întoarse o dată la el şi-l cuprinse cu braţele.

— Rămâi cu bine! spuse ea. Ai fost totuşi întâiul meu bărbat, cel care m-a învăţat plăcerea, atâta cât o cunosc, şi oricâte ar scorni şi-ar stihui sfântul cel uscat ca iasca

despre femei şi cap, micul rod de sub inima mea e totuşi de la tine!

Acestea zise, Sita alergă înapoi la Shridaman cel cu trup destoinic.

11

În satul lor, Prosperitatea vacilor, Sita şi Shridaman îşi petrecură timpul gustând din plin plăcerea simţurilor şi nici o umbră nu tulbură, deocamdată, cerul fără de nori al fericirii lor. Cuvîntelul „deocamdată”, care face aluzie, fireşte, la o uşoară tulburare presimţită a acestei seninătăţi, este adaosul nostru, care suntem în afara poveştii şi o istorisim; cei ce-o trăiau şi a căror poveste era nu ştiau de nici un „deocamdată”, ci doar de fericirea lor, care poate fi numită pentru ambele părţi drept fără asemănare.

Era într-adevăr o fericire cum aproape că nu se întâlneşte altminteri pe pământ, ci aparţine paradisului. Obişnuita fericire pământească, obţinută prin satisfacerea dorinţelor, de care au parte oamenii cu condiţia respectării ordinii, a legii, a evlaviei, este mărginită şi moderată, îngrădită în toate direcţiile de interdicţii şi renunţări inevitabile. Soarta făpturii omeneşti e decisă de expediente, privaţiuni şi resemnare. Cerinţele noastre sunt fără de margini, îndeplinirea lor, hotărnicită cu zgârcenie, stăruitorul lor „De-ar fi cu putinţă măcar” se izbeşte mereu de „Nu se poate”, răspunsul sec al vieţii: „Mulţumeşte-te cu atât”. Puţine ne sunt îngăduite, cele mai multe, interzise, iar faptul că odată şi-odată cele interzise vor căpăta semnul celor îngăduite rămâne de obicei un vis. Un vis paradisiac – căci tocmai în aceasta trebuie să constea desfătarea din paradis, anume că acolo cele îngăduite şi cele interzise, atât de diferite între ele aici pe pământ, se împletesc unele cu altele, frumoasele lucruri interzise purtând cununa

spirituală a celor îngăduite, iar cele îngăduite căpătând pe deasupra farmecul celor interzise. Cum să-şi închipuie altfel paradisul bietul om strâmtorat de lipsuri?

Dar tocmai această fericire ce-ar putea fi numită suprapământească le-a hotărât un destin capricios celor doi soți întorşi în satul lor, un destin din care, pentru început, s-au adăpat cu nesaț. Pentru Sita, cea cu simțurile trezite, soțul şi prietenul fuseseră două persoane – acum deveniseră una printr-o întâmplare fericită şi nici n-ar fi putut să se petreacă altfel, pentru ca partea cea mai bună din ei, anume partea principală din fiecare în unitatea fiecăruia, să se regăsească şi să formeze o nouă unitate care să îndeplinească toate dorințele. Noaptea, în aşternutul legiuit, Sita se mlădia în brațele destoinice ale prietenului şi se bucura de desfătarea lui, aşa cum mai înainte doar visase cu ochii închişi la pieptul delicatului soț, totuşi, drept recunoştință, săruta capul nepotului de brahman – era cea mai privilegiată femeie din lume, deoarece avea un soț alcătuit, dacă se poate zice aşa, numai din părți principale.

Cât de mulțumit şi mândru era la rându-i şi schimbatul Shridaman! Nimeni nu avea nevoie să-şi facă griji că transformarea lui i-ar fi apărut altfel decât ca plăcută lui Bhavabhuti, tatăl său, sau mamei sale, al cărei nume nu apare aici, fiindcă ea juca un rol modest, sau vreunui alt membru al familiei brahmane de negustori, sau celorlalți locuitori din satul templului. Gândul că schimbarea de bine a trupului său se produsese prin alte mijloace decât cele cuvenite, adică prin cele fireşte (ca şi cum numai mijloacele fireşti ar fi şi cele cuvenite!) le-ar fi putut veni mai lesne, dacă ar fi fost de față şi Nanda. Acesta însă pierise din orizontul lor şi devenise pustnic în pădure, lucru despre care dăduse de ştire şi mai înainte; nimeni nu băgă de seamă transformarea lui, care ar fi fost poate bătătoare la ochi laolaltă cu cea a prietenului său, şi doar Shridaman era

văzut, cu trupul său acuma brun, puternic şi înfrumuseţat, schimbare ce putea fi pusă, în măsura în care ar fi fost observată cu oarecare admiraţie, pe seama maturizării bărbăteşti aduse de fericirea în căsnicie. Se înţelege că soţul Sitei continua să se îmbrace după regulile capului său şi nu umbla ca Nanda, cu o pânză înfăşurată în jurul şoldurilor, cu brăţări şi podoabe din mărgele de piatră, ci apărea ca mai înainte, în portul său de totdeauna, cu un şorţ legat în chip de şalvari şi bluză de bumbac. În ochii tuturor, lucrul cel mai important şi decisiv, care nu lăsa nici o îndoială în privinţa identităţii unei persoane, era şi în acest caz capul. Ia să vedeţi odată intrând pe uşă un frate, un fiu sau un concetăţean cu capul său bine cunoscut pe umeri şi să fiţi în stare, chiar dacă restul înfăţişării sale arată altfel decât de obicei, să credeţi cât de cât că insul ar putea să fie altul decât fratele, fiul sau concetăţeanul respectiv.

Am aşezat pe primul plan proslăvirea fericirii Sitei în căsnicie, la fel cum după transformarea sa, Shridaman a pus şi el înaintea tuturor gândul la avantajele rezultate din această transformare pentru iubita lui soţie. Cum se şi înţelege de la sine, fericirea lui corespundea întru totul fericirii ei şi purta în acelaşi mod un caracter paradisiac. Nu le pot cere îndestul ascultătorilor să se transpună în situaţia fără asemănare a unui bărbat îndrăgostit, profund deprimat fiindcă şi-a dat seama că iubita lui doreşte cu ardoare îmbrăţişarea altuia, iar acum se vede în situaţia de a-i oferi el însuşi ceea ce ea râvnea cu nesaţ. Atrăgând atenţia asupra fericirii lui, mă simt tentat s-o aşez mai presus de aceea a fermecătoarei Sita. Iubirea care-l cuprinsese pe Shridaman pentru auria copilă a lui Sumatra, după ce o pândise la pioasa-i îmbăiere – o iubire atât de înfocată şi serioasă, încât luase pentru el, spre hazul ţărănesc al lui Nanda, înfăţişarea unei boli mortale şi a convingerii că trebuie să moară – această emoţie violentă, dureroasă şi în

fond plină de gingăşie, aprinsă de o imagine fermecătoare, căreia năzuise totuşi deîndată să-i respecte demnitatea persoanei – pe scurt, acest avânt născut din logodirea frumuseții trupeşti cu spiritul fusese, cum se şi înțelege, ceva ce aparținuse întregii sale individualități – în primul rând, însă, şi în esență, totuşi, ceva ce aparținuse capului său de brahman înzestrat de zeița Elocvenței cu ardoarea gândirii şi fantezie, un cap căruia, cum avea să se vadă limpede în căsnicie, trupul moale nu-i ținuse o tovărăşie cu totul pe măsură. Acum se impune neapărat să ne imaginăm fericirea, satisfacția unei individualități al cărei cap de o finețe focoasă şi de o seriozitate profundă a primit un trup de o rusticitate voioasă, un trup de o forță naivă, creat ca să chezăşuiască pe deplin şi total pasiunea spirituală a capului! Ar fi o încercare zadarnică să ne închipuim desfătările paradisului, aşadar, viața în dumbrava zeilor zisă „bucuria”, altfel decât ne-o arată imaginea acestei desăvârşiri.

Chiar şi tulburătorul „deocamdată”, care nu există, fireşte, acolo sus, nu face nici o deosebire între aici şi acolo, în măsura în care nu aparține conştiinței celui ce savurează desfătarea, ci spiritului dominator, conştiinței celui ce povesteşte, aducând aşadar cu sine doar o tulburare obiectivă, nu una personală. Şi totuşi trebuie să spunem că acest „deocamdată” va începe să se strecoare curând, foarte curând şi în planul personal, că, de fapt, a jucat chiar de la început şi în acest plan rolul său de limitare şi condiționare pământească, de diferențiere față de cele paradisiace. Trebuie să spunem că Sita cea cu şolduri frumoase a comis o greşeală atunci când a îndeplinit porunca milostivei zeițe în felul în care a făcut-o – o greşeală constând nu numai în aceea că a acționat astfel nu numai datorită grabei oarbe. Această frază este formulată cu intenție şi trebuie bine înțeleasă.

Vraja Mayei, vrajă care menține în ființă lumea, legea vitală de bază a iluziei, a amăgirii, a închipuirii, care domină magic toate ființele, nu se manifestă cu mai multă putere şi în chip mai înşelător în nici un alt domeniu ca în acela al dorințelor iubirii, al gingaşului dor al făptuirii individuale după altă făptură, domeniu care este esența şi modelul tuturor ataşamentelor, al tuturor asocierilor şi înlănțuirilor, al tuturor amăgirilor ce dau imbold vieții şi o ademenesc să-şi afle continuarea. Nu în zadar poartă plăcerea numele de şireata tovarăşă în căsătorie a zeului iubirii – nu în zadar poartă această zeiță numele de „Cea dăruită cu Maya", căci ea este aceea care face ca înfățişările să fie fermecătoare şi vrednice de dorit, sau, mai curând, le face să apară astfel: aşa cum în cuvântul „înfățişare" este inclus elementul senzorial al purei aparențe, tot astfel aceasta este strâns legată de noțiunile de licărire şi frumusețe. Plăcerea, vrăjitoarea zeiască, a fost aceea care a făcut ca la locul de îmbăiere de pe Durga corpul Sitei să apară celor doi tineri, îndeosebi însă exaltatului Shridaman, atât de sclipitor de frumos, atât de vrednic de veneraţie şi adoraţie. Să mai remarcăm însă cât de bucuroşi şi recunoscători au fost prietenii, când aceea ce se îmbăia şi-a întors căpşorul, iar ei au văzut că şi acesta era drăgălaş, cu năsucul, buzele, sprâncenele şi ochii lui, astfel că dulcele boi nu-şi pierdea prețul şi însemnătatea printr-un chip urât – să ne amintim de acest lucru, pentru a ne convinge cât de obsedat este omul la început nu de obiectul dorit, ci de dorința însăşi, că nu năzuieşte să rămână treaz, ci să se lase în voia beției şi a râvnei şi că nu se teme de altceva mai mult decât de dezamăgire, adică: de anularea amăgirii.

Acum însă observați cum îngrijorarea celor doi tineri că mutrişoara celei pândite ar putea să nu fie drăgălaşă dovedeşte dependența corpului, după sensul şi valoarea lui în spiritul Mayei, de capul căruia îi aparține! Kamadamana,

biruitorul dorinţelor, a socotit pe bună dreptate capul ca fiind partea cea mai de seamă şi pe acest temei şi-a rostit sentinţa. Căci într-adevăr capul este hotărâtor pentru înfăţişarea cuiva şi chiar pentru valoarea în dragoste a corpului însuşi, astfel încât se cuvine să subliniem că, legat cu alt cap, corpul este şi el altul – da, schimbaţi, doar o singură trăsătură, o singură cutişoară a expresiei feţei, şi veţi vedea că întregul nu mai e acelaşi. Aici a fost greşeala care a făcut-o pe Sita să greşească. Ea s-a socotit fericită că a comis greşeala, fiindcă i s-a părut paradisiac – şi poate că anticipativ aşa şi putea să pară – că a devenit al ei trupul prietenului sub semnul capului instruit al soţului, dar nu s-a gândit dinainte, iar fericirea ei n-a dorit să ia în seamă, deocamdată, că trupul lui Nanda, în unitate cu capul lui Shridaman cel cu nas îngust, cu ochi blânzi şi gânditori, cu barbă moale, în formă de evantai în jurul lor, nu mai era acelaşi, nu mai era trupul voios al lui Nanda, ci altul.

Corespunzător Mayei sale, trupul ce fusese al lui Nanda a devenit de îndată, în prima clipă altul. Dar nu despre acesta este vorba aici. Căci cu timpul – timp pe care Sita şi Shridaman l-au petrecut deocamdată savurând în chip deplin plăcerile simţurilor, bucuriile incomparabile ale iubirii – trupul râvnit şi obţinut al prietenului (dacă trupul lui Nanda sub semnul capului lui Shridaman mai poate fi numit trup al prietenului, de vreme ce, de fapt, îndepărtatul trup al soţului devenise trup al prietenului) – cu timpul, aşadar, şi anume nu după mult timp, trupul lui Nanda încoronat cu veneratul cap al soţului a devenit, abstracţie făcând de orice Maya, altul, transformându-se treptat în ceva corespunzător soţului, sub înrâurirea capului şi a legilor sale.

Acesta este destinul comun şi rezultatul obişnuit al căsătoriei: în acest punct, trista experienţă a Sitei nu se deosebea prea mult de aceea a altor femei care nu-l mai

recunosc, după scurtă vreme, în soțul comod pe tânărul zvelt şi focos care le-a pețit. În cazul ei, obişnuitul omenesc era totuşi accentuat şi fundamentat în mod deosebit.

Înrâurirea capului lui Shridaman, vădit încă în aceea că soțul Sitei îşi îmbrăca noul trup ca pe cel dinainte, şi nu în stilul lui Nanda, se manifestă şi prin refuzul de a-şi îmbiba porii, cum Nanda făcuse întotdeauna, cu ulei de muştar, deoarece din cauza capului nu suporta asupră-i acest miros şi evita cosmeticele, ceea ce pentru Sita constitui o anume dezamăgire. O uşoară dezamăgire fu, poate, pentru ea chiar şi faptul că poziția lui Shridaman, când se aşeza pe podea, lucru ce aproape că nu mai e nevoie să-l spun, era hotărâtă nu de corpul, ci de capul său, astfel că şedea înclinat într-o parte, evitând țărănească aşezare pe vine obişnuită la Nanda. Toate acestea nu fură decât nişte mărunțişuri la început.

Cu trupul lui Nanda, Shridaman, nepotul brahmanului, continuă să fie ceea ce fusese şi să trăiască precum trăise. Nu era nici fierar, nici păstor, ci un wanidja şi fiul unui wanidja, care-l ajuta pe tatăl său în comerțul demn al acestuia, luând el însuşi conducerea în curând, pe măsura crescândei istoviri a celui ce-i dăduse viață. Nu mânuia barosul greu, nici nu păştea vacile pe muntele Culmea pestriță, ci cumpăra şi vindea muselină, camfor, mătase şi stambă, de asemenea pive pentru orez şi bețigaşe de aprins focul, cu care-i aproviziona pe oamenii din Prosperitatea vacilor, iar între timp citea din Vede; nici o mirare deci, oricât de surprinzătoare ar suna altminteri povestea, că brațele lui Nanda îşi pierdură în curând din destoinicie şi deveniră mai subțiri, că pieptul său se îngustă şi se înmuie, că pe pântece se adună din nou nițică osânză, pe scurt, că tot trupul decăzu, ajungând pe potriva soțului. Chiar şi cârlionții de „vițel al norocului” i se duseră, nu cu totul, dar se răriră, aşa că aproape nu mai arătau ca un semn al lui

Krishna: Sita luă cunoştinţă de toate acestea cu adâncă tristeţe. Totuşi, nu se poate contesta că amintitele transformări reale, nu doar datorate Mayei, extinse până şi asupra coloritului pielii, care deveni mai deschis, erau legate şi cu o rafinare şi, dacă vreţi, înnobilare – cuvântul trebuie înţeles parţial într-un sens brahman, parţial, într-un sens neguţătoresc; mâinile şi picioarele deveniră mai delicate, genunchii şi gleznele mai fine, iar în totului tot: voiosul trup al prietenului, parte principală în conexiunea sa de mai înainte, deveni o anexă şi un accesoriu domol al unui cap, pentru ale cărui nobile impulsuri nu mai dorea şi nu mai putea să chezăşuiască într-o deplinătate paradisiacă şi căruia îi ţinea tovărăşie doar cu o anumită indolenţă.

Aceasta a fost experienţa trăită în căsnicie de Sita şi Shridaman după bucuriile într-adevăr incomparabile din luna de miere. Nu s-a ajuns atât de departe, încât trupul lui Nanda să se schimbe realmente şi pe de-a-ntregul în cel de mai înainte al lui Shridaman, astfel ca totul să fie cum fusese mai de mult, asta nu. În această poveste nu se exagerează, ci mai curând se pune accentul pe caracterul condiţionat al transformării trupeşti şi pe limitarea ei la aspecte învederate, cu scopul de a se face înţeles faptul că era vorba de o acţiune reciprocă între cap şi mădulare şi că sentimentul de eu şi de al meu se afla de asemenea sub înrâurirea modificărilor determinate de capul lui Shridaman, modificări explicabile în sens natural prin corelaţia stabilită de sucurile vitale între cap şi trup, dar, în sens existenţial, şi prin alte corelaţii superioare.

Există o frumuseţe spirituală şi una care vorbeşte simţurilor. Unii vor însă ca frumuseţea să fie atribuită exclusiv lumii senzoriale şi separă în principiu de aceasta factorul spiritual, astfel că lumea ar fi scindată contradictoriu în spirit şi frumuseţe. Pe această concepţie se bizuie şi teoria vedică a străbunilor: „Numai două feluri de

fericire se află în lume: aceea prin bucuriile trupului şi aceea dată de repaosul mântuitor al spiritului". Din această teorie asupra fericirii rezultă însă că factorul spiritual nu se află nicidecum într-un raport contradictoriu faţă de frumos cum e acela dintre frumos şi urât şi că pot fi unul şi acelaşi lucru numai în anumite condiţii. Factorul spiritual nu are aceeaşi semnificaţie cu urâtul, sau nu trebuie să aibă, căci, prin recunoaşterea frumosului şi prin dragostea faţă de el, capătă o frumuseţe care se manifestă ca frumuseţe spirituală, în vreme ce dragostea lui nu este, fundamental, nicidecum o dragoste cu totul străină şi lipsită de speranţă, deoarece, după legea atracţiei celor diferite, şi frumosul tinde la rându-i spre spiritual, îl admiră şi iese în întâmpinarea solicitării lui. Această lume nu este întocmită în aşa fel, încât spiritul să fie menit a iubi numai spiritualul, iar frumuseţea numai frumosul. Opoziţia dintre ambele lasă să se vadă cu o claritate, care e atât spirituală, cât şi frumoasă, ţelul universal al reunirii spiritului cu frumuseţea, adică desăvârşirea şi fericirea ce nu mai rămâne multă vreme segmentată în două; această poveste a noastră este doar un exemplu pentru primejdiile şi eşecurile întâmpinate în năzuinţa către acest ţel final.

Dintr-o greşeală, Shridaman, fiul lui Bhavabhuti, a căpătat la un cap nobil, adică unul în care se exprima dragostea pentru frumos, un corp frumos şi destoinic şi, cum avea spirit, în faptul că partea străină devenise a lui, nemaifiind un obiect al admiraţiei, rezida parcă un fel de tristeţe – cu alte cuvinte: acum era el însuşi acel ceva ce-şi dorise. Această „tristeţe" se adeveri din păcate prin modificările la care fu supus şi capul său în corelaţie cu noul său trup, căci au fost şi asemenea modificări, aşa cum se întâmplă cu un cap care, aflat în posesia frumosului, pierde mai mult sau mai puţin dragostea faţă de acesta şi, în consecinţă, ceva din frumuseţea spirituală.

Rămâne deschisă întrebarea dacă acest proces nu s-ar fi petrecut în orice caz, chiar şi fără schimbarea trupului şi numai datorită posesiunii prin căsătorie a frumoasei Sita: indicăm astfel înrâurirea asupra acestui destin a ceea ce este general valabil, înrâurire doar intensificată şi accentuată prin condiţii deosebite. În orice caz, pentru ascultătorul înzestrat cu simţul firescului este, în calitatea sa de observator obiectiv, doar interesant, pentru frumoasa Sita a fost însă dureros şi dezamăgitor să observe cum buzele soţului ei odinioară atât de fine şi subţiri, înconjurate de barbă, au devenit mai moi şi mai pline, ba chiar s-au răsfrânt în afară, devenind aproape groase, cum nasul său, altădată subţire ca tăişul unui cuţit, s-a făcut mai cărnos, arătând chiar o incontestabilă înclinaţie de a se lăsa în jos şi de a semăna cu nasul de capră, în sfârşit cum ochii săi au căpătat expresia unei anumite voioşii neroade. Cu timpul, s-a format un Shridaman cu corpul, acum rafinat, al lui Nanda şi cu capul, acum mai grosolan, al lui Shridaman; totul era la el acum anapoda. Povestitorul solicită din această cauză, şi tocmai din această cauză, înţelegerea ascultătorilor pentru sentimentele iscate Sitei de acest proces, fiindcă ea nu putea nicicum să nu tragă din aceste modificări observate la soţul ei concluzii asupra modificărilor care vor fi putut să se producă între timp şi în întreaga persoană a prietenului îndepărtat.

Când se gândea la trupul soţului, pe care-l îmbrăţişase în noaptea nunţii, o noapte nu chiar foarte fericită, totuşi sacră şi care o trezise, trup pe care nu-l mai avea, sau, dacă vreţi, care era acum trupul prietenului, nu se îndoia că Maya trupului lui Nanda trecuse asupra celuilalt – nu se îndoia nici unde se află acum cârlionţii de „viţel al norocului”. Cu deplină încredinţare presupunea şi că naivul cap al prietenului, care încununa acum trupul soţului, căpătase o fineţe corespunzătoare aceleia a trupului prietenului

încununat de capul soțului; şi tocmai această presupunere din urmă, mai mult decât cealaltă, o mişca adânc şi, în curând, nu-i mai dădu linişte ziua şi noaptea şi chiar în brațele soțului ei. Prin fața ochilor îi plutea trupul înfrumusețat în singurătate al soțului, aşa cum suferea despărțit de ea, în corelație cu bietul cap, rafinat spiritualiceşte, al prietenului; în sufletul ei se înstăpâni o compătimire plină de nostalgie pentru cel îndepărtat, astfel că, îmbrățişată de soțul ei, închidea ochii şi, pradă plăcerii, pălea de mâhnire.

12

Când îl sosi sorocul, Sita îi născu lui Shridaman micul ei rod, un băiețaş, pe care-l numi Samadhi, ceea ce se tălmăceşte prin „Culegere”. Deasupra nou-născutului se flutură o coadă de vacă, pentru ca nenorocirea să-l ocolească şi, tot în acelaşi scop, i se puse pe cap bălegar de vacă – totul după cum se cuvine. Bucuria părinților (dacă acest cuvânt se află pe deplin la locul lui) fu mare, căci băiatul nu era nici palid, nici orb. Avea totuşi o piele de o culoare foarte deschisă, ceea ce putea fi în legătură cu descendența mamei din sânge de *kshatriya*, sau războinic, iar în plus, aşa cum se vădi treptat, era miop într-un grad înalt. În acest mod se îndepliniră prezicerile şi vechile convingeri populare: se îndepliniră într-un mod aluziv şi întru câtva estompat; se poate afirma că s-au realizat, dar se şi poate contesta.

Datorită vederii scurte, lui Samadhi i se spuse mai târziu şi Andhaka, adică: „Orbetele”, iar numele acesta căpătă treptat întâietate față de primul. Miopia dădea însă ochilor săi de gazelă o sclipire domoală şi plăcută, aşa că erau încă mai frumoşi decât ochii Sitei, cu care în rest semănau; în genere, băiatul nu semăna cu nici unul dintre cei doi tați, ci

în modul cel mai izbitor cu mama lui, care şi era partea clară şi univocă a obârşiei lui, din care pricină alcătuirea sa trupească venea desigur de la ea. Drept urmare, era frumos ca o icoană, iar îndată ce trecu vremea scutecelor pe care şi le murdărea şi în care şedea ghemuit şi îndată ce se mai lungi puţin, părţile corpului său se dovediră perfect proporţionate. Shridaman îl iubea ca pe carne din carnea lui şi sânge din sângele lui, iar în sufletul său se ivi sentimentul renunţării la sine, înclinaţia de a ceda fiului propria-i existenţă şi de a trăi în el.

Dar anii în care Samadhi-Andhaka[99] se dezvoltă într-un chip drăgălaş la sânul mamei sale şi în leagănul său aninat fură tocmai aceia în care se petrecu descrisa remodelare a lui Shridaman în privinţa capului şi mădularelor, iar întreaga sa persoană se transformă în aşa măsură în aceea a soţului de la început, încât Sita nu mai fu în stare să reziste şi se simţi copleşită de compătimire faţă de prietenul aflat departe, socotit de ea drept procreatorul băieţaşului ei. Dorinţa de a-l revedea aşa cum trebuise să devină corespunzător legii analogiei, şi de a-i înfăţişa fermecătorul ei rod, ca să se bucure şi el de acesta, puse cu totul stăpânire pe ea, fără a o face însă destul de cutezătoare ca s-o împărtăşească şi capul lui Shridaman. De aceea, când Samadhi împlini patru ani şi începu să fie numit mai ales Andhaka şi să fugă, chiar dacă numai cu paşi mărunţi, iar Shridaman tocmai se găsea într-o călătorie de afaceri, ea se hotărî să plece deîndată să dea cu orice preţ de pustnicul Nanda, şi să-l mângâie.

Într-o dimineaţă de primăvară, încă în zori, când pe cer mai sclipeau stelele, îşi puse încălţări de drumeţie, luă în

---

[99] Numele acesta dublu semnifică pe de o parte sinteza fericită a calităţilor celor doi taţi (Samadhi – strângere laolaltă, compromis) şi, pe de altă parte, semieşecul acestei sinteze (Andhaka – orbul).

mână un toiag lung, îl prinse cu cealaltă de mânuță pe micuțul ei fiu, pe care-l îmbrăcase cu o cămăşuță din stambă de Calcutta, şi o porni cu el la noroc, nevăzută de cineva, de-acasă din sat, purtând în spinare o legătură cu de-ale gurii pentru drum.

Curajul cu care făcu față greutăților şi primejdiilor acestei drumeții depune mărturie pentru graba cu care se simțea îmboldită să-şi îndeplinească dorința. Îi va fi fost de folos şi sângele ei de războinic, oricât de subțiat era, şi cu siguranță că a ajutat-o frumusețea ei şi a băiatului, fiindcă toată lumea găsea o plăcere în a o sprijini cu sfatul şi fapta pe o pelerină atât de fermecătoare şi pe însoțitorul ei cu ochi strălucitori. Oamenilor le spunea că a plecat în căutarea tatălui acestui copil, soțul ei, care, dintr-o înclinație de neînvins spre contemplare, devenise pustnic într-o pădure, şi căruia voia să-i ducă fiul, ca să-l învețe şi să-l binecuvânteze; şi în această privință, oamenii o aprobau cu blândețe, respect şi amabilitate. În sate şi cătune, căpăta lapte pentru micuț, aproape întotdeauna i se dădea adăpost de noapte pentru ea şi el în şure şi pe prichiciul de lut al vetrelor. Deseori, țărani cultivatori de iută şi orez o luau cu ei în carele lor pe distanțe mari, iar când nu se oferea un asemenea prilej pentru a-şi continua drumul, o pornea neînfricată prin praful şoselelor, sprijinită în toiag, cu copilul de mână, Andhaka făcând doi paşi la unul de-al ei şi văzând cu ochii săi sclipitori numai o bucățică scurtă de drum. Ea însă vedea neclintit până departe înaintea ochilor țelul dorului ei plin de compătimire, țel ce-o aştepta la o distanță atât de mare.

Aşa drumeți ea până în pădurea Dankaka, deoarece presupunea că prietenul ei îşi căutase acolo un loc fără picior de om. Ajunsă însă în pădure, află de la sfinții pe care-i întrebă că nu se află prin acele locuri. Mulți nu putură sau nu voiră să-i spună decât atât, dar câteva soții

de pustnici, care-l îndrăgiră şi-l hrăniră pe micul Samadhi, o încunoştinţară cu dragă inimă unde se găseşte. Căci lumea pustnicilor e o lume ca oricare alta, în care cei care-i aparţin ştiu totul şi în care există multă pălăvrăgeală, bârfă, curiozitate şi dorinţă de supralicitare, iar un ermit ştie desigur unde-şi au sălaşul alţii şi cum o duc. De aceea, bunele femei putură să-i destăinuie Sitei că pustnicul Nanda îşi statornicise sălaşul în apropierea râului Gomati, sau Râul vacii, la şapte zile de drum de-acolo, către sud şi vest, că e un loc ce-ţi înveseleşte inima, cu fel de fel de pomi, flori şi plante agăţătoare, plin de chemările păsărilor şi de haite de animale, că pe malul râului se găsesc rădăcini, tuberculi şi fructe. În totului tot, Nanda îşi alesese ca loc de retragere unul ceva cam prea vesel, pentru ca asceza lui să fie luată în serios de sfinţii mai riguroşi, cu atât mai mult cu cât, în afară de îmbăieri şi tăcere, nu urma nici o altă prescripţie vrednică de pomenit, se hrănea de bine, de rău cu fructe de pădure, orez sălbatic răsărit în perioada ploilor şi, câteodată, chiar cu păsări fripte, ducând viaţa în contemplaţie a unui om tulburat şi dezamăgit. În ceea ce privea drumul până la el, acesta era fără greutăţi deosebite şi ocoluri, cu excepţia trecătorii tâlharilor, văgăuna tigrilor şi valea şerpilor, pe unde trebuia oricum să fie cu băgare de seamă şi să-şi ia inima în dinţi.

Îndrumată astfel, Sita îşi luă rămas-bun de la binevoitoarele femei din pădurea Dankaka şi, cu speranţe reînnoite, îşi continuă în felul ştiut călătoria. Îi făcu faţă de la o zi la alta cu bine, protejată poate de Kama, zeul iubirii, împreună cu Shri-Lakshmi, zeiţa fericirii. Lăsă netulburată în urmă trecătoarea tâlharilor, în văgăuna tigrilor fu însoţită de nişte păstori prietenoşi, iar în valea viperelor, care nu putea fi ocolită, îl purtă tot timpul în braţe pe micul Samadhi-Andhaka.

Când ajunse însă la Râul vacii, îl duse din nou de mână, cu cealaltă sprijinindu-se în toiag. La sosirea ei acolo, era o dimineaţă scânteind de rouă. Un răstimp merse pe malul înflorit, apoi, luându-se după îndrumări, o coti pe câmp, îndepărtându-se de apă, spre o pădure, înapoia căreia se ridica soarele şi care lumina ca focul datorită florilor roşii de ashoka şi a copacilor kimshuka. Ochii îi erau orbiţi de strălucirea dimineţii, dar când şi-i umbri cu mâna zări la marginea pădurii o colibă acoperită cu paie şi coajă de copac, iar în spatele ei, un tânăr în veşmânt de rafie şi încins cu ierburi, care dregea ceva cu o secure de dulgherie. Când se apropie şi mai mult, băgă de seamă că braţele lui erau destoinice ca acelea care o legănaseră cândva în soare, dar că nasul său nu mai putea fi numit asemănător cu acela de capră, deoarece cobora într-un fel foarte nobil spre buzele boltite moderat.

— Nanda! strigă ea, iar sângele îi năvăli în inimă de bucurie. Căci el i se înfăţişa aidoma unui Krishna potolit de sevele unei gingăşii pline de forţă. Nanda, uite, vine la tine Sita!

Nanda scăpă din mână securea şi alergă spre ea; pe piept i se vedeau cârlionţii de „viţel al norocului”. O întâmpină cu sute de cuvinte de salut şi dragoste, fiindcă dorise fierbinte, cu trup şi suflet, făptura ei întreagă.

— Ai venit în sfârşit, strigă el, tu, blândă lună, tu, cea cu ochi de potârniche, tu, cea cu boiul gingaş, tu, cea cu pielea aurie, tu, Sita, femeia mea cu coapse minunate? În câte nopţi n-am visat că ai să vii astfel peste ogoare la cel izgonit şi însingurat, şi iată că într-adevăr ai cutezat să treci pe poteca tâlharilor, prin jungla tigrilor şi prin valea şerpilor, pe care le-am pus înadins între noi din mânia pe care mi-a pricinuit-o sentinţa sfântului! Ah, ce femeie minunată eşti! Şi cine e cel pe care mi-l aduci?

— E, spuse ea, rodul pe care mi l-ai dăruit în cea dintâi sfântă noapte de căsătorie, pe când nu erai încă Nanda.

— Nu va fi fost ceva deosebit, spuse el. Care-i e numele?

— Numele lui e Samadhi, răspunse Sita, dar din ce în ce mai mult i se potriveşte numele de Andhaka.

— De ce? întrebă el.

— Să nu crezi că e orb! replică ea. E tot atât de puțin orb precum i se poate spune palid, în pofida pielii albe. Oricum, însă, are vederea foarte scurtă, încât abia dacă poate să vadă la trei paşi.

— Defectul acesta are avantajele lui, spuse Nanda.

Cei doi îl aşezară pe băiat în iarba proaspătă ceva mai departe de colibă şi îi dădură flori şi nuci, să se joace. În felul acesta micuțul avu ocupația lui, iar joaca pe care o jucară ei, învăluiți în mireasma florilor de mango, care sporeşte în vremea primăverii plăcerea dragostei, şi sub trilurile de păsări din vârfurile însorite ale copacilor, se află în afara orizontului vederii lui.

Mai departe, povestea spune că fericirea de soț şi soție a acestor ibovnici n-a durat decât o zi şi o noapte, deoarece, când soarele încă nu se ridicase din nou deasupra pădurii cu flori roşii unde se afla coliba lui Nanda, sosi acolo Shridaman care, întorcându-se în casa lui văduvită, înțelesese numaidecât încotro se îndreptase nevasta lui. Rudele lui din satul Prosperitatea vacilor, care-l încunoştințaseră cu şovăială de dispariția Sitei, se aşteptaseră să-l vadă aprinzându-se de mânie ca focul în care se toarnă unt. Aceasta însă nu se întâmplase, Shridaman doar dăduse uşor din cap, ca un om care ştiuse totul dinainte şi care n-o porni după femeia lui cuprins de furie şi dorință de răzbunare, ci plecă la drum spre sihăstria lui Nanda fără zăbavă, dar şi fără grabă. Căci unde se afla

acea sihăstrie ştiuse de mult, iar dacă tăinuise locul faţă de Sita, o făcuse ca să nu grăbească deznodământul fatal.

Sosi domol şi cu capul plecat călare pe animalul cu care călătorea, un iac, coborî de pe el sub luceafărul de dimineaţă în faţa colibei şi nici măcar nu tulbură îmbrăţişarea perechii aflate înăuntru, ci se aşează şi aşteptă să se facă ziuă. Căci gelozia lui nu era una de toate zilele, ca aceea de care suferă în mod obişnuit, spumegând de mânie, făpturile despărţite, ci o gelozie limpezită de conştiinţa că trupul său de odinioară era acela cu care Sita reluase căsătoria, act ce putea fi numit atât unul de devotament, cât şi unul de trădare; cunoaşterea esenţelor îl făcu să înţeleagă că în fond era absolut indiferent cu cine se culca Sita, cu prietenul sau cu el, deoarece, chiar dacă unul dintre ei nu avea nici un folos, ea o făcea totuşi cu ei doi.

De aici lipsa de grabă cu care călătorise, liniştea şi răbdarea cu care, aşezat în faţa colibei, a aşteptat ivirea zilei. Că, în pofida tuturor acestora, nu voia să lase lucrurile să-şi urmeze cursul ne-o arată în continuare povestea, care ne spune că, ieşind la cea dintâi rază de soare, în vreme ce micul Andhaka încă dormea, Sita şi Nanda, cu nişte prosoape atârnate de gât, fiindcă aveau de gând să se îmbăieze în râul din apropiere, şi văzându-l pe prieten şi soţ, care şedea cu spatele întors spre ei şi nici nu se clinti la ivirea lor, cei doi păşiră în faţa lui, îl salutară cu umilinţă şi se declarară întru totul de acord cu hotărârea pe care el o luase pe drum, spre rezolvarea încurcăturii în care se aflau toţi trei.

— Shridaman, stăpânul şi preacinstitul cap al soţului meu! spuse Sita, înclinându-se adânc în faţa lui. Fii binevenit şi să nu crezi că sosirea ta ne umple de groază şi ne este de nedorit! Căci acolo unde se află doi dintre noi, va lipsi întotdeauna al treilea, aşa că să mă ierţi dacă n-am

putut să rezist lângă tine, ci m-am simțit atrasă de o nemăsurată milă spre capul prietenului însingurat!

— Şi spre trupul soțului, răspunse Shridaman. Te iert. Te iert şi pe tine, Nanda, iar tu iartă-mă la rândul tău că m-am folosit de sentința sfântului şi am luat-o pentru mine pe Sita, ținând socoteală numai de sentimentele mele de eu şi al meu, fără să-mi pese de ale tale. E-adevărat, tu ai fi făcut la fel, dacă sentința din urmă a sfântului ți-ar fi fost prielnică ție. Căci amăgirea şi despărțirea din această viață hotărăsc destinul făpturilor de a sta în lumină una față de alta şi în zadar năzuiesc cei mai buni după o existență în care râsul unuia să nu fie plânsul celuilalt. Prea mult preț am pus pe capul meu, care s-a bucurat de trupul tău. Căci cu aceste brațe acum cam slăbite ai dat-o în leagăn pe Sita, iar prin felul în care am fost despărțiți mi-am făcut iluzia că aş putea să-i ofer tot ceea ce dorea. Dar iubirea are în vedere întregul. De aceea mi-a fost dat să văd că Sita noastră a stăruit în dorul după capul tău şi mi-a plecat din casă. Dacă aş putea crede că şi-ar găsi în tine, prietenul meu, fericirea şi mulțumirea pentru totdeauna, mi-aş vedea de drum şi mi-aş face din casa tatălui meu pustietatea sihăstriei mele. Dar nu cred; aşa cum, aflându-se cu capul soțului aşezat pe trupul prietenului, a nutrit dorul după capul prietenului aşezat pe trupul soțului, tot astfel o va cuprinde, cu siguranță, dorul plin de milă după capul soțului aşezat pe trupul prietenului şi nu-şi va mai afla liniştea şi mulțumirea, căci soțul aflat departe va deveni necontenit prietenul iubit, căruia i-l va aduce pe micul nostru fiu, Andhaka, fiindcă în acest prieten îl vede pe tatăl lui. Cu noi amândoi, însă, ea nu poate trăi, deoarece poligamia nu intră în discuție la făpturile superioare. Am oare dreptate, Sita, în cele ce spun?

— Din păcate, lucrurile stau întocmai cum spun vorbele tale, stăpâne şi prietenie, răspunse Sita. Părerea mea de

rău, căreia i-am dat glas în cuvintele „din păcate”, se referă numai la o parte din vorbirea ta, nu la faptul că ar putea intra în discuție pentru o femeie ca mine grozăvia poligamiei. Pentru aşa ceva n-am de rostit nici un „din păcate”, ci sunt mândră că nu poate intra în discuție, deoarece în vinele mele mai curge ceva din sângele de războinic al tatălui meu Sumantra, iar împotriva unui lucru atât de josnic cum e poligamia se revoltă în mine totul: oricât de slabă ar fi carnea şi oricât te-ar zăpăci, ai totuşi, ca ființă superioară, mândria ta şi onoarea ta.

— Nu m-am aşteptat la altceva, spuse Shridaman, şi te asigur că în cele ce-am cugetat am ținut seama de la început de aceste păreri, în ciuda slăbiciunilor tale de femeie. Cum tu nu poți trăi cu noi amândoi, sunt tot atât de sigur că tânărul acesta, Nanda, prietenul meu, cu care am schimbat capul, sau, dacă vrei, trupul, va fi de acord cu mine că nici noi nu putem trăi, aşa că nu ne rămâne altceva decât să anulăm separarea noastră prin schimbarea făcută şi să reunim existența noastră cu existența universală. Căci acolo unde existența individuală a ajuns într-o încurcătură ca în cazul nostru, cel mai bine este să se topească în flacăra vieții ca o ofrandă de unt în focul jertfei.

— Cu deplină îndreptățire, spuse Nanda, te bizui tu, Shridaman, frate al meu, pe încuviințarea acestor cuvinte ale tale. E o încuviințare din toată inima. Nici nu ştiu cu adevărat ce am mai avea de căutat întru carne, de vreme ce amândoi ne-am îndeplinit dorințele şi ne-am odihnit lângă Sita: trupul meu s-a putut bucura de ea îndreptățit de conştiința capului tău, iar al tău, îndreptățit de conştiința capului meu, precum ea s-a bucurat de trupul meu sub semnul capului tău, iar de al tău sub semnul capului meu. Onoarea noastră poate fi însă socotită ca salvată, deoarece eu ți-am înşelat numai capul tău cu trupul tău, ceea ce se compensează întru câtva prin aceea că Sita cea cu şolduri

frumoase a înşelat trupul meu cu capul meu; din fericire, Brahma ne-a ferit de păcatul ca eu, care te-am cinstit cândva dăruindu-ți sulul de betel în semn de devotament, să te înşel cu ea ca Nanda prin cap şi mădulare. Totuşi, aşa nu putem continua în cinste deplină, căci pentru poligamie şi pentru un trai comun cu aceeaşi femeie suntem oameni aflați pe o treaptă prea înaltă: Sita cu siguranță, iar tu, de asemenea, cu siguranță, chiar cu trupul meu. Dar şi eu, mai ales cu trupul tău. De aceea sunt de acord din toată inima cu tot ceea ce ai spus despre topirea noastră şi mă ofer să ridic coliba rugului cu aceste brațe întărite de pustietate. Tu ştii, de altfel, că m-am oferit şi mai înainte pentru aşa ceva. Mai ştii şi că am fost întotdeauna hotărât să nu-ți supraviețuiesc şi că te-am urmat fără şovăială în moarte când te-ai adus drept jertfă zeiței. Te-am înşelat însă abia atunci când trupul meu de soț mi-a dat un anume drept în această privință, iar Sita mi l-a adus pe micul Samadhi, al cărui tată prin trup m-am socotit, în vreme ce ție îți recunosc bucuros şi cu respect paternitatea ținând seama de cap.

— Unde este Andhaka? întrebă Shridaman.

— Doarme în colibă, răspunse Sita, şi adună prin somn putere şi frumusețe pentru viață. Era timpul să ajungem a vorbi despre el, deoarece viitorul lui trebuie să fie pentru noi mai important decât întrebarea privind felul cum să ne scoatem cu cinste din această încurcătură. Amândouă lucrurile sunt strâns legate între ele, aşa că, îngrijindu-ne de cinstea noastră, ne îngrijim de cinstea lui. Dacă aş rămâne singură cu el, cum aş dori, după ce voi vă întoarceți în existența universală, atunci el ar rătăci prin viață ca un biet copil de văduvă, părăsit de cinste şi bucurie. Numai dacă aş urma exemplul nobilelor Satis, care s-au alăturat trupului soțului lor mort şi au intrat cu el în focul rugului, astfel că acum se pun în amintirea lor pe locurile de

incinerare plăci de piatră şi obeliscuri – numai dacă l-aş părăsi odată cu voi, viaţa lui ar fi una onorabilă, iar el s-ar bucura de bunăvoinţa oamenilor. De aceea, eu, fiica lui Sumatra, vă cer ca Nanda să pregătească rugul pentru trei. Aşa cum am împărţit culcuşul vieţii cu voi amândoi, tot astfel trebuie să ne reunească pe tustrei şi patul de jeratic al morţii. Căci şi în acel culcuş am fost întotdeauna de fapt tot trei.

— Nu m-am aşteptat niciodată la altceva de la tine, spuse Shridaman, ci întotdeauna am contat pe mândria şi sentimentele nobile care, alături de slăbiciunile cărnii, te caracterizează. În numele fiului nostru, îţi mulţumesc pentru intenţia ta. Dar, pentru a restabili cu adevărat cinstea şi mândria omenească, smulgându-le din încurcătura în care ne-a adus carnea, trebuie să fim foarte atenţi la forma restabilirii, iar în această privinţă gândurile şi proiectele mele, aşa cum le-am făurit în timpul călătoriei, se deosebesc de ale voastre. Cu soţul mort se preschimbă în cenuşă văduva mândră. Dar tu nu eşti văduvă, câtă vreme mai e în viaţă fie şi numai unul dintre noi, şi trebuie să ne întrebăm în mod serios dacă ai deveni văduvă aşezându-te împreună cu noi vii în coliba de jar şi murind laolaltă cu noi. De aceea, ca să te facem văduvă, Nanda şi cu mine trebuie să ne omorâm, vreau să spun: să ne omorâm unul pe altul, căci „ne” şi „unul pe altul” sunt expresiile cuvenite în cazul nostru şi spun unul şi acelaşi lucru. Trebuie să ne luptăm cum se luptă cerbii pentru ciută cu două săbii, de care m-am îngrijit, căci sunt aninate de chinga iacului meu. Dar nu trebuie s-o facem în aşa fel, încât unul să învingă, să supravieţuiască şi să plece de-aici cu Sita cea cu şolduri frumoase: astfel nu s-ar îmbunătăţi nimic, deoarece mortul ar rămâne pentru totdeauna prietenul după care ar mistui-o dorul, făcând-o să pălească în braţele soţului. Nu, trebuie să cădem amândoi, atinşi în inimă fiecare de sabia celuilalt –

căci numai sabia este a celuilalt, nu însă inima. Aşa va fi mai bine decât dacă fiecare şi-ar îndrepta sabia împotriva propriei alcătuiri de acum; capetele noastre, socot eu, nu au nici un drept să hotărască moartea pentru trupul legat de fiecare din ele, la fel cum trupurile noastre n-au avut dreptul să se bucure de desfătările şi plăcerile căsătoriei sub capete străine. E-adevărat, va fi o luptă grea, în măsura în care fiece cap şi trup va trebui să bage de seamă că nu luptă pentru sine şi pentru a o avea numai pentru sine pe Sita, ci că luptă pentru un îndoit scop: să dea şi să capete lovitura mortală. Dar dubla sinucidere nu va fi totuşi mai grea decât retezarea propriului cap, pe care am săvârşit-o, biruindu-ne pe noi înşine.

— Adu săbiile! strigă Nanda. Primesc această luptă, fiindcă pentru noi, rivalii, este un mod drept de a încheia disputa. Este drept, deoarece prin înrâurirea pe care capetele noastre au avut-o asupra trupurilor, braţele amândurora ne-au ajuns cam de aceeaşi putere: ale mele mai gingaşe la tine, ale tale mai viguroase la mine. Îţi voi oferi cu bucurie inima, deoarece te-am înşelat cu Sita, pe a ta însă o voi străpunge, pentru ca Sita să nu pălească în braţele tale de dorul meu, ci să mi se alăture în foc ca văduvă.

Sita declarându-se şi ea de acord cu această rânduială a lucrurilor, fiindcă, după cum spunea ea, făcea apel la sângele ei de războinic, din care pricină nici nu voia să stea deoparte în timpul luptei, ci să asiste la ea fără să clipească – înfruntarea morală avu loc de îndată în faţa colibei unde dormea micul Andhaka, pe pajiştea înfloritâ dintre Râul vacii şi pădurea cu inflorescenţe roşii, iar amândoi tinereii se prăbuşiră în flori, fiecare atins în inima celuilalt. Ceremonia lui funerară fiind însoţită de incinerarea unei văduve, deveni o mare sărbătoare, la care mii de oameni se adunară la locul arderii, ca să vadă cum micul Samadhi,

numit Andhaka, apropiindu-se mult din pricina vederii sale slabe, pune facla pe rugul ridicat din lemn de mango şi santal bine mirositor, ale cărui goluri fuseseră umplute cu paie uscate stropite din belşug cu unt topit, ca să ia foc repede şi cu putere, şi în care Sita din satul Căminul taurului zebu îşi găsise adăpost între soţ şi prieten. Rugul azvârli flăcări până în înaltul cerului, cum rareori se vede, iar dacă frumoasa Sita va fi strigat o vreme, fiindcă, dacă nu eşti mort, focul pricinuieşte dureri îngrozitoare, vocea ei a fost acoperită de sunetele stridente ale goarnelor de scoici şi de larma tobelor bubuitoare, astfel încât a fost de parcă nici n-ar fi strigat. Povestea însă zice, iar noi o vom crede, că văpaia a fost pentru ea răcoroasă, de bucurie că se află laolaltă cu cei dragi.

Spre amintirea jertfei ei, pe locul acela i s-a ridicat un obelisc, iar ceea ce n-a ars cu totul din osemintele celor trei a fost adunat, stropit cu lapte şi miere şi pus într-o urnă de lut, scufundată în sacrul Gange.

Rodului Sitei, Samadhi, căruia în curând nu i se mai spune decât Andhaka, îi merse însă minunat pe pământ. Vestit, datorită ceremoniei incinerării, ca fiu al unei văduve cinstite printr-o piatră memorială, se bucură de bunăvoinţa tuturor, sporită şi prin crescânda lui frumuseţe până la gingăşie. La doisprezece ani, semăna cu întruparea unui gandharv prin graţie şi putere strălucitoare, iar pe pieptul său începură să se arate cârlionţii de „viţel al norocului”. Vederea slabă, departe de a fi pentru el un dezavantaj, îl feri să trăiască prea mult prin trup şi-i îndrumă capul spre cele spirituale. La şapte ani îl luă sub protecţia sa un brahman cunoscător al Vedelor, la care studie corecta vorbire cultă, gramatica, astronomia şi logica, iar la abia douăzeci de ani era lector al regelui din Benares. Şedea pe o splendidă terasă a palatului, îmbrăcat în veşminte scumpe, sub o umbrelă de soare din mătase albă şi-i citea principelui, cu o

voce plăcută, din scrieri sfinte şi profane, ţinând cartea foarte aproape de ochii săi licăritori.

Legea

1

Cu naşterea sa a fost ceva în neorânduială[100], de aceea iubea cu patimă ordinea, cele nestrămutate, porunca şi interdicţia.

A ucis de timpuriu într-o clipă de înfierbântare, de aceea ştia mai bine decât cineva fără experienţă că uciderea e, ce-i drept, ceva plăcut, dar a fi ucigaş este ceva oribil, aşa că nu trebuie să ucizi.

Avea simţuri aprinse, de aceea năzuia după cele spirituale, pure şi sfinte, după cele nevăzute, fiindcă acestea i se păreau spirituale, sacre şi pure.

La madianiţi, un harnic neam de păstori şi neguţători risipit prin pustie, unde a fost nevoit să se refugieze din Egipt, ţara sa natală, fiindcă săvârşise un om (amănuntele,

[100] O trimitere umoristică la controversele privind originea lui Moise. Spre deosebire de S. Freud (*Moise şi monoteismul*, 1939), care optase pentru o provenienţă pur egipteană, Thomas Mann s-a decis pentru o provenienţă mixtă, cum este caracteristică pentru aproape toate figurile sale de artişti.

îndată) a cunoscut un zeu pe care nu puteai să-l vezi, dar care te vedea, un locuitor din munte, care şedea rămânând totodată invizibil pe un sipet portabil într-un cort, unde împărţea oracole pe bilete amestecate prin scuturare. Pentru fiii Madianului, un numen[101], numit Iehova, era un zeu între alţii: nu-şi prea băteau capul cu serviciul în cinstea lui, de care se îngrijeau numai pentru mai multă siguranţă şi pentru orice eventualitate. Le trecuse prin minte că printre zei ar putea fi şi unul nevăzut, unul fără de chip, şi-i aduceau jertfă numai ca să nu le scape nimic din vedere, să nu jignească pe nimeni şi să nu-şi atragă din nici o parte posibilă neplăceri.

Moise, dimpotrivă, datorită râvnei lui după cele curate şi sfinte, fu impresionat adânc de invizibilitatea lui Iehova; el găsea că nici un zeu vizibil nu poate concura în sfinţenie cu unul nevăzut şi se mira că fiii lui Madian nu puneau preţ pe o însuşire care lui i se părea că are o mulţime de implicaţii incomensurabile. Reflectând îndelung, temeinic şi cu ardoare în vreme ce păştea în pustie oile fratelui femeii sale madianite, zguduit de inspiraţiile şi revelaţiile sale, care într-un anumit caz i-au părăsit chiar forul lăuntric[102] şi i-au apărut ca o viziune exterioară arzând cu flăcări, fapt ce i-a pătruns în suflet ca o înştiinţare cu adevărat categorică şi ca o însărcinare inevitabilă, a ajuns la convingerea că Iehova nu este altul decât El-Elion, Unicul-Supremul, El-ro'i, Dumnezeu, care mă vede – ca El, acela ce se numise întotdeauna „El-Şadai, Dumnezeul Muntelui", ori El Olam, Dumnezeul Lumii şi al Veşniciilor – cu un cuvânt, nimeni altul decât Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac şi al lui

---

101 Sacru.

102 Aluzie la teza curentă în ştiinţa religiilor că Dumnezeu trebuie interpretat ca proiecţie a unor conflicte sufleteşti arhaice.

Iacov, Dumnezeul părinților, adică: al părinților, bietelor, întunecatelor neamuri dezrădăcinate, ajunge în sclavie în Țara Egiptului, unde se stabiliseră şi unde credința lor devenise confuză, neamuri al căror sânge curgea în vinele sale, ale lui Moise, dinspre partea tatălui.

De aceea, cu sufletul plin de această revelație şi îngreunat de misiunea ce i se încredințase, dar şi tremurând de râvna de a o îndeplini, îşi întrerupse şederea de mulți ani printre fiii lui Madian, o puse pe un măgar pe soția sa, Sefora, o femeie de neam bun, fiindcă era o fiică a lui Raguel, regele-preot din Madian, şi soră a fiului acestuia, Ietro, stăpân de turme, îi luă cu el şi pe cei doi fii ai săi, Gherşom şi Eliezer, şi, după şapte zile de călătorie prin multe pustiuri spre apus, se întoarse în Țara Egiptului, adică în câmpia joasă înțelenită, unde se ramifică Nilul şi unde, într-un district numit Cos, fie Goşom, Goşem sau Goşen, locuiau şi munceau silnic cei din semința tatălui său.

Acolo începu deîndată să-i lămurească pe cei din acest sânge, în colibe şi pe locurile de păşunat şi muncă, asupra marii lui revelații, luând o anumită poziție: întindea brațele de-o parte şi de alta a corpului, agitând pumnii care-i tremurau. Îi vesti că Dumnezeul părinților fusese regăsit, că acesta i s-a făcut cunoscut lui Moise ben Amram[103], pe muntele Hor în pustiul Sin, dintr-un tufiş care ardea fără să fie mistuit de foc, că se numeşte Iehova, ceea ce se tălmăceşte prin: „Eu sunt cel ce sunt, în vecii vecilor”, dar şi printr-o adiere de aer şi un mare vuiet; că acest Dumnezeu îndrăgeşte neamul lor şi e gata în anume împrejurări, ca, alegându-l dintre toate popoarele, să încheie cu el o înțelegere, cu condiția să i se supună prin jurământ numai şi numai lui şi să facă legământ că-l va sluji doar pe el, unicul, cel fără de chip şi nevăzut.

---

[103] Moise, fiul lui Amram.

Zicând acestea, se vâra stăruitor în ei şi, totodată, făcea să-i tremure pumnii din încăieturile neobişnuit de late ale mâinilor. Şi totuşi n-a fost foarte sincer cu ei, ci le-a ascuns părerile sale, ba chiar pe cele mai importante, ca să nu-i sperie. Despre implicaţiile invizibilităţii, aşadar, ale spiritualităţii, purităţii şi sfinţeniei nu le-a spus nimic şi nu le-a destăinuit că prin legământul lor ca slujitori ai celui nevăzut ar trebui să devină un popor ales între altele pentru a se dedica spiritului, purităţii şi sfinţeniei. Le-a tăinuit acest lucru de teamă să nu-i înfricoşeze, căci cei din seminţia tatălui său erau nişte făpturi de carne atât de mizerabile, împilate şi confuze în religia lor, încât nu avea încredere în ei, deşi îi iubea. Da, când le-a vestit că Iehova, cel nevăzut, îi îndrăgeşte, a tălmăcit şi a pus pe seama lui Dumnezeu ceva ce aparţinea poate şi lui Dumnezeu, dar totodată îi aparţinea, cel puţin parţial, şi lui însuşi: lui îi e drag neamul tatălui său, aşa cum cioplitorului în piatră îi e drag blocul inform din care are de gând să cioplească un chip gingaş şi înalt, operă a mâinilor sale – de-aici râvna care-l făcea să tremure şi care-i umpluse, la plecarea din Madian, sufletul, greu împovărat şi de porunca ce i se dăduse.

Ceea ce de asemenea tăinuise fusese a doua jumătate a poruncii, deoarece aceasta fusese una dublă. I se poruncise nu numai să vestească neamurilor redescoperirea Dumnezeului părinţilor şi faptul că acesta le îndrăgea, ci, totodată, şi că el trebuia să le scoată din sălaşul robiei egiptene, eliberându-le, şi să le conducă prin multe pustiuri în ţara făgăduinţei, ţara părinţilor. Această misiune era strâns legată de vestea ce i se dăduse şi împletită cu ea. Dumnezeu – şi eliberarea în vederea întoarcerii acasă; cel nevăzut – şi scuturarea jugului străinului: pentru el, acestea constituiau unul şi acelaşi gând. Poporului nu i-a vorbit încă nimic despre asta, deoarece ştia că lucrurile vor

decurge unul din altul, dar şi pentru că spera ca pe cel de-al doilea să-l obţină el însuşi de la faraon, regele Egiptului, de care nu se afla deloc atât de departe.

Fie însă că poporului nu i-a plăcut cum i-a vorbit – căci vorbea rău, era gângav şi adesea nu găsea cuvintele – fie că din agitarea pumnilor tremurători a intuit şi a băgat de seamă că prin implicaţiile invizibilităţii şi ale legământului ce i se propunea voia să-l ademenească la lucruri istovitoare şi periculoase, poporul se arătă faţă de stăruinţele lui neîncrezător, îndărătnic şi sperios, astfel că, privind după vătafii egipteni, spuse printre dinţi.

— Ce vorbe sunt astea? Şi ce vorbe arunci? Te-a pus oare cineva mai mare peste noi şi judecător al nostru? Nu ştim cine-ar putea fi acela.

Această întâmplare nu fu pentru el ceva nou. Mai auzise de la ei asemenea lucruri, înainte de a se refugia în Madian.

2

Tatăl său nu era tatăl său, iar mama sa nu era mama sa – într-o asemenea neorânduială îi fusese naşterea. A doua fiică a lui Ramses, faraonul, se desfăta în grădina regească de pe Nil împreună cu slujitoarele ei, tovarăşe de joacă, şi sub paza unor ostaşi înarmaţi. Acolo văzu un servitor evreu care scotea apă şi o cuprinseră poftele după el. Era un tânăr cu ochi trişti, cu o bărbuţă în jurul bărbiei şi braţe puternice, aşa cum le vezi la scosul apei. Muncea în sudoarea frunţii şi se chinuia; pentru fiica faraonului, însă, fu imaginea frumuseţii şi a dorinţei, astfel că porunci să fie poftit în pavilionul ei, îi trecu prin părul ud de sudoare mânuţa-i preţioasă, îi sărută muşchii braţului şi-i aţâţă bărbăţia, ca s-o aibă, el, sclavul străin al fiicei de rege. După ce o avu, îl lăsă să plece, iar tânărul n-ajunse departe, căci

după treizeci de paşi, fu ucis şi îngropat în pripă, astfel că nu mai rămase nimic din plăcerea fiicei soarelui.

— Sărmanul, zise ea când auzi. Sunteți întotdeauna atât de grăbiți. Ar fi păstrat tăcerea. Mă iubea.

După aceea însă, rămase grea, iar după nouă luni născu, în cea mai mare taină, un băiat pe care femeile ei îl puseră într-o lădiță smolită făcută din trestie şi ascunseră lădița în păpurişul de la marginea apei. Apoi se făcură că o găsesc şi strigară:

— Ce minune, un copil găsit, un copil al stufărişului, un băieţaş lepădat! E ca în vechi poveşti, întocmai cum s-a întâmplat cu Sargon[104], pe care l-a găsit în păpuriş Aki, cel ce scotea apă, şi l-a crescut prin bunătatea inimii sale. Mereu se petrec asemenea lucruri! Ce să facem acum cu acest prunc găsit? Cel mai cuminte lucru e să-l dăm unei mame de stare modestă care alăptează şi care are lapte de prisos ca să-l crească întocmai ca pe fiul ei şi al cinstitului ei soț.

Încredințară copilul unei femei evreice, care-l duse jos, în ținutul Goşen, lui Iochebed, nevasta lui Amram, dintre cei îngăduiți[105], un bărbat din seminția lui Levi[106]. Iochebed îl alăpta pe fiul lor Aaron şi avea lapte de prisos; din pricina aceasta şi pentru că de sus îi veneau când şi când ceva bunuri, îl crescu pe copilul de obârşie neştiută după bunătatea inimii sale. În felul acesta, Amram şi Iochebed deveniră în fața oamenilor perechea lui de părinți, iar Aaron,

---

104 Rege în Agade, întemeietor mitic al Babilonului (2800 î.Ch.); pentru Freud paradigma mitului despre naşterea eroului.

105 Expresie eufemistică pentru poporul ebraic ținut în captivitate pentru a presta muncă silnică.

106 Cel de-al doilea fiu al lui Iacob.

fratele său. Amram avea vite şi ogoare, iar Iochebed era fiica unui cioplitor în piatră. Nu ştiură însă ce nume să dea băieţaşului de neam îndoielnic; de aceea îi dădură un nume pe jumătate egiptean, adică jumătate dintr-un nume egiptean. Căci adesea fiii ţării se numeau Ptah-Moise, Amon-Moise sau Ra-Moise, nume date ca unor fii ai zeilor lor. Amram şi Iochebed lăsară însă deoparte numele zeului şi-l numiră pe băiat doar Moise. În felul acesta era pur şi simplu doar un „fiu”[107]. Întrebarea era: al cui?

3

Ca fiu al unuia dintre îngăduiţi, Moise crescu printre aceştia şi vorbi graiul lor. În timpul unei secete, strămoşii acestui neam veniseră în ţară ca „beduini flămânzi din Edom”, cum i-a numit scribul faraonului, şi, cu îngăduinţa autorităţilor de la hotare, se aşezaseră în districtul Goşen din ţara de jos, cu dreptul de păşunat acolo. Cine crede că li se dăduse învoirea să-şi pască vitele acolo fără nici o plată nu le cunoaşte bine pe gazde, adică pe fiii Egiptului. Trebuiau să plătească dijmă nu numai din vitele lor, şi încă una apăsătoare, ci şi din puterile pe care le aveau, fiind îndatoraţi să trudească, să presteze muncă de clacă la unele construcţii, aşa cum într-o ţară cum e Egiptul se află mereu în lucru. Mai ales de când Ramses, al doilea după numele său, era faraon la Teba, se construia excesiv, aceasta era plăcerea lui şi desfătarea lui regală. Construia temple măreţe în întreaga ţară, iar jos, în ţinutul deltei, nu numai că puse să se reînnoiască şi să se îmbunătăţească foarte mult canalul îndelungă vreme neglijat, care lega braţul de

---

[107] În egipteană, *mose* are sensul de „a naşte fiu”, în vreme ce în ebraică *moshe* se tălmăceşte prin „scos din apă”.

răsărit al Nilului cu Lacul Amar şi astfel Marea cea mare cu vârful Mării Roşii, ci şi construi pe cursul canalului două întregi oraşe-depozit, numite Pitom şi Ramses, lucrări pentru care fiii celor îngăduiți, aceşti ibrimi[108], fură puşi să ardă cărămizi în cuptoare, să le care şi să robotească în sudoarea trupurilor lor şi sub amenințarea toiagului egiptean.

Acest toiag reprezenta mai mult însemnul supraveghetorilor faraonului, iar ei nu erau loviți fără rost. Aveau şi mâncare bună la claca lor: mult peşte din brațul Nilului, pâine, bere şi carne de vită din destul. În pofida tuturor acestora, claca nu le convenea şi nu le era pe plac, fiindcă aveau sânge de nomazi, cu tradiția unei vieți de pribegie liberă, iar munca organizată după ceas, la care trebuiau să asude, era străină inimii lor şi jignitoare. Aceste triburi erau însă prea slab legate între ele şi nu îndestul conştiente de sine, ca să se înțeleagă în mâhnirea lor şi să ajungă cu toții de aceeaşi părere. De mai multe generații într-o țară de tranzit, înălțându-şi corturile între patria părinților lor şi Egiptul propriu-zis, aveau un suflet fără de chip, erau lipsiți de o învățătură sigură şi şovăielnici spiritualiceşte; uitaseră multe, preluaseră câte ceva numai pe jumătate şi, în lipsa unui centru ferm, nu se încredeau în propria lor inimă şi în mânia împotriva clăcii, care sălăşluia într-însa, mânie pe care însă peştele, berea şi carnea de vită le-o tulbura.

Ajuns la vârsta adolescenței, Moise, aşa-zisul fiu al lui Amram, ar fi trebuit să facă şi el cărămizi pentru faraon. Acest lucru, însă, nu s-a întâmplat, deoarece băiatul fu luat de părinții săi şi dus în Egiptul superior, la o şcoală, un internat distins, unde erau educați fiii de regi sirieni ai unor

---

[108] Vechii evrei.

oraşe, împreună cu vlăstarele aristocraţiei indigene. Fu instalat acolo, căci mama sa legitimă, fiica faraonului, care-l născuse în păpuriş, o făptură lascivă, ce-i drept, dar nu lipsită de inimă, îşi adusese aminte de el de dragul tatălui lui cel îngropat, de flăcăul cu ochi trişti şi bărbuţă, care scotea apă, şi nu voise să rămână printre sălbatici, ci să fie educat ca egiptean şi să dobândească o slujbă la curte, ca o jumătate de recunoaştere, tăinuită, a sângelui său pe jumătate zeiesc. În felul acesta, înveşmântat în pânzeturi albe şi cu o perucă pe cap, Moise învăţă astronomia, geografia, arta scrisului şi dreptul, dar printre filfizonii din distinsul internat nu era un ins fericit, ci un singuratic, plin de aversiune împotriva rafinamentului egiptean, în plăcerea căruia îşi avea obârşia. Sângele celui băgat în pământ, care trebuise să slujească acestei plăceri, era mai tare în el decât partea egipteană, iar în sufletul său ţinea cu cei sărmani şi fără de chip de-acasă, din Goşen, care nu aveau curaj pe măsura mâniei lor, ţinea cu ei împotriva înfumurării lascive a sângelui mamei.

— Dar cum te numeşti? îl întrebară desigur tovarăşii săi de la şcoală.

— Mă numesc Moise, răspunse el.

— Ah-Moise sau Ptah-Moise? întrebară ei.

— Nu, numai Moise, replică el.

— Dar asta-i prea puţin şi ceva neobişnuit, spuseră fanţii, iar el fu cuprins de mânie, încât i-ar fi ucis şi i-ar fi îngropat. Căci înţelegea că, prin asemenea întrebări, ei voiau să scormonească în neorânduiala în care se afla şi care, în contururi confuze, era cunoscută tuturor. Dacă el însuşi n-ar fi ştiut că nu este decât fructul discret al plăcerii unei egiptene, dacă acest lucru n-ar fi fost cunoscut, chiar dacă nu limpede şi nu de toată lumea, oricum de cei mai mulţi – până sus, la faraon, căruia pozna copilei lui îi rămăsese tot atât de puţin ascunsă, precum lui Moise faptul că Ramses,

constructorul, era bunicul său de pe urma desfrâului, a unei plăceri ruşinoase şi ucigaşe! Da, Moise ştia toate acestea şi mai ştia şi că faraonul le ştie, aşa că dădea ameninţător din cap în direcţia în care se afla tronul faraonului.

4

După ce trăi doi ani printre sclivisiţii din şcoala de la Teba, nu mai putu să reziste, fugi într-o noapte peste ziduri şi o porni spre casă, la neamul din Goşen al tatălui său. Aflat între ai săi, hoinări prin ţinut cu chipul întunecat de amărăciune, iar într-o zi văzu cum, pe canal, aproape de noile construcţii ale lui Ramses, un supraveghetor egiptean îl lovea cu toiagul pe un clăcaş, care fusese cu siguranţă leneş sau nesupus. Pălind şi cu ochii în flăcări ceru socoteală egipteanului care, în loc de orice răspuns, îl izbi în osul nasului, astfel că Moise rămase pentru toată viaţa cu acest os zdrobit şi turtit. Atunci îi smulse supraveghetorului toiagul, îşi luă un avânt înfricoşător şi-i zdrobi omului ţeasta, încât acesta căzu mort pe loc. Nici măcar nu se uitase dacă-l vede cineva. Dar era un loc singuratic şi nu se mai găsea nici un om prin apropiere. Îl îngropă aşadar pe cel doborât, singur de tot, fiindcă cel căruia îi luase apărarea fugise; în acea împrejurare i se păru că uciderea şi îngroparea îi stăruiseră dintotdeauna în minte.

Fapta comisă într-o clipă de înfierbântare rămase tăinuită, cel puţin pentru egipteni, care nu putură să afle unde pierise omul lor, astfel că de la acea faptă trecură ani după ani. Moise continuă să hoinărească printre oamenii tatălui său, amestecându-se într-un chip ciudat de poruncitor în gâlcevile lor. Odată văzu doi clăcaşi ibrimi certându-se şi gata să se ia la bătaie.

— De ce vă certați voi şi vreți chiar să vă încăierați? le vorbi el. Nu sunteți destul de nenorociți şi decăzuți, pentru ca cei de acelaşi sânge să țină unul cu altul, în loc să-şi arate colții? Ăsta n-are dreptate, am văzut. Să se lase păgubaş şi să-şi vadă de treabă, fără ca celălalt să facă pe grozavul.

Se întâmplă însă că dintr-odată cei doi se uniră împotriva lui şi spuseră:

— Ce te-amesteci tu în treburile noastre?

Cu deosebire cel pe care-l socotise neîndreptățit se dovedi extrem de neobrăzat şi se porni să strige în gura mare:

— Asta-i culmea! Cine eşti tu, ca să-ți vâri nasul de capră în lucruri ce nu te privesc? Aha, eşti Moise, fiul lui Amram, ceea ce spune puțin, fiindcă nimeni nu ştie bine cine eşti, nici tu însuți nu ştii. Tare curioşi suntem să aflăm cine te-a pus căpetenie şi judecător peste noi. Poate că vrei şi să mă ucizi, cum l-ai ucis şi l-ai îngropat odinioară pe egiptean?

— Taci! zise Moise, înspăimântat, şi se gândi: Cum de se va fi aflat acest lucru?

Încă în ziua aceea îşi dădu seama că nu mai putea să rămână în țară şi trecu peste graniță, acolo unde, spre Lacul Amar, pământul nu era tare, ci format din bancuri de nisip. Parcurse numeroasele pustiuri ale țării Sinai şi ajunse în țara Madian, la madianiți şi la al lor rege-preot Raguel.

5

Când se întoarse de-acolo în Egipt, cu sufletul plin de revelația divină şi de misiunea ce i se încredințase, era un bărbat ajuns pe culmea vieții[109], robust, cu pometii obrajilor

[109] Înfățişarea lui Moise este concepută de Thomas Mann după descrierea făcută de Michelangelo însuşi şi după cea a lui Ieremia din Capela Sixtină.

proeminenți, cu o barbă despicată în două, cu ochii îndepărtați şi cu încheieturile de la mâini late, ceea ce se vedea cu deosebire atunci când, după cum îi era obiceiul, îşi acoperea, meditând, gura şi barba cu palma dreaptă. Colindă de la o colibă la alta şi de la un loc de clacă la altul, îşi agită pumnii strânşi lângă coapse şi vorbi despre cel nevăzut, despre Dumnezeul părinților şi gata să încheie cu ei un legământ, vorbi despre toate acestea, deşi în fond nu putea să vorbească. Era gângav, pierdea şirul, iar când se înfierbânta vorbea împleticit, în plus nu cunoştea bine nici o limbă, astfel că, pentru a se exprima, căuta cuvintele în trei limbi. Peste asiro-caldeiana arameică, pe care o vorbea seminția tatălui său şi pe care o învățase de la părinții săi, se suprapusese egipteana pe care fusese nevoit să şi-o însuşească la şcoală şi la care se adăuga araba madianită vorbită de el atâta vreme în pustie. În felul acesta, vorbirea lui era o adevărată harababură.

De foarte mare ajutor îi era fratele său Aaron, un bărbat înalt, blajin, cu barbă neagră şi plete negre cârlionțate pe ceafă, care obişnuia să-şi țină coborâte cu pioşenie pleoapele mari, bulbucate. Moise îl inițiase în toate, îl câştigase pe deplin pentru cel nevăzut şi pentru toate implicațiile, iar cum Aaron vorbea curgător şi mieros din barba lui, îl însoțea de cele mai multe ori pe Moise în drumurile sale de propovăduire şi vorbea în locul lui, deşi ceva cam reținut şi onctuos şi insuficient de captivant, astfel că Moise încerca să dea mai multă ardoare vorbelor lui, agitându-şi pumnii şi luându-i hodoronc-tronc vorba din gură, ca să adauge el ceva în graiul său arameico-egipteano-arab.

Soția lui Aaron se numea Elisaveta, fiica lui Aminadab; se alăturase şi ea jurământului şi propagandei, la fel ca şi o soră mai mică a lui Moise şi Aaron, Mariam, o femeie entuziastă, care ştia să cânte şi să bată timpanul. Cu

deosebire însă îi era ataşat lui Moise un tânăr care ţinea cu trup şi suflet la el, la vestirea şi la planurile lui şi nu-l părăsea niciodată. Numele lui adevărat era Josia, fiul lui Nun (care înseamnă „peşte”), din seminţia lui Efraim. Moise i-a dat însă un nume după Iehova: Iehosua, pe scurt: Iosua, nume pe care acesta îl purta acum cu mândrie – era un om tânăr, cu spinarea dreaptă, vânos, cu părul creţ, cu mărul lui Adam proeminent şi o pereche de cute precis trasate pe frunte[110], între sprâncene, un om care avea propriul său punct de vedere în toată treaba aceasta, un punct de vedere nu atât religios, cât milităresc, căci pentru el Iehova, Dumnezeul părinţilor, era înainte de toate Dumnezeul oştilor, iar gândul, legat de numele său, al evadării din robie coincidea pentru el cu acela al cuceririi unui alt teritoriu, propriu, de reşedinţă pentru triburile evreieşti, căci undeva trebuiau totuşi să locuiască şi nici o ţară, făgăduită sau nu, n-avea să le fie dăruită.

Iosua, oricât de tânăr era, avea în capul său cu păr creţ toate faptele respective, le privea corect şi ferm şi le discuta neîncetat cu Moise, prietenul său mai vârstnic şi maestrul său. Fără să dispună de mijloacele trebuitoare pentru un recensământ exact al populaţiei, evaluase efectivul triburilor ce locuiau în corturi în Goşen şi în oraşele-fortăreţe Pitom şi Ramses, inclusiv aparţinenţii la ele risipiţi ca sclavi prin întinsa ţară, în total la vreo douăsprezece sau treisprezece mii de capete, ceea ce reprezenta aproximativ un număr de trei mii de oameni capabili să poarte armele. Cifrele au fost mai târziu exagerate fără măsură, dar Iosua le ştia cu oarecare aproximaţie bine şi era puţin mulţumit de ele. Trei mii de bărbaţi nu reprezentau o forţă armată prea grozavă, chiar dacă se conta pe faptul că, odată porniţi la drum,

---

110 Iosua are aspectul lui David, aşa cum se înfăţişează el în faimoasa sculptură a lui Michelangelo.

triburile înrudite care pribegeau prin pustie aveau să se alăture acestui nucleu, în vederea cuceririi unui teritoriu. Cu sprijinul unei asemenea tării nu se puteau avea în vedere întreprinderi mai mari; ca să pătrundă prin luptă în țara făgăduinței cu o astfel de oaste era cu neputință. Iosua își dădu seama de acest lucru, din care pricină se gândi la un teritoriu liber, unde să se stabilească pentru început neamul și unde, în condiții întru câtva favorabile, putea fi lăsat în seama sporului său natural care, după cum își cunoștea Iosua oamenii, atingea un procent de doi și jumătate pe an. Tânărul își roti ochii în căutarea unui asemenea loc de îngrijire și înmulțire și se sfătui adesea cu Moise în această privință, cu care prilejuri ieși la iveală că vedea surprinzător de limpede așezarea locurilor unul lângă altul în lume și că avea în cap un fel de hartă a ținuturilor ce puteau să intereseze, cu distanțe, zile de mers și adăpători, cunoscând totodată și vitejia locuitorilor.

Moise știa ce înseamnă pentru el Iosua, știa desigur că avea nevoie de acesta și îi era drag zelul său, deși planurile lui directe îl preocupau puțin. Acoperindu-și gura și barba cu mâna dreaptă, asculta părerile strategice ale tânărului, gândindu-se însă la alte lucruri. Ce-i drept, și pentru el Iehova însemna plecarea din Egipt, dar nu ca o campanie războinică pentru cucerirea de teritorii, ci ca o evadare în libertate și ca o separare, astfel încât să-i aibă pentru sine undeva afară, în libertate, pe acești oameni, făpturi de carne din sângele tatălui său, cu mințile tulburi, pe o treaptă de civilizație șovăielnică, pe acești bărbați care procreau, pe aceste femei care alăptau, pe acești tineri ce-și căutau un rost, pe acești copii mucoși, să li-l vâre în suflet pe Dumnezeul cel sfânt și nevăzut, pur și spiritual, să poată fixa pentru ei un centru unic de coagulare și formare, să le poată da un chip, chipul unui popor diferit de toate popoarele, aparținând lui Dumnezeu, caracterizat prin

sfinţenie şi spiritualitate, mai presus de toate celelalte prin sfioşenie, abstinenţă, teamă de Dumnezeu, adică: teamă inspirată de ideea purităţii şi a supunerii la o lege a înfrânării, care, cel nevăzut fiind de fapt Dumnezeul întregii lumi, îi va uni în viitor pe toţi oamenii, dar care pentru început va fi edictată pentru ei şi le va asigura un privilegiu strict printre păgâni.

Aceasta o dorea Moise pentru seminţia tatălui său, o dorinţă de modelator, consonantă pentru el cu alegerea pe care o făcuse Dumnezeu coborând asupră-i harul său şi arătându-se dornic să facă un legământ cu el, şi cum el socotea că modelarea întru Dumnezeu trebuie să preceadă tuturor acţiunilor pe care le avea în minte tânărul Iosua, de asemenea, că în acest scop e nevoie de timp, afară, în libertate, nu-i displăcea că planurile lui Iosua erau deocamdată greu de realizat şi se izbeau de numărul neîndestulător de bărbaţi în stare să poarte armele. Iosua avea nevoie de timp, pentru ca poporul să se înmulţească pe căi fireşti – dar şi pentru ca el însuşi să devină mai vârstnic, astfel încât să poată ajunge comandant de oşti; la rându-i, Moise avea nevoie de timp pentru opera de modelare, de care era atât de dornic întru Dumnezeu. În felul acesta erau de acord din puncte de vedere diferite.

6

Între timp însă, cel căruia i se încredinţase misiunea, împreună cu cel mai apropiat adept al său, elocventul Aaron, cu Elisaveta, Mariam, Iosua şi un anume Caleb, prietenul intim, de aceeaşi vârstă, al lui Iosua, tot un tânăr voinic, simplu, viteaz – între timp, toţi aceştia nu osteneau în a răspândi printre ai lor în toate zilele solia lui Iehova, cel nevăzut, şi oferta de legământ a acestuia, şi totodată în a ataţa amărăciunea lor pricinuită de munca sub ameninţarea

toiagului egiptean, în a le întări gândul scuturării acestui jug şi a emigrării. Fiecare o făcea în felul său: Moise însuşi în cuvinte împleticite şi agitându-şi pumnii, Aaron, cu o vorbire mieroasă şi curgătoare, Elisaveta stând cu ei la taifas ca să-i convingă, Iosua şi Caleb, prin parole formulate succint, ca nişte comenzi ostăşeşti, iar Mariam, căreia i se spuse în curând „prorociţa”, cântându-le pe un ton înalt şi acompaniindu-se cu timpanul. Predicile lor nu căzură pe pământ sterp; gândul lui Moise de a face cu Dumnezeu legământul oferit de acesta, de a se consacra celui fără de chip ca popor al său şi de a pleca spre libertate sub conducerea lui şi a vestitorilor săi prinse rădăcini printre triburi şi începu să constituie centrul în jurul căruia să se unească – aceasta cu atât mai mult, cu cât Moise le-a făgăduit, sau i-a făcut să spere că va dobândi de la locul cel mai înalt, prin tratative, îngăduinţa de a ieşi cu toţii din ţara Egiptului, aşa că vor putea să plece fără să fie nevoie de o revoltă cutezătoare, ci prin bună înţelegere. Oamenii cunoşteau, chiar dacă nu exact, naşterea sa pe jumătate egipteană în stufăriş, ştiau de educaţia distinsă de care se bucurase o vreme şi de obscurele relaţii pe care le avea cu palatul. Ceea ce altminteri ar fi fost un motiv de neîncredere, anume că avea numai pe jumătate sângele lor şi că se găsea cu un picior în Egipt, deveni acum o sursă de încredere şi-i conferi autoritate. Desigur, dacă exista vreun bărbat care să se înfăţişeze înaintea faraonului şi să le reprezinte interesele, apoi el era acela. Ca atare, îl însărcinară să obţină de la Ramses, constructorul ce-i supunea la muncă silnică, îngăduiala de a pleca spre libertate – îl însărcinară pe el şi pe fratele său de lapte, Aaron, căci avea de gând să-l ia cu dânsul pe acesta, mai întâi pentru că el nu putea să vorbească într-un mod coerent, aşa cum Aaron putea, apoi însă şi pentru că acesta se pricepea la anumite trucuri, cu care nădăjduia să facă

impresie la curte, spre cinstea lui Iehova: ştia să apese ceafa unui şarpe cu ochelari, făcându-l ţeapăn ca un toiag; dacă-l arunca pe podea, toiagul se strângea în inele şi se „prefăcea într-un şarpe”. Nici Moise, nici Aaron nu luaseră în considerare că magicienii faraonului ar putea cunoaşte şi ei această minune, care, aşadar, n-ar mai sluji ca o dovadă, care să înfricoşeze, a puterii lui Iehova.

În genere, n-au avut noroc – s-o spunem dinainte – cu oricâtă şiretenie au pus la cale lucrurile, corespunzător hotărârii luate la un sfat de război ţinut cu tinerii Iosua şi Caleb. Anume, se hotărâse să se ceară regelui numai îngăduinţa ca oamenii de stirpe ebraică să se adune şi să se ducă în pustie cale de trei zile, ca să-l sărbătorească, aducându-i jertfe, pe Domnul Dumnezeul lor, care-i chemase, apoi să se întoarcă la muncă. Aproape că nu se aşteptau ca faraonul să se lase orbit de acest şiretlic şi să creadă că se vor întoarce. Era doar o formă mai blândă, mai politicoasă de a prezenta cererea de eliberare. Dar regele nu le-a fost recunoscător pentru asta.

Un oarecare succes avură totuşi fraţii prin aceea că au ajuns în palat şi dinaintea tronului regal, şi anume nu numai o dată, ci iară şi iară, în timpul unor tratative purtate cu îndârjire. În această privinţă, Moise nu le făgăduise oamenilor săi prea mult, deoarece se bizuia pe faptul că Ramses era tainicul său bunic prin pofta trupească a principesei şi pe faptul că amândoi ştiau că fiecare dintre ei ştie. Prin aceasta avea la îndemână un puternic mijloc de constrângere, care, chiar dacă n-ar fi fost niciodată suficient pentru a dobândi de la rege încuviinţarea emigrării, îl făcea totuşi în mod serios pe Moise apt să poarte tratative şi-i asigură accesul în repetate rânduri la potent, întrucât acesta se temea de el. E adevărat, teama unui rege e primejdioasă, iar Moise jucă tot timpul un joc riscant. Era curajos – cât de curajos era şi ce impresie făcea alor săi,

vom vedea îndată. Lui Ramses îi era uşor să pună pe cineva să-l ucidă şi să-l îngroape în tăcere, pentru a nu mai rămâne realmente nimic din capriciile senzuale ale copilei lui. Dar prinţesa păstra necontenit în suflet o dulce amintire şi nu voia să i se întâmple ceva rău băieţaşului ei din stuf – acesta se afla sub protecţia sa, oricât de nerecunoscător se arătase el faţă de grija pe care i-o purtase şi faţă de planurile privind educaţia şi promovarea lui.

Aşa stând lucrurile, lui Moise şi lui Aaron li se îngădui să se prezinte înaintea faraonului, dar acesta le refuză fără ocol sărbătorirea prin jertfe în libertate, la care pretindeau ei că-i chemase Dumnezeu. Nu fu de nici un folos că Aaron vorbi în fraze bine legate şi onctuoase, iar Moise îşi agită cu patimă pumnii strânşi lângă coapse. Nu fu de nici un ajutor nici că Aaron îşi schimbă toiagul într-un şarpe, deoarece magicienii faraonului făcură pe loc acelaşi lucru, dovedind prin aceasta că Dumnezeul nevăzut, în al cărui nume vorbeau cei doi, nu avea o putere mai presus de a altora şi că faraonul nu este nevoit să asculte de vocea acestui stăpân.

— Dar, ziseră fraţii, triburile noastre vor fi lovite de ciumă şi de sabie, dacă nu ne ducem cale de trei zile în pustie, ca să-l sărbătorim pe Domnul nostru.

Regele le răspunse:

— Nu ne pasă de asta. Sunteţi destul de numeroşi, mai mult de douăsprezece mii de capete, şi puteţi suporta cu siguranţă o scădere a numărului, fie prin ciumă, prin sabie, sau prin muncă aspră. Tu, Moise, şi tu, Aaron, voi nu vreţi decât să chezăşuiţi trândăvia oamenilor şi să-i chemaţi să petreacă, lipsind de la slujba la care sunt îndatoraţi. Nu pot îngădui aşa ceva şi nici nu vreau să încuviinţez. Am în lucru mai multe temple cum nu s-au mai văzut şi vreau să mai construiesc un al doilea oraş-depozit, în afară de Pitom şi Ramses, pentru care am nevoie de braţele oamenilor voştri. Vă mulţumesc pentru curgătoarea cuvântare, iar pe tine,

Moise, te las, vrând, nevrând, să pleci sub deosebita mea oblăduire. Dar nici un cuvânt în plus despre vacanța trecută în pustie!

Cu aceasta, audiența luă sfârşit, iar de pe urma ei nu rezultă nimic bun, ci, dimpotrivă, ceva foarte rău, cum avea să se vadă mai apoi. Căci faraonul, rănit în pofta lui de a construi şi indispus că nu-l poate ucide pe Moise, fiindcă fiica lui i-ar fi făcut o scenă, dădu ordin ca oamenii din ținutul Goşen să fie mai aprig împovărați cu munca decât până atunci şi să nu se facă economie de lovituri cu toiagul; dacă se lasă pe tânjală, să li se dea atâta de lucru, încât să le iasă gărgăunii din cap şi să le piară toate gândurile de prisos privitoare la sărbătorirea Dumnezeului lor în pustie. Şi aşa se întâmplă. Ca urmare a faptului că Moise şi Aaron vorbiseră înaintea faraonului, munca de clacă deveni mai aspră de la o zi la alta. De pildă, oamenilor nu li se mai dădură paie pentru cărămizile pe care erau puşi să le ardă, ci fură obligați să se ducă ei înşişi pe mirişti să adune paiele trebuitoare, fără ca din această pricină să se micşoreze numărul de cărămizi pe care erau obligați să le facă; numărul trebuia împlinit, altminteri toiagul se pornea să dănțuie pe bietele spinări. În zadar vătafii evrei puşi peste popor interveniră la autorități, plângându-se de prea multă muncă. Răspunsul fu:

— Sunteți trândavi, trândavi sunteți, de aceea vorbiți şi strigați: „Vrem să ieşim în pustie şi să aducem jertfe”. Rămâne aşa: Vă procurați singuri paiele şi faceți acelaşi număr de cărămizi.

7

Moise şi Aaron au fost puşi în mare încurcătură. Vătafii le spuseră:

— Cu asta v-aţi ales voi şi ne-am ales şi noi din legământul cu Dumnezeul vostru şi din relaţiile lui Moise. N-aţi obţinut altceva decât să-l aţâţaţi pe faraon şi pe slugile lui împotriva noastră şi să le daţi în mână sabia, ca să ne doboare cu ea.

La asemenea vorbe era anevoie de răspuns, iar Moise petrecu între patru ochi ore grele cu Dumnezeul din tufa de mărăcini, căruia îi reproşă că el, Moise, fusese de la început împotriva acestei însărcinări şi că-l rugase încă de-atunci să trimită pe oricine, nu însă pe el, deoarece nu era îndemânatic la vorbă. Domnul însă îi răspunse că Aaron era un vorbitor iscusit. Fireşte, Aaron fusese cel ce cuvântase, dar prea mieros, iar cu acel prilej se vădise ce greşit e să preiei o asemenea treabă, când ai tu însuţi o limbă împleticită şi eşti nevoit să laşi pe altul să vorbească pentru tine. Dar Dumnezeu îl alină şi-l dojeni dinlăuntrul său, răspunzându-i că de-aci înainte ar trebui să se ruşineze de lipsa lui de cutezanţă; dezvinovăţirile sale nu fuseseră decât simple mofturi, fiindcă în fond el însuşi dorise cu ardoare însărcinarea, ca unul căruia îi era drag poporul şi năzuia să-i modeleze chipul întocmai ca el, Dumnezeu, ba chiar că năzuinţa lui nu era nicidecum deosebită de aceea a lui Dumnezeu, fiind de fapt totuna cu ea: ceea ce-l îmboldise la treabă fusese dorinţa lui Dumnezeu şi ar trebui să-i fie ruşine că-şi pierde curajul la cea dintâi nereuşită.

Toate acestea le ascultă supus Moise, cu atât mai mult cu cât la sfatul de război ţinut cu Iosua, Caleb şi femeile pline de avânt se ajunsese la concluzia că înăsprirea opresiunii, oricât sânge rău le-ar face oamenilor, este, privită mai exact, un succes de început nu lipsit de importanţă, căci oamenii îşi făcuseră sânge rău şi erau porniţi nu numai împotriva lui Moise, ci, în primul rând, şi împotriva egiptenilor, astfel că poporul va deveni mai receptiv faţă de chemarea lui Dumnezeu mântuitorul şi faţă de ideea emigrării în libertate.

Aşa şi era; printre oamenii obligaţi să presteze clacă agitaţia datorată poruncilor în legătură cu paiele şi cărămizile crescu, iar reproşul că Moise îi aţâţase pe egipteni şi le făcuse lor numai rău dădu înapoi în faţa dorinţei ca fiul lui Amram să se folosească totuşi din nou de relaţiile sale şi să se ducă iar la faraon.

Aceasta o şi făcu Moise, de data aceasta fără Aaron, limba lui n-avea decât să se împleticească oricât o vrea; îşi agită pumnii înaintea tronului şi ceru cu vorbe împiedicate, repezite îngăduinţa ca ai săi să iasă în libertate, aşa-zicând, ca să-şi sărbătorească în pustie Dumnezeul şi să-i aducă jertfe. O făcu nu numai o dată, ci de zece ori, deoarece faraonul nu putea să-i refuze intrarea până la tronul său, prea bune erau relaţiile lui Moise. Între rege şi el începu o luptă îndârjită şi prelungită, care nu duse, ce-i drept, la aprobarea de către cel dintâi a cererilor lui Moise, dar care avea să ducă într-o zi la dorinţa ca oamenii din ţinutul Goşen să fie îndepărtaţi şi izgoniţi din ţară, mai curând decât de a fi eliberaţi, egiptenii fiind bucuroşi până la urmă să scape de ei. În jurul acestei lupte şi al mijloacelor de constrângere folosite împotriva regelui care s-a împotrivit cu îndârjire s-a iscat multă vorbărie, căreia nu i se poate contesta orice temei, dar care poartă o puternică pecete de înfrumuseţare. Se vorbeşte despre zece plăgi cu care Iehova a lovit Egiptul pentru a-l înmuia pe faraon, în vreme ce, pe de altă parte, a împietrit inima acestuia în faţa solicitărilor lui Moise, pentru a avea prilejul să-şi dovedească puterea prin plăgi mereu noi. Sânge, broaşte, muşiţă, sălbăticiuni, bube, molimă, grindină, lăcuste, întunecarea soarelui şi moartea întâilor născuţi – aşa se numesc cele zece plăgi, iar printre ele nu este nici una imposibilă; întrebarea ce se pune este aceea dacă ele, exceptând-o pe ultima, care rămâne enigmatică, neputând fi niciodată explicată realmente în esenţa ei, au contribuit în mod decisiv la

rezultatul final. În anumite condiții, Nilul capătă un colorit roşu ca sângele, apa lui devine temporar de nebăut, iar peştii mor. Aceasta se poate întâmpla, la fel cum se poate întâmpla ca broaştele din mlaştini să se înmulțească peste măsură sau ca răspândirea păduchilor existenți întotdeauna să ia amploarea unei pedepse. De asemenea, pe atunci existau încă mulți lei, rătăcind pe la marginea pustiului sau pândind prin junglele de pe brațele moarte ale fluviului, iar când numărul atacurilor feroce împotriva oamenilor şi a vitelor creştea, faptul putea fi desigur numit o plagă. Cât sunt de frecvente în Egipt râia şi pecinginea, şi cât de uşor se iscă din necurățenie în popor bube care supurează pestilențial! În acea țară, cerul este de cele mai multe ori albastru, astfel încât cu atât mai profundă trebuie să fie impresia produsă de o rară intemperie violentă, în cursul căreia focul ce se prăvale din cer este însoțit de piatra tare a grindinei ce loveşte semănăturile şi îmblăteşte copacii, fără ca toate acestea să fie legate de vreo intenție. Lăcusta este un oaspete prea bine cunoscut, iar oamenii au scornit unele mijloace de a le speria şi a le închide calea când se apropie în masă, dar lăcomia lor iese biruitoare, astfel că ogoare întregi sunt mistuite şi rămân pleşuve. În sfârşit, cine a cunoscut atmosfera mohorâtă şi înfricoşătoare ce se extinde asupra pământului cu prilejul unei întunecări cosmice a soarelui, acela înțelege cu siguranță că un popor răsfățat de lumină dă unei asemenea eclipse numele de plagă.

Din pricina copitelor se ajunse între maiestatea sa egipteană şi mandatarii lui Iehova la o ultimă scenă furtunoasă. În tot timpul tratativelor, Moise se dovedise foarte răbdător, dar în firea lui se găsea, câtă răbdare, tot atâta pornire spre mânie, care-i zguduia pumnii. Se ajunse până acolo, încât faraonul riscă totul şi-l alungă, în adevăratul sens al cuvântului, din sală:

— Ieşi, strigă el, şi fereşte-te să te mai arăţi vreodată în faţa ochilor mei. Dacă o vei face totuşi, vei fi dat morţii.

La aceste cuvinte, Moise, care până în clipa aceea fusese foarte iritat, deveni cu desăvârşire calm şi răspunse doar atât:

— Tu ai spus-o. Plec şi n-am să mă mai arăt în faţa ochilor tăi.

La ceea ce s-a gândit el, când şi-a luat rămas-bun, cu acest calm înfricoşător, nu era în sensul intenţiilor sale. Dar era în sensul intenţiilor celor doi tineri, Iosua şi Caleb.

8

Acesta este un capitol sumbru ce poate fi redactat numai în cuvinte voalate. Sosi o zi, mai bine zis: o noapte, o vecernie rea când Iehova, sau îngerul său ucigător, colindă prin ţară, iar ultima plagă, a zecea, îi lovi pe copiii Egiptului, ori poate numai pe o parte dintre ei, pe cei ce aparţineau elementului egiptean aflat printre locuitorii din Goşen, ca şi din oraşele Pitom şi Ramses, cruţând însă şi ocolind colibele şi casele ai căror uşori fuseseră, spre ştirea sa, mânjiţi cu sânge.

Ce-a făcut Iehova? A pus la cale o ucidere, moartea celor dintâi născuţi de neam egiptean, fapt prin care a venit în întâmpinarea unor dorinţe tăinuite şi i-a ajutat pe unii ai doilea născuţi să obţină drepturi de care altminteri erau lipsiţi. Deosebirea dintre Iehova şi îngerul său ucigător trebuie desigur remarcată: datorită ei se poate stabili că nu Iehova însuşi este cel ce-a umblat prin ţară, ci îngerul său ucigător – mai bine zis, desigur, o întreagă ceată de astfel de îngeri, adunată cu grijă dinainte. Dacă am voi să reducem această numeroasă ceată la o singură înfăţişare, multe ne-ar îndemna să ne-o închipuim ca pe un tânăr cu statura dreaptă, cu părul creţ, cu mărul lui Adam proeminent şi cu

două cute adânc trasate între sprâncene, ca pe un tip de înger din soiul care se arată bucuros atunci când se pune capăt tratativelor fără folos şi se poate trece la fapte.

În timpul îndârjitelor tratative ale lui Moise cu faraonul n-au lipsit pregătirile pentru fapte decisive: Privitor la Moise se mărginiseră ca, în aşteptarea unor evenimente grave, soţia şi fiii săi să fie trimişi pe ascuns înapoi în Madian, la cumnatul său, Ietro, pentru ca, în timpul celor ce vor veni, să nu fie împovărat de grija lor. Iosua, ale cărui relaţii cu Moise se asemănă vădit cu acelea dintre îngerul ucigător şi Iehova, acţionase în felul său şi anume, neavând mijloacele şi nici prestigiul necesar pentru a-i aduce sub comanda sa, pe picior de război, pe cei trei mii de consângeni capabili să poarte armele, alesese dintr-înşii măcar o ceată, îi înarmase, făcuse instrucţie cu ei şi-i deprinsese cu disciplina, astfel ca să se poată realiza ceva cu ei pentru început.

Evenimentele de-atunci sunt învăluite în întuneric – în întunericul acelei nopţi de ajun, care în ochii fiilor Egiptului a fost o noapte de sărbătoare pentru naţia clăcaşilor care trăia printre ei. Precum se părea, această naţie voia să se păstreze nevătămată pentru interzisa sărbătoare cu jertfe din pustie, unde avea de gând să pună la cale un ospăţ sub lampioane aprinse şi o slujbă divină ţinută la faţa locului, pentru care împrumutase de la vecinii egipteni vase de aur şi de argint. Dar în loc de aşa ceva se produce acel colind al îngerului ucigător, care aduce moartea celui dintâi născut din toate locuinţele ce nu fuseseră însemnate cu un mănunchi de isop[111] muiat în sânge, acea nenorocire care iscă o asemenea tulburare, o asemenea răsturnare bruscă a raporturilor juridice şi a revendicărilor, încât de la o oră la alta oamenilor lui Moise nu numai că le este deschis drumul

[111] Plantă aromatică de tipul măghiranului.

care să-i scoată din țară, dar se şi stăruie pe lângă ei s-o pornească deîndată pe el, egiptenii nedorind altceva decât să-i vadă cât mai repede cu putință plecați. De fapt, se pare că cei de-ai doilea născuți au fost mai puțin zeloşi în răzbunarea morții acelora al căror loc îl luau decât în a-i îmboldi să dispară pe cei ce făptuiseră această înălțare a lor. Veşmântul legendar sună astfel: Această a zecea plagă a frânt în sfârşit mândria faraonului, astfel încât acesta i-a eliberat din robie pe cei din sângele tatălui lui Moise. El a trimis totuşi foarte curând pe urmele fugarilor un corp de oaste, care a pierit însă într-un mod miraculos.

Oricum ar fi, plecarea din țară a avut aspectul unei izgoniri, iar graba cu care s-a desfăşurat aceasta reiese din amănuntul că nimeni n-a avut timp să-şi dospească pâinea pentru călătorie; s-au putut aproviziona numai cu lipii nedospite, fapt din care Moise a făcut o datină de sărbători şi comemorativă pentru toate timpurile. Încolo, cu toții, mari şi mici, fuseseră pe deplin pregătiți de plecare. În vreme ce îngerul ucigător îşi făcuse colindul, şezuseră lângă carele încărcate, cu şoldurile prinse în centuri, cu picioarele vârâte în încălțări, cu toiagul de drumeție în mână. Vasele de aur şi argint împrumutate de la fiii țării le luară cu ei.

Prieteni ai mei! La ieşirea din Egipt s-au săvârşit atât omoruri, cât şi furturi. După voința fermă a lui Moise, aceasta trebuie să se întâmple însă pentru ultima oară. Cum să se smulgă omul din necurățenie fără să-i aducă o ultimă jertfă, fără a se mai murdări încă o dată temeinic? Moise avea acum obiectul carnal al dorinței lui de modelare, această omenie informă din sângele tatălui său, în libertate, iar libertatea era pentru el spațiul sfințeniei.

Masa celor porniți în drumeție, cu foarte mult mai restrânsă ca număr de capete decât arată cifrele legendare, totuşi destul de greu de manevrat, de condus şi aprovizionat, o povară destul de grea pe umerii celui ce purta răspunderea pentru soarta şi traiul ei în libertate, o porni pe un drum ce se impunea de la sine, dacă voiau să evite, din bune motive, fortărețele de graniță egiptene ce începeau la nord de Lacurile Amare: drumul ducea prin regiunea lacurilor sărate în acea regiune mai întinsă care înconjoară cele două brațe ale Mării Roşii, făcând din țara Sinai o peninsulă. Moise cunoştea acest ținut, deoarece când se refugiase în Madian şi când se întorsese de-acolo trecuse prin el. Mai mult decât tânărului Iosua, care avea în cap numai hărți imaginare, lui îi erau familiare alcătuirea şi natura acestor bancuri de nisip acoperite de stuf, care formau temporar legături deschise între Lacurile Amare şi golful maritim şi pe care se putea ajunge la nevoie pe uscat cu piciorul până în țara Sinai. Anume, dacă bătea un vânt puternic dinspre răsărit, marea se retrăgea, iar bancurile de nisip ofereau o trecere liberă – datorită unei potriveli favorabile a lui Iehova, în această situație găsiră fugarii marea de stuf.

Iosua şi Caleb răspândiră în mulțime vestea că Moise, invocându-l pe Dumnezeu, ținuse toiagul peste ape, iar acestea, supuse, se retraseseră şi dăduseră poporului cale liberă. Poate că Moise a şi făcut acest lucru, ajutând cu un gest solemn, în numele lui Iehova, vântul de răsărit. În orice caz, încrederea poporului în conducătorul său avea nevoie de o confirmare, cu atât mai mult, cu cât această încredere era pusă acolo, mai întâi acolo, la o grea încercare. Căci chiar acela fu locul unde oastea faraonului, oameni şi care, teribile care de război, prea bine cunoscute, îi ajunse din urmă pe cei plecați, încât prea puțin a lipsit ca drumeția

spre Dumnezeu a acestora să ia sfârşit într-un mod sângeros.

Vestea apropierii egiptenilor, adusă de străjile de noapte ale lui Iosua, iscă în popor o spaimă nemăsurată şi o deznădejde cumplită. Îndată se aprinse ca o vâlvătaie căinţa că îl urmaseră pe „acest om numit Moise”, iar această bombăneală avea să se repete mereu, spre necazul şi amărăciunea lui Moise, la orice greutate mai întâmpinară după aceea. Femeile începură să ţipe ca din gură de şarpe, iar bărbaţii să blesteme şi să-şi agite pumnii lângă coapse, întocmai cum obişnuia să facă Moise când era iritat.

— Nu erau oare morminte în Egipt, ziceau oamenii, în care puteam intra în bună pace când ne-ar fi sosit ceasul, dacă rămâneam acasă?

Dintr-odată Egiptul devenise „acasă”, deşi fusese o ţară străină, unde se aflaseră în robie.

— Ar fi fost mai bine pentru noi să slujim egiptenilor decât să pierim prin sabie în pustie!

Moise auzi de mii de ori aceste cuvinte, care-i turnară amărăciune peste bucuria măreţei izbăviri. El era „omul ce ne-a scos din Egipt” – ceea ce însemna o proslăvire câtă vreme totul mergea bine. Dacă lucrurile mergeau prost, nuanţa se schimba, iar reproşul şi bombăneala nu erau departe niciodată de lapidare.

După o scurtă înfricoşare, lucrurile merseră incredibil de bine acolo, la Marea Roşie, spre ruşinea oamenilor. Printr-o minune dumnezeiască, Moise ieşi din încercare cu un prestigiu sporit, fiind „omul care ne-a scos din Egipt”, din nou ca o laudă. Poporul dă năvală pe bancurile de nisip, după el vine oastea egipteană cu care. Vântul cade, undele mării se întorc, iar soldaţi şi cai pier în apele ce-i înghit gâlgâind.

Triumful fu neasemuit. Mariam, proroci ţa, sora lui Aaron, cântă în faţa femeilor, sunând din tâmpină şi dănţuind:

„Cântați-l pe Domnul – o faptă măreață – în mare prăvale – şi oameni, şi cai”. Stihurile îi aparțineau. Trebuie să ni le închipuim în sunet de tâmpină.

Poporul fu profund mişcat. Din buzele sale ieşeau fără încetare cuvintele „puternic, sfânt, înfricoşător, vrednic de laudă şi făcător de minuni” fără să fie limpede dacă se refereau la divinitate, sau la Moise, omul lui Dumnezeu, despre care se credea că adusese cu toiagul său apele ce înecaseră oastea Egiptului. Confuzia era mereu lesne de înțeles. Chiar când poporul nu mormăia, Moise trebuia să-şi dea osteneală pentru a-l împiedica să-l socotească pe el însuşi drept Dumnezeu, drept acela pe care îl vestea.

10

Lucrul acesta nu era în fond atât de comic cum părea, întrucât ceea ce începea să ceară Moise bietului popor depăşea sfera tuturor celor omeneşti obişnuite şi aproape că nu putea să se ivească în capul unui muritor. Oricine ar fi rămas cu gura căscată. Îndată după cântecul şi dansul Mariamei, le interzise orice altă manifestare de bucurie în legătură cu pieirea egiptenilor. Le zise: înseşi cetele de sus ale lui Iehova fuseseră pe cale să se alăture cântecului victoriei, însă Preasfântul le dojenise: „Cum, creaturile mele se scufundă în mare, iar voi vreți să cântați?” Puse capăt pe dată acestei scurte, dar uimitoare poveşti. Apoi adăugă: „Nu trebuie să te bucuri de căderea duşmanului tău; să nu se veselească inima ta de nenorocirea lui”. Fu pentru prima oară[112] când se adresă astfel întregii adunături, celor

[112] Opera de elaborare a legilor de către Moise se deschide cu o inovație retorică, aşa cum cele zece porunci sunt corelate mai târziu cu „inventarea” scrierii ebraice.

douăsprezece mii şi câteva sute de capete, inclusiv cei trei mii de bărbaţi capabili să poarte armele, vorbindu-le cu tu, un apelativ ce-i cuprindea pe toţi, în vreme ce ochiul i se îndrepta spre fiecare în parte, bărbat şi femeie, moşneag şi copil, ca şi cum i-ar fi pus fiecăruia degetul în piept. „Nu trebuie să scoţi chiote de bucurie la căderea duşmanului tău." Era ceva nefiresc în modul cel mai înalt! Dar vădit, acest nefiresc era legat de invizibilitatea Dumnezeului lui Moise, care voia să fie Dumnezeul nostru. Cei mai conştienţi din acea adunătură oacheşă începură să înţeleagă întru câtva ce gânduri avea Moise, ce lucru neliniştitor şi plin de pretenţii era că făcuseră legământ cu un Dumnezeu nevăzut.

Se găseau acum în ţara Sinai, şi anume în pustiul Sur, un ţinut neprietenos ce trebuia părăsit, pentru a ajunge în pustiul Paran, tot atât de vrednic de plâns. De ce aveau aceste pustiuri nume diferite era de neînţeles; se mărgineau, uscate, unul cu altul şi erau cu toate la fel, nişte câmpii pietroase lipsite de apă şi sterpe, prelungite prin coline moarte, prin care aveau de mers trei, patru sau cinci zile. Moise făcuse bine că îşi subliniase de îndată prin acel îndemn categoric şi nefiresc prestigiul său sporit la Marea Roşie: curând după aceea, el fu din nou „acest om Moise, care ne-a scos din Egipt" – cu înţelesul: „ne-a adus în nenorocire"; la urechea lui nu răzbătură decât bombăneli. După trei zile, apa luată cu ei se împuţină foarte mult. Mii de oameni sufereau de sete, cu soarele necruţător în creştet şi cu nisipul fierbinte sub picioare, neştiind în disperarea lor dacă se află în pustiul Sur, sau au şi ajuns în pustiul Paran.

— Cu ce să ne stingem setea?

Strigau în gura mare, fără milă pentru suferinţa conducătorului apăsat de responsabilitatea sa. Ar fi dorit ca el singur să nu bea nimic – să nu mai aibă niciodată nimic

de băut, de-ar avea ei ceva de băut ca să nu fie nevoit să audă:

— De ce ne-ai făcut să plecăm din Egipt?

Să suferi singur este un chin uşor în comparaţie cu acela de a trebui să răspunzi pentru o asemenea adunătură, iar Moise era un om foarte chinuit, rămase astfel tot timpul – chinuit mai mult decât toţi oamenii de pe pământ.

Foarte curând nu mai fu nimic nici de mâncare, căci cât ar fi putut să ţină lipiile nedospite luate în grabă?

— Ce să mâncăm?

Şi acest strigăt răsună acum, însoţit de plânsete şi ocări, iar Moise avu grele ceasuri de petrecut între patru ochi cu Dumnezeu, căruia îi reproşă că se arătase atât de aspru cu el, sluga lui, punându-i pe umeri povara acestui popor întreg.

— Oare am conceput şi născut eu tot poporul, întrebă el, pentru ca tu să-mi spui mie: „Poartă-l în braţele tale!" De unde să iau hrană, ca s-o dau acestui popor întreg? Plâng înaintea mea şi spun: „Dă-ne carne, să mâncăm!" Nu pot să port eu singur atâta popor, este prea greu pentru mine. Iar dacă vrei să mă năpăstuieşti astfel, mai bine ucide-mă, ca să nu trebuiască să văd propria mea nenorocire şi nenorocirea lor!

Şi Iehova nu-l părăsi cu totul. În privinţa băuturii, oamenii găsiră în a cincea zi, pe un podiş pe care trecură, un izvor înconjurat de copaci, care era, de altfel, însemnat cu numele de „Izvorul Mara" pe harta purtată în minte de Iosua. Ce-i drept, apa avea un gust scârbos, datorită unor adaosuri dăunătoare, ceea ce provocă o amară dezamăgire şi foarte multe bombăneli. Moise, însă, pe care nevoia îl făcuse inventiv, instală un fel de sistem de filtrare, care reţinu, chiar dacă nu total, totuşi o bună parte din adaosurile rele, săvârşind astfel o minune a izvorului care transformă lamentările în ovaţii şi-i consolidă foarte mult prestigiul.

Cuvintele „care ne-a scos din Egipt” luară deîndată din nou o coloratură trandafirie.

În ceea ce priveşte mâncarea, se petrecu de asemenea o minune, în urma căreia domni, la început, o uimire plină de bucurie. Se dovedi că mari întinderi din pustiul Paran erau acoperite de un fel de licheni comestibili, aşa-numiţii licheni-mană, o pâslă zaharoasă formată din globuleţe mici, care arătau ca seminţele de coriandru sau ca bedelionul[113] şi care erau foarte vătămătoare şi începeau să miroasă urât, dacă nu erau mâncate imediat, care însă fărâmate, măcinate şi preparate ca lipiile, dădeau o mâncare destul de bună, având după unii gustul de pâinişoare cu miere, după alţii, de turte prăjite în ulei.

Aceasta a fost prima apreciere, favorabilă, dar care n-a ţinut mult. Căci în curând, chiar după câteva zile, oamenii fură sătui de mană şi plictisiţi să se hrănească cu ea; ca hrană unică începu să displacă în curând şi să provoace oamenilor greaţă, aşa că începură să se plângă: „Ne aducem aminte de peştii pe care-i mâncam pe degeaba în Egipt, de dovleceii, prazul, ceapa şi usturoiul de-acolo. Acum ni s-a acrit sufletul, de când ochii noştri văd doar mană.”

Moise auzea cu durere aceste cuvinte, însoţite firesc şi de întrebarea: „De ce ne-ai făcut să ieşim din Egipt?” Ceea ce-l întrebă el pe Dumnezeu fu: „Ce să fac eu acum cu poporul? Nu-i mai place mana. Vezi, nu mai lipseşte mult să mă lapideze.”

11

De lapidare era totuşi oarecum apărat de către Iosua, tânărul ce i se alăturase, şi de trupa pe care acesta o

[113] Răşină galbenă, translucidă.

adunase în jurul său încă din Goşen şi care îl înconjura pe eliberator îndată ce se iscau murmure amenințătoare în mulțime. Era o trupă restrânsă, formată mai ales din tineri, având-l ca locotenent pe Caleb, dar Iosua aştepta doar un prilej ca să se distingă în calitate de comandant de oaste şi luptător, pentru a-i aduce sub ordinele sale pe toți cei trei mii de oameni capabili să poarte armele. Ştia şi că acest prilej era iminent.

Moise a avut un mare sprijin din partea tânărului pe care-l botezase în numele lui Dumnezeu; fără el, ar fi fost uneori cu totul pierdut. Moise era un bărbat înzestrat spiritualiceşte, iar bărbăția lui, oricât de robust şi vânjos era el, cu încheieturile mâinilor late ca de cioplitor în piatră, era o bărbăție spirituală, interiorizată, supusă voinței lui Dumnezeu, plină de înflăcărare pentru cele sfinte de care se îngrijea, rămânând străin de lucrurile dinafară. Cu un fel de nepăsare, aflată într-o ciudată contradicție cu reflexivitatea vădită de obişnuitul său gest de a-şi acoperi gura şi barba cu mâna, gândirea şi năzuințele sale se limitaseră la a câştiga pentru el singur semința tatălui său, separată de alții, cu scopul de a o modela şi de a ciopli netulburat din masa deznădăjduită, pe care o iubea, un sfânt chip al lui Dumnezeu. Fusese prea puțin sau deloc preocupat de pericolele traiului în libertate şi de greutățile în pustie, de modul cum poate fi dus cu bine atâta popor prin locurile sterpe, nu se gândise nici măcar pe ce teritoriu urma să-l aşeze, nu se pregătise în nici un fel pentru conducerea practică. Nu putea fi decât bucuros că-l are alături pe Iosua, care, la rându-i, venera bărbăția spirituală a lui Moise şi-i punea la dispoziție, în mod necondiționat, energica lui bărbăție tinerească orientată total spre exterior.

Lui i se datora faptul că în genere îşi continuau drumul drept înainte prin pustietăți şi nu rătăceau în mod fatal prin ele. El stabilea direcția de marş după aştri, calcula

distanțele de mers pe zile şi se îngrijea să se ajungă la intervale suportabile, uneori abia suportabile la locuri cu apă. El a arătat că boabele de licheni de pe pământ pot fi mâncate. Cu un cuvânt, el purta de grijă ca prestigiul de conducător al învățătorului să se menţină şi ca spusa „cel ce ne-a scos din Egipt”, devenită reproş, să capete din nou sensul de laudă. Avea limpede în minte ţelul şi îndruma poporul spre el pe calea cea mai scurtă, orientându-se după stele, în înțelegere cu Moise. Amândoi erau de părere că e nevoie de un adăpost ferm, chiar dacă provizoriu, de un loc de popas, unde să poată trăi şi să câştige timp, chiar mult timp: în parte (după gândul lui Iosua) pentru ca poporul să se înmulțească şi să-i pună la dispoziție lui, care se maturiza, un număr mai mare de oameni capabili să poarte armele, în parte (după gândul lui Moise) pentru ca, înainte de toate, să modeleze întru Dumnezeu acea gloată şi să-i insufle ceva bună-cuviință şi sfințenie, să cioplească din ea o operă pură, dedicată celui nevăzut – o operă spre care năzuiau spiritul şi încheieturile mâinilor sale.

Ţelul era acum oaza Cadeş. Aşa cum pustiul Sur dădea în pustiul Paran, tot astfel acesta se mărginea la sud cu pustiul Sin, dar nu peste tot şi nu în chip nemijlocit. Căci pe undeva între ele se afla oaza Cadeş, asemănătoare cu o câmpie prețioasă, verde şi înviorătoare în mijlocul uscăciunii, cu trei izvoare bogate şi, în plus, cu altele mai mici, lungă de o zi de mers şi lată de o jumătate de zi, cu o păşune proaspătă şi teren agricol, un ținut ademenitor, bogat în animale şi fructe şi destul de mare, ca să adăpostească şi să hrănească un număr de capete ca al lor.

Iosua ştia de această atrăgătoare țărişoară, foarte bine însemnată pe harta din capul său. Moise ştia şi el de ea, dar ca să se îndrepte într-acolo şi să se fixeze drept ţel Cadeşul a fost ideea lui Iosua. Aici avea să se ivească prilejul pe care-l aştepta. O perlă cum era oaza Cadeş nu se găsea, fireşte,

fără posesori. Oaza se afla în mâini viguroase – nu prea viguroase, nădăjduia Iosua. Dacă voiau s-o aibă trebuiau să lupte cu cel ce-o poseda, iar acesta era Amalec.

O parte din neamul amaleciților stăpânea Cadeşul şi avea să-l apere. Iosua îi explică lui Moise că trebuia să poarte război, că între Iehova şi Amalec trebuia să aibă loc o bătălie, chiar dacă din aceasta avea să se işte între ei o vrăjmăşie veşnică, prelungită din generație în generație. Era neapărat necesar să pună mâna pe oază: acesta era spațiul trebuitor pentru creşterea numerică a poporului şi pentru sfințenie.

Moise avu mari îndoieli. Pentru el, una dintre implicațiile invizibilității lui Dumnezeu era că nu trebuie să râvneşti casa aproapelui tău şi-i comunică acest lucru lui Iosua. Acesta însă îi răspunse: Cadeş nu este casa lui Amalec. El ştie sigur acest lucru nu numai după situația în spațiu, ci şi din vremuri trecute, ştie că odinioară – nu putea să spună, fireşte, când – în Cadeş locuiseră evreii, sânge îndeaproape înrudit, urmaşi ai părinților, care fuseseră risipiți de amaleciți. Cadeş e o pradă, iar o pradă poate fi prădată.

Moise avea îndoielile sale în această privință, dar avea şi propriile-i motive ca oaza Cadeş să-i fie ținută lui Iehova şi să revină acelora cu care Iehova făcuse legământ. Nu numai datorită farmecului său oaza se numea Cadeş, anume „Locaşul sfânt”. Într-o anume măsură era un locaş sfânt al madianitului Iehova, pe care Moise îl recunoscuse ca Dumnezeu al părinților. Nu departe de-acolo, spre răsărit şi spre Edom, se afla, într-un şir cu alți munți, muntele Horeb, pe care se suise Moise, pornind din Madian, şi pe coasta căruia Dumnezeu i se revelase într-un tufiş ce ardea. Horeb, muntele, era sălaşul lui Iehova – cel puțin, unul dintre ele. Sălaşul lui de baştină era, precum o ştia Moise, muntele Sinai, din lanțul de munți ce se afla departe spre miazăzi. Dar între Sinai şi Horeb, locul unde Moise primise

însărcinarea, exista o strânsă legătură tocmai prin aceea că pe amândouă îşi avea reşedinţa Iehova: amândoi munţii puteau fi socotiţi totuna, puteai să dai muntelui Horeb numele de Sinai, iar Cadeş se numea cum se numea, deoarece, vorbind cu oarecare libertate, se afla la poalele muntelui sfânt.

De aceea Moise încuviinţă intenţiile lui Iosua şi-i îngădui să-şi facă pregătirile pentru încrucişarea armelor între Iehova şi Amalec.

12

Bătălia a avut loc, este un fapt istoric. A fost o bătălie foarte grea, care a tălăzuit încolo şi-ncoace, dar Israel ieşi din ea victorios. Acest nume, Israel, adică „Dumnezeu poartă război", fu dat de Moise poporului înainte de luptă, pentru a-l întări, cu lămurirea că este un nume foarte vechi, intrat acum în uitare; îl câştigase pentru sine în luptă însuşi Iacob, strămoşul, şi-i numise cu el pe ai săi. Numele aduse foarte mult bine poporului; oricât de slab erau legate între ele triburile, se numiră acum cu toate Israel şi luptară reunite sub acest nume ca o platoşă, orânduite în linie de bătaie şi conduse de Iosua, tânărul comandant de oşti, şi de Caleb, locotenentul său.

Amaleciţii nu avuseseră îndoieli în legătură cu ceea ce putea să însemne apropierea poporului migrator, asemenea apropieri au întotdeauna acelaşi *înţeles*. Fără a aştepta atacul asupra oazei, ei ieşiră din ea în pustie, în cete mari, mai numeroşi decât Israel şi mai bine înarmaţi, iar lupta începu în vârtejuri înalte de praf, învălmăşeală şi strigăte de război, o luptă inegală şi din pricină că oamenii lui Iosua erau chinuiţi de sete şi de multe zile nu avuseseră de mâncat altceva decât mană. În schimb, îl aveau pe Iosua,

tânărul cu o privire limpede, care le conducea mişcările şi îl aveau pe Moise, omul lui Dumnezeu.

La începutul luptei corp la corp, Moise, împreună cu Aaron, fratele său vitreg, şi Mariam, proorocița, se retrăsese pe o colină, de unde câmpul de bătaie putea fi cuprins cu privirea. Bărbăția lui nu era aceea a războiului. Într-o măsură mult mai mare, lui îi reveneau îndatoririle preoțeşti – şi cu toții încuviințară, fără a sta pe gânduri, că numai acestea puteau fi îndatoririle sale – să-l invoce cu brațele ridicate pe Dumnezeu în cuvinte înflăcărate, ca de pildă: „Ridică-te, Iehova al mulțimilor, al miilor de israeliți, pentru ca duşmanii tăi să se prefacă în pulbere, pentru ca aceia ce te urăsc să fugă dinaintea chipului tău!”

Amaleciții nu fugiră şi nu se prefăcură în pulbere, sau făcură şi una, şi alta numai pe alocuri şi în mod cu totul trecător, căci, dacă Israel era plin de mânie din pricină că îi era sete şi se săturase de mană, mulțimile de amaleciți erau şi mai mânioşi, iar după scurte răstimpuri de descurajare, atacau din nou pătrunzând primejdios până în apropierea colinei de pe care Moise şi ai săi urmăreau lupta. Se văzu însă în chip neîndoielnic că atâta vreme cât Moise ținea brațele ridicate spre cer, rugându-se, biruia Israel, iar când cobora brațele, învingea Amalec. Fiindcă nu avea el însuşi puterea să țină brațele mereu ridicate, Aaron şi Mariam îl sprijineau de-o parte şi de alta de subsuori, apucându-l şi de brațe, ca să-i rămână înălțate. Ce-a putut să însemne acest lucru se poate deduce din aceea că bătălia a durat de dimineață până seara, în tot acest timp Moise fiind nevoit să-şi mențină această poziție dureroasă. Se vede de-aici ce grea a fost pentru el bărbăția lui spirituală pe colina lor de rugăciune – cu siguranță, mai grea decât aceea a celor ce se luptau în vălmăşagul din vale.

Nici nu se putea rezista ziua întreagă; cei ce-l sprijineau pe învățător se vedeau nevoiți când şi când să-i lase jos

brațele, ceea ce-i costa mereu pe luptătorii lui Iehova mult sânge şi-i făcea să se afle la ananghie. Aaron şi Mariam ridicau atunci din nou brațele lui Moise, iar această privelişte insufla din nou curaj proaspăt celor de jos. La obținerea unui sfârşit favorabil al bătăliei contribui şi înzestrarea de comandant de oşti a lui Iosua. Era un tânăr războinic ce chibzuia bine planurile, inspirat şi clarvăzător, care născocea manevre cu totul noi, nemaiauzite până atunci, cel puțin în pustie; era, pe deasupra, un comandant care accepta cu calm o cedare temporară de teren. Îşi adună forțele cele mai bune, tineri unul şi unul, îngerii ucigători, la aripa dreaptă a duşmanului, se năpusti hotărât asupra acestuia, îl împinse înapoi, fiind victorios în acest loc, în vreme ce, fireşte, forța principală a lui Amalec se găsea în mare avantaj față de şirurile lui Israel şi cucerea de la acesta, printr-un salt furtunos, mult spațiu. Printr-o străpungere în flanc, Iehoşua ajunse totuşi în spatele lui Amalec, astfel că acesta fu nevoit să se întoarcă spre el, trebuind ca în acelaşi timp să lupte împotriva puterii principale a lui Israel care fusese aproape învinsă, dar care acum, prinzând din nou curaj, înainta; Amalec îşi pierdu capul şi începu să se îndoiască de victorie.

— Trădare! strigă el. Totul e pierdut! Nu mai nădăjduiți în biruință! Iehova ne-a învins, e un Dumnezeu de o viclenie de nepătruns!

Scoțând asemenea strigăte deznădăjduite, Amalec lăsă să-i cadă sabia şi fu măcelărit.

Numai puțini din ai săi izbutiră să fugă spre nord, unde se reuniră cu tribul principal al neamului lor. Israel ocupă oaza Cadeş, care se dovedi străbătută de un pârâu lat, susurător, acoperită de tufe folositoare şi pomi roditori şi plină de albine, păsări cântătoare, prepelițe şi iepuri. Copiii lui Amalec lăsați în sălaşele din sat măriră numărul propriei

generații tinere a lui Israel. Femeile lui Amalec deveniră femeile şi slujnicele lui Israel.

13

Moise, deşi multă vreme îl mai durură brațele, fu un om fericit. Că a rămas un om chinuit mai mult decât toți oamenii de pe pământ se va vădi mai departe. Deocamdată, însă, era foarte fericit de evoluția favorabilă a lucrurilor. Emigrarea reuşise, puterea răzbunătoare a faraonului se scufundase în Marea Roşie, călătoria prin pustiu se desfăşurase cu bine, iar lupta pentru Cadeş fusese câştigată cu ajutorul lui Iehova. Şedea acum măreț înaintea seminției tatălui său, încununat de prestigiul victoriei, ca „bărbatul Moise care ne-a scos din Egipt”, iar acesta era lucrul de care avea nevoie ca să-şi poată începe opera, opera de purificare şi modelare sub semnul celui nevăzut, de străpungere, sfărâmare şi formare a cărnii şi sângelui spre care năzuia. Era fericit că avea acum această carne pentru sine, separată şi în libertate, în oaza cu numele „Locaşul sfânt”. Oaza era atelierul său.

Arătă poporului muntele ce putea fi văzut între alți munți, la răsărit de Cadeş, dincolo de pustiu: Horeb, care putea fi numit şi Sinai, acoperit pe două treimi din înălțime cu tufişuri şi pleşuv sus, unde e sălaşul lui Iehova. Că aşa era, părea credibil, deoarece era un munte ciudat, deosebit de ceilalți munți prin aceea că deasupra vârfului său se afla un nor ca un acoperiş care, fără a se îndepărta vreodată, arăta în timpul zilei cenuşiu, iar noaptea lumina. Acolo, auzi poporul, pe panta acoperită de tufe, sub culmea de stâncă, Iehova îi vorbise lui Moise dintr-un mărăciniş ce ardea şi-i încredințase misiunea de a-i scoate din Egipt. Auziră acest lucru tremurând de teamă, sentiment care la ei încă ținea locul venerației şi al evlaviei. Într-adevăr, când Moise le

arăta muntele cu norul ce nu pierea niciodată şi le spunea că acolo şade Dumnezeul căruia îi sunt dragi şi care voia să le fie singurul Dumnezeu, tuturor, chiar şi moşnegilor bărboşi, le tremurau genunchii ca unor laşi fără seamăn, iar Moise îi certa, agitându-şi pumnii, pentru această josnică purtare şi-şi propunea să le dea curaj şi să-i familiarizeze cu Iehova, construindu-i un lăcaş şi în mijlocul lor, chiar la Cadeş.

Căci Iehova era o prezență mobilă – fapt legat, ca şi altele, de invizibilitatea lui. Şedea pe Sinai, şedea pe Horeb – acum, când abia se rânduiseră întru câtva la Cadeş în aşezările săteşti ale amaleciților, Moise îi ridică un cămin şi acolo, un cort în apropierea propriului său cort, pe care-l numi cortul întâlnirii şi adunării, dar şi coliba întemeierii, unde adăposti obiectele sacre pentru cinstirea celui fără de chip cioplit. Erau mai ales lucruri preluate din amintire de la cultul lui Iehova al madianiților: în primul rând, un fel de sipet cu prăjini de purtat, în care, după spusele lui Moise – şi el trebuia să ştie – trona nevăzută divinitatea şi care putea fi luat cu ei şi purtat în față pe câmpul de luptă, dacă, de pildă, Amalec s-ar fi întors, încercând să se răzbune. Lângă acea cutie era păstrat un toiag de bronz cu cap de şarpe, numit şi şarpele de bronz[114], în amintirea bine intenționatului truc al lui Aaron în fața faraonului, dar şi cu o semnificație secundară, anume aceea a toiagului pe care Moise îl întinsese deasupra Mării Roşii, ca să se despice în două. În chip deosebit însă, cortul lui Iehova mai adăpostea aşa-numitul efod[115], cu taşca de scuturat, din care aveau să sară biletele de oracol cu da sau nu, drept sau nedrept, bun

---

[114] Un toiag tămăduitor sculptat de Moise, vederea lui îi salva pe cei muşcați de şerpi.

[115] Veşmântul Marelui Preot.

sau rău, atunci când, într-un litigiu greu, de nerezolvat pentru oameni, vor trebui să facă apel nemijlocit la arbitrajul lui Iehova.

De cele mai multe ori, Moise însuşi judeca, în locul lui Iehova, în toate disputele şi pricinile de drept ce se iveau între oameni. Cel dintâi lucru pe care l-a şi făcut la Cadeş a fost să stabilească un loc de judecată unde plana litigiile şi rostea sentințe juridice: în locul unde țâşnea izvorul cel mai puternic, care fusese numit întotdeauna Me-Meriba, ceea ce se tălmăceşte prin „Apa procesului”; acolo rostea el sentințele în chestiuni de drept, făcându-le să curgă precum apa țâşnea din pământ. Dacă ne gândim însă că numărul celor ce se aflau sub privilegiul său exclusiv se ridica la douăsprezece mii cinci sute de suflete, ne dăm seama cât de chinuit era. Căci tot mai mulți oameni care-şi căutau dreptatea se înghesuiau la scaunul său de judecată de la izvor, cu cât dreptul era ceva cu totul nou pentru seminția părăsită şi pierdută, care aproape nu ştiuse că există aşa ceva – mai întâi, afla că dreptul este nemijlocit legat de invizibilitatea şi sfințenia lui Dumnezeu, şi că se află sub protecția lui, în al doilea rând, însă, că dreptatea cuprinde şi nedreptatea, lucru pe care poporul de rând nu-l putu înțelege multă vreme. Oamenii se gândeau că acolo unde izvorăşte dreptatea trebuie să i se dea fiecăruia dreptate şi, la început, nu putură să creadă că unul poate veni să i se facă dreptate, iar pricina lui e socotită ca nedreaptă, astfel că se vede nevoit să plece cu buzele umflate. Cel aflat într-o astfel de situație se căia mai apoi desigur că nu preferase să rezolve disputa cu partenerul său în felul dinainte, cu o piatră în pumn, mijloc prin care s-ar fi ajuns poate la altă ieşire; oamenii învățară anevoie de la Moise că un asemenea mijloc ar fi fost împotriva invizibilității lui Dumnezeu şi că nimeni nu trebuie să plece cu buzele umflate, dacă i s-a spus că, în numele dreptului, nu i s-a dat dreptate, deoarece

dreptul este frumos şi demn în sfânta lui invizibilitate indiferent dacă dă unuia dreptate, iar altuia nu.

Astfel, Moise fu nevoit nu numai să rostească sentinţe de drept, ci şi să-i înveţe pe oameni dreptul, ceea ce pentru el era un mare chin. El însuşi învăţase dreptul în internatul din Teba, sulurile de legi egiptene şi codicele lui Hammurabi, regele Eufratului. Acesta îl ajută în clasificarea sentinţelor date în multe cazuri ivite, aşa, de exemplu, atunci când un bou împunsese mortal un bărbat sau o femeie, boul trebuia ucis cu pietre, iar carnea lui nu trebuia mâncată, stăpânul său însă era nevinovat, cu excepţia cazului când se ştia că boul fusese întotdeauna pornit să împungă, iar stăpânul său nu-l păzise bine: în acest caz, îşi pierdea viaţa şi stăpânul boului, care însă, se putea răscumpăra plătind treizeci de sicli de argint. Sau, dacă cineva săpa o groapă şi n-o astupa precum se cuvine, astfel încât cădea în ea un bou ori un măgar, stăpânul gropii era obligat să-l împace pe omul păgubit plătindu-i bani, dar leşul îi aparţinea lui. Mai interveneau apoi răniri corporale, maltratarea sclavilor, hoţia şi efracţia, pagubele aduse ogoarelor, incendierea, folosirea abuzivă a unor obiecte împrumutate. În toate aceste cazuri şi într-o sută de altele, Moise dădea sentinţa bizuindu-se pe Hammurabi, hotărând ce e drept şi ce nedrept. Dar pentru un *singur* judecător erau prea multe cazuri, scaunul de judecată de la izvor era suprasolicitat, dacă învăţătorul cerceta fiecare incident cât de cât conştiincios, nu mai termina, aşa că trebuia să amâne multe. La cele vechi se adăugau mereu altele noi, iar el era mai chinuit decât toţi oamenii.

14

Fu de aceea un mare noroc că Ietro, cumnatul său din Madian, veni să-l viziteze la Cadeş şi-i dădu un sfat bun, la

care n-ar fi ajuns singur, din cauza caracterului său în oarecare măsură prea autoritar. Îndată după sosirea în oază, Moise mânase pe cineva la cumnatul său din Madian, cu rugămintea ca acesta să i-o trimită înapoi pe soția sa Sefora împreună cu cei doi fii ai lor, pe care-i adăpostise în cortul său, în timpul tribulațiilor cu egiptenii. Din prietenie, Ietro venise, însă, el însuşi, ca să-i aducă personal soția şi fiii, să-l îmbrățişeze, să vadă cum stau lucrurile şi să afle de la el cum se petrecuseră toate.

Era un şeic trupeş, cu privire voioasă, cu gesturi domoale, chibzuite, un om de lume, principe al unui popor dezvoltat, de un nivel social superior. Primit cu multă solemnitate, Ietro intră în coliba lui Moise şi află nu fără uimire cum unul dintre zeii săi şi chiar cel fără chip cioplit, îşi arătase într-un mod atât de extraordinar puterea ajutându-l pe Moise şi pe ai săi şi cum ştiuse să-i scape din mâna egiptenilor.

— Cine s-ar fi gândit! spuse el. S-ar părea că e mai mare decât am presupus noi, iar ceea ce-mi spui tu mă face să mă tem că până acum i-am dat prea puțină atenție. Am să port de grijă ca şi la noi să ajungă la mai mare cinste.

Pentru a doua zi s-au fixat jertfe publice prin ardere, cum rareori organiza Moise. El nu prețuia în chip exagerat jertfele; acestea nu sunt, zicea, ceva esențial dinaintea celui nevăzut, jertfe aduc şi celelalte popoare ale lumii. Iehova însă grăieşte: „Înainte de toate, ascultați vocea mea, ceea ce înseamnă: vocea slugii mele Moise, iar atunci voi fi Dumnezeul vostru, iar voi poporul meu”. De această dată însă, se aduseră jertfe prin tăiere şi ardere de vite, atât pentru nasul lui Iehova, cât şi pentru sărbătorirea sosirii lui Ietro. Şi iarăşi după o zi, în zori, Moise îl luă pe cumnatul său la „Apa procesului” ca să asiste la şedința lui de judecată şi să vadă cum şade Moise şi face dreptate

poporului. Fu înconjurat de împricinați de dimineața până seara şi nici vorbă să termine.

— Te rog să mă ierți, cumnate, spuse oaspetele, când plecă de-acolo împreună cu Moise, ce te mai chinuieşti, omule! Şezi singur, iar poporul stă în jurul tău de dimineața până seara! De ce faci asta?

— Dar trebuie, răspunse Moise. Poporul vine la mine ca să judec între un om şi semenul său, să le arăt ce spun dreptul şi legile lui Dumnezeu.

— Dar, dragul meu, cum poți fi atât de lipsit de dibăcie! replică Ietro. Oare aşa se domneşte, iar un domnitor trebuie să se chinuiască făcând el singur totul? Te istoveşti de-l apucă pe om jalea, aproape că ți se stinge lumina ochilor, iar de atâta judecată îți pierzi glasul. Poporul, la rându-i, nu osteneşte mai puțin. Nu aşa se începe, nu poți să rezolvi singur multă vreme toate pricinile. Şi nici nu e nevoie – ascultă-mă pe mine! E destul că reprezinți poporul în fața lui Dumnezeu şi aduci dinaintea lui marile probleme care-i privesc pe toți. Roteşte-ți ochii, adăugă Ietro cu gesturi tihnite, şi caută în mulțimea asta a ta oameni legiuiți, cu oarecare prestigiu, şi fă-i conducători peste popor: peste o mie, peste o sută, ba chiar peste cincizeci şi peste zece, pentru ca ei să judece după drept şi după legile pe care le vei stabili pentru popor. Să aducă în fața ta numai cazurile foarte importante, pe cele mărunte să le rezolve ei – despre acestea nici n-ai nevoie să ştii. N-aş fi avut burticica mea şi n-aş fi putut veni să te vizitez, dacă mi-ar fi trecut prin cap să ştiu toate alea şi să procedez ca tine.

— Dar judecătorii vor primi daruri, răspunse Moise cu tristețe, şi vor da dreptate celor fără Dumnezeu. Căci darurile îi fac orbi pe cei ce văd şi întorc pe dos treburile justiției.

— O ştiu şi eu, replică Ietro. O ştiu prea bine. Dar când e vorba de aplicarea dreptului şi când există o anumită

ordine, trebuie să se țină întru câtva seama şi de faptul că unele lucruri se încurcă datorită darurilor, dar asta nu e cine ştie ce. Vezi, cei ce primesc daruri sunt oameni obişnuiți, dar poporul e alcătuit tot din oameni obişnuiți, de aceea el înțelege cele obişnuite, dar cele obişnuite îi vor fi plăcute în comunitate. Dar, dacă vreunuia cauza i-a fost rezolvată pe dos de judecătorul pus peste zece oameni, fiindcă acesta a fost mituit de cel fără Dumnezeu, cel păgubit trebuie să urmeze calea ierarhică şi să continue procesul, adresându-se judecătorului pus peste cincizeci de oameni şi celui pus peste o sută de oameni, în sfârşit celui pus peste o mie de oameni – acesta din urmă primeşte cele mai multe daruri, iar de aceea are o privire mai liberă, aşa că la acesta va găsi dreptatea, dacă nu cumva s-a plictisit mai înainte.

Aşa vorbi Ietro, cu gesturi domoale care făceau omului viața mai uşoară doar văzându-le şi arătau că e regele-preot al unui popor dezvoltat din pustie. Moise îl ascultă cu tristețe şi dădu din cap. El avea sufletul omului singuratic, înclinat spre reflecție şi cele spirituale, care dă gânditor din cap în fața înțelepciunii lumii, fiind de acord că aceasta poate avea desigur dreptate. Într-adevăr, dădu urmare sfatului primit de la dibaciul său cumnat – era cu totul inevitabil. Instală judecători laici, care începură să judece la izvorul cel mare şi la altele mai mici după învățăturile sale şi să dea sentințe în cazurile de fiecare zi (de exemplu, dacă un măgar cădea într-o groapă); înaintea lui, preotul lui Dumnezeu, veneau numai cazurile capitale, în cele foarte mari hotărau sacrele bilete ale oracolului.

În felul acesta, nu mai era implicat peste măsură în treburi, ci avea brațele libere pentru continuarea operei de modelare, pe care avea de gând s-o săvârşească asupra trupului necioplit al poporului şi pentru care Iosua, tânărul strateg, îi dobândise prin luptă un atelier, anume oaza

Cadeş. Neîndoielnic, dreptul era un exemplu important pentru implicaţiile invizibilităţii lui Dumnezeu, totuşi numai un exemplu: Moise avea de îndeplinit o muncă uriaşă, îndelungată, căreia trebuia să-i facă faţă cu mânie şi cu răbdare, nu numai pentru a forma din hoardele necioplite un popor ca altele, căruia să-i placă cele obişnuite, ci un popor neobişnuit şi separat de celelalte, un chip pur, cu faţa ridicată spre cel nevăzut şi consfinţit lui.

15

Poporul se lămuri în curând ce însemna să cazi în mâinile unui meşter mânios şi răbdător, responsabil faţă de cel nevăzut, ca Moise, şi înţelese că acea poruncă nefirească de a renunţa la orice strigăt de bucurie în urma înecării duşmanului nu fusese decât un început – şi anume un început anticipativ care se afla de pe atunci departe în domeniul purităţii şi al sfinţeniei şi avea multe premise ce trebuiau îndeplinite mai înainte de a ajunge până la a nu mai socoti o asemenea cerere drept cu totul nefirească. Cum stăteau lucrurile cu plebea aceea, în ce măsură era ea o simplă materie primă din carne şi sânge, care ignora noţiunile fundamentale de puritate şi sfinţenie, în ce măsură Moise trebuia să înceapă de la capăt şi s-o înveţe lucrurile elementare se poate deduce din prescripţiile precare cu care a pornit să lucreze, să cioplească şi să spargă – nu spre placul ei; blocul nu e de partea maestrului, ci împotriva lui, şi chiar cele dintâi acţiuni întreprinse pentru modelarea lui i se par întru totul nefireşti.

Moise se găsea necontenit între ei, când ici, când colo, când într-un sat, când în altul, îndesat, cu ochii săi îndepărtaţi şi nasul său turtit, îşi agita din încheieturile late pumnii, îi zguduia, îi critica, îi ocăra şi îi reglementa existenţa, îi dojenea, îi îndrepta, făcea curăţenie, luând ca

piatră de încercare invizibilitatea lui Dumnezeu, a lui Iehova, care-i condusese scoțându-i din Egipt, pentru a face din ei poporul său şi a avea în ei pe oamenii săi sfinți, sfinți cum era El. Deocamdată, nu erau decât o plebe, ceea ce se vedea şi din aceea că-şi goleau trupul în tabără oriunde s-ar fi găsit. Aceasta era o ruşine şi o pestilență. Trebuie să ai un loc în afara taberei, unde să te duci să-ți faci nevoile, m-ai înțeles? Şi trebuie să ai o săpăligă, ca să sapi mai înainte de a te lăsa pe vine, iar după ce te-ai ridicat, să astupi, căci Domnul, Dumnezeul tău umblă prin tabăra ta, din care pricină trebuie să fie o tabără sfântă, anume una curată, pentru ca el să nu fie nevoit să-şi astupe nasul şi să-şi întoarcă fața de la tine. Căci sfințenia începe cu curățenia, iar această curățenie în cele grosolane este începutul grosolan al oricărei curățenii. Ai înțeles asta, Ahiman, şi tu, femeie Naomi? Data viitoare vreau să văd la voi o săpăligă, altminteri să dea îngerul ucigător peste voi!

Trebuie să fii curat şi să te îmbăiezi mult cu apă curgătoare, de dragul sănătății; fără sănătate, nu există curățenie şi sfințenie, iar boala e necurată. Dacă-ți închipui că bădărănia e mai sănătoasă decât deprinderea de a fi curat, înseamnă că eşti un idiot şi meriți să fii lovit de gălbinare, de trânji şi gâlcile egiptene. Dacă nu ai grijă de curățenie, dă peste tine vărsatul negru, iar sămânța ciumii trece din sângele unuia în al altuia. Învață-te să deosebeşti între curățenie şi necurățenie, altminteri nu exişti înaintea celui nevăzut şi nu eşti decât o gloată. De aceea, dacă un bărbat sau o femeie are lepra care-l macină, ori o scurgere urâtă din trup, pecingine ori râie, sunt necurați şi nu trebuie îngăduiți în tabără, ci scoşi din ea, izolați în necurățenie, aşa cum v-a izolat pe voi Domnul, ca să fiți curați. Iar ce a atins acela, sau pe ce a zăcut, şaua pe care a călărit trebuie arse. Dacă s-a curățit în izolare, atunci trebuie să numere şapte zile, ca să vadă dacă e cu adevărat

curat, să se spele temeinic cu apă, după care se poate întoarce.

Deosebeşte! îţi spun, şi fii sfânt înaintea lui Dumnezeu, altminteri nu poţi fi sfânt, aşa cum vreau să te am. Prea mănânci toate alea amestecate, fără alegere şi sfinţenie, precum văd, de mă apucă groaza. Trebuie însă să mănânci cutare lucru, iar pe altul să nu-l mănânci, e de trebuinţă să ai mândria ta şi să ştii ce-i scârba. Dintre animale poţi să le mănânci pe cele cu copita despicată şi care rumegă. Cele care rumegă, dar n-au copita despicată, cum e cămila, să fie pentru voi necurate şi să nu le mâncaţi. Fără-ndoială, buna cămilă nu e necurată ca făptură vie a lui Dumnezeu, dar ca mâncare nu e potrivită, tot atât cât şi porcul, care are copitele despicate, dar nu rumegă. De aceea deosebiţi! Tot ceea ce are aripioare şi solzi în apă puteţi mânca, dar cele ce se târăsc prin ea fără aripioare şi solzi, cum e salamandra, vin tot de la Dumnezeu, dar să nu vă faceţi hrană din ele. Dintre păsări, ocoliţi vulturul, uliul, vulturul-pescar, acvila şi celelalte de seama lor. În plus, toate felurile de ciori, struţul, huhurezul, cucul, cucuveaua, lebăda, bufniţa, liliacul, boul-de-baltă, barza, bâtlanul şi gaiţa, precum şi rândunica. Am uitat pupăza, şi pe ea trebuie s-o ocoliţi. Cine-o să mănânce nevăstuică, şoarece, broască sau arici? Cine e atât de mizerabil, încât să mănânce veverițe, soboli şi şerpi-de-casă sau altele asemenea care se strecoară pe pământ şi se târăsc pe burtă? Voi însă o faceţi, ca nişte neoameni! Dacă o să mai văd pe careva mâncând un şarpe-de-casă, am să-i trag o praftură de n-o s-o mai facă niciodată. E-adevărat, omul nu moare din asta, iar carnea de şarpe nici nu e vătămătoare, dar e ruşinos s-o mănânce omul, şi pentru voi multe trebuie să fie ruşinoase. De aceea nu trebuie să mâncaţi nici un fel de stârvuri, care sunt pe deasupra şi vătămătoare.

În felul acesta le prescrise Moise oamenilor ce să mănânce şi le fixă îngrădiri în privinţa hranei, dar nu numai a ei. La fel o făcu şi în cele privitoare la plăcere şi dragoste, fiindcă şi în acestea totul mergea anapoda, cum şi era de aşteptat de la o adevărată gloată. Să nu te faci vinovat de adulter, le spuse, căci căsătoria este o îngrădire sfântă. Dar ştii tu ce-nseamnă adulterul? Înseamnă o sută de îngrădiri ce rezultă din sfinţenia lui Dumnezeu şi nu numai să nu râvneşti femeia aproapelui tău, atâta-i prea puţin. Căci tu trăieşti întru carne, dar ai făcut legământ cu cel nevăzut, iar căsătoria este în faţa lui Dumnezeu esenţa purităţii întru carte. De aceea, ca să-ţi dau numai o pildă, nu trebuie să-ţi iei o femeie şi pe deasupra pe mama ei. Aceasta nu se cuvine. Şi să nu te culci niciodată cu sora ta, ca să-i vezi ruşinea, căci acesta este incest. Să nu te culci nici cu mătuşa ta, e ceva nedemn şi pentru ea, şi pentru tine, aşa că să te fereşti cu teamă de acest lucru. Când o femeie are boala ei, cruţ-o şi nu te apropia de fântâna sângelui ei. Când însă unui bărbat i se întâmplă ceva ruşinos în somn, acela este necurat până în seara următoare şi trebuie să se îmbăieze sârguincios cu apă.

Am auzit că ai făcut din fiica ta târfă şi iei de la ea bani câştigaţi din curvie. Să n-o mai faci, căci de vei stărui în aceasta, voi pune să fii ucis cu pietre. Ce-ţi veni să te culci cu un băiat cum o faci cu femeia? E o nerozie şi un lucru scârbos pentru popor, iar amândoi trebuie daţi morţii. Dacă o face careva, fie bărbat, fie femeie, cu un animal, trebuie stârpit cu totul şi dat morţii, împreună cu animalul.

Închipuiţi-vă cât de uluiţi au fost oamenii din pricina tuturor acestor îngrădiri! La început, au avut sentimentul că, supunându-se lor, nu le mai rămâne nimic din plăcerile vieţii. Moise cioplea la ei cu dalta de zburau bucăţi, lucru ce trebuie înţeles ad litteram, căci cu pedepsele pe care le stabilea pentru cele mai grave încălcări ale acestor îngrădiri

nu era de glumit, iar dincolo de poruncile sale stăteau Iosua şi îngerii săi ucigători.

— Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru, spunea Moise, cu pericolul ca oamenii să-l socotească pe el însuşi cu adevărat aşa ceva, care v-am scos din Ţara Egiptului şi v-am despărţit de alte popoare. De aceea trebuie să despărţiţi şi voi cele curate de cele necurate şi să nu trăiţi în desfrâu ca alte popoare, ci să-mi fiţi sfinţi. Căci eu, Domnul, sunt sfânt, şi v-am despărţit ca să fiţi ai mei. Lucrul cel mai necurat din toate este să luaţi în seamă vreun alt Dumnezeu în afară de mine, căci eu mă numesc cel râvnitor. Lucrul cel mai necurat din toate este să vă faceţi un chip cioplit, fie că arată ca bărbat sau femeie, bou sau şoim, peşte sau vierme, deoarece prin aceasta vă arătaţi necredincioşi faţă de mine, chiar dacă aţi spune că acel chip cioplit este al meu; închinarea la idoli e o necurăţenie la fel cu aceea săvârşită de cel ce s-ar culca în desfrâu cu sora lui sau cu un animal. Feriţi-vă! Mă aflu printre voi şi văd totul. Dacă cineva s-ar deda desfrâului cinstindu-i pe zeii Egiptului întruchipaţi de animale sau morţi, aceluia am să i-o plătesc. Am să-l izgonesc în pustie şi am să-l despart de ceilalţi ca pe un gunoi. Asemenea, cel ce-şi arde tăria pentru a-i aduce jertfă lui Moloh, de care, precum ştiu, desigur, vă mai aduceţi aminte, este un rău şi-l voi pedepsi cu râul. Să nu-i pui să treacă prin foc pe fiul tău sau pe fiica ta după credinţa neroadă a poporului, nici să nu iei în seamă zborul sau strigătul păsărilor, să nu vorbeşti în taină cu ghicitori, prezicători şi astrologi, nici să-i întrebi pe morţi şi să faci vrăji în numele meu. Dacă vreun şarlatan se foloseşte de numele meu ca mărturie, o face fără de nici un folos, iar eu am să-l nimicesc. Dar vrajă şi grozăvie pentru popor este chiar şi să-ţi arzi alunițe, să-ţi razi părul de deasupra ochilor şi să-ţi sfâşii obrazul din jale pentru un mort – eu nu îngădui aşa ceva.

Ce uluiți au fost oamenii! Nici măcar nu aveau voie să-şi facă tăieturi de doliu şi să se tatueze puțin! Îşi dădeau seama acum la ce ducea invizibilitatea lui Dumnezeu. Legământul cu Iehova se tălmăcea prin mari îngrădiri; cum însă în spatele lui Moise se afla îngerul ucigător şi nimeni nu voia să se vadă alungat în pustie, cele ce le interzicea Moise le apărură în curând ca înfricoşătoare – la început numai datorită pedepsei; aceasta nu i-a împiedicat însă de a pune asupra faptei înseşi pecetea de ceva rău, astfel că la comiterea ei se simțeau vinovați, fără a se mai gândi la pedeapsă.

Ține-ți inima în frâu, le spunea Moise, şi nu-ți arunca ochii la avutul altuia, dorind să-l ai, căci uşor te face aceasta să i-l iei, fie furându-l în taină, ceea ce e o laşitate, fie ucigându-l pe proprietar, ceea ce e o cruzime. Iehova şi cu mine nu vă dorim nici laşi, nici cruzi, ci să vă aflați pe undeva la mijloc, adică să fiți cumsecade. Ați înțeles măcar atât?! A fura este o mişelie săvârşită pe furiş, dar a făptui o crimă, fie din furie sau lăcomie, fie din furie lacomă sau lăcomie furioasă este o ticăloşie strigătoare la cer, iar împotriva celui ce o săvârşeşte îmi voi întoarce fața, de nu va şti unde să se mai ascundă. Căci el a vărsat sânge, iar sângele este ceva de sfântă sfială şi o mare taină, o jertfă ce mi se aduce pe altar şi o împăcare. Sânge să nu mâncați şi nici carne cu sânge în ea, căci sângele este al meu. Celui ce este mânjit cu sângele unui om, aceluia inima să i se îmbolnăvească de înghețul groazei, pe acela am să-l alung, încât să fugă de el însuşi până la capătul lumii. Spuneți amin la aceasta!

Iar ei spuseră amin, cu nădejdea că prin crimă se înțelege numai uciderea, spre care nu prea îi trăgea inima, sau numai ocazional. Reieşi însă că Iehova dădea cuvântului un sens tot atât de larg ca şi adulterului, înțelegând prin el tot felul de fapte, astfel încât crimă şi ucidere puteau fi şi vini în

aparență mărunte; la orice pagubă adusă altuia prin falsitate şi înşelăciune, spre care erau cu toții foarte înclinați, sângele aceluia şi începea să curgă. Nu trebuiau să se înşele unul pe altul, să depună împotriva cuiva mărturie mincinoasă, să folosească măsuri necinstite, greutăți necinstite şi baniț necinstite. Toate acestea li se păreau oamenilor ceva extrem de nefiresc, iar la început numai fireasca frică de pedeapsă a fost aceea care a aruncat asupra poruncii şi interdicției o aparență de firesc.

Că trebuie să-i cinsteşti pe tatăl tău şi pe mama ta, cum cerea Moise, era de asemenea o obligație cu un înțeles mai larg decât ai fi presupus în prima clipă. El doar începea cu cel ce-ar fi ridicat mâna împotriva părinților săi, sau i-ar fi ocărât. Dar respectivul trebuia să se extindă şi asupra celor ce doar ar fi putut să-i fie părinți. În fața capetelor cărunte trebuie să te ridici în picioare, să încrucişezi brațele şi să-ți înclini capul nerod – mă înțelegi? Aşa o cere buna-cuviință față de Dumnezeu. – Singura mângâiere în toate acestea era că dacă unui om nu-i era îngăduit să-l ucidă pe semenul său, avea la rându-i perspectiva să ajungă el însuşi bătrân şi cărunt, astfel încât ceilalți să trebuiască să se ridice în fața lui.

În cele din urmă însă, se dovedi că bătrânețea era doar o metaforă pentru tot ceea ce era vechi, pentru ceea ce nu era de azi sau de ieri, ci venea de demult, pentru tradiția pioasă, pentru datinile părinților. Acestora trebuia să le arăți respect, față de ele trebuia să te porți cu teamă de Dumnezeu: Trebuie să-mi sfințeşti ziua de sărbătoare, ziua când te-am scos din Egipt, ziua pâinii nedospite şi, totodată, ziua când m-am odihnit după geneză. Să nu murdăreşti cu sudoarea muncii ziua mea, sabatul, ți-o interzic! Căci te-am scos cu mână puternică şi cu brațul întins din casa egipteană unde-ai slujit, unde ai fost o slugă şi un animal de muncă, iar ziua mea trebuie să fie ziua libertății tale, pe care

trebuie s-o sărbătoreşti. Vreme de şase zile să fii agricultor, sau făurar de pluguri, sau olar, sau arămar, sau tâmplar, dar în ziua mea să-ţi pui veşminte curate, să nu fii altceva decât om, iar ochii tăi să se deschidă spre cele nevăzute.

În ţara Egiptului ai fost o slugă chinuită – adu-ţi aminte de aceasta în purtarea ta faţă de cei ce sunt străini printre voi, fiii lui Amalec, de-o pildă, pe care Dumnezeu i-a dat în mâna ta, şi nu-i asupri! Priveşte-i ca pe tine însuţi şi dă-le aceleaşi drepturi sau, de nu, am să intervin eu, căci ei sunt sub protecţia lui Iehova. În genere, să nu faci o deosebire neroadă şi neruşinată între tine şi celălalt, socotind că numai tu eşti adevărat şi important, iar celălalt nu este decât aparenţă. Viaţa vă aparţine laolaltă şi e doar o întâmplare că tu nu eşti el. De aceea nu te iubi numai pe tine, ci-l iubeşte asemenea şi pe el şi poartă-te cu el cum ai dori tu ca el să se poarte cu tine, dacă el ar fi tu! Fiţi prietenoşi între voi şi sărutaţi-vă vârful degetelor când treceţi unul pe lângă altul, înclinaţi-vă cu bunăcuviinţă şi rostiţi salutul: „Fii teafăr şi sănătos!” Chiar dacă o asemenea purtare şi sărutul vârfului degetelor nu sunt decât semne exterioare de bună-cuviinţă, gesturile voastre vă trezesc în inimă ceva din ceea ce ar trebui să se afle acolo faţă de semenul vostru. Spuneţi amin la toate acestea!

Iar ei spuseră amin.

16

Acest amin nu însemna mare lucru – îl rosteau fiindcă el era bărbatul ce-i scosese cu bine din Egipt, înecase carele faraonului şi câştigase bătălia pentru Cadeş, dar până când să le intre cât de cât, să le intre măcar aparent în carne şi sânge cele ce îi învăţa şi le impunea, îngrădiri, porunci şi interdicţii, avea să dureze mult, iar el avea să ia asupră-i o uriaşă cantitate de muncă: să edifice din gloată pentru

Domnul un popor sfânt, un chip pur, care să existe dinaintea celui invizibil. Lucră la această operă în Cadeş, atelierul său, în sudoarea feţii, rotindu-şi ochii îndepărtaţi pretutindeni – ciopli, sparse, modelă şi netezi blocul îndărătnic cu îndârjită răbdare, cu o repetată indulgenţă şi cu iertări numeroase, cu mânie înflăcărată şi cu pedepse necruţătoare, de multe ori gata să deznădăjduiască, atunci când carnea în care lucra se arăta atât de refractară, de uitucă şi gata să cadă în recidivă, când oamenii neglijau să sape gropi cu săpăliga, când mâncau carne de şarpe, se culcau cu sora lor sau chiar cu un animal, îşi înţepau aluniţele şi se ghemuiau să asculte prezicătorii, se strecurau să fure şi se ucideau unul pe altul.

„O, gloată netrebnică! le spunea atunci. Veţi vedea că Domnul va veni odată brusc asupra voastră şi vă va nimici." Dar Domnului însuşi îi spunea: „Ce pot face cu această carne şi de ce te-ai arăta neîndurător cu mine, punându-mi pe umeri o povară mai greu decât pot s-o port? Mai bine aş curăţa de gunoi un grajd care n-a văzut şapte ani apa şi lopata şi aş defrişa o junglă, ca să fac din ea ogor decât să scot din adunătura asta un chip curat. Cum de-am ajuns să port în braţe poporul acesta de parcă eu l-aş fi născut? Nu sunt înrudit cu el decât pe jumătate, din partea tatei. De aceea, rogu-te, lasă-mă să mă bucur de viaţa mea şi scuteşte-mă de misiunea pe care mi-ai încredinţat-o, sau mai curând ucide-mă!"

Din lăuntrul său, Domnul îi răspunse cu voce atât de limpede, încât o auzi cu urechile şi căzu cu faţa la pământ:

„Tocmai pentru că eşti înrudit cu ei numai pe jumătate, din partea celui îngropat, eşti bărbatul chemat să mi-i prelucrezi şi să faci din ei poporul sfânt. Căci dacă ai fi din mijlocul lor şi ai fi chiar unul dintre ei, nu i-ai vedea şi n-ai fi în stare să ridici mâna la ei. În afară de asta, toate cele de care te jeluieşti în faţa mea nu-s decât mofturi, prin care

vrei să fii scutit de trudă. Căci cu siguranță vezi că efectele au început să se arate la ei, le-ai şi dat o conştiință, astfel că se simt rău atunci când făptuiesc ceva rău. Aşadar nu te preface în fața mea ca şi cum chinul tău nu ți-ar aduce cea mai mare plăcere! E plăcerea mea aceea pe care o simți, e plăcerea lui Dumnezeu, iar fără ea viața te-ar scârbi, cum s-a scârbit poporul de mană numai după câteva zile. Numai dacă te-aş ucide, fireşte, te-ai putea lipsi de ea".

Culcat cu fața la pământ, cel chinuit dădu din cap la cuvintele lui Iehova, recunoscând că aşa este, şi se ridică pentru a-şi continua chinul. Era un om chinuit nu numai ca modelator al poporului, chinul şi necazurile pătrunseră până în viața lui de familie. Din pricina lui se iscară supărare, invidie şi ceartă, iar în coliba sa nu mai era pace – din vina lui, dacă vreți, căci cauza supărărilor erau simțurile sale – acestea, ațâțate de opera la care lucra, îl legau de o maură, de cunoscuta maură.

Se ştie că pe atunci trăia, în afară de prima lui femeie, Sefora, mama fiilor săi, cu o maură – o femeie din țara Cuş, care ajunsese încă de copilă în Egipt, trăise în mijlocul seminției în Goşen şi se alăturase emigrării. Cunoscuse fără îndoială câțiva bărbați, totuşi Moise o luase ca tovarăşă de pat. În felul ei, era o făptură splendidă, cu sâni pietroşi, cu ochi jucăuşi, cu buze pline, în care, sărutându-le, te puteai cufunda ca într-o aventură, şi cu o piele înmiresmată. Moise ținea foarte mult la maură, din nevoia de a se deconecta, şi nu putea să se despartă de ea, deşi din această pricină trebuia să suporte adversitatea întregii sale case: nu numai din partea soției sale madianite şi a fiilor ei, ci şi, mai ales, din partea surorii şi a fratelui vitreg, Mariam şi Aaron. Sefora, care avea mult din mentalitatea reținută a unui om de lume a fratelui său, Ietro, se împăca de bine, de rău cu rivala sa, mai ales fiindcă aceasta îşi tăinuia față de dânsa triumful feminin şi i se arăta supusă; o trata pe maură mai

mult batjocoritor decât cu ură, iar faţă de Moise se arăta în această treabă mai curând ironică decât să dea frâu liber geloziei. Fiii ei, Ghersom şi Eliezer, care făceau parte din ceata de luptători a lui Iosua, aveau prea mult bun-simţ, ca să se poată răzvrăti împotriva tatălui lor; se vedea doar că legătura acestuia îi supără şi-i face să se ruşineze.

Cu totul altfel stăteau lucrurile cu Mariam, proorociţa, şi cu Aaron cel mieros. Ura lor împotriva ibovnicei maure era mai plină de mânie decât a celorlalţi, deoarece în ea se sublima mai mult sau mai puţin o invidie mai profundă şi mai generală, care-i unise: De mai multă vreme începuseră să-l pizmuiască pe Moise pentru relaţia sa apropiată cu Dumnezeu, pentru rolul său de îndrumător spiritual, pentru alegerea persoanei sale în vederea operei ce trebuia realizată, alegere pe care o socoteau a fi în cea mai mare parte o manifestare de vanitate, căci ei doi se socoteau la fel de buni, ba chiar mai buni decât el şi-şi spuneau unul altuia: „Vorbeşte oare Domnul numai cu Moise? Nu vorbeşte şi prin noi? Cine este acest bărbat, Moise, încât să se ridice atât de sus deasupra noastră?” – Acesta era temeiul indignării pe care o arătau faţă de legătura sa cu maura şi, ori de câte ori, porniţi pe ceartă, îl încolţeau pe fratele lor, spre durerea lui, cu reproşuri privitoare la pasiunea nopţilor sale, aceste reproşuri nu erau decât punctul de plecare pentru alte învinuiri: în curând, abătându-se de la ele, se referiră la nedreptatea ce li se făcea prin aceea că se mărise pe sine.

Odată, spre seară, intrară în coliba lui şi-l chinuiră, cum am spus că obişnuiau să-l chinuiască: maura în sus şi maura în jos, prea mult ţine la sânii ei negri, şi ce scandal e ăsta, ce ocară pentru Sefora, prima lui femeie, ce lucru compromiţător pentru el însuşi, care pretinde că e un principe al lui Dumnezeu şi singurul purtător de cuvânt al lui Iehova pe pământ...

— Pretind? zise Moise. Sunt ceea ce m-a însărcinat Dumnezeu să fiu. Ce urât e însă din partea voastră, ba chiar foarte urât să mă pizmuiți pentru plăcerea mea şi pentru destinderea pe care o caut la pieptul maurei mele! Ca să te culci cu o maură nu e un păcat în fața lui Dumnezeu şi nu e un lucru interzis între atâtea interdicții pe care mi le-a inspirat el. Precât ştiu, nu e.

Ei da, spuseră ei, îşi alege interdicțiile după gustul său, iar azi, mâine o să pretindă chiar că trebuie să te culci cu maurele, fiindcă se socoate singurul purtător de cuvânt al lui Iehova. Să nu uite că ei, Mariam şi Aaron, sunt copiii adevărați ai lui Amram, nepotul de bunic al lui Levi, în vreme ce el nu-i la urma urmelor decât un copil găsit în stuf, aşa că ar trebui să învețe puțină smerenie, căci, stăruind atâta în privința maurei, fără a lua în seamă supărările pricinuite, o face numai din mândrie şi înfumurare.

— Cine poartă vina pentru chemarea sa? spuse el. Şi cine e de vină că dă în cale de un mărăciniş ce arde? Mariam, am prețuit întotdeauna darul tău profetic şi nu am negat niciodată că te pricepi să suni din tâmpină...

— De ce mi-ai interzis imnul *Cal şi ostaş*? întrebă Mariam. Şi de ce m-ai împiedicat să sun din tâmpină ca să dănțuie femeile, sub pretextul că Dumnezeu şi-a oprit cetele să se bucure de pieirea egiptenilor? A fost ceva urât din partea ta!

— Şi pe tine, Aaron, continuă cel încolțit, te-am pus în slujba de mare preot la cortul întemeierii şi ți-am încredințat cutia, efodul şi şarpele de bronz, ca să le păstrezi. Aşa te-am prețuit.

— A fost cel mai neînsemnat lucru pe care-l puteai face, replică Aaron, căci fără elocvența mea n-ai fi putut câştiga niciodată cu nerozia gurii tale poporul pentru Iehova, nici nu l-ai fi înduplecat să plece. Tu însă te numeşti bărbatul

care ne-a scos din Egipt. Dacă ne prețuieşti şi nu te ridici prin înfumurare mai presus de cei ce sunt cu adevărat frate şi soră, de ce nu asculți de vorbele noastre şi te încăpățânezi când te prevenim că prin legătura ta cu negresa pui în pericol întregul neam? Legătura asta e o băutură amară ca fierea pentru Sefora, soția ta madianită, prin ea jigneşti întregul Madian, astfel că Ietro, cumnatul tău, va porni război împotriva noastră, toate astea din pricina toanei tale cu negresa.

— Ietro, spuse Moise cu mare stăpânire de sine, este un om de lume, un domn chibzuit, care va înțelege cu siguranță că Sefora – cinstit fie-i numele – nu mai poate oferi unui bărbat foarte chinuit şi greu împovărat ca mine destinderea necesară. Pielea maurei mele îmi miroase însă ca scorțişoara şi ca uleiul de cuişoare, ea îmi îmbată toate simțurile, aşa că, rogu-vă, dragi prieteni, îngăduiți-mi-o, totuşi.

Cei doi, însă, nu voiră. Porniți pe gâlceavă, îi cerură nu numai să se despartă de maură şi s-o îndepărteze din patul său, ci şi s-o alunge fără apă în pustiu.

Vâna de pe fruntea lui Moise se umflă de mânie, pumnii începură să-i tremure aprig lângă şolduri. Dar mai înainte de a putea să deschidă gura şi să răspundă, se produse un cu totul alt cutremur – interveni Iehova, îşi întoarse fața împotriva fratelui şi surorii cu inimă de piatră şi luă partea slujitorului său Moise, în aşa fel încât nimeni nu avea să uite vreodată cele întâmplate. Se petrecu ceva îngrozitor şi nemaivăzut.

17

Se cutremurară temeliile. Pământul se smuci, se zgudui şi se zvârcoli sub picioarele lor, în aşa fel că nu se mai putură ține pe ele, ci se legănară încolo şi-ncoace în coliba ai cărei stâlpi de susținere fură zgâlțâiți ca de pumnii unui

uriaş. Tăriile se clătinară însă nu numai într-o parte, ci, anapoda şi ameţitor, în toate părţile odată, astfel că fu ceva îngrozitor; totodată, se auziră un urlet şi un bubuit subpământean, iar de sus şi de afară un puternic sunet ca de trâmbiţă, în plus, alte vuiete, tunete şi trosnituri. E ceva ciudat şi foarte penibil să fii pe punctul de a izbucni de mânie, iar Domnul să-ţi ia vorba din gură şi să izbucnească el – cu mult mai multă putere decât ai fi putut izbucni tu, şi să zguduie lumea, în vreme ce tu n-ai fi putut zgudui decât pumnii.

Moise păli cel mai puţin de teamă, deoarece el era oricând pregătit pentru o intervenţie a lui Dumnezeu. Dar se năpusti afară din casă, împreună cu Aaron şi Mariam, albi de spaimă: afară văzură că pământul îşi deschisese botul şi chiar lângă colibă se căsca o mare despicătură, vizibilă cu siguranţă pentru Mariam şi Aaron; doar doi coţi dacă mai înaintau, i-ar fi înghiţit pe amândoi. Şi mai văzură: muntele dinspre răsărit, dincolo de pustie, muntele Horeb sau Sinai – da, ce se petrecea cu Horeb, ce se petrecea cu muntele Sinai – se afla în întregime în fum şi în flăcări, azvârlea spre cer sfărâmături incandescente, cu detunături îndepărtate, iar pe pantele sale goneau la vale pâraie de foc. Fumul, în care sclipeau fulgere, întuneca stelele de deasupra pustiului, iar o ploaie de cenuşă începu să cadă încet peste oaza Cadeş.

Aaron şi Mariam căzură cu fruntea la pământ, deoarece despicătura ce le fusese menită îi înspăimântase foarte tare, iar revelaţia lui Iehova de pe munte le da de înţeles că merseseră prea departe şi vorbiseră cu nechibzuinţă. Aaron strigă:

— Ah, Doamne, femeia asta, sora mea, urât a mai sporovăit, ascultă-mi totuşi ruga şi nu lăsa să rămână asupra ei păcatul cu care a păcătuit faţă de cel uns de Domnul!

Mariam strigă şi ea spre Moise, zicând:

— Doamne, nu s-ar fi putut vorbi cu mai multă nechibzuinţă decât a făcut-o fratele meu Aaron. Iartă-l totuşi şi nu lăsa să rămână asupra lui păcatul, pentru ca Dumnezeu să nu-l înghită din pricină că te-a necăjit cu atâta uşurinţă pentru maura ta!

Moise nu era pe deplin sigur că manifestarea lui Iehova îi privea pe cei doi fraţi şi asprimea lor, sau doar se întâmplase ca tocmai în clipa aceea să-l cheme pe el, pentru a-i vorbi în legătură cu poporul şi lucrarea lui de modelare – căci la asemenea chemări se aştepta în oricare ceas. Îi lăsă însă pe cei doi să rămână la presupunerile lor şi răspunse:

— Vedeţi, deci. Dar prindeţi curaj, copii ai lui Amram, voi pune o vorbă bună pentru voi la Dumnezeu acolo sus, pe munte, unde mă cheamă. Acum vedeţi doar, şi tot poporul trebuie să vadă dacă fratele vostru şi-a pierdut vlaga din pricina ibovnicei negre, sau, dimpotrivă, curajul dat de Dumnezeu sălăşluieşte în inima lui ca în nici o alta. Am să mă duc pe muntele care arde, singur de tot, sus, la Dumnezeu, ca să aflu gândurile sale şi ca să stau de vorbă, fără de teamă, cu cel înfricoşător, ca de la egal la egal, departe de oameni, dar despre treburile lor. Căci ştiu încă de multă vreme că El vrea să formuleze concis şi în propoziţii închegate strâns pentru veşnicie tot ceea ce i-am învăţat pe oameni spre sfinţenia lor dinaintea Lui, şi să-i aduc poruncile aici jos, la voi, de pe muntele Său, iar poporul să le aibă în cortul întemeierii, împreună cu lada, efodul şi şarpele. Rămâneţi cu bine! S-ar putea şi să pier în această răzvrătire a lui Dumnezeu şi în focurile de pe munte – aceasta se poate întâmpla şi trebuie să ţin socoteală de un asemenea lucru. Dar dacă mă întorc, vă voi aduce din tunetele Sale cele formulate concis pentru veşnicie, legile lui Dumnezeu.

Într-adevăr, aceasta era intenția sa fermă, hotărârea luată pe viață şi pe moarte. Căci pentru a determina gloata îndărătnică, gata mereu de recidivă, să trăiască în bună-cuviință față de Dumnezeu şi să se teamă de porunci, nimic nu era mai eficient decât să se încumete a întâmpina singur înfricoşarea iscată de Iehova pe muntele ce scuipa foc şi să le aducă de acolo cele dictate de El – mai apoi, se gândea, oamenii vor respecta poruncile. De aceea, când mulțimea veni în fugă din toate părțile la coliba lui, cu genunchii tremurând de frică din cauza acestor semne şi a clătinării care crăpase pământul şi care se mai repetase de două ori, slăbită, îi dojeni pentru bâtâiala lor prostească şi le vorbi pe un ton liniştit: Dumnezeu îl cheamă pentru ei, le spuse, iar el va urca la Iehova, sus pe munte, şi le va aduce ceva, după voia lui Dumnezeu. Ei însă trebuie să se ducă acasă şi să se pregătească îndată cu toții pentru o ieşire; să se sfințească, să-şi spele veşmintele şi să nu se apropie de femeile lor, deoarece mâine vor trebui să iasă din Cadeş în pustie, mai aproape de munte, să-şi facă tabără în fața acestuia şi să-l aştepte pe el acolo, până când se va întoarce la ei de la înfricoşătoarea întâlnire şi le va aduce poate ceva cu dânsul.

Aşa se şi întâmplă, sau cam aşa. Căci Moise se gândise, în felul său, numai la atât: să-şi spele veşmintele şi să nu se apropie de femei, iar Iosua ben Nun, tânărul strateg, se gândi la toate cele trebuitoare pentru o asemenea excursie a poporului şi se îngriji împreună cu ceata sa de tot ce se cerea luat în pustiu ca apă şi hrană pentru miile de oameni; se îngriji chiar şi de un serviciu de legătură între Cadeş şi tabăra de-afară, dinspre munte. Pe Caleb, locotenentul său, îl lăsă cu un detaşament de poliție la Cadeş, la cei care nu puteau, sau nu voiau să meargă cu ceilalți. A treia zi, când toate pregătirile fuseseră gata, porniră către munte cu care şi animale de tăiere, la distanță de o zi şi jumătate de drum; acolo, Iosua le făcu o îngrăditură la o depărtare potrivită de

sălaşul ce fumega al lui Iehova şi porunci cu asprime în numele lui Moise ca nimănuia să nu-i treacă prin minte să se urce pe munte şi nici măcar să se apropie de piciorul lui: numai învățătorului îi e îngăduit să se ducă atât de aproape de Dumnezeu; e şi un pericol de moarte, iar cine va atinge muntele va fi lapidat sau ucis cu arcul. Nu se împotrivi nimeni, deoarece gloata n-avea nici un chef să se apropie prea mult de Dumnezeu, iar pentru omul de rând muntele nu arăta deloc atrăgător, nici ziua, când Iehova stătea pe el într-un nor gros, străbătut de fulgere, nici noaptea, când acest nor şi întregul vârf al muntelui ardeau.

Iosua era nespus de mândru de curajul întru Dumnezeu al domnului său care, încă din prima zi, în fața întregului popor, o porni pe jos cu toiagul de drumeție spre munte, având la el numai un ulcior de apă, câteva pâinişoare şi nişte unelte: hârleț, daltă, spatulă şi dăltiță de gravor. Tânărul era foarte mândru de el şi fericit de impresia pe care o astfel de sfântă cutezanță urma s-o facă asupra mulțimii. Era însă şi foarte îngrijorat cu privire la învățător şi-l rugase stăruitor să nu se apropie prea mult de Iehova şi să se ferească de lava fierbinte care curgea pe pantele muntelui. În rest, îi spusese, îl va vizita când şi când acolo sus, ca să vadă dacă totul e cum se cuvine, pentru ca învățătorului să nu-i lipsească nimic din cele de strictă necesitate.

18

Moise străbătu aşadar pustiul sprijinit în toiag, privind cu ochii săi îndepărtați spre muntele lui Dumnezeu, care fumega ca o sobă şi scuipa adesea foc. Muntele avea o formă ciudată: era înconjurat de crăpături şi sugrumări ce păreau că-l împart în mai multe caturi şi semănau cu nişte drumuri care duceau în sus, dar nu era aşa ceva, ci doar nişte trepte mărginite de pereți galbeni. În a treia zi, după ce trecu peste

nişte coline premontane, cel chemat ajunse la piciorul muntelui, un loc sălbatic: de-acolo începu să urce, cu toiagul de drumeție strâns în pumn, proptit mereu înainte, şi urcă fără drum şi cărare prin tufărişul înnegrit, pârjolit, timp de câteva ore, pas cu pas, tot mai sus, mai aproape de Dumnezeu, până acolo unde putea să ajungă un om, căci treptat, treptat aburii cu miros de pucioasă şi metale topite de care era plin aerul îi tăiau răsuflarea şi-l făceau să tuşească. Ajunse totuşi până la sugrumarea şi terasa cea mai de sus, sub culme, de unde putea să privească până departe lanțul de munți pleşuvi şi sălbatici ce se întindeau de ambele laturi şi, dincolo de el, peste pustie, până la Cadeş. Se vedea conturată în adâncime, redusă la dimensiuni mici, şi împrejmuitura unde se afla poporul.

Acolo, Moise, tuşind, găsi o grotă adâncită în peretele muntelui, cu un acoperiş de stâncă, sub care era apărat de sfărâmăturile de piatră azvârlite şi de lava ce curge: îşi stabili acolo sălaşul şi se instală, pentru ca, după ce avea să-şi tragă un scurt răstimp sufletul, să înceapă lucrarea poruncită de Dumnezeu, care avea să-l țină acolo sus, în condiții anevoioase – căci aburii de metale îi apăsau mereu mai greu pieptul şi dădeau chiar şi apei un gust de pucioasă – nu mai puțin de patruzeci de zile şi patruzeci de nopți.

Dar de ce atât de mult? Întrebare fără rost! Trebuiau să fie gravate în piatra muntelui Său propozițiile închegate strâns pentru veşnicie, legămintele obligatorii, legea morală a lui Dumnezeu, astfel ca Moise să le poată aduce gloatei nestatornice, seminției tatălui său îngropat, acolo jos, în îngrăditura unde aşteptau oamenii, pentru ca aceştia să stea sub ele generație după generație, în chip nestrămutat, fiind gravate şi în sufletele lor, în carnea şi sângele lor, ca o chintesență a bunei-cuviințe omeneşti. Dumnezeu îi porunci din pieptul său să cioplească din munte două table şi să scrie pe ele ce îi va dicta, cinci vorbe pe una şi cinci pe

cealaltă, în total zece vorbe. N-a fost treabă uşoară să confecţioneze cele două table, să le netezească şi să le facă în oarecare măsură vrednice să poarte cele formulate concis pentru veşnicie; pentru bărbatul aflat în singurătate, chiar dacă ar fi fost alăptat de fiica unui cioplitor în piatră şi chiar dacă avea încheieturi late la mâini, a fost o porţie de muncă grea, expusă la multe nereuşite, care i-a luat singură un sfert din cele patruzeci de zile. Scrisul însă era o problemă a cărei soluţionare ar fi putut lesne să mărească la peste patruzeci zilele petrecute de Moise pe munte.

Căci cum trebuia să scrie? În internatul din Teba învăţase atât ornamentala scriere în imagini a Egiptului, împreună cu aşezarea semnelor ei la intervale, cât şi sacra grafie cuneiformă, înghesuită, din Eufrat[116], în care regii lumii schimbau între ei gânduri, incizate pe cioburi de lut. În plus, la madianiţi făcuse cunoştinţă cu o altă magie de semnificaţii, alcătuită din ochi, cruci, gândaci, toarte şi linii şerpuitoare trasate felurit, care, utilizată în ţara Sinai, prelua cu stângăcia celor din pustie imaginile din Egipt, dar ale cărei semne nu marcau cuvinte întregi sau noţiuni reprezentând lucruri, ci doar părţi din ele, silabe deschise ce trebuiau citite împreună. Nici una dintre aceste trei metode de fixare a ideilor nu i se părea potrivită – din simplul motiv că fiecare era legată de limba vorbită cu sensurile ei şi că pentru Moise era perfect limpede că ar fi cu neputinţă să transpună vreodată pe piatră cele zece cuvinte-porunci în babiloniană, egipteană sau în jargonul beduinilor din Sinai. Înscrierea lor se putea face şi era îngăduit să se facă numai în limba seminţiei tatălui său, în graiul pe care aceasta îl vorbea şi în care o prelucra el sub aspect moral – indiferent dacă oamenii ar fi putut citi sau nu cele scrise. Şi cum ar fi

116 Scrierea babiloniană.

putut citi, dacă nu ştiau deloc să scrie şi dacă, de altfel, nici nu exista un sistem de semne pentru limba lor?

Moise dorea din toată inima un asemenea sistem – anume unul pe care ai săi să-l poată citi în curând, foarte curând, aşadar unul pe care, copii cum erau, să-l poată învăţa în câteva zile, drept urmare şi unul care să poată fi imaginat şi născocit, cu ajutorul apropiat al lui Dumnezeu, în câteva zile. Căci, neexistând un mod de scriere, trebuia imaginat şi născocit.

Ce misiune grea şi grabnică! Nu chibzuise la ea deloc mai înainte, se gândise numai la „scris", dar nu şi la faptul că nu se poate scrie aşa cu una, cu două. Capul îi ardea şi-i fumega întocmai ca o sobă şi ca vârful muntelui, încins de ardoarea dorinţei de a sluji poporul. Din pricina efortului, a dorinţei şi simplei inspiraţii, avea impresia că din cap îi ţâşnesc raze, că din frunte îi ies coarne[117]. Nu putea găsi semne pentru toate cuvintele folosite de seminţia lui, sau pentru silabele din care se compuneau cuvintele sale. Chiar dacă tezaurul lexical al celor ce aşteptau acolo jos în împrejmuituri era mic, prea multe semne trebuiau scornite în zilele numărate de pe munte şi, mai ales, prea multe, ca să poată fi învăţaţi să le citească repede. De aceea procedă altfel, iar coarnele i se reliefară pe frunte din mândrie pentru inspiraţia divină. Adună din grai sunetele formate cu buzele, limba, cerul gurii şi gâtlejul, lăsându-le deoparte pe cele, puţine, cu rezonanţă goală care, încadrate de celelalte, apăreau cu schimbul în cuvinte şi deveneau cuvinte abia datorită lor. Nici onomatopeele înconjurătoare nu erau nemăsurat de multe, abia vreo douăzeci, iar dacă le acordai

---

117 Aluzie la statuia lui Moise, lucrarea lui Michelangelo adăpostită de San Pietro in Vincoli de la Roma. Cele două coarne atât de frecvente în iconografia medievală ale lui Moise se datorează unei traduceri greşite a expresiei ebraice pentru raze de lumină.

semne care să ceară să susuri, să murmuri, să molfăi, să fonfăi, să troscăi, să pleoscăi, ca să faci să se înțeleagă ceva, atunci, economisind sunetele fundamentale, care rezultau de la sine din ele, puteai să le reuneşti în cuvinte şi imagini de lucruri – pentru orice ai fi vrut, pentru tot ce exista, nu numai în limba seminției părinteşti, ci în toate limbile – cu ele ai fi putut scrie chiar şi în egipteană şi babiloniană.

O inspirație dumnezeiască! O idee cu coarne. Era asemenea celui de la care venea, celui nevăzut şi existent ca spirit, a căruia era lumea şi care, deşi alesese în chip deosebit seminția de-acolo de jos, era Domn pretutindeni pe pământ. Ideea era şi extrem de potrivită pentru scopul ei cel mai apropiat şi presant, pentru care şi din care se născuse: pentru textul tablelor ce-aveau să statornicească legământul. Căci acest text era destinat mai întâi seminției pe care Moise o scosese din Egipt, fiindcă Dumnezeu şi el țineau la aceasta; precum, însă, cu pumnul de semne puteau fi scrise la nevoie cuvintele limbilor tuturor popoarelor şi precum Iehova era Dumnezeul lumii întregi, tot astfel ceea ce avea de gând Moise să scrie, enunțurile concise, erau de aşa natură, încât puteau sluji ca indicații fundamentale şi temelie de stâncă pentru buna-cuviință a oamenilor aparținând popoarelor pământului de pretutindeni.

Cu capul înfierbântat, bazându-se întru câtva pe semnele folosite de oamenii din Sinai, Moise încercă pe peretele de stâncă, mânuind dăltița de gravat, sigle pentru sunetele rezultate din gângurit, lovit şi pocnit, şuierat şi spumegat, zbârnâit şi mârâit, iar când avu laolaltă siglele marcate distinct, relativ convenabil – îşi dădu seama că putea să scrie cu ele lumea întreagă, tot ceea ce ocupa spațiu şi ceea ce nu ocupa spațiu, cele făcute şi cele gândite – pe scurt, totul.

Şi se apucă să scrie, adică: să graveze, să cioplească, să zgârie pe piatra casantă a tablelor, pe care le confecționase cu greu mai întâi, trudă ce mersese mână în mână cu scornirea literelor. Că toate acestea au durat patruzeci de zile nu e un lucru de mirare.

De câteva ori, Iosua, tânărul său secundant, veni acolo sus la el, ca să-i aducă apă şi turte, fără ca poporul s-o ştie; poporul se gândea că Moise trăieşte pe munte numai din apropierea lui Dumnezeu şi din convorbirea cu El, iar Iosua dorea, din motive strategice, să-l lase să creadă acest lucru. De aceea, vizitele sale fură scurte şi avură loc noaptea.

Moise însă şedea de la ivirea zorilor deasupra Edomului şi până la apusul soarelui dincolo de pustiu şi lucra. Trebuie să ni-l închipuim cum şedea acolo sus, cu bustul gol, cu pieptul păros, cu brațele foarte puternice, moştenite desigur de la tatăl său cel siluit – cu ochii săi îndepărtați şi nasul turtit, cu barba căruntă, despicată în două, mestecând dintr-o turtă, uneori tuşind din cauza aburilor de metal topit ce țâşneau din munte – să ni-l închipuim cum lucra în sudoarea frunții, cioplind, dăltuind, netezind tablele, cum şedea ghemuit în fața acestor table rezemate de peretele de stâncă şi scobea cu trudă şi grijă în suprafața lor, la dimensiuni mici, după ce le schițase cu dălțița mâzgălelile lui, aceste rune în stare să exprime orice.

Pe o tablă scrise:

EU, IEHOVA, SUNT DUMNEZEUL TĂU; SĂ NU AI ALȚI DUMNEZEI AFARĂ DE MINE.
SĂ NU-ȚI FACI IDOLI.
SĂ NU-MI IEI NUMELE ÎN DEŞERT.
ADU-ȚI AMINTE DE ZIUA MEA, CA S-O SFINȚEŞTI.
CINSTEŞTE PE TATĂL TĂU ŞI PE MAMA TA.

Iar pe cealaltă tablă scrise:

SĂ NU UCIZI.
SĂ NU COMIȚI ADULTERUL.
SĂ NU FURI.
SĂ NU-L NEDREPTĂȚEŞTI PE APROAPELE TĂU PRIN MĂRTURIE MINCINOASĂ.
SĂ NU RÂVNEŞTI AVUTUL APROAPELUI TĂU.

Acestea le scrise, omițând răsunătoarele sunete goale, care se înțelegeau de la sine. Şi necontenit i se părea că-i ies din părul de pe frunte raze ca o pereche de coarne.

Când Iosua veni pe munte pentru ultima oară, rămase ceva mai mult, două zile întregi, deoarece Moise încă nu era gata cu lucrul său şi voiau să coboare împreună. Tânărul se minună sincer de ceea ce făptuise învățătorul său şi-l consolă cu privire la unele litere care, în pofida dragostei şi a grijii pe care o pusese Moise, erau, spre necazul său, sparte şi de nerecunoscut. Iosua îl asigură că impresia generală nu suferă din această cauză nici o diminuare.

Ceea ce mai făcu Moise în prezența lui Iosua fu că zugrăvi cu sângele său literele gravate, ca să iasă mai bine în evidență. Nu avea la îndemână altă vopsea cu care s-o poată face; îşi înțepă deci cu dăltița brațul puternic şi mânji grijuliu cu sângele ce picura literele, astfel că acestea luminau roşietic în piatră. Când scrisul se uscă, Moise luă sub fiecare braț câte o tablă, îi dădu tânărului toiagul cu care venise, ca să-l poarte el, şi coborâră împreună de pe muntele lui Dumnezeu, spre îngrăditura unde se afla poporul, în pustia, dinaintea muntelui.

19

Când ajunseră la o anumită apropiere de tabără, la o distanță de la care se putea auzi, răzbătu până la ei un zgomot surd, ca un guițat, de care nu-şi putură da seama ce

este. Moise fu cel dintâi care auzi, dar Iosua fu cel dintâi care vorbi:

— Auzi zgomotul acela ciudat, larma, vuietul? După părerea mea, dacă nu mă înşel, s-a petrecut ceva, o bătaie, o încăierare. Şi trebuie să fie ceva aprig şi general, de vreme ce se aude până aici. Dacă e ceea ce gândesc, e bine că sosim.

— Că sosim e bine oricum, răspunse Moise, dar, din câte pot să disting, nu e nici o bătălie şi nici o încăierare, ci o petrecere şi ceva ca un dans cu muzică. Nu auzi chiuiturile mai ascuţite şi mai surde şi bătăile de tâmpină? Iosua, ce-a dat peste ei? Să ne grăbim!

Zicând acestea, îşi săltă cele două table la subsuori şi iuţi pasul, împreună cu Iosua care clătina din cap.

— Dans cu muzică... Dans cu muzică, repeta mereu, nelinişţit, iar până la urmă de-a dreptul înfricoşat, căci în curând nu mai fu nici o îndoială că nu era vorba de nici o încăierare cu învingători şi învinşi, ci de o petrecere în deplină unitate, întrebarea ce se mai punea fiind doar ce fel de unitate era aceea în care jubilau.

Curând, nici această întrebare nu se mai puse, dacă va fi fost pusă vreodată. Surpriza fu teribilă. După ce intrară în grabă pe înalta poartă din grinzi a taberei, Moise şi Iosua fură stupefiaţi de cele ce li se înfăţişară ochilor cu o neruşinată limpezime. Poporul se dezlănţuise. Lepădase toată povara cu care Moise îl încărcase sfinţindu-l, toată buna-creştere întru Dumnezeu. Se tăvălea într-o recidivă înaintea căreia ţi se făcea părul măciucă.

Îndată dincolo de poartă se afla un spaţiu liber, locul de adunare. Acolo se strânseseră, acolo se petrecea, acolo se tăvăleau, acolo sărbătoreau o jalnică libertate. Înainte de a dănţui cu muzică, se îndopaseră cu toţii, ceea ce se vedea de la prima privire, locul purta pretutindeni urme care arătau că se tăiaseră vite şi că oamenii se ghiftuiseră. Şi cui

aduseseră jertfe, pentru cine tăiaseră animale, pentru cine se îndopaseră? Iată pentru cine: în mijlocul spațiului gol, pe o piatră, pe un soclu de altar stătea o statuie, o cârpăceală, un idol scandalos, un vițel de aur.

Nu era un vițel, era un taur, animalul ce reprezintă adevărata, vulgara fertilitate la toate popoarele lumii. I se zice vițel numai pentru că era de o mărime potrivită, mai curând mic, pe deasupra turnat prost şi modelat într-un fel rizibil, o oroare rezultată din nedibăcie, dar foarte uşor de recunoscut ca taur. În jurul pocitaniei se rotea o horă din mai multe cercuri concentrice, cu siguranță o duzină, de bărbați şi femei, mână în mână, în sunete de cimbal şi bătăi de tâmpină, cu capetele lăsate pe spate şi ochii holbați, cu genunchii săltați până la bărbie, cu țipete, zbierete şi gesturi de venerație smintită. Se roteau în sens invers, unul din cercurile ruşinoase mereu spre dreapta, celălalt spre stânga; în interiorul vârtejului, în fața vițelului, putea fi văzut țopăind Aaron, în veşmântul lung cu mâneci pe care-l purta ca administrator al cortului întemeierii şi pe care-l sumesese, ca să-şi poată azvârli în sus picioarele lungi. Iar Mariam suna din tâmpină pentru femei.

Aceasta era însă numai roza horei din jurul vițelului. Dar de jur împrejur, în toată libertatea, se petreceau, în plus, altele; e dureros să destăinui cât de neruşinat se purta poporul. Unii mâncau şerpi, alții se culcau cu surorile lor, iar aceasta, vădit, în cinstea vițelului. Alții şedeau pur şi simplu acolo şi se deşertau, fără să le pese de lopățică. Se vedeau bărbați care-şi ardeau vigoarea pentru a venera taurul. Ici, colo, câte unul îşi pălmuia mama bună pe amândoi obrajii.

La această privelişte îngrozitoare, vâna de pe fruntea lui Moise se umflă gata să plesnească. Cu fața roşie ca focul, el se repezi şi rupse cercurile horei care se opri locului amețită şi ai cărei inițiatori holbară ochii, cu un rânjet buimac,

fiindcă îl recunoscuseră pe învățător păşind de-a dreptul spre viţel, miezul, sursa, avortonul ticăloşiei. Cu braţele-i puternice, Moise ridică una dintre tablele legii şi o azvârli în rizibila dihanie, care se îndoi din picioare, izbi din nou, cu asemenea furie, că tabla se prefăcu în bucăţi, dar şi pocitania deveni curând o masă informă; avântă apoi a doua tablă şi dădu ororii lovitura de graţie, o zdrobi cu totul, iar pentru că această a doua tablă rămase întreagă, o sfărâmă şi pe ea, izbind-o de soclul de piatră. Apoi stătu locului, cu pumnii tremurând, şi gemu din fundul pieptului.

— Gloată nemernică, părăsită de Dumnezeu! Iată aici, pe jos, ceea ce ţi-am adus de la Dumnezeu şi ceea ce a scris El pentru tine cu propriu-i deget, ca să fie pentru tine un talisman împotriva mizeriei necioplirii! Iată cioburile lângă sfărâmăturile idolului tău! Ce să fac eu acum cu voi dinaintea lui Dumnezeu, ca să nu vă nimicească?

Apoi îl văzu pe Aaron, care ţopăise până mai adineauri, stând lângă el, cu ochii plecaţi, cu cârlionţi unşi cu ulei pe ceafă, înalt şi nătâng. Îl înşfăcă de piepţii veşmântului şi-l zgudui spunând:

— De unde s-a ivit acest Belial de aur, gunoiul ăsta, şi ce ţi-a făcut poporul de ai decăzut astfel, în vreme ce eu mă aflu pe munte, încât ţopăi dinaintea lui în hora desfrânată?

Aaron însă răspunse:

— Ah, stăpâne dragă, nu îngădui mâniei tale să se aprindă împotriva mea şi a surorii mele, am fost nevoiţi să cedăm. Ştii că acest popor este rău, ne-a silit. Ai lipsit totuşi prea mult şi ai rămas pe munte o veşnicie, cu toţii am crezut că nu te mai întorci. Poporul s-a adunat atunci împotriva voinţei mele, strigând: „Nimeni nu ştie ce s-a petrecut cu acest bărbat Moise, care ne-a scos din Egipt. Nu se mai întoarce. Poate că l-a înghiţit botul muntelui, care scuipă. Haideţi să ne facem idoli care să păşească în faţa noastră, dacă vine Amalec! Suntem un popor ca oricare altul şi vrem

să ne veselim dinaintea zeilor care sunt la fel ca zeii altor oameni!" Aşa au grăit, stăpâne, căci, îngăduit fie-mi să spun, credeau că au scăpat de tine. Spune, ce-ar fi trebuit să fac, de vreme ce s-au adunat împotriva voinţei mele? Le-am poruncit să aducă toţi cerceii de aur de la urechile lor, pe care i-am topit în foc, am făcut o formă şi am turnat viţeluşul, ca să le fie zeu.

— L-ai turnat astfel, că nu seamănă deloc a viţel, i-o întoarse Moise cu dispreţ.

— Era grabă mare, replică Aaron, căci chiar a doua zi, care e azi, voiau să petreacă dinaintea destoinicilor zei. De aceea le-am înmânat viţelul, a cărui asemănare n-ar trebui totuşi s-o conteşti pe deplin, iar ei s-au bucurat şi au spus: „Ăştia-s zeii tăi, Israele, care te-au scos din Egipt." Am construit un altar în faţă, oamenii au săvârşit o hecatombă, au adus jertfe de mulţumire şi au mâncat, apoi au jucat şi au dănţuit nitel.

Moise îl lăsă acolo şi-şi deschise din nou drum spre poartă printre cercurile spulberate ale horei, se postă sub încrucişarea de grinzi, împreună cu Iosua, şi strigă din toate puterile:

— Să vină la mine cei ce sunt ai Domnului!

Veniră la el mulţi care aveau inima sănătoasă şi nu luaseră parte cu plăcere la cele ce se petrecuseră, iar tineretul înarmat al lui Iosua se adună în jurul amândurora.

— Nefericiţilor, spuse Moise, ce-aţi făcut şi cum să-l împac pe Iehova pentru păcatul vostru, ca să nu-şi întoarcă faţa de la voi ca de la un popor îndărătnic şi de neîndreptat şi să vă nimicească? Vă faceţi un Belial de aur îndată ce întorc spatele! Ruşine vouă şi mie! Vedeţi sfărâmăturile de-acolo, nu vorbesc de cele ale viţelului, lua-le-ar ciuma, ci de celelalte? Acesta e darul pe care vi l-am făgăduit şi vi l-am adus de pe munte, legea închegată strâns pentru veşnicie, stânca bunei-cuviinţe. Sunt cele zece vorbe, pe care le-am

scris la Dumnezeu pentru voi, în limba voastră, şi le-am scris cu sângele meu, cu sângele tatălui meu, cu sângele vostru. Acuma, ceea ce v-am adus zace acolo în cioburi.

Mulţi din cei ce-auziră aceste vorbe începură să plângă, se auzeau pretutindeni în tabără sughiţuri şi oameni ce-şi suflau nasul.

— Poate că le vom înlocui, spuse Moise. Căci Domnul e răbdător şi foarte milostiv şi iartă nelegiuirea şi încălcarea rânduielilor – dar nu lasă pe nimeni nepedepsit, tună el brusc, în vreme ce sângele i se urcă la cap, iar vâna de pe frunte i se umflă iar gata să plesnească, am să pedepsesc, spuse el, nelegiuirea, ca un râvnitor ce sunt, până la a treia şi a patra generaţie. Aici se va ţine o judecată, strigă el, şi se va porunci o curăţire sângeroasă, căci cu sânge au fost scrise. Trebuie nimiciţi instigatorii, care au cerut cei dintâi zei de aur şi au afirmat cu neobrăzare că viţelul v-a scos din Egipt, câtă vreme eu singur am făcut-o – rosteşte Domnul. Să fie lăsaţi în seama îngerului ucigător, fără să se ţină seama de persoană. Să fie ucişi cu pietre şi cu săgeţi, chiar de-ar fi şi trei sute! Ceilalţi, însă, să lepede de pe ei orice podoabă şi să poarte doliu până mă întorc – pentru că vreau să mă urc din nou pe muntele lui Dumnezeu, să văd oricum dacă mai pot să fac ceva pentru tine, popor îndărătnic!

20

Moise nu fu de faţă la execuţiile pe care le poruncise din cauza viţelului şi care căzură în seama lui Iosua cel hotărât. El însuşi se afla din nou pe munte, în faţa grotei sale sub culmea zgomotoasă, în vreme ce poporul păstra doliu, rămase iar patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, învăluit în aburi. De ce din nou atât de mult? Răspunsul sună astfel: nu numai pentru că Iehova îi porunci să facă încă o dată tablele şi să scrie pe ele cele dictate, căci de data aceasta

totul merse ceva mai repede, întrucât avea exercițiu şi, mai ales, poseda un alfabet. Ci şi pentru că, mai înainte de a i se îngădui această reînnoire, avu de dus cu Domnul o luptă îndelungată, în cursul căreia mânia şi milostivirea, incapacitatea de oboseală de a relua munca şi bucuria de a o face totuşi se înfruntară între ele, o luptă în cursul căreia Moise trebui să facă uz de multă elocvență şi dibăcie în apelurile sale, pentru a-l împiedica pe Dumnezeu să declare legământul ca rupt şi nu numai să se lepede de îndărătnica gloată, ci şi să o sfărâme, aşa cum, în mânia sa aprinsă o făcuse Moise cu tablele legii.

— Nu vreau să merg înaintea lor, spuse Dumnezeu, ca să-i conduc în țara strămoşilor, nu mă ruga s-o fac, nu mă pot bizui pe răbdarea mea. Eu sunt un zelos şi mă aprind, ai să vezi că într-o zi nu mă mai pot reține şi-i nimicesc în drum.

Îi spuse lui Moise că vrea să zdrobească poporul rău turnat ca şi vițelul de aur şi imposibil de îmbunătățit pentru a edifica din el un popor sfânt – îi propuse să-l sfărâme şi să-l stârpească pe Israel aşa cum e, dar pe el, pe Moise, să-l facă un popor mare şi să trăiască unit printr-un legământ cu el. Dar Moise nu voi, ci:

— Nu, Doamne, spuse el, iartă-le păcatul; dacă nu, şterge-mă şi pe mine din cartea ta, căci nu vreau să-i supraviețuiesc şi să devin un popor sfânt prin persoana mea în locul lor.

Ca să trezească ambiția lui Dumnezeu, grăi:

— Dacă ai să ucizi acest popor ca pe un om, păgânii, care vor auzi strigătele, ar zice: „Ei! Domnul n-a putut nicidecum să ducă acest popor în țara pe care le-o făgăduise, n-a fost în stare; de aceea i-a măcelărit în pustie”. Vrei tu să îngădui ca popoarele lumii să te bârfească astfel? Lasă deci ca puterea Domnului să se arate mare şi iartă nelegiuirea acestui popor după milostenia ta!

Mai ales acest argument îl birui pe Dumnezeu şi-l determină să ierte, deşi cu unele îngrădiri, deoarece dădu de veste că nici unul din această generaţie, cu excepţia lui Iosua şi a lui Caleb, nu trebuia să vadă ţara strămoşilor.

— Vreau să-i duc acolo pe copiii voştri, decise Domnul. Cei ce sunt acum în vârstă de peste douăzeci de ani nu vor mai vedea ţara, ei revin cu trupurile lor pustiului.

— Bine, Doamne, aşa să fie, răspunse Moise. Aşa să rămână. Întrucât hotărârea coincidea cu intenţia sa şi a lui Iosua, nu mai aduse nici un argument împotrivă. Lasă-mă acum să reînnoiesc tablele, spuse el, ca să duc oamenilor poruncile tale formulate strâns. La urma urmelor, a fost foarte bine că în mânie le-am sfărâmat pe cele dintâi. Erau oricum pe ele câteva litere nereuşite. Am să-ţi destăinui doar ţie că m-am gândit în taină la asta, când le-am spart.

Şi din nou se apucă de treabă, aprovizionat pe ascuns cu apă şi hrană de Iosua, şi ciopli şi dăltui, frecă şi netezi – şezu şi scrise, ştergându-şi când şi când fruntea cu dosul mâinii, zgâriind şi adâncind cu dălţiţa scrisul pe table – care ieşiră mai bine decât prima oară. După aceea mânji din nou literele cu sângele său şi coborî cu legea sub braţe.

Israel, însă, fusese înştiinţat că doliul se terminase şi că-şi poate pune din nou podoabele – cu excepţia cerceilor, fireşte: aceştia fuseseră prăpădiţi într-un scop rău. Întreg poporul ieşi în întâmpinarea lui Moise, pentru ca el să-i înmâneze cele aduse, solia lui Iehova de pe munte, tablele cu cele zece porunci.

— Ia-le, seminţie a tatălui meu, zise el, şi păstrează-le în sfinţenie în cortul lui Dumnezeu, iar cele ce spun ele să respectaţi cu sfinţenie în purtarea voastră! Căci acestea sunt poruncile legământului, închegate strâns, stânca bunei-cuviinţe, iar Dumnezeu le-a scris în piatră cu condeiul meu, lapidar, statornicind de la a la z comportarea oamenilor. Le-a scris în limba voastră, dar cu sigle cu care

se pot scrie la nevoie toate limbile popoarelor, căci El este Domnul pretutindeni, de aceea ABC-ul şi vorbirea lui, chiar dacă îți sunt adresate ție, Israel, sunt fără voie o vorbire pentru toți.

Am cioplit în piatră ABC-ul comportării omeneşti, dar el trebuie cioplit şi în carne şi sânge, Israel, astfel încât oricine calcă un cuvânt din cele zece porunci trebuie să se înfricoşeze tainic în fața sa şi a lui Dumnezeu şi trebuie să-i înghețe inima, deoarece a ieşit din îngrădirile lui Dumnezeu. Ştiu, desigur, iar Dumnezeu o ştie mai dinainte că poruncile sale nu vor fi ținute, că mereu şi pretutindeni vorbele vor fi încălcate. Totuşi, cel puțin, prin inima celui ce le încalcă trebuie să treacă un fior de gheață, deoarece ele sunt înscrise totuşi şi în carnea şi sângele lui, iar el ştie desigur că poruncile sunt valabile.

Dar blestemat fie omul ce se ridică şi spune: „Nu mai sunt valabile!" Blestemat cel ce vă învață: „Sus, şi lepădați-vă de ele! Minții, ucideți şi jefuiți, trăiți în desfrâu, necinstiți-vă tatăl şi mama şi dați-i pe mâna călăului, căci aşa stă bine omului, şi proslăviți-mi numele, fiindcă vă vestesc libertatea"[118]. Cel care face un viței de aur şi spune: „Acesta e Dumnezeul vostru. În cinstea lui faceți orice şi învârtiți-vă în jurul pocitaniei în hora desfrânării!" – acela va fi foarte puternic, va sta pe jilț de aur şi va trece ca foarte înțelept, deoarece ştie: Tendințele inimii omeneşti sunt rele din copilărie. Acesta este însă şi singurul lucru pe care-l ştie, iar cine ştie numai atât, acela e prost ca noaptea şi ar fi

---

[118] Aluzie la Hitler, care declarase într-o convorbire cu Hermann Rauschning, printre altele: „Va veni ziua când voi ridica împotriva acestor porunci tablele unei noi legi. Iar istoria va recunoaşte mişcarea noastră ca pe marea bătălie pentru eliberarea omenirii, eliberarea de blestemul Sinaiului". Textul complet al însemnărilor lui Rauschning era aşezat ca prolog înaintea povestirilor din *The Ten Commandments*.

fost mai bine pentru el să nici să nu se fi născut. El nu ştie nimic despre legământul dintre Dumnezeu şi om, pe care nu-l poate rupe nici unul, nici omul, nici Dumnezeu, căci este de nestrămutat. Din pricina negrei lui nerozii vor curge râuri de sânge, atâta sânge, încât roşeaţa va pieri din obrajii omenirii, dar ea nu poate altfel, nemernicul trebuie doborât. Eu am să-mi ridic piciorul, grăieşte Domnul, şi am să-l strivesc în noroi – am să-l afund în pământ pe defăimător la o sută doisprezece stânjeni adâncime, iar oamenii şi animalele vor ocoli locul unde l-am afundat, păsările cerului se vor abate sus în zbor, ca să nu zboare pe deasupra acelui loc. Cel ce-i va rosti numele va trebui să scuipe în toate cele patru puncte cardinale, să-şi şteargă gura şi să spună: „Fereşte!" Pentru ca pământul să fie iarăşi pământ, o vale a plângerii, dar nu o pajişte a desfrâului. Spuneţi cu toţii amin la acestea!

Şi întreg poporul spuse amin.

1943

Cea înşelată

În anii douăzeci ai secolului nostru, la Düsseldorf pe Rin, locuia o doamnă Rosalie von Tümmler[119], văduvă de mai bine de un deceniu, împreună cu fiica ei, Anna, şi fiul ei, Eduard, ducând un trai confortabil, chiar dacă nu îmbelşugat. Soţul ei, locotenent-colonelul von Tümmler,

[119] Nume voit comic.

murise chiar la începutul războiului, nu în luptă, ci într-un mod de-a dreptul stupid, într-un accident de automobil, totuşi se putea spune: îşi pierduse viaţa pe câmpul de onoare – o lovitură grea, pe care soţia, pe atunci în vârstă de abia patruzeci de ani, o primise cu resemnare patriotică, deşi se vedea lipsită de un tată pentru copiii ei şi, pentru ea însăşi, de un soţ vesel, ale cărui frecvente abateri de la linia directoare a devotamentului conjugal fuseseră numai indiciul unei robusteţi excesive.

Renană prin obârşie şi grai, Rosalie îşi petrecuse anii de căsnicie, douăzeci la număr, în harnicul oraş Duisburg, unde Tümmler îşi avea garnizoana, dar, după pierderea soţului, se mutase împreună cu fiica ei de optsprezece ani şi cu fiul ei, cu doisprezece ani mai mic, la Düsseldorf, în parte de dragul frumoaselor parcuri prin care se distinge acest oraş (căci doamna von Tümmler era o mare prietenă a naturii), în parte, din pricina Annei, o fată serioasă, care avea înclinaţii spre pictură şi voia să frecventeze vestita Academie de Artă. De un deceniu, mica familie locuia pe o stradă de vile, o stradă liniştită, plantată cu tei şi purtând numele de Peter von Cornelius[120], într-o căsuţă înconjurată de grădină şi mobilată cu piese cam demodate, dar confortabile, în stilul de pe vremea când se căsătorise Rosalie; căsuţa era deschisă cu ospitalitate unui restrâns cerc de rude şi prieteni, printre care profesori de la Academia de pictură, dar şi de la cea de medicină, apoi şi câte unei perechi de soţi din sfera industriei, invitaţi adesea la petreceri cuviincioase şi la unele serate la care, după obiceiul locului, se şi chefuia puţin.

Doamna von Tümmler era o fire sociabilă. Îi plăcea să iasă şi, în limitele îngăduite, să întreţină relaţii. Felul ei de a

[120] Pictor născut la Düsseldorf (1783–1867).

fi, modest şi voios, cordialitatea, care se manifesta şi prin dragostea ei pentru natură, îi câştigară simpatia tuturor. De statură potrivită[121], cu faţa bine conservată, cu părul ondulat, des, foarte încărunţit, cu mâini fine, deşi întru câtva îmbătrânite, pe dosul cărora apăruseră odată cu trecerea anilor prea multe şi mari pete ale pielii asemănătoare pistruilor (un fenomen împotriva căruia încă nu s-a găsit leac), făcea totuşi o impresie tinerească datorită unei perechi de ochi căprui splendizi, plini de viaţă, care, exact de culoarea castanelor dezghiocate, luminau pe o dulce faţă feminină cu trăsăturile cele mai plăcute. O uşoară tendinţă spre roşirea nasului, care se manifesta tocmai în societate, în momente de animaţie, căuta s-o combată cu puţină pudră – în mod inutil, căci după părerea generală, o prindea foarte bine.

Născută în primăvară, copil al lunii mai, Rosalie îşi sărbătorise a cincizecea aniversare cu copiii ei şi zece sau doisprezece prieteni ai casei într-o grădină-restaurant, împodobită cu lampioane, din marginea oraşului, la o masă plină de flori, în clinchet de pahare şi cu toasturi în parte sentimentale, în parte glumeţe şi se arătase voioasă împreună cu cei voioşi – nu cu totul fără efort, deoarece încă de mai multă vreme, şi tocmai în seara aceea, sănătatea ei suferea din cauza fenomenelor organice critice ale anilor săi, stingerea şovăielnică a feminităţii fizice, care la dânsa evolua în condiţiile unei rezistenţe psihice. Starea aceea îi crea o agitaţie anxioasă, bătăi de inimă, dureri de cap, zile de melancolie şi o iritare ce o făcuse şi în seara aceea sărbătorească să socoată prea insuportabil de neroade câteva dintre cuvântările glumeţe ţinute în onoarea ei de unii domni. Din pricina aceasta schimbase câteva priviri

[121] Descrierea ce urmează se bazează pe o fotografie a scriitoarei Gertrud von Le Fort (1876–1971) apărută într-un ziar.

uşor deznădăjduite cu fiica ei, care, după cum ştia, nu avea nevoie de o dispoziţie deosebită spre intoleranţă, pentru a găsi stupid un asemenea umor de pahar.

Se găsea în relaţii foarte cordiale, intime cu această fiică a ei, care, cu atâţia ani mai mare decât fiul, îi devenise o prietenă, ţinută la curent şi cu necazurile stării sale de tranziţie. Anna, acum în vârstă de douăzeci şi nouă de ani, în curând de treizeci, rămăsese necăsătorită, fapt ce nu-i displăcea, din pur egoism, Rosaliei, care prefera s-o aibă pe fiica ei drept tovarăşă de casă şi de viaţă, în loc s-o dea unui bărbat. Mai înaltă decât mama ei, domnişoara von Tümmler avea aceiaşi ochi de culoarea castanei – şi totuşi nu chiar aceeaşi, deoarece le lipsea materna vioiciune naivă, privirea lor fiind mai curând de o răceală visătoare. Anna se născuse cu laba unui picior deformată, defect operat fără succes durabil o dată, în copilărie, care o exclusese întotdeauna de la dans şi în sport, de fapt, de la orice participare la viaţa infantilă. Defectul ei fusese compensat printr-o inteligenţă neobişnuită, înnăscută, dar şi sporită prin prejudiciu. După numai două sau trei ore de lecţii particulare pe zi, absolvise cu uşurinţă liceul, luase examenul de maturitate, apoi însă nu mai făcuse studii ştiinţifice, ci se dedicase artelor plastice, mai întâi sculpturii, apoi picturii, orientându-se încă din vremea studenţiei în direcţia unei arte extrem de spiritualizate, pline de dispreţ faţă de simpla imitare a naturii, o artă ce transfigura impresia senzorială într-o reflexivitate riguroasă, într-o simbolistică abstractă, adesea într-o stilizare cubistă de esenţă matematică. Doamna von Tümmler privea cu mare respect, dar şi cu întristare tablourile fiicei ei, în care rafinamentul se asocia cu primitivitatea, decorativul cu meditaţia profundă şi un foarte rafinat simţ pentru combinarea culorilor cu rigoarea ascetică a configurării.

— Interesant, desigur, interesant, dragă fată, spunea ea. Profesorul Zumsteg are să-l aprecieze. El te-a încurajat în acest mod de a picta, are ochiul şi înţelegerea pentru un asemenea lucru. Trebuie să ai ochiul şi înţelegerea pentru aşa ceva. Ce titlu îi dai?

— Arbori în vântul serii.

— E ceva ce te face să pricepi întru câtva ce intenţii ai avut. Oare aceste conuri şi cercuri pe fondul galben-cenuşiu sunt pomii – iar aceste linii ciudate, care se rotesc în sus ca nişte spirale, reprezintă vântul serii? Interesant, Anna, interesant. Dar, Dumnezeule, ce faceţi voi, draga mea, din frumoasa natură! N-ai vrea tu măcar o singură dată să oferi cu arta ta ceva pentru suflet, să pictezi ceva pentru inimă, o frumoasă natură moartă cu flori, un buchet de liliac proaspăt, atât de concret, încât să ai impresia că-i simţi parfumul încântător; pe vază să se afle câteva figuri delicate ca pe porţelanurile de Meissen, un domn care sărută mâna unei doamne, iar totul să se oglindească în tăblia strălucitor lăcuită a mesei...

— Stai, stai, mamă! Ai foarte multă fantezie. Dar aşa nu se mai poate picta!

— Anna, cu talentul tău, n-ai să mă convingi că n-ai putea să pictezi aşa ceva, care să desfete inima.

— Mă înţelegi greşit, mamă. Nu e vorba despre faptul dacă aş putea. Nu se poate. Nivelul la care a ajuns vremea noastră şi arta nu mai îngăduie aşa ceva.

— Cu atât mai trist pentru vremea noastră şi artă! Nu, iartă-mă, draga mea, n-am vrut să spun asta. Dacă mersul înainte al vieţii nu îngăduie acest fel de a picta, tristeţea nu-şi are locul. Dimpotrivă, ar fi trist să rămâi în urma vieţii. Înţeleg şi că e nevoie de geniu ca să imaginezi o astfel de linie foarte expresivă. Mie nu-mi spune nimic, dar văd limpede că e foarte expresivă.

Anna îşi sărută mama, ţinând la distanţă în mâini paleta şi pensula umedă. Rosalie o sărută şi ea, bucuroasă în sufletul ei că activitatea în halat de pictor, arta aceea, ce-i drept, abstractă şi, cum i se părea, lipsită de fiorul vieţii, totuşi practică sub aspectul meşteşugului, îi aducea fiicei ei o mângâiere şi o compensaţie pentru numeroasele renunţări.

Domnişoara Tümmler aflase de timpuriu cât de mult micşorează un mers şchiop atracţia fizică exercitată asupra celuilalt sex de o fată şi se înarmase cu o mândrie care, la rându-i, aşa cum se întâmplă, descurajase şi sugrumase în germen printr-o atitudine rece şi distantă de neîncredere afecţiunea pe care, în unele cazuri, vreun tânăr voia să i-o arate, în pofida infirmităţii. Odată, curând după ce se mutaseră, se îndrăgostise – şi se ruşinase cumplit de pasiunea ei, deoarece se datora frumuseţii trupeşti a tânărului, un chimist bine pregătit, al cărui gând era să facă bani, cât mai curând posibil, din ştiinţă, astfel că îndată după ce-şi luase examenul de doctorat ocupase o poziţie importantă şi bine retribuită la o uzină chimică din Düsseldorf. Oacheş, de o prestanţă bărbătească şi cu o fire deschisă captivantă şi pentru bărbaţi, devenise obiectul admiraţiei exaltate a tuturor domnişoarelor şi doamnelor din societate şi al adoraţiei gâsculiţelor şi a fetişcanelor; spre ruşinea şi dăruirea ei, Anna ajunsese să tânjească după ceea ce tânjeau toate şi să se vadă condamnată de simţuri să nutrească sentimentele generale, cu o profunzime împotriva căreia a luptat în zadar, pentru a-şi apăra demnitatea.

De altfel, dr. Brünner (aşa se numea magnificul), tocmai pentru că se ştia un arivist cu simţ practic, cultiva o anume înclinaţie reparatorie spre cele superioare şi deosebite şi, o vreme, îi făcuse pe faţă curte domnişoarei von Tümmler,

tăifăsuise în societate cu ea despre literatură şi artă, îi şuşotise cu vocea lui insinuantă remarci dispreţuitoare şi muşcătoare despre una sau alta dintre adoratoarele lui şi părea dornic să încheie cu ea o alianţă împotriva mediocrităţii care-l plictisea cu lascivitatea ei şi care nu era rafinată prin nici o infirmitate. S-ar fi zis că nu-şi dă seama cum stau lucrurile cu ea însăşi şi ce fericire torturantă îi procura prin batjocorirea altor femei, ci că doar caută şi găseşte în tovărăşia ei inteligentă o apărare împotriva plictiselii pricinuite de insistenţele amoroase, a căror victimă era, şi că doreşte să-i câştige respectul, tocmai fiindcă pune preţ pe acest respect. Pentru Anna, tentaţia de a i-l acorda fusese mare şi profundă, deşi ştia că prin aceasta nu doreşte altceva decât să înfrumuseţeze slăbiciunea ei pentru farmecul său bărbătesc. Spre dulcea ei spaimă, curtea lui începuse să semene a peţit în lege, a cerere în căsătorie, iar Anna se vedea de-atunci mereu nevoită să admită că s-ar fi căsătorit iremediabil cu el, dacă s-ar fi ajuns la cuvântul hotărâtor. Acesta însă n-a fost rostit. Ambiţia lui spre cele superioare n-a fost suficientă pentru a-i îngădui să treacă peste defectul ei fizic şi, în plus, peste modesta ei zestre. Se îndepărtase în curând de ea şi se însurase cu fiica bogată a unui fabricant din Bochum, oraş în care se mutase, ocupând un post în fabrica socrului, spre jalea lumii feminine din Düsseldorf şi spre uşurarea Annei.

Rosalie cunoştea această experienţă dureroasă a fiicei ei şi ar fi ştiut de ea, chiar dacă Anna, într-un acces de nestăpânită efuziune, n-ar fi vărsat într-o zi la pieptul ei lacrimi amare din pricina a ceea ce ea numea umilirea ei. Deşi nu foarte inteligentă, doamna Tümmler poseda o neobişnuită perspicacitate, nu maliţioasă, ci pur simpatică pentru tot ce înseamnă viaţa unei femei, sufletească şi fizică, pentru tot ce a impus femeii natura, astfel încât cu greu îi scăpa ceva ce s-ar fi petrecut în acest domeniu în

cercul ei. După un zâmbet în gol al cuiva ce se socoate neobservat, după roşirea obrajilor, sau strălucirea ochilor, îşi dădea seama care fată s-a îndrăgostit de care băiat şi-i relata despre descoperire fiicei ei, de care era atât de intim legată, dar care nu ştia nimic şi nici nu voia să ştie. În mod instinctiv, spre satisfacţia sau regretul ei, recunoştea dacă o femeie este sau nu satisfăcută în căsnicie. O sarcină o remarca în stadiul cel mai incipient şi, pentru că era vorba de ceva firesc şi îmbucurător, se pomenea revenind la dialect şi spunea: „Ici îi ceva pe drum." Se bucura văzând-o pe Anna că-l ajută cu plăcere la temele pentru şcoală pe fratele ei mai mic, elev în cursul superior de liceu, căci, datorită isteţimii ei naive şi exacte, ghicea satisfacţia pe care i-o aducea, conştient sau nu, celei desconsiderate de bărbaţi acest serviciu de un nivel superior făcut cuiva de parte bărbătească.

Nu se poate spune că ar fi nutrit o simpatie deosebită pentru fiul ei, un lungan cu părul roşu, care semăna cu răposatul său tată şi de altfel era puţin dotat pentru studiile umaniste, visând să devină inginer, ca să construiască poduri şi şosele. Tot ceea ce-i oferea erau o bunăvoinţă rece şi un interes superficial, mai mult de formă. La fiică, dimpotrivă, ţinea mult, era singura ei prietenă adevărată. Ţinând seama de firea rezervată a Annei, s-ar fi putut spune că relaţia de intimitate dintre ele două este unilaterală, dacă mama n-ar fi ştiut oricum totul despre viaţa sufletească a reţinutei ei fiice, despre mândra şi amara resemnare a acestui suflet şi n-ar fi dedus dreptul şi îndatorirea de a i destăinui la fel de fără rezerve.

Întâmpina fără susceptibilitate şi cu bun umor zâmbetul amabil şi indulgent, uneori melancolic şi ironic, ba chiar cam chinuit al fiicei prietene şi se lăsa tratată cu bunăvoinţă cu multă bunăvoinţă, gata să râdă de propria-i naivitate sentimentală, pe care o socotea totuşi o condiţie a fericirii,

astfel încât râdea de ea însăşi şi de grimasele Annei. Aceasta se întâmpla adesea, cu deosebire când dădea frâu liber cordialităţii ei fireşti, cu care năzuia necontenit s-o câştige pentru ea pe fiica atât de înzestrată spiritualiceşte. Nu se poate spune cât de mult iubea primăvara, anotimpul ei, în care se născuse, şi care, după cum afirma, îi adusese dintotdeauna tainice efluvii personale de sănătate şi dragoste de viaţă. Când păsările îşi începeau ademenitoarele chemări în adierile domoale, faţa ei se transfigura. Cele dintâi flori de şofran şi de ghiocei din grădină, apariţia şi strălucirea zambilelor şi a lalelelor de pe straturile de lângă casă o bucurau pe buna femeie de-i dădeau lacrimile. Violetele dragi întâlnite în drumurile-i la ţară, tufele de grozamă şi de forsythia cu flori galbene, păducelul şi mărăcinul, liliacul chiar, apoi lumânările albe şi roşii arborate de castani – toate acestea fiica trebuia să le admire împreună cu ea, împărtăşindu-i încântarea: Rosalie o luă din odaia dinspre nord aranjată ca atelier, smulgând-o de la meşteşugul ei abstract, iar Anna, zâmbind docilă, lepăda halatul şi o însoţea pe mama ei ore întregi, căci mergea surprinzător de bine, iar dacă în societate îşi ascundea şchiopătatul prin cea mai mare economie de mişcări posibilă, când se găsea nestingherită şi putea să tropăie în voie, rezista mult la drum.

Florile pomilor, când şoselele deveneau poetice, peisajul amintind de cel natal, care se întindea de-o parte şi de alta a drumurilor pe unde se plimbau, înveşmântat cu graţie în alb şi trandafiriu şi făgăduind roade – ce anotimp fermecător! Mâţişorii înalţilor plopi argintii, care tiveau cursul de apă unde se duceau adesea, se cerneau ca zăpada pe ele, pluteau luaţi de vânt, acopereau pământul; Rosalie, care găsea şi acest lucru drept fermecător, ştia destulă botanică pentru a o învăţa pe fiica ei că plopii sunt plante „dioice”, la care unii copaci poartă numai flori bărbăteşti, alţii numai

femeieşti. Îi plăcea să vorbească despre polenizarea cu ajutorul vântului, adică: despre serviciul în dragoste adus de zefir[122] copiilor câmpiei, despre binevoitorul transport de polen până la virginalul stigmat feminin care aşteaptă – un mod de fecundaţie care i se părea deosebit de graţios.

Perioada trandafirilor era pentru ea o mare desfătare. În grădina ei, îl sprijinea pe regele florilor cu araci, îl proteja cu grijă, folosind mijloacele recomandate împotriva omizilor lacome, iar câtă vreme dura răstimpul lui de glorie pe etajerele şi măsuţele din budoarul ei se aflau buchete de trandafiri înviorători, abia îmbobociţi, pe jumătate sau complet înfloriţi, mai ales roşii (pe cei albi nu-i agrea), din producţia proprie, sau oferiţi ca o atenţie de doamnele care o vizitau şi care-i cunoşteau pasiunea. Putea să şadă ore întregi, închizând ochii, cu faţa vârâtă într-un asemenea buchet, iar când şi-o scotea din nou, susţinea că acela este un parfum al zeilor; când Psyche[123] s-a aplecat cu lampa deasupra adormitului Amor, răsuflarea lui, buclele şi obrajii lui i-au umplut născiorul fără îndoială cu această mireasmă; e o aromă cerească, iar ea nu se îndoieşte că sufletele preafericite respiră acolo sus, în veşnicie, parfum de trandafiri. Dacă ar fi aşa, remarca Anna cu scepticism la asemenea vorbe, acele spirite s-ar obişnui curând cu acest parfum într-atât, încât nici nu l-ar mai simţi. Dar doamna von Tümmler respingea această filozofie ieftină. Dacă vrem să luăm lucrurile în râs, ceea ce spune Anna s-ar putea aplica la întreaga beatitudine, şi-apoi fericirea, chiar când nu e resimţită ca atare, nu rămâne mai puţin fericire. Era

---

[122] Vânt din direcţia vest.

[123] Povestirea antică despre Amor şi Psyche din *Metamorfozele* lui Apuleius (125–169) relatează despre dragostea, separarea şi reunirea celor doi îndrăgostiţi.

una din împrejurările când Anna dădea mamei un sărut de indulgență şi împăcăciune, după care râdeau împreună.

Rosalie nu folosea niciodată parfumuri fabricate, cu excepția unui strop de înviorătoare apă de colonie J.M. Farina, luată de peste drum de Julichsplatz. Dar îndrăgea peste măsură şi aspira profund şi cu recunoştință, cu o adevărată pioşenie a simțurilor tot ceea ce natura are de oferit mirosului nostru, fie plăcut, dulce, cu aromă amăruie, chiar şi înăbuşitor sau amețitor. Pe unul din drumurile plimbărilor ei, se găsea un povârniş, o falie întinsă şi o râpă nu prea adâncă, în fundul căreia creşteau tufe dese de iasomie şi mălin, de la care în zilele umede şi calde de iunie, când se presimte furtuna, urcau aburi groşi, nori de mirosuri încinse, aproape amețitoare. Anna, deşi acestea îi dădeau repede dureri de cap, trebuia s-o însoțească mereu pe mama ei până acolo. Rosalie aspira cu o uimitoare voluptate exalația ce se ridica în valuri grele, rămânea locului, pleca, se întorcea iarăşi, se apleca peste pantă şi suspina:

— Fetițo, fetițo, ce minunat! Asta e răsuflarea naturii, e dulcea ei răsuflare de viață, încinsă de soare şi saturată de umezeală, adiind desfătător din sânul ei. Cum şi noi suntem copiii săi dragi, s-o savurăm cu venerație.

— Tu, cel puțin, eşti, mamă, spunea Anna şi o lua de braț pe entuziastă, ca s-o tragă şchiopătând mai departe. Pe mine mă place mai puțin şi-mi apasă tâmplele cu amestecul ei de mirosuri.

— Da, pentru că i te opui cu capul, răspundea Rosalie, şi n-o omagiezi cu talentul tău, ci vrei să te ridici cu el mai presus de ea, prefăcând-o într-o simplă temă de reflecție, cum singură te făleşti, şi transpunând impresiile simțurilor tale în Dumnezeu ştie ce, în idei reci. Respect ceea ce faci, Anna, dar în locul dragei naturi aş lua şi eu acest lucru în nume de rău.

Apoi îi propunea în mod serios: dacă era obsedată de abstracțiune şi totul trebuia neapărat transpus, să încerce totuşi o dată să exprime parfumurile prin culori.

La acest gând ajunse în vremea înfloririi teilor, către iulie – şi aceasta, o perioadă nespus de dragă pentru ea, când, de-a lungul câtorva săptămâni, copacii de pe aleea de-afară umpleau toată casa, la deschiderea ferestrelor, cu vraja mirosului indescriptibil de pur şi de dulce al florilor târzii, făcând ca surâsul de încântare să nu piară de pe buzele Rosaliei. Atunci spuse:

— Asta ar trebui să pictați voi, să vă încercați arta prin aşa ceva! Doar nu vreți să izgoniți cu totul natura din artă, ci porniți totuşi de la ea în abstracțiunile voastre şi folosiți ceea ce vă oferă simțurile, pentru a o spiritualiza. Ei, parfumul este, dacă se poate spune aşa, ceva senzorial şi totodată abstract, nu-l vezi, ni se adresează eteric, şi ar trebui să vă ispitească încercarea de a oferi ceea ce ne fericeşte într-un mod invizibil simțului văzului, pe care natura picturii se bizuie totuşi la urma urmei. Haide! Unde vă e paleta? Amestecați pe ea ceea ce ne inspiră beatitudinea şi transpuneți-o pe pânză ca pe o fericire în culori, obținând un tablou pe care să-l intitulați „Parfum de tei", pentru ca privitorul să ştie ce-ați intenționat.

— Dragă mamă, eşti uimitoare! replică domnişoara Tümmler. Scorneşti nişte probleme care nu-i trec prin minte nici unui profesor de pictură! Dar ştii tu că eşti o romantică rafinată cu amestecul tău sinestezic de simțuri şi cu transsubstanțierea ta mistică a parfumurilor în culori?

— Merit, fireşte, ironia ta savantă.

— Nu, nu meriți nici o ironie, spuse Anna cu afecțiune.

Dar în timpul unei plimbări, pe la mijlocul lui august, într-o după-amiază cu arşiță mare, li se întâmplă ceva deosebit, care amintea de ironie. Mergând pe un drum

dintre o fâneață şi liziera unei pădurici, simțiră deodată un miros de mosc[124], la început aproape imperceptibil, apoi mai intens. Rosalie fu cea dintâi care-l adulmecă şi-şi exprimă constatarea cu un:

— Ah! De unde vine asta?

Fiica fu de îndată de acord cu ea: Da, se simțea un asemenea miros, şi anume din categoria parfumurilor de mosc – inconfundabil. Doi paşi fură suficienți ca să se ivească sursa mirosului, care era dezgustătoare. Era, în marginea drumului, ceva ce mai bine n-ar fi cercetat mai îndeaproape, o grămăjoară de gunoi fierbând în soare, acoperit şi înconjurat în zbor de un roi des de muscoi albaştri. Pe un spațiu mic fuseseră adunate excremente de animale, poate şi de om, laolaltă cu plante putrezite şi hoitul în descompunere avansată al unui mic animal de pădure. Pe scurt, ceva mai dezgustător decât această grămăjoară încinsă de căldură nu putea să existe. În tranziția ei echivocă şi în ambivalența ei, emanația urâtă, care atrăgea sute de muscoi, nu mai putea fi numită duhoare, putând fi fără îndoială socotită miros de mosc.

— Să ne îndepărtăm, spuseră concomitent doamnele, iar Anna, târându-şi mai anevoie piciorul la efortul de a se mişca din loc, se agață de mama ei.

Un răstimp păstrară tăcerea, ca şi cum ar fi vrut să-şi lămurească în minte ciudata impresie. Apoi Rosalia spuse:

— Se vede de ce nu mi-a plăcut niciodată moscul, nici bizamul, ceea ce e totuna, şi nu înțeleg cum poți să te parfumezi cu aşa ceva. Secreția de civetă[125] face parte, cred, din aceeaşi categorie. Nici o floare nu miroase aşa; la ora de

---

[124] Substanță cu miros plăcut, secretată de masculul moscului (mamifer rumegător de mărimea unei căprioare).

[125] Felină care trăieşte în Asia.

ştiinţe naturale am aflat că unele animale, şobolani, pisici, civeta, moscul emană secreţii ale anumitor glande. Îţi aminteşti: în *Intrigă şi iubire* de Schiller apare un omuleţ, un curtean, un încurcă-lume, despre care se spune că intră strigând cât îl ţine gura şi împrăştie peste întreg parterul un miros de mosc. Cât am mai râs întotdeauna la acest pasaj!

Zicând acestea, fu cuprinsă de veselie. Rosalie putea să-şi regăsească întotdeauna râsul cald, izvorât din inimă, chiar şi atunci când dificultăţile de adaptare de la anii ei, involuţia prin şocuri secătuitoare a feminităţii ei îi dădeau de furcă trupeşte şi sufleteşte. În acea vreme avea în natură un prieten, foarte aproape de căminul ei, într-un colţ din Grădina Curţii (strada Malkasten ducea acolo). Era un stejar bătrân, singuratic, noduros şi schilod, cu rădăcini în parte dezgolite, cu trunchiul îndesat, care se desfăcea la mică înălţime în crengi noduroase, groase, ramificate apoi în altele subţiri. Trunchiul era ici, colo scorburos şi plombat cu ciment – administraţia parcului se îngrijea de acest ins secular; câteva crengi erau moarte şi nu mai dădeau frunziş, ci se întindeau goale şi strâmbe în aer; altele, dimpotrivă, doar izolate, dar până sus de tot, înverzeau primăvara, înveşmântându-se cu frunzele adânc crestate, socotite în toate vremurile sacre, din care se împletesc cununile învingătorilor. Rosalie privea cu plăcere copacul, urmărea zi de zi cu interes în perioada zilei ei de naştere înmugurirea, dezvoltarea şi desfăşurarea frunzişului pe ramurile şi rămurelele stejarului, până la care mai răzbătea viaţa. Lua loc împreună cu Anna aproape de el, pe o bancă din marginea peluzei.

— Destoinică bătrâneţe! Poţi privi oare fără emoţie cum se ţine copacul ăsta şi încă înfrunzeşte? Uită-te la rădăcinile groase cât braţul, lemnoase, cum se întind în lăţime şi se agaţă de pământ, ancorate de solul care-l hrăneşte. A supravieţuit multor furtuni şi încă va supravieţui. Nu se

prăbuşeşte. Găunos, cimentat, nu mai ajunge să înfrunzească tot. Dar când îi vine vremea, sevele se urcă totuşi în el – nu pretutindeni, dar tot reuşeşte să înfrunzească nițel, lucru ce e luat în seamă, cruțându-i-se vitejia. Vezi tu colo sus rămurica aceea subțire cum se leagănă în vânt cu mugurii ei? De jur împrejur nu mai e nimic cum ar trebui, dar rămurica aceea e salvatoarea onoarei.

— Cu siguranță, mamă, e un copac respectabil, cum spui tu, replică Anna. Dar dacă eşti de acord, aş prefera să mergem acasă. Am dureri.

— Dureri? Sunt durerile tale – dar, dragă copilă, cum am putut să uit! Îmi fac reproşuri că te-am luat cu mine. Casc ochii la moşneagul ăsta şi nu bag de seamă că atunci când şezi te îndoi din mijloc. Iartă-mă! Ia-mi brațul şi să mergem.

Domnişoara von Tümmler suferea dintotdeauna de dureri mari de pântece când i se apropia ciclul – era ceva fără nici o importanță, cu care se obişnuise de mult şi care şi din punct de vedere medical nu era decât o neplăcere de natură constituțională ce trebuia suportată ca atare. Pe scurtul drum spre casă, mama putu astfel să-i vorbească celei chinuite despre toate acestea, alinând-o cu calm, înveselind-o bine intenționată, şi, mai ales, cu invidie.

— Îți mai aduci aminte, spuse ea, că a fost la fel când ți s-au întâmplat pentru prima dată treburile astea tinereşti şi te-ai speriat grozav, iar eu te-am lămurit, spunându-ți că e ceva firesc şi necesar şi îmbucurător, ba chiar un fel de zi de sărbătoare, fiindcă arată că te-ai maturizat şi ai devenit femeie? Tu ai mai înainte dureri de pântece, bine, asta e ceva supărător şi nu neapărat necesar, eu n-am avut niciodată dureri, dar se întâmplă, mai cunosc în afară de tine două, trei cazuri, la care apar dureri, şi mă gândesc

aşa: dureri, *à la bonne heure*[126], la noi, femeile, sunt altceva decât în general în natură şi la bărbaţi, care n-au dureri decât atunci când sunt bolnavi, iar atunci fac mare caz, cum făcea şi Tümmler, tatăl tău, îndată ce-l durea pe undeva, deşi era ofiţer şi a murit de moarte de erou. Sexul nostru se comportă altfel, suportă durerile cu mai multă răbdare, noi suntem răbdătoare, născute, ca să zicem aşa, pentru durere. Înainte de toate, cunoaştem durerile naturale şi sănătoase, dorite de Dumnezeu şi sfinte, la naştere, ceva cu totul şi cu totul femeiesc, de care bărbaţii sunt scutiţi şi de la care sunt excluşi. Nerozii de bărbaţi se îngrozesc, fireşte, de strigătele noastre pe jumătate inconştiente şi îşi fac reproşuri şi se iau cu mâinile de cap, dar, oricât am striga noi, în fond ne batem joc de ei. Când te-am adus pe lume pe tine, Anna, a fost foarte rău. De la cele dintâi dureri ale facerii, a durat treizeci şi şase de ore, iar în tot timpul ăsta Tümmler alerga de colo, colo prin locuinţă şi se ţinea cu mâinile de cap, a fost totuşi o mare sărbătoare a vieţii, nu eu însămi strigam, era un sfânt extaz al durerilor. Mai târziu, la Eduard, n-a fost nici pe jumătate aşa de rău, dar pentru un bărbat ar fi fost totuşi prea destul, domnii bărbaţi ar trebui să zică mersi. Vezi tu, durerile sunt în mod obişnuit semnalul prin care buna natură ne avertizează că în corpul nostru se dezvoltă o boală – atenţie, ni se spune, e ceva în neregulă, ia îndată măsuri, nu atât împotriva durerilor, cât împotriva a ceea ce le pricinuieşte. Şi la noi pot avea acest înţeles, desigur. Dar, precum ştii, durerea ta de pântece, înainte de ciclu, nu e de această natură şi nu te previne asupra vreunui rău. E un fel de variantă a durerilor femeieşti şi de aceea respectabilă, aşa trebuie s-o iei, ca pe un act vital feminin. Câtă vreme suntem femei, nici copii,

---

126 Într-un ceas bun (fr.).

nici bătrâne incapabile, are lor această manifestare hemoragică intensificată şi abundentă a organului nostru matern, prin care draga natură îl pregăteşte să primească ovulul fecundat, iar când se află în el unul, cum a fost cazul în lunga mea viață, în definitiv, numai de două ori, la un mare interval, atunci menstruația încetează, iar noi suntem într-o stare binecuvântată. Cerule, ce spaimă am tras, dar şi ce bucuroasă am fost, când mi-a încetat pentru prima dată, acum treizeci de ani! Tu erai, dragă fată, cu care fusesem binecuvântată, şi încă îmi mai aduc aminte cum i-am destăinuit lui Tümmler şi, roşind, mi-am lipit capul de capul lui, şoptindu-i încet de tot: „Robert, chiar aşa, toate semnele pledează că e aşa, îi ceva pi drum...”

— Dragă mamă, fă-mi plăcerea şi nu mai vorbi în dialect, în clipa asta mă irită.

— O, iartă-mă, scumpo, ăsta-i ultimul lucru pe care l-aş dori, să te mai irit. S-a întâmplat numai pentru că în sfiiciunea mea fericită aşa i-am spus într-adevăr lui Tümmler. Şi-apoi: vorbim despre lucruri naturale, nu-i aşa, iar natura şi dialectul au pentru mine ceva comun, aşa cum au ceva comun natura şi poporul – dacă asta e o prostie, te rog să mă corectezi, tu eşti mult mai deşteaptă decât mine. Da, eşti deşteaptă şi ca artistă nu stai în cele mai bune relații cu natura, ci trebuie s-o transpui în abstracțiuni, în cuburi şi spirale, iar pentru că tocmai vorbim despre relațiile dintre una şi alta, aş vrea să ştiu dacă nu cumva comportarea ta orgolioasă, spirituală față de natură face ca natura să-ți provoace tocmai ție aceste dureri de pântece la ciclu.

— Dar, mamă, spuse Anna şi nu se putu stăpâni să râdă. Îmi reproşezi mie că spiritualizez, iar tu însăți emiți nişte teorii inadmisibil de spirituale.

— Dacă în felul ăsta te pot înveseli puțin, fetițo, chiar şi cea mai naivă teorie mi se pare bine-venită. Ceea ce am

spus însă despre cinstitele dureri femeieşti este foarte serios şi mângâietor. Fii veselă şi mândră de cei treizeci de ani ai tăi, fiindcă te afli în plină înflorire a sângelui tău. Crede-mă: aş accepta orice durere în pântece, dacă mi-ar mai merge ca ţie. Dar din păcate, nu mai vrea să-mi meargă aşa, mi se întâmplă mereu mai cu zgârcenie şi neregulat, iar de două luni nici nu s-a mai ivit. Ah, nu mai îmi merge în felul femeilor, cum se spune în Biblie, cred, despre Sarra[127], da, despre Sarra, cu care s-a petrecut o minune în privinţa fecundităţii, dar asta e doar o poveste pioasă, cum astăzi nu se mai întâmplă. Când nu ne mai merge în felul femeilor, nu mai suntem femei, ci doar învelişul uscat al unei femei, ceva uzat, inutilizabil, eliminat din natură. Draga mea, e un lucru foarte amar. La bărbaţi, cred, nu se termină toată viaţa. Cunosc câţiva care nu dau pace femeilor nici la optzeci de ani, iar Tümmler, tatăl tău, era unul din ăştia – lucru pe care am fost nevoită să-l trec cu vederea pe când ajunsese la vârsta unui locotenent-colonel! Ce-înseamnă cincizeci de ani pentru un bărbat? Presupunând că are oleacă de temperament, vârsta asta nu-l împiedică nici pe departe să facă pe craiul, iar câte unul cu tâmplele cărunte are succes la fete foarte tinere. Dar nouă, femeilor, ne sunt fixaţi în totului tot treizeci şi cinci de ani pentru viaţa sângelui şi a feminităţii noastre, pentru deplinătatea noastră omenească, iar când am împlinit cincizeci de ani, nu mai suntem bune de nimic, capacitatea noastră de a naşte se stinge, iar în faţa naturii nu mai suntem decât nişte vechituri.

La aceste cuvinte de aspre consideraţii asupra celor fireşti, Anna răspunse altfel decât ar fi răspuns pe bună dreptate altă femeie. Ea spuse:

---

[127] În Facerea, XVII, se povesteşte cum Sarra, atunci în vârstă de nouăzeci de ani, îi naşte lui Avraam un fiu (Isaac).

— Cum mai vorbeşti, mamă, şi cum mai defăimezi, sau pari că defăimezi demnitatea ce-i revine femeii mai în vârstă, după ce şi-a îndeplinit rostul vieţii, iar natura, pe care totuşi o iubeşti, o transpune într-o stare nouă şi potolită, starea demnă a unei amabilităţi superioare, când poate să mai dea atât de mult oamenilor, celor apropiaţi şi celor mai îndepărtaţi. Îi invidiezi pe bărbaţi, fiindcă viaţa lor sexuală are hotare mai puţin precise decât cea a femeilor. Dar mă îndoiesc că lucrul acesta e ceva atât de important şi un motiv de invidie, şi, oricum, toate popoarele civilizate au arătat întotdeauna matroanelor cea mai aleasă veneraţie, le-au socotit de-a dreptul sfinte, iar noi te vom socoti şi pe tine sfântă în demnitatea dragei, încântătoarei tale bătrâneţi.

— Scumpo – şi Rosalie o trase pe fiică lângă ea, în mers – tu vorbeşti atât de frumos şi inteligent şi dintr-un unghi de vedere superior, în pofida durerilor, pentru care voiam să-ţi ofer o alinare, iar acum mă alini tu pentru nedemnele mele necazuri. Dar e foarte greu cu demnitatea aceasta şi cu acest adio, draga mea fetiţă, foarte greu, chiar pentru corpul însuşi, căruia adaptarea la noua stare îi aduce cu sine mult chin. Iar dacă mai ai şi un suflet care încă nu vrea să ştie nimic despre demnitate şi despre venerabila stare de matroană şi se află în contradicţie cu ofilirea corpului – abia atunci e cu adevărat greu. Adaptarea sufletului la noua constituţie trupească e lucrul cel mai greu.

— Desigur, mamă, înţeleg asta. Dar, vezi, corpul şi sufletul sunt una; psihicul nu e mai puţin natură decât fizicul; natura îl include şi pe cel dintâi şi nu trebuie să te temi că sufletul se va comporta disarmonic multă vreme faţă de transformarea naturală a corpului. Gândeşte-te că cele sufleteşti nu sunt decât o iradiere a celor trupeşti, iar dacă bunul suflet crede că adaptarea la viaţa modificată a corpului e pentru el o misiune prea grea, va băga de seamă curând că nu are nimic altceva de făcut decât să lase ca

modificarea să se împlinească asupra corpului, pentru ca mai apoi să-şi săvârşească sufletul după stadiul său.

Domnişoara von Tümmler ştia ea de ce spune aceste lucruri, căci la vremea când mama ei îi făcea aceste confesiuni intime, în casa lor se şi vedea deseori un chip nou, unul mai mult decât până atunci şi apăruseră unele situaţii jenante ce nu scăpaseră Annei, care le observa în tăcere şi cu îngrijorare.

Chipul cel nou, foarte puţin remarcabil, după cum găsea Anna, şi nici prea înzestrat spiritualiceşte, aparţinea unui tânăr de vreo douăzeci şi patru de ani, Ken Keaton[128], un american adus de război în Europa, care se stabilise de câtva timp în oraş şi dădea în câteva case lecţii de engleză sau era poftit, contra onorar, de soţiile bogate ale unor industriaşi, doar pentru conversaţii în engleză. Eduard, care de la Paşte trecuse în ultima clasă de liceu, auzise de el şi o rugase stăruitor pe mama lui să-l angajeze pe Mr. Keaton pentru a-l iniţia de câteva ori pe săptămână, după-amiaza, în limba engleză. Liceul îi oferea o mare cantitate de greacă şi latină, de asemenea, din fericire, suficient de multă matematică, dar nici pic de engleză, limbă care lui i se părea foarte importantă pentru scopurile sale viitoare. După ce o va scoate de bine, de rău la capăt cu plictisitorul umanism, voia să intre la Politehnică, iar mai târziu, cum plănuia, să se ducă pentru specializare în Anglia, sau chiar în Statele Unite, acest Eldorado al tehnicii. De aceea fu bucuros şi recunoscător când mama lui, din consideraţie faţă de limpezimea şi hotărârea cu care îşi orienta intenţiile îi împlinise cu plăcere dorinţa, iar lucrul cu Keaton, lunea,

---

[128] Modelul acestui personaj a fost Ed Klotz, un student al lui Golo Mann la Claremont College şi oaspete frecvent în casa din Pacific Palisades. Aliteraţia din nume trimite la Hans Hansen, prototipul acestui personaj în opera lui Thomas Mann.

miercurea şi sâmbăta, îi dădea o mare satisfacţie, datorită utilităţii sale, şi-apoi era amuzant să înveţi o limbă nouă de la primele noţiuni, ca un elev de clasa întâi, la început cu ajutorul unui mic *primer*, ceea ce înseamnă abecedar: cuvintele, ortografierea lor adesea stranie, pronunţarea lor extrem de bizară, pe care Ken i-o exemplifica formându-l pe e în gât într-un fel mai mult renan, şi lăsându-l pe r nerostogolit în cerul gurii atât de exagerat de mult, de parcă ar fi vrut să-şi facă ridicolă propria limbă maternă. Spunea „*Scrr-ew top on!*", „*I slept like a top*". „*Alfred is a tennis play-err. His shoulders are thirty inches brr-oaoadd*."[129] Eduard putea să râdă întreaga oră şi jumătate cât dura lecţia de Alfred, jucătorul de tenis cu umeri largi, despre care se mai rosteau asemenea laude cu folosirea a cât mai mulţi cu putinţă „*though*" şi „*thought*" şi „*tough*" şi „*taught*"[130], dar făcea mari progrese, tocmai pentru că Mr. Keaton nu era un profesor savant şi urma o metodă foarte liberă, adică: aborda numai teme ocazionale şi, lansându-se cu nepăsare în tratarea lor practică, pălăvrăgind în *slang* şi *nonsense*[131], îşi deprindea şi elevul, care nici nu dorea altceva, cu limba lui curentă, comodă şi umoristică.

Doamna von Tümmler, ademenită de buna dispoziţie ce domnea în odaia lui Eduard, venea câteodată la cei doi tineri şi lua întru câtva parte la utilul amuzament, râdea din inimă de Alfred, acel tenis *play-err*, şi găsea o anume asemănare între acela şi tânărul profesor particular al fiului ei, mai ales în privinţa umerilor, care şi la acesta erau de o

---

[129] „Înşurubaţi dopul!" „Am adormit buştean." „Alfred e jucător de tenis. Are nişte umeri laţi de treizeci de ţoli".

[130] Deşi, credeam, aspru, învăţam.

[131] Vorbire neliterară, jargon şi prostie.

lățime impunătoare. Încolo, Ken avea un păr blond şi des, o faţă tinerească naivă şi prietenoasă, nu deosebit de drăguţă, dar nici neplăcută, care făcea o impresie nu dintre cele mai obişnuite pe-acolo, datorită unui uşor aer anglo-saxon, şi era foarte bine dezvoltat, de-o forță juvenilă evidentă în pofida hainelor sale largi; avea picioarele lungi şi şolduri înguste. Avea şi nişte mâini frumoase, cu un inel nu prea arătos pe un deget al celei stângi. Firea lui simplă, de o totală spontaneitate, dar nu nemanierată, germana hazlie rostită de gura lui tot atât de învederat englezeşte cum rostea şi cele câteva fărâme de franceză şi italiană pe care le ştia (fusese în mai multe țări europene) – toate acestea îi plăcură foarte mult Rosaliei; o câştigă mai ales marea lui naturalețe; când şi când, în cele din urmă aproape întotdeauna, îl poftea la cină după lecție, fie că asistase sau nu la aceasta. Interesul ce i-l arăta se bizuia în parte pe faptul că auzise că are mult succes la femei. Cu acest gând îl examină şi găsi că zvonul nu era de necrezut, deşi ei nu-i plăcea obiceiul lui ca, atunci când se poticnea puțin la mâncare şi la vorbă, să-şi ducă mâna la gură şi să spună „*Pardon me!*”[132], gest ce se voia manierat, dar care atrăgea în mod inutil atenția asupra incidentului.

Aşa cum povesti la masă, Ken se născuse într-un orăşel dintr-un stat din est, în care tatăl său practicase diferite profesii, o dată ca *broker*[133], altă dată ca şef al unei benzinării, iar o vreme făcuse şi ceva parale în *real estate business*[134]. Fiul urmase o *highschool*[135], unde, dacă i s-ar fi

---

132 Scuzați-mă.

133 Agent de bursă.

134 Afaceri imobiliare.

135 Liceu.

dat crezare, n-a învățat în genere nimic – „în sensul european”, cum adăuga el plin de respect –, apoi, fără a sta mult pe gânduri, se înscrisese, tocmai pentru a învăța ceva, la un *college* din Detroit, Michigan, unde şi-a plătit taxele prin muncă manuală, ca spălător de vase, bucătar, chelner, grădinar la un *campus*[136]. Doamna von Tümmler îl întrebă atunci cum de a reuşit să-şi păstreze mâinile albe, s-ar putea spune: splendide, iar el răspunse că la munca brută purtase întotdeauna mănuşi, tricouri scurte fără mâneci, sau nimic în afară de pantaloni, dar mănuşi, da. Asta e făceau mulți, chiar cei mai mulți dintre muncitorii de-acolo, de exemplu, cei din construcții, ca să nu se aleagă cu labe de proletari bătătorite, ci să-şi păstreze mâini ca ale secretarilor de avocați, cu un inel pe ele.

Rosalie avu cuvinte de laudă pentru această datină, dar Keaton replică: datină? Cuvântul e prea pretențios pentru aşa ceva, acea deprindere nu poate fi numită datină „în sensul vechilor datini populare europene” – pentru „european” el obişnuia să spună „continental”. O veche datină populară germană, cum ar fi de exemplu, aceea cu „nuiaua vieții” – un mănunchi de joarde proaspete de mesteacăn şi salcie, cu care flăcăii loveau sau „ciomăgeau”, sau „băteau”, cum spuneau ei, în perioada crăciunului şi a paştelui fetele, de asemenea vitele şi chiar pomii, menind sănătate şi rodnicie – da, aceea este o datină, una străveche, care-i place. Primăvara „ciomăgeala” sau „bătaia” aceasta se numea „sorcovitul de Paşte”.

Familia Tümmler nu ştia nimic despre sorcovitul de paşte şi se minună de priceperea lui Ken în materie de obiceiuri populare. Eduard făcu haz de nuiaua vieții, Anna se strâmbă şi numai Rosalie se arătă încântată, în consens cu

---

136 Complexul de cămine şi anexe ale unei universități.

oaspetele. Acesta spuse că un asemenea obicei e oricum cu totul altceva decât folosirea mănuşilor la muncă, iar un asemenea obicei ai putea să cauți mult şi bine în America, pentru simplul motiv că acolo nu există sate, iar țăranii nu sunt țărani, ci întreprinzători ca oricare alții, şi nu au datini. În genere, deşi atât de inconfundabil american prin toată ținuta sa, nu lăsa să se vadă nici cel mai mic ataşament pentru marea sa patrie. „*He didn't care for America*"[137], nu făcea mare caz de ea, ba chiar o găsea de-a dreptul oribilă cu vânătoarea de dolari şi bigotismul ei, cu veneraţia ei faţă de succes şi cu mediocritatea ei colosală, mai ales cu lipsa ei de atmosferă istorică. Fireşte, America are o istorie, dar aceasta nu e o „*history*", ci doar o scurtă şi banală *success story*[138]. Desigur, în afară de enormele sale pustiuri, are peisaje frumoase şi impunătoare, dar „înapoia lor" nu e nimic, în vreme ce în Europa se află atât de multe dincolo de locuri şi mai ales de oraşe, cu adâncile lor perspective istorice. Oraşele americane – *he didn't care for them*. Au fost înălțate ieri, iar mâine ar putea fi tot atât de bine înlăturate. Cele mici sunt nişte târguri stupide, arătând toate la fel, iar cele mari, nişte monştri oribili, îngâmfați, cu muzee pline de bunuri culturale „continentale", cumpărate. Cumpărate e mai bine decât dacă ar fi fost furate, dar cu *mult* mai bine nu, căci ceea ce datează de la 1400 la 1200 după Cristos şi se află acolo, ca şi furat.

Se făcea haz pe seama felului de a vorbi lipsit de pietate al lui Ken şi era şi dojenit pentru asta, dar el răspundea că tocmai pietatea îl făcea să vorbească astfel, anume respectul faţă de perspectivă şi atmosferă. Datele istorice foarte timpurii, 1100, 700 după Cristos, sunt pasiunea lui şi un

---

137 Nu-i păsa de America.

138 Povestea unui succes.

hobby, iar la *college* a fost printre cei mai buni la istorie – la istorie şi la *athletics*[139]. Această pasiune l-a atras de mult spre Europa, unde datele istorice timpurii sunt la ele acasă, şi cu siguranță că şi fără război s-ar fi străduit să treacă oceanul pe socoteală proprie, ca marinar sau spălător de vase, ca să respire aerul istoric. Dar războiul a venit tocmai bine, iar în 1917 s-a prezentat numaidecât la *army* şi, în timpul cât a fost reținut la *trainings*[140], s-a temut mereu că războiul ar putea să se termine mai înainte de a-l duce pe el dincolo. Chiar în ultimul moment, înghesuit într-un transport de trupe, a ajuns aici, în Franța, unde a şi luat parte cu adevărat la lupte, aproape de Compiègne, unde s-a şi ales cu o rană, nu una foarte uşoară, aşa că a stat timp de câteva săptămâni în spital. A fost o rană la rinichi, iar astăzi nu-i mai funcționează decât unul dintre rinichi, ceea ce îi e însă cu totul suficient. Totuşi, spuse el râzând, este un fel de invalid şi primeşte chiar o mică pensie de invaliditate, care prețuieşte pentru el mai mult decât rinichiul găurit de glonț.

N-are cu adevărat nimic de invalid, constată doamna von Tümmler, iar el replică:

— Nu, slavă Domnului, *only a little cash*[141]!

Eliberat din spital, a părăsit serviciul militar, devenind „*honorably discharged*”[142], cu o medalie de vitejie, şi a rămas pe timp nelimitat în Europa, unde s-a simțit minunat şi unde s-a ghiftuit cu date istorice timpurii. Catedralele

---

139 Atletism.

140 Instrucție.

141 Doar un fleac.

142 Demobilizat în mod onorabil.

franceze, campanilele, *palazzi* şi galeriile italiene, localităţile elveţiene, un loc ca Stânca de pe Rin, acestea sunt *most delightful indeed*[143]. Şi vinul de pretutindeni, bistrourile din Franţa, tratoriile din Italia, plăcutele cârciumi din Elveţia şi Germania, La Boul, La Maurul, La Stelele – există oare aşa ceva dincolo? Acolo nici nu există vin, ci doar *drinks*[144], whisky şi rom, şi nici un păhărel rece de vin de Alsacia sau Tirol, sau Johannisberg, la o măsuţă de stejar într-o cârciumioară istorică, ori într-un chioşc de caprifoi. *Good heavens*[145]! Cei din America habar n-au să trăiască.

Germania! Aceasta era ţara lui preferată, deşi nu pătrunsese în ea prea departe şi nu cunoştea de fapt decât localităţile de lângă Bodensee şi, pe acesta foarte bine, ţinutul Rinului. Ţinutul Rinului, cu oamenii săi plăcuţi, veseli, atât de amabili, mai ales când sunt oleacă „făcuţi”, cu oraşele sale venerabile, pline de atmosferă, Trier, Aachen, Koblenz, sfântul Köln – să încerce cineva să numească sfânt vreun oraş american – *Holy Kansas City*, hahaha! Comoara de aur[146], păzită de zânele apelor din Missouri-*river*[147] hahaha – *Pardon me*! Despre Düsseldorf şi lunga sa istorie de la Merovingieni încoace ştia mai multe decât Rosalie şi copiii ei luaţi împreună şi vorbea, ca un profesor, despre majordomul Pepin[148], despre Barbarossa[149], care a întemeiat

---

143 Într-adevăr, încântător.

144 Băuturi.

145 Doamne, Dumnezeule!

146 Aluzie la aurul Rinului.

147 Fluviul.

148 Pepin II (m. 714).

palatinatul imperial de la Rindhusen, şi despre biserica salică din Kaiserswerth, unde Henric IV[150], copil încă, a fost încoronat rege, despre Albert vom Berg, Jan Wellem palatinul[151] şi despre mulţi alţii.

Rosalie spuse că ar putea da lecţii de istorie tot atât de bine a şi de engleză. Cererea ar fi prea mică, replică el. O, totuşi nu, răspunse ea. Ea însăşi, de exemplu, care, datorită lui, şi-a dat seama cât de puţin ştie, ar lua deîndată lecţii de la el. Ar fi „*a bit fainthearted*”[152], mărturisi el, la care ea făcu o remarcă sentimentală: În viaţă, este ciudat şi într-o oarecare măsură dureros că între tineret şi cei vârstnici domină sfiala. Tineretul se sfieşte de cei în vârstă, fiindcă nu se aşteaptă de la demnitatea acestora la înţelegere pentru vârsta lui necoaptă, iar cei în vârstă se sfiesc de tineret tocmai pentru că îl admiră în fundul sufletului, dar se socotesc datori faţă de demnitatea lor să ascundă această admiraţie înapoia ironiei şi a unui fals dispreţ.

Ken râse satisfăcut, aprobând-o, Eduard spuse că mama lui vorbeşte ca din carte, iar Anna aruncă maică-sii o privire cercetătoare. În prezenţa lui Mr. Keaton, aceasta era plină de vioiciune, câteodată, din păcate, chiar cam fandosită, îl invita adesea şi-l contempla, chiar când, cu palma la gură, spunea „Pardon me”, cu o expresie de înduioşare maternă, care Annei i se părea cam dubioasă în privinţa maternităţii şi nu-i prea plăcea, după cum nu-l agrea nici pe tânăr, în

---

149 Împăratul Frederic I (1125–1190) din familia Staufer.

150 Împărat german (1050–1106).

151 Arhiduce Johann Wilhelm de Palatin (1658–1716), conte de Jülich şi Berg, cu reşedinţa la Düsseldorf, statuia sa ecvestră se află în faţa primăriei din Düsseldorf.

152 N-ar cuteza una ca asta.

pofida entuziasmului lui pentru Europa, a pasiunii pentru date ca 700 şi a cunoaşterii tuturor berăriilor vechi din Düsseldorf. Prea des întreba doamna von Tümmler cu o îngrijorare nervoasă, când era aşteptat Mr. Keaton, dacă i s-a roşit şi ei nasul. I se roşise, cu toate că Anna contesta, ca s-o liniştească. Iar dacă nu i se roşise dinainte, i se roşea neobişnuit de tare, în prezența tânărului. Atunci însă, mama nu părea să se mai gândească în acest lucru.

Anna vedea bine: Rosalie începuse să-şi cam piardă capul, îndrăgindu-l pe tânărul perceptor al fiului său, fără a opune vreo rezistență înmuguririi rapide a acestei afecțiuni, poate chiar fără să-şi dea seama de ea şi, în orice caz, fără a se osteni în chip deosebit s-o tăinuiască. Indicii care la oricare alta n-ar fi scăpat spiritului ei feminin de observație: un râs uguitor şi de excesivă încântare la palavrele lui Ken, o privire cordială, apoi încercarea de a-şi ascunde ochii deveniți strălucitori – păreau a fi socotite ca de nerecunoscut la ea, dacă nu cumva era dispusă să sfideze şi prea mândră ca să facă din sentimentul ei un secret.

Torturată, Anna îşi dădu seama foarte limpede de cum stăteau lucrurile într-o caldă, văratică seară de septembrie, când Ken rămăsese la masă, iar după supă Eduard ceruse, din cauza arşiței, îngăduința să-şi lepede haina. Tinerii, i se spuse, să nu-şi impună nici o restricție, aşa că Mr. Keaton urmă exemplul elevului său. El nu se arătă deloc jenat că, spre deosebire de Eduard, care purta o cămaşă colorată cu mâneci lungi şi manşete, îşi îmbrăcase sacoul de-a dreptul peste tricoul său alb, fără mâneci, aşa că acum îşi arăta brațele goale – nişte brațe tinereşti, foarte impunătoare, rotunde, viguroase, albe, care făceau foarte credibil faptul că la *college* fusese tot atât de bun la *athletics* ca şi la istorie. Cu siguranță că el nu observă nicidecum emoția stăpânei casei la vederea acestor brațe, iar Eduard nu era atent la

aşa ceva. Anna, însă, remarcă această emoție, ca un sentiment penibil de milă. Rosalie, vorbind şi râzând febril, era când parcă năpădită de sânge, când înspăimântător de palidă, iar ochii ei, după ce se abăteau în altă parte, se întorceau de fiecare dată, atraşi irezistibil, spre aceste brațe, pentru a poposi asupra lor, câteva secunde de uitare de sine, cu o expresie de profundă tristețe senzuală.

Anna, exasperată de candoarea primitivă a lui Ken, în care nici măcar nu credea pe deplin, atrase atenția, îndată ce se ivi prilejul, asupra răcorii înserării ce pătrundea prin glasvandul deschis spre grădină şi recomandă tinerilor să-şi pună din nou haina, ca să nu răcească. Doamna Tümmler încheie însă seara aproape îndată după cină. Pretextând că are migrenă, îşi luă rămas-bun de la musafir parcă în grabă şi se retrase în iatacul ei. Întinsă pe sofa, cu fața acoperită de mâini şi vârâtă în perne, îşi mărturisi sieşi pasiunea, copleşită de ruşine, spaimă şi desfătare.

„Dumnezeule mare, îl iubesc, da, îl iubesc, cum n-am iubit niciodată, e aşa ceva de înțeles? Doar am fost scoasă la pensie, natura m-a transpus în starea domoală şi demnă de matroană. Nu e oare ridicol să mă copleşească voluptatea, aşa cum mi se întâmplă în gândurile mele pline de spaimă şi desfătare la vederea brațelor lui, la vederea brațelor lui de zeu, de care mă doresc ca o nebună îmbrățişată, a pieptului său splendid pe care l-am văzut, cu jale şi însuflețire, conturându-i-se sub tricou? Sunt oare o bătrână lipsită de ruşine? Nu, nu sunt lipsită de ruşine, căci mă ruşinez în fața lui, a tinereții lui şi nu ştiu cum să-l întâmpin, cum să privesc în ochii lui, în ochii lui naivi, prietenoşi de adolescent, care nici nu pot bănui la mine un sentiment arzător. Eu însă am fost lovită cu nuiaua vieții, el însuşi, cel care nu bănuieşte nimic, m-a ciomăgit şi m-a bătut, m-a sorcovit de Paşte! De ce-a trebuit să vorbească despre asta în bucuria juvenilă pe care i-o iscă vechea datină populară?

Acum gândul la aceste lovituri cu nuiele îmi umple, îmi inundă tot sufletul cu o dulceaţă neruşinată. Îl doresc – oare am mai dorit oare astfel vreodată? Tümmler m-a dorit, când eram tânără, i-am acceptat curtea, m-am măritat cu el, chipeş cum era, şi am împărtăşit voluptatea după pofta lui. De data asta, eu sunt aceea care doresc, din partea mea, pe contul meu şi mi-am pus ochii pe el ca un bărbat pe femeia tânără pe care a ales-o – asta o fac anii, vârsta mea înaintată o face şi tinereţea lui. Bărbăteşte şi femeieşte, atracţia resimţită de vârsta mea este tinerească, dar nu voioasă şi încrezătoare în dorinţa ce-o animă, ci plină de ruşine şi ezitare în faţa ei şi a întregii naturi, din cauză că e ceva necuvenit. Ah, multă suferinţă mă aşteaptă, deoarece cum aş putea spera ca el să se arate îngăduitor faţă de dorinţa mea şi, dacă s-ar arăta îngăduitor, să-mi accepte curtea, cum i-am acceptat-o eu lui Tümmler. Doar nu e o fată, cu braţele lui viguroase – nu e nimic mai puţin decât aşa ceva, ci un bărbat tânăr care vrea să dorească el însuşi şi care, după cum se spune, are mult succes la femei. Femei are câte vrea, aici, în oraş. Sufletul meu se zvârcoleşte şi strigă, la acest gând, de gelozie. Ken face conversaţie în engleză cu Louise Pfingsten, de pe Pempelforter Strasse şi cu Lützenkirchen, Amélie Lützenkirchen, al cărei soţ, fabricantul de oale, e gras, astmatic şi molâu. Louise e prea înaltă ca statură şi are un păr urât, dar abia a împlinit douăzeci şi opt de ani şi se pricepe să facă ochi dulci. Amélie e doar cu puţin mai în vârstă şi drăguţă, e din păcate drăguţă, iar grăsanul îi lasă toată libertatea. E posibil ca ele să se afle în braţele lui, sau măcar una, probabil Amélie, dar s-ar putea totuşi ca şi lungana Louise – în aceste braţe a căror îmbrăţişare o râvnesc cu o ardoare de care sufletele lor neroade nu sunt capabile! E posibil ca ele să se bucure de răsuflarea lui fierbinte, de buzele lui, de mâinile lui care le mângâie formele? Gândindu-mă la asta, dinţii mei, dinţii

aceştia încă buni, doar puțin reparați, scrâşnesc, iar eu scrâşnesc împreună cu ei. Formele mele sunt mai bune, mai vrednice de alintările lui decât ale lor, şi cu câtă gingăşie i-aş răspunde, cu ce nespusă dăruire! Ele sunt, însă, nişte izvoare care curg, eu, unul astupat, căruia nu i se mai potriveşte gelozia. Chinuitoare, sfâşietoare, scrâşnitoare gelozie! N-am văzut oare la *garden-party*-ul dat de Rollwagen, Rollwagen cu fabrica de maşini şi nevastă-sa, unde fusese invitat şi el – n-am surprins oare cu ochii mei, care văd totul, o privire schimbată rapid şi un zâmbet între el şi Amélie, care destăinuiau aproape neîndoielnic o intimitate între ei? Încă de-atunci, inima mea s-a strâns sugrumată de durere, dar n-am înțeles de ce şi nu m-am gândit că e gelozie, fiindcă nu mă mai socoteam capabilă de aşa ceva. Dar sunt geloasă, acum înțeleg şi nu mai contest, ci mă bucur de durerea mea, care se află într-o minunată disarmonie cu transformarea corpului meu. Cele sufleteşti sunt doar o iradiere a celor trupeşti, spune Anna, iar trupul îşi modelează sufletul după el? Anna ştie multe, Anna nu ştie nimic. Nu, nu vreau să spun că nu ştie nimic! A suferit, a iubit fără sens şi a pătimit plină de ruşine, aşa că ştie câte ceva. Dar greşeşte când spune că sufletul e transpus odată cu trupul în domoala, demna stare de matroană, deoarece ea nu crede în minuni, nu ştie că natura poate să facă sufletul să înflorească în chip miraculos, când e târziu, chiar prea târziu – să înflorească prin iubire, dorință şi gelozie, aşa cum aflu eu acum, chinuită şi fericită. Sarra, bătrâna, a auzit de dincolo de uşa colibei ce încă i se menea şi a râs. Din această cauză, Dumnezeu s-a supărat şi a zis: «Pentru ce a râs Sarra?»[153] Eu, eu nu vreau să râd. Vreau să cred în minunea sufletului meu şi a simțurilor mele, vreau să

[153] Facerea, XVIII, 13.

venerez minunea săvârşită de natură cu această primăvară dureroasă şi ruşinoasă a sufletului, iar ruşinea mea să se restrângă numai asupra darului ce mi se face prin această târzie bunăvestire...”

Aşa îşi vorbi, de una singură, Rosalie, în acea seară. După o noapte plină de tresăriri de nelinişte şi de câteva ore de somn adânc spre dimineaţă, primul ei gând la trezire fu la pasiunea cu care fusese bătută, binecuvântată şi pe care nici prin minte nu-i trecea s-o refuze, s-o respingă din motive morale. Biata femeie era entuziasmată de capacitatea încă vie a sufletului său de a înflori într-o dulce durere. Deosebit de evlavioasă nu era şi pe Dumnezeu îl lăsa deoparte. Evlavia ei se orienta spre natură şi o făcea să admire şi să ţină la mare cinste ceea ce aceasta, oarecum împotriva ei însăşi, săvârşea asupră-i. Da, înflorirea sufletului şi a simţurilor ei era împotriva bunei-cuviinţe, era ceva ce-o făcea fericită, dar nu şi ceva încurajator, era ceva ce trebuia trecut sub tăcere şi tăinuit faţă de toată lumea, chiar şi faţă de fiica ei cu care se afla în relaţii atât de intime, cu deosebire însă faţă de cel drag care nu bănuia nimic şi nici nu trebuia să bănuiască nimic; căci cum ar fi cutezat să ridice privirea spre tinereţea lui?

În felul acesta, atitudinea ei faţă de Keaton în societate deveni un amestec total absurd de supunere şi umilinţă, de care Rosalie nu putu să se elibereze în pofida mândriei iscate de sentimentul ei şi care, asupra celor ce-o priveau, aşadar asupra Annei, făcea o impresie mai penibilă decât comportamentul plin de vioiciune şi de exagerată voioşie de la început. În cele din urmă băgă de seamă până şi Eduard şi urmară clipe când fratele şi sora, aplecaţi deasupra farfuriilor, îşi muşcau buzele, în vreme ce Ken, stupefiat de tăcerea jenantă, privea în jurul său întrebător. Din dorinţa de a sfătui şi de a se lămuri, Eduard folosi un prilej oarecare, ca să stea de vorbă cu sora lui.

— Ce-i cu mama? întrebă el. Nu-l mai place pe Keaton? Iar cum Anna tăcu, băiatul adăugă cu o strâmbătură a gurii: Sau îl place prea mult?

— Ce-ți trece prin cap? îl repezi Anna. Astea nu-s chestii pentru copii. Fii la locul tău şi nu-ți mai permite remarci impertinente. Îi mai spuse: Atâta ar putea şi el să înțeleagă, cu respectul cuvenit, că mama, ca orice femeie, trece printr-o perioadă dificilă care o face să nu se simtă bine.

— E ceva nou şi instructiv pentru mine! zise cu ironie elevul din ultima clasă de liceu. Explicația e pentru el de ordin prea general. Mama se chinuieşte într-un fel deosebit şi chiar şi ea, onorata soră pare chinuită, ca să nu mai vorbim despre el, băieţaşul prostănac. Poate că băieţaşul prostănac s-ar face util dacă ar cere îndepărtarea profesorului său prea drăguț. A profitat destul de pe urma lui Keaton, aşa că i-ar putea spune mamei, iar acesta să fie încă o dată „*honorably discharged*".

— Fă-o, dragă Eduard, spuse Anna; iar el o făcu.

— Mamă, spuse el, mă gândesc că am putea să punem capăt orelor de engleză şi cheltuielilor curente pentru ele, pe care ți le-am cerut. Datorită generozității tale, am putut să pun o bază bună cu ajutorul lui Mr. Keaton şi, cu ajutorul unor lecturi particulare, m-aş putea îngriji să n-o pierd. De altfel, nimeni nu învață cu adevărat o limbă străină la el acasă, în afara țării unde o vorbeşte toată lumea şi unde eşti obligat s-o foloseşti numai pe ea. Când voi fi în Anglia sau în America, am să-mi însuşesc, fără osteneală restul, după pregătirea pe care mi-ai îngăduit-o. Acum se apropie treptat, cum ştii, bacalaureatul, la care nu mă examinează nimeni la engleză. Dimpotrivă, trebuie să bag de seamă să nu cad în limbile vechi, iar pentru asta am nevoie de concentrare. A sosit momentul – nu crezi? – să-i mulțumim lui Keaton pentru osteneală şi să-l concediem în mod amabil.

— Dar, Eduard, replică doamna von Tümmler repede, la început chiar cu prea mare grabă. Ceea ce-mi mă surprinde şi nu pot spune că sunt de acord. Fireşte, e drăguț din partea ta că ai dori să mă dispensezi de alte cheltuieli în acest scop. Dar scopul e bun, e important pentru viitorul tău aşa cum ți-l doreşti, iar situația noastră nu este de aşa natură, încât să nu putem cheltui pentru ca tu să înveți o limbă străină, aşa cum am cheltuit mai înainte pentru ca Anna să-şi facă studiile la Academie. Nu ştiu de ce vrei să renunți la jumătatea drumului la intenția ta de a-ți însuşi cunoştințe de engleză. S-ar zice, dragă băiete – nu mi-o lua în nume de rău – că tocmai prin asta mi-ai mulțumi cum nu se cuvine pentru generozitatea mea. Bacalaureatul tău – desigur, e un lucru serios, înțeleg că mai trebuie să toceşti temeinic pentru limbile vechi, la care e nevoie să-ți dai toată osteneala. Dar orele de engleză, de câteva ori pe săptămână – doar n-ai să-mi spui, Eduard, că nu-ți slujesc pentru odihnă şi ca o distracție folositoare mai mult decât îți cer un efort suplimentar. În afară de asta – îngăduie-mi să ajung şi la un aspect personal, omenesc – relațiile dintre familia noastră şi Ken, cum i se spune, aşadar domnul Keaton, nu mai sunt de mult de aşa natură, încât să i se poată spune: Ai devenit de prisos – şi să i se dea pur şi simplu paşaportul. Să i se declare pur şi simplu: maurul poate să plece[154]. A devenit un prieten al casei, într-o anume măsură, un membru al familiei, şi ar fi pe bună dreptate jignit de o asemenea expediere. Ne-ar lipsi tuturor, mai ales Anna, cred, ar fi necăjită dacă el n-ar mai veni şi nu ne-ar mai anima mesele cu amănunțitele lui cunoştințe despre istoria oraşului Düsseldorf, despre lupta pentru succesiune în comitatele Jülich şi Kleve şi despre principele elector Jan

[154] Citat din *Fiesco* (III, 4) de Friedrich Schiller.

Wellem, a cărui statuie se află în Marktplatz. Şi tu i-ai simți lipsa şi chiar eu. Pe scurt, Eduard, propunerea ta e bine intenționată, dar realizarea nu e nici necesară, nici întru totul posibilă. Cel mai bine e să lăsăm lucrurile aşa cum sunt.

— Cum crezi, mamă, spuse Eduard şi îi raportă insuccesul său surorii, care replică:

— Îmi închipuiam, băiete. În fond, mama a caracterizat bine situația, şi eu am avut îndoieli asemănătoare, când m-ai vestit de pasul pe care voiai să-i faci. Mama are dreptate cel puțin în privința faptului că Mr. Keaton e un conviv agreabil, iar noi cu toții i-am regreta absența. Continuă aşadar cu el.

Eduard o privi în față pe cea care-i vorbea, dar acea față rămase imobilă, aşa că ridică din umeri şi plecă. Ken tocmai îl aştepta în odaia lui, citi împreună cu el câteva pagini din Emerson[155] sau din Macauly[156], apoi o *mistery story*[157] americană, care le dădu subiect de pălăvrăgeală pentru ultima jumătate de oră, apoi rămase la cină, la care nu mai era de mult invitat în mod special. Rămânerea lui după lecții devenise o regulă, iar în fiecare săptămână, în zilele fericirii ei neîngăduite şi înfricoşătoare, tulburate de ruşine, Rosalie se sfătuia cu Babette, menajera ei, asupra meniului, o punea să gătească lucruri bune, se îngrijea de un vin de calitate, de Pfalz sau de Rudesheim, cu care, după masă, mai rămâneau împreună o oră în odaia de zi şi din care bea mai mult ca de obicei, ca să-l poată privi cu mai mult curaj pe cel pe care-l îndrăgise împotriva rațiunii. De multe ori

---

155 Ralph Waldo Emerson (1803–1882), scriitor şi filozof american.

156 Thomas B. Macauly (1800–1859), istoric britanic şi politician liberal.

157 Nuvelă polițistă.

însă, vinul o obosea şi o ducea la deznădejde, iar atunci ducea o luptă de o durată diferită, întrebându-se dacă să mai rămână şi să sufere sub ochii lui, sau să se retragă şi să plângă din cauza lui în singurătate.

Cum în octombrie începuse sezonul recepţiilor, doamna von Tümmler îl vedea pe Keaton şi în afara casei ei, la familia Pfingsten de pe Pempelforter Strasse, la familia Lützenkirchen, la inginerul-şef Rollwagen, într-un cerc mai larg. Pretutindeni îl căuta şi, totodată, îl evita, fugea de grupurile de oameni cărora el li se alăturase, aştepta în alt grup, tăifăsuind mecanic, ca el să vină la ea şi să-i arate atenţie, ştia întotdeauna unde este, trăgea cu urechea în zumzetul vocilor după a lui şi suferea îngrozitor când credea că observă semne de tainică înţelegere între el şi Louise Pfingstein sau Amélie Lützenkirchen. Deşi tânărul bărbat nu avea nimic de oferit în afară de arătoasa lui conformaţie trupească, desăvârşita lui spontaneitate şi amabila lui modestie spirituală, era iubit şi căutat în aceste cercuri, în care profita cu satisfacţie de slăbiciunea germanilor pentru tot ce e străin şi ştia foarte bine că felul său de a pronunţa germana, expresiile copilăreşti de care se folosea plăceau mult. De altfel, preferau să converseze cu el în engleză. De îmbrăcat, se îmbrăca după voia lui. Nu poseda nici un *evening dress*[158], dar şi aşa obiceiurile mondene deveniseră de câţiva ani mai puţin riguroase, smochingul nu mai era strict prescris nici în lojile teatrelor, nici la serate, şi chiar la ocaziile la care majoritatea domnilor îl purtau, Keaton era bine-venit în obişnuitul său costum de stradă, o ţinută liberă, comodă, constând din pantaloni maro şi surtuc gri, de lână.

---

158 Costum de seară.

Aşa se mişca el nestingherit prin saloane, se făcea agreat de doamnele cu care conversa în engleză şi de cele pe care voia să le câştige pentru aşa ceva, la masă, îşi tăia mai întâi bucăţile de carne în bucăţi mici, după obiceiul ţării sale, punea apoi cuţitul de-a curmezişul pe marginea farfuriei, lăsa braţul stâng să-i atârne şi mânca, ducând cu dreapta la gură ceea ce îşi pregătea. Îşi păstră acest obicei, deoarece vedea că vecinele sale şi domnul din faţa lui îl observau cu mare interes.

Cu Rosalie îi plăcea să stea la taifas, chiar şi numai în doi – nu numai pentru că ea se număra printre patronii săi – „*bosses*", cum spunea el –, ci şi pentru că se simţea realmente atras de ea. Căci în vreme ce inteligenţa rece şi exigenţele spirituale ale fiicei îi inspirau teamă, feminitatea francă a mamei îi plăcea şi, fără a-i interpreta just sentimentele (n-a ajuns niciodată s-o facă), se complăcea în căldura ce emana de la ea spre el, se simţea bine în această căldură şi lua prea puţin în seamă indiciile de încordare, stinghereală şi confuzie, pe care le socotea drept expresii ale nervozităţii europene şi de aceea le respecta foarte mult. Se mai adăuga faptul că, oricât suferea, înfăţişarea ei vădea o nouă înflorire, o întinerire care sărea în ochi şi pentru care i se făceau complimente. Întotdeauna chipul ei se menţinuse tineresc, dar ceea ce izbea era strălucirea frumoşilor ei ochi căprui, care, deşi aveau poate şi ceva febril, o făceau totuşi încântătoare, intensificarea coloritului feţei ce reapărea repede după o pălire ocazională, mobilitatea trăsăturilor feţei, ce-i devenise mai plină, în timpul convorbirilor care erau de obicei vesele şi-i dădeau întotdeauna posibilitatea să corecteze prin râs un început de crispare. Se râdea mult şi tare la aceste petreceri, fiindcă toată lumea bea vârtos vin şi punci, iar ceea ce ar fi putut să pară excentric în comportarea Rosaliei se pierdea în atmosfera generală de destindere, puţin înclinată să se mire de ceva. Dar ce fericită

era, când se întâmpla ca o doamnă să-i spună în prezența lui Ken: „Scumpo, eşti uimitoare! Ce încântător arăți astă-seară! Le eclipsezi pe fetele de douăzeci de ani. Ia spune, ce izvor de tinerețe ai descoperit?” Şi când cel drag intervenea cu confirmarea: „*Right you are!* Doamna von Tümmler *is perfectly delightful tonight.*”[159] Era râdea, iar roşeața ei profundă putea fi explicată ca provenind din bucuria pentru complimentul primit. Îşi întorcea ochii de la el, dar se gândea la brațele lui şi-şi simțea sufletul năpădit, inundat din nou de o dulceață fără seamăn, aşa cum i se întâmpla acum deseori, o dulceață pe care ceilalți o vedeau desigur cu ochii lor, de vreme ce o găseau tânără şi fermecătoare.

În una din aceste seri, după ce invitații se risipiseră, Rosalie îşi încălcă intenția de a păstra strict numai pentru sine taina inimii ei, această minune sufletească neîngăduită şi plină de suferință, dar fascinantă, şi de a nu se confesa nici fiicei ei, cu care era atât de bună prietenă. O irezistibilă nevoie de comunicare o sili să nu-şi mai țină făgăduiala pe care şi-o făcuse şi să se destăinuie isteței Anna, nu mai pentru că năzuia să obțină complicitatea ei înțelegătoare şi afectuoasă, ci şi din dorința de a vedea elogiat în mod inteligent ceea ce natura săvârşea asupra ei, ca un ciudat proces omenesc.

Pe o vreme umedă, cu zăpadă, cele două doamne se întoarseră acasă pe la miezul nopții cu o trăsură de piață. Rosalie tremura de frig.

— Îngăduie-mi, dragă fetițo, spuse ea, să vin pentru o jumătate de oră în dormitorul tău atât de confortabil. Mi-e frig, dar capul îmi arde, iar la somn mă tem că nu mă pot gândi prea curând. Dacă ai se ne faci la urma urmelor un ceai, cred că n-ar fi rău. Punciul ăsta de la alde Rollwagen

---

[159] Aveți dreptate... E absolut încântătoare în seara aceasta.

se suie omului la cap. Rollwagen îl prepară el însuşi, dar nu are o mână prea norocoasă, toarnă un dubios rachiu de portocale în vin de Mosela, apoi şampanie germană. Mâine o să avem iarăşi toate durerile de cap cuvenite, un *hang-over*[160] rău. Adică tu, nu. Tu eşti chibzuită şi nu bei mult. Eu însă uit de mine tot pălăvrăgind şi nu bag de seamă că paharul îmi e mereu umplut, aşa că-l cred tot primul pahar. Da, fă-ne câte un ceai, e bine. Ceaiul e un excitant, dar totodată şi calmează, iar un ceai fierbinte la momentul potrivit apără de răceală. La Rollwagen era excesiv de cald – în orice caz, aşa mi s-a părut – şi-apoi lapovița de-afară. S-o fi şi anunțând prin ea primăvara? Astăzi la prânz, în Grădina Curții, cred că de fapt am şi adulmecat-o. Dar asta o face zăpăcita ta mamă îndată după solstițiu, când ziua a început să crească din nou. O idee bună că pui în priză radiatorul electric; aici a şi început să fie mai puțin cald. Dragă fetițo, tu te pricepi să faci aşa ca să ne simțim comod şi să creezi o atmosferă intimă pentru o scurtă convorbire între patru ochi, mai înainte de a ne duce la culcare. Vezi, Anna, doream de mult să stau de vorbă cu tine – dorință pentru îndeplinirea căreia, ai dreptate, nu mi-ai refuzat niciodată prilejul. Dar există, draga mea, lucruri pentru rostirea şi discutarea cărora e nevoie de o atmosferă deosebit de intimă, de o oră favorabilă care dezleagă limbile...

— Ce fel de lucruri, mamă? Cu smântână nu pot să te servesc. Vrei câteva picături de lămâie?

— Lucruri de-ale inimii, fetițo, lucruri de-ale naturii, ale naturii minunate, enigmatice, atotputernice, care ne joacă uneori feste atât de ciudate, de contradictorii, chiar de ininteligibile. Asta o ştii şi tu. În ultima vreme, dragă Anna,

---

160 Mahmureală.

m-am gândit – iartă-mă că mă ating de asta – la povestea ta de odinioară cu Brünner, la suferința ta, de care mi te-ai plâns într-o oră asemănătoare cu asta şi pe care din indignare împotriva ta însăți ai numit-o chiar o ruşine, din cauza conflictului umilitor în care se găsea rațiunea, judecata ta cu inima ta, sau dacă preferi, cu simțurile tale.

— Te corectezi pe bună dreptate, mamă. Inima e o şarlatanie sentimentală. N-ar trebui numit inimă ceea ce e cu totul altceva. Inima noastră nu vorbeşte cu adevărat decât cu aprobarea judecății şi a rațiunii.

— Asta e părerea ta. Tu ai fost întotdeauna pentru unitate şi ai socotit că natura stabileşte de la sine o armonie între suflet şi corp. Dar nu poți contesta că atunci ai trăit într-o stare de disarmonie între dorințele tale şi judecata ta. Pe vremea aceea erai foarte tânără, iar dorința ta nu avea de ce să se ruşineze în fața naturii, ci doar în fața judecății, care considera această dorință drept umilitoare. Dorința ta nu rezista în fața judecății tale, iar în asta se găsea sorgintea ruşinii şi a suferinței tale. Fiindcă tu eşti mândră, Anna, foarte mândră şi nu vrei să admiți că ar putea să existe o mândrie în domeniul pur afectiv, o mândrie a sentimentului, care nu se socoteşte obligată să se justifice sau să răspundă în fața indiferent cui – judecată şi rațiune şi chiar natura însăşi – iată un punct de vedere în care ne deosebim. Pentru mine, inima e mai presus de orice, iar dacă natura îi insuflă simțăminte care nu i se mai cuvin şi care par a crea o contradicție între inimă şi ea – aceasta e, desigur, o ruşine dureroasă, dar ruşinea priveşte faptul că se petrece ceva ce nu se mai cuvine, altminteri e în fond o dulce uimire, o venerație în fața naturii şi a vieții care face să renască ceea ce s-a ofilit în natură.

— Dragă mamă, replică Anna, înainte de toate îngăduie-mi să refuz onoarea pe care o faci mândriei şi rațiunii mele. Amândouă ar fi cedat jalnic atunci în fața a ceea ce tu

numeşti inimă, dacă n-ar fi intervenit un destin milostiv, iar când mă gândesc unde m-ar fi dus inima, trebuie să-i mulţumesc lui Dumnezeu că lucrurile n-au mers după dorinţa ei. Sunt cea din urmă căreia i-ar fi îngăduit să ridice piatra. Dar nu despre mine e vorba, ci despre tine, iar faptul că vrei să mi te destăinui este o onoare pe care n-o refuz. Fiindcă, nu-i aşa, asta vrei să faci. Cuvintele tale îmi dau de înţeles acest lucru, numai că sunt tulburi în generalitatea lor. Lămureşte-mă, te rog, cum să le raportez la tine şi cum să le înţeleg.

— Ce-ai zice tu, Anna, dacă mama ta ar fi cuprinsă, la vârsta ei înaintată, de un sentiment fierbinte, care se cuvine numai tinereţii în plină putere, numai maturităţii, nu însă şi unei femei ofilite.

— De ce acest condiţional, mamă? Este vădit că aşa stau lucrurile cu tine, precum spui. Iubeşti?

— Cum rosteşti acest cuvânt, dulcea mea fetiţă! Cât de liber şi cutezător şi deschis rosteşti cuvântul care mie mi-ar veni atât de greu pe buze şi pe care l-am ţinut adânc ferecat în mine atâta vreme, împreună cu tot ceea ce exprimă el ca fericire plină de ruşine şi durere – pe care l-am tăinuit faţă de lumea întreagă şi chiar faţă de tine cu atâta străşnicie, încât ar trebui să cazi din nori, din norii credinţei tale în demnitatea de matroană a mamei tale! Da, iubesc, iubesc cu ardoare şi plină de dorinţă şi fericită şi nenorocită, aşa cum ai iubit tu în tinereţea ta. În faţa sentimentului, raţiunea mea rezistă tot atât de puţin ca odinioară a ta, iar dacă sunt şi mândră de primăvara sufletească pe care natura mi-o dăruieşte în chip miraculos, sufăr totuşi, cum ai suferit şi tu cândva, şi mă simt irezistibil îmboldită să-ţi spun totul.

— Draga, buna mea mamă! Spune-mi liniştită totul. De ţi-e greu să vorbeşti, am să întreb. Cine este?

— Va fi pentru tine o surpriză cutremurătoare, dragă fetiță. Tânărul prieten al familiei noastre. Profesorul fratelui tău.

— Ken Keaton?

— El.

— Aşadar, el. Bine. N-ai de ce să te temi de mine, mamă, că am să strig: „De neînțeles!", deşi aşa stă în firea oamenilor. E ceva ieftin şi prostesc să califici drept de neînțeles un sentiment în care nu poți să te transpui. Şi totuşi – oricât m-aş teme să nu te jignesc – îngăduie-mi întrebarea: Vorbeşti de un simțământ ce nu se mai cade la anii tăi, te plângi că nutreşti sentimente de care nu mai eşti vrednică. Te-ai întrebat însă vreodată dacă acest bărbat tânăr e vrednic de sentimentele tale?

— El, vrednic? Aproape că nu înțeleg ce vrei să spui. Iubesc Anna. Ken este întruchiparea cea mai minunată a bărbăției tinereşti pe care au văzut-o ochii mei.

— Şi de-asta îl iubeşti. N-ai vrea să încercăm să schimbăm locul cauzei şi al efectului, aşezându-le poate mai bine aşa? Nu s-ar putea oare să-ți apară atât de minunat doar pentru că... doar pentru că-l iubeşti?

— O, fetițo, tu desparți ceea ce e de nedespărțit. În inima mea, dragostea ce i-o port şi înfățişarea lui minunată sunt una.

— Dar tu suferi, dragă, scumpă mamă, şi aş dori nemăsurat de mult să te ajut. N-ai putea oare încerca să-l priveşti o clipă – măcar o clipă, care ar fi poate salutară pentru tine – nu în lumina iubirii tale care-l transfigurează, ci în lumina zilei, în realitatea lui, ca pe tânărul drăguț, atrăgător – desigur, admit acest lucru – atrăgător, care este, dar care justifică atât de puțin o pasiune şi nu merită să suferi pentru el?

— Intențiile tale sunt bune, Anna, ştiu. Ai vrea să-mi faci un bine, sunt convinsă de asta. Dar nu pe seama lui, nu,

nedreptățindu-l. Şi-l nedreptăţeşti, vorbind despre „lumina zilei”, care e o lumină atât de falsă, total înşelătoare. Spui că e drăguţ, spui chiar că e atrăgător şi vrei să înţelegi prin asta că e un om mediocru, care nu are nimic deosebit în el. Dar el este un om extraordinar, a cărui viaţă îţi mişcă inima. Gândeşte-te la originea lui modestă, gândeşte-te cum a absolvit cu o voinţă de fier colegiul şi-a întrecut toţi colegii în privinţa istoriei şi a exerciţiilor fizice, cum s-a grăbit apoi să se înroleze şi s-a comportat excelent ca soldat, astfel că a fost *honorably discharged*...

— Iartă-mă, asta se întâmplă cu toţi cei care nu s-au făcut vinovaţi de-a dreptul de ceva dezonorant.

— Fiecare. Tu mizezi mereu pe mediocritatea lui şi vrei să mă convingi prin asta că îl socoteşti, dacă nu de-a dreptul, în orice caz aluziv, un tânăr simplu, naiv. Dar uiţi că simplitatea poate fi ceva sublim şi victorios şi că simplitatea lui are drept fundal marele spirit democratic al întinsei lui patrii...

— Nu-şi iubeşte deloc ţara.

— Cu toate astea, e fiul ei adevărat, iar dacă iubeşte Europa, din cauza perspectivei istorice şi a datinilor populare, faptul acesta îl onorează de asemenea şi-l distinge faţă de majoritate. Pentru patria lui şi-a dat sângele. *Honorably discharged*, zici tu, este oricine. Dar oricui i se conferă o medalie pentru vitejie, acea *Purple Heart*[161], ca semn că eroismul cu care s-a avântat împotriva inamicului i-a adus o rănire, poate una gravă?

— Ah, dragă mamă, cred că în război oricine poate fi rănit, unul cade, altul scapă, fără ca asta să aibă prea mult a face cu vitejia. Dacă unuia i s-a smuls un picior sau i-a fost străpuns de glonţ un rinichi, medalia e o mângâiere şi o

---

161 Inimă purpurie, medalie americană de vitejie.

mică despăgubire pentru ghinionul pe care l-a avut, dar de cele mai multe ori nu e o distincție pentru un eroism deosebit.

— În orice caz, el şi-a sacrificat un rinichi pe altarul patriei!

— Da, a avut ghinionul ăsta. Şi, slavă Domnului, un om o scoate la capăt la nevoie cu un singur rinichi. Dar la nevoie – şi asta e totuşi o lipsă, un defect, iar gândul la un asemenea defect diminuează totuşi întru câtva splendoarea tinereții lui, aşa că la lumina zilei, la care ar trebui privit, înseamnă că, în pofida înfățişării sale arătoase – sau să zicem: normale – nu e trupeşte întreg de tot, un om deplin, ci un invalid.

— Mare Dumnezeule, Ken nu mai e un om întreg, Ken nu mai e un om deplin! Dar, biată copilă, e întreg până la splendoare şi poate renunța fără să-i pese la un rinichi – nu numai după propria lui părere, ci şi după părerea tuturor, mai cu seamă a femeilor, care se țin cu toatele după el şi cu care îşi face şi el, cu siguranță, cheful! Dragă, bună, inteligentă Anna, ştii tu care e motivul principal pentru care mă destăinui ție şi am început această discuție cu tine? Fiindcă voiam să te întreb – şi să-ți aflu părerea sinceră – dacă, din câte ai observat şi din câte eşti convinsă – există vreo legătură între el şi Louise Pfingsten, sau Amélie Lützenkirchen, sau între el şi amândouă, pentru care ar fi destul de întreg! În această îndoială chinuitoare mă zbat şi aş dori mult să aflu purul adevăr de la tine, care poți privi lucrurile cu sânge rece, la lumina zilei, ca să zicem aşa...

— Biată, scumpă mamă, cum te mai chinuieşti, cum mai suferi! Îmi pare atât de rău. Nu, nu cred – ştiu atât de puțin despre modul lui de viață şi nu simt nici un imbold s-o investighez – dar nu cred şi n-am auzit să se spună că s-ar afla cu doamna Pfingsten sau cu doamna Lützenkirchen în

relațiile pe care le bănuieşti. În privința asta, te rog, linişteşte-te!

— Să dea Dumnezeu, draga mea, spui asta nu ca să mă mângâi şi să torni un balsam pe chinul meu, ci din compătimire! Dar vezi tu, compătimirea – deşi poate că o şi caut la tine – nu e, de asemenea, nicidecum un cuvânt potrivit, fiindcă în chinul meu sunt fericită, mi-e ruşine, dar mă şi simt mândră de primăvara dureroasă a sufletului meu – gândeşte-te la asta, fetițo, chiar dacă s-ar părea că cerşesc compasiunea ta!

— Nu găsesc că cerşeşti. Dar fericirea şi mândria sunt totuşi într-un asemenea caz strâns împletite cu suferința, sunt împreună un tot, şi chiar dacă n-ai căuta nici o compătimire, aceasta îți vine totuşi de la cei ce te iubesc şi-ți doresc să-ți fie ție însăți milă de tine şi să cauți să te eliberezi din această vrajă absurdă... Iartă-mi aceste vorbe! Cu siguranță că sunt greşite, dar nu pot să mă îngrijesc de vorbe. De tine, dragă mamă, sunt îngrijorată şi nu abia de astăzi, nu abia după ce mi-ai făcut această confesiune, pentru care îți sunt recunoscătoare. Ai închis în sufletul tău taina cu o mare stăpânire de sine, dar că exista o taină, că de câteva luni se petreceau cu tine lucruri deosebite şi ciudate n-a putut totuşi să rămână ascuns pentru cei care te iubesc şi care au observat cu sentimente amestecate.

— La cine te referi cu acest „cei”?

— Vorbesc despre mine. În ultima vreme, mamă, te-ai schimbat izbitor – adică: nu te-ai schimbat, m-am exprimat greşit, ai rămas aceeaşi, iar dacă zic: te-ai schimbat, vreau să spun că ființa ta a cunoscut o întinerire – ceea ce, iarăşi, nu e cuvântul nimerit, fiindcă nu poate fi, desigur, vorba despre o întinerire reală, demonstrabilă a iubitei tale înfățişări. Dar uneori, pentru câteva clipe, aveam impresia, într-un anume mod fantasmagoric, că dragul tău chip de matroană parcă redevine brusc mama mea de acum

douăzeci de ani, aşa cum am cunoscut-o pe vremea când eram o fetiţă – mai mult chiar, mi se părea deodată că te văd aşa cum nu te-am văzut niciodată, aşa cum vei fi arătat pe când erai tu însăţi o fetiţă. Iar această amăgire a simţurilor, dacă a fost o simplă amăgire a simţurilor, deşi în ea se găsea şi ceva real, ar fi trebuit totuşi să mă bucure, să-mi facă inima să tresalte de bucurie, nu-i aşa? Dar asta nu s-a întâmplat, ci mi s-a strâns inima, şi tocmai în clipele când întinereai în faţa ochilor mei mi-era teribil milă de tine. Fiindcă totodată vedeam că suferi şi că fantasmagoria de care vorbesc nu numai că are a face cu suferinţa ta, ci şi că este expresia, manifestarea exterioară a acesteia, acea „primăvară a durerii", cum spuneai adineauri. Dragă mamă, cum se face că foloseşti asemenea vorbe? Nu e stilul tău. Tu eşti un suflet simplu, extrem de fermecător, ochii tăi văd bine şi limpede natura, nu se adâncesc în cărţi, tu n-ai citit mult. Până acum n-ai folosit cuvinte, ca acelea pe care le făuresc poeţii, cuvinte dureroase şi bolnave, iar dacă acum o faci totuşi, lucrul acesta are ceva de...

— De ce, Anna? Când le folosesc poeţii, o fac tocmai pentru că *au nevoie* de ele, pentru că scot din ele sentimente şi trăiri, ceea ce se întâmplă şi cu mine, aceea căreia, după părerea ta, nu i se potrivesc. N-ai dreptate. Asemenea cuvinte vin celui ce-i sunt necesare, iar acela nu se sfieşte de ele, fiindcă izvorăsc din sufletul lui. Dar amăgirea simţurilor, fantasmagoria pe care ai crezut că o vezi la mine, am să ţi-o lămuresc. A fost opera tinereţii *lui*. A fost lupta sufletului meu ca să imit tinereţea lui, ca să nu trebuiască să pier în ruşine şi ocară în faţa ei.

Anna plângea. Se ţineau îmbrăţişate şi lacrimile lor se amestecau.

— Şi ceea ce spui tu, zise cu un efort infirma, şi ceea ce spui tu, măicuţă dragă, este înrudit cu acele vorbe străine de care ai avut nevoie şi capătă în gura ta, ca şi ele, ceva

nimicitor. Această nefericită stare de spirit te distruge, o văd cu ochii, o simt din felul tău de a vorbi. Trebuie s-o stopăm, să-i punem capăt, să te salvăm de ea, cu orice preț. Ochii care nu se văd, se uită, mamă. Există o singură hotărâre salvatoare. Acest tânăr nu mai trebuie să vină la noi, trebuie concediat. Dar asta nu-i destul. Tu îl vezi şi altundeva în societate. Bine, trebuie deci să-l determinăm că părăsească oraşul. Mă încumet să-l conving s-o facă. Am să vorbesc prieteneşte cu el, am să-i arăt că aici se pierde, se iroseşte, că s-a terminat de mult cu Düsseldorful şi că nu poate să rămână veşnic ancorat aici, Düsseldorful nu e Germania, pe care trebuie s-o cunoască mai bine şi pe spații mai întinse, mai există Münchenul, Hamburgul, Berlinul care trebuie cercetate, am să-i spun că trebuie să se țină în mişcare şi să trăiască ici, colo, un răstimp, mai înainte ca, precum e de datoria lui firească, să se întoarcă în patrie şi să se dedice unei profesii ordonate, în loc să facă în Europa pe profesorul invalid. Am să mă străduiesc să-l fac să înțeleagă. Iar dacă n-o să vrea şi se încăpățânează să rămână la Düsseldorf, unde are acum legături, ei bine, mamă, atunci plecăm noi. Cedăm casa de-aici şi ne mutăm la Köln sau Frankfurt, sau într-un loc frumos din Taunus, iar tu laşi aici în urmă ceea ce te-a chinuit şi a fost pe cale să te distrugă şi uiți totul, nemaivăzându-l. A nu mai vedea pe cineva te ajută infailibil să uiți; e imposibil să nu poți să uiți. Ai să spui poate că a uita e ceva ruşinos, dar e un mijloc bun, bizuie-te pe el. În Taunus ai să te bucuri de natura care ți-e dragă şi ai să fii din nou vechea, iubita noastră mamă.

Anna vorbi astfel cu multă stăruință, dar cât de zadarnic!

— Destul, destul, Anna, încetează cu vorbele astea, nu le pot asculta! Plângi împreună cu mine, grija ta e plină de afecțiune, dar ceea ce spui, propunerile tale sunt imposibile şi mă îngrozesc. Să-l izgonim pe el? Să plecăm noi? Pe ce căi greşite se rătăceşte grija ta! Vorbeşti despre natura dragă,

dar o insulți prin intențiile tale, vrei s-o jignesc şi eu sugrumând în mine primăvara dureroasă prin care mi-a binecuvântat sufletul! Ce păcat ar fi ăsta, ce nerecunoştință ar fi, ce trădare ar fi împotriva ei, a naturii şi ce renegare a credinței față de buna ei atotputernicie! Îți mai aduci aminte de Sarra, cum a păcătuit? A râs de una singură înapoia uşii şi a zis: „Acum sunt bătrână, iar soțul meu e şi el bătrân, cum să mai cunosc desfătarea?" Domnul Dumnezeu, însă, a spus cu supărare: „Pentru ce a râs Sarra?" După părerea mea, ea a râs mai puțin din pricina vârstei ei secătuite, cât mai ales fiindcă şi Avraam, domnul ei, era foarte bătrân, împovărat de zile, împlinise nouăzeci şi nouă de ani. Ce femeie n-ar fi râs la gândul de a se desfăta cu un bărbat de nouăzeci şi nouă de ani, chiar dacă viața erotică a bărbaților ar fi mai puțin strict delimitată decât aceea a femeilor. Domnul meu, însă, este tânăr, foarte tânăr, şi cu cât mai uşor şi mai ademenitor trebuie să-mi fie gândul... Ah, Anna, devotata mea copilă, sângele meu, dorințele mele clocotesc de voluptate, o voluptate plină de ruşine şi mâhnire de care nu mă pot lepăda, nu pot să fug în Taunus, iar dacă tu l-ai convinge pe Ken să plece – cred că te-aş urî de moarte!

Anna ascultă aceste cuvinte nestăpânite, exaltate, cu o dureroasă strângere de inimă.

— Dragă mamă, spuse ea cu o voce înăbuşită, eşti foarte iritată. Acum ai nevoie de odihnă şi somn. Ia douăzeci, chiar douăzeci şi cinci de picături de valeriană într-un pahar cu apă. Acest mijloc inofensiv este adesea foarte eficace. Şi fii sigură că n-am să întreprind pe cont propriu nimic ce-ar putea fi împotriva sentimentului tău. Ia în seamă această asigurare pentru linişstea ta, la care țin atât de mult! Dacă am vorbit disprețuitor despre Keaton, pe care-l stimez ca obiect al afecțiunii tale, deşi trebuie să-l blestem fiindcă suferi din pricina lui, te rog să înțelegi că am făcut-o din încercarea de a te linişti. Pentru încrederea pe care mi-ai

arătat-o îți sunt nespus de recunoscătoare şi sper, chiar cred cu tărie că prin această convorbire cu mine ți-ai mai uşurat totuşi întru câtva inima. Poate că această convorbire e premisa vindecării tale – vreau să spun: a liniştirii tale. Inima ta bună, voioasă, scumpă pentru noi toți se va regăsi. Acum iubeşte suferind – nu crezi că, să zicem: cu timpul, va învăța să iubească fără a suferi şi corespunzător rațiunii? Vezi tu (Anna rosti aceste cuvinte în vreme ce o conduse grijulie pe Rosalie în dormitorul ei, ca să-i picure ea însăşi valeriana în pahar), dragostea, ce înțeles atotcuprinzător are, cât de diverse lucruri acoperă numele ei şi cum e ea totuşi mereu unică! De exemplu, dragostea unei mame pentru fiul ei – ştiu că nu ții prea mult la Eduard –, dar această dragoste poate fi foarte caldă, foarte pătimaşă, poate fi plină de gingăşie, clar deosebită de aceea față de un copil de acelaşi sex şi totuşi fără să depăşească nici o clipă barierele dragostei de mamă. Ce-ar fi dacă te-ai folosi de gândul că tânărul Ken ar putea să fie fiul tău, ca să preschimbi afecțiunea pe care i-o porți în dragoste de mamă, s-o transpui spre mântuirea ta în planul matern?

Rosalie zâmbi printre lacrimi.

— Ca să domnească buna înțelegere între corp şi suflet, nu-i aşa? zise ea cu o tristă ironie. Draga mea fetiță, cum mai recurg la chibzuința ta, cum o mai schimonosesc şi cum mai abuzez de ea! Nu e frumos din parte-mi, fiindcă în zadar te ostenesc, făcând apel la ea. Dragostea de mamă – asta e ceva cam la fel cu plecarea în Taunus... Am cam început să vorbesc aiurea? Sunt moartă de oboseală, ai dreptate. Îți mulțumesc, draga mea, pentru răbdare, pentru compasiune! Îți mulțumesc şi pentru că-l stimezi pe Ken din pricina a ceea ce numeşti tu afecțiunea mea. Şi nu-l urî, aşa cum ar trebui să te urăsc eu, dacă l-ai alunga! De el s-a folosit natura, ca să săvârşească o minune cu sufletul meu!

Anna o părăsi. Trecu o săptămână, în care timp Ken Keaton luă de două ori cina în familia Tümmler. Prima dată mai fu de față o pereche de soți din Duisburg, rude ale Rosaliei; doamna era o vară a ei. Anna, care ştia bine că de la anumite relații şi tensiuni sufleteşti porneşte aproape inevitabil un fluid sesizabil tocmai de cei mai puțin implicați, îi urmări cu atenție pe oaspeți. O văzu pe vară plimbându-şi de câteva ori cu uimire privirea între Keaton şi stăpâna casei, îl văzu o dată şi pe soț zâmbind pe sub mustață. În aceeaşi seară observă şi o schimbare în comportamentul lui Ken față de mama ei, o modificare şi o adaptare bizară a reacțiilor lui, constând în aceea că nu tolera ca ea să se prefacă, altminteri cu destul efort, că nu-l bagă în seamă, ci o silea să-i arate interes. A doua oară, nu mai fu de față nimeni. Doamna von Tümmler se pricepu atunci să joace o scenă hazlie destinată fiicei ei şi inspirată de convorbirea avută de ele două, cu aluzii ironice la adresa anumitor sfaturi ale Annei şi, totodată, să tragă un profit pentru ea, ca să ne exprimăm astfel, în travesti. Anume, reieşise că toată noaptea trecută Ken îşi făcuse de cap până-n zori cu câțiva buni prieteni, un elev de la pictură şi doi fii de fabricanți, cu care dăduse o raită prin cârciumile vechi, şi venise la familia Tümmler cu durerea de cap corespunzătoare, un *hang-over* de primul rang, după spusa lui Eduard, care divulgă aventura. La plecare, când îşi spuseră reciproc noapte bună, Rosalia o privi o clipă pe fiica ei cu un aer ştrengăresc, ba îşi ținu, la început, privirea ațintită asupra ei, în vreme ce-l şi apucase pe tânăr de sfârcul urechii, zicându-i:

— Iar tu, fiule, primeşte din partea mamei Rosalie un avertisment serios şi ia aminte că locuința ei este deschisă numai unor oameni cu maniere serioase, nu păsărilor de noapte şi invalizilor bețivani, care aproape că nu mai sunt în stare să vorbească omeneşte sau să mai vadă cu ochii! Ai

auzit, pierde-vară? Îndreaptă-te! Dacă te ademenesc băieții cei răi, nu te lua după ei şi nu-ți mai bate joc de sănătatea ta! Vrei să te-ndrepți, să te-ndrepți? Continua să-l tragă de sfârcul urechii, iar Ken ceda exagerat uşoarei smucituri, prefăcându-se că-l doare foarte tare, încovoindu-se jalnic, cu o grimasă, sub mâna ei şi dezgolindu-şi dinții frumoşi, strălucitori. Fața lui era foarte aproape de a ei, iar în această față apropiată ea mai spuse: Dacă o mai faci şi nu te îndrepți, băiat neascultător, te alung din oraş, ştii tu? Te trimit într-un loc liniştit în Taunus, unde natura e, ce-i drept, foarte frumoasă, dar unde nu există nici un fel de ispite şi-ai să-i poți învăța englezeşte pe copiii țăranilor. De astă-dată, culcă-te să-ți treacă mahmureala, răule!

Dădu drumul urechii, îşi luă rămas-bun de la fața lui apropiată, o mai privi o dată pe Anna cu un aer uşor ştrengăresc şi plecă.

După opt zile, se întâmplă ceva neobişnuit care o uimi, o emoționă şi o tulbură în cel mai înalt grad pe Anna von Tümmler – o tulbură în sensul că îi dădu motive să se bucure pentru mama ei, fără a şti însă bine dacă trebuie să ia cele întâmplate drept o fericire sau, dimpotrivă, o nenorocire. Pe la zece înainte de prânz, fata în casă o pofti la doamna. Cum mica familie lua micul dejun separat – mai întâi, Eduard, apoi Anna, iar stăpâna casei, ultima –, încă n-o văzuse pe mama ei. Rosalie şedea întinsă pe canapeaua din dormitorul ei, învelită cu un pled uşor de caşmir, palidă, dar cu năsucul înroşit. Se înclină cu un zâmbet de oboseală cam afectată spre fiica ei care intră şchiopătând, dar nu spuse nimic şi aşteptă să fie întrebată.

— Ce se-ntâmplă, mamă? Doar nu eşti bolnavă?

— O, nu, draga mea, nu te nelinişti, asta nu e boală. Am fost foarte tentată ca în loc să pun să te cheme, să trec eu dincolo la tine şi să te salut. Dar am întru câtva nevoie să

mă cruț, trebuie întru câtva să stau liniştită, cum e nevoie s-o facem uneori, noi, femeile.

— Mamă! Cum să-nțeleg vorbele tale?

Rosalie se ridică puțin, îşi petrecu brațele pe după gâtul Annei, pe care o trase în jos spre ea, pe marginea canapelei şi, obraz lângă obraz, îi şopti la ureche dintr-o suflare:

— Triumf, Anna, triumf, mi-a revenit, mi-a revenit după o întrerupere atât de îndelungată, în modul cel mai natural şi întocmai cum se cuvine unei femei mature, vii. Scumpă fetiță, ce minune, ce minune! Ce minune săvârşeşte marea, buna natură pentru mine şi cum îmi binecuvântează credința. Fiindcă eu am crezut, Anna, şi n-am râs, iar buna natură mă răsplăteşte şi renunță la ceea ce pare să fi avut de gând cu trupul meu, dovedeşte că a fost o eroare şi restabileşte armonia între suflet şi corp, dar în alt fel de cum voiai tu să se întâmple. Nu în sensul ca sufletul să îngăduie cu supunere corpului să acționeze asupra lui şi să-l transpună în starea venerabilă de matroană, ci invers, invers, dragă copilă, în aşa fel încât sufletul să se arate stăpân asupra corpului. Felicită-mă, scumpo, fiindcă sunt foarte fericită! Sunt din nou femeie, din nou un om întreg, o femeie aptă, îmi e îngăduit să mă simt vrednică de tinerețea bărbătească prin care m-a vrăjit el şi nu mai e nevoie să plec ochii în fața lui, cu un sentiment de neputință. Nuiaua vieții cu care m-a bătut această tinerețe mi-a atins nu numai sufletul, ci şi corpul şi a făcut din nou din el un izvor curgător. Sărută-mă, draga mea, spune-mi că sunt fericită, atât de fericită cum mă simt, şi proslăveşte împreună cu mine puterea miraculoasă a marii şi bunei naturi!

Se lăsă înapoi pe canapea, închise ochii şi zâmbi mândră, cu năsucul foarte roşu.

— Dragă, dulce mamă, spuse Anna, destul de înclinată să împărtăşească bucuria mamei, totuşi cu inima strânsă, ăsta e un eveniment mare, mişcător, şi un semn al măreției

naturii tale, care s-a dovedit în prospețimea sentimentului tău, iar acum își afirmă puterea și în viața ta trupească. Vezi, sunt întocmai de părerea ta, socotind ceea ce ți se întâmplă trupește drept un produs al stărilor sufletești, al sentimentului tău de o intensitate tinerească. Orice voi fi spus eu când și când despre aceste lucruri, chiar atât de filistină nu trebuie să mă socotești, încât să crezi că neg sufletului orice putere asupra trupului, socotind că acesta din urmă singur are cuvântul hotărâtor în relația lor. Știu și eu din natură că depind unul de altul, alcătuind o unitate. Oricât de subordonat ar fi sufletul față de stările corpului – ceea ce poate săvârși cel dintâi asupra celui din urmă se învecinează adesea cu miraculosul, iar exemplul tău în această privință este unul dintre cele mai minunate. Și totuși, îngăduie-mi să spun: acest frumos și vesel eveniment, de care ești atât de mândră – și pe bună dreptate poți fi mândră de el – mie nu-mi face aceeași impresie ca ție. Găsesc, minunata mea mamă, că nu schimbă multe și nu-mi sporește în esență admirația față de natura ta – sau de natură în general. Eu, ca șchioapă ce sunt și pe cale să devin fată bătrână, am desigur motive să nu pun mare preț pe cele trupești. Prospețimea sentimentelor tale, în contradicție tocmai cu îmbătrânirea corpului, mi se părea destul de minunată, în destulă măsură un triumf – îmi apărea aproape ca o victorie a sufletului mai pură decât a devenit acest eveniment organic care dovedește indestructibilitatea simțirii tale.

— Mai bine taci, biata mea copilă! Ceea ce numești tu prospețime a sentimentelor mele, despre care spui acum că te încântă, e ceva ce-ai pretins mai mult sau mai puțin fățiș că e o sminteală prin care mă fac ridicolă și m-ai sfătuit să mă retrag în postura bătrânească de mamă, să-mi reduc simțirea la afecțiunea maternă. Ei, ar fi fost prea devreme, nu ești și tu de părere acum, Annchen? Natura s-a rostit

împotrivă. A luat pe seama ei sentimentul meu şi mi-a arătat fără echivoc, în sfârşit, că acest sentiment nu are de ce să se ruşineze în faţa tinereţii înfloritoare spre care se îndreaptă. Şi tu crezi cu adevărat că asta nu schimbă multe?

— Ceea ce cred eu, draga mea, minunata mea mamă, nu poate fi tălmăcit prin aceea că aş dispreţui cuvântul naturii. Înainte de toate nu se poate tălmăci prin aceea că aş vrea să-ţi stric bucuria pe care ţi-a adus-o sentinţa ei. Să nu crezi asta. Când am spus că prin cele întâmplate nu se schimbă multe, m-am referit la realitatea exterioară, la aspectul practic, ca să zicem aşa. Când te-am sfătuit, când am dorit din toată inima să te bizui pe tine însuţi, zicând că nici nu ţi-ar fi greu să restrângi la o afecţiune maternă sentimentul pentru tânărul bărbat – iartă-mă că vorbesc despre el atât de rece – aşadar, pentru prietenul nostru Keaton, mi-am bizuit speranţa pe faptul că el ar putea să fie fiul tău. În privinţa acestui fapt, nu-i aşa, nu s-a schimbat totuşi nimic şi el nu va putea modifica relaţiile dintre tine şi el, de ambele părţi, din a ta şi a lui.

— Şi din partea lui. Tu vorbeşti de ambele părţi, dar îl iei în seamă numai pe el. Tu nu crezi că m-ar putea iubi altfel decât eventual ca un fiu?

— Nu vreau să spun asta, dragă, scumpă mamă.

— Nici n-ai putea să spui, iubita mea copilă! Gândeşte-te, tu n-ai dreptul s-o faci, n-ai autoritatea necesară în materie de dragoste. Ai puţină perspicacitate în acest domeniu, fiindcă te-ai resemnat de timpuriu, inimioara mea, şi ţi-ai întors ochii de la asemenea lucruri. Cele spirituale ţi-au oferit un înlocuitor pentru cele fireşti, asta e bine, ţi-au fost de folos, e admirabil. Dar cum vrei tu să judeci şi să mă condamni la deznădejde? N-ai spirit de observaţie şi nu vezi ceea ce văd eu, nu desluşeşti semnele care-mi spun că simţirea lui e gata să iasă în întâmpinarea simţirii mele. Vrei

să afirmi că în asemenea clipe el îşi face cu mine doar o joacă? Preferi să-l consideri insolent şi lipsit de inimă, în loc să admiţi că sentimentul său este la unison cu al meu? Ce-ar fi uimitor în asta? Deşi te afli departe de viaţa erotică, nu poţi să nu ştii că tinerii preferă adesea fetelor fără experienţă, tipului de gâsculiţă neroadă o feminitate matură. În asta intră poate în joc o năzuinţă tainică spre mamă – după cum, dimpotrivă, în pasiunea unei femei vârstnice pentru un tânăr răzbat poate sentimente materne. Dar cui spun eu aceste lucruri? Am impresia că tu însăţi ai rostit mai adineauri ceva în acest sens.

— Oare? În orice caz, ai dreptate, mamă. Îţi dau dreptate în tot ceea ce spui.

— Atunci nu trebuie să mă socoteşti lipsită de speranţă, cu atât mai mult astăzi, când natura s-a dovedit a fi de partea sentimentului meu. Nu trebuie s-o faci, în ciuda părului meu cărunt, spre care, cum mi se pare, îţi îndrepţi ochii. Da, din păcate, am încărunţit de tot. A fost o greşeală că n-am început încă de mult să-mi vopsesc părul. Acuma nu pot să-ncep aşa, deodată, deşi natura m-a autorizat într-o anume măsură. Dar pentru faţă pot face câte ceva, nu numai prin masaj, ci şi folosind ceva ruj. Voi, copiii, doar n-o să mi-o luaţi în nume de rău?

— N-ar trebui s-o facem, mamă. Dacă procedezi cu oarecare discreţie, Eduard nici nu bagă de seamă... Iar eu... eu găsesc că mijloacele artificiale nu prea se potrivesc cu simţul tău pentru natură, dar a ajuta natura în acest mod obişnuit nu constituie cu siguranţă un păcat împotriva ei.

— Nu-i aşa? Şi-apoi trebuie să împiedic în felul acesta ca în sentimentele lui Ken înclinaţia filială să capete un rol prea mare, preponderent. Ar fi împotriva speranţelor mele. Da, dragă, scumpă copilă, inima asta – ştiu, tu nu vorbeşti cu plăcere şi nu-ţi place să auzi vorbindu-se despre „inimă” – inima asta a mea îmi creşte de mândrie şi bucurie, la

gândul că voi întâmpina tinerețea lui cu totul altfel, cu altă încredere în mine. Inima mamei tale e plină de speranțe în fericire şi viață!

— Cât e de frumos, scumpă mamă! Şi ce încântător e din parte-ți că mă faci părtaşă la fericirea ta! O împărtăşesc, o împărtăşesc din inimă, să nu te îndoieşti de asta, nici chiar dacă-ți spun că în bucuria mea se amestecă şi o oarecare grijă – e ceva ce mi se potriveşte, nu-i aşa? – o anume şovăială – o şovăială din motive *practice*, ca să repet cuvântul pe care l-am mai folosit o dată din lipsă de ceva mai bun. Tu vorbeşti despre speranța ta şi despre tot ceea ce te îndreptățeşte la ea – înainte de toate te îndreptățeşte pur şi simplu persoana ta vrednică de dragoste. Dar omiți să defineşti mai concret această speranță şi să-mi spui spre ce țel tinde, unde vrea să ajungă în realitatea vieții. Ai intenția să te recăsătoreşti? Să faci din Ken Keaton tatăl nostru vitreg? Să apari împreună cu el în fața altarului? Poate că e o laşitate din partea mea, dar mă tem că, datorită diferenței de vârstă dintre voi, egală cu aceea dintre mamă şi fiu, ar provoca stupoare.

Doamna von Tümmler o privi mirată pe fiica ei.

— Nu, răspunse ea, pentru mine asta e o idee nouă şi, ca să te liniştesc, pot să te asigur că nici nu-mi trece prin minte. Nu, Anna, prostuțo, n-am de gând să vă dau un tată vitreg de douăzeci şi patru de ani. Ce ciudat din partea ta să vorbeşti atât de scorțos şi cu pioşenie despre altar!

Anna rămase tăcută şi, după ce-şi privi cu o fluturare din pleoape mama, îşi aținti privirea în gol.

— Speranța, reluă Rosalie, cine s-o definească aşa cum vrei tu? Speranța e speranță, cum vrei tu ca ea să se întrebe, ca să folosesc cuvintele tale, de un țel practic? Ceea ce a săvârşit natura asupra mea e atât de frumos, încât nu mă pot aştepta decât la ceva frumos, dar nu pot să-ți spun cum îmi închipui că va fi, cum se va realiza şi unde va duce.

Aşa e speranța. În general, nu gândeşte – şi cel mai puțin la cununia în fața altarului.

Anna strânse uşor din buze. Apoi şopti printre ele, parcă involuntar şi cu un efort:

— Ar fi o idee relativ rezonabilă.

Doamna von Tümmler o privi cu uimire pe infirma, care nu se uita la ea, şi încercă să-i tălmăcească expresia feței.

— Anna? strigă ea cu o voce surdă. Cum gândeşti şi cum te comporți tu? Îți mărturisesc că nu te mai recunosc deloc! Spune: cine e artistă dintre noi două – eu, sau tu? Nu mi-aş fi închipuit niciodată că ai putea fi atât de în urmă față de mama ta în privința lipsei de prejudecăți – şi nu numai în urma ei, ci şi în urma epocii şi a moravurilor ei mai libere! În arta ta, eşti atât de avansată şi pictezi după moda cea mai nouă, în aşa fel, încât un om cu o înțelegere modestă ca a mea te poate urmări numai cu trudă. Dar, din punct de vedere moral, pari a trăi în Dumnezeu ştie ce vremuri, prin anul cutare dinainte de război. Dar acum avem republică, avem libertate, noțiunile s-au schimbat foarte mult, devenind mai lejere, mai libere, ceea ce se vădeşte în toate cele. Aşa, de exemplu, printre tineri e de bonton să-şi lase batista, din care înainte se vedea în buzunarul de la piept numai un colțişor, să atârne mult în afară – să atârne în afară ca un steag, o jumătate de batistă – un semn foarte clar şi chiar o manifestare conştientă a moravurilor republicane mai libere. Eduard îşi lasă şi el batista să atârne după modă, lucru pe care-l privesc cu o anumită plăcere.

— Ai un spirit de observație ascuțit, mamă. Cred însă că în cazul lui Eduard simbolul batistei, de care vorbeşti, nu poate fi numit prea personal. Chiar tu spui deseori că acest tânăr bărbat – la urma urmelor, Eduard a şi devenit aşa ceva – are multe de la tatăl nostru, locotenent-colonelul.

Poate că e o oarecare lipsă de tact să aduc în clipa asta în discuție persoana lui papa. Şi totuşi...

— Anna, tatăl vostru a fost un excelent ofițer şi a căzut pe câmpul de onoare, dar a rămas până la sfârşit un iuncher uşuratic şi un bărbat gata mereu de escapade, exemplul cel mai concludent pentru imprecisa delimitare a vieții sexuale bărbăteşti, din pricina căreia am fost necontenit nevoită să închid amândoi ochii. Din acest motiv, nu găsesc că a aduce vorba despre el ar fi din partea ta o deosebită lipsă de tact.

— Cu atât mai bine, mamă – dacă mă pot exprima astfel. Dar papa a fost un gentilom şi un ofițer şi, cu toată uşurătatea lui, cum o numeşti tu, a trăit respectând anumite principii de onoare, care pe mine nu prea mă interesează, dar dintre care unele, cred, au ajuns până la Eduard. El seamănă cu tata nu numai exterior, ca alură şi trăsături ale feței. În anumite împrejurări ar reacționa fără să vrea ca tata.

— Adică în ce împrejurări?

— Dragă mamă, dă-mi voie să fiu foarte sinceră, aşa cum am fost întotdeauna una față de cealaltă! E lesne de închipuit că relații ca acelea dintre tine şi Ken Keaton, la care te gândeşti, vor trebui să rămână complet învăluite în taină şi cu totul necunoscute în societate. Mă îndoiesc însă că aşa ceva ar putea să reuşească pe deplin, având în vedere impulsivitatea ta încântătoare, incapacitatea ta adorabilă de a te preface şi a-ți ascunde gândurile. Să presupunem că un neobrăzat oarecare face față de Eduard nişte aluzii batjocoritoare, dându-i de înțeles c-ar umbla vorba că mama lui duce – ei, cum se spune – o viață uşuratică, Eduard l-ar lovi, l-ar pălmui pe individ şi cine ştie ce nerozii polițieneşti periculoase ar rezulta din cavalerismul lui.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Anna, ce-ți trece prin minte! Mă sperii! Ştiu c-o faci din grijă pentru mine, dar e

îngrozitoare grija asta a ta, îngrozitoare ca o sentință a copiilor împotriva mamei...

Rosalie plânse puțin. Anna o ajută să-şi usuce lacrimile, sprijinindu-i cu afecțiune mâna în care-şi ținea batistuța.

— Scumpă, bună mamă, iartă-mă! Cât îmi pare de rău că te fac să suferi! Dar tu nu vorbi de sentința copiilor! Îți închipui oare că n-aş privi – nu cu îngăduință, asta sună arogant – ci cu respect şi cu cea mai gingaşă atenție ceea ce tu consideri a fi fericirea ta! Iar Eduard – aproape că nu-mi dau seama cum de-am ajuns la el – doar datorită batistei lui republicane. Nu e vorba de noi, şi nici de oameni. Ci de tine, mamă. Vezi, te-ai numit lipsită de prejudecăți. Dar eşti într-adevăr? Am vorbit despre papa şi despre anumite principii tradiționale conform cărora a trăit şi pe care, după părerea lui, nu le-a încălcat prin escapadele sale ce te-au necăjit. Că i le-ai iertat mereu provine – să-ți fie clar acest lucru – din aceea că erai în fond de aceeaşi părere – anume, de părere că aceste escapade nu aveau nimic a face cu libertinajul propriu-zis. Nu era născut pentru libertinaj şi nici înzestrat spiritualiceşte pentru aşa ceva. Nici tu nu eşti – cel mult eu, ca artistă, sunt de soiul ăsta, dar, la rându-mi, sunt în alt mod inaptă să fac uz de emanciparea şi declasarea mea morală.

— Biata mea copilă, o întrerupse doamna von Tümmler, nu vorbi cu atâta tristețe despre tine!

— Ca şi cum despre mine ar fi vorba acum, replică Anna. Despre tine, despre tine vorbesc şi de tine sunt adânc îngrijorată. Pentru tine ar fi un libertinaj adevărat ceea ce pentru papa, ca om de viață, era doar oarecare frivolitate care nu se găsea deloc în contradicție cu el însuşi şi cu opinia societății. Armonia dintre trup şi suflet este cu siguranță un lucru bun, indispensabil, iar tu eşti mândră şi fericită că natura, natura ta, ți-a dăruit într-un chip aproape miraculos această armonie. Dar armonia între viață şi

convingerile morale înnăscute este la urma urmelor încă mai indispensabilă, iar când este ruptă, nu poate rezulta decât un dezechilibru sufletesc, iar asta înseamnă nefericire. Nu intuieşti că acest lucru e adevărat? Că, dacă ai transforma în realitate ceea ce visezi, ai trăi împotriva ta însăţi? În fond, ca şi papa, eşti legată de anumite principii, iar distrugerea acestor legături ar fi propria ta distrugere... Spun ceea ce simt cu teamă. De ce oare îmi vine din nou pe buze acest cuvânt: distrugere? Ştiu, l-am mai întrebuinţat o dată, cuprinsă de frică, şi l-am resimţit mai mult decât o dată. De ce mi se pare mereu potrivit, ca şi cum întreaga bunăvestire, a cărei fericită victimă eşti, ar avea ceva a face cu distrugerea? Am să-ţi fac o mărturisire. De curând, acum câteva săptămâni, după convorbirea pe care am avut-o, la un ceai, seara târziu la mine, când erai atât de nervoasă, am fost tentată să vorbesc cu doctorul Oberloskamp, care l-a tratat pe Eduard, când a avut icter, şi odată pe mine, când nu puteam să înghit din cauza inflamaţiei gâtului – tu n-ai avut nevoie niciodată de un medic – am fost deci tentată să vorbesc cu el despre tine şi despre tot ceea ce-mi destăinuiseşi, numai pentru a mă linişti în privinţa ta. Dar mi-am interzis-o, mi-am interzis-o foarte curând, din mândrie, mamă, ai să-nţelegi asta, din mândrie faţă de tine şi pentru tine – şi fiindcă mi s-a părut înjositor să împărtăşesc trăirea ta unui doctor care o scoate la capăt cu ajutorul lui Dumnezeu când e vorba de icter şi de o inflamaţie a gâtului, dar nu şi când e vorba de o suferinţă omenească mai profundă. După părerea mea, există boli de care doctorii nu sunt vrednici.

— Îţi sunt recunoscătoare pentru ambele lucruri, dragă copilo, spuse Rosalie, şi pentru grija ce te-a îndemnat să vorbeşti despre mine cu Oberloskamp, şi pentru că ai renunţat s-o faci. De altfel, cum ai putea să pui cât de cât în legătură cu noţiunea de boală bunăvestirea, Paştele

feminității mele şi ceea ce a săvârşit sufletul asupra corpului meu? E fericirea – boală? Fireşte, nu e nici uşurătate, ci viață, viață în bucurie şi suferință, viața e speranță – o speranță asupra căreia nu pot da rațiunii tale lămuriri.

— Nici nu ți le cer, scumpă mamă.

— Atunci du-te, copilo. Lasă-mă să mă odihnesc. Ştii doar, în asemenea zile solemne, nouă, femeilor, ni se recomandă nițică izolare liniştită.

Anna îşi sărută mama şi părăsi şchiopătând dormitorul. Fiecare dintre cele două femei rămase cu gândul la convorbirea pe care tocmai o avuseseră. Anna nu spusese, nu putuse să spună tot ce avea pe inimă. Cât timp, se întreba cu îndoială, avea să dureze la mama ei, ceea ce proslăvise ca „Paşte al feminității" sale, această reînviere emoționantă? Iar Ken, dacă avea să-i cedeze – ceea ce era foarte probabil – cât avea să dăinuie şi acest lucru şi cum avea să mai tremure necontenit cea atât de târziu îndrăgostită în fața oricărei femei mai tinere şi cum avea să se teamă, din prima zi, că el nu-i va rămâne devotat, ba chiar că nu-i va mai arăta nici o atenție? Bine măcar că mama ei nu înțelegea fericirea cu plăcere şi bucurie, ci ca viață cu suferințele sale. Căci multă suferință prevedea cu teamă Anna în ceea ce visa mama ei.

La rându-i doamna Rosalie fusese mai adânc impresionată de rezervele fiicei ei decât lăsase să se vadă. Nu atât la gândul că Eduard ar putea ajunge în situația de a-şi risca tânăra viață pentru onoarea ei – această romantică împrejurare, care o făcuse să plângă, mai curând îi accelera bătăile inimii. Dar ceea ce spusese Anna despre îndoiala în „lipsa ei de prejudecăți", despre libertinaj şi despre armonia indispensabilă între viață şi convingerile morale o preocupă intens în timpul zilei de odihnă pe buna femeie, care nu putu să nu găsească justificată această îndoială şi să nu

admită că în părerile fiicei ei se afla o bună parte de adevăr. Ce-i drept, tot atât de puțin reuși să-și reprime profunda bucurie de a-l revedea în împrejurări atât de noi pe tânărul iubit. Cuvintele inteligentei sale fiice despre o viață împotriva ei înșiși îi dădură însă mult de gândit, iar sufletul ei se străduí să includă ideea renunțării în aceea a fericirii. Da, renunțarea n-ar putea fi ea însăși fericirea, cu condiția să nu fie o jalnică obligație, ci rezultatul unei hotărâri luate în libertate și cu conștiința că ambele sunt de aceeași valoare? Rosalie ajunse la concluzia că se poate.

La trei zile după marea ei alinare fiziologică, Ken reapăru la familia Tümmler, citi și vorbi englezește cu Eduard și rămase la cină. Fericirea iscată de vederea drăguței lui fețe tinerești, a dinților lui albi, a umerilor lui largi și a șoldurilor lui înguste făcu să strălucească ochii frumoși ai Rosaliei, iar această strălucire vie justifică, s-ar putea spune, înviorarea obrajilor ei cu puțin roșu artificial, fără de care paloarea feței ar fi fost de fapt în contradicție cu voioasa-i ardoare. Când s-au salutat, de data aceasta, apoi de fiecare dată când a venit Keaton, la interval de o săptămână, i-a luat mâna într-un anume fel, trăgându-l spre ea și privindu-l în ochi cu o expresie serioasă, luminoasă și semnificativă, încât Anna a avut impresia că ar dori foarte mult și că ar fi chiar pe cale să-l încunoștințeze pe tânăr de experiența pe care natura a făcut-o cu ea. Absurdă teamă! Firește, nu s-a întâmplat nimic, iar în cursul serii comportarea stăpânei casei față de tânărul musafir a fost de o amabilitate voioasă și echilibrată, care a evitat într-un mod plăcut atât falsa pornire maternă simulată cândva ca o ironie la adresa Annei, cât și orice aer de jenă și sfială, orice umilință chinuită, afișate între timp uneori.

Keaton, pentru care, spre satisfacția lui, devenise de mult clar că o cucerise pe această europeană cu păr cărunt, dar plină de farmec, nu înțelese prea bine modificarea survenită

în ținuta ei. Respectul pe care i-l purta scăzuse, cum e de înțeles, ca urmare a faptului că-şi dăduse seama de slăbiciunea ei; totodată, această slăbiciune îi ațâțase, la rându-i, orgoliul bărbătesc; în simplicitatea lui, se simți atras de naturalețea ei şi găsea că nişte ochi atât de minunați, cu o tinerească privire pătrunzătoare, sunt remarcabili la o persoană de cincizeci de ani şi cu mâini bătrânicioase. Nu-i era străin gândul de a începe cu ea o relație amoroasă, aşa cum întreținuse o vreme – nu chiar cu Amélie Lützenkirchen sau Louise Pfingsten, ci cu o altă doamnă din societate, care nici nu-i trecuse prin minte Rosaliei – iar, cum observă Anna, tonul cu care discuta acum cu mama elevului său devenea, cel puțin când şi când, un ton provocator şi de flirt.

În această privință, bunul băiat nu reuşi să facă nici un progres. În ciuda strângerii de mână de la începutul fiecărei întâlniri, când ea îl trăgea atât de aproape, încât corpurile lor aproape că se atingeau, şi în ciuda privirii apropiate şi profunde în ochii lui, Ken se izbea cu prilejul unor asemenea experimente de o prietenoasă, dar fermă demnitate, care-l punea la locul lui, nelăsând să iasă la iveală nimic din ceea ce el ar fi vrut să scoată la iveală şi obligându-l să-şi schimbe imediat comportarea într-o supunere umilă. Această experiență repetată nu-l lămuri în nici un fel. O fi sau nu îndrăgostită de mine, se întreba şi punea refuzul şi mustrarea pe seama prezenței copiilor ei, a infirmei şi a liceanului. Dar pățea la fel şi când se întâmpla să se afle cu ea între patru ochi, pentru un răstimp, în colțul vreunui salon – şi tot aşa, când dădea micilor sale asalturi un caracter nu doar amuzant, ci gingaş într-un mod serios şi stăruitor, un caracter nu doar amuzant, ci gingaş într-un mod serios şi stăruitor, un caracter, ca să zicem aşa, pasional. Odată îşi luă îngăduința, cu al său r nerostogolit în cerul gurii, care plăcea atât de mult tuturor, s-o

numească pe un ton răguşit „Rosalie”, ceea ce, ca apelativ, nici măcar nu era, ţinând seama de deprinderile americane, o îndrăzneală deosebită. Ea însă, deşi o clipă se făcu roşie ca focul, se ridicase aproape imediat şi se îndepărtase, iar în acea seară nu-l mai învrednicise cu nici o vorbă sau privire.

În acel an, iarna, care se dovedi blândă, fiind aproape lipsită de îngheţ şi zăpadă şi aducând cu atât mai mult ploi, se şi termină devreme. Încă din februarie existaseră zile încălzite de soare, care miroseau a primăvară. Muguri minusculi cutezară să se arate ici, colo prin tufe. Rosalie, care salutase cu drag ghioceii din grădina ei, se putu bucura mai devreme decât de obicei, aproape prematur, de narcise, apoi, numaidecât de şofranul cu tijă scurtă care înflori pretutindeni în grădinile din faţa vilelor şi în Grădina Curţii şi în dreptul căruia oamenii ieşiţi la plimbare se opreau ca să şi-l arate unul altuia şi să se desfete privind mulţimea florilor pestriţe.

— Nu e ciudat, spuse doamna von Tümmler fiicei sale, cât de mult seamănă şofranul cu brânduşa-de-toamnă? Sfârşitul şi începutul – ai putea să le confuzi, atât de mult se aseamănă – privind şofranul, te-ai putea crede întors în toamnă, iar privind brânduşa-de-toamnă, ajuns în primăvară.

— Da, o măruntă confuzie, răspunse Anna. Vechea ta prietenă, mama natură, are o drăgălaşă înclinaţie spre echivocitate şi mistificare.

— Îndată îţi vin pe limbă cuvinte sarcastice împotriva ei, copil rău ce eşti, iar ceea ce eu admir, tu batjocoreşti. Las-o încurcată, n-ai să-mi spulberi prin ironie dragostea pentru natură – mai ales acum, când e pe cale să aducă anotimpul meu – îl numesc al meu, fiindcă anotimpul naşterii noastre ne înrudeşte totuşi îndeaproape, iar noi suntem ai ei. Tu eşti un copil al adventului, aşadar poţi spune că sosirea ta pe lume s-a aflat sub o zodie bună – aproape în aceea a sfintei

sărbători a Crăciunului. Tu trebuie să te simți atrasă prin simpatie de acea perioadă desigur friguroasă, totuşi atât de voios încălzită prin gânduri. Căci într-adevăr, după experiența mea, noi ne aflăm într-o relație de simpatie cu anotimpul care ne-a adus pe lume. Pentru viața noastră, revenirea acelui anotimp are ceva ce ne confirmă şi ne dă vigoare, ceva înnoitor, aşa cum are pentru mine primăvara – nu fiindcă e pur şi simplu primăvara, anotimpul florilor, cum i se spune în poezii, un anotimp îndrăgit de toată lumea, ci fiindcă îi aparțin personal şi mi se pare că-mi zâmbeşte mie personal.

— O face cu siguranță, scumpă mamă, răspunse copila iernii. Şi fii sigură că nu-mi va mai veni pe limbă nici un cuvânt sarcastic cu privire la ea.

Trebuie să spunem, însă, că imboldul vital pe care Rosalie era obişnuită – sau credea că e obişnuită – să-l primească de la apropierea şi înflorirea anotimpului „ei" nu prea se confirma tocmai când ea vorbea astfel. Era aproape ca şi cum preceptele morale pe care convorbirea cu fiica ei i le imprimase în conştiință şi pe care le respecta cu atâta fidelitate acționau împotriva naturii, ca şi cum prin ele, sau tocmai prin ele „trăia împotriva ei însăşi". Exact la această impresie ajunse Anna, iar biata fată invalidă începu să-şi facă reproşuri că o convinsese pe mama ei să fie chibzuită, atitudine pe care propria ei concepție asupra lumii n-o admitea nicidecum, dar care i se păruse necesară pentru liniştea sufletească a mamei dragi. Mai mult chiar: se disprețuia din nemărturisite motive urâte. Se întreba dacă nu cumva ea, care râvnise cândva cu mâhnire la fericirea simțurilor, dar nu o cunoscuse niciodată, o invidiază tainic pe mama ei şi de aceea o îndemnase la moralitate, scornind fel de fel de argumente. Nu, nu putea să creadă aşa ceva din parte-i, şi totuşi îşi simțea conştiința întristată şi împovărată de ceea ce vedea.

Vedea că Rosalie obosea repede în plimbările ei atât de îndrăgite şi că după numai o jumătate de oră sau chiar mai repede cerea să se întoarcă acasă, sub pretextul unei oarecari treburi gospodăreşti. Se odihnea mult, dar în pofida mişcării limitate slăbea, iar Anna observă cu îngrijorare subțirimea antebraţelor ei într-un rând când acestea nu era acoperite de mânecile rochiei. În ultima vreme n-ar mai fi putut fi întrebată de izvorul tinereții din care va fi băut. Ochii ei nu arătau bine cu cearcănele albăstrii, ca de oboseală, iar roşul de obraz cu care-şi dădea de dragul tânărului bărbat şi în cinstea recâştigatei ei feminități depline nu-i putea ascunde paloarea gălbuie a tenului. Întrebată cum se simte, răspunse sustrăgându-se pe un ton voios: „Ce vrei, mă simt bine”, astfel că domnişoara von Tümmler renunță la gândul de a sta de vorbă cu dr. Oberloskamp despre sănătatea în declin a mamei ei. La această renunțare contribui nu numai sentimentul vinovăției, ci şi pietatea – aceeaşi pietate care-o făcuse să spună că există boli ce nu-s de competența doctorului.

Cu atât mai bucuroasă fu Anna de energia şi încrederea în puterile ei pe care le dădu la iveală Rosalie într-o seară, când se adunaseră să stea puțin de vorbă la un pahar de vin, ea, copiii ei şi Ken Keaton, prezent şi el tocmai atunci. Încă nu se împlinise o lună întreagă de la acea miraculoasă veste pentru care Anna fusese chemată în dormitorul mamei. În acea seară, Rosalie fu drăguță şi veselă ca în zilele de altădată şi putu trece drept inițiatoarea excursiei asupra căreia conveniră – dacă nu am voi să trecem meritul în seama lui Keaton care prin pălăvrăgeala lui pe teme istorice dusese la acea idee. Vorbise despre tot felul de castele şi cetăți din regiunea muntoasă, pe care le vizitase mai demult, despre cetatea de pe Wupper, despre Bensberg, Ehreshoven, Gimborn, Homburg şi Krottorf, apoi ajunse la

principele elector Carl Theodor[162] care mutase din Düsseldorf curtea la Schwetzingen, apoi la München – ceea ce nu-l împiedică pe guvernatorul său, un conte Goltstein, să plănuiască şi să realizeze între timp aici tot felul de grădini şi construcţii importante: Sub el au luat fiinţă Academia princiară de artă, cele dintâi plantaţii din Grădina Curţii, castelul Jugerhof – şi, adăugă Eduard, după ştirea lui, în aceeaşi ani s-a construit castelul Holterhof[163], situat ceva mai departe, în satul cu acelaşi nume, la sud de oraş. Fireşte, şi Holterhof, confirmă Keaton şi trebui să admită că, spre propria-i surprindere, nu văzuse niciodată cu ochii săi tocmai acest produs al rococoului târziu şi nu vizitase nici măcar parcul aferent, oricât de celebru era, întins până la Rin. Doamna von Tümmler şi Anna fuseseră acolo o dată sau de două ori, dar, de altfel ca şi Eduard, nu reuşiseră să viziteze interiorul castelului cu un plasament atât de încântător.

— Îi de ne-nţeles! spuse cu hazlie indignare stăpâna casei. Recursul la dialect era întotdeauna la ea un semn de bună-dispoziţie şi de tihnă. Grozavi locuitori din Düsseldorf sunt ei, tuspatru! Unul nu fusese niciodată acolo, iar ceilalţi nu văzuseră încăperile acestui castel-bijuterie prin care orice străin se lasă condus. Copii, strigă ea, aşa nu mai merge, nu putem tolera una ca asta. Chiar în următoarele zile hai s-o pornim într-o excursie la Holterhof, toţi cei ce ne aflăm laolaltă aici! E-atât de frumos acum, anotimpul atât de încântător, iar barometrul arată vreme staţionară. În parc trebuie că dau florile, în veşmântul de primăvară parcul va fi fiind mai frumos decât vara pe arşiţă, când m-am plimbat acolo cu Anna. M-a apucat deodată dorul de

---

[162] Principe elector de Bavaria (1724–1799).

[163] Nume fictiv pentru castelul Benrath, la sud de Düsseldorf.

lebedele negre care alunecau atât de melancolice şi mândre pe apa lacului – ţi-aduci aminte, Anna? – cu ciocurile lor roşii şi cu labele ca nişte vâsle. Cum ştiau să-şi mascheze prin condescendenţă apetitul, în vreme ce le dădeam de mâncare! Să luăm cu noi pâine albă pentru ele... Ştiţi, azi e vineri – duminică să ne ducem acolo, de acord? E o zi potrivită pentru Eduard, desigur şi pentru Mr. Keaton. Ce-i drept, duminică va fi multă lume pe drum, iar pe mine nu mă deranjează, îmi place să mă amestec între oamenii din popor gătiţi de sărbătoare şi să mă desfăt împreună cu cei ce se desfată, îmi place să mă aflu acolo unde se petrece la sărbătorile populare de la Oberkassel, unde miroase a clătite, unde copiii ling batoane roşii de zahăr şi unde oamenii de rând porniţi în escapade sună din clopoţei şi din goarne şi strigă. Mi se pare ceva minunat. Anna gândeşte altfel. Ea găseşte că e ceva trist. Ba da, Anna, aşa faci şi îţi mai mult tristeţea plină de distincţie a perechii de lebede negre de pe lac... Îmi vine o idee, copii, să călătorim până acolo pe apă! Călătoria cu tramvaiul electric este oricum plicticoasă. Nici pic de pădure şi aproape nici un petec de câmp deschis. Pe apă e mai vesel, să ne poarte tata Rinul. Eduard, te interesezi tu de mersul vapoarelor Societăţii de navigaţie? Sau, stai, dacă vrem să facem ceva încă mai plăcut, să angajăm o şalupă pentru o călătorie pe Rin în sus. Aşa suntem între noi, ca lebedele negre... Întrebarea ce se mai pune e dacă o pornim pe apă înainte sau după prânz.

Se deciseră pentru înainte de prânz. Eduard ştia că oricum castelul era deschis pentru vizitatori numai puţine ore după-amiază. Aşadar, duminică dimineaţa. Sub imboldul energic al Rosaliei, totul se aranjă repede şi ferm. Keaton fu însărcinat să angajeze şalupa. Se vor întâlni duminică dimineaţă la ora nouă la fluviometru, pe malul primăriei, acolo de unde porneau ambarcaţiunile.

Aşa se şi întâmplă. Dimineaţa era însoţită şi cam vântoasă. Pe chei se îngrămădise un public numeros pornit la drum, care aştepta, cu copii şi biciclete, să se deschidă intrarea spre un vapor alb al liniei de navigaţie Köln-Düsseldorf. Pentru familia Tümmler şi însoţitorul ei, şalupa închiriată era gata de plecare. Conducătorul ei, un bărbat cu cercei în formă de inele la urechi, cu mustaţa rasă şi o barbă roşcată de marinar sub bărbie[164], le ajută pe doamne să se urce. Călătorii abia luară loc pe banca circulară de sub copertina fixată pe nişte stâlpi, că o şi porniră la drum. Ambarcaţiunea înainta într-un ritm convenabil împotriva curentului apei late, ale cărei maluri erau altminteri cu totul lipsite de interes. Turnul vechiului castel, turnul strâmb al bisericii Lambertus, instalaţiile portuare ale oraşului rămaseră în urmă. Mai multe asemenea instalaţii, antrepozite şi clădiri de fabrici apărură dincolo de prima cotitură a fluviului. Treptat, treptat, ţinutul de dincolo de digul de piatră ce pătrundea dinspre mal în fluviu începu să ia un aspect rural. Apărate de diguri, spre regiunea de păşuni, ogoare, tufe de salcie şi bălţi se zăreau aşezări, vechi sate de pescari, ale căror nume erau cunoscute de Eduard, ca şi de Keaton. Aşa avea să rămână peisajul, ori de câte ori avea să se curbeze fluviul, timp de o oră şi jumătate, până la ţinta lor. Dar ce bine făcuseră, strigă Rosalie, că se deciseseră pentru şalupă, în loc să parcurgă drumul într-o fracţiune din acest timp pe oribilele şosele de periferie! Rosalie părea că savurează din inimă farmecul elementar al călătoriei pe apă. Cu ochii închişi, cânta cu jumătate voce ceva voios, în care răzbătea când şi când vântul, aproape ca o vijelie: „O, vânt al apei, drag îmi eşti; dar, vântule, tu mă

---

[164] Prin barba sa roşie şi cerceii în formă de inele conducătorul şalupei este caracterizat în mod discret drept conducător înspre tărâmul morţilor, un fel de Caron.

iubeşti?” Faţa ei slăbită era foarte drăguţă sub pălărioara de pâslă împodobită cu o pană, iar pardesiul cu carouri gri şi roşii dintr-o stofă uşoară de lână, cu guler răsfrânt, pe care-l purta, îi venea foarte bine. Anna şi Eduard îşi luaseră şi ei pentru călătorie pardesiele şi numai Keaton, care şedea între mamă şi fiică, se mulţumise cu un sveter gri de lână sub jacheta flauşată. Batista îi atârna lungă din buzunarul de la piept, iar Rosalie răsucindu-se brusc, cu ochii deodată deschişi, i-o vârî adânc în buzunar:

— Buna-cuviinţă, buna-cuviinţă, tinere! spuse ea cu o clătinare uşor dojenitoare a capului.

Ken zâmbi:

— *Thank you* – şi voi apoi să ştie ce fel de *song* fusese cel pe care-l auzise adineauri de la ea.

— *Song*? întrebă ea. Oare am cântat? A fost un lălăit, nu un *song*. Apoi închise din nou ochii şi fredonă cu buzele aproape nemişcate: „O vânt al apei, ce drag îmi eşti!” Apoi începe să turuie în zgomotul motorului, deseori obligată să-şi ţină bine pălăriuţa pe care vântul voia să i-o smulgă de pe părul cărunt, ondulat, încă des – vorbi despre cum ar putea continua călătoria pe Rin dincolo de Holterhof spre Leverkusen şi Köln şi mai departe, dincolo de Bonn, spre Godesberg şi Bad Honnef, la poalele pitorescului Siebengebirge. Acolo e frumos, cocheta staţiune balneară de pe Rin se află între vii şi livezi de pomi fructiferi; există acolo un izvor de apă minerală alcalină, bună împotriva reumatismului. Anna aruncă o privire mamei sale. Ştia că aceasta suferea acum din când în când de dureri de şale şi discutase ocazional cu ea despre o eventuală cură la Godesberg sau Honnef, pe la începutul verii. Sporovăiala cu răsuflarea scurtă, în bătaia vântului, ajunsese oarecum involuntar la binefăcătorul izvor de apă minerală şi o făcu pe Anna să presupună că mama ei era tocmai acum necăjită de suferinţa ei.

După o oră, luară o gustare compusă din câteva tartine cu şuncă şi băură din mici pahare de călătorie vin de Porto. Era zece şi jumătate, când şalupa trase la un mic debarcader, inutilizabil pentru vasele mai mari, construit deasupra apei fluviului foarte aproape de castel şi parc. Rosalie îl plăti pe marinar, deoarece, pentru simplificare, călătoria de întoarcere urma să fie făcută pe uscat, cu tramvaiul. Parcul nu se întindea chiar până la fluviu. Înainte ca natura bătrână şi grandioasă, bine îngrijită şi curăţată de uscături să-i primească, mai aveau de parcurs o potecă relativ umedă peste pajişte. De la rondul înălţat, cu bărci de odihnă aşezate sub bolţi de tisă, ici şi colo porneau alei mărginite de pomi maiestuoşi, aproape cu toţii înmuguriţi, deşi unii lăstari se ascundeau încă într-un înveliş de protecţie brun strălucitor – promenade aşternute cu pietriş fin, adesea acoperite de ramuri ca de o boltă între copaci înşiruiţi uneori pe câte patru rânduri – fagi, tisă, tei, castani sălbatici, ulmi cu trunchiul înalt. Se vedeau, pe peluze, şi raritäţi, copaci aduşi de departe, plantaţi izolat – conifere de soiuri străine, fagi cu frunze ca de ferigă, iar Keaton recunoscu un arbore secvoia californian, un chiparos de mlaştină, cu rădăcini aeriene moi.

Rosalie nu arătă nici un interes acestor arbori vrednici de văzut. Natura, spuse ea, trebuie să-ţi fie familiară, altminteri nu-ţi vorbeşte sufletului. Splendoarea parcului păru că nu încântă prea mult simţul ei pentru natură. Abia ridicând ici, colo privirea spre trunchiurile mândre, mergea tăcută alături de Eduard, în urma căruia veneau tânărul său profesor de engleză şi Anna, şchiopătând, care izbuti, de altfel, să schimbe, printr-o manevră, această orânduială. Se opri la un moment şi-l chemă pe fratele ei lângă ea, ca să-l întrebe de numele aleii de copaci pe care mergeau şi de acela al unei poteci şerpuitoare care se încrucişase cu aceasta. Căci toate aceste drumeaguri aveau nume păstrate

de demult, ca „Aleea evantaielor”, „Aleea trompetelor” şi aşa mai departe. Mergând mai departe, Anna îl reţinu pe Eduard lângă ea şi-l lăsă pe Ken în urmă, la Rosalie. Ken ducea pardesiul pe care acesta îl lepădase, fiindcă în parc nu bătea vântul şi era mult mai cald decât pe apă. Soarele primăverii se arăta blând prin rămurişul înalt, acoperea cu pete aleile şi se juca pe feţele lor, făcându-i să clipească.

În jacheta ei maro frumos lucrată, care abia de-i cuprindea silueta zveltă, tinerească, doamna von Tümmler păşea alături de Ken şi arunca din când în când o privire zâmbitoare, voalată, spre pardesiul ei atârnat pe braţul lui.

— Iată-le! strigă ea, referindu-se la perechea de lebede negre[165], căci acum mergeau de-a lungul şanţului tivit de plopi argintii, iar la apropierea vizitatorilor păsările lunecară cu o grabă ponderată pe apa cam vâscoasă. Ce frumoase sunt! Anna le recunoşti? Ce maiestuos îşi ţin gâturile! Unde e pâinea voastră?

Keaton scoase din buzunar pâinea înfăşurată în hârtie de ziar şi i-o întinse. Pâinea se încălzise de la corpul lui, iar Rosalie luă o bucăţică şi o mâncă.

— *But it is old and hard!*[166] strigă el cu o mişcare ce veni prea târziu ca s-o mai reţină.

— Am dinţi buni, replică ea.

Una dintre lebede însă, apropiindu-se mult de mal, îşi întinse aripile întunecate şi bătu aerul cu ele, în vreme ce-şi întinse mânioasă gâtul spre ei, sâsâind. Cu toţii râseră de gelozia ei, totodată puţin cam înfricoşaţi. Celelalte păsări se apropiară apoi şi ele. Rosalie le aruncă la intervale

---

165 Lebăda neagră în strania ei interacţiune cu protagonista a fost interpretată drept mesager al lumii de dincolo.

166 Dar e veche şi tare!

fărâmiturile de pâine veche, pe care lebedele le primiră cu demnitate, înotând fără grabă încolo şi-ncoace.

— Mă tem totuşi, spuse Anna, când îşi continuară drumul, că certăreața n-o să uite lesne că i-ai răpit din hrană. Tot timpul a păstrat un aer de distinsă jignire.

— Nici vorbă, răspunse Rosalie. S-a temut doar o clipă că am să-i mănânc tot. Cu atât mai bună i se va fi părut pâinea din care gustasem şi eu.

Ajunseră la castel, la iazul circular strălucitor, în care se oglindea şi în care se afla lateral o insuliță cu un plop singuratic pe ea. Pe locul aşternut cu pietriş din fața scării exterioare a construcției cu aripi uşor arcuite, ale cărei dimensiuni considerabile păreau reduse prin grație şi a cărei fațadă roz era fărâmicioasă, stăteau câțiva oameni care, în aşteptarea ghidului de la ora unsprezece, îşi petreceau timpul comparând cu datele din pliantele lor figurile de pe frontonul cu stemă, având deasupra un ceas uitat de timp, purtat de un înger, şi ghirlandele de flori din piatră de deasupra înaltelor uşi albe. Prietenii noştri li se alăturară şi priviră ca şi ei în sus spre ochii de bou ovali de la mansarda de culoarea ardeziei, care încununa arhitectura feudală încântător împodobită. Pe soclurile din laturile ferestrelor adâncite se aflau figuri mitologice sumar înveşmântate, Pan şi nimfele sale, roase de intemperii, ca şi cei patru lei din gresie care, cu o figură ursuză, cu labele încrucişate, flancau scara exterioară şi panta.

Keaton se arătă entuziasmat de aceste vestigii istorice. Găsea totul „splendid” şi „*excitingly continental*”[167]. *Oh dear*[168], când se gândeşte la prozaica lui țară de peste ocean! Acolo nu există aşa ceva care să se fărâmițeze cu o

---

[167] Tulburător de european.

[168] O, Doamne!

grație aristocratică, fiindcă acolo n-au fost prinți electori şi conți care să-şi satisfacă în chip suveran dragostea de lux spre propria lor onoare şi a culturii. Altminteri se purtă destul de zburdalnic față de cultura rezistentă cu demnitate în timp, suindu-se călare, spre înveselirea celor ce aşteptau, pe crupa unuia dintre leii ce stăteau de strajă, deşi era prevăzută cu un cep ascuțit, ca unii căluți de jucărie de pe care călărețul poate fi ridicat. Se apucă din față de spin cu amândouă mâinile şi se săltă cu un *Hi!* şi *On, old chap!*[169], ca şi cum ar fi dat pinteni fiarei – nici n-ar fi putut oferi, în exuberanța lui, o imagine mai agreabilă şi mai tinerească. Anna şi Eduard evitară să-şi privească mama.

Apoi huruiră zăvoarele şi Keaton se grăbi să se dea jos de pe animalul său de călărie, deoarece paznicul castelului, un bărbat cu mâneca stângă a vestonului goală, rulată, şi în pantaloni militari, după toate aparențele un subofițer invalid de război, căruia i se dăduse spre alinare această slujbă liniştită, deschise aripa portalului central şi liberă intrarea. Se postă în cadrul înalt al uşii şi lăsă publicul să treacă prin fața lui, în timp ce distribuia dintr-un mic bloc bilete de intrare pe care izbutea să le desprindă cu o singură mână şi să le şi rupă în două. În acelaşi timp, începu să şi vorbească, debitând cu gura strâmbă şi cu o voce răguşită, răstită lămuririle învățate pe de rost şi repetate de sute de ori: Că ornamentul plastic al fațadei este datorat unui sculptor pe care principele elector l-a chemat anume de la Roma; că parcul şi castelul sunt opera unui arhitect francez, că avem a face cu cea mai importantă construcție rococo de pe Rin, care, ce-i drept, prezintă trecerea la stilul Ludovic XVI; că frumosul castel are patruzeci şi cinci de săli şi camere şi a costat 800 000 de taleri – şi aşa mai departe.

---

169 Dii! Hai, bătrâne!

Vestibulul mirosea a aer stătut. Aproape de uşă erau înşiraţi papuci de pâslă în formă de barcă, pe care vizitatorii, în chicotitul doamnelor, îi încălţară pentru a se cruţa parchetul scump, într-adevăr, lucrul cel mai vrednic de văzut din luxoasele încăperi prin care grupul îl urmă, târşâindu-şi anevoie picioarele şi lunecând, pe ciungul care turuia necontenit. Intarsiile parchetului, realizând modele diferite de la o încăpere la alta, formau în centru stele de tot felul şi flori fanteziste. Strălucirea podelei reflecta ca o apă liniştită umbrele oamenilor şi ale somptuoaselor mobile curbate, în vreme ce nişte oglinzi înalte, fixate între coloane încolăcite cu ghirlande şi panouri de tapet din mătase înflorată, încadrate între rame aurite, proiectau, repetându-le, imaginile lustrelor de cristal, ale delicatelor picturi de pe tavan, ale medalioanelor şi emblemelor de deasupra uşilor, înfăţişând teme de vânătoare şi muzică, în aşa fel încât, în ciuda unor petice oarbe, creau impresia unui şir de încăperi de necuprins cu privirea. Şuvoiul de motive delicate şi ornamente aurite în formă de spirală, determinate şi legate între ele numai prin gustul şi stilul caracteristic epocii care le produsese, destăinuie o opulenţă nepăsătoare faţă de cheltuieli şi un sibaritism necondiţionat. În sala rotundă pentru banchete, înconjurată de nişe în care se aflau Apollo şi muzele, podeaua de lemn încrustat era înlocuită cu marmură, la fel cu aceea care îmbrăca pereţii. Nişte amoraşi trandafirii trăgeau acolo o cortină pictată, dezvăluind cupola cu ochiuri de sticlă, prin care pătrundea lumina zilei, şi galeria acesteia, unde, după spusele paznicului, cânta odinioară muzica pentru mesenii de jos.

Ken Keaton o conducea pe doamna von Tümmler ţinând-o de cot. Aşa conduce orice american o doamnă când trece strada. Printre străini, separaţi de Anna şi Eduard, se

țineau în spatele pedelului[170] care-şi depăna textul într-o stângace germană livrescă, descriind oamenilor ceea ce vedeau ei înşişi. Dar ei nu văd tot ceea ce se află în castel, spuse el. Din cele cincizeci şi cinci de încăperi ale castelului, zise, luând după şablon, cu oarecare stângăcie, aerul cuiva care face aluzii echivoce, dar fără să-şi schimbe câtuşi de puțin figura cu gura strâmbă corespunzător sensului glumeț al vorbelor sale, nu sunt deschise toate, aşa, cu una, cu două. Seniorilor de altădată le plăceau mult amuzamentele, tainele şi secretele, ascunzişurile în culise şi locurile unde se puteau izola când se ivea prilejul şi unde se putea ajunge prin trucuri mecanice ca, de exemplu, aceasta. Omul se opri în dreptul unei oglinzi fixate în perete care, supunându-se apăsării pe un resort, se trase într-o parte, lăsând să se vadă, surprinzător, o scară în spirală[171] cu rampa fin cizelată. La piciorul scării, imediat la stânga, se afla pe un soclu torsul trei-sferturi, fără brațe, al unui bărbat care, cu o cunună de struguri în păr şi având dinainte o ghirlandă de frunze neautentică, se apleca puțin pe spate cu partea superioară a corpului şi zâmbea priapic[172] de bun-venit, peste barba-i de țap, privind în gol[173]. Se auziră câțiva: „Ah!” şi „Oh”.

— Şi aşa mai departe, spuse ghidul, cum o făcea de fiecare dată, lăsând oglinda vrăjită să se întoarcă la locul ei. Sau şi aşa, spuse omul, mergând mai departe şi făcând ca

---

[170] Om de serviciu.

[171] În studiile sale dedicate labirintului Karl Kerenyi desemnează spirala ca pe o cale de acces către lumea morților.

[172] Lasciv, obscen; după Priap, zeul antic al fertilității.

[173] Prin cununa de struguri statuia este desemnată ca întruchipare a lui Dionysos, iar în calitatea ei de tors figurează moartea.

unul dintre panourile de tapet din mătase, la care nu observase nimic deosebit, să se deschidă ca o uşă secretă şi să dea la iveală un gang care ducea nu se ştie unde şi din care răzbătu un iz de mucegai. Chestii de-astea le plăceau, spuse ciungul. Alte vremuri, alte moravuri, adăugă el cu o monotonie sentenţioasă şi-şi continuă călăuzirea. Bărcile de pâslă nu erau uşor de ţinut în picioare. Doamna von Tümmler pierdu una dintre ele, care alunecă la oarecare distanţă de ea pe podeaua lustruită, iar în vreme ce Keaton o prindea râzând şi i-o încălţă la loc, îngenuncheat, fură depăşiţi de grupul vizitatorilor. Ken o apucă din nou de cot, dar, cu un zâmbet visător, Rosalie rămase locului privind după cei ce dispăreau în încăperile următoare şi, rezemată de mâna lui, se întoarse şi pipăi cu gesturi grăbite tapetul, acolo unde se deschisese.

— *You aren't doing it right*, şopti Keaton. *Leave it to me, it was here*.[174] Descoperi resortul, uşa se supuse, iar aerul cu iz de mucegai îi primi, în vreme ce înaintară câţiva paşi.

În jurul lor era întuneric. Cu un suspin din adânc, Rosalie îşi încolăci braţele pe după ceafa tânărului care, şi el, îmbrăţişă fericit silueta tremurătoare.

— Ken, Ken, murmură ea, cu faţa lipită de gâtul lui, te iubesc, te iubesc, nu-i aşa, tu o ştii, n-am putut s-o ascund cu totul faţă de tine, iar tu, tu, mă iubeşti şi tu, puţin, doar puţin, spune, mă poţi iubi cu tinereţea ta, aşa cum mi-a dat natura să te iubesc cu părul meu cărunt? Da? Dă-mi gura ta, oh, în sfârşit, gura ta tânără, după care am râvnit, buzele tale dragi, aşa, aşa... Mai pot să sărut? Spune, mai pot, dragul meu care m-ai trezit la viaţă? Toate le pot, ca tine, Ken, iubirea e puternică, o minune, aşa se iveşte ea şi face minuni mari. Sărută-mă, dragule! Am râvnit după

---

[174] Nu procedaţi cum trebuie. Daţi-mi voie mie. Era aici.

buzele tale, oh, cum am mai râvnit, fiindcă trebuie să ştii că bietul meu cap a recurs la tot felul de subtilităţi, cum că lipsa de prejudecăţi şi libertinajul nu sunt treaba mea şi că mă ameninţă nimicirea din cauza contradicţiei dintre felul de a trăi şi convingerile înnăscute. Ah, Ken, subtilităţile şi dorul de tine aproape că m-au distrus... Acesta eşti tu, eşti tu în sfârşit, acesta e părul tău, aceasta e gura ta, răsuflarea e răsuflarea nasului tău, braţele, braţele tale pe care le ştiu mă încolăcesc, aceasta e căldura trupului tău, din care gust, iar lebăda a fost rea...

Nu lipsi mult ca să se prăbuşească peste el. Ken o sprijini şi o trase mai departe pe gangul care se mai lumină puţin pentru ochii lor. De-acolo, nişte trepte duceau până la arcada deschisă a unei uşi, dincolo de care un oberliht lăsa să cadă o lumină tulbure într-un alcov, ale cărui tapete erau întreţesute cu perechi de porumbei ce se giugiuleau. Se afla acolo un fel de cozeză[175], pe care un amoraş sculptat, cu ochii legaţi, ţinea într-o mână ceva ca o faclă[176]. Se aşezară pe ea, în aerul acela stătut.

— Hu, atmosferă de cavou, se înfioră Rosalie, sprijinită de umărul lui. Ce trist, Ken, dragul meu, că trebuie să ne întâlnim aici, printre cei morţi. Eu am visat să se întâmple în sânul bunei naturi, înconjuraţi de parfumul ei, în mireasmă de iasomie şi mălin, acolo trebuia să te sărut pentru prima dată, nu în mormântul ăsta. Lasă-mă răule, vreau să fiu a ta, dar nu în miros de mucegai. Am să vin la tine, în odaia ta, mâine înainte de prânz, cine ştie, poate chiar astă-seară. Aranjez eu, am să-i joc o festă isteţei Anna...

---

175 Mică sofa.

176 Emblemă ambiguă în care Eros este asociat cu atributul morţii (făclia).

Ken se lăsă convins. Găsiră şi că e timpul să se întoarcă la ceilalți, sau să meargă înainte. Keaton hotărî s-o ia înainte. Părăsiră alcovul mort, dădură de un alt gang întunecat, care coti, urcă şi-i duse înaintea unei porți ruginite care cedă clătinându-se la izbiturile şi zguduiturile puternice ale lui Ken, dar care era acoperită afară de coardele vânoase ale unor plante agățătoare atât de dese, încât abia reuşiră să răzbată. Se aflau în aer liber.[177] Din apropiere se auzea vuiet de apă; câteva cascade se prăvăleau dincolo de nişte straturi întinse, plantate cu florile primăverii timpurii: narcise galbene. Era grădina din spate a castelului. Din dreapta, tocmai se apropia grupul vizitatorilor, rămasă fără ghid, Anna şi Eduard fiind ultimii. Perechea se amestecă printre cei dintâi, care începură să se împrăştie spre jocurile de apă şi în direcția parcului cu pomi. Era recomandabil să se oprească, să-şi rotească privirea, să meargă în întâmpinarea surorii şi a fratelui.

— Unde-ați fost? întrebară unii.

— Asta vă-ntrebăm şi noi pe voi, ziseră ceilalți. Cum de ne-am putut pierde aşa din ochi?

Anna şi Eduard se şi întorseseră să-i caute pe cei dispăruți, dar în zadar.

— La urma urmelor, nu puteați pieri din lume, spuse Anna.

— Tot atât de puțin ca şi voi, replică Rosalie.

Nici unul nu-l privi în ochi pe celălalt.

Înconjurară printre tufe de rododendron flancul castelului şi se întoarseră la iazul din față, de unde stația de tramvai se afla foarte aproape. Pe cât de lungă fusese navigația în sus pe cotiturile Rinului, pe atât de repede decurse călătoria de întoarcere cu tramvaiul electric, care străbătea grăbit şi

---

[177] După trecerea lor prin tărâmul morților cei doi ajung, în perspectivă mitologică, în Câmpiile Elizee.

lărmuitor cartiere de fabrici şi colonii de case pentru muncitori. Sora şi fratele schimbară când şi când câte o vorbă între ei sau cu mama, pe care o vreme Anna o ţinu de mână, fiindcă o văzuse că tremură. În oraş, aproape de Königsallee, se despărţiră.

Doamna von Tümmler nu ajunse la Ken Keaton. În aceeaşi noapte, spre dimineaţă, îi fu foarte rău şi sperie toată casa. Ceea ce la prima revenire o făcuse atât de mândră, atât de fericită, ceea ce ea proslăvise ca pe o minune a naturii şi ca pe o acţiune superioară a sufletului se reînnoise într-un mod fatal. Avusese puterea să sune, dar cei veniţi în fugă, fiica şi slujnica, o găsiră leşinată, într-un lac de sânge.

Medicul, dr. Oberloskamp, sosi numaidecât. Revenindu-şi în mâinile lui, se arătă mirată de prezenţa lui.

— Cum, doctore, dumneata aici? Te-a deranjat cumva Anna? Dar nu-i decât ceea ce se-ntâmplă femeilor.

— În anumite situaţii, scumpă doamnă, aceste funcţiuni impun o anume supraveghere, răspunse omul cu păr cărunt.

Fiicei, doctorul îi recomandă într-un mod hotărât ca pacienta să fie dusă la clinica ginecologică, de preferinţă cu ambulanţa. Cazul cere cea mai atentă examinare – care, de altfel, ar putea dovedi că e ceva absolut benign. S-ar putea foarte bine ca metroragiile[178], cea dintâi, despre care el auzea abia acum, şi aceasta a doua, alarmantă, să provină de la un miom[179], care poate fi extirpat operatoriu fără dificultăţi. La directorul şi primul chirurg al clinicii, profesorul Muthesius, mama se va găsi sub îngrijirea cea mai vrednică de încredere.

---

[178] Hemoragie uterină în afara ciclului menstrual.

[179] Tumoare benignă a ţesutului.

Se acționă după recomandările doctorului – fără vreo opoziție din partea doamnei von Tümmler, spre tacita mirare a Annei. La tot ce se întâmplă cu ea, mama nu făcu altceva decât să privească undeva departe, cu ochii foarte mari.

Examinarea bimanuală întreprinsă de Muthesius duse la constatarea unui uter mult prea mare pentru vârsta pacientei, iar prin urmărirea trompei uterine, la descoperirea unui țesut îngroşat în mod neregulat şi, în locul unui ovar foarte mic, a unui corp tumoral uniform. Chiuretajul scoase la iveală celule de carcinom[180], provenind în parte, după caracteristicile lor, de la ovare; alte indicii nu lăsară nici un dubiu că în uterul însuşi se aflau în plină dezvoltare celule canceroase ale mitrei. Totul indica semnele rele ale creşterii rapide.

Profesorul, un bărbat cu bărbie dublă şi fața de o roşeață intensă, cu ochii de un albastru apos în care apăreau lesne lacrimi, fără ca aceasta să aibă a face cu stările sufleteşti, ridică ochii de pe microscop.

— Constat un rău extins, se adresă el asistentului său, care se numea dr. Knepperges. Vom opera, totuşi, Knepperges. Extirparea totală până la ultimul țesut conjunctiv, până la micul bazin şi întregul țesut limfatic poate oricum să aducă o prelungire a vieții.

Dar deschiderea cavității pântecului oferi medicilor şi surorilor, în lumina albă a lămpilor cu arc, o imagine prea teribilă, ca să se poată spera măcar într-o ameliorare trecătoare. Momentul când s-ar fi putut obține se pierduse evident de mult. Nu numai că toate organele bazinului erau de pe acum afectate de distrugere: peritoneul prezenta şi el, chiar pentru ochiul liber, aglomerări de celule ucigătoare, toate glandele sistemului limfatic erau îngroşate prin

---

180 Tumoare malignă.

carcinoame şi nu exista nici o îndoială că focare canceroase se găseau şi în ficat.[181]

— Iată surpriza dumitale, Knepperges, spuse Muthesius. Probabil că-ţi depăşeşte aşteptările. Că le depăşea şi pe ale sale, nu lăsă să se observe. Nobilei noastre arte, adăugă el, cu lacrimi în ochi, ceea ce nu avea nici o semnificaţie, i s-ar cere în cazul acesta ceva cam mult. Nu se pot extirpa toate acestea. Dacă ţi se pare a observa că maladia a şi afectat metastazic ambele canale uterine, observaţia dumitale e corectă. Uremia[182] nu poate întârzia mult. Vezi, nu contest nicidecum că uterul produce el însuşi celulele maligne. Şi totuşi te sfătuiesc să accepţi presupunerea mea că povestea a început de la ovare – anume, de la nişte celule granuloase neutilizate, care mocnesc uneori acolo încă de la naştere şi care, după începerea menopauzei, intră într-un proces de dezvoltare malignă datorită Dumnezeu ştie cărui fenomen iritant. Organismul este, *post festum*, dacă vrei, copleşit, inundat, năpădit de hormoni estrogeni[183], ceea ce duce la o hiperplazie[184] a mucoasei uterului, cu hemoragiile de rigoare.

Knepperges, un om slab, vanitos şi arogant, se înclină scurt, mulţumind pentru lecţie cu o ironie ascunsă.

---

[181] Pentru detaliile clinice care urmează, Thomas Mann utilizează în mare măsură informaţii obţinute pe cale epistolară de la doctorul Frederick Rosenthal (Beverly Hills), cel care diagnosticase corect în urmă cu câţiva ani cancerul pulmonar al lui Thomas Mann.

[182] Creştere patologică de acid uric în sânge.

[183] Hormoni produşi de ovare care în mod normal controlează menstruaţia.

[184] Creştere excesivă a unui ţesut, datorită înmulţirii rapide a celulelor.

— Deci, la treabă, *ut aliquid fieri videatur*[185], spuse profesorul. Să-i lăsăm organele vitale, oricât de adânc ar fi aici înecat în melancolie acest cuvânt.

Când Rosalie, urcată cu ascensorul, fu adusă înapoi pe targa ei în cameră şi culcată în paturi de surori, Anna o aştepta acolo. Trezindu-se din somnul narcotic, bolnava rosti neclar:

— Anna, copila mea, m-a sâsâit.

— Cine, dragă mamă?

— Lebăda neagră.

Adormi din nou numaidecât. În următoarele câteva săptămâni se mai gândi însă adesea la lebădă, la ciocul ei roşu ca sângele, la bătaia aripilor ei negre. Suferința îi fu scurtă. Coma uremică o scufundă curând într-o inconştiență profundă, iar inima ei slăbită nu putu să reziste decât câteva zile unei duble pneumonii care apăru între timp.

Totuşi, cu foarte puțin timp înainte de sfârşit, doar cu câteva ore înainte, fața i se mai lumină o dată. Deschise ochii şi o privi pe fiica ei care şedea lângă pat ținând-o de mână.

— Anna, spuse ea, reuşind să-şi împingă puțin partea superioară a corpului spre marginea patului, mai aproape de confidenta ei, mă auzi?

— Sigur că te aud, dragă, dragă mamă.

— Anna, să nu vorbeşti de înşelăciunea şi cruzimea batjocoritoare a naturii. Nu o ocărî, cum nu fac nici eu. Mă despart cu părere de rău – de tine, de viață cu primăvara ei. Dar cum ar putea fi primăvară fără moarte? Moartea e totuşi un mijloc de seamă al vieții, iar dacă a luat pentru mine

185 Ca să arate ca şi cum s-ar fi făcut ceva.

chipul reînvierii şi al poftei de viaţă, n-a fost minciună, ci bunătate şi îndurare.

Încă o mică smucitură, ca să se apropie de fiica ei, şi o şoaptă stinsă:

— Natura mi-a fost dragă întotdeauna, şi dragoste a dovedit ea faţă de copila ei.

Rosalie muri de o moarte blândă, regretată de toţi cei ce-o cunoşteau.

Comentarii

Stăpân şi câine. O idilă (*Herr und Hund. Ein Idyll*)

Scrisă înainte de terminarea Marelui Război, nuvela *Stăpân şi câine*, una dintre cele mai lungi ale lui Thomas Mann, a fost tipărită în 1919 (cu litere gotice) la München, pe cont propriu, într-un tiraj de 120 de exemplare numerotate şi semnate de autor. Simultan, la Editura S. Fischer, care a publicat toată opera thomasmanniană, apare şi un volum cu două nuvele autobiografice: cea despre câinele autorului şi cea despre Elisabeth, fiica lui cea mai mică (*Cântec despre copilaş*).

În literatura de secol XIX şi din primele decenii ale secolului XX, câinele apare, alături de cal, ca prieten şi companion, uneori chiar salvator al personajului masculin. În *Stăpân şi câine*, deşi titlul începe cu omul şi îl privilegiază deci pe „stăpân”, textul propriu-zis îl pune pe primul loc pe

„supus”. Acesta deschide proza („El vine de după colț”) căreia îi devine personaj principal. Pe măsură ce idila se derulează, se dezvoltă un joc subtil, tipic thomasmannian, în care nu mai ştii bine cine e, de fapt, stăpânul cui. Oricum, câinele prezentat aici, deşi are instinctul străvechi de a-l asculta pe bărbat, nu are gustul „supuşeniei”. Povestirea, la persoana I, îl pune în valoare, pictural, cinetic şi cvasimitologic pe prepelicarul Bauschan.

Câinele din acest tablou poematic „naiv şi sentimental” (cum sună definiția idilei) a existat în realitate, chiar în momentul scrierii prozei, în 1918. Thomas Mann a fost un mare iubitor de câini, iar posteritatea l-a imortalizat în 2001, într-un grup statuar la nivelul solului, într-o localitate din Bavaria, Gmund am Tegemsee, la circa o oră distanță de München: un om şi un prepelicar aflați față în față.

Varianta pe negativ a idilei este povestirea *Tobias Mindernickel*, din 1898: stăpânul este sadic, afecțiunea lui pervertită are nevoie de o victimă, de aceea plânge sincer, la moartea câinelui pe care l-a chinuit şi ucis.

Stăpân şi câine este una dintre cele mai entuziaste scrieri despre prietenia om-câine din literatura universală. Bauschan, prepelicarul din realitate, trăieşte alături de autor doar 4 ani. La scurt timp după apariția imnului în proză dedicat lui, Thomas Mann notează în jurnal (la 16 ianuarie 1920) că familia a primit de la clinica veterinară vestea că Bauschan „nu se mai poate înzdrăveni”. Recomandarea medicilor este eutanasierea, şi ea va fi pusă în fapt. Dar personajul literar din nuvelă, iubit idilic, prins în exuberanța mişcărilor cotidiene uşor de recunoscut de iubitorii de câini, lipsit totuşi de exagerări romantice, rămâne unul dintre cele mai vii din istoria literaturii.

Cântec despre copilaş. Idilă
(*Gesang vom Kindchen. Idylle*)

Thomas Mann nu a scris poezie, cu excepția acestui *Cântec despre copilaş* (apărută prima dată în revista *Der Neue Merkur*), de aceea cititorul va fi surprins, poate chiar neplăcut, de prezența poemului într-un volum de nuvele. Aşa îl includ toate edițiile profesioniste, aşa l-a gândit şi autorul, când l-a publicat în volumul din 1919, alături de cealaltă idilă, *Stăpân şi câine*. Pentru cititorul român situația autorului german poate fi asemănată cu a lui Caragiale, care, prozator fiind, avea totuşi, dacă-şi propunea, o abilitate poetică remarcabilă. Dacă instrumentul principal al autorului român a fost comicul, pentru a parodia versuri de succes din epoca lui, Thomas Mann îşi desfăşoară forța poetică pentru a slăvi viața. Autorul român foloseşte deliciile rimei, prozatorul german nu îşi impune decât constrângerile ritmului, preferând cadența de epopee. Poemul e scris în 1918, la naşterea celui de-al cincilea copil al său (din şase), o fetiță, Elisabeth. Iată momentul:

Ani patrusprezece-au trecut de când îmi luasem mireasă;
Şapte din ei mi-au adus pe cei patru dintâi după care
Şapte-au trecut iar la rând, şi părea că atâți vom rămâne.
[...] Doi domnişori deci aveam, şi domnişoare tot două.

Poate că vecinătatea morții, a Marelui Război, l-a făcut pe Thomas Mann să renunțe la cenzura ironică şi autoironică şi să ducă la capăt mica lui epopee de familie. Poemul e scris în hexametri (versuri compuse din şase măsuri, din şase picioare, de obicei dactili), la fel ca poemele epice ale Antichității. Goethe (pe care Thomas Mann îl admiră şi îl citează în preambul) a repus în circulație hexametrul, în literatura germană. Limba română, la fel ca franceza sunt mai puțin proprii pentru hexametri, pe care îi adaptează, iar

performanța lui Ion Roman este de a prinde efectele stilistice ale lui Thomas Mann şi în acest text. Încă din primul vers al *Preambulului*, autorul se întreabă *Bin ich Poet?*, „Sunt eu poet?”.

Proza fu parte-mi mereu, de când ca băiat cunoscut-am
Dorul iubirii dintâi şi-am pornit modesta mea muncă.

Alegerea nu e întâmplătoare, şi trecerea la vers nu e totală, în fond: „Bun e-acest ritm de taifas...”. Versul adaptat la „vorbitul pe şleau” şi justificările lui din preambul pot explica de ce şi mai târziu, în romanul *Alesul*, proza alunecă spre poem şi are uneori rimă interioară.

Cântec pentru copilaş, care foloseşte toate procedeele retoricii specifice poeziei, este, în acelaşi timp, un text fără zâmbet complice. Chiar diminutivul din titlu este o cedare de la regula atotputernică a distanțării prin antifrază, pe care se clădesc prozele lui Thomas Mann. Deşi personajele lui sunt mereu de partea triumfului vieții, această secvență este singura în care autorul îşi afirmă direct nu numai „brava iubire de viață” („*lebensgutvilliger Bravheit*”), ci şi, mai ales, iubirea pentru Katia, soția lui, şi pentru numeroşii lor copii.

Tristan şi Isolda (*Tristan und Isolde*)

Textul, absent din cele mai multe ediții, este manuscrisul din 1923 (nu chiar scenariul) unui film, de aceea lipsesc din el stilul şi ironia specific thomasmanniene. În schimb, subiectul face parte din preocupările constante ale autorului. Pe de o parte, legendele medievale devin uneori sursă a prozelor lui (de pildă nuvela *Tristan*, pe care prezenta ediție o include în volumul I, dar mai ales romanul *Alesul*, Humanitas Fiction, 2014), pe de altă parte, influența lui Richard Wagner asupra lui Thomas Mann este evidentă pentru orice cititor atent, chiar dacă, în conferința pe care o

ține despre compozitorul german, la 50 de ani de la moartea lui, în 1933, apropierea admirației şi distanțarea ironică au aceeaşi pondere. Autorul neagă totuşi categoric inflența lui Wagner asupra poveştii *Tristan şi Isolda*. Într-un răspuns dat revistei *Der Filmfreund* (*Prietenul filmului*), în mai 1924, scrie că manuscrisul lui „nu are nici o tangență cu drama muzicală cu acelaşi nume a lui Richard Wagner. Este o interpretare scenică a frumoasei epopei a meşterului Gottfried din Strasbourg, care, desigur, a trebuit să suporte multe scurtări şi concentrări, dar al cărei bogat conținut spiritual m-am silit să-l transform cât mai deplin pentru posibilitățile actoriceşti". Meister Gottfried von Strasbourg, contemporan cu Hartmann von Aue, Wolfram von Eschenbach şi Walter von der Vogelweide este, într-adevăr, cel care face cunoscută povestea lui Tristan şi a Isoldei în literatura germană, într-un roman în versuri din preajma anului 1210, pe care Thomas Mann mărturiseşte că l-a prelucrat cu bucurie.

Atunci când scrie aceste pagini destinate ecranizării (vor rămâne, din diverse motive, mai ales financiare şi politice, doar ca proiect) este începutul perioadei de aur a filmului mut. Cinematografia e încă o artă controversată, mulți intelectuali nici n-o consideră, de fapt, artă adevărată. Uneori e resimțită ca o alternativă modernă a operei, alteori însă doar ca o scamatorie de bâlci pentru un public needucat, deşi Fritz Lang impusese deja filmul în spațiul de limbă germană, iar în 1924 realizează dipticul Nibelungilor: *Sigfried* şi *Răzbunarea Kriemhildei*. Thomas Mann intuieşte însă „marile mijloace pedagogice" şi „puterea populară" a cinematografului. Textul de față este un document semnificativ pentru adaptarea autorului la noutate, combinată cu gustul tradiției.

Dezordine şi suferinţă timpurie
(*Unordnung und frühes Leid*)

Una dintre cele mai fragede, mai gingaşe povestiri thomasmanniene, cu o temă rar întâlnită în istoria literaturii. Titlul reprezintă o definiţie a dragostei, aşa cum o percepe Thomas Mann. O pune în valoare atât în nuvele, cât şi în romane, unde adolescenţii lui trăiesc sentimente intense, fără reciprocitate sau doar înşelător reciproce, care le perturbă viaţa. Traseul este de la iluzie la deziluzie, dar nu şi la renunţare, ci la o resemnare pozitivă. În textul publicat în revista *Die Neue Rundschau* în 1925, iar un an mai târziu în volum, vârsta protagonistei este cea mai mică a personajului îndrăgostit: cinci ani. De aici şi un final atipic. Tatăl e convins că noaptea de somn va fi de ajuns ca fetiţa să-şi uite necazul. Cititorul român poate face o comparaţie cu personajul Adela. În romanul lui Ibrăileanu, jocurile fetiţei cu studentul la medicină, anticipând erotismul, sunt totuşi copilăreşti şi, în acelaşi timp, fericite, au reciprocitate, în schimb Lorchen e o îndrăgostită în toată regula, iar partenerul ei o amăgeşte ca pe un copil, doar pentru a o dezamăgi ca pe o femeie.

În nuvelă apare perechea tată-fiică, mai rară la Thomas Mann, unde cuplul privilegiat este mamă şi fiică. Perspectiva narativă şi psihologică asupra suferinţei timpurii a copilului îi aparţine tatălui, chiar dacă povestirea este spusă la persoana a III-a. Copilul suferă dintr-o gelozie încă neclară, neconştientă. Profesorul universitar de istorie Cornelius, tatăl pentru care Lorchen (diminutiv de la Eleonore) este copilul preferat şi răsfăţat, suferă însă lucid: din gelozie proprie şi asumându-şi totodată gelozia fetiţei. Alesul ei, Max Hergesell, este un tânăr frumos, uşor naiv şi cu un nume, ca de atâtea ori la Thomas Mann, semnificativ:

gesellig înseamnă „sociabil”, dar, în anumite contexte şi „uşuratic”.

Viaţa interbelică a unei familii burgheze cu patru copii, doi la vârsta majoratului, doi mici, cu degajarea modernă a tinerilor, cu un vag conflict între generaţii (pe toate planurile, inclusiv lingvistic) este aici autobiografică, iar tatăl, cu care autorul se identifică, a preferat, ca de atâtea ori pentru proiecţiile lui literare, un nume cu rezonanţă latină.

Dragostea imposibilă din cauza vârstei este una din temele prozelor thomasmanniene şi naratorii lui o exploatează în variante foarte diferite: bărbat bătrân – adolescent, femeie matură – bărbat tânăr, şi, iată, fetiţă – tânăr. De fiecare dată autorul este de partea celui sau celei fără şanse şi care pierde jocul.

Mario şi vrăjitorul. O întâmplare tragică din călătorie (*Mario und der Zauberer. Ein tragisches Reiseerlebnis*)

Nuvela este citită astăzi ca o alegorie a fascismului, iar „Vrăjitorul”, hipnotizatorul, cu mustăcioara lui, a căpătat, prin forţa istoriei, mai degrabă trăsăturile lui Hitler decât pe ale lui Mussolini, de la care pleacă. Apărută în 1930, îşi are sursa, aşa cum dovedeşte corespondenţa scriitorului, într-o secvenţă autobiografică dintr-o călătorie pe care familia Mann o face în 1926, în Toscana, la Forte dei Marmi (devenit în nuvelă Torre di Venere), atunci când partidul fascist înfiinţat de Mussolini în 1921 viciase deja atmosfera Italiei. Totuşi, scriitorul nu a dorit iniţial o interpretare politică a textului. De altfel, Thomas Mann şi-a exprimat curajos opţiunile politice în eseuri şi conferinţe, precum şi prin alegerea exilului, dar romanele şi nuvelele nu îi sunt contaminate de politic. În *Mario şi vrăjitorul*, autorul a sfârşit prin a accepta că grila de lectură politică este corectă.

Extraordinară este, în primele pagini ale nuvelei, detectarea de către un narator hipersensibil (se povesteşte la persoana întâi) a unor detalii, aparent neînsemnate, care creează – în Italia exuberantă şi liberă, în Italia artei şi a oamenilor deschişi şi binevoitori – un aer şovin şi de vagă teroare. O schimbare a oamenilor şi a obiceiurilor, care se întinde cu încetul pentru a se concentra şi întrupa într-un hipnotizator de pe scena unui teatru. „Ciudatul rău din atmosferă" este cu atât mai grav, cu cât copiii sunt mereu prezenți, uneori cauza nevinovată a neajunsurilor, alteori posibila lor victimă.

Cipolla, numit pe afiş *il Cavaliere*, are şi ceva de scamator de bâlci, de escroc, dar şi ceva de vrăjitor demonic, care-şi foloseşte darurile malefice pentru a supune, pentru a umili, pentru a distruge, cum se întâmplă, în fond, cu toți tiranii din istoria omenirii. Uciderea lui cu un foc de armă este preferința estetică a autorului, una pedagogică. În realitate, în călătoria din 1926, nu a existat acest deznodământ dramatic, afirmă autorul în corespondența sa.

Nuvela se bazează pe o extraordinar de bună dozare a tensiunii psihologice, începând de la micile neplăceri turistice şi până la confruntarea de voințe de pe scenă, un joc plin de sadism, cu spectatori. Cei slabi se supun fără discuție, celor puternici li se frânge voința cu biciul. Este, cu siguranță, nuvela cu cea mai mare putere de premoniție din opera lui Thomas Mann.

Capetele schimbate. O legendă indiană
(*Die vertauschten Köpfe. Eine indische Legende*)

Deşi Thomas Mann are în opera lui linii de forță, laitmotive uşor de urmărit, fiecare proză de mari dimensiuni (nuvelă sau roman) e o construcție proaspătă, care duce creația pe o direcție nouă, surprinzătoare. Nu există

manierizare la acest autor, chiar dacă e fidel unui stil şi unei atitudini în faţa vieţii.

În *Capetele schimbate*, nuvelă scrisă şi publicată în 1940, la Stockholm (în Germania, autorul era la acea dată *persona non grata*), apare fantasticul, atipic pentru un autor realist, însă inclus firesc în armătura demitizantă, vag parodică. E drept, e vorba de un fantastic mitic, de sursă indiană, după ce Heinrich Zimmer fixase atenţia publicului german pe simbolurile şi miturile din filozofia indiană (aşa cum la noi o face Mircea Eliade în aceeaşi perioadă). De altfel, traducerea engleză a textului este publicată cu o dedicaţie către Zimmer.

Adjectivul din titlu, *vertauscht*, are un sens mai precis în germană, înseamnă „încurcate" sau „schimbate *din greşeală*", presupune deci o acţiune, nu este pur descriptiv. Cei doi prieteni, Nanda şi Shridaman, care se sinucid prin autodecapitare, la scurt timp unul după altul, din pricina unei femei, Sita, sunt reconstituiţi şi înviaţi de ea, la îndemnul zeiţei Kali. Doar că, din greşeală (sau nu), capul fiecăruia nimereşte pe trupul celuilalt. Pare că natura este corectată astfel, pentru că fiecare invidia în secret ceva din prieten: unul capul, altul trupul. Dar atotputernica Maya, stăpâna iluziilor (care apare şi în scrisul lui Hermann Hesse, prietenul lui Thomas Mann) va arăta curând că schimbarea nu schimbă nimic. Totuşi finalul nuvelei este triumful vieţii, prin copilul Sitei.

În ciuda recuzitei (inclusiv lexicale) voit şi vădit orientale, textul are şi ceva occidental, prin felul în care e conturat eternul triunghi al dragostei, se învecinează şi cu *Tristan şi Isolda*, prin episodul peţirii pentru altcineva, urmat de inerenta îndrăgostire şi, chiar dacă Shakespeare nu face parte din sursele thomasmanniene, *Capetele schimbate* se înrudeşte cu toate comediile erorilor de la dramaturgul englez.

Proza aceasta este una dintre cele mai îmbibate cu râs poznaş din toată creaţia lui Thomas Mann. Cititorului i se fac întruna semne de complicitate. Sursele râsului sunt multiple şi formulările memorabile: nemulţumirile omeneşti legate de propria alcătuire, fie trupească, fie spirituală, zadarnicele chinuri ale dragostei, destinul cu comèdiile lui, logica şi cazuistica, iluziile, conflictul carne / raţiune şi raţiune / pasiune, contradicţiile dintre femeie şi zeiţă, dintre femeie şi bărbat. Cu toate astea – şi aici e virtuozitatea şi forţa unui autor de primă mărime –, toate aceste lucruri sunt înţelese cu maximă blândeţe, cu afecţiune, iar ironia e în acelaşi timp subminată din interior de o gravitate convingătoare.

Legea (*Das Gesetz*)

Scrisă imediat după terminarea tetralogiei despre viaţa lui Iosif, inspirată din Vechiul Testament, *Legea* are aceeaşi sursă biblică, de data asta Exodul. Se publică iniţial în traducere engleză, în plin război, în 1943, la New York, în timp ce autorul se afla de un an la casa din Pacific Palissades, California, aşadar după ce plecase el însuşi în exil, mai întâi în Elveţia, apoi în SUA. Titlul englez este *Thou Shalt Have No Other Gods Before Me* (*Să nu ai alţi dumnezei afară de mine*) şi nuvela face parte dintr-un volum colectiv: zece autori scriu, fiecare, despre una dintre porunci, vizându-l indirect pe Hitler. În ordinea poruncilor puse pe coperta cărţii, autorii sunt: Thomas Mann, Rebecca West, Franz Werfel, John Erskine, Bruno Frank, Jules Romain, André Maurois, Sigrid Undset, Hendrik Willem von Loon şi Louis Bromfield. Titlul volumului este *The Ten Commandments*, iar subtitlul, *Ten Short Novels of Hitler's War Against the Moral Code* (*Cele zece porunci. Zece scurte romane despre războiul lui Hitler împotriva codului moral*).

Subtitlul explică şi intersectarea unor idei din nuvela lui Thomas Mann cu *Genealogia moralei* de Nietzsche, precum şi blestemul final împotriva celor care încalcă „legea", legea lui Moise şi legea morală, Hitler şi cei ca el, cum mărturiseşte autorul într-o scrisoare din1945. Nimic ostentativ, totuşi, în nuvela *Legea*, în care gravitatea este, ca de atâtea ori, subminată de ludic.

Armin J. Robinson, un editor muzical şi textier de succes din Austria, care, la fel ca Thomas Mann, se exilase mai întâi în Elveția, apoi în Statele Unite, a propus proiectul la studiourile Metro-Goldwyn-Mayer, care, din păcate, nu s-au arătat interesate. N-a ajutat nici faptul că laureatul Nobel l-a însoțit pe Robinson la discuția cu reprezentanții celebrului studio cinematografic. Filmul neturnat s-a transformat însă în carte.

Jocul între mitizare şi demitizare din prima poruncă, cea asumată de Thomas Mann, îl are în centru pe Moise. Portretul fizic al acestuia este inspirat atât de statuia lui Moise sculptată de Michelangelo, cât şi, conform corespondenței autorului, de Michelangelo însuşi, o personalitate dragă autorului. I-a dedicat, pornind de la sonetele lui, un foarte frumos eseu. La fel ca în *Capetele schimbate*, totul este serios şi totul este ironizat. Moise nu este un erou solemn, ci un om plin de defecte, care vrea să compenseze dezordinea naşterii lui (în nuvelă fiica faraonului şi un sclav evreu cu ochi trişti sunt părinții lui), printr-o ordine legiuită. Misiunea nu este uşoară, iar efortul lui seamănă cu al unui sculptor. Doar că aici dalta este morală, iar marmura este poporul ales.

Cea înşelată (*Die Betrogene*)

Este ultima nuvelă scrisă de Thomas Mann şi una dintre cele mai puternice. Puțini autori bărbați au o atât de

profundă şi caldă înțelegere a psihologiei feminine şi a vârstelor ei ca Thomas Mann. Lotte şi fiica ei din *Lotte la Weimar*, femeia păcătoasă, Sibylla, din *Alesul*, pe tot traseul vieții ei, de la copilărie la bătrânețe, fetele adolescente din diverse nuvele şi din *Casa Buddenbrook*, Rosalia, cincvagenara plină de prospețime din *Cea înşelată* sunt numai câteva exemple memorabile.

Rosalia este la vârsta la care „i se stinge feminitatea fizică", dar i se reaprinde bucuria vieții, pentru că se îndrăgosteşte de tânărul american Ken Keaton, care are 24 de ani. Este ciudat cât de modern, chiar actual, abordează Thomas Mann această situație care provoca indignare sau milă în perioada când şi-a scris nuvela (o începe în 1952, o încheie şi o publică în 1953, anul în care autorul revine în Europa, în revista *Merkur* din Stuttgart, apoi în volum, la Frankfurt). În 1959, la Françoise Sagan, în *Vă place Brahms?* femeia refuză iubirea tânărului pentru că se consideră bătrână. Abia câteva autoare din prezent abordează degajat o asemenea situație care înainte trezea numeroase prejudecăți: laureata Nobel Annie Ernaux, în *Le jeune homme* (*Tânărul*), nuvelă din 2022 destul de banal scrisă, fără străluciri narative, şi, în literatura română, Nora Iuga, în *Sexagenara şi tânărul,* un bun roman din 2000.

La Thomas Mann prejudecățile sunt exprimate de fiică, intelectualizata Anna, care pictează abstract şi trăieşte la fel. Autorul nu o demonizează nici pe ea, măiestria lui stilistică este de a da dreptate, ca întotdeauna, ambelor părți, în polemica natură–cultură sau trup–spirit, dispută prezentă aici, la fel ca în multe alte scrieri thomasmanniene, în dialogurile dintre mamă şi fiică. Desigur, maestru al zâmbetului fiind, autorul punctează mereu realist o situație mereu romantică. Din nou, ca în *Capetele schimbate* sau ca în *Alesul*, Thomas Mann se joacă cu amestecul culturilor şi limbilor (aici germana şi engleza americană).

Totuşi simpatia narativă merge către mamă, chiar dacă înţelegerea este dată fiicei. Nici nu e de mirare: în ultima sa nuvelă autorul (care lucra la *Mărturisirile escrocului Felix Krull*, roman rămas neterminat), creează un Gustav von Aschenbach feminin. Adică, dincolo de orice detalii de gen, un om aflat pe moarte care are o ultimă izbucnire a ceea ce se numeşte *joie de vivre*, omul care simte pentru ultima oară chemarea seducătoare a vieţii, în toată splendoarea ei. Întrucât într-o nuvelă realistă cu acest subiect continuare bună nu există, Thomas Mann le acordă ambelor personaje fără şansă *happy end*-ul prin moarte. Şi-l acorda poate, în felul acesta, lui însuşi (moare doi ani mai târziu, în 1955). La fel ca Gustav von Aschenbach, Rosalia von Tümmler moare îndrăgostită, „înşelată" cu bunătate de viaţă, dar şi de moartea care ajută eficient ca iluzia femeii să dureze până în ultima clipă.

Notă

Pentru informaţiile punctuale (mai ales date şi loc de apariţie) am folosit ediţiile de opere complete de la S. Fischer, jurnalul autorului, precum şi volumele de corespondenţă. În ce priveşte opiniile critice, ele sunt expresia pasiunii mele constante (începând din facultate, când mi l-am ales ca subiect pentru lucrarea de diplomă) pentru acest prozator.

Ioana Pârvulescu

Postfaţă

Există, în cultură, puține legi imuabile. Cultura este prin excelență domeniul individualului. Refuzul oricărei regularități a făcut ca arta să devină obiectul predilect de cercetare a ştiințelor idiografice – adică a ştiințelor care descriu particularul, singularul, specificul –, în timp ce natura a fost abandonată, vremelnic să sperăm, ştiințelor nomotetice. În spațiul artei funcționează totuşi, cu o precizie aproape matematică, o lege foarte importantă pentru posteritatea unui artist. Este vorba de legea potrivit căreia orice operă artistică intră mai întâi în conul de umbră al uitării după moartea creatorului ei. Cine mai vorbeşte astăzi de Heinrich Böll? Unde este Borges? Cine îl citează pe Sartre? Viabilitatea unei opere se arată tocmai în capacitatea ei de a ieşi din conul acela de umbră şi de a se adresa din nou oamenilor. Este ca şi cum abia trecerea prin purgatoriul uitării ar putea să provoace renaşterea unei opere. Dar ce înseamnă această obsesie a actualității? Nu este ea cumva simptomul unei mioape cantonări în prezent? Nu ar trebui oare corpusul întreg al cărților – pentru a ne rezuma doar la literatură – să fie în permanență la îndemână, ca într-un fel de muzeu imaginar *sui generis*, pentru ca oricine oricând să aibă acces la orice scriere? Dacă lăsăm de o parte obstacolele de ordin practic ce se ridică înaintea înfăptuirii concrete a dezideratului cu privire la prezența simultană a tuturor cărților unei literaturi, mai rămâne totuşi sarcina editorului care nu trebuie să răspundă pasiv şi mecanic la cererea articulată sau latentă a publicului, ci trebuie el însuşi să schițeze direcții, să facă oferte, să marcheze puncte de greutate. Facem oare un act de simplă pietate când reeditățm pe Goethe, când îl restituim pe Byron sau când punem pe piață o nouă traducere a lui Proust?

Mai e apoi un argument care face din mult suspectata „actualitate” criteriul central al oricărei reeditări. Opera de

artă nu este o entitate substanțială, de sine stătătoare, ci este un proces, dar acest proces poate funcționa numai dacă este declanşat de cineva, cartea este mută dacă nu o deschide cineva.

În cele ce urmează vom căuta, aşadar, un răspuns la întrebarea în ce măsură Thomas Mann este astăzi actual în România, sau cu vorba lui Jan Kott, reluată până la saţietate, în ce măsură acest scriitor născut în 1875 este „contemporanul nostru". Întrebarea este cu atât mai justificată cu cât vasta operă a lui Thomas Mann a făcut în România obiectul unor traduceri masive şi al unor exegeze subtile, astfel încât el reprezintă probabil cel mai bine-cunoscut scriitor german din secolul XX. Mersul înainte al culturii cere să obținem, dacă este posibil, o cunoaştere care să înglobeze şi să valorifice experiența existențială şi istorică acumulată de la prima apariție a cărților lui Thomas Mann în limba română. Aşa cum arăta Eliot, sistemul literaturii se modifică odată cu apariția fiecărei cărți noi şi, atunci, pentru a rămâne doar la acest nivel, este cu totul altceva să citeşti de pildă *Muntele vrăjit* înaintea sa după apariția *Celui mai iubit dintre pământeni*.

În 1975, când s-au aniversat o sută de ani de la naşterea lui Thomas Mann, printre scriitorii germani s-a organizat o anchetă menită să pună în lumină influența acestui scriitor exemplar asupra unor cititori ca să spunem aşa profesionişti. Calificativul de exemplar nu vizează aici o judecată de valoare retorică, ci evidențierea caracterului de prototip al scriitorului din Lübeck. Şi într-adevăr, răspunsurile nu au vizat numai opera, ci, poate într-o măsură chiar exagerată, personalitatea lui Thomas Mann. Prin întreaga sa viață Thomas Mann a tins către întruchiparea perfectă a scriitorului conştient de responsabilitatea sa. El a evoluat de la apolitism la o angajare fermă, şi-a ales temele sau s-a lăsat ales de ele,

cum îi plăcea să spună, în funcție de imperativele epocii sale, a depus eforturi remarcabile pentru a face din cărțile sale o operă coerentă constituită într-o totalitate omogenă rezultată din recurența temelor. A fost, pe scurt, un adevărat scriitor profesionist, ceea ce l-a provocat pe Musil să-l eticheteze cu malițioasa vorbă de *Grosschriftsteller*.

Obsesia devoratoare de a trăi integral existența unui scriitor profesionist în adevăratul înțeles al cuvântului – orice profesionalism este de la un punct încolo inuman şi masochist – l-a făcut pe Thomas Mann să-şi împartă ziua riguros în două jumătăți, una dedicată edificării operei şi cealaltă cultivării relațiilor de familie, a prietenilor şi îndeplinirii obligațiilor sociale. Chiar şi în momentele de maximă efuziune cum au fost cele ale iubirii pentru viitoarea sa soție, Katia Pringsheim, el nu şi-a uitat nici o clipă vocația de scriitor, şi atunci când îi cere mâna se mărgineşte în a-i făgădui „o fericire austeră" alături de el. Vehemența cu care scriitorii germani intervievați contestă orice influență a lui Thomas Mann asupra scrisului lor este oare psihanalizabilă pe această linie? Hărnicia monstruoasă a lui Thomas Mann, subordonarea riguroasă a vieții la elaborarea operei îi umple de dezgust. Nici unul nu vrea să-şi sacrifice viața de dragul operei. Poate că aici trebuie căutată una din explicațiile pentru rapida decădere a prestigiului social de care se bucurau scriitorii încă în perioada interbelică. În ochii unor oameni ce muncesc din greu privilegiile unui scriitor profesionist nu pot fi răscumpărate decât printr-o hărnicie şi o dăruire supraumană.

Din cea mai fragedă tinereță Thomas Mann a fost obsedat de ideea reprezentativității. Este aceasta o moştenire a strămoşilor săi, mari comercianți din Lübeck pe care i-a descris cu o inegalabilă măiestrie, ce presupunea un înalt grad de identificare, în romanul său de debut, *Casa*

Buddenbrook – Decăderea unei familii. Prin reprezentativitate nu trebuie înțeleasă doar o trăire exemplară a rolului jucat în societate. În pragul veacului XX figura exemplară a artistului nu mai era de mult cea a unui meşteşugar preocupat de obținerea unor produse cât mai perfecte. Disciplina, rigoarea, perfecționismul făcuseră loc imaginii boemului, celui care sfidează cu bună ştiință normele morale, care-şi conturează identitatea în confruntarea cu o societate burgheză obtuză. Sărăcia, drogurile, solitudinea erau apanajul acestui tip de artist. Thomas Mann a avut întotdeauna oroare de această ipostază. Niciodată calitățile să le spunem „burgheze" ale artistului pentru a le disocia de cele romantice nu l-au abandonat. la început totul părea să-l condamne la destinul unui artist boem: moartea timpurie a tatălui şi, odată cu ea, sărăcirea familiei, mutarea mamei la München, cel mai sudic, mai artist, mai fantezist oraş al Germaniei, insuccesele sale şcolare, aversiunea față de orice formă de disciplină, eşecul său în lumea micilor funcționari bancari, părăsirea precipitată a serviciului militar, asocierea cu revista *Simplicissimus*, cea mai nonconformistă dintre revistele satirice ale vremii, şi chiar şi invitația fratelui său, Heinrich Mann, de a-l însoți în Italia. Dar nu, toate acestea nu au făcut din el un boem, Thomas Mann nu a abandonat nici o clipă redingota şi pălăria de pai, nu a hoinărit sub cerul de un albastru intens al Italiei, nu a zăbovit prin cafenele, ci a stat închis în cămăruța sa din modestul pension italian şi a scris, frământat de dorul său pentru cețurile nordice, pentru rigiditatea pedantă a oamenilor de acolo, prima sa capodoperă, *Casa Buddenbrook*[186].

---

186 În acest context merită redat în întregime pentru savoarea sa, pentru orgoliul tulburător şi totodată copilăros ce transpare, abia voalat, din

Disciplina riguroasă, simțul responsabilității, hărnicia, etica lucrului bine făcut îi parvin prin moştenire pe linie paternă. Pe linie maternă intră în compoziția personalității sale elementul sudic. Mama sa, Iulia da Silva Bruhns, provine din căsnicia unui plantator german cu o creolă. În prima perioadă a creației lor, atât Thomas, cât şi Heinrich Mann erau obsedați de acest amestec straniu şi l-au tematizat extensiv în scrierile lor. Ceea ce era limpede şi controlabil în personalitatea lor părea să provină din partea senatorilor lübeckezi, ceea ce era pulsiune obscură, fantezie, înclinație către disoluție, ceea ce reclama disciplinarea prin operă părea să fi fost infuzat de mamă. Heinrich Mann tratează această problematică în multe din povestirile sale şi în romanul *Între rase* şi tot ea explică ataşamentul său constant pentru cultura franceză şi pentru peisajul italian.

În baza faptului că Thomas Mann a respins cu o vehemență altfel greu de explicat ispitele sudului, că vorbeşte despre monotonia exasperantă a cerului albastru, despre vitalitatea înspăimântătoare a sudicilor sau despre inexpresivitatea ochilor lor, se poate deduce că impulsurile irație nale, animalice erau mult mai greu de stăpânit la el. Fireşte, o asemenea disociere între virtuțile nordului şi primejdiile sudului este cu totul arbitrară, oricât ar face ea parte din stereotipiile ce mai guvernează şi astăzi imaginile pe care şi le fac popoarele unele despre altele. În cazul de față are însă meritul de a atrage atenția asupra unui aspect îndeobşte ignorat atunci când se discută despre personalitatea lui Thomas Mann. El este prezentat de obicei ca un monstru de voință înconjurat de o aură paralizantă de răceală. În contact cu el oamenii se simțeau dominați şi, ceea ce este mai rău, utilizați. Componenta lui sudică, pe

---

rândurile îmbibate de autoironie un text care tematizează această tensiune.

care o atribuie şi lui Hanno Buddenbrook sau lui Tonio Kröger, aflată într-un conflict subteran cu componenta nordică, ocolirea prudentă a oricărei ispite către viața de boem şi, asociată cu ea, cultivarea încăpățânată a unei vieți de familie ordonate sugerează toate un efort crâncen pentru dominarea contrariilor.

Thomas Mann este poate unul dintre cei mai sfâşiați artişti din secolul nostru. Nevoia de a se dedica operei nu este contrazisă ca la Kafka de condițiile exterioare, de necesitatea de a exercita o meserie burgheză, ci de însăşi structura psihică contradictorie. Lui Thomas Mann existența şi activitatea artistului i s-au părut întotdeauna profund suspecte.

Imaginea caricaturală a artistului este întrupată în Detlev Spinell din povestirea *Tristan*, dar şi în Gustav von Aschenbach din *Moartea la Veneția* este portretizat destinul tragic al artistului care-şi pierde controlul şi se abandonează disoluției. Mario din *Mario şi vrăjitorul* este şi el un fel de artist, dar apogeul atitudinii negative față de artist este atins când autorul, într-una din alocuțiunile sale rostite din emigrație către ascultătorii germani îl numeşte pe Hitler un frate, deoarece simte o mai profundă înrudire cu cel care falsifica realitatea şi făcea din minciună supremul său instrument de acționare asupra oamenilor. În această perspectivă, Thomas Mann, pe care tatăl său, văzând că fratele mai mare, Heinrich, se dovedeşte inapt de a prelua conducerea firmei familiale, îl alesese drept urmaş, se dovedeşte într-adevăr moştenitorul unei lungi tradiții de conştiinciozitate şi responsabilitate. El a edificat cu rigoare şi o disciplină de fier o operă monumentală, a făcut, în sfera fosforescentă a artei, din Lübeck-ul său natal „o formă spirituală de viață”, cum spune el însuşi, a smuls inerției şi înclinației către disoluție câteva povestiri şi romane care se numără printre cele mai mari reuşite ale veacului, dar dacă

reuşita sa nu ar fi fost atât de copleşitoare el ar fi fost fără îndoială una din cele mai tragice figuri de artişti ai epocii. Ceva din chinul de a scrie, de a acoperi zilnic câteva pagini albe cu scrisul său ordonat transpare din mica schiță *Ceas greu*.

Dar ideea de reprezentativitate nu se opreşte numai la nivelul îndeplinirii conştiincioase a misiunii de scriitor odată asumate, ci, pe aceeaşi linie a moştenirii venite dinspre senatorii lübeckezi, ea se exprimă şi în simțul de responsabilitate pentru destinele comunității. Acest simț de responsabilitate care i-a făcut pe senatori să preia tot felul de funcții în diferite organizații sociale în loc să se dedice cu mai mult folos material numai comerțului lor a făcut din Thomas Mann un fel de *praeceptor Germaniae*, admirat şi respectat de unii, contestat şi hulit de alții, dar în orice caz cea mai autorizată voce din exil a „celeilalte germanii", astfel încât atunci când a fost invitat după război să se întoarcă în patrie, el a putut răspunde cu o frază în care nu trebuie căutată numai o conştiință a valorii învecinată cu aroganța „Germania este acolo unde sunt eu". Până a ajunge însă în acest punct el a trebuit să parcurgă procesul sinuos al unei maturizări politice care trebuie privită cu foarte multă atenție pentru a o feri de suspiciunea oportunismului.

Punctul de cotitură îl constituie publicarea *Considerațiilor unui apolitic*. În această carte voluminoasă, amestec straniu de meditații filozofice, istorice şi politice, jurnal, polemică şi argumente *pro domo*, apare chipul înfricoşător al unei Germanii de profunzime. Cartea, care a devenit un fel de manifest a ceea ce s-a numit revoluția conservatoare, s-a născut dintr-un aprig conflict dintre frați. În timp ce Heinrich Mann şi-a descoperit foarte de timpuriu vocația de democrat, de pacifist şi de apărător al drepturilor celor umili, Thomas Mann şi-a făcut un titlu de onoare din a exalta virtuțile unei Germanii militariste, romantice şi

mitologice, cu alte cuvinte, ale unei Germanii imaginare, definite pe linia unui specific cu totul particular, şi nu ca o naţiune modernă printre alte naţiuni. Demonstraţia sa culminează în afirmaţia că Germania şi-ar pierde identitatea dacă ar deveni democratică. Masiva diatribă împotriva republicanismului şi a egalitarismului nu se sfieşte să opună civilizaţiei cultura, literaturii poezia, modernităţii arhaitatea. Spiritul francez este respins cu toată înverşunarea în favoarea unui spirit germanic. Nu ar merita să insistăm atât de mult asupra acestui moment din devenirea spirituală a lui Thomas Mann dacă în ea nu s-ar oglindi într-un fel sau altul atât de multe destine de intelectuali din epoca noastră. Fapt este că scriitorul nu s-a dezis niciodată de poziţiile sale de atunci, considerându-le o etapă necesară şi inevitabilă în procesul de limpezire reclamat de opera sa.

O apreciere echitabilă a ceea ce în vremuri mai dogmatice s-ar fi numit „rătăcirea" lui Thomas Mann presupune scoaterea la iveală a tuturor resorturilor biografice şi ideologice ale cărţii sale. S-au scris despre problema aceasta cărţi întregi, astfel încât aici nu pot fi schiţate decât unele puncte de reper, pentru înţelegerea a ceea ce constituie poate cel mai important moment din devenirea artistică a scriitorului.

După succesul răsunător repurtat prin publicarea romanului *Casa Buddenbrook*, Thomas Mann se afla în căutarea unui subiect pe măsura prestigiului său câştigat atât de timpuriu. Substanţa autobiografică era epuizată, totodată începuse să-l obsedeze ideea reprezentativităţii. El nu s-a îndoit niciodată în viaţă de harul lui excepţional, care consta în special într-un simţ de observaţie cu totul ieşit din comun combinat cu capacitatea de a pune în mişcare toate registrele limbii, dar acum muza părea să i se refuze. De altfel nu întâmplător vorbeşte el de faptul că temele îl aleg

pe el şi că el se lasă ales în loc să aleagă. Cu intenţia de a obţine cu orice preţ reprezentativitatea el se opreşte acum asupra personalităţii lui Frederic cel Mare, pe care-l preamăreşte mai ales pentru obstinata înfrângere a discrepanţei dintre convingerile intime şi imperativele istorice. Imoralitatea politică a lui Frederic este una din sursele din care se alimentează angajarea lui Thomas Mann în favoarea poziţiei germane în Primul Război Mondial. O a doua sursă o reprezintă fără îndoială integrarea lui în marea burghezie a Münchenului prin căsătoria cu Katia Pringsheim, fiica uneia dintre cele mai bogate familii din oraş. Un alt element biografic de cea mai mare importanţă îl constituie concurenţa în plan literar cu fratele mai mare Heinrich. *Consideraţiile unui apolitic* au fost declanşate împreună cu tonul lor violent-polemic de o propoziţie a lui Heinrich din eseul său despre Zola prin care sunt înfieraţi cei cu sufletul uscat de indiferenţa faţă de semeni. În replică, toate idealurile susţinute de Heinrich devin contramodelul absolut al aşa-zisului apolitic Thomas, care, prin cartea sa, făcea în fond un act politic de cea mai mare însemnătate, prevalându-se totodată de un apolitism pe care-l reclama drept definitoriu pentru orice german adevărat.

Patriotismul disperat provocat de mersul războiului intră şi el ca o componentă esenţială în această carte a cărei lectură te umple de tristeţe. Martorii relatează că în tot timpul războiului Thomas Mann a fost încruntat şi crispat, el căruia în familie i se spunea „vrăjitorul”, pentru darul de a transfigura realitatea înnobilând-o. Totuşi *Consideraţiile unui apolitic* nu năzuiau să fie o profeţie şi nici un manifest, lucru ce se vede limpede din faptul că au fost publicate spre finele războiului, când toate afirmaţiile făcute acolo se dovediseră profund greşite. Astfel *Consideraţiile* se constituie

într-un act de expiere publică ce i-a deschis calea către cea de-a doua sa carte mare, *Muntele vrăjit*.

În primii ani ai Republicii de la Weimar, Thomas Mann îşi depăşeşte criza ideologică, devenind treptat un susținător important al formei de stat republicane. Punea astfel temeiurile angajării sale politice de mai târziu. Sunt restabilite de asemeni relațiile cu fratele Heinrich, cu care mulți ani nu schimbase nici un singur cuvânt. Franța îl primeşte cu onoruri. În 1919 Universitatea din Bonn îi conferă primul dintre titlurile de doctor honoris causa, titlul de profesor îi este conferit în 1926 de Senatul din Lübeck. Începând chiar de la data întemeierii (1926), face parte din Academia Prusacă de Arte. În 1929 primeşte Premiul Nobel pentru literatură, în 1932 el ține alocuțiunea oficială de la Weimar şi la Berlin cu ocazia sărbătoririi a o sută de ani de la moartea lui Goethe. Înfăptuirea practică a ideii de reprezentativitate devine o constantă a vieții lui şi se continuă până în ultimii ani, când comemorează pe marii clasici ai literaturii germane luând cuvântul în cele două state germane într-o epocă a Războiului Rece, în care o asemenea atitudine echivala cu un sacrilegiu. Toate aceste onoruri, la care se adaugă de-a lungul vieții altele şi altele, sunt o recunoaştere publică a modului exemplar în care Thomas Mann a întruchipat ideea de reprezentativitate. E o idee care are substanțiale conotații istorice şi politice. În marginea ei trebuie discutată laicizarea monarhiei. Dacă într-o primă fază a monarhismului împăratul era locțiitorul lui Dumnezeu pe pământ, într-o fază ulterioară funcția de stabilizare a organismului social este preluată de omul politic care îşi sprijină autoritatea pe faptul că a fost ales de popor. Voința generală devine argumentul său suprem în competiția pentru reprezentativitate.

E curios că odată cu consolidarea societății burgheze artistul intră şi el în competiția pentru ocuparea unui loc de

frunte în ierarhia reprezentativității. Desfăşurată într-un spațiu eminamente public, competiția pentru reprezentativitate reclamă de la artist luări de poziție care de cele mai multe ori depăşesc sfera competenței sale. În loc să vorbească în numele său individual, el ia cuvântul în numele comunității sale. Printr-un transfer ilicit, autoritatea sa clădită pe operă este investită în probleme politice, economice, militare ş.a. În cazul lui Thomas Mann reprezentativitatea trebuie judecată cel puțin la trei niveluri.

El pretinde să fie reprezentativ în calitatea lui de scriitor, de aici derivă înaltul său profesionism. În scenariul reprezentativității sale ca scriitor intră şi sprijinul pe care l-a acordat fără prea mare discernământ mai tuturor scriitorilor tineri. În acest context este de amintit că la un moment dat el se afla în situația schizofrenică de a face parte simultan din cea mai înaltă instituție de cenzură şi din uniunea scriitorilor constituită pentru salvgardarea libertății de creație. În această dublă calitate a fost nevoit să intervină în favoarea scrierilor lui Wedekind, acuzat de pornografie. În numele libertății de creație a trebuit să-l susțină pe Wedekind, deşi în forul său interior probabil că împărtăşea acuza de pornografie. Competiția pentru reprezentativitate scriitoricească colorează şi atitudinea sa față de marii scriitori germani ai epocii. Răceala politicoasă cu care laudă scririle unui Brecht, ale unui Musil sau Kafka nu mai pot surprinde. Relațiile cu Zweig, Feuchtwanger erau şi ele încordate. În anii de maturitate scriitorul pare să se fi simțit mai bine în compania muzicienilor, a compozitorilor şi dirijorilor decât în cea a scriitorilor.

Un alt nivel de reprezentativitate este vizat de Thomas Mann în disocierea temperamentului nordic de cel sudic. Temperamentul nordic este asociat cu o atitudine în aparență rigidă în spatele căreia se ascunde un efort aproape disperat de a păstra fața. Nordicul a căzut de mult

din starea de grație în care era întru totul identic cu împlinirea datoriei sale. Cele mai reuşite personaje ale scriitorului sunt poate naturile chinuite în care simțul datoriei este în permanență contrazis de o atotputernică tendință către abandon şi lenevie, echivalente cu moartea. Autorul însuşi a avut nevoie de această etică vidă a performanței de extracție kantiană pentru că numeroasele sinucideri din familia sa şi propriile sale înclinații morbide erau fără îndoială în măsură să-l târască în abisul disperării. În fața tuturor acestor tragedii personale, în fața evenimentelor istorice, în fața constrângerii de a trăi în exil, Thomas Mann a ştiut să-şi păstreze demnitatea. A arătat ceea ce se cheamă *Haltung* sau *contenance*. Adesea acest lucru l-a costat foarte mult, dar l-a făcut conştient de obligația sa de a reprezenta la o cotă cât mai înaltă ideea de nordic. Să notăm în treacăt că dacă azi ideea de *Lässigkeit* a devenit idealul cel mai la modă în Germania, promovat de mass-media, se poate vorbi de o sudificare a Germaniei. Este vorba însă doar de o sudificare de suprafață, sub care se mai ascund destul de multe calități numite astăzi secundare, cum ar fi disciplina, punctualitatea, hărnicia etc.

Un ultim nivel al reprezentativității urmărite de scriitor este cel al germanității. Thomas Mann s-a vrut scriitor german, a vrut să vorbească în numele Germaniei. Cărțile lui au fost un dar făcut în primul rând cititorilor germani – aşa se explică de ce a întârziat atât de mult să rupă cu regimul instaurat la Berlin după 1933. Subiectele povestirilor şi ale romanelor sale sunt luate de cele mai multe ori din spațiul german, întreaga lor spiritualitate se alimentează din mentalitatea specifică a germanilor. Doar tetralogia *Iosif* încearcă o extindere în spațiu şi o coborâre în trecut, dar şi aici figura lui Iosif este concepută ca un contramodel la schimonosirea miturilor nordice în propaganda nazistă. Prin *Doctor Faustus* Thomas Mann

ambiționează cea mai complexă analiză cu mijloace artistice a precipitării Germaniei în tragedia celui de al III-lea Reich.

Cum se împacă însă această triplă reprezentativitate ca scriitor, ca nordic şi ca german, care în tripla ei ipostază presupune un dialog permanent cu publicul purtat prin articole, eseuri, conferințe, interviuri şi lecturi, cu răceala lui atât de des evocată de oamenii care l-au întâlnit. Dacă facem abstracție de observația că mulți dintre cei care iubesc omul nu iubesc şi oamenii şi că însăşi ideea de reprezentativitate se însoțeşte deliberat de blestemul solitudinii, mai rămâne încă o singură explicație. Anume aceea că literatura, aşa cum a practicat-o Thomas Mann, presupune o luciditate distrugătoare. Pentru un scriitor profesionist totul devine literatură. Trăirea nemijlocită devine imposibilă în măsura în care orice întâlnire, orice eveniment se transformă instantaneu în materie pentru literatură.

În anii tinereții, Thomas Mann s-a întrebat o dată într-o scrisoare către fratele său cum poate cineva să-şi pună viața în slujba literaturii de vreme ce ea înseamnă moarte curată.

Câteva anecdote semnificative, mai mult sau mai puțin adevărate, ilustrează acest proces de convertire a faptului de viață trăit în substanță epică. Relațiile lui Thomas Mann cu un coleg scriitor au fost definitiv compromise când acesta din urmă a observat că, după plecarea sa, Thomas Mann l-a urmărit cu binoclul de la geam pentru a-şi imprima mersul lui curios cu gândul să-l atribuie vreunui personaj de-al său. Întâmplarea sună veridic celui care cunoaşte scrisoarea de scuze prin care Thomas Mann îi explica lui Gerhart Hauptmann motivele de ordin artistic ce l-au determinat să-l introducă sub figura grandioasă, dar găunoasă a lui Mynheer Peeperkorn în romanul său *Muntele vrăjit*.

Acribia cu care Thomas Mann ştie să introducă elemente din realitatea imediată în romanele şi povestirile sale i-a

uimit pe contemporani, dar adesea i-a şi umplut de furie. După apariţia romanului *Buddenbrooks* mulţi locuitori de vază ai Lübeckului s-au simţit lezaţi în onoarea lor prin felul în care erau prezentaţi în carte. Se pare că la un moment dat circulau prin oraş adevărate liste în care în dreptul fiecărui personaj fictiv din roman era trecut corespondentul său real. *Buddenbrooks* a fost citit ca un roman cu cheie, lectura fiind însoţită de acea curiozitate indiscretă vecină cu voyeurismul. Thomas Mann avea a se teme de procese intentate pentru defăimare şi s-a văzut silit să scrie un articol, intitulat „Bilse und ich", în care, pornind de la cazul unui locotenent improvizat în scriitor (autor al unui roman în care, într-un mod abia voalat, se etalau scandalurile dintr-o mică garnizoană), caută să influenţeze opinia publică în favoarea sa, arătând că nimeni nu are a se teme de ceea ce povesteşte pentru că totul este trecut prin filtrul subiectivităţii sale şi îl reprezintă deci numai pe el şi pe nimeni altul. Articolul este atât de important pentru că subliniază masiva încărcătură autobiografică a scrierilor sale. Nici una din lucrările sale nu este o invenţie pură, în toate se regăseşte filonul autobiografic. Comentatorii au recurs la adevărate investigaţii detectivistice pentru a regăsi în diferitele sale scrieri sursele autobiografice. Thomas Mann în schimb s-a angajat într-un joc subtil de ascundere şi dezvăluire, risipind ici şi colo indicaţii şi marcaje, ştergând totodată urmele, inversând faptele etc. Cunoscătorii operei lui ştiu de pildă că el a ţinut să-i atribuie lui Gustav von Aschenbach propriile sale opere, ştiu că soţia lui a petrecut câteva săptămâni într-un sanatoriu din Davos şi că vizita efectuată aici de scriitor i-a furnizat materialul pentru localizarea din *Muntele vrăjit*. Cea mai rafinată ascundere-dezvăluire se petrece poate în povestirea târzie *Cea înşelată*. Se ştie că Thomas Mann plănuia să scrie o povestire despre pasiunea foarte bătrânului Goethe pentru

tânăra Ulrike von Levetzow. Thomas Mann inversează însă schema iubirii între un bătrân şi o tânără, transformând-o în schema iubirii între o bătrână şi un tânăr, şi ascunde în spatele acestei scheme inversate în primă instanţă sursa ei istorică şi în a doua instanţă propria sa simpatice pentru fiul unor prieteni.

Întregul mod de lucru al lui Thomas Mann seamănă de multe ori mai degrabă cu un montaj decât cu invenţia reclamată îndeobşte de la un scriitor de natură clasică. În arhivele sale s-au găsit mii de fotografii, de articole decupate din presă, informaţii de ordin ştiinţific, istoric, economic, documente, mărturii etc. Înainte de a începe o carte el obişnuia să se documenteze exhaustiv. Ar fi prea simplu să se vadă în aceasta o lipsă de imaginaţie. E în joc din nou rigoarea unui profesionalism de înaltă clasă, dar şi conştiinţa de a aparţine unei clase şi unei epoci al căror sfârşit era iminent. Citind *Ulise* al lui Joyce, Thomas Mann a remarcat că acest roman marchează sfârşitul romanului în genere, dar a adăugat imediat că şi propriile sale romane sunt romane ale sfârşitului acestui gen epic. Minuţioasa documentare, marile incluzii eseistice, ironia ca atitudine fundamentală, parodierea modelelor culturale şi multe alte elemente despre care va mai trebui să vorbim fac într-adevăr din epica lui un conglomerat alexandrin, final rezumativ şi culme totodată a unei întregi deveniri istorice.

Dar de ce vorbim oare aici atât de mult despre omul Thomas Mann, făcând doar sporadice trimiteri la operă? Biografia autorului nu ne interesează ca o cârjă interpretativă, ci, cu toate izbânzile şi scăderile ei, ca un model de umanitate. Moda biografiilor nu este de dată recentă. Într-o epocă de nivelare progresivă, în care individualitatea este expusă celor mai violente agresiuni, nevoia de oglindire în destine exemplare devine o nevoie acută. Acum când funcţia de reprezentare este lăsată pe

seama unor politicieni găunoşi, a unor staruri de muzică pop sau a unor sportivi, cazul lui Thomas Mann dobândeşte o semnificaţie aparte. Şi totuşi, până la urmă opera este cea care primează în viaţa unui artist, oricât ar fi fost aceasta de bine stăpânită. Câte opere minunate nu au crescut dintr-o existenţă catastrofală! Kleist, Van Gogh, Beethoven. Atât de mulţi dintre marii artişti au sfârşit în mizerie şi singurătate, încât unora a putut să li se pară că o operă într-adevăr mare nu poate fi creată decât cu preţul propriei vieţi – ceea ce într-un sens foarte adânc este fără îndoială purul adevăr. Marea creaţie este o formă sublimă de autosacrificiu, dar ea implică şi sacrificarea plină de cruzime a celor apropiaţi. Cruzimea faţă de sine şi faţă de ceilalţi ca condiţie prealabilă a creaţiei a fost introdusă pe larg de Thomas Mann în figura lui Adrian Leverkühn, personajul principal din romanul *Doctor Faustus*, dar ea apare deja la Gustav von Aschenbach pe care voinţa de creaţie îl poartă mult dincolo de limitele sale psihice.

Prin dezinvoltura cu care împrumută elemente din fondul cultural universal, Thomas Mann se înrudeşte îndeaproape cu marele său rival Bertolt Brecht. Complexitatea realităţii trăite le impune amândurora recursul la memoria colectivă a umanităţii în măsura în care invenţia individuală nu mai este capabilă să cuprindă şi să descifreze acea complexitate nemaiîntâlnită. În partea a doua a creaţiei sale, „psihologizarea mitului” devine o preocupare constantă, iar Karl Kerenyi, cu care întreţinea o vie corespondenţă pentru a se iniţia în amănuntele cele mai tainice ale miturilor, îi atestă chiar punerea în valoare a unui filon mitic latent pe lângă cel apolinic şi cel dionisiac, în speţă cel „hermetic”, numit astfel după zeul său tutelar Hermes, stăpânul negustorilor şi al hoţilor, dar şi mesagerul zeilor.

Dimensiunea „hermetică” a scrisului thomasmannian este prezentă subiacent în *Iosif* şi devine dominantă în *Felix Krull*.

Un alt mare mit al umanității valorificat de el este cel faustic. Pactul cu diavolul încheiat de Adrian Leverkühn este investit cu o dublă funcție de simbolizare: pe de o parte el face inteligibil destinul artistului modern ajuns cu mijloacele sale de expresie la limitele artei şi ale umanului, pe de altă parte el concentrează într-o schemă lapidară întreaga istorie a Germaniei din Evul Mediu şi până la catastrofa hitleristă.

De altfel imaginea lui Goethe l-a urmărit pe Thomas Mann de-a lungul întregii sale maturități şi senectuți. Alături de numeroasele eseuri şi cuvântări pe care i le-a dedicat, alături de povestiri ca *Ceas greu* sau de romane ca *Lotte la Weimar*, unde Goethe apare direct sau indirect ca personaj, există şi în celelalte lucrări nenumărate aluzii, trimiteri, asociații. Dar Goethe nu a rămas pentru Thomas Mann un simplu reper literar, scriitorul de la Lübeck a aspirat în taină să devină un Goethe al epocii sale. O comparație între modul în care au înțeles cei doi mari scriitori să-şi joace rolul de artişti şi cetățeni ar putea să arunce o lumină semnificativă asupra felului în care s-a modificat Germania într-un interval de mai bine de un secol.

Despre povestiri

Nuvelistica lui Thomas Mann este azi mai prezentă în conştiința oamenilor decât marile sale romane. Cine nu a auzit de *Moartea la Veneția*, fie şi numai prin intermediul filmului făcut de Visconti? Câți sunt însă aceia care se mai expun lecturii dificile a *Muntelui vrăjit* sau cine are curajul să parcurgă uriaşa tetralogie *Iosif*, prin care Thomas Mann pare să fi vrut să concureze cu măreața voință de plictiseală

pe care el însuşi i-o atribuie lui Tolstoi. Povestirile sale au cunoscut o răspândire fabuloasă. O statistică semnificativă arată că deja în urmă cu mai bine de două decenii cele 32 de povestiri cuprinse în volumul *Die Erzählungen* erau traduse în 34 de limbi, însumând 615 variante, dintre care 539 în limbi europene. În ansamblul operei lui Thomas Mann ele ocupă, judecate strict cantitativ, un loc relativ modest. Din cele opt volume de *Opere complete* dedicate scrierilor epice, numai unul singur cuprinde povestiri. Comentatorii observă însă că din punct de vedere al reuşitei artistice şi al ecoului în rândul cititorilor povestirile cele mai bune ocupă un loc de frunte în creaţia scriitorului.

În primii săi ani de creaţie Thomas Mann a privilegiat el însuşi povestirea. Dintre cele 32 de titluri 25 au fost scrise înainte de Primul Război Mondial, adică în primii zece-doisprezece ani de creaţie, în timp ce în următorii patruzeci şi cinci de ani de productivitate artistică nu s-au mai adăugat decât şapte. A vorbi de „povestirile" lui Thomas Mann echivalează cu a ignora multitudinea de specificări de gen cu care autorul şi-a însoţit el însuşi textele: schiţă, studiu, burlescă, *short story*, nuvelă, legendă, povestire şi „*long short story*". Această abundenţă taxonomică este doar un reflex palid al multitudinii de teme abordate, a vastei arii geografice şi istorice acoperite, a varietăţii mijloacelor stilistice utilizate şi, totuşi, comentatorul se vede nevoit să apeleze la un singur nume generic dacă vrea să dea o imagine cât de cât coerentă a acestui sector de primă importanţă din opera lui Thomas Mann.

Atât de îndelungata şi pronunţata privilegiere a povestirii de către autor însuşi a fost explicată de exegeţi în cele mai diferite feluri. Unii au atribuit-o lipsei de experienţă de viaţă în primul deceniu de creaţie literară, alţii au asociat-o cu temerea secretă de a nu mai putea atinge nivelul artistic obţinut în romanul *Casa Buddenbrook*. Alţii, mai binevoitori,

au concedat lui Thomas Mann convingerea că prin coeziunea ei mai mare povestirea ar fi superioară romanului şi ar avea şanse sporite să reziste eroziunii timpului. Cei mai aprigi admiratori ai nuvelisticii scriitorului consideră chiar că adevărata lui vocaţie o constituie povestirea şi că el a devenit romancier doar pentru a-şi satisface orgoliul şi voinţa de reprezentare.

Or ar fi cea mai mare eroare să separi romanele de povestirile sale ca şi cum ar fi două domenii cu totul distincte, între care nu există nici un fel de comunicare. Chiar dacă nu am ţine seama de aspiraţia lui Thomas Mann de a-şi prezenta opera ca pe un întreg, aspiraţie ce s-a materializat în tendinţa de a apropia foarte mult operele separate prin trimiteri reciproce, de a introduce laitmotive menite să creeze o unitate astfel încât, aşa cum el însuşi a declarat în faţa studenţilor de la Princeton, opera de o viaţă să semene cu un întreg, iar întregul să fie prezent în fiecare operă în parte, chiar dacă ignorăm deci această aspiraţie nu putem face abstracţie de faptul că atunci când aborda o temă nouă, el se servea instinctiv de modelul nuvelei. Multe din romanele sale au fost concepute iniţial ca nuvele, crescând apoi spre marea surprindere chiar a autorului însuşi. Funcţionează aici parcă un mecanism de apărare împotriva inhibiţiei pe care ar aduce-o cu sine un proiect prea ambiţios. Proporţiile mai reduse ale povestirii sugerau posibilitatea de a stăpâni şi de a rezolva sarcinile artistice autoimpuse.

Nu trebuie uitat, apoi, că după finalizarea lucrărilor epice de mari dimensiuni Thomas Mann se întorcea cu regularitate către forma scurtă, adăugându-le un fel de „epiloguri epice”. În această tendinţă a fost identificată o trăsătură caracteristică a acestui scriitor, şi anume capacitatea de autocorectare.

Proiectarea noilor subiecte în mediul povestirii, precum şi reluarea marilor teme româneşti în texte de proporţii mai reduse nu sunt dictate doar de o tehnică a dozării efortului artistic, ci chiar de metabolismul operei lui Thomas Mann. Că aşa stau lucrurile este demonstrat cu prisosinţă de legăturile profunde existente între tematica şi tehnica din povestiri pe de o parte şi romane pe de alta. Tăierea acestor legături ar atrage după sine ofilirea părţilor dezmembrate. Există scriitori care au produs o singură mare operă, există apoi scriitori pe care îi poţi cunoaşte foarte bine citind o singură carte a lor şi există scriitori despre care nu ştii nimic până nu citeşti întreaga lor creaţie. Thomas Mann se numără printre aceştia din urmă. Cel care citeşte doar *Moartea la Veneţia*, una dintre capodoperele sale, nu bănuieşte nimic despre imensa bogăţie ideatică din *Muntele vrăjit*. Cel care citeşte numai *Muntele vrăjit* nu va afla niciodată de capacitatea de concentrare de care dispune Thomas Mann. Şi cu toate acestea, cele două lucrări sunt atât de înrudite!

Uneori arată ca şi cum nuvelele ar fi fost adevăratul teren de exerciţiu pentru marile romane. În tendinţele sale distructive şi autodistructive, Lobgott Piepsam din *Drumul spre cimitir* conţine multe trăsături care sunt dezvoltate mai târziu în personaje ca Naphta sau Leverkühn. În această mică scriere timpurie este anticipat modul de compoziţie ficţională atât de tipic pentru Thomas Mann, în care nimic nu este lăsat la voia întâmplării, în care fiecare detaliu este semnificativ şi trimite într-o savantă ţesătură la alte detalii semnificative. Din cauza acestei obsesii de a da coeziune lumii descrise, scriitorului i s-a atribuit un fanatism al relaţionării. Acesta contrabalansează printr-un efort aproape disperat de infuzie de sens în haos tema decăderii, a descompunerii ce l-a însoţit pe autor de-a lungul întregii sale creaţii. Conştiinţa tragică a faptului că totul este

trecător, obsesia morții şi distrugerii, componentă inebranabilă a oricărui narcisism, se mântuieşte la Goethe prin certitudinea că tot ce este trecător este doar un simbol în timp ce la Thomas Mann umilitatea trecătorului este salvată chiar prin funcția sa de simbolizare. În lumea lui Thomas Mann nu există obiecte neînsuflețite. Toate vorbesc despre ceva ce trece dincolo de ele. Nici oamenii nu sunt surprinşi în simpla lor facticitate. În fiecare personaj sunt întrupate o mulțime de idei.

Dintre toate povestirile sale, Thomas Mann s-a ataşat cel mai mult de *Tonio Kröger* (1903). Personajul acesta este o prefigurare a marilor mediatori din opera de bătrânețe a autorului. În el scriitorul a investit cu maximă sinceritate propria sa problematică, a tensiunii dintre artă şi viață. Această tensiune unilaterală, în care viața ignoră cu superbă indiferență zbaterile artistului, naşte ca principiu dinamizator dorul, acea aspirație către normalitate care este refuzată pentru totdeauna celui care a fost ales să fie artist. În *Tonio Kröger*, scriitorul utilizează pentru întâia dată pe lângă laitmotivul de tip homeric, ce însoțeşte pretutindeni personajul, acea înlănțuire mai vastă, acea sugestie pe care le-a putut întâlni în operele lui Richard Wagner. În *Tonio Kröger* motivul dorului devine laitmotiv, iar evenimentele din prima parte a nuvelei sunt reluate în partea a treia, cunoscând diferite modificări prin aşezarea într-o nouă rețea de relații. Acest tip de reluare devine o constantă la Thomas Mann după ce el se dedică psihologizării mitului. De altfel primele elemente mitologice apar chiar în *Moartea la Veneția*. Reluările din interiorul textului nu sunt decât un derivat a ceea ce exegeții au numit „repetiție productivă". Experiența repetiției i-a servit lui Thomas Mann la interpretarea propriei vieți ca şi a celei a eroilor săi. În eseul său *Freud şi viitorul* (1936) Thomas Mann se revendică de la o „viață trăită sub forma citatului". *Tonio Kröger* este un mic

roman de formare, un *Wilhelm Meister* în miniatură. Deplina asumare a existenței artistului trece de la suferința cauzată de inevitabila separare de viață prin recunoaşterea lucidă a propriei existențe de cutsider. Subtilitatea cu care Thomas Mann retrasează acest proces chiar şi la nivelul limbii a fost remarcată de critică. În finalul primului capitol, povestitorul spune despre inima sa: „Era în ea dor...” Nuvela se încheie cu reluarea aproape textuală a acestui diagnostic, dar în locul formulei epice obiective „era...” se spune acum „este”. *Tonio Kröger* îşi descrie dragostea pentru viață „Este dor în ea...”. Eroul povestirii l-a ajuns astfel din urmă pe povestitor, s-a ridicat la nivelul său de conştiință şi a devenit el însuşi povestitorul propriei sale existențe. Tonio Kröger s-a maturizat, devenind el însuşi artist şi s-a apropiat pas cu pas de creativitatea povestitorului. În actul creației artistice acesta şi-a lămurit el însuşi propria lui existență.

Conflictul ireconciliabil dintre artă şi viață, această contradicție unilaterală, este aprofundat de Thomas Mann de-a lungul creației sale, ajungând treptat, de la această formulare egoistă şi în aparență nerelevantă pentru epoca modernă, la contradicția dintre natură şi spirit, care este fără îndoială contradicția fundamentală a existenței umane. Natura înglobează spiritul, dar spiritul dispune şi de o autonomie ce amenință însăşi existența naturii. Cea mai şocantă expresie o capătă această contradicție dintre natură şi spirit în ultima povestire a scriitorului, intitulată *Cea înşelată*. O tratare comică o cunoscuse aceeaşi temă şi în legenda despre *Capetele schimbate*.

Spre deosebire de toți cei care, asemenea lui Goethe, Heidegger sau Cioran, privilegiază în raportul natură–spirit cel dintâi termen, Thomas Mann e plin de suspiciune față de natură, pe care o numeşte la un moment dat „tembelismul atotputernic”, ori o asociază, chiar în perioada elaborării

ultimei sale povestiri, cu „o porcărie execrabilă”. Această mefiență față de natură poate fi interpretată ca expresie a unui umanism animat de credința în forțele inerente spiritului, dar prin violența exprimării trădează ceva din spaimele bine disimulate față de pulsiunile htonice zăvorâte în propriul piept. Asceza ca formă de reprimare a acestora l-a însoțit pe Thomas Mann de-a lungul întregii sale vieți. Apolinicul şi dionisiacul îşi disputau în egală măsură personalitatea lui Thomas Mann şi întreaga sa creație apare ca un proces de sublimare a acestor tensiuni contradictorii. Hermes, mediatorul, este zeul tutelar al acestei creații care nu s-a sfiit să coboare în straturile cele mai profunde ale propriului eu pentru ca, vorbind despre sine, să ofere însăşi umanității prilejul de a se destăinui.

Conformismul social al lui Thomas Mann este dublat de un foarte personal nonconformism în plan estetic. În proza de la începutul secolului se regăseşte o minuțioasă analiză psihologică a eroilor, o motivare exactă a tuturor acțiunilor lor. Această metodă se întemeiază pe un determinism înțeles în spiritul ştiințelor exacte. Consecințele unui asemenea mod de a povesti sunt dispariția unui povestitor de sine stătător, dotat cu capacitatea de a comenta evenimentele narate, şi înlocuirea lui cu o modalitate narativă limitată la perspectiva personajelor care încetează să mai fie eroi în sensul tradițional al cuvântului; stilul indirect liber şi monologul interior sunt formele obişnuite de prezentare deoarece nu depăşesc cu nimic orizontul conştiinței personajelor. În povestirile timpurii ale lui Thomas Mann se remarcă opoziția față de tendința din ce în ce mai răspândită de a abandona orice distanță față de personaje şi de a se rezuma la perspectiva acestor figuri îndeobşte pasive. Thomas Mann îşi caută modelele în arta narativă din secolul XIX, de la Stifter până la Fontane, pe care le îmbină cu impresii culese din romanele ruse, scandinave şi

franceze. Împreună cu spiritul incisiv al revistei *Simplicissimus*, cea mai modernă revistă de satiră a epocii, acest conglomerat de influenţe de lectură preluate creator naşte în planul tehnicilor narative o modalitate cu totul originală. Încă din nuvelele timpurii este cultivată maniera autorului creator de ficţiune care-şi permite din când în când să anuleze distanţa dintre el şi personaje sau dintre el şi cititor şi să li se adreseze nemijlocit – metodă ce ne aminteşte de Fielding şi apare, proiectată pe experimentele unor Joyce, Virginia Woolf sau Dos Passos, de un tradiţionalism provocator. Dar naivitatea epică nu este un tertip pentru a atrage cititorii creduli, ci chiar şi în *Muntele vrăjit* sau în *Iosif* ea este parodiată, instaurând o intimitate între autor şi cititor. Distanţa ironică cu care Thomas Mann se raportează la lumea descrisă şi la personajele ce o populează se extinde şi asupra formelor narativităţii. Dar ironia în privinţa formei înseamnă parodie. Parodia devine la Thomas Mann mijlocul prin care distanţa istorică este adusă în planul conştiinţei.

S-a remarcat în repetate rânduri că pentru Thomas Mann parodia este o modalitate de a scrie prin care tradiţia este în acelaşi timp lichidată şi confirmată cu nostalgică iubire. Conştiinţa că marile vorbe ale poeţilor nu sunt decât simple vorbe, semne vide, că între realitate şi limba prin intermediul căreia oamenii comunică despre această realitate nu există nici o legătură necesară – această constatare cutremurătoare făcută de Nietzsche în textul său *Despre adevăr şi minciună în înţeles extramoral*, reluată apoi de Hofmannsthal în *Scrisoarea lordului Chandos* şi devenită mai târziu o obsesie pentru Fritz Mauthner, Ludwig Wittgenstein, capabilă să dea naştere în filozofie întregii şcoli a analiticii limbii – această conştiinţă asumată deplin reprezintă o dificultate aproape insurmontabilă cu care s-a văzut confruntat nu numai tânărul Thomas Mann, ci

întreaga literatură modernă. Ea pune sub semnul întrebării însuşi modul în care a fost înţeleasă literatura în secolul XIX. Literatura, concepută ca joc cu forme şi teme preexistente, aşa cum a fost ea practicată de Thomas Mann poate fi înţeleasă ca o strategie de ocolire a impasului menţionat. Ea corespunde perfect dublei sale apartenenţe la valorile tradiţionale şi la conştiinţa tragică a modernităţii, dar reprezintă totodată un punct final. În măsura în care scriitorul şi-a practicat cu netăgăduita sa virtuozitate metoda, el a închis un drum posibil şi nu a putut fi cap de şcoală deoarece parodia nu poate fi parodiată la rândul ei.

S-a vorbit, la nivelul temelor, de intertextualitatea povestirilor lui Thomas Mann. Aproape toate povestirile sale timpurii sunt reacţii critic-productive la alte texte preexistente. Astfel *Micul domn Friedemann* este un fel de variaţiune la *Effi Briest*; *Căzută* este prelucrarea unei nuvele cu acelaşi titlu scrisă de un autor azi uitat; *Voinţa de fericire* poate fi citită ca o replică la nuvela lui Heinrich Mann *Das Wunderbare*; în *Luischen* este transpusă o constelaţie de figuri din Turgheniev în lumea Lübeck-ului; *Tobias Mindernickel* reprezintă răsturnarea povestirii biblice despre Tobias şi căţeluşul lui; prin *Gladius Dei* Thomas Mann ajunge la un nou model de narativitate din care cresc apoi procedeele de parodiere de mai târziu, anume acel mers pe urme mitice cum funcţionează în cazul unor personaje, precum Felix Krull, Hans Castorp sau Josif. O formă specială de naraţiune se constituie în cele două nuvele cu teme wagneriene, *Tristan* şi *Stirpea Walsungilor*, în măsura în care modelul este înglobat explicat în text. Curând Thomas Mann nu mai scrie variaţiuni la un singur text, ci fragmentează şi combină texte diferite. Dacă la început el şi-a împrumutat pretextele mai ales din literatura germană şi europeană, precum şi din dramele muzicale ale lui Wagner, mai târziu el şi-a extins acest rezervor apelând la legende,

mituri şi literatură medievală. Procedeul de parodiere atât de caracteristic pentru Thomas Mann s-a dezvoltat din acest tip de variaţiune, astfel încât s-a spus pe bună dreptate că procedeul narativ al marilor romane a fost dezvoltat din strategia narativă a nuvelelor timpurii. Intertextualitatea complexă a operelor lui Thomas Mann este azi cel mai puternic argument în favoarea actualităţii sale. Cititorii din generaţii viitoare ar putea considera metoda lui Thomas Mann drept un adevărat model. În măsura în care capacitatea literaturii de a surprinde realitatea devine din ce în ce mai îndoielnică scriitorul nu mai este îndreptăţit să se confrunte cu realitatea însăşi (ca şi cum ar exista aşa ceva), ci doar cu poncifele aflate despre ea. Totodată intertextualitatea autorizează cititorul la o mai mare activitate în constituirea sensului operei.

Din tehnica variaţiei aşa cum a exercitat-o Thomas Mann în prima etapă de creaţie şi din cea a parodiei practicată mai apoi se desprinde o remarcabilă siguranţă de sine în plan artistic şi intelectual, ba chiar o anume agresivitate care trebuie să provină dintr-o voinţă de putere literară. Reprezentativitatea este din capul locului ţelul suprem. În această perspectivă variaţia şi parodierea au amândouă o dimensiune uzurpatorie.

Ironia şi parodia sunt, aşadar, principalele elemente de configurare în scrierile lui Thomas Mann. Mijloacele sale stilistice sunt determinate de atitudinea sa fundamentală, critic-ironică şi parodică. Coexistenţa caracteristică a distanţării şi a medierii, fraternitatea ironică dintre Apollo şi Hermes. Încă din primele sale povestiri se resimte şi influenţa lui Nietzsche, despre care spune că „a dăruit prozei germane sensibilitate, lejeritate artistică, frumuseţe, acuitate, muzicalitate, claritate şi pasiune, încât a exercitat o influenţă covârşitoare asupra oricăruia care a avut temeritatea să scrie după el”. O analiză minuţioasă a

limbajului utilizat de Thomas Mann pune în evidenţă o linie care-l leagă de Luther, Lessing, Goethe, Heine şi Nietzsche. El acordă o atenţie deosebită adjectivului în timp ce verbele joacă un rol secundar. O adevărată aglomerare de adjective se produce în momentele de caracterizare a personajelor, deoarece portretele se impun cu deosebită acuitate acestui artist avid de realitatea umană. Exactitatea trăsăturilor şi valoarea reprezentativă a detaliilor trădează un spirit de observaţie ieşit din comun. Thomas Mann trebuie să fi fost un imitator de temut, capacitatea lui de transpunere, o aptitudine de a se metamorfoza care-l apropie de Goethe, tematizate în *Krull* de pildă, constituie unul din resorturile intime ale operei sale. Din fericire talentul său histrionic era contrabalansat în societate de rigiditatea sa nordică, de aversiunea de a se produce în faţa publicului altfel decât în ipostaza de artist grav şi de cetăţean responsabil. Arta dialogului este foarte dezvoltată la Thomas Mann. Personajele sunt întotdeauna caracterizate prin vorbirea lor, o identitate stabilă le este conferită printr-o succintă caracterizare ce revine la orice apariţie a lor. Totodată numele lor spune foarte mult despre esenţa lor. Combinaţia între melodiosul Tonio şi bolovănosul Kröger cuprinde întreaga tensiune între vocaţia artistică şi aspiraţia către normalitatea burgheză, care împreună caracterizează personajul din nuvela cu acelaşi titlu.

În general Thomas Mann formează propoziţii „care nu au nici o grabă să ajungă la capăt”. Este o tendinţă care se accentuează odată cu vârsta. La începutul teatrologiei *Iosif* a fost identificată o frază cu aproape 350 cuvinte; pe prima pagină a lui *Doctor Faustus* sunt aproape 150 de cuvinte într-o singură frază, iar media de cuvinte este de 45. Aceste fraze interminabile, care pot duce la disperare pe cei mai experimentaţi traducători, sunt o consecinţă a aspiraţiei către exactitate, a unui scrupul infinit, a unei dorinţe

permanente de a lua în considerare toate aspectele unei probleme. Un confrate al lui Thomas Mann vorbeşte de frazele lui care până la urmă, la un punct multă vreme amânat, îşi depun povara cu un oftat resemnat şi un zâmbet îngăduitor faţă de extenuarea sintaxei, incapabilă din păcate să continue la infinit în considerarea dubiilor care se prezintă cu duiumul în momentul în care se face cea mai mică afirmaţie univocă. Bogăţia epică în flagrantă contradicţie cu minimalismul prozei actuale include numeroase momente de retardare, o înclinaţie către enumerări, o adevărată pasiune pentru apoziţii şi paranteze. Ceea ce i s-a reproşat cel mai mult în amintita anchetă printre colegii săi de breaslă este absenţa oricărei înţelegeri pentru tăcere şi trecere sub tăcere. Citându-l pe Bertrand Russell care a vorbit despre „imensa indiferenţă a lucrurilor într-adevăr mari", Thomas Mann a fost acuzat de refuzul de a se expune acestei indiferenţe. Oroarea de vid, acest perfecţionism obsesiv trădează într-adevăr o teamă faţă de iraţional, faţă de ceea ce este incomensurabil cum ar fi spus Goethe. Stilul scriitorului sugerează o iluzorie capacitate de a se înstăpâni asupra orice. Opera sa se prezintă din cauza acestui stil ca un întreg închis în sine, care ştie despre contradicţii, povesteşte despre ele, dar nu este el însuşi afectat de ele. Chiar şi retractilitatea lui a fost interpretată ca un act formal, care nu are altă menire decât să consolideze poziţia povestitorului, o poziţie care nu este deloc lipsită de condescendenţă. Intertextualitatea şi parodia întemeiază între autor şi cititor o relaţie de acord mutual bazat pe un consens de ordin cultural, pe informaţii artistice şi literare comune. Cât de departe suntem de Kafka, care-şi dorea cărţi ca nişte topoare, capabile să spargă marea îngheţată din noi!

Şi totuşi cât de emoţionat apare efortul lui Thomas Mann de a ţine în mână cu un gest titanic întreaga lume, de a o

salva măcar pentru o clipă – cea a lecturii, o, vis frumos şi atât de înşelător – de la iminenta dezagregare, de la recăderea în haosul unei infinite disipări. Există scriitori ca Franz Kafka, mereu invocat pentru a-l devaloriza pe Thomas Mann, care vorbesc mai direct despre adânca dezorientare a omului modern, aruncat într-o lume fără transcendenţă, dar cine ştie să citească în biografia şi în opera lui Thomas Mann aşa cum se cuvine recunoaşte tocmai în greu menţinuta lor coeziune o replică îndărătnică la însemnele devastatoare ale timpului. Iar în ansamblul acestei opere, multe dintre povestiri strălucesc ca nişte adevărate bijuterii. În entuziasmul lor nu lipsit de retorism comentatorii francezi le-au atribuit „frumuseţea melodioasă a unui poem în proză".

Thomas Kleininger
Bucureşti, octombrie 1989

„Şi acum? Şi azi? Stau oare cu privirea tulbure şi un fular de lână în jurul gâtului alături de alţi camarazi de pierzanie într-o cârciumă de anarhişti? Zac în şanţ, aşa cum mi s-ar cuveni?

Nu, în jurul meu e numai strălucire. Fericirea mea e fără de pereche. Sunt însurat, am o soţie tânără extraordinar de frumoasă – o prinţesă de soţie, dacă vreţi să mă credeţi, al cărei tată e profesor universitar regal, şi care, la rândul ei, a trecut examenul de bacalaureat, fără ca din această cauză să mă privească de sus, precum şi doi copii înfloritori care ne îndreptăţesc cele mai înalte speranţe. Sunt proprietarul unei mari locuinţe aşezate în cel mai fin cartier şi dotate cu lumină electrică şi tot confortul epocii moderne, cu cele mai minunate mobile, covoare şi picturi. Gospodăria mea e îndestulată, trei servitoare chipeşe şi un câine-lup scoţian ascultă de ordinele mele, deja la ceaiul de dimineaţă mă înfrupt cu prăjiturele şi port aproape numai ghete de lac. Şi mai departe? Întreprind călătorii triumfale...

Şi cum aşa? Pentru ce toate acestea? Nu m-am schimbat, nu m-am cuminţit. Un poet este, spun pe şleau, un campion cu totul

inutil în oricare domeniu de activitate serioasă, un om care se ţine numai de prostii şi care nu numai că nu este de nici un folos statului, dar îl duşmăneşte chiar, un om care nici măcar nu trebuie să posede o inteligenţă deosebită, ci care poate fi un spirit atât de lent şi de tulbure cum am fost eu însumi întotdeauna – cu alte cuvinte un şarlatan pueril în forul său interior, înclinat către excese şi dubios în toate privinţele, care nu ar trebui să se aştepte de la societate la nimic altceva – şi în fond nici nu se aşteaptă la altceva – decât la un tăcut dispreţ."

În colecţia Raftul Denisei au apărut

Alain de Botton, *Ce se întâmplă în iubire*
Jeanette Winterson, *Scris pe trup*
Care Santos, Francesc Miralles, *Cel mai frumos loc din lume e chiar aici*
Vesna Goldsworthy, *Marele Gorsky*
Lisa Strømme, *Fata cu fragi*
Adrien Bosc, *Constellation*
Anne Tyler, *Scorpia*
Djuna Barnes, *Pădurea nopţii*
Yukio Mishima, *Amurgul marinarului*
Nikos Kazantzakis, *Fratricizii*
Evgheni Vodolazkin, *Aviatorul*
Tom Rachman, *Creşterea şi decăderea marilor puteri*
Nicole Krauss, *Istoria iubirii*
Jonathan Safran Foer, *Iată-mă*
Aris Fioretos, *Mary*
Priya Parmar, *Vanessa şi sora ei*
J.M. Coetzee, Viaţa şi vremurile lui Michael K
Sara Gruen, *La marginea apei*
Romain Gary, *Clar de femeie*
Marguerite Yourcenar, *Alexis sau Tratat despre lupta zadarnică. Lovitura de graţie*
Jim Fergus, *O mie de femei albe*

Catherine Cusset, *Celălalt pe care-l adoram*
Francesc Miralles, *Iubire cu „i” mic*
Dario Fo, *E-un rege nebun în Danemarca*
Jessie Burton, *Muza*
Yasushi Inoue, *Favorita*
Eshkol Nevo, *Trei etaje*
Yu Hua, *Cronica unui negustor de sânge*
J.M. Coetzee, *În inima țării*
Colson Whitehead, *Ruta subterană*
Margaret Atwood, *Pui de cotoroanță*
Carmen Domingo, *Gala-Dalí*
Jeanette Winterson, *Zile de Crăciun*
Kyung-sook Shin, *Dansul privighetorii de primăvară*
J.M. Coetzee*, Dezonoare*
Alessandro Baricco, *Castele de furie*
Jon Krakauer, *În sălbăticie*
Melanie Benjamin, *Lebedele de pe Fifth Avenue*
Care Santos, *Jumătate de viață*
Jon Krakauer, *În aerul rarefiat*
Catherine Banner, *Casa de la Marginea Nopții*
Guzel Iahina, *Zuleiha deschide ochii*
Sarah Dunant, *În numele familiei*
David Mitchell, *Visul numărul 9*
Antoine Laurain, *Pălăria Preşedintelui*
Anthony Burgess, *Omul din Nazaret*
Yukio Mishima, *Viață de vânzare*
Ismail Kadare, *Păpuşa*
A Cheng, *Cei trei regi*
J.M. Coetzee, *Zilele de şcoală ale lui Isus*
António Lobo Antunes, *Pe râurile ce duc...*
Francisc Miralles, *Wabi-Sabi*
George Saunders, *Lincoln între vieți*
Tracy Chevalier, *Băiatul cel nou*
Etgar Keret, *Şi, deodată, cineva bate la uşă*

Alessandro Baricco, *Această poveste*
Yasunari Kawabata, *Ţara zăpezilor*
Marguerite Yourcenar, *Obolul visului. Poveste albastră*
Hanif Kureishi, *Intimitate şi alte povestiri*
Arundhati Roy, *Dumnezeul lucrurilor mărunte*
Christoph Ransmayr, *Cox sau Mersul timpului*
Anna Hope, *Sala de bal*
Yasunari Kawabata, *Povestiri de ţinut în palmă*
J.M. Coetzee*, Scene de viaţă provincială*
François-Henri Désérable, *Un anume domn Piekielny*
Romain Gary, *Promisiunea zorilor*
Yōko Ogawa, *Suspine tandre*
Lorenzo Marone, *Tentaţia de a fi fericit*
Boualem Sansal, *Satul neamţului sau Jurnalul fraţilor Schiller*
Ludmila Uliţkaia, *Scara lui Iakov*
Robert Musil, *Omul fără însuşiri*
Heather Morris, *Tatuatorul de la Auschwitz*
Nikos Kazantzakis, *Grădina de piatră*
Dario Fo, *Ca* din întâmplare, *femeie. Regina Cristina a Suediei*
Ismail Kadare, *Palatul Viselor*
Ludmila Uliţkaia, *Soniecika. Înmormântare veselă. Minciunile femeilor*
Hanif Kureishi, *Nimicul*
Kurt Vonnegut, *Bun venit printre maimuţe*
Ann Patchett, *Comuniune*
Kate Morton, *Fiica ceasornicarului*
Paula McLain, *Hemingway şi cu mine*
Rose Tremain, *Sonata Gustav*
Maja Lunde, *Istoria albinelor*
Nikolai Leskov, *Pelerinul vrăjit*
Didier Decoin, *Biroul pentru Grădini şi Iazuri*
J.M. Coetzee, *Ţinuturi în crepuscul*

Mo Yan, *Un lup atârna* în cais, *cu capul în jos*
Ludmila Uliţkaia, *Al* dumneavoastră sincer, *Şurik*
Vesna Goldsworthy, *Monsieur Karenin*
Jo Nesbø, *Macbeth*
António Lobo Antunes, *Până ce pietrele vor deveni mai uşoare ca apa*
Yi In-Hwa, *Imperiul fără de sfârşit*
Arundhati Roy, *Ministerul fericirii supreme*
Michel Houellebecq, *Serotonină*
Romain Gary, *Dincolo de limita aceasta biletul îşi pierde valabilitatea*
Ismail Kadare, *Mesagerii ploii*
Ryūnosuke Akutagawa, *Paravanul-Iad şi alte povestiri*
R.J. Gadney, *Alo? Albert Einstein la telefon*
Matteo Strukul, *Giacomo Casanova. Sonata inimilor frânte*
Lionel Duroy, *Eugenia*
Susana Fortes, *Septembrie poate aştepta*
Care Santos, *Tot binele şi tot răul*
Evgheni Vodolazkin, *Brisbane*
Eshkol Nevo, *Simetria dorinţelor*
Yukio Mishima, *O dimineaţă de iubire pură*
Pauline Delabroy-Allard, *Povestea asta este despre Sarah*
Władysław Szpilman, *Pianistul. Amintiri din Varşovia 1939–1945*
James Salter, *Tot ce este*
Colson Whitehead, *Intuiţionista*
Melanie Benjamin, *Soţia aviatorului*
Diane Setterfield, *A fost odată un râu*
Romain Gary, *Zmeie de hârtie*
Liu Zhenyun, *Nu mi-am omorât bărbatul*
Ismail Kadare, *Călăreţul cu şoim*
Kurt Vonnegut, *Tabachera din Bagombo*
Zeruya Shalev, *Viaţa amoroasă*
David Foenkinos, *Către frumuseţe*

Karen Viggers, *Soția paznicului de far*
Lorenzo Marone, *Mâine poate am să rămân*
Holly Ringland, *Florile pierdute ale lui Alice Hart*
Anuradha Roy, *Toate viețile pe care nu le-am trăit*
Melanie Benjamin, *Femei de Oscar*
Guzel Iahina, *Copiii de pe Volga*
Hiro Arikawa, *Memoriile unui motan călător*
Romain Gary, *Educație europeană*
Heather Morris, *Călătoria Cilkăi*
Ismail Kadare, *Generalul armatei moarte*
Yu Hua, *Ziua a şaptea*
Yōko Ogawa, *Înotând* cu elefantul, *în brațe cu pisica*
Roddy Doyle, *Zâmbeşte*
Sara Gruen, *Apă pentru elefanți*
Frances Mirrales, *Biblioteca de pe Lună*
Alan Hlad, *Lungul zbor spre casă*
George Saunders, *Pastoralia*
Paula McLain, *Soția din Paris*
Lisa Strømme, *Doamna Nobel*
Colson Whitehead, *Băieții de la Nickel*
Ji-min Lee, *Eu şi Marilyn*
Grigori Slujitel, *Zilele lui Savelie*
Maja Lunde, *Istoria apelor*
Jeanette Winterson, *Frankisstein*
Boualem Sansal, *Trenul de Erlingen*
Annette Hess, *Casa germană*
Núria Pradas, *Aroma timpului*
Ludmila Uliţkaia, *Cazul doctorului Kukoţki*
Melanie Benjamin, *Doamna de la Ritz*
David Mitchell, *Conacul Slade*
Italo Svevo, *Viitorul amintirilor*
Ismail Kadare, *Dimineți la Café Rostand*
Eddy de Wind, *Auschwitz, ultima stație*
Jessie Burton, *Confesiunea*

Matteo Strukul, *Michelangelo ereticul*
Daniela Krien, *Iubirea în caz de urgență*
Anaïs Nin, *Henry şi June*
Romain Gary, *Lady L.*
Ann Patchett, *Casa olandeză*
Lev Tolstoi, *Anna Karenina*
Kate Morton, *Grădina uitată*
Laura Imai Messina, *Ce încredințăm vântului*
Kate Morton, *Casa de lângă lac*
Maria Stepanova, *În amintirea memoriei*
Christian Escribà, Sílvia Tarragó, *Cofetăria cu miracole*
Ludmila Ulițkaia, *A fost doar ciumă*
J.M. Coetzee, *Moartea lui Isus*
Norris von Schirach, *Cei mai frumoşi ani din viața lui Anton*
Evgheni Vodolazkin, *Istoria Insulei*
Cho Nam-joo, *Kim Jiyeong, născută în 1982*
Simona Lo Iacono, *Albatrosul*
Anaïs Nin, *Delta lui Venus*
Nikos Kazantzakis, *Ascensiunea*
Heather Morris, *Poveşti despre speranță*
Nick Bradley, *Pisica şi oraşul*
Anthony Doerr, *Despre Grace*
Kate Morton, *Casa de la Riverton*
Julie Orringer, *Portofoliul fugii*
Susana Fortes, *Iubirea nu e un vers liber*
Paula McLain, *Când stelele se întunecă*
Narine Abgarian, *Din cer au căzut trei mere*
Susan Choi, *Exercițiu de încredere*
Akira Mizubayashi, *Inimă frântă*
Laura Lindstedt, *Prietena mea Natalia*
Romain Gary, *Marele vestiar*
Yōko Ogawa, *Poliția Memoriei*
Etgar Keret, *Haide, zboară odată*

Care Santos, *Voi merge pe urmele paşilor tăi*
Guzel Iahina, *Trenul spre Samarkand*
Avni Doshi, *Zahăr ars*
Chris Cander, *Greutatea unui pian*
Lorenzo Marone, *Un băiat ca toți ceilalți*
Zülfü Livaneli, *Serenadă pentru Nadia*
Thomas Mann, *Moartea la Veneția. Povestiri 1893–1912*
Clarice Lispector, *Cea mai mică femeie din lume. Proză scurtă 1940–1964*
Yukio Mishima, *Confesiunile unei măşti*
Nikolai Leskov, *Lady Macbeth din Mțensk*
Francesc Miralles, Ángeles Doñate, *Un ceai la capătul lumii*
Yukio Mishima, *Zăpada de primăvară*
James Salter, *Un joc şi o desfătare*
Ismail Kadare, *Înfruntare la nivel înalt: Misterul convorbirii telefonice Stalin–Pasternak*
Anna Hope, *Aşteptări*
J.M. Coetzee, *Aşteptându-i pe barbari*
Melanie Benjamin, *Viscolul copiilor*
Maja Lunde, *Ultimii cai din stepă*
Yukio Mishima, *Cai în galop*
Heather Morris, *Trei surori*
David Foenkinos, *Familia Martin*
Alex Schulman, *Supraviețuitorii*
Teru Miyamoto, *Vis de primăvară*
Ingeborg Bachmann, *Malina*
Quentin Tarantino, *A fost odată la Hollywood*
Aleksandr Soljenițîn, *O zi din viața lui Ivan Denisovici*
Polly Samson, *Un teatru pentru visători*
Rose Tremain, *Insulele iertării*
Fiona Davis, *Leii de pe Fifth Avenue*
Yaniv Iczkovits, *Fiica măcelarului*
Natsuko Imamura, *Femeia cu fustă violet*

Anaïs Nin, *Spioană în casa dragostei*
Janice Y.K. Lee, *Profesoara de pian*
Jay Parini, *Ultima gară*
Jane Smiley, *Perestroika la Paris*
Alan Hlad, *Mesagerul secret al lui Churchill*
Romain Gary, *Rădăcinile cerului*
Cormac McCarthy, *Drumul*
Eshkol Nevo, *Ultimul interviu*
Nicole Krauss, *Să fii bărbat*
Colson Whitehead, *Trişorii din Harlem*
Matteo Strukul, *Dante. Enigma*
Michel Houellebecq, *Anihilare*
Andrea Bajani, *Cartea caselor*
Vesna Goldsworthy, *Cortina de Fier: O poveste de dragoste*
Anthony Doerr, *Cetatea cucului din nori*
Arthur Koestler, *Întuneric la amiază*
Thomas Mann, *Mario şi vrăjitorul. Povestiri 1919–1953*

Cuprins

Stăpân şi câine
Cântec despre copilaş
Tristan şi Isolda
Dezordine şi suferinţă timpurie
Mario şi vrăjitorul
Capetele schimbate
Legea
Cea înşelată
Comentarii
Postfaţă